Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
13
16 B
51

M

Digitized by Google

Digitized by Google

ANTONII GOVEANI IVRISCONSVLTI CLARISSIMI OPERA.

QVÆ
Ciuilis Diſciplinæ clauſtra continent & reſerant.

Vnà cum Summarijs & notis ad vniuſcuiuſque legis interpretationem.

Et Indice locupletiſſimo.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

LVGDVNI,
EX OFFICINA VINCENTII.

M. D. XCIX.

IACOB CVIACIVS IN
notis ad Vlpianum tit. 6.

Goueanus in lib. var. lect. Triboniani in eo §. facinus adnotauit.
ANTONIVS GOVEANVS, cui ex omnibus quotquot ſunt, aut fuère Iuſtinianei Iuris interpretibus, ſi quæramus, quis vnus excellat, palma deferenda eſt.

Digitized by Google

PETRO CASTELLANO EPISCOPO MATISCONENSI, ET HENRICI REGIS Chriſtianiſſimi Eleemoſynario magno, Antonius Goueanus S.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

MITTO *tibi, Præſul Ampliſsime, ſecundas meas de Iuriſdictione cogitationes, ſpero etiam poſtremas, duobus libris aduerſus Eguinarium Baronem primum ætatis noſtræ iuris doctorẽ explicatas. Leue quidem munus, ſi cum immortalibus tuis in me beneficijs conferatur, ſed tamen literarium: penè ſcripſi literatum, ſed non antè id dicam, quàm tibi placuiſſe intellexero. Et ſanè ſi in iure Populi Romani dignitatem vllam eſſe ſtatuis, non indigna hæc prorſus quæſtio eſt, quæ ad te ſcribatur. Clauſtra enim, vt ità dicam, (id quod te artis huius peritiſsimum minimè latet) ciuilis diſciplinæ continet, tentata ſæpius à me nunc demum, niſi fallor, reſerata. Quale autem, aut quantulum verò cumque munus hoc eſt, ità vti ſpero accipies, ſi cogitabis non eandem mihi ad remunerandum, quam tibi ad benè de me merendum eſſe facultatem. Vale, Cadurci Non. Februarijs. M. D. L.*

INDEX OPERUM QUÆ hoc volumine continentur.

De Iuriſdictione libri duo
Ad l. Gallus Aquilius liber vnus.
Commentarij in titulum de vulg. & pupil. ſubſtit. Dig.
De Iure accreſcendi liber vnus.
Commentarij in titulum ad leg. Falcid. Dig.
Lectionum variarum libri duo
Animaduerſionum liber vnus.

Digitized by Google

ANTONII GOVEANI DE Iuriſdictione.

Lib. I.

Aduerſus Eguinarium Baronem.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Svmmarivm.

1. *Priuatorum Iuſſus Imperij appellatione non continetur.*
2. *Imperium Magiſtratus poteſtas.*
3. *Priuatorum iudicum vis Iureconſultis Iuriſdictio vocatur.*
4. *Maiorum Magiſtratuum duntaxat Imperium eſt.*
5. *Magiſtratus qui Imperium habent, in Ius vocari nequeunt.*
6. *Extra Iudicium ſi fiat, quod in iudicio fieri poteſt, extraiudiciale dicitur.*
7. *Notio ſeparatur à Iuriſdictione.*
8. *Prætor perpetuæ iuriſdictionis cauſa edictum proponens, non ius dicit, ſed edicit.*
9. *Ambigua niſi ante diſtincta definiri nequeunt.*

10. *Sententia à decreto differt.*
11. *Notionis nomen ad eos quoq; pertinet qui iuriſdictionem non habent.*
12. *Ius dicere & edicere Baroni idem eſt.*
13. *Magiſtratus publicè ius reddunt.*
14. *Baroni aliud Imperium eſt extraiudiciale aliud Iuridiciale.*
15. *Imperij iuridicialis Baro duo genera facit, Merum & Miſtum.*
16. *Imperium ſimplex ſeu purum Iuridiciale eſſe non poteſt.*
17. *Tutoris datio priuatum negociũ eſt, ſpecialiter tributum.*
18. *Omne ciuile negociũ Baro ad miſtũ Imperium refert.*
19. *Ex Baronis doctrina Merum Imperium miſtum dici poteſt.*
20. *Criminalis iuriſdictio, ſpecies iuriſdictionis eſt.*
21. *Criminalis iuriſdictio mero imperio ineſt.*
22. *Tutoris datio Baroni miſti Imperij eſt.*
23. *Imperium meri & miſti genus eſt.*
24. *Quæ ſpecialiter iuriſdictionis ſunt, non ideo iuriſdictionis eſſe deſinunt ſi ita iubeat, &c.*
25. *Centumuiralia iudicia publica non ſunt, ſed priuata.*
26. *Iurecõſultis verb. ſimplex iuriſdictio incognitũ.*
27. *Mandata iuriſdictione omne officium iuriſdictionis tranſit.*
28. *Quæ ſpecialiter tribuuntur, mandata iuriſdictione non transferuntur.*
29. *Qui mandatam iuriſdictionem ſuſcepit nihil proprium habet.*

30. *Man*

30. Mandata iuriſdictione imperium merum non transfertur.

31. Iubere cauere ſtipulatione prætoria, iuriſdictionis eſt.

32 Poteſtatis appellatione in magiſtratu imperium ſignificatur.

33. Imperium quod iuriſdictioni cohæret, eſt poteſtas in carcerem mittendi.

34. Ad ſpecialem iudicem qui vocatur, in ius non vocatur.

35. Ad pedaneum Iudicē vocatum qui vi eximit, in edictum. Ne quis eum qui in ius &c. non incidit.

36. Reſtitutio in integrum, tribunal deſiderat.

37. A legato Proconſulis non ipſe Proconſul ſed Imperator appellatur.

TVM *de Iuriſdictione* librum legi, Eguinari, diligenter. Author erat primi in Gallia nominis, cui ego tantum tribuebam, quantum mihi non auſim arrogare: quęſtio ipſa obſcura, atque difficilis: ego autem cupidiſſimus intelligendi quid de quæſtione ea ſentires, quā ipſe annos abhinc ſex attigeram, & quo tempore in manus meas venit liber tuus, fuſiùs explicabam. Legi itaque librum tuum ſanè diligenter. In prima parte tuam in conquirendis, colligendiſque ſcriptorum locis, qui ad hanc rem pertinent, diligentiam probaui. In ſecunda verò, in qua ſententiam tuam nobis exponis, (dicam liberè & ingenuè) nulla mihi litera

viſa tua eſt, Eguinari, hoc eſt, docti hominis, & eruditi. Ex tertia ac poſtrema parte, otio te valdè abundare, non dicam abuti, intellexi, qui ab Accurſio ordiens, omnium, qui quæſtionem hanc vel explicauimus, vel attigimus, opiniones confutes. Tuo ego exemplo, quo æquius erit mihi te ignoſcere, contra meam conſuetudinem, ſecundæ partis libri tui ſententias excutiam, vt intelligas nihil eſſe tam facilè, quàm in opere alieno ingenioſum videri. Neque tamen mihi tanti eſſet te per me intelligere, id quod tu in ſcriptis noſtris facis, poſſe nos quoque in tuis, & exemplum imitari vellem, niſi tanta iam tua eſſet apud iuuenes bonos, quibus nos quoque & placere & prodeſſe ſtudemus, auctoritas, vt nihil, contra te qui ſentiat, ſentire videatur. Cogitâti igitur mihi ſecundas meas de iuriſdictione opiniones mandare literis, auctoritas tua amolienda neceſſariò fuit. Quod ego tamen ita faciam moderatè, vt queri a me non poſſis imminutam. Tantum enim præſtanti ingenio tuo,, excellentíque doctrinæ tribuo, vt tecum comparem paucos, anteponam profectò neminem. Vtinámque iis, qui iſtum ante te Biturigibus locum tenuêre, mens eadem fuiſſet vindicandi ab iniuſtis poſſeſſoribus iuris ciuilis. Quibus eò minus ignoſcendum eſt, quò plus vei ad conandum facultatis, vel ad perſuadendum auctoritatis habuerunt. Tuis itaque laudibus cùm magis, quàm ego, faueat nemo, in vtiliſſimo, & ſanctiſſimo propoſito tuo adiutãdo, ſi me recipis, ſocius eſſe cupiam,

Caue,

Caue, quæſo, credas animo me à te diſſentire. Iudicij ſi nonnulla erit diſſimilitudo, cogitare debebis nō idem tibi quoque videri quod mihi: neque euenire aliter poſſe in quæſtione tam varia, tam recondita, tam noſtris etiam diſſentionibus obſcurata. Neque ſententias tuas ſolùm confutabo, meas tibi quoque exponam: quas te vel probaturum, vel non omnino certè repudiaturum ſpero. Vt autem ſperem facis tu, qui in eo libello, quem ad caput illud Vlpiani *Imperium*, abhinc annos ſex, breuiter & dilucidè tuo iudicio ſcripſimus, aliquid te deſiderare dicas: vt nō temerè nunc ſperare videar, ſecundas meas cogitationes facturas ſatis deſiderio tuo. Sed in refutandis tuis multò mihi maior erit labor, quàm exponendis meis. Ita namque ſcripta tua ſunt obſcurè, & perplexè, vt quid tibi velis, ſuſpicari, vel potiùs diuinare nobis ſit neceſſe. Quod ego rei, non orationis vitio accidiſſe putem, cuius te diuitias habere video. Nulla enim tanta dicendi facultas eſt, quæ rem non intellectam apertè, ac dilucidè exponere queat. Primo igitur capite, imperij definitionem & diuiſionem exequi mihi videris, iis verbis: *Ex iis igitur primum apparet priuatorum etiam hominum iuſtum, deinde magiſtratuum, poteſtatúmve omnem poteſtatem, quæ priuatis data non eſt, imperij generali appellatione contineri, ſiue ea in extraiudicialibus, ſiue in criminum animaduerſione, ſiue in iure dicundo de priuatis cauſis, & ciuilibus conſtat.* A definitione igitur imperij ordiris: in quo vide ne ego te imprudens, Egui-

nari, deceperim, qui ita in calce commentarij
mei ſcripſerim, Imperium igitur, quod princi-
piò à nobis definitum opportuit, &c. Ad legem
namque, Imperium ſcribenti, eiúſque duntaxat
ſententiam exponere volenti, ab imperij defi-
nitione principium ducendum fuerat. Tu verò,
qui non capitis vnius Digeſtorum, ſed quæ-
ſtionis vniuerſæ de iuriſdictione explicationē
inſcriptione libri oſtendis, à iuriſdictione auſ-
picari debuiſti: quid ea eſſet, quàm variè dice-
retur. Leue tibi hoc fortaſſe peccatum, videa-
tur, quia ſcilicet nihil ad ius: non negabis tamē
eius artis eſſe, ſine qua, ars ius eſſe nullo modo
poſſit. *Priuatorum* (ais) *hominum iuſtum*. Biblio-
polæ hoc ego erratum puto, non tuum: te iuſ-
ſum, non iuſtum ſcripſiſſe. Quid enim ſit iu-
ſtum priuatorum? Ius priuatorum, quod Græci
δίκαιον appellant, Terentius bonus inprimis
Latinitatis author, in phormione iuſtum di-
xit.

An quiſquam iudex eſt, qui poſſit noſcere
Tua iuſta: vbi tute verbum non reſpondeas?

Sed quid ſit hoc loco ius priuatorum? Niſi igi-
tur me coniectura fallit, iuſſum, Eguinari, ſcri-
1 pſiſti. Iuſſum igitur priuatorum imperij ap-
pellatione contineri ais. Puto cùm pater filio,
ſeruo dominus imperat: hæc iuſſa, imperia ap-
pellantur. Nam vis ipſa, atque poteſtas impe-
randi in patre poteſtas, in domino dominium,
non imperium appellatur, l. poteſtatis. de
verb. ſignific. Verumenimuero quid hæc im-
peria ad iuriſdictionem, de qua tibi ſcribere

propo

propoſitum eſt? *Deinde* (ais) *magiſtratuum, poteſtatúmve omnem poteſtatem, quæ priuatis data non eſt, &c.* Totum hoc à nobis vel ſumpſiſti, ſi confiteris: vel furatus es, ſi negas. Ita namque in eo libello, quem legiſti, imperium definiuimus, poteſtatem magiſtratus ea faciendi, quæ priuatus facere non poſſit. Ego tamen tam latè, quàm tu, imperium non ſumebam. Tibi, qui in generalem imperij appellationem priuatorum etiam iuſſa includis, quænam religio eſt confiteri, quæ ad officium magiſtratus dicuntur ab Vlpiano pertinere, l. prima, de iuriſd. omn. iud. quale illud eſt, tutores dare, ſi priuati ea quoque facere poſſint, imperij lata iſta ſignificatione contineri? Dices mihi, religionem tibi iſtam iniicere Vlpiã. in l. muto. §. tutoris datio. de tutel. qui tutoris dationẽ neque imperij, neque iuriſdictionis eſſe ſcribat. Superſtitio hæc eſt, Eguinari, non religio. Tibi namque in mentem non venit, non tam latè eo loco ab Vlpiano, quàm à te imperium accipi, quod à iuriſdictione ſeparet, atque diſtinguat: cum verò priuatorum iudicum ac ſpecialium vim, & poteſtatem, quam iuriſdictionem iureconſulti vocant in l. cùm quædam, & l. ſi idem. de iuriſdict. omn. iud. qui iubere & imperare ſolent, in §. vltim. de diuiſio. ſtipul. in Inſtitut. neque à prætore tantùm dati, verumetiam ex recepto & compromiſſo aditi, l. quid tamen. §. vltim. l. Celſus. §. primo de recept. arb. Cur, inquam, hanc iudicum poteſtatem in latam iſtam imperij appellationem non recipis?

cipis ? Poſtremò non omnium magiſtratuum
4 imperium eſt, Eguinari, ſed maiorum duntaxat magiſtratuum. Vlpianus in leg. nec. de iniur. Sed verius eſt, ſi is magiſtratus eſt, qui ſine fraude in ius vocari non poteſt, expectandum eſſe, donec magiſtratu abeat. Quòd ſi ex minoribus magiſtratibus erit, id eſt, qui ſine imperio, aut poteſtate ſunt, in ipſo etiam magiſtratu poſſe conueniri. Idem Vlpianus in
5 leg. ij. de in ius vocan. In ius vocare non oportet neque conſulem, neque præfectum, neque prætorem, neque proconſulem, neque cæteros magiſtratus, qui imperium habent, & qui coërcere aliquem poſſunt, & iubere in carcerem duci. Ædiles namque imperium non habuiſſe, teſtis eſt M. Tull. orat. 2. in Verrē. Erit, inquit, tum conſul Hortenſius cum ſummo imperio ac poteſtate, ego autem ædilis, hoc eſt, paulò ampliùs quàm priuatus. Itaque in ius etiam vocari ædilis poterat, argum. l. eumque. de pericul. & commodo rei vend. vbi in eum actionem dari videmus. Et Gellius libr. xiij. cap. xiij. in ius vocari potuiſſe ædilem ſcribit ex Varrone. Neque moueri nos eò conuenit, quòd ædilium certis de rebus erat iuriſdictio, qui ſciamus ædilium iuriſdictionem prætoriæ iuriſdictionis partem eſſe. §. prætorias. de diuiſ. ſtip. in Inſtitut. & l. v. de verb. obl. Sequitur diuiſio eius poteſtatis, quàm imperium feciſti. *Siue* (inquis) *ea in extraiudicialibus, ſiue in animaduerſione criminum, ſiue in iure dicundo de*
6 *cauſis priuatis & ciuilibus conſiſtat.* Extraiudicia-

lia

lia vocas, curare rem militarem, exigere ſarta tecta templorum. Quid hoc eſt? res militaris eſt res extraiudicialis? exactio ſartorum tectorum eſt res extraiudicialis? quid ita, quæſo? an quia nihil ad iudicia, déque rebus iis iudicio non diſceptatur? quin ergo edere, bibere, agrũ colere, extraiudicialia facimus? Equidem quod in iudicio fieri poteſt, ſi extra iudicium fiat, extraiudiciale dici exiſtimabam: vt, cùm debitorem extra iudicium appellamus, cùm aduerſario extra iudicium iuſiurãdum deferimus, cùm bonis extra ius cedimus: quæ omnia in iudicio fieri poſſe conſtat. Tu quicquid ſine iudicio fit, extraiudiciale facis. Audiamus cætera. *Siue in animaduerſione criminum, ſiue in iure dicundo de cauſis priuatis & ciuilibus conſiſtat.* Potuiſti, & verò debuiſti, Eguinari, ita ſcribere, Siue in extraiudicialibus, ſiue in iure dicũdo cõſiſtat. Quid enim neceſſe erat hoc loco facinorum animaduerſionem à iuriſdictione ſeparare, cùm de capite quoque ius dici ipſe paulò pòſt ſcribas iis verbis: *Et hoc quidem poſterius imperium iuridiciale appellamus, quòd generaliter ius dicere, & de capite, & de rebus priuatis dicamur.* Nullus vnquam, Eguinari, magis me ſcriptor torſit, quàm tu: neque dubito, ſi ad tuum librum commentarios ipſe edere velles, quin te valdè impedires. Res non intellectas quoquo modo ſcribere facile eſt: ſcripturam eã qui interpretari velit, nũquã profectò ſe explicauerit. Sequitur: *Sed huius imperij ea particula, quæ incognoſcendis, iudicãdíſq; priuatis cauſis, & ciuilibus verſatur, iuriſdictio an-*

guſtiſsima verbi ſignificatione appellata eſt. Quę pars nõ eſt tuæ diuiſionis, ſed partis poſtremæ pars. Subiicis nãq;: *Quod reliquũ eſt, imperiũ contracto verbo dictum, vti in alijs pleríſque in iure ciuili obſeruamus. Imperium hoc, aliud extraiudiciale eſt omnimodo, vt in militaribus rebus, & ſartis tectis exigendis: aliud iudiciale, quod ad edicta, decreta, cognitiones magiſtratuum, & iudicia, quibus maleficia puniũtur, ferè pertinet*. Cùm igitur in reliquo imperio iuriſdictionem magiſtratuum includas, particula imperij illa, quã anguſtiſſima iuriſdictionis appellatione ſignificari dicis, notio erit iudicantis, vel de iure, vel de facto magi-
7 ſtratus: quam tamen à iuriſdictione ſeparat Iureconſultus in l. quidam. de re iudic. Si tamen "
(ait) minor prætor, vel conſul ius dixerit, ſen- "
tentiámve protulerit, &c. vt mirari ſatis non "
poſſim, quamobrem iuriſdictionis anguſtiſſimam hanc ſignificationem dicas. Nam vt quæ-que magis propria eſt verbi alicuius ſignificatio, ita anguſtior eſt, ac ſtrictior: cùm proprio nihil magis repugnet, quàm generale, commune, ac latum. Atqui ita ſcribit Iurecõſultus: Ius dixerit, ſententiámve protulerit. Videtúrne tibi exiſtimare iudicãtem propriè ius dicere? Neq; illud quoque ſatis intelligo, quamobrẽ cùm ea colligeres, in quibus iuridiciale tuum imperiũ poneres, iudicis dandi licentiã prætermiſeris: quã iuriſdictionis eſſe Vlp. ait in l. imper. Tum verò cùm edictum perpetuæ iuriſdictionis cauſa proponit prætor, ius tibi dicere videtur:
8 mihi autem edicere, non ius dicere: ius dicere

tum,

tum, cùm ius reddit poſtulantibus, decernit, fatur, vnde faſtos & nefaſtos dies ſcis eſſe appellatos. Ius mihi magis dicere videtur, cùm in ſingulorũ cauſis edicit: vt, cùm ab eo primum, ſecundum, tertium edictum impetratur, & poſt hæc peremptorium, & interdum ſtatim illud, quod vnum pro omnibus appellatur. Edicit igitur, qui quod ius dicturus ſuo anno eſt, proponit: dicit ius, qui decernit, redditque poſtulantibus. Iam verò qualiter à te, & quàm ſcienter iuriſdictio definiatur, audiamus: *Publica iuris dicundi poteſtas*. Primùm, ambigua, niſi antè 9
diſtincta, definiri non poſſunt. Tum verò tam nobis obſcurum eſt quid tu ius dicere appelles, quàm erat ignota iuriſdictio: quod vitium eſt in definiendo vel maximum. Non debuiſti, Eguinari, iſtius definitionis authoribus credere, quos in tota hac quæſtione ſciebas nihil vidiſſe. Quibus tamen eſt quod ignoſcamus. Ignorabat illa ætas, ingeniorum aliorum alioquin feraciſſima, eas res, quibus tu ita inſtructus es, vt artem hãc iuris ſumma ſcientia tractare poſſe videaris. Sequitur: *Qui enim praeſt magiſtratus, poteſtate ius dicit, vel populo edicendo, vel ſingulis decernendo, & iudicando*. Primùm, quis ſic loquitur, Qui enim præeſt magiſtratus? Vlpia. in l. qui iuriſdictioni. de iuriſdict. om. iudic. non, qui præeſt, ſcripſit, ſed qui iuriſdictioni pręeſt. Idem in l. j. de iudic. Cuiuſuis iudicis, qui tribunali præeſt. Pomponius in l. 2. §. omnium. de orig. iur. Ex quibus conſtituebatur quis quoque anno præeſſet priuatis. Imp. in l. priuatorum.

de

de iuriſd. om. iudic. Eum, qui nulli præeſt iuriſ-
10 dictioni. Tum verò ita decernere, & iudicare coniungis, quaſi nihil ſententia à decreto differat, idémque decernere ſit, & iudicare: quæ tamen aliquantò pòſt ipſe differre ſcribas, iis verbis: *Edicta enim & decreta, quibus bonorum poſſeßio datur, mittitur in poſſeßionem, iubetur caueri legatorum nomine, reſtituitur in integrum, & huiuſmodi alia, quæ magis imperij, quàm iuriſdictionis, eſſe Paulus ſcribit, iudicia propriè non dicuntur.* Sequitur: *Nam & qui publicum iudicium exercet magiſtratus, iudéxve quæſtionis, & qui centumuirali haſtæ præeſt, conſiliúmve alioquin exercet, manumittit, emancipat, adoptat, quique decernit cauſa cognita, aut de plano dat bonorum poſſeßionem, qui mittit in poſſeßionem, quíve iudicium dat, & iudices, aut ipſe diiudicat, ius dicere generaliter dicitur. Nihil enim aliud eſt ius dicere, quàm quod legibus, plebiſcitis, ſenatuſconſultis, edictis, decretis principum ſanctum eſt, vel publicè, vel priuatim, poſtulantibus reddere.* Primùm, Eguinari, adoptare magiſtratus non dicitur: apud magiſtratum fieri dicuntur adoptiones, in l. omnes. de off. procons. Quod namque ſcribitur in l. ſequente, (Nec adoptare poteſt) connectendum eſt cúm extrema lege præcedente. Tum verò & qui bonorum poſſeſſionem dat, & qui decernit cauſa cognita, generaliter tibi ius dicere videtur: at mihi verè, germanè ac propriè. Hæc enim ſoli faciunt magiſtratus, quorum propriam eſſe iuriſdictionem intelligimus ex l. ait prætor. de re iudic. *Ait*

(inquit

" (inquit Vlpian.) *Prætor, Cuius de ea re iuriſdictio* " *eſt.* melius ſcripſiſſet, *Cuius de ea re notio eſt.* Ete- 11 nim notionis nomen ad eos etiam pertinet, qui iuriſdictioně non habent. Sed quid ego Vlpiani authoritate cõtra te vtor? Tibi ipſi ius dicere nihil eſſe aliud videtur, quàm reddere, vel priuatim, vel publicè poſtulantibus, quæ vel legibus, vel plebiſcitis, vel ſenatuſconſultis, vel edictis, vel decretis principum ſancita ſunt: vt qui horum aliquod faciat, propriè, non generaliter, tibi videri debeat, ius dicere. Neque verò ſatis à te 12 conſtanter nũc dicitur, nihil eſſe aliud ius dicere, quàm poſtulantibus iura reddere, qui ius dicere magiſtratum, cùm edictũ proponit, paulò antè affirmabas, cùm tamen ius reddere poſtulantibus nemo dixerit. Nę incerta tua eſt, Eguinari, ſuſpectáque doctrina: modò ais, modò negas, in eóque duntaxat laboras, vt ex eo loco, in quem imprudẽs te demiſiſti, euadas: quomodo autem euadas, referre nihil putas. Ingredientibus videndũ eſſe quemadmodum egredi poſſimus, ſatis nos caper ille Aeſopicus cõmonefacit. Poſtremò ne illud quidem intelligo quale ſit, *Priuatim*, vel publicè reddere. Magiſtratus 13 namque ius publicè reddunt: ad priuatos & ſpeciales iudices nulla imperij tui pars, nulla iuriſdictionis pertinet: & ſi maximé pertineret, tamen eorum publicum munus eſſe conſtat ex l. quippe. de iudic. Priuatim igitur nemo ius dicit: niſi fortè priuatim ius tibi dicere videtur, qui in cauſis ſingulorum ius dicit: publicè, qui edictum populo proponit. At

eum,

eum , qui edictum proponit, ius non redde-
re iam anteà docuimus. An verò priuatim red-
dere ius tibi videtur, qui in priuatis cauſis red-
dit:publicè autem, qui iudicia publica exercet?
Tua nobis hoc loco,Eguinari,ope opus eſt,ſine
qua mihi non ſumam, vt tua ſcripta interpre-
tari poſſim. Liberè enim tibi dicam quod ſen-
tio.De induſtria mihi videris hæc tam obſcurè,
tam perplexè, tam non tuo more dicere voluiſ-
ſe:ne ſi dicta eſſent à te, ſcriptáque dilucidè, fa-
cilè quiuis perſpiceret, quàm verè dicerentur:
ipſaque ſaltem obſcuritas in admirationẽ rape-
ret, doctos & ingenioſos à repræhendendo de-
terreret.Sequitur: *Sed imperium iuridiciale rurſus
in duo genera diſcedit,merum imperium,& miſtum
Merum imperium appellatum eſt, quod purum &
abſque iuriſdictione,de re priuata,& ciuili eſt: quæ
propriè iuriſdictio primùm appellata eſt, & qui-
dem paulò latiore verbi iuriſdictionis appellatione,
quàm ſupra ex Paulo dixi. Non enim ſolùm in iu-
dicando iure magiſtratus de cauſis priuatis,ſed etiã
in decretis interponendis iure magiſtratus, atque
adeò ſpeciali iure, de negotiis ciuilibus conſiſtit iu-
riſdictio.* Primùm non intelligo quódnam abs
te imperium iuridiciale, aut quamobrem verò
14 appelletur. Qui extraiudiciale quoddam impe-
rium feceras, iudiciale hoc facere debuiſti. Sta-
tum namque iuridicialem rhetores appellant,
non à iudicio,ſed cùm iuréne an iniuriâ factum
quid ſit,quæritur. Cùm autem iidem rhetores
orationum genera diuidunt,quoddam iudiciale
faciunt,quod in forum ſcilicet & iudicia venit,
quo

quo tu quoque nomine imperium tuum appel-
lare debuiſti, cùm extraiudiciali non iuridicia-
le, ſed iudiciale opponatur. Sed appelletur ſanè
iuridiciale: & quoniam quid in re ſit tenemus,
permittamus tibi verbis vti tuo arbitratu. Im-
perium igitur iſtud tuum iuridiciale, erit impe-
rium, quod ad iudicia pertinet. Omnes ergo
imperij huius partes ad iudicia pertinebunt. At
miſtum imperium, quod in danda bonorum
poſſeſſione conſiſtit, quomodo dici iudiciale
poteſt, cùm ipſe prætor ſine cauſæ cognitione
dare bonorum poſſeſſionem ſoleat? Quid iube-
re cauere ſtipulatione prætoria? quid in poſſeſ-
ſionem mittere, quæ tute ipſe iudicia non dici
paulò pòſt ſcribis? Quid quæ de plano à præto-
re adminiſtrantur? Quid manumittere, quid
emancipare, quæ tu paulò ante iuriſdictionis &
imperij iuridicialis feciſti, quomodo ad iudicia
pertinebunt, quæ voluntariæ iuriſdictionis à
Martiano in l. ij. de offi. proconſ. eſſe dicuntur:
iudicium autem niſi ex partium contentione
naſci non poſſit? M. Tullius pro Murena: *Ager,*
» *qui Sabinus appellatur, meus eſt, imo meus, tum iudi-*
» *cium.* Iam verò imperij huius iuridicialis duo 15
genera facis, merum, & miſtum. Merum dici
putas, quia purum ſit, & abſque iuriſdictione,
de re priuata, & ciuili: quæ primùm abs te pro-
prie iuriſdictio appellata eſt, & quidem paulò
latiore, ais, verbi huius ſignificatione. Primùm 16
ſtare hæc nullo modo poſſunt, purum, ſimpléx-
que eſſe hoc imperium, & iuridiciale eſſe. Si
namque purum, ſimpléxque eſt, cur non ſimpli-

citer

citer imperium, ſed iuridiciale imperium appellatur, quaſi admiſtā habeat iuriſdictionem? Habet inquis tu, iuriſdictionem admiſtam, (de capite namque ius quoque dicitur) ſed non veram illam, germanámque iuriſdictionem, quam principiò definiui iudiciorum priuatorum diſceptationem. Primùm, hanc propriam iuriſdictionem non eſſe, ex l. quidam. de re iudic. iam anteà docuimus. Tum verò miſtum imperium, merum hac ratione erit imperium. Dare namque bonorum poſſeſſionem, miſti, vt tu putas, eſt imperij: eſt tamen ab hac tua propria iuriſdictione ſeparatum. Quid igitur cauſæ adferri poteſt, quin bonorum poſſeſſionem dare meri ſit imperij? At ſine cauſæ cognitione datur, ſine decreto datur: niſi fortè decretalis ſit poſſeſſio, quæ tamen ipſa, licet ſine cauſæ cognitione non detur, ſine iudicio tamen datur. Hoc tu ne fateri cogereris, adieciſti: *Et quidem paulò latiore verbi huius ſignificatione:* vt merum imperium non ſolùm dicatur, quia ſit à propria iuriſdictione ſeiunctum, ſed etiam impropria. Quo nihil abſurdius dici, cogitaríve poteſt: ex impropria, &, vt ita dicam, notha iuriſdictionis ſignificatione, meri imperij appellationem promanaſſe. Ita namque & miſtum merum dici potuit, quia ſit ab impropria iuriſdictione rerum videlicet capitalium ſeparatum, quin & à propria iuriſdictione tua: cùm ius dicere & iudicare plurimùm inter ſe diſtent, ex l. quidam. de re iud. & l. voluit. §. vlt. de interrog. act. Si ergo cùm iudicat, ſententiámque profert magiſtra-

tus,

tus, ius dicere non dicitur: cùm autem quæ miſti imperij ſunt exequitur; tuo iudicio ius dicit: fit illud neceſſariò, miſtum imperium à cauſarum priuatarum diiudicatione, quam tu propriam iuriſdictionem vocas, ſeparatum eſſe, atque ſeiunctum. Merum itaque erit, ſi verè abs te merum imperium, ſi verè propria iuriſdictio definitur. Sed videamus, paulò latior iſta tua iuriſdictionis ſignificatio quatenus porrigatur.

Non enim (ais) *ſolùm in iudicando iure magiſtratus de cauſis priuatis, ſed etiam in decretis interponendis iure magiſtratus, atque adeò ſpeciali iure de negotijs ciuilibus, conſiſtit iuriſdictio.* Paulò latiorem hanc iuriſdictionem vocas, Eguinari? Oratoriè mihi paulò latiorem ſignificationem eam dicere videris, quæ ſit latiſſima. Tutoris 17
nãque datio negotium priuatum eſt, atque ciuile, magiſtratui ſpecialiter tributum: quam tamen cùm & imperij, & iuriſdictionis eſſe neget Vlpia. non eam paulò latior, ſed latiſſima iuriſdictionis ſignificatio pertingat. Tum verò cùm paulò pòſt merum imperium in iis etiam rebus poſitum ſcribas, quæ ſpecialiter tribuuntur, quomodo nunc abs te merum imperium ab hiſce rebus ſeiungatur, non equidem intelligo. Sequitur: *Miſtum imperium ergo, eſt imperium, cui etiam eiuſmodi iuriſdictio ineſt, nimirum de re priuata, & ciuili negotio.* Omne igitur negotium ci- 18
uile ad miſtum imperium, ſi tibi credimus, Eguinari, referemus. Sed, quæſo, quid Vlpiano reſpondeas, qui tutoris dationem, imperij eſſe

negat?neque imperij modò, iuriſdictionis etiam eſſe negat? Quid, inquam, reſpondeas, niſi illud, ex malè prouiſis, poſitíſque principiis veri nihil
19 effici poſſe? Iam verò videamus, ne ſi miſti hanc deffinitionem recipimus, merum quoque miſtum eſſe fatendum nobis ſit neceſſariò. Quid ais? Poſsúmne apertiùs oſtendere qualis doctrina ſit tua, quàm ſi demonſtrauero ex tuis principiis, merum imperium miſtum dici & poſſe, & debere? Non arbitror. Age ergo, miſtum imperium eſt, cui & propria, & impropria ineſt iuriſdictio: hoc namque ſignificat illud tuum, *eiuſmodi*. Multò igitur magis miſtum erit, cui
20 propria inerit iuriſdictio. At criminalis iuriſdictio ſpecies iuriſdictionis eſt: vera igitur eſt iuriſdictio: vt & homo verè animal & eſt, & dicitur: animal verè corpus & eſt, & dicitur. Speciem autem iuriſdictionis eſſe ex eo intelligimus, quòd tu quoque confiteris, de capite ius dici, ex l.ij. de orig. iur. & quòd lex, *Imperium*, quæ ſub titulo de iuriſdictione ponitur, ad criminum animaduerſionem pertinet. Quin & in Codice Theodoſij titulus de iuriſdictione ad criminales etiam cauſas pertinet: itémque in
21 Iuſtiniani codice. Criminalis autem iuriſdictio quin mero imperio inſit, negari non poteſt. Quòd ſi criminalem iuriſdictionem impropriè iuriſdictionem dici velis, non tamen magis impropriè iuriſdictio dicetur, quàm tutoris datio: quam, vti iam diximus, neque imperij, neque
22 iuriſdictionis Vlpianus eſſe vult. Hæc tamen miſti imperij tui eſſe debet. Vbi namque expo-

ſuiſti,

fuiſti, paulò latiorem illam tuam iuriſdictionis appellationem ad eas quoque res pertinere priuatas, & ciuiles, quæ ſpeciali iure magiſtratibus tribuuntur, in quibus ab Vlpiano ponitur tutoris datio, in l. muto. §. tutoris datio: ſubiunxiſti, miſtum imperium id eſſe, cui eiuſmodi ineſſet iuriſdictio. Si ergo propter admiſtam iuriſdictionem miſtum imperium appellatur, merum, cui admiſtam eſſe iuriſdictionem docuimus, miſtum erit, ſiue criminalis iuriſdictio propria ſit, ſiue impropria iuriſdictio: cùm impropriæ etiam iuriſdictionis admiſtio, miſtum tuum conſtituat imperium. Sequitur: *Licet enim de capite ius dicatur, non tamen poſtulanti, ſed in reum ius redditur: vt meritò contrahatur iuriſdictionis appellatio ad eam, qua alicui in aliquem ius dicitur de re priuata, & ciuili negotio.* Quid ais, Eguinari? Iuriſdictionis appellatio ad criminalem non pertinet, quia cùm de capite ius dicitur, non dicitur ius alicui in aliquem? An cùm prætor tutores dat, cùm iudices dat, alicui in aliquem ius dicit? cùm bonorum poſſeſſionem de plano dat in aliquem ius dicit? quæ tamen omnia iuriſdictionis paulò antè feciſti. Sequitur: *Et hæc quidem interpretatio nunc placet, & quòd Haloandri lectio incerta adhuc ſit, & quòd hæc ſententia quàm minimum recedat à præiudicata Petri & Bartoli opinione: etſi in commentariis ad τὰ πρῶτα & in libro ſingulari Manualium ad eandem partem Digeſtorum, Haloandri lectionem defendi poſſe oſtenderim: nec quicquam à nobis ex tam multis ſcriptoribus aduocetur,*

cetur, quod ei repugnet: & Accurſio, Cyno, & Baptiſta Seuerinati, ea interpretatio placeat. Nam verbum, merum imperium, apud Paulum ſupraſcripto tantùm loco, Papinianum lib. j. quæſtionum, & neſcio quem Feneſtellam reperitur: quod tam rebus priuatis ſpecialiter tributis, quàm capitalibus rebus accommodes, ſi iuriſdictionem in definitione miſti imperij ad eam coanguſtes, quæ more maiorum competit magiſtratibus, non quæ lege, ſenatuſconſulto, vel conſtitutione deferuntur. Hæc igitur tibi nunc placet interpretatio. Olim Haloandri lectionem ſecutus es, non iudicio, vt apparet, ſed propter nouitatem. Neque dubito, vt te in tua interpretatione vacillantem & titubantem video, ſi noua aliqua alicunde lectio emerſerit, vel ab imperitiſſimo typographo ementita, quin eam, tua interpretatione repudiata, ad tempus ſecuturus ſis. Vti namque apud comicum eſt,

Dum in dubio eſt animus, paulò momento huc illuc impellitur.

Vt autem coniecturam hanc faciam, illud in cauſa eſt, quòd qui merum imperium à iuriſdictione, non propria modò, verùm etiam impropria ſeparaueras, ab iiſque adeò rebus, quæ ſpecialiter tribuuntur, nunc veluti addubitans, quæ vt certa & explorata poſueras, ita à mero imperio res ſpecialiter tributas ſeparatas, ſi in miſti imperij definitione iuriſdictio ad eas quoque res porrigatur: ſin autem ad ea coanguſtetur, quæ iure competunt magiſtratus, non dubitas quin meri ſint imperij, quæ vel lege, vel

ſenatuſc.

ſenatuſc.vel à principe, tribuũtur. Hoccine docere eſt, Eguinari? hoccine rebus obſcuris lucem afferre? Ecquem tam ſtupidum fore putaſti, qui hæc ſine riſu legeret? Naturam meri imperij ex ſignificatione vnius verbi in definitione miſti imperij poſiti, aliam atque aliam facere? Næ tu comicorum aduocatorũ modò, incertiores nos multò dimittis, quàm acceperas. Imperium me- 23
ri, & miſti genus eſt: certam naturam meri, certam miſti eſſe neceſſe eſt: ex genere ſcilicet, differentiáque conſtitutam, atque conflatam: ex quibus, vti conſtat, ita per ea definiri, explicaríque debuerunt. Iam verò ſi quæ ſpecialiter tribuuntur iuriſdictionis ſint, nõ ideo iuriſdictionis eſſe deſinent, ſi lex iubeat, ſenatus decernat, princeps cõſtituat, vt de iis ipſi cognoſcant magiſtratus. Exempli cauſa liberales cauſæ niſi magiſtratibus tribuantur, rectè, atque ordine faciat magiſtratus, ſi iudiciũ de ſtatu det, iudices det.
Et ſi cauſa hæc ad iuriſdictionem antea perti- 24
nebat, non eò iuriſdictionis eſſe deſinet, quod lex, vel ſenatus, vel princeps delegari vetet. Si autem res eiuſmodi ſit, vt iuriſdictionis non ſit, qualis eſt tutoris datio, non eò magis erit iuriſdictionis, quia ſpecialiter magiſtratibus ſit tributa, alioquin iuriſdictionis eſſet tutoris datio. Si namque meri imperij propriũ illud facimus, non poſſe delegari, vide ne tutoris datio nõ modò imperij, ſed meri etiam ſit imperij, cùm certi iuris ſit, delegari nullo modo poſſe, ex l. nec mãdante. de tut. & curat. datis. Sequitur: *Nec ex Cicerone, aut aliis apparet, iuriſdictionem latius patuiſſe,*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

fuiſſe; quàm pro ea, quæ iure magiſtratus competit ei, qui poteſtatem iuris dicundi generaliter ſortitur: cùm centumuiralia iudicia non eidem prætori ſorte
25 *contigiſſe, cui priuata iudicia, veriſimile ſit.* Centumuiralia iudicia à priuatis diſtinguis: publica ergo te auctore erunt: nihil enim tertiũ eſt. Quo abſurdius dici nihil poteſt. Publica iudicia ex legibus publicorum iudiciorũ venire ſcribit Vlpianus l.j. de pub. iud. Petitionem hæreditatis, l. vl. de petit. hæred. centumuirale iudicium vocat Imperator. Querelam inofficioſi, centumuirale iudicium vocat Iureconſul. in l. Titia. de inoff. teſt. Nobile illud iudicium Curianum, in quo quæſitũ ſcimus, continerétne pupillaris ſubſtitutio vulgarẽ, centumuirale multis locis vocat M. Tullius. Idem in oratione pro Cecinna cauſam ſtatus centumuiralẽ facit. At hæc omnia iudicia priuata eſſe, nulla dubitatio eſt. Sequitur: *Sed in re dubia ſequamur quod pluribus placuit, & totum officium iuriſdicẽdi, totámque vel vniuerſam iuriſdictionẽ tranſire interpretemur ex ſentẽtia ſcribentiũ, præterquàm quod ſpecialiter tribuitur: vel, quod eſt verius, totã iuriſdictionẽ ſimplicem.* Mirus homo es, Eguinari. Non magis in fictis fabulis varius eſt vel Protheus, vel Silenus. Simul & placere tibi cõmunẽ ſententiã, & diſplicere ais. Omittamus id, quod pluribus placuit: excutiamus id, quod tu verius putas. Mãdata igitur iuriſdictione vniuerſa, ſimplex dũtaxat tranſit iuriſdictio. Primùm, quã ſimplicem voces iuriſdictionem non intelligo, Iuriſconſultorũ non eſſe
26 hoc verbũ affirmare auſim: eorũ fortaſſe fuerit,

quos

quos rebus non intellectis apta, conuenientia-
que veriſimile non ſit nominata dediſſe. Si igi-
tur nouitas te, inſolentiáque verborũ delectat,
Eguinari, concedere nobis debes, vt in iis, quæ
hoc verborum genere à te dicuntur, diuinemus.
Puto igitur ſimplicem te iuriſdictionem dicere,
quam anteà verã, ac germanam appellabas, de
cauſa videlicet priuata notionẽ. Hanc tu dunta-
xat mandata vniuerſa iuriſdictione tranſire ais.
At Vlpianus in l. prima de ſuſp. tut. mandata iu- 27
riſdictione, omne officiũ iuriſdictionis tranſire
ſcribit. Iuriſdictionis autem officiũ non ſolùm
in iudicando poſitum, tute ſcribis. Idem Vlpia-
nus in l. ſolet. de iuriſd. om. iud. Solet prætor ſuã
iuriſdictionem mandare, & aut omnẽ mandat,
aut ſpeciẽ vnam. Idem in l. prætor. eod. tit. Præ-
tor ſicut vniuerſam iuriſdictionẽ mandare alij
poteſt, &c. Dices mihi hos omnes locos de iu-
riſdictione, quã ſimplicem vocas, intelligi debe-
re: quod tamẽ qui dicet, duro ore ſit neceſſe eſt.
Sed dicas ſanè. Quid ſi demonſtrem etiam hæc,
dare bonorum poſſeſſionem, mittere in poſſeſ-
ſionem, iubere cauere ſtipulatione prætoria, iu-
bere poſſidere, & quæ huius generis ſunt, man-
data iuriſdictione tranſire? Audiamus Papinia-
num in l. j. de off. eius, cui mand. eſt iuriſd. Quæ- 28
cunque (inquit) ſpecialiter lege, vel ſenatuſc.
vel conſtitutione principum tribuuntur, man-
data iuriſdictione, non transferũtur. Si quæ igi-
tur ſpecialiter tribuuntũr, mandata iuriſdictio-
ne non transferuntur, quæ ſpecialiter non tri-
buuntur, mandata iuriſdictione tráſferri dicen-

29 dum eſt. Idémq; eodem loco Papinianus : Qui mandatam iuriſdictionē ſuſcepit, proprium nihil habet,ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vtitur. Verius enim eſt, more maiorum iuriſdictionem quidē transferri, ſed merū imperium, quod lege datur,non poſſe tranſire. Quæ igitur ſpecialiter non tribuuntur,mandata iuriſdictione tranſeunt.At nihil eorum, quæ enumerauimus,ſpecialiter tribuitur: mandata ergo iuriſdictione transferuntur.Quin & cùm Papinianus, mandata iuriſdictione imperium merum non transferri ſcribat,miſtum transferri eum dicere accipere debemus. At dare bonorum poſſeſſionem, tibi miſti imperij eſt. Cui igitur mandata iuriſdictio eſt, is dare bonorum poſſeſſionē poteſt.Non ergo ſimplex duntaxat mandata iuriſdictione,tranſit(id quod tu verius putas)iuriſdictio.Non ſunt,mihi crede,certiores geometrarum illæ lineares demonſtrationes. Falsò igitur paulò pòſt ita ſcribis, *Quamobrem data iuriſdictione priuato, imperium ei conceſſum videtur ad coercendum eum, qui vocatus in ius non venit, non item ad dandam bonorum poſſeſſionem, ad iubēdum vt legatorū nomine caueatur & alia eiuſmodi, quæ iuriſdictioni ſimplici, & puræ cohærere non videntur, vt modica coercitio.* Sequitur: *Anguſtiſsima igitur iuriſdictionis appellatio apud Paulum l.iiij.de iuriſd.om.iud.edicta perpetua,decreta, conſtitutionem magiſtratus,& id genus alia,quæ miſti imperij ſunt quæq; iure poteſtatis à magiſtratu expediuntur, excludit,& ad ea dūtaxat pertinet,quæ legis actione priuato iudicio apud iudicem diſceptātur.Edicta enim,*

enim, & decreta, quibus bonorũ poſſeßio datur, mittitur in poſſeßionem, iubetur caueri legatorum nomine, reſtituitur in integrũ, & huiuſmodi alia, quæ magis imperij eſſe, quàm iuriſdictionis, Paulus ſcribit, iudicia propriè non dicuntur: & ideo nec quaſi iudex, vel ius dicens magiſtratus, aut cui mandata iuriſdictio eſt, hæc expedit, ſed imperio ſuo miſto, quod ad iuriſdictionem ciuilem ita pertinet, vt iuriſdictio ei ineſſe dicatur, & iuriſdictionis etiam appellatione contineatur, paulò latiore verbi ſignificatione. Non enim iuriſdictionis eſſe Paulus negat, ſed magis imperij eſſe affirmat. Quæ & iuriſdictioni cohærere idẽ dicit, ſed non omnia, quibus iuriſdictio ineſt, quæve miſti imperij ſunt: ſed ea duntaxat ſine quibus ius dici de ciuili re non poteſt. Non plura hîc, Eguinari, verba ſunt, quàm peccata. Primùm in l. iiij. de iuriſd. om. iud. iuriſdictionem ad ea pertinere negas, quæ miſti imperij ſunt. Paulò pòſt tamẽ ais, non negare Paulum hęc eſſe iuriſdictionis, ſed dicere magis eſſe imperij. Cùm igitur ipſe te refutes, non ſumam ego hunc laborem tam non neceſſarium. Neque dubiũ eſt, Eguinari, iubere cauere ſtipulatione prętoria, iuriſdictionis eſſe. Vlpiã. in l. j. de dam infec. Cùm res damni infecti celeritatem deſi-
„ derat, & periculoſa dilatio videatur ſibi ex hac
„ cauſa iuriſdictionem reſeruare: ideo magiſtrati-
„ bus municipalibus delegãdum hoc rectè puta-
„ uit. Idem in l. dies. § ſi intra. Duas igitur res magiſtratibus municipalibus prætor vel præſes iniunxit, cautionem, & poſſeſſionem: cætera ſuæ iuriſdictioni reſeruauit. Non igitur ad ea tãtùm

pertinet eo loco iuriſdictio, quæ legis actione apud iudicem in priuato iudicio diſceptantur. ſic enim ſcribis. In quo non poſſum non mirari oblitum te tam citò primæ tuæ ſententiæ, in qua imperium magiſtratibus & poteſtatibus dediſti, eiúſque imperij particulam feciſti iuriſdictionem legis huius iiij. quam nũc tamen iudicibus priuatis das: quam eis cùm das, imperium etiam das. In quo vt à te, ita à
32 Iureconſulto quoque diſſentis, qui in l. poteſtatis. de verb. ſign. poteſtatis appellatione in magiſtratu, imperium ſignificari ait: & in l. obligationes. de act. & oblig. Obligationes (inquit) quæ non propriis viribus conſiſtunt, neque officio iudicis, neque prætoris imperio, neque legis poteſtate confirmantur. Vides, Eguinari, vt iudici officium, magiſtratui imperium tribuat Iureconſul. Iam verò quis tibi dixit, ea, quæ decreto, hoc eſt, cauſa cognita, à prætore expediuntur, vt cùm reſtituit, cùm iubet poſſidere vbi duratum eſt non caueri, quis tibi, inquam, dixit, hæc Paulum dicere magis imperij, quàm iuriſdictionis? Paulus quidem ita ſcribit, Iubere cauere ſtipulatione prætoria, & mittere in poſſeſſionem, imperij magis eſt, quàm iuriſdictionis. At vtrumque ſine decreto fit, ſine cauſæ cognitione fit, ex l. dies. §. ſi intra. de dam. infect. quo loco ait Iurecõſult. cautionem, & poſſeſſionem delegaſſe prætorem magiſtratibus: vt autem poſſidere iubeatur, quia niſi cauſa cognita non fit, id verò ſuæ iuriſdictioni reſeruaſſe. Non ergo quæ mihi imperij

ſunt

ſunt omnia, magis imperij, quàm iuriſdictionis eſſe, ſcribit Paulus, ſed ea, quæ ex edicto ſine cauſæ cognitione, ſine decreto, de plano expediri poſſunt. Quamobrem autem de me ſuo loco audies, cùm l. ea quæ ad municipalem. tibi exponam. Tertiò quæ miſti imperij ſunt, nec quaſi iudex, vel ius dicens magiſtratus, aut cui mandata iuriſdictio eſt, tibi videtur expedire. Tum ergo neque iudicat, neque ius dicit, cũ reſtituit in integrum? Dicito, quæſo, mihi quid ſit ius dicere. Nam Paulus in l. ius. de iuſtitia & iur. prętorem cùm decernit, ius reddere ait. At reſtitutio in integrum cùm cognitionem cauſę deſideret, decreto expediri debet. Tum verò quæ miſti imperij ſunt quomodo is nunc expedit, cui mandata iuriſdictio eſt, cum mãdata iuriſdictione ſimplicem duntaxat tranſire paulò antè dixeris? Si memoriæ hoc vitium eſt, non putem Curionem illum, cuius Marcus Tullius in Bruto meminit, magis fuiſſe obliuioſum, quàm tu es. Sin autem rei non intellectæ vitio id accidit, vt tibi ipſe ſis contrarius, quòd tibi contrarius es ignoſco, quòd ſcribis non ignoſco. Quis enim te ſcribere coëgit quod non intelligeres? Quin nec illa ſtare ſimul poſſunt, magiſtratum non expedire quæ miſti imperij ſunt tanquam ius dicentem, & eis ineſſe tamen iuriſdictionem. Quæ quòd putas Paulum in l. j. de offi. eius, cui, &c. dicere iuriſdictioni cohęrere, non rectè putas Imperium, quod iuriſdi- 33
ctioni cohæret, eſt poteſtas in carcerem mittẽdi: id quod ex Paulo intelligimus libro quinto

Sent.

ſententiarum,ad legem Iuliam de vi publica,& priuata. Hactenus ergo coërcere poteſt qui ius dicit,vt in carcerem duci iubeat. Sine quo imperio, & coërcendi poteſtate, quia vana ſit,ac nulla potius iuriſdictio, mandata iuriſdictione non magiſtratui modò, ſed & priuato,tranſire hoc imperium, transferrique placuit. Qua de re plura ſuo loco dicemus. Sequitur: *Quamobrem data iuriſdictione priuato, imperium ei conceſſum videtur ad coërcendum eum, qui vocatus in ius non venit,non item ad dandam bonorum poſſeßionē, ad iubendum vt legatorum nomine caueatur,& alia huiuſcemodi, quæ iuriſdictioni ſimplici & puræ cohærere nō videntur, vt modica coercitio. Quamquā lege noua Iuſtiniani, reſtitutio integri mandata generali iuriſdictione concedatur, non ſolùm cùm ſpecialiter mandatur. Cætera miſti imperij: quæ iuriſdictioni ſimplici non cohærent, ſpecialiter quidem mandari poßint, niſi lege, ſenatuſc. vel conſtitutione tribuantur nominatim: ſed mandata generali iuriſdictione non tranſeunt. Et hoc quidem verius mihi videtur, quā ſi à reſtitutione integri, ad cætera meri imperij argumentum ducamus. in quibus eadem ratio non videtur.* Hæccine tu ſcribere, hæccine edere auſus es, omniū noſtrûm, qui ante te lucem aliquam quæſtioni huic attulimus, corrector? Primùm dic mihi quem priuatum voces, cui mandari iuriſdictionem dicas. Equidem cùm iuriſdictionem ſimplicem mandata iuriſdictione tranſire tantùm putes, quæ in cauſarū cognitione poſita eſt, non potes legatum, cui proconſul more maiorum mandat iuriſdictionem

nem, priuatum dicere: neque verò etiam eum, cui in vrbe à prætore iuriſdictio mandata eſt. Mandata namque iuriſdictione, quæ miſti imperij ſunt tranſire anteà demõſtrauimus. Cùm ergo ſimplex tantùm iuriſdictio, hoc eſt, cauſæ cognitio, & diſceptatio, mãdata iuriſdictione, mandata eſſe, te authore, cenſeatur, priuatum 34
cùm dicis, ſpecialem iudicẽ te dicere accipio: ad quem qui vocatur, vbi, quæſo, legiſti, aut de
„ quo etiam fando audiuiſti, in ius vocari? Ius lo
„ cus is dicitur, vbi prætor ius dicit, ſaluo more
„ maiorum, ſaluaque maieſtate imperij, ex l. ius.
„ de iuſt. & iur. totúſque ille titulus, de in ius vo-
„ cando, ad magiſtratus pertinet, non ad iudices
„ ſpeciales. Itaque ſiquis ad pedaneum iudicem 35
vocatum vi eximat, in edictum, *Ne quis eum, qui in ius vocatus eſt, vi eximat*, non incidere ſcribit Vlpianus in l. quod ſi. ne quis eum, qui &c. eò ſcilicet quòd ad pedaneum vocatus iudicem, in ius vocatus non dicitur. Vnde illum quoq;, qui ad pedaneum vocatus iudicem nõ ierit, in edictum, *Si quis in ius vocatus, &c.* non dicemus incidiſſe: quare neque ab eo coërcere poſſe. Sanè ad prætorem, vel ad alios, qui iuriſdictioni pręſunt, vocati ire debẽt: quorum illa quoque notio eſt, eorúmne ſit iuriſdictio, l. ex quacunque, ſi quis in ius, &c. Iam cùm mandata iuriſdictione priuato, quæ miſti imperij ſunt tranſire neges, ſi magiſtratui à magiſtratu mãdetur, vt in l. ſed etſi. de officio. eius, cui, & tranſire, te etiam authore, dicemus. Aut ſi nihil referre putas, cui mandetur, priuatóne, an magiſtratui, cur priua-

ti men

ti mẽtionem facis? Illud quidem imperitiſſimè à te dicitur, noua Iuſtiniani lege mãdata generali iuriſdictione, in integrum reſtitutionem trãſire. Vetus hoc ius erat. Iuſtinianus vt pedanei iudices etiam reſtituere poſſent, conſtituit: quibus nõ ſuam iuriſdictionem prætor vel proconſul mandat, ſed cauſarum audiẽtiam, notionem, cognitionẽ. Itaque cùm pro tribunali non
36 cognoſcãt, reſtitutio autem in integrum tribunal deſideret, reſtituere in integrum non poſſe videbantur. Legatus, cui more maiorum à proconſule mandatur iuriſdictio, pro tribunali co-
37 gnoſcit, & vice proconſulis cognoſcit: adeò vt ab eo non ipſe proconſul, ſed imperator appelletur, l. ij. qui & à quib. appel. Nam ſi proconſ. à legato appellaretur, ipſe à ſe proconſul appellari videretur. Idem dicendum de eo eſt, cui prætor in vrbe iuriſdictionem ſuam mandat. Rectè namq; ex eo, quod in prouincia fit, quid in vrbe fieri debeat, colligimus, ex l. j. de ſuſpect. tuto. Sequitur: *Non ignoro dici poſſe imperium miſtum cohærere iuriſdictioni ſimplici, & omne miſtum imperiũ transferri mandata generali iuriſdictione, niſi ſpecialiter tribuatur: quò ſpectat quod ad finem commentarij, cap. v. de off. eius, cui, &c. à nobis ſcriptum eſt. Si quis in miſti imperij definitione tertiam ſignificationem magis probet, non equidem repugno. Pro iuriſdictione de ciuili negotio, id verbi in eadem definitione accipi, ex vulgari lectione eodem loco oſtẽdi: etſi ex Haloandrinis libris magis pro iuriſdictione, quæ iure magiſtratus competit, vſurpari defendã. Vulgarem lectionem in edicti compoſitione ſecutus*

ſum

ſum. Quæ meri imperij ſunt, quæve alioqui lege, ſenatusconſ. &c. Iuriſdictionem accipi pro ciuili, vel ſi quis mallet, pro ſimplici, illis verbis ad edictum ſignifico. Miſtum imperium cui iuriſdictio ciuilis ineſt, vel quod iuriſdictioni cohæret, vt dare bonorũ poſſeſſionem, quod cohæret iuriſdictioni ex interdicto Quorum bonorum. Sed verius eſt, quod paulò antè ſcripſi.
Quis ſic ſcribit, niſi cui de quo ſcribit parũ liquet? Non ignoras poſſe dici, imperium miſtũ cohęrere iuriſdictioni ſimplici: at ignoras quid dicendum ſit. Et mandata generali iuriſdictione trãſire miſtum imperium, eò ſpectare quod ſcribis ad finem cap. v. de offic. eius, cui eſt mãd. iuriſd. Sed vtro in loco verũ te ſcripſiſſe putas? ad finémne illius capitis, an hîc? quantum quidem in te eſt, facis neutrum, vtverum putet, qui alio doctore quàm te non vtitur. Si quis in miſti imperij definitione tertiam ſignificationem magis probet, non repugnas. Si tibi tertia non placet, quin repugnas? Si placet, cur non eam tu quoque recipis? Pro iuriſdictione de ciuili negotio id verbi in eadem definitione accipi, eodem loco oſtendiſſe te ais. Verbo ponere, tibi fortaſſe eſt oſtendere: nos niſi verè oſtendas, doceas, demonſtres, tibi nihil credimus, neque verò credituri ſumus: licet ex Haloandrinis libris pro iuriſdictione, quę iure magiſtratus cõpetit, magis vſurpari defendas. Quæ, malũ, iſta eſt ridicula, & iocularis inconſtantia? Quid diſcipulis tuis cum typographis? de te diſcere cupiũt, quid in re ſit, aut certè quid tui ſit iudicij. Iſto quidem modo næ tu eos facilè doceas nihil

hil ſcire. Vulgarem lectionē in edicti compoſitione ſecutum te ais. Vereor ne noua hęc edicti clauſula, non tranſlatitia dicatur, vt quas Iulianus, de ſuo addidit. Nouus tu, ſi diis placet, Iulianus, vt tibi id quoque liceret, impetrare à principe debuiſti. Sed componę ſanè tuo arbitratu edictum: neminem ex eo tibi ius dicturũ affirmo. Et hæc quidem tuarum opinionum ſumma eſt, Eguinari, in quibus nihil veri, certi, ſani, integri eſſe vides: quin falſa, incerta & ſuſpecta omnia. Quibus diiudicandis ſi tantum operæ ponere voluiſſes, quantum reprehēdendis alienis, eſſent hæc eorum ſimilia, quę adhuc ex tua officina prodierunt. Sed vſu ita videmus euenire, vt qui aliena curant, ſua negligant: & cùm noſſe volumus aliena, noſtra ignoremus. Magno quidem certè otio feciſti, vt omnium noſtrùm, qui vnquam hac de re ſcripſimus, errata colligeres: eò puto, ne de nobis didiciſſe videreris. Quod cùm negare tamē non poſſes, honeſtius tibi profecto fuit, quæ benè à nobis dicta, inuentaq́ue erant, quàm quæ ſecùs, colligere. Sed noui cùm adferre nihil poſſes, velles tamen noua dicere videri, rem feciſti minimè liberalem, miniméque te dignam. Omiſſis contentionibus, Eguinari, in veri inueſtigationem incumbamus. Breui iuris ciuilis iniuſti poſſeſſores, id quod tu iam multos annos agis, & nos votis omnib. à Deo opti. max. expoſcimus, de poſſeſſione depellentur.

ANTONII GOVEANI DE Iuriſdictione.

Lib. II.

Summarium.

1. *Titulus 1.lib.2.ff, rectè inſcribitur de iuriſdictione omnium iudicum.*
2. *Author hic agit de iuriſdictione & iudicibus.*
3. *Iuriſdictio interdum pro notione ponitur.*
4. *Notionis nomen ad eos pertinet qui iuriſdictionem non habent.*
5. *Notionem iudices pedanei habent.*
6. *Notio interdum pro iuriſdictione ſumitur.*
7. *Generalis Magiſtratus iuriſdictio, quædam criminalis, quædam ciuilis eſt.*
8. *In tit.ff.de iuriſd.agitur de mero imperio.*
9. *Nemo poteſtatem ſibi conceſſam in alium transferre poteſt.*
10. *Legatus Proconſ. atrociter verberandi ius non habet.*
11. *Eius munus qui ciuili iuriſdictioni præeſt, iuriſdictio appellatur.*
12. *Ciuili qui iuriſdictioni præeſt, ius dicentis appellatione deſignatur.*

13. *Ius dicentis officium latiſsimum eſt.*
14. *Ius dicenti quædam nominatim tribuuntur.*
15. *Tutoris datio iuriſdictionis non eſt.*
16. *Poteſtas dandi iudices iurisdictio appellatur.*
17. *Prætor non ius dicit, ſed edicit.*
18. *Prætor in ſuum annum ius facere poteſt.*
19. *Ius dicens dare bonorum poſſeſsionem poteſt.*
20. *Legato Proconſulis lege datum eſt, vt iudices dare poßit.*
21. *Legatus non perpetuæ iuriſdictionis cauſa edictum proponit, ſed Magiſtratus.*
22. *Ciuilis iuriſdictio interdum pro munere Ius dicentis, interdum pro parte huius muneris ponitur.*
23. *Iudices aut priuati ſunt aut Magiſtratus.*
24. *Priuati ad ſuſcipienda priuata iudicia eligebantur.*
25. *Priuati iudices ſpeciales appellantur. Item Pedanei.*
26. *Pedanei iudices ad differentiam magiſtratus dicuntur.*
27. *Iudicum pedaneorum apud veteres ſcriptores nulla fit mentio.*
28. *Pedarij ſenatores pedibus in aliorum ſententias ibant.*
29. *Sententia pedaria, pes ſine capite dicitur.*
30. *Pedanei iudices etiam delegati appellantur. Item arbitri ſimpliciter.*
31. *Arbitri, compromiſſarij iudicum partes recipiunt.*
32. *Ab arbitri ſententia non appellatur.*
33. *Ex arbitri ſententia iudicati actio non datur.*
34. *Arbitri ſententia infamiam non irrogat.*

35. Conſen

35. Conſenſu priuatorum iudex nemo ſit.

36. Poteſtates prouinciales, iudices legis beneficio dare poſſunt.

37. Cui mandata eſt iuriſdictio, is iudicem dare poteſt.

38. Prouinciarum præſides & Romani magiſtratus legitimi ſunt iudices.

39. Prætores appellantur iudices.

40. Arbitris receptis nihil licet, niſi quod compromiſſo cautum eſt.

41. Magiſtratus aut Vrbani, aut prouinciales, aut municipales.

42. Vrbani propriè Magiſtratus, prouinciales pro magiſtratibus.

43. Prouinciales propriè poteſtates dicuntur.

44. Præfectus prætorio Auguſtalis prouincialis magiſtratus eſt.

45. Iuridicus Alexandriæ poteſtas prouincialis eſt.

46. Aſſeſſores non iudices, ſed iudicum Conſiliarij fuêre.

47. Præſides aſſeſſoribus iuriſdictionem non mandabant.

48. Omnes maiores magiſtratus Aſſeſſores habuêre.

49. Procurator Cæſaris inter certas perſonas iuriſdictionem habet.

50. Legatus Proconſulis, proprij nihil habet, ſed mandata iuriſdictione vtitur.

51. Conſules & Prætores iuriſdictionem habuêre.

52. Aedilis iuriſdictio pars prætoriæ iuriſdictionis.

53. Tribuni plebis iuriſdictionem habuerunt.

54. Ad exercendam iuriſdictionem Tribuni pl. voca-

tio non fuit neceſſaria.

55. *Decem tribuni plebis, duo conſules, decem & octo prætores, ſex ædiles in ciuitate iura reddebant.*

56. *Præfectus vrbi, vigilum, annonæ, Quæſtores, iuriſdictionem habuêre.*

57. *Impropriè dicuntur habere iuriſdictionem, qui notionem habent.*

58. *Iuriſdictio poteſtas publica iuriſdicundi abſurdè definitur.*

59. *Iuriſdictio poteſtas publica ſtatuendi de ciuili vel criminali negotio rectè definitur.*

60. *Delegati nec iuriſdictionem nec notionem habent.*

61. *Iuriſdictionem qui habent, eam mandare poſſunt.*

62. *Notionem qui habent, eam mandare non poſſunt.*

SVPEREST, Eguinari, meas tibi opiniones exponam: quas cùm & tibi, & omnibus ſtudioſis iuris ciuilis cupiam eſſe quàm notiſſimas, n... ...equar, vt eſt apud poëtam, faſtigia rerum. Titulum de iuriſdictione vniuerſum explicabo: vt cùm tibi ſatisfacio, aliis quoque prodeſſe poſſim.
1. Titulus igitur eſt, *De iuriſdictione omnium iudicum.* Quem corruptum qui putant, & legendum ſolùm, De iuriſdictione, in codice Iuſtiniani hunc eundem titulum emendent neceſſe eſt. In codice quidem Theodoſij titulus eſt, de iuriſdictione, non ideò tamen noſtrum titulum corruptum dicemus. Cùm igitur titulus ſit, de iuriſdi-

iuriſdi

iuriſdictione omnium iudicum, principio de iu- 2
riſdictione, tum de iudicibus conſideremus. Et
iuriſdictio non vno dicitur modo. Interdum pro 3
notione ponitur, vt in l. j. de offic. eius, cui man-
dat. eſt iuriſdict, l. cùm ij. §. ſed nec. de tranſact.
impropriè tamen, vt ſcribit Vlpianus in l. ait
prætor. de re iud. Ait prætor, *Cuius de ea re iuriſ-
dictio eſt.* melius ſcripſiſſet, *Cuius de ea re notio eſt.*
Etenim notionis nomen ad eos pertinet, qui iu- 4
riſdictionem non habent, ſed habent de quauis
alia cauſa notionem, quem locum inferius expli-
cabimus. Notio autem non eorum tantum, qui
vel magiſtratus ſunt, vel extra ordinẽ creantur,
vel alicui procurationi præpoſiti ſunt à princi-
pe, ſed & iudicum pedaneorum, qui non expe- 5
ctato prætoris iuſſu humilia negotia diſceptant,
l. vlti. de ped. iud. C. Quin & iudicum datorum
poteſtas iuriſdictio appellatur in l. ſi idem. hoc
noſtro titu. & ſi qui ex delegatione cognoſcunt,
neque iuriſdictionem, neque notionem propriè
habere dicuntur. Vix enim eſt, vt eius rei notio-
nem quis habere videatur, de qua cognoſcere ni-
ſi iuſſus non poteſt, & de qua conſtitutus iudex
non eſt. Vt autem iuriſdictio pro notione ſumi- 6
tur, ita & notionem pro iuriſdictione accipi ſcri-
bit Iureconſultus in l. notionem. de verb. ſignifi.
Quo in loco cognitionem pro notione, de qua
diximus, accipi puto. Nam & cognoſcere ita ac-
cipitur in l. iij. de offi. præf. vig. §. cognoſcit.
Propria autem, hoc eſt, magiſtratus generalis iu- 7
riſdictio, criminalis quædam eſt, quædam ciuilis:
vnon ſine cauſa in l. j. §. qui mandatam. de offi.

eius, cui mand. eſt iuriſd. dubitetur à Papiniano, mandata iuriſdictione à proconſule Legato, me-
8 rúmne in Legatum tranſeat imperium. Itaque in noſtro titulo de mero quoque agitur imperio, quod in maleficiorum grauiore omni coërcitione poſitum eſſe intelligimus ex l. ſolet. de off.
9 proconſ. Neque enim poteſt quis (ait Vlpianus) gladij poteſtatem ſibi conceſſam, vel cuiuſuis alterius coërcitionis ad alium transferre. Venuleius eod. titul. Si quid erit, quod maiorem animaduerſionem exigat, remittere Legatus ad proconſulem debet. Nec enim animaduertendi,
10 coërcendi, vel atrociter verberandi ius habet. Sed de mero imperio ſuo loco plura. Satis in præſentia ſit demonſtraſſe, iuriſdictionem ad maleficiorum etiam animaduerſionem pertinere. De quo quia libro ſuperiore diximus, plura hoc loco dici nihil eſt neceſſe. Altera iuriſdictionis ſpecies in ciuilibus negotiis cauſiſque verſatur, fecítque commune iuriſdictionis nomen, ſuum.
11 Eius namque munus, qui ciuili huic iuriſdictioni præeſt, iuriſdictio appellatur. Cicero pro Flacco: Præturæ iuriſdictio, res varia & multiplex, ad ſuſpiciones & ſimultates non attingitur. Idem in Verrem lib. j. Quapropter ita me de præturæ criminibus auditote, vt ex vtroque genere & iuriſdicundi, & ſartorum tectorum exigendorum, ea poſtuletis, quæ maximè digna ſunt eo reo, cui paruum, ac mediocre obiici nihil poteſt. Iulius Capitolinus in M. Philoſopho: Prætorem quoque dum peſſimè egerat, non abdicare ſe prætura iuſſit, ſed collegæ iuriſdictionem

nem mandauit. Vt autem eius munus iuriſdictio, ita ipſe ius dicentis appellatione deſignatur. M. Tullius libr. j. in Verrem: Das bonorum poſſeſſionem ei, qui non iurauit, concedo, prætorium eſt: adimis tu ei, qui iurauit, quo exemplo? Proſcriptum iuuat, lex eſt, pœna eſt: quid ad eum, qui ius dicit? Et hæc dubitandi cauſa eſt in l. iſti quidem. ff. de eo, quod me. cau. Vlp. 12
l. j. noſtri tituli: Ius dicentis officium latiſſimum eſt: nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, &c. Et prætor titulum propoſuit, Si quis ius dicenti non obtemperauerit. Ciuilibus igitur cauſis conſtituendis qui præeſt, eius munus, iuriſdictio, ipſe autem, ius dicens appellatur. Ad 13
munus autem hoc, & officium ius dicentis, quædam etiam pertinent, quæ propriæ, veræ, ac Germanæ iuriſdictionis non ſunt, & quæ ad magiſtratum non pertinerent, niſi ea data eſſent, tributáque nominatim. Huius generis eſt tutoris datio, quæ licet ad officium ius dicentis dicatur pertinere, l. j. noſtri tituli, iuriſdictionis 14
tamen non eſt, l. muto. §. tutoris datio. de tutel. Quamobrem autem iuriſdictionis non ſit, ſuo loco dicemus. Pertinent præterea ad hoc officium quædam, quæ cùm exequitur magiſtratus, ius non reddit, vt, cùm dat iudices litigantibus, l. j. noſtri tituli. poteſtas tamen 15
hæc dandi iudicis, iuriſdictio appellatur in l. imperium. Item cùm prætor edictum proponit, ius non reddit, vti libro ſuperiore docuimus, ſed quod redditurus eſt, edicit. Præto- 16
ris tamen honori tributum, vt in ſuum an- 17

num ius facere poſſit, vt ſcribit Pompo. l. ij. de orig. iuris. & Papinian. in l. ius autem. de iuſt. & iur. Pertinent poſtremò ad hoc munus ius dicentis quædam, quæ cùm magiſtratus adminiſtrat, ius reddit: non quod ſemper æquum decernat, ſed quia habeatur eius ratio, quod facere prætorem opportet. l. ius. de iuſt.
19 & iur. qualia ſunt illa, dare bonorum poſſeſſionem, mittere in poſſeſſionem, hæc enim ad noſtras poſtulationes à magiſtratibus decernuntur. Quæ primò ad officium ius dicentis pertinere diximus, mandata vel à proconſ. vel à prætore vniuerſali iuriſdictione, non transferuntur, l. j. de offic. eius, cui mandat. eſt iur. Quæ item ſecundo loco diximus pertinere, mandata generali iuriſdictione non transferuntur. Nam Legato, cui proconſul mandauit ſuam iuriſdictionem, lege datum eſt, vt iudices dare poſſet, l. cùm prætor. de iud. qua quidem lege nihil opus eſſet, ſi mandata iuriſdictione, poteſtas hæc dandi iudicis transferre-
21 tur. Legatum certè edictum non proponere perpetuæ iuriſdictionis cauſa, accepta iuriſdictione, conſtat. Hoc enim magiſtratus, poteſtatísve honori tributum diximus. Quæ tertio loco ad ius dicentis officium pertinere ſcripſimus, ea demum mandata vel à proconſule, vel à prætore iuriſdictione tranſeunt: ad quæ pertinet officium iuris dicundi, quod vniuerſum mandata iuriſdictione legato tranſire ſcri-
22 bit Vlpia. l. j. de ſuſpect. tut. Ciuilis itaque

iuriſdi

iuriſdictio, aut pro munere ius dicentis ponitur, aut pro ea huius muneris parte, quæ in reddendo iure poſita eſt, quã mandata iuriſdictione tranſire diximus: cuius illa ſunt, actiones dare, reſtituere in integrum, mittere in poſſeſſionem, iubere poſſidere, dare bonorum poſſeſſionem, interdicere. Et iis ferè modis dicitur iu-
riſdictio. Iudices autẽ aut priuati ſunt, aut ma- 23
giſtratus. Magiſtratum nunc appello eum, cui aliqua procuratio Reip. vel à pop. vel à principe datur. Propriè qui magiſtratus ſint, dicemus
ad l. eum, qui. Priuati à magiſtratibus eligebã- 24
tur ad ſuſcipiẽda priuata iudicia: qualem ſe iudicem fuiſſe ſcribit Gellius cap. ij. lib. xiiij. Et hæc diuiſio notatur in nouella de iudicibus. §. hos igitur. in l. à diuo Pio. de re iud. in l. præſes. iiij. de offic. præſ. in l. prætor. de tut. & cur. dat. &c. in l. prætor. de offic. præt. in l. vlt. C. vbi &
apud quem. Priuati ij iudices, ſpeciales appel- 25
lantur in l. ſpeciales. C. de iud. in ll. præſes, &, prætor, iam citatis. Dicuntur & pedanei tot. titu. de peda. iud. C. in l. ſancimus. C. de iudi. in l. ſi quis in conſcribendo. C. de pact. in l. vlt. vbi, & apud quem, &c. in l. prætor. de tutor. & cura. dat. ab iis. &c. in l. ſi quis aliquid. §. iudices. de pœnis. in l. quòd ſi quis. ne quis eum, qui in ius,
&c. dicti autem pedanei videntur ad differen- 26
tiam magiſtratuum, qui pro tribunali ſedentes in curuli ſella ius dicebant: qua auerſa à Bruto prætore cæcum quendam, cùm poſtulare vellet, deſtitutum legimus §. caſum. l. j. de poſtulando. M. Tullius in Bruto aliud eſſe ſcribit, di-

cere ad ſedentem iudicem, aliud ad ſtantem in comitio. Dicti autem ij videntur exemplo ſena-
27 torum pedariorum. Iudicum enim pedaneorũ nulla fit apud veteres ſcriptores mẽtio. Pedarij autem ſenatores (nam pedaneos parum Latinè dici ſcribit Gellius) ij erant, qui ſententias ipſi
28 in ſenatu non dicebant, ſed in aliorum ſenten-
29 tias pedibus ibãt. Vnde pes ſine capite, ſententia pedaria à poëta non infacetè dicta eſt. Cicero ad Att. Ita ſubitò in eam ſententiam pedarij cucurrerunt. Et alio loco: Scito illud S. C. ſumma pedariorum voluntate, nullius noſtrûm eſſe factum. Erant autem ij, qui patriciis magiſtratibus vſi nondum erant. Quæſtores namque ius ſententiæ dicendæ habebant, l. vnica, de offic.
30 quæſt. Appellantur etiam delegati in l. à diuo Pio iam citata. Et ferè in iure cùm iudex dicitur, priuatus, ſpecialis, pedaneus, delegatus in-
31 telligitur. Quin & arbitri dicuntur, vt & iudicia arbitria: arbitri tamen ſimpliciter. Qui enim cõpromiſſarij, ſiue recepti appellantur, eò ſcilicet quòd ex recepto, hoc eſt, cõpromiſſo adeuntur, l. rem non nouam. C. de iudiciis. licet interdũ in iudicibus numerẽtur, vt in l. ſi minor. §. j. de minor. in l. qui neque. de iudic. Non tamen tam iudices ſunt, quàm iudicum partes recipiunt. l. idẽ Pomponius. de recep. arbit. & l. rem nõ nouam. C. de iudic. vbi hos arbitros iudicia imitari ſcribit Imperator. arg. prætereà l. ſicuti. iuncta l. ſuperiore proxima. l. non diſtinguemus. §. & ideo.
32 de receptis arbitr. vbi ait Iureconſul. ab arbitri ſententia non appellari. & §. quæſitum. eadem

l. non

l.non diſtinguemus. & l. cùm prætor. eodem titu.& l.j.C.eod. titu. vbi illud Iureconſulti confirmat Imperator, ab arbitri ſententia non appellari: cùm tamen à iudicum ſententiis appelletur. Vnde fit, vt neque iudicati actio ex arbitri 33
ſentẽtia detur, l.j.C.de recept.arbit. eóque pœna compromittatur vt eius metu ſtetur ſententiæ: neque arbitri ſententia infamiam irroget, l. 34
quid ergo.§.cùm autem.de iis, qui not.infamia. neque exceptio detur rei iudicatæ.l.ij.de recep. arbit. neque committatur euictionis ſtipulatio. l.ſi dictum.§.ſi compromiſero.de euict. Quamobrem autem iudices non ſint, cauſa dicẽda eſt. Et certi iuris eſt, conſenſu priuatorum iudicem 35
fieri non poſſe.l.priuatorum. de iuriſd.omn.iudi.C.Munus enim publicum cùm ſit iudicare, l. quippè. de iud. & l. nam quod. ad ſenatuſconſ. Treb.l.filiusfamilias.de iis, qui ſunt ſui, vel, &c. cùm munus, inquam, publicũ ſit iudicare, quomodo priuatorum conſenſu conferri poſſit? Adeò autem iudicem priuati facere non poſſunt, vt ne poteſtates quidem prouinciales, niſi legis 36
beneficio, iudicem dare poſſint. l. cùm prætor. de iudiciis. Iudicem, ait Paulus, dare poſſunt, quibus lege, vel conſtitutione, vel ſenatuſconſ. conceditur. Lege, ſicut proconſ. is quoque, cui 37
mandata eſt iuriſdictio, iudicem dare poteſt, vt ſunt legati proconſulum. Quin ne ipſi quidem vrbani magiſtratus, niſi more id eis conceſſum eſſet, iudices dare poſſent. Item ij, ait eodem loco Paulus, quibus id conceſſum eſt propter vim imperij: ſicuti præfectus vrbi, cæterique Romæ magiſtra

38 magiſtratus. Et ſanè ipſi prouinciarum præſi-
des, ipſi Romani magiſtratus, iudices veri, legi-
timique ſunt. Itaque etiam in l.j.de offic.præf.
præt.Afric.C. Et Liuius prætores iudices appel-
39 latos ſcribit Decad.j. lib.iij. & noſter titulus ad
eos quoque pertinet, & titulus item, de bonis
auctoritate iudic.poſſidendis. Ita appellantur in
l.& in multis.de appellationibus. C.& l.j. de iu-
di.& l.non diſtinguemus.§.de liberali.de recep.
arbit. maiores iudices appellantur. Arbitri igi-
tur recepti, ſiue compromiſſarij, iudices non
ſunt, nullúmque eorum ſententia ius parit, ne-
40 que eis quicquam licet, niſi quod compromiſ-
ſo cautum, definitúmque eſt. l. non diſtingue-
mus iam citata.§.de officio. De officio, ait Iure- “
conſultus, arbitri tractantibus ſciendum eſt, “
omnem tractatum ex compromiſſo ſumendum. “
Nec enim aliud illi licebit, quàm quod illi, vt
efficere poſſit, cautum eſt. Quod ſecus eſt in ve-
ro & dato à magiſtratu iudice, ad cuius merum
officium multa pertinent: vt illa ſtipulatio, quæ
iudicialis appellatur in tit.de diuiſio. ſtip.in In-
41 ſtit. Magiſtratus autem alterum iudicum genus,
aut vrbani ſunt, aut prouinciales, aut municipa-
42 les, qui Duumuiri appellantur. Vrbani, propriè
magiſtratus ſunt: prouinciales, pro magiſtrati-
tibus. Itaque in vrbe conſul, in prouincia procó-
ſul eſt, ſiue procóſule: in vrbe prætor eſt, in pro-
43 uincia proprętor, ſiue proprętore: appellantúrq;
propriè prouinciales ij poteſtates, in l.eum, qui.
noſtro titul. De quo, quia ſuperiore libro dixi-
44 mus, non attinet hoc loco plura dicere. In pro-
uincia

uincialibus magiſtratibus eſt(vt de proconſulibus,proprætoribus, præſidibus taceam) præfectus Auguſtalis, ſiue præfectus prætorio Auguſtali : ita enim in ſuo titulo à Iuſtiniano appellatur, cui Auguſtus imperium dedit par proconſulari.quemadmodum ſcribit Vlpianus l.vnica. de offic.præf.Auguſt.De quo Tacitus lib.ij.annalium:M. Syllano,l. Norbano coſſ. Germanicus Ægyptum proficiſcitur cognoſcendæ antiquitatis cauſa, ſed cura prouinciæ prætendebatur : leuauítque apertis horreis pretia frugum, multaque in vulgus grata vſurpauit, ſine milite incedere, pedibus intectis, & pari cum Græcis amictu, P. Scipionis æmulatione,quem eadem factitauiſſe apud Siciliam, quamuis flagrante adhuc Pœnorũ bello, accepimus. Tiberius cultu,habitúque eius lenibus verbis perſtricto, acerrimè increpuit, quòd contrà inſtituta Auguſti,non ſponte principis, Alexãdriam introiſſet. Nam Auguſtus inter alia dominationis arcana, vetitis,niſi permiſſu,ingredi ſenatoribus, aut equitibus Romanis illuſtribus, ſepoſuit Ægyptum,ne fame vrgeret Italiã, quiſquis eam prouinciam,clauſtráque terræ ac maris,quamuis leui præſidio aduerſus ingentes exercitus inſediſſet. Hæc Tacitus. Eſt etiam in prouincialibus 45
poteſtatibus Iuridicus Alexandriæ,qui in ſuo titulo C. ab Imperatore iudex appellatur. Is vniuerſæ rei iudiciariæ Alexãdriæ præerat. De quo Ælius Spartianus in Seuero Deinde Alexandrinis ius Buleutarum dedit, qui ſine publico conſilio,ita vt ſub regibus antè,viuebant, vno iudi-

ce

ce contenti,quem Cæſar dediſſet.Strabo de Æ-
gypto prouincia, Qui verò recturus Ægyptum
prouinciam mittitur, is vicem principis obti-
net,ſub eóque eſt is,qui δικαιοδότης dicitur, in
46 cuius poteſtate ſunt iudicia. Ad aſſeſſores perti-
neátne noſter titulus quæri poteſt.Et veriùs pu-
to ipſos non iudices,ſed iudicum,hoc eſt præſi-
dum,conſiliarios fuiſſe l.j.& l.velut.C.de aſſeſſ.
& l. cõſiliariis.de off. aſſeſſ.argu.quoq; fuerit l.
præſides.C.de aſſeſſ.vbi vetat Imperator,ne ius
47 ſubſcribendi præſes det aſſeſſoribus.Neque ve-
rò à præſidibus aſſeſſoribus mandabatur iuriſ-
dictio.Fruſtrà namque poſt titulum de off.eius,
cui mand.eſt iuriſd.titulus de aſſeſſorum officio
poneretur. De aſſeſſoribus Lampridius in Ale-
xandro:Aſſeſſoribus ſalaria inſtituit Alexander,
quamuis ſæpe dixerit eos eſſe promouendos,
qui per ſe Remp. gerere poſſent, non per aſſeſ-
ſores:addens, militares habere ſuas adminiſtra-
tiones,habere literatos, & ideò vnumquemque
id agere debere quod noſcet. Spartianus quoq;
48 in Peſcenio Nigro aſſeſſorum meminit. Aſſeſ-
ſores,maiores omnes habuiſſe iudices,intelligi-
mus ex locis compluribus tit.de aſſeſſoribus.C.
49 Procurator etiam Cæſaris licet magiſtratus nõ
ſit l.non licet.de cõtrah. empt. tamen inter cer-
tas perſonas,hoc eſt fiſcum,& priuatos, iuriſdi-
ctionem habet l.j.de iuriſdict. omnium iudi.C.
inter quas præſides, & rectores prouinciarum
non cognoſcunt l. nec quicquam. de offic. pro-
conſ.De iis ita Tacitus lib.xij.annal.Eodem an-
no ſæpius audita vox principis, parem vim re-
rum

um habendam à procuratoribus ſuis iudicata-
ũ, ac ſi ipſe ſtatuiſſet. Ac ne fortuitò prolapſus
idéretur, ſenatuſconſulto quoque cautum ple-
niùs & vberiùs, quàm antea. Nam diuus Augu-
ſtus apud Equeſtres, qui Ægypto præſiderent,
lege agi, decretáque eorum proindè haberi iuſ-
ſerat, ac ſi Romani magiſtratus conſtituiſſent.
Equeſtres hos præfectos Auguſtales dicit. Et
poſt pauca. Matthios poſthac, & Vedios, & cæ-
tera equitum Romanorum prævalida nomina
referre nihil attinuerit, cùm Claudius libertos,
quos rei familiari præfecerat, ſibíque & legibus
adæquauerit. Hæc Tacitus. Qui autem procura-
tor Cæſaris in prouincia dicebatur, in vrbe præ-
fectus ærario nominabatur. l. ij. §. tranſactione.
de tranſac. l. edicto. de iure fiſci, & locis aliis cõ-
pluribus. Legatus autem proconſulis, qui man- 50
datam iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil
habet, ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vti-
tur, l. j. de offic. eius, cui, &c. & l. & ſi eod. tit. & l.
ſolet. de iuriſdic. omn. iud. Cui rei argumento
id eſſe poteſt (de quo ſequente capite dicemus)
à legato non proconſulem, ſed principem ap-
pellari, ne ipſe à ſe procõſul appellari videatur.
Et vt ex prouincia in vrbem veniamus, cõſules, 51
& prætores iuriſdictionem habuiſſe in confeſſo
eſt. Ædilis iuriſdictio pars prætoriæ iuriſdictio- 52
nis erat. §. proponebant. de iure nat. gen. & ciui.
& tit. de diuiſ. ſtip. in Inſtitut. & l. ſtipulationum
aliæ de verb. obli. Eóque nullus ædilibus datus
titulus eſt: quorum tamen edictum propoſitum
poſteà videmus. Tribuni plebis (quam poteſta-
tem

tem Imperatores ipſi ſumpſerunt, Auguſto primùm in perpetuum à populo delatam, bellum cùm Parthis gerente Antonio,ſcribit Appianus li.v.de bellis ciuilibus: eoq́ue de eorum officio non tractant Iureconſulti) habuerı́ntne iuriſdictionem ánnon,dubitari poteſt. Et Gellius Tribunos olim iuri dicundo non creatos ſcribit.
53 Vnde intelligi poteſt,poſteà iuriſdictionem habuiſſe: & vix eſt vt qui de aliorum magiſtratuũ iniuriis cognoſcebant, iuriſdictionem non habuerint. M. Tullius in oratione pro Quintio,cũ prætor perſeueraret decernere procuratorem eius, qui ipſe non ſatiſdaret, ſatiſdare oportere Tribunos appellatos ait:qui tamen auxilium, cuius ergò creati erant, ferre non poterant, niſi prius de prætoris iniuria cognouiſſent. Idem Tullius libr.ij.ad Herennium, Iudicatum eſt id, de quo ſententia lata eſt, aut decretum interpoſitum. Ea ſæpe diuerſa ſunt, vt aliud alij iudici, aut prętori,aut conſuli,aut tribunoplebis placitum ſit, & fit vt de eadem re alius aliud decreuerit, &c. Quo ex loco iuriſdictionem eos habuiſſe apparet. Neque obſtat quod Gellius ſcribit præhenſionem eos,non vocationem habuiſſe. Quos namque in vincula mittere volebant, vel aliquo alio modo coërcere, vocare non po-
54 terant, præhendere poterant. Neque ad eorum iuriſdictionem exercendam vocatio erat neceſſaria. Cum enim auxilij ergô creati eſſent,ſatis erat,eos adiri ab iis,à quibus appellabantur:aut, vt Gellius ſcribit,quòd tribuni antiquitus creati eſſent non iuri dicundo,nec cauſis, querelı́ſq;

de

de abſentibus noſcendis, ſed interceſſionibus
faciendis, quibus præſentes fuiſſent, vt iniuria,
quæ coràm fieret, arceretur: propterea ius vocandi
eis ademptum, quoniam vt vim fieri vetarent,
aſſiduitate eorum, & præſentium oculis opus
erat: quorum audita querimonia, ſi iniuriam fieri
crederent, decernebant ſe auxilio futuros, ſi
magiſtratus iniuriam facere perſeueraret. Liuius
Decadis primæ lib. iiij. Menenio contrà vocife-
» rante, ſi iniuſti domini poſſeſſione agri publici
» cederent, ſe moram delectui non facere, decreto
» interpoſito nouem trib. ſuſtulerunt certamen,
» pronuntiatúmque ex collegij ſententia, C. Vale-
» rio conſ. ſe damnum, aliámque coërcitionem ad-
uerſus interceſſionem collegæ delectus cauſa
detrectantibus militiam inhibenti, auxilio futu-
» ros eſſe. Hoc decreto armatus conſul, &c. Vlpia-
» nus in Inſtit. tit. de iure don. inter virum & vxo-
rem, ſtipulationis meminit Tribunitiæ, qua mu-
lier viro cauet ſoluto matrimonio, ſi vir ſe pro
muliere obligauit vel in rem eius impendit.
Pomp. l. ij. de orig. iur. tribunos iuriſdictionem
habuiſſe iis verbis ſcribit: Ergo ex his omnibus 55
decem tribuni plebis, conſules duo, decem &
octo prætores, ſex ædiles in ciuitate iura reddebant.
Et ſanè cùm hos ex omnibus iura reddere
Pomponius ſcribat, verè, ac propriè eum ſcripſiſſe
accipere debemus. Si enim latè ius reddere
accipimus, ecquis eſt magiſtratus, ecquis eſt
etiam extrà ordinem creatus, qui ius non reddat?
Præfectus vrbi omnia crimina ſibi vendicat.
l. j. de offic. præfecti vrbi. Cognoſcit de rebus

56 innumerabilibus ex eadem lege. Præfectus quoque vigilum, quem ab Auguſto primùm inſtitutum ſcribit Appianus lib.v. de bellis ciuilibus, de incendiariis, furibus, effractoribus, aduerſus etiam capſarios, qui mercede ſeruanda in balneis veſtimenta ſuſcipiunt, cognoſcit. l. nam ſalutem. de officio præf. vigilum. Præfectus item annonæ iuriſdictionem aliquam habebat, ex l. vlt. §. vlt. Ad l. iul. de ann. & l. vlt. Quòd cum eo qui. &c. Quin & Quæſtor cùm magiſtratus eſſet, vix eſt vt cognitionem nullam habuerit. Magiſtratum eſſe ex eo intelligimus, quòd populi ſuffragio ordine creatur. l. vnica, de off. quæſt. & Gellius libr. xiij, cap. xiij. & Pomponius quoque Quæſtorē in magiſtratibus numerat, l. ij. de orig. iur. Marcus Tullius in diuinatione, Quæſtorem ſocium proconſulis facit in publico munere adminiſtrando. Et lib. v. in Verrem, Quæſtores Legatis anteponit. Vbi Quæſtores? vbi Legati? Et in Diuinatione iuriſdictionem dat Quæſtori. Vbi hoc Quæſtori Cæcilio viro optimo, & homini æquiſſimo nuntiatum eſt, vocari ad ſe Agonidem iubet. Iudicium dat ſtatim, ſi pareret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe. Iudicant recuperatores id, quod neceſſe erat: neque erat cuiquam dubium quin illa dixiſſet. Iſte in poſſeſſionē bonorum mulieris mittit, ipſam Veneri in ſeruitutem adiudicat. De Quæſtoribus ita Tacitus lib. xj. annalium: Sed Quæſtores regibus etiam imperantibus ſunt inſtituti, quod lex Curiata oſtendit, à L. Bruto repetita, manſítque coſſ. poteſtas deligendi, donec eum quoque honorem

populus

„ populus mandauit : creatique primi Valerius
„ Poſthumius, & Aemylius Mamercus lxiij. anno
„ poſt Tarquinios exactos, vt rem militarem co-
„ mitarentur. Dein gliſcentibus negotiis duo addi-
„ ti, qui Romæ curarent. Mox duplicatus nume-
„ rus, ſtipendiaria iam Italia, & accedentibus pro-
uinciarum vectigalibus. Pòſt lege Syllæ viginti
creati ſupplendo ſenatui, cui iudicia tradiderat.
Et quamquàm equites iudicia recuperauiſſent,
quæſtura tamen ex dignitate candidatorum, aut
facilitate tribuentium gratuitò concedebatur,
donec ſententia Dolabellæ velut vænundaretur.
De omnibus iis, qui notionem, ſiue, vt Cælius ad
Ciceronem ſcribit, ſpectionem habent, præto-
ris intelligenda verba ſunt in l. ait prætor. de re
iudic. Ait prætor, *Cuius de ea re iuriſdictio eſt.* In
quo, vt principio diximus, ab Vlpiano repræhen-
ſus eſt. Impropriè namque iuriſdictionem habe-
re dicuntur, qui notionem habent. Meritò ita- 57
que Pomponius loco iam citato legis ſecundæ
de orig. iur. inter eos, qui iura reddebant, hoc eſt,
qui iuriſdictionem habebant, hos non connu-
merat. Docuimus quàm variè dicatur iuriſdi-
ctio, & quot genera ſint iudicum. Supereſt vi-
deamus poſsítne vna aliqua iuriſdictionis inue-
niri definitio. Et vulgò poteſtas publica iuriſdi- 58
cundi definitur. Quà definitione nihil dici ab-
ſurdius poteſt. Tam enim obſcurum nobis eſt
ius dicere, quàm iuriſdictio. Sic ergo definiri
poterit non omnino malè, poteſtas publica ſta- 59
tuendi de ciuili, vel criminali negotio. Hanc
poteſtatem qui habent, quidam habere iuriſdi-

ctionem dicuntur, vt prætor vrbanus: quidam notionem, vt præfectus annonæ, vt publicorum iudiciorum quæſitores, vt pedanei iudices vilium negotiorum: quidam vtrumque, vt præſides prouinciarum, qui & ciuilem habent iuriſdictionem, & notionem, ſiue cognitionem cau-
60 ſarum criminalium. Qui ex delegatione magiſtratus cognoſcunt, neutrum habent, vti iam
61 diximus. Qui iuriſdictionem habent, mandare eam poſſunt vel generaliter, vel ſpecialiter, vel etiam in certas perſonas: dare etiam iudices poſ-
62 ſunt. Notionem qui habent, mandare eam non poſſunt, niſi in caſu legis primæ, de offic. eius, cui, &c. neque iudices dare poſſunt. Et hæc de titulo.

Ad l. Primam.

Vlpianus lib. primo Regularum.

IVs dicentis officium latiſſimum eſt: nam & bonorum poſſeſſionem dare poteſt, & in poſſeſſionem mittere, pupillis non habentibus tutores conſtituere, iudices litigantibus dare.

SVMMARIVM.

1. *Filius in cauſa patris ius dicere prohibetur, ſed non iudicare.*

2. *Ius*

2. Ius dicere & ſententiam proferre diſtinguuntur.
3. Iuriſdictio à iudicio ſeparatur.
4. Per ius dicentem, is qui iuriſdictioni praeſt, intelligitur, & non is qui ex delegatione priuata iudicia ſuſcipit.
5. Cui à magiſtratibus mandata eſt iuriſdictio vniuerſalis, ius dicentis appellatione non continetur.
6. A legato non proconſul, ſed princeps appellatur.
7. A mulctis appellatur non à pœnis.
8. Legatus ius dicenda mulcta non habet.
9. Nulla quae ſunt, appellatione non indigent.
10. Mulcta quid, & quale verbum.
11. Iudex à magiſtratu datus, non magiſtratus exercet iuriſdictionem.
12. Ius dicentis officium latiſsimum quare dicatur, & huius poteſtas aut propria aut aduentitia.
13. Non omnia quae ius dicenti nominatim mandantur, aduentitia ſunt poteſtatis.
14. Mandata generali iuriſdictione, de ſuſpecto tutore cognitio tranſit.
15. An legatus de ſuſpecto tutore cognoſcat.
16. Cognitio de ſuſpecto tutore publica non eſt.
17. Neque populare iudicium.
18. Popularis actio quae.
19. In actione populari procurator dari non poteſt, niſi actoris cauſa coniuncta ſit cum publica.
20. Ius dicentis quae propria poteſtas.

21. *Dare iudices prætoriæ poteſtatis proprium.*
22. *Præſides prouinciar. ex lege iudices dant.*
23. *Cui prætor ex vrbe generalem iuriſdictionem mandat, legis beneficio opus non eſt.*
24. *Ius dicentis officium etiam ad res à iuriſdictione alienas pertinet.*

1 IVs dicentem magiſtratum eſſe, capite ſuperiore docuimus. Plurimúmque inter ius dicere, & iudicare intereſt. Filius in cauſa patris ius dicere prohibetur. l. qui iuriſdictioni, noſtro tit. iudicare non item. l. in
2 priuatis. de iudi. l. quidam. de re iudi. Ius dicere, & ſententiam proferre diſtinguuntur in l. voluit.
3 §. quod ait. de interrogat. act. Iuriſdictio à iudicio ſeparatur, in tit. C. ne quis in ſua cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat. Marc. Tullius in epiſt. ad Quint. fratrem. Quid? prætor iudicare ſolet debere? Et ſanè qui à prætore iure iudices dantur, vix eſt vt ius dicere videantur, cùm ex iure à prætore dicto & præſcripto iudicent: adeò vt neque abſoluere, neque condemnare poſſint, niſi prætoris permiſſu. M. Tullius in prætura Siciliensi: Si verò illud quoque accedet, vt prætor in ea verba iudicium det, vt vel Octauius Balbus, homo & officij, & iuris peritiſſimus, non poſſit aliter iudicare, &c. Qui locus licet corruptus ſit, hanc tamen habet ſententiam: Si iudex à prætore detur ad reſtituendum fundum Quint. Catulo, licet is fundus P. Ser

P. Seruilij, qui cum Quint. Catulo de fundi dominio contendebat, eſſe probetur, tamen Quint. Catulum P. Seruilio condemnare non poſſit: quia ſcilicet ad reſtituendum fundum duntaxat Quint. Catulo, non adiudicandum
„ ei cuius eſſe pareret, iudex datus erat. Idem in
„ Diuinatione. Quæſtor iudicium dat, ſi pare-
„ ret eam ſe & ſua Veneris eſſe dixiſſe. Recupe-
„ ratores id, quod neceſſe erat, iudicant: nec dubium erat, quin illa dixiſſet. Non poterant ergo recuperatores Agonidem abſoluere, etiam ſi paruiſſet mulierem miſeram, vt ſe Veneris religione ab iniuria defenderet, dixiſſe, ſe & ſua Veneris eſſe: quia ſcilicet iudicandum duntaxat illis erat, dixiſsétne Agonis, ſe & ſua Veneris eſſe. Iureconſultus in l. cùm fideicommiſſum. in tit. de confeſſ. Cùm fideicommiſſum peteretur, hæres confeſſus eſt debere. Arbiter ad reſtituendum datus nullum cuiquam fideicommiſſum
„ relictum à teſtatore comperit. Non debet, ait
„ Iureconſultus, hæredem iudex abſoluere, ſed ad
„ prætorem remittere, vt is abſoluat, ideò, quia datus ad reſtituendum arbiter fuerat. Certum 4
igitur eſt per ius dicentem, eum, qui iuriſdictioni præeſt, non eum, qui ex delegatione priuata iudicia ſuſcipit, intelligi. Sed de eo cui, à magiſtratibus mandata eſt iuriſdictio vniuerſalis, conſideremus: an is ius dicentis appellatione contineatur. Et putem non contineri. Ti- 5
tulus enim ei datus eſt de officio eius, cui mandata eſt iuriſdictio, non de officio ius dicentis. Tum verò cùm ius Legatus dicit, aut

is, cui in vrbe prætor iuriſdictionem mandat, vice eius ius dicit, à quo iuriſdictionem habet: vt ipſe magis, qui mandauit, quàm qui ſuſcepit ius dicere videatur. l. etſi. de offic. eius, cui, &c. & l. ſolet. noſtro tit. Cui rei argumento quoque fuerit, quod ſcribit Iureconſultus l. j.
6 §. ab eo. Quis & à quo appel. A Legato non proconſulem, ſed eum, qui ab ipſo proconſule appellaretur, hoc eſt, principem, appellari. Neque obſtat lex ſequens, in qua, Appellari, ait Venuleius, à Legato proconſ. poteſt. Etſi mulctam dixerit, poteſt de iniquitate eius proconſ. cognoſcere, & quod optimum putauerit, ſtatuere. Quibus ex verbis malè colligunt interpretes noſtri, à Legato proconſulem appellari. Appellari quidem à Legato, principio legis dicit Venuleius. Quis auté appelletur, lege proxima ſuperiore dictum fuerat, princeps vide-
7 licet. Hoc addit prætereà Venuleius: Si legatus mulctam dixerit, ſuæ iuriſdictioni non obtemperanti, non quidem ab eo appellari, cùm ab huiuſmodi mulctis non appelletur, ſed de Legati ini-
8 quitate procóſulé cogniturum. Nam in mulctis, quæ delictis irrogantur, appellari certum eſt, l. & in mulctis. C. de appel. l. ſi qua. de verb. ſig. Quod in pœna ſecus eſt, à qua non appellatur, ead. l. ſi qua. in principio. Cùm enim legibus ſint pœnæ conſtitutæ, qui à pœna appellaret, de legũ iniquitate queri videretur. Verùm à mulcta ita appella-
9 tur, ſi is dicat, qui dicendæ ius habet. Neque enim appellatione opus eſt ad ea reuocāda, & reſcindenda, quæ nunquàm conſtiterunt. l. certa.
quand.

quand.prouoc.non eſt neceſſ.C.& l.ſi qua.iā ci- 10
tata. Mulctam autem Varro de lingua. Lat. pecuniam, quæ à magiſtratu dicitur, appellatam ait. Ædilē plebeium ſcribit Gell. li. x. c.vj. mulctam.xxv mil. æris grauis dixiſſe Claudiæ. & xj. c.j. mulctæ dicendæ magiſtratibus pop. Roma. more maiorum ius fuiſſe, & iis verbis dici ſolitam. *M. Terentio quoniam citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt, ego ei vnum ouem mulctam dico.* Neque iuſtam fuiſſe mulctam, niſi in qua ouis genere maſculino diceretur. Mulctam autem, vt hoc obiter dicamus, Sabinum eſſe verbum ex Varrone ſcribit Gell. Grammaticis autem, qui poſt Varronem ſcripſerunt, per antiphraſim dictum videri. Id quod libros Varronis de lingua Latina valdè ſuſpectos facit, quaſi ſuppoſititij ſint, non Varronis, in quibus mulctam per antiphraſim dictam legimus: quod Grammaticis, qui poſt Varronem ſcripſerunt, viſum eſſe Gell. ſcribit. Non igitur à Legato proconſul appellatur, cuius vicarius Legatus eſt, ne, vti iam diximus, ipſe à ſe proconſ. appellari videatur. Neque ex eo quod ſcribit Vlpia. in l.ſolet. §. legatos. de offic. proconſ. Legatos non principem, ſed proconſulem conſulere opportere, appellari etiam à Legato proconſulem dicimus. Quid enim habet ſimile Legati de iure dubitantis cōſultatio cum appellatione? Nec ex eo item, quòd à delegato iudice ad delegantem appellatur, l. imperatores. de appell. & l. j. Quis & à quo, &c. proconſulem etiam à legato dicemus appellari.
Non enim datus à magiſtratu iudex, magiſtra- 11

tus exercet iuriſdictionem, vt Legatus procon-
12 ſulis, in l. cognitio. de offic. eius, cui, &c. Habemus quiſnam ius dicentis appellatione cõtineatur: videamus eius officium quamobrem latiſſimum dicatur. Et conſtat, ius dicentem poteſtate interdum ſua ac propria vti, interdum aduentitia. Vtramque hãc poteſtatem cùm ius dicentis officium complectatur, meritò latiſſimum appellatur. Aduentitia ius dicentis poteſtas eſt, quæ ſpecialiter ius dicenti tribuitur. Verſatur autem in iis rebus, quæ aut ſupra iuriſdictionem ſunt, aut quæ priuatorum hominum, non magiſtratuum officium reſpiciunt. Suprà præſidum iuriſdictionem eſt, iudices dare. Itaque proconſuli lege id cõceditur. l. cùm prætor. de iudiciis. Suprà præſidum iuriſdictionem eſt, mulctam dicere: itaque id præſidibus principes permittũt. l. aliud eſt fraus. de verb. ſign. Ad priuati hominis curam, magis quàm magiſtratus, illa pertinent, tutela, alienatio prædij minoris, trãſactio de alimentis, ſerui minoris manumiſſio: in quibus tamen omnibus qui ius dicit, interuenit iure ei ſpecialiter tributo.
13 Neque exiſtimandum eſt quæcunque ius dicenti nominatim mandantur, aduentitiæ eſſe poteſtatis. Quædam enim eò mandantur nominatim, vt ea ipſi magiſtratus exequantur, aliis non mandent: quales ſunt cognitiones de ſtatu. l. placet. de ped. iudicibus. C. l. non diſtinguemus. §. Iulianus. de recept. arb. Qualis etiam eſt cognitio de ſuſpecto tutore. l. j. §. ſuſpecti. Ad ſenatuſconſ. Turp. l. j. §. damus. de ſuſp. tut. Quales ſunt omnes populares actiones.

nes.§.Iulianus.iam citato. Quales ſunt extraordinariæ omnes cognitiones, de quibus titulum habemus, Omnes hæ cognitiones nominatim mandantur ius dicenti, non quia eius non ſint, ſed, vti iam diximus, ne ab eo mandari, delegaríque poſſint. Sed de ſuſpecti cognitione conſi- 14
derandum eſt, tranſeátne mandata generali iuriſdictione? Et dicendum eſt tranſire, ex Vlpiano, l.j.de ſuſp.tut.§.damus. vbi Iurecõſultus ait, mandata generali iuriſdictione, eò cognoſcere Legatum de ſuſpecto tutore poſſe, quia totum 15
officium iuriſdicundi tranſeat mandata iuriſdictione. De quo cùm antea dubitaretur, Seueri & Antonini cõſtitutio eam ſuſtulit dubitationem; cuius verba refert Macer in l. cognitio de offic. eius,&c. Neque obſtat l.j.§.ſuſpecti.ad ſenatuſconſ.Turp.vbi ſolus præſes de ſuſpecto cognoſcere dicitur. Nam ſi præſes propriè ſumitur eo loco, hoc eſt, pro eo, qui proconſul non eſt, certum eſt, in ea prouincia, cui is præeſt, eum duntaxat de ſuſpecto cognoſcere, quia præter eum nemo pro Tribunali cognoſcit, cùm, vti iã docuimus, Legatum præſes non habeat. Si autem etiam proconſulem præſidem accipimus, cùm Legatus de ſuſpecto cognoſcit, vice proconſulis cognoſcit, ipſeque adeò procõſul cognoſcere videtur. Seueri igitur & Antonini cõſtitutione nullum nouum ius Legatis tribuitur: ſed dubitatio de eorum iure, ac poteſtate tollitur, quibus à proconſule propria mandata eſt iuriſdict. Nam, quemadmodum iam anteà docuimus, Legati iuriſdictionem non habent, ſed exercent
man

mādatam. Dubium autem anteà erat, poſſéntne Legati de ſuſpecto cognoſcere, quia fauor pupillorum merebatur, vt hanc cognitionem maiores iudices ſuſciperent vt popularia omnia iudicia. l. non diſtinguemus. §. Iulianus. de recep. arb. in quibus cognitio hæc de ſuſpecto tutore videbatur numeranda, quam Vlpianus in l. j. §. conſequens. de ſuſp. tut. quaſi publicam vocat. Publicā non eſſe ex eo intelligi poteſt, quòd ab hac accuſatione qui deſtitit non impetrata abolitione, in Turpil. non incidit. l. is demum. C. ad
16 ſenatuſconſ. Turpil. Nec ex eo quòd accuſatio appellatur, publicū eſſe hoc iudicium dicemus, cùm neque ex lege publicorum iudiciorū oriatur, neque vbi accuſatio eſt, ibi publicum iudicium eſſe ſit neceſſe. l. ſtellionatus. de crimi. ſtel. & l. j. de publ. iud. in qua publica omnia iudicia enumerantur, de quibus dicemus ad l. ſi quis id,
17 quod. Neque verò exiſtimandum eſt, populare iudicium eſſe ſuſpecti accuſationem, cùm in ea
18 neque de re, neque de iure populi agatur. Ea autem authore Paulo in l. j. de popul. actio. popu-
19 laris actio eſt, quæ ſuum ius populo tuetur. Vndè fit, vt in actione populi, procurator dari non poſſit. l. qui popularis. de popul. actio. l. licet. de procuratorib. niſi fortè actoris cauſa coniuncta ſit cum publica. d. l. licet. Diximus de aduentitia
20 poteſtate ius dicentis, videamus de propria. Et propria ea eſſe videtur, quæ iure competit magiſtratus, quæque ab eo aut ſpecialiter mandatur, vt in l. cognitio. de offi. eius, cui, &c. aut mādata iuriſdictione trāſit generaliter. Quod enim ipſius

ipſius eſt magiſtratus, quin ab eo mandari, niſi prohibeatur, poſſit, nulla dubitatio eſt. Huius poteſtatis illa ſunt, dare bonorum poſſeſſionem, mittere in poſſeſſionem, dare actiones, interdicere, in integrum reſtituere, & huius generis cætera. Dare litigantibus iu-
dices, prætoriæ quidem proprium eſt poteſta- 21
tis, cui propter vim imperij more maiorum dare iudices licet, vti iam anteà docuimus ex Vl-
piano in l. cùm prætor. de iud. Sed eorum, qui 22
prouincias regunt, propriam hanc poteſtatem non puto, quam à lege eos habere ſcribat in l. cùm prætor. iam citata, Iureconſultus. Itaque mandata ab iis iuriſdictione, non trãſit ius dan-
di iudicis. Legato namque lex hoc ius dat nomi- 23
natim. Ei autem, cui in vrbe prætor generalem iuriſdictionem mandat, legis beneficio nihil eſt opus, vt iudices dare poſſit. A prætore namque iuriſdictionem habet, cuius hæc propria eſt, non
aduentitia poteſtas. Officium igitur ius dicentis 24
latiſſimum eſt, quod etiam ad res à iuriſdictione alienas pertineat, latiúſque pateat, quàm iuriſdicundi officium: quod mandata Legato iuriſdictione, vniuerſum tranſire ſcribit Vlpia. l. j. de ſuſpect. tut.

Ad l. ij.

Iabolenus lib. vj. ex Caßio Longino.

CVI iuriſdictio data eſt, ea quoque conceſſa eſſe videntur, ſine

quibus

quibus iuriſdictio explicari non poteſt.

SVMMARIVM.

1. *Iudicis dati poteſtctio, nec iuriſdio, nec notio appellatur.*
2. *Iudex datus nihil poteſt, niſi quod ei diſertè datum, vel tacitè conceſſum eſt.*
3. *Iudici dato quæ tacitè concedantur.*
4. *Ante litis conteſtationem nulla poteſtas iudicis in partes.*
5. *Ad magiſtratum vocatus ex quacunque cauſa venire debet.*
6. *Delegatus Principis plenam in cauſa habet iuriſdictionem.*
7. *Qui iudices dari poſſint.*
8. *Qui plenam pubertatem attigerunt iudices eſſe poſſunt.*
9. *Rempublicam adoleſcentibus committere periculoſum eſt.*
10. *Sententiæ pronunciatione finitur poteſtas iudicis.*
11. *Executio cuius ſit.*

Caput hoc de eo ſcriptum eſt, cui vel à prætore, vel à præſide mandatur iuriſdictio: cui & imperium, quod non eſt merum, videtur mandatum, l.vlti.de offic.eius, cui, &c. Sine quo vana eſt, inaniſque iuriſdictio. De iudice dato eò
1 ſcriptum non videtur, quia neque iuriſdictio, neque notio eius poteſtas propriè appellatur: trahi

trahi tamen ad eum quoque poteſt hoc modo, vt cui ſententiæ ius datum eſt, ea quoque conceſſa videantur, ſine quibus explicari, expedirique negotium non poteſt: vt nihil poſſit iudex 2
datus, niſi quod vel diſertè ei datum, vel tacitè conceſſum ſit. Concedi autem ea tacitè viden- 3
tur, quæ ad iudicij explicationem pertinẽt, quale illud eſt, iubere coram ſe adeſſe partes, iubere teſtium nomina edi, dare dilationes, iubere cauere ſtipulatione iudiciali, quæ ad merum iudicis officium dicitur, & ab Imperatore, & à Iureconſulto pertinere: aliáque innumerabilia, quæ ex ſeſe iudex facit extrà id, ad quod datus eſt: ſine quibus tamen id, ad quod datus eſt, expedire nullo modo poſſet. Quod autem de partium citatione diximus, lite coram iudice cõteſtata intelligendum eſt. §. ſi verò. in Nouel. de exhib. & tranſmitt. reis. Ante conteſtationem enim litis 4
nulla iudicis poteſtas in partes eſt. Quod in magiſtratu ſecus eſt, ad quem ex quacunque cauſa 5
vocatus venire debet. l. ex quacunque. Si quis in ius vocat. non ier. Secus item in eo, cui cauſam aliquam princeps delegat. §. omnẽ verò. in Nouel. de litigioſ. Hic enim plenam in cauſa dele- 6
gata habet iuriſdictionem: adeò, vt iudices etiã dare poſſit. l. vnic. Qui pro ſua iuriſdict. C. Cui igitur datum ſententiæ ius eſt, ea quoque conceſſa eſſe videtur, ſine quibus explicari non poteſt, expediríque iuriſdictio. Quod vt ſanè intelligatur, tria quærenda ſunt, à quo ius ſententiæ detur, cui detur, & quando ea poteſtas finiatur. Et de eo, quod primum propoſuimus, ſcribem⁹,
ad

7 ad l.eum, qui iudicare. Qui autem iudices dari poſſint, ſcribit Iureconſultus in l. cùm prætor, de iudiciis.qui ſcilicet,neque lege,neque moribus,neque naturâ impediũtur. Lege impeditur, qui ſenatu motus eſt:moribus,fœminæ,& ſerui: naturâ,ſurdus, mutus, perpetuò furioſus,& impubes, qui iudicio carent. Vndè illud ſequitur, puberem,hoc eſt,eum,qui XIIII.annum compleuit,non impediri, quò minus iudex eſſe poſ-
8 ſit.Certè qui plenam pubertatem attigêre,iudices eſſe poſſunt.l.quidam conſulebāt.de re iud. Sat firmo nāq; iudicio ſunt.§.vl.qui,& ex quib⁹ cauſ.in Inſt.Neq; obſtat l.cū.lege de recep.arb. vbi dicitur lege Iulia cautum eſſe, ne minor vigintiquinq; annis iudicare cogatur. Aliud enim eſt iudicare minorem non poſſe, aliud non cogendum iudicare. Quin ex eo, quod lege Iulia cautum eſt, non cogendum iudicare, intelligimus poſſe iudicare: alioquin fruſtrà caueat lex ne cogatur,quod omnino non poteſt.Quod ergo lib.epitomat.j.c.iiij.ſcribit.Harmenopulus, minorem vigintiquinq; annis iudicare nō poſſe,falſum eſt. Neque eum quicquam iuuant l.ad remp. de mun. & hono. & l. non tantum. de decur. in quibus dicitur minorem vigintiquinque annis decurionem non creari. Decurio namque ſenator eſt municipalis, cuſtos, gubernatorque
9 reipubl.ſuæ.Remp.autem adoleſcentibus committi eſt periculoſum.Quæ ratio in dato iudice locum non habet, cui cognitio de priuata cauſa committitur:& ſiquid peccat,appellatione cor-
10 rigitur, & ex formula iudicare cogitur. Finitur autem

autem dati iudicis poteſtas ſententiæ pronuntiatione. l. cùm quærebatur. de iudic. Sententiæ namque executio eorum eſt, qui iudices dederunt. l. à diuo Pio. de re iud. Neque obſtat l. ſi prætor. de iudic. vbi iudex de iudicato cognoſcere dicitur. Ibi enim an iudicatum eſſet quærebatur, vt in l. j. quæ ſentent. ſine app. reſc. ſponſióque huiuſmodi facta fuerat, *Ni iudicatum eſſet*: de qua qui cognoſcebat, non illud quærebat, recténe an ſecus iudicatum eſſet, ſed illud dumtaxat, an iudicatum eſſet. 11

Ad l. iij.

Vlpianus lib. ſingul. de off. Quæſtoris.

IMperium, aut merum, aut miſtum eſt. Merum imperium eſt, habere gladij poteſtatem, ad animaduertendum in facinoroſos homines: quod etiam poteſtas appellatur. Miſtum imperium eſt, cui etiam iuriſdictio ineſt. Quod in danda bonorum poſſeſſione conſiſtit, iuriſdictio eſt. Iuriſdictio eſt etiam, iudicis dandi licentia.

SVMMÁRIVM.

1. *Omnis grauior coercitio eſt imperium.*
2. *Legatus procon. atrociter coercendi ius non habet.*

3. *Gladij poteſtas transferri ad alium nequit.*
4. *Iuriſdictio ſine coërcitione non eſt.*
5. *Leuis coërcitio imperij meri non eſt.*
6. *Grauioris coërcitionis genera ſunt varia.*
7. *Merum imperium quare dicatur.*
8. *Merum imperium ſumma poteſtas.*
9. *Mera ratio interdum Iureconſultis ſumma ratio dicitur.*
10. *Merum appellatur, quia Iuriſdictioni non cohæret.*
11. *Qui merum imperium habeant.*
12. *Dictator poteſtatem grauius coërcendi habuit.*
13. *Conſules ius vitæ & necis non habuêre.*
14. *Grauiorem tamen coërcitionem.*
15. *Et grauibus dumtaxat Reip. temporibus.*
16. *Facinorum coërcitio ad prætores non pertinuit.*
17. *Prætor de ſuſpectis tutoribus cognoſcere potuit.*
18. *Præfectura omnia ſibi crimina vindicat.*
19. *Prætor rectè forenſes actiones criminibus priuatis præpoſuit.*
20. *Præfectus vrbi grauioris animaduerſionis ius habuit.*
21. *Priuatis delictis interdum grauiſsimæ pœnæ imponuntur, pro rei qualitate & perſonæ conditione.*
22. *In grauiſsima coërcitione præſes prouinciæ & præfectus vrbi æquiparantur.*
23. *Deportandi ius præfectus vrbi habet.*
24. *An præfectus vrbi gladij poteſtatem habuerit.*

25. In

25. In ſecuri minus atrocitatis, quam in gladio.
26. Differunt pœna ſecuris & pœna gladij.
27. Magiſtratus qui publicas exercebant quaeſtiones, merum imperium non habuerunt.
28. Publica iudicia vndè dicta.
29. In prouincijs omnes praeſides ius gladij habuerunt.
30. Miſtum imperium quid.
31. Mandata iuriſdictione miſtum transfertur imperium.
32. Imperium non merum, miſtum eſt.
33. Miſtum imperium vndè appelletur.
34. Miſtum imperium qui habeant.
35. Nullum in veteribus libris mendum frequentius, quam iterati verbi praetermiſsio.
36. Magiſtratus poteſtas aut in coërcitione, aut in iuredicundo poſita eſt.
37. Prius magiſtratus imperium aut merum aut miſtum.
38. Alterum quod in iuredicundo iuriſdictio appellatur.
39. Prætor cum iure magiſtratus quid facit, imperare dicitur.
40. Iudicis dandi licentia quomodo iuriſdictio dicatur.
41. Iudices tantum dantur ad pecuniarias & priuatas cauſas: criminales ipſi magiſtratus ſuſcipiunt.

Nullum iuris ciuilis caput doctorum ingenia magis exercuit. Quod ſanè vt intelligatur,

quæri neceſſe eſt, quid merum ſit imperium, vndè dicatur, qui habeant: tum verò quid miſtum imperium ſit, quamobrem ita appelletur, qui habeant: poſtremò quærendum de imperio eſt,
1 quod iuriſdictio dicitur. Omnis igitur grauior, atrociórque animaduerſio, & coërcitio, merum eſt imperium. Papinianus l. j. §. qui mandatam. de off. eius, cui, &c. Qui mandatam (ait) iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet: ſed eius, qui mandauit, iuriſdictione vtitur. Verius eſt enim more maiorum iuriſdictionem transferri, ſed merum imperium, quod lege datur, non
2 poſſe tranſire. Quare nemo dicit animaduerſionem Legatum proconſulis habere, mandata iuriſdictione. Quod non ſolùm de capitali animaduerſione accipiendum eſt, ſed de grauiore omni coërcitione. Venuleius in l. ſi quid erit. de off. proconſ. Si quid erit, quod maiorem animaduerſionem exigat, remittere Legatus ad proconſulem debet. Nec enim animaduertendi, coërcendi, vel atrociter verberandi ius habet. Cui con-
3 gruit Vlpianus in l. ſolet. eo. tit. Nec enim (ait) poteſt quis gladij poteſtatem ſibi datam, vel cuiuſquam alterius coërcitionis ad alium transferre. Omnis igitur grauior facinoris animaduerſio merum imperium dicitur. Nam modica coërcitio ad publicam diſciplinam emendandam, ſine qua ridicula, vanáque iuriſdictio imperij non meri eſt, eóque mandata iuriſdictione tranſire dicitur à Papiniano, §. qui mandatam. iam citato. Paulus notat, & imperium, quod iuriſdictioni cohæret, mandata iuriſdictione tranſire: quod verius

verius eſt. De qua coërcitione idem Paulus intel-
ligit in l.vlti.eod.titu. Mandata (inquit) iuriſdi-
ctione priuato, etiam imperium, quod non eſt 4
merum, videtur mandari: quia iuriſdictio ſine
modica coërcitione nulla eſt. De hac loquitur
idem Paulus lib.v. Sententiarum, tit. Ad leg. Iu-
liam de vi publica, & priuata. Hac lege (ait) ex-
cipiuntur, qui artem ludicram faciunt: iudicati
etiam, & confeſſi, qui ideò in carcerem duci iu-
bentur, quòd ius dicenti non obtemperauerint,
quídve contrà diſciplinam publicam fecerint.
Hanc coërcitionem habet etiam prætor vrba-
nus. Vlpianus in l. ij. de in ius vocan. In ius vo-
care non opportet neque cõſulem, neque præfe-
ctum, neque prætorem, neque proconſ. neque
cæteros magiſtratus, qui imperium habent, &
qui coërcere aliquem poſſunt, & iubere in carce-
rem duci. M. Tullius in prætura vrbana à Verre
prætore virgis plebem Romanam concidi ſoli-
tam ſcribit. Nam etiam ad verbera, coercitio hæc
modica porrigebatur, non atrocia, ex l. ſi quid. de
offi. proconſ. iam citata: vbi dicitur, Legatum ius
atrociter verberandi non habere: leuiter igitur
verberandi habet. Omnis ergo grauis coercitio 5
meri erit imperij: non modica, & leuis, quæ ita
iuriſdictioni cohæret, vt Legatus cui mandata
iuriſdictio eſt, ius leuiter coërcendi habeat. Gra- 6
uioris autem huius coërcitionis genera varia
ſunt, vt varia facinora quibus irrogatur. Quæ-
dam gladio, quædam igni, quædam metalli pœ-
na, quædam deportatione, quædam verberi-
bus coërcentur. Quare autem iùs hoc atrociter 7

coërcendi merum imperium dicatur, non ſatis conſtat. Et non abſurdè omninò putet quis, quia vehementiſſimum ſit, pertineátque ad res grauiores, merum dici. Marc. Tul. in orat. pro Cecinna, Ideo quòd omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniendorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd minus lædit: alterum eſt vehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & vim iudicis, ſeueritatémque requirit. Itaque etiam merum hoc imperium
8 ſumma poteſtas appellatur ab Aurelio in l. vnica, de offi. præfec. præto. Nam, inquit, cùm apud veteres Dictatoribus ad tempus ſumma poteſtas crederetur, &c. Pomponius in l. ij. de orig. iur. Itaque Dictatores proditi ſunt, à quibus nec prouocandi ius fuit, & quibus etiam capitis animaduerſio data eſt. Hunc magiſtratum, quia ſummam poteſtatem habebat, non erat fas vltrà ſextum menſem retinere. Ita interdum Iure-
9 conſulti meram rationem, interdum ſummam rationem dicunt. Theophilus ſummam poteſtatem ἄκραν ἐξουσίαν vocat. Adeò autem ſeuerum eſt, vehemensque hoc imperium, vt ſimpliciter poteſtas appelletur. Lampridius in Alexandro: Ego non patiar mercatores poteſtatum. Iureconſult. in l. iij. de offic. præſid. imperium ſimpliciter pro mero imperio dicit. Præſes (inquit) in ſuæ prouinciæ homines imperium habet, & hoc dum in prouincia eſt: nam ſi exceſſerit, priuatus eſt. Habet interdum imperium & in extraneos homines, &c. Neque abſurdè & à Papiniano

niano in l. j. de off. eius, cui, &c. & à Paulo
eadem l. & l. vlti. eod. tit. & ab Vlpiano in no-
ſtra l. imperium, pro ſummo & vehementiſſi-
mo dicatur. Quæ enim mera ſunt, maiorem
vim habent. Verius tamen puto ideò merum 10
appellatum, quia iuriſdictionem non comitetur,
& (vt Pauli verbis vtar) iuriſdictioni non co-
hæreat. Quod enim ſequitur mandatam iuriſ-
dictionem, non merum dici videmus, in §. qui
mandatam. iam citato, & in l. vlt. eod. tit. Re-
ctè autem ex alterius contrarij definitione, alte-
rius colligitur definitio: neque certius colligi
vllo modo poteſt. Tenemus duo genera coër-
citionum, alterum grauius & atrocius, alte-
rum lenius ac mitius: illud mandata iuriſdi-
ctione non tranſire, hoc poſterius tranſire: eó-
que merum illud, quaſi non cohærens iuriſdi-
ctioni, neque cum ea miſtum: hoc autem,
quia ita iuriſdictioni cohæreat, vt ab ea diuelli
ſepararíque non poſſit, non merum appellari.
Quæ omnia ita à nobis demonſtrata ſunt, vt
negari nullo modo poſſint. Supereſt videamus, 11
qui grauioris huius coërcitionis ius habeant.
Et Dictatorem, poteſtatem hanc olim habuiſ-
ſe conſtat ex eo Pomponij loco, quem anteà
citauimus l. ij. de orig. iur. Licet interdum &
quadrigis mittendis, & clauo figendo Dicta-
tor crearetur, vt ſcribit Liuius. Conſulum quæ 12
poteſtas fuerit, ſcribit idem Pomponius eodem
„ loco iis verbis: Lege lata factum eſt, vt ab eis
„ prouocatio eſſet, néve poſſent in caput ciuis
„ Romani iniuſſu populi animaduertere. Solùm

relictum eſt, vt coërcere poſſent, & in vincula
13 publica duci iuberent. Quo ex loco ius vitæ & necis eos non habuiſſe conſtat, eóque conſulibus ſecures in vrbe non præferebantur. Sed neque vllo modo de ciuitate capitis tollendi eis ius erat, vti ſcribit M. Tullius in oratione pro P. Sextio. Corporalem autem aliam coërcitionem habuiſſe conſules, ex citato iam loco intelligimus. Nam quod coërcere eos potuiſſe ſcribit Pomponius, de corporali caſtigatione accipiendum eſt. Vlpianus in l.ſolet. de off. proconſ. Nec " enim poteſt quis gladij poteſtatem ſibi datam, " vel cuiuſque alterius coërcitionis ad alium transferre. " Modeſtinus in l. j. de termino moto. Terminorum auulſorum non mulcta pecuniaria eſt, ſed pro conditione admittentium, coërcitione tranſigendum eſt. Ita ſumitur in l. ſaccularij. §. ſunt quædam. de extraor. crimi. & l. j. §. generaliter. de pœnis. In caput igitur conſules animaduertere non poterant: reliquam autem coërcitionem, non modicam ſolùm, ſed &
14 grauiorem habuiſſe conſules puto, (quibus ſalutem populi legem ſupremam fuiſſe conſtat) neque alia vlla re eorum imperium definitum: licet Terentillus Arſa tribu. pleb. id imminuere, rogatione ſua conatus ſit. Qua de re Liuius Decad. j. lib. iij. Terentillus Aria trib. pleb. eo anno fuit. Is coſs. abſentibus, ratus locum tribunitiis actionibus datum, per aliquot dies patrum ſuperbiam ad plebem criminatus, maximè in " conſulare imperium, tanquam nimium, nec " tolerabile liberæ ciuitati, inuehebatur: nomine "

enim

enim tantum minus inuidioſum, re ipſa propè
atrocius, quàm regiũ eſſe,&c. M. Tullius in Ca-
tilinam: Duci te ad mortem iuſſu conſulis, Ca-
tilina, opportebat. Hoc tamen tantum imperiũ 15
grauibus dumtaxt Reip. temporibus habebant,
cùm Senatus conſulibus mãdabat, ne quid Reſ-
pub. detrimenti caperet. Prętores merúmne ha-
buerint imperium, dubitari ſcio. Sed verius eſt, 16
facinorum coërcitionem nihil ad prætores per-
tinuiſſe. Cui rei argumento eſt, quòd ſi quid vin-
dicandum erat ſeuerius, ad præfectum vrbi re-
mittebant. Vlpianus in l. j. de offic. præf. vrb. ſo-
lent ad præfectum vrbi remitti etiam tutores, ſi-
ue curatores, qui malè in tutela, ſiue cura verſa-
ti, grauiore animaduerſione indigent, quàm vt
ſufficiat eis ſuſpectorum infamia. Quin autem 17
de ſuſpectis tutoribus prætores cognouerint,
nulla dubitatio eſt. Tum verò Vlpia. in l. vlt. de
priua. delict. coràm datis à prætore iudicibus
pecuniariè ex delicto agi ſcribit. Sic enim verba
illa intelligo: Si quis actiones, quæ ex maleficiis
oriuntur, velit exequi, ſiquidem pecuniariè age-
re velit, ad ius ordinarium remittendus erit. Se-
quitur, Nec cogẽdus erit in crimẽ ſubſcribere.
Quod ego intelligo, nec cogendus erit præfe-
ctum vrbi adire. Omnia namque crimina ſibi 18
præfecturam vindicaſſe ſcribit Vlpianus in l. j.
de offic. pręf. vrbi. Quòd ſanè vt intelligatur, ſci-
re opportet priuatorum delictorum, de quibus
tractatur à titulo de priuatis delictis, vſq; ad ti-
tulũ de extraordinariis criminibus, eſſe & actio-
nes ciuiles propoſitas, & accuſationes. Vlp. in l.

j.de incendio, ruina, &c. Et quamquàm ſint de iis facinoribus etiam criminum executiones,
19 attamen rectè prætor fecit, qui forenſes quoq; actiones criminibus iſtis præpoſuit. Neque tamen hoc ſic accipi conuenit, vt grauiter numquàm prætor coërcuerit. Vt enim ſcribit Vlpianus in l.ſi quis.de iniur. Si quis iniuriam atrocẽ fecerit, qui contemnere iniuriarum iudicium poſſit ob infamiam ſuam, & egeſtatem, prætor acriter exequi hanc rem debet, & eos, qui iniu-
20 riam fecerũt, coërcere. Licet præfectus vrbi hoc dicatur facere, l.j. § generaliter. de pœnis. De præfecto vrbi quæri etiam ſcio, habeátne merum imperium. Et grauioris, atrocioriſque animaduerſionis ius præfectum habuiſſe conſtat qui omnia crimina ſibi vindic. l. j. de off.præf. vrb. etiam publica. l. j. §. generaliter. de pœnis. De quibus tamen extrà ordinem cognoſcebat, durante tantùm pœna legum. Iudiciorum namque publicorum ordo in vſu eſſe deſierat, l. ordo.de pub.iud. Iis autem criminibus, quæ extraordinaria appellantur, pœna à præfecto pro arbitrio irrogabatur. l. j. de effract. ad quem & prætores, vti diximus, & præfectus vigilum remitterent, qui grauiore pœna afficiendi erant. Paulus in l.nam ſalutem. de off.præf.vigil.niſi ſi qua tam atrox, tamque famoſa ſit perſona, vt præfecto vrbi remittatur, &c. Vlp.in l. vlt.eod. titu. Eos autem, qui dolo feciſſe incẽdium conuincentur, ad Fabium Chilonem præfectum vrbi amicum noſtrum remittere debes. Et ſanè cùm omnia crimina ſibi vendicet, vti iam ex

Vlpiano

Vlpiano diximus, de priuatis delictis, & extra- 21
ordinariis criminibus cognoſcet, quibus grauiſſimæ interdum pœnæ imponuntur, vt in l. j. de extraord. crimi. pro rei qualitate, & perſonæ cōditione. Et in hac coërcitione præſes prouinciæ 22
& præfectus vrbi æquiparantur, Vlpian. in l. ſaccularij. de extraord. crim. Sunt præterea crimina, quæ ad executionem præſidis pertinent, vt- puta, ſi quis inſtrumenta ſua prodita eſſe dicat: nā huius executio rei præfecto vrbi à diuis fratribus data eſt. Quod fallit in deportatione, cu- 23
ius habet ius præfectus vrbi, non pręſes. l. rei capitalis. §. conſtat. de pœnis. Dubitari tamen po- 24
teſt gladiíne poteſtatem præfectus vrbi habuerit, quam præſides habuiſſe certum eſt, l. illicitas §. qui vniuerſas. de off. præſ. Vix enim eſt, vt in vrbe gladij poteſtatem magiſtratus vllus habuerit, in qua ne cōſulibus quidem ſecures præferebantur, vti iam diximus. Ius enim hoc, poteſtas hæc, honor hic gladij, iis, qui vniuerſas prouincias regebant, concedebatur, ex §. ſicuti. iam citato: qui Imperatoribus magis, quàm magiſtratibus conuenire videbatur. Papiniani percuſſori Caracallam dixiſſe refert Spartianus, Gladio tē, non ſecuri, exequi opportuit iuſſum meum. Erat quippè minus in ſecuri, quàm in 25
gladio, atrocitatis. Vetus & ordinaria ſecuris pœna erat, gladij noua, magíſq; militaris. Quāquàm & olim militiæ ſecuri, non gladio animaduertebatur. Inter pœnam autem ſecuris & 26
gladij aliquid interfuiſſe, intelligimus ex l. aut damnum. de pœnis. Vita (ait Vlpianus) adimi-

tur,

tur,vt puta ſi damnatur aliquis,vt gladio in eum "
animaduertatur, ſed animaduerti gladio oppor- "
tet non ſecuri, vel telo, vel fuſtibus, vel laqueo, "
vel aliquo alio modo. Et hæc quidem de præfe- "
27 cto vrbi. De iis magiſtratibus, qui publicas exercebant quæſtiones, merúmne imperium habuerint, præcipua dubitatio eſt. Et puto non habuiſſe. Primùm non ex omnibus publicorum iudiciorum legibus corporis coërcitio irrogatur: infamia interdum cum pecuniaria pœna irrogatur. §.j. in Inſt. de pub. iud. & §. generaliter. iam citato. de pœn. & l. publicorum de publ. iud. Tum verò prætores publica hæc iudicia exercuiſſe conſtat ex innumerabilibus Ciceronis locis. At in facinoroſos non animaduertebant. Tertiò, harum quæſtionum iudices nihil aliud pronuntiabant, quàm videri reum in legem commiſiſſe, vel non commiſiſſe: & quæ de damnato ſumebatur pœna, non iudicis iuſſu, ſed legis, qua erat iudicium conſtitutum, imperio ſumebatur. l. j. ad S C. Turp. Vndè lictor lege agere dicebatur ſolemnia legis verba proferens. Liuius Decad. iij. lib. ſexto: Lictor viro forti ad- "
de virgas, & in eum primum lege age. Quod in "
prefecto vrbi, cui hoc imperium dedimus, ſecus eſt, qui ſuo arbitrio pœnam facinori irrogat, niſi notatum lege ſit iudiciorum publicorum, vt iam antè diximus. Poſtremò hæc iudicia non erant magiſtratuum, qui exercebant, ſed populi: vndè etiam publica iudicia appellantur, non vndè putauit Imperator in tit. de pub. iud. in Inſt. Quemadmodum namque in prætura vrba-

na

na ſcribit Marcus Tullius, Legibus publicorum iudiciorum non ſancitur, vt quod malum anteà facinus non fuerit, malum poſteà facinus ſit: ſed vt de eo, quod anteà malum facinus erat, quæſtio ex eo tēpore ad populum pertineret. Vndè illud quoque eueniebat, vt nullæ iudici partes in quæſtione publica relinquerentur, quæ tota legis imperio, & præſcripto gubernabatur, quemadmodum ſcribit idem Tullius in orat. pro Cluentio. Atteius Capito (vt refert Gellius lib. iiij. cap. xiiij.) de publicis iudiciis librum ſcripſit, in quo à tribb. pleb. ædilem, qui diem ad populum dixerat Manuliæ meretrici, impeditum ait ne ageret cum populo. Publicum cer- 28
tè quod populi Romani eſt, dici conſtat. Quod ſi publica eò iudicia dicũtur, quia quiuis de populo ad ea accedere poteſt, id quod Imperator exiſtimauit, populares actiones, ad quas quiuis accedere de populo poteſt, publica iudicia erũt. Et hæc quidem de vrbanis magiſtratibus. In 29
prouinciis omnes præſides ius gladij habebant. §. ſicuti. iam citato, de offic. præſ. l. illicitas. & l. vj. de pœn. & grauioris omnis animaduerſionis. l. ſolet. de offic. proconſ. Præfectus quoque Auguſtalis, de quo anteà diximus, ius hoc animaduertendi habuit, qui imperium par proconſulari habuerit, l. vnica. de offi. præf. Auguſt. Iuridicum Alexandriæ poteſtatem hanc habuiſſe non puto, in cuius titulo nihil de animaduerſione, & coërcitione dicitur. Et Iureconſultus in §. illo ſicuti. hoc ius eos demum habere ſcribit, qui prouincias vniuerſas regunt. At Iuridici *Qui vniuerſas.*

Alex

Alexandriæ iuriſdictio Alexandriam non egre-
diebatur. Et hæc quidem de mero imperio, ex
30 quo miſtum quid ſit intelligimus: Modica ſci-
licet coërcitio, cui ineſt iuriſdictio, hoc eſt, co-
ërcitio cum iuriſdictione ita coniuncta, vt ab
31 ea ſeparari nequeat. Itaque mandata iuriſdictio-
ne, miſtum hoc transfertur imperium, quod
non merum à Paulo appellatur in l. j. §. qui man-
datam. & l. vlt. de offic. eius, cui, &c. Neque ef-
fugere poſſumus, quin imperium non merum
miſtum eſſe fateamur. Nam cùm in §. iam cita-
to. Qui mandatam, imperium quoddam me-
rum dicatur, quoddam non merum: hîc autem
quoddam merum, quoddam miſtum, merúm-
32 que vtrobique idem ſit, non merum & miſtum
idem eſſe neceſſe eſt: cùm præſertim coërcitio-
nis duo tantùm ſint genera, grauius quoddam
& atrocius, quoddam modicum, hoc eſt, leuius
& remiſſius: & cùm illud in noſtra lege merum
appelletur, hoc miſtum eſſe neceſſe eſt. Tum ve-
rò coërcitio aut non tranſit mandata iuriſdi-
ctione, aut tranſit, neque tertium eſt quicquam.
Tranſire namque, & non tranſire negantia ſunt,
& aientia. Cùm ergo in noſtra lege merum di-
catur id, quod non tranſit mandata iuriſdictio-
ne, miſtum erit quod tranſit, quódque à iuriſdi-
ctione non diuellitur. Itaque à Iureconſulto
definitur, cui iuriſdictio ineſt: quam habere ne-
mo poſſit, qui non modicam quoque coërci-
tionem habeat, ſiue ſuo iure, ſiue alieno bene-
ficio iuriſdictionem habeat. Iuriſdictionem
& noſtro iure habere poſſumus, vt grauiorem

ani

animaduerſionem non habeamus: alieno certè beneficio qui habet, numquàm talem habeat poteſtatem. Ex iis illud quoque intelligimus, 33
vndè miſtum imperium appelletur: ex eo ſcilicet quod numquàm à iuriſdictione diuellatur.
Habent autem hanc poteſtatem conſules, præ- 34
tores, tribuniplebis, præſides prouinciarum, & ij, quibus in vrbe, vel in prouincia, generalis, propriaque magiſtratus mandatur iuriſdictio. Et hæc quidem vt verè, ita & perſpicuè, & dilucidè dicuntur: quo modo quæ falſa ſunt, dici non poſſunt. Supereſt de imperio quæramus, quod iuriſdictio eſt: de quo verba illa in-
„ telligenda ſunt in l. noſtra. *Quod in danda bonorũ*
„ *poſſeßione conſiſtit, iuriſdictio eſt. Iuriſdictio eſt*
„ *etiam iudicis dandi licentia.* Sic enim legendum puto. Quæ lectio non multùm ab Haloandri lectione abhorret, niſi quòd hæc facilior eſt, &
planior. Neque vllum in veteribus libris men- 35
dum frequentius eſt, quàm iterati verbi prætermiſſio. Neque mihi tamen iis dumtaxat nominibus placet, quia non multùm ab Haloandri lectione diſtet, quia plana ſit & facilis, quia mendum vulgare: ſed quia ita ſcripſiſſe opportuit Vlpianum. Omne namque magiſtratus po- 36
teſtatiſve imperium, aut in coërcitione, aut in iuredicundo poſitum eſt: quarum duarum rerum cauſa omnia iudicia inuenta, inſtitutique adeò ipſi ſunt magiſtratus. Prius illud impe- 37
rium in duo genera diſcedit, quia ſcilicet non plures animaduerſionum ſpecies: grauior quædam, quæ ex eo quòd, vti iam docuimus, iuriſ-

dictio

dictionem non ſequitur, merum imperium dicitur: quædam verò modica, quæ quia nũquàm à iuriſdictione diſcedit, miſtum imperium ſi-
38 ue non merum appellatur. Quod autem in iuredicundo poſitum eſt, aut in decernendo (decernere nunc latè dico, vt cùm bonorum poſſeſſionem prætor dat) aut in dandis iudicibus verſatur: iiſque duobus veluti limitibus vniuerſa prætoris vrbani prouincia continetur, quam iuriſdictionem principio oſtendimus appellari. Imperium autem in iis quoque rebus verſari intelligimus ex l. proxima ſequente, in qua, iubere cauere ſtipulatione prætoria, & in poſſeſſionem mittere, magis imperij, quàm iuriſdictionis, eſſe dicuntur: quod quemadmodum fit, ſuo loco dicemus. Intelligimus prętereà ex l. ea, quæ. ad municip. intelligimus ex l. quod iuſſit. de re iud. intelligimus ex l. ſtipulationes. de oblig. & act. & l. iuriſgentium. §. ſi paciſcar. de pact. aliiſque iuris locis innumerabilibus, in quibus imperij huius prætorij, quod in iure dicundo poſitum eſt, mentio fit. Paulus in l. iudicium ſoluitur. de iudic. Iudicium ſoluitur vetante eo iudicare, qui iuſſerat, vel etiam eo, qui maius imperium in ea iuriſdictione habet. Huius imperij, vti diximus, ſunt decernere, & iudices dare. Decernere autem non ſolum cauſa cognita, quomodò ferè dicitur decernere, verumetiam ſine cauſæ cognitione, in l. ſi finita. §. illud. de dam. infect. & aliis locis cõpluribus.
39 Neq; immeritò, cùm iure magiſtratus quid prętor facit, imperare dicitur, cũ imperiũ pro magi-
ſtratu

ſtratu interdum vſurpetur,vt in l.cùm prætor. de Iudic.Cice.lib.iij.de legibus, Iuſta imperia ſunto.hoc eſt,magiſtratus legitimè creantor.Iudicis 40
autem dandi licentia,quemadmodum iuriſdictio dicatur, conſiderandum eſt. Et puto eò iuriſdictionem dici, quia ad officium pertineat ius dicentis, neque ad coërcitionem pertineat. Si enim iuriſdictionem pro officio iuriſdicundi ſumimus,ius hoc dandi iudicis, mandata iuriſdictione tranſiret. Iuriſdicundi enim vniuerſum officium mandata iuriſdictione tranſire ſcribit Vlpianus in l.j.de ſuſpect.tut. Cùm igitur mandata iuriſdictione, ius hoc dandorum iudicum non tranſeat,mandata autem iuriſdictione, vniuerſum iuriſdicundi officium tranſire ſcribat Vlpia.in l.j.de ſuſpect.tut.iàm citata:licentia dandi iudicis,iuriſdictio non erit, ſi pro munere , officióque iuriſdicundi ſumatur iuriſdictio. Et ſanè cùm iudices prætor dat, nullum ius dicere videtur.De iudicibus autem & ſuperiore capite diximus,& dicemus ad l.qui iudicare. Hoc in præſentia dixiſſe ſufficiat , iudices tantùm ad pecuniarias,& priuatas cauſas dari : criminales namque 41
ipſi ſuſcipiunt magiſtratus.Et in publicis iudiciis ſorte electi iudices,ex eo ordine,ordinibúſve, penes quem,quóſve iudicia erant, conſidebant. Et hæc de lege,Imperium.

Ad l. iiij.

Idem lib. j ad Edictum.

IVbere cauere prætoria ſtipulatione, & in poſſeſſionem mittere imperij magis eſt, quàm iuriſdictionis.

SVMMARIVM.

1. *In quibuſdam maior imperij poteſtas, in quibuſdam minor.*
2. *Quod prætor ſine cauſæ cognitione conſtituit imperiosè facit.*
3. *Prætor æquitatis & iuris eſt ſacerdos.*
4. *Quod prætor cauſa cognita decernit, mutare non poteſt: quod autē iubet cōtrario imperio tollere pōt.*
5. *Iubere cauere ſtipulatione prætoria & mittere in poſſeſſionem iuriſdictionis eſt.*
6. *Muneris quod iuriſdict. appellatur, pars quædam imperioſa, quædam iuridica.*
7. *Pars imperioſa etiam rem iniquam iubet.*
8. *Iniqua interdum iuſtè imperantur.*
9. *Pars iuridica ſemper quod æquum eſt conſtituit.*
10. *Imperij pars quædam iuridica, quædā imperioſa.*
11. *An ea quæ ſine cauſæ cognitione expediuntur, magis imp. quam iuriſdict. ſint.*
12. *Prætor & ſecundum tabulas, & ab inteſtato, & contra tabulas bonorum poſſeſſiones dare cogitur.*
13. *Imperium contrario imperio tolli poteſt.*
14. *Quæ magis imp. ſint, quam iuriſd. definire difficile eſt.*

15. Præ-

15. *Prætor aut dat, aut dicit, aut addicit.*
16. *Ea quæ prætor iubet, aut vetat magis imp. ſunt.*
17. *Locus l. videlicet ad municipales valdè lubricus.*
18. *Prætor vel præſ. cautionem & poſſeßionem magiſtratibus municipalib. iniunxit.*
19. *Magiſtratus municipales poſſunt facere, quæ magis imp. ſunt.*
20. *Nõ tantum id poſſumus quod ex nobis poſſumus.*
21. *Proconſ. Proprætor, Præſ. Legatus legis beneficio iudices dant.*
22. *Quæ ſit differentia inter ea, quæ magis imp. quam iuriſdict. ſunt.*
23. *Tribunal cauſæ cognitio requirit.*
24. *Quamobrem in h. l. appoſitum ſit, ſtipulatione prætoria.*
25. *Is quem Prætor in poſſeßionẽ mittit, nõ poßidet.*
26. *Cui damni infecti non cauetur, vſucapere poteſt, at non creditor.*
27. *Solus Princeps creditori dominium pignoris addicit.*
28. *In poſſeßionem mißus, ius pignoris habet.*

Capite ſuperiore duabus in rebus iuriſdictionem prætoris poſuit Vlpianus, in decernendo, & iudicibus dandis. Hoc capite decretorum exequi mihi videtur diuiſionem, vt ſcilicet in quibuſdã maior imperij, poteſtatiſque vis eluceat, in quibuſdam verò minor. Quod enim ſine cauſæ cognitione conſtituit prætor, vt cùm damni infecti cauere iubet, & niſi caueatur, in poſſeſſionem mittit, magis imperioſè conſtituere videtur, quàm quod, cauſa cognita, decernit. Hoc enim non 2
tam

tam pro imperio ſtatuit,quam iuris,æquitatiſque
3 ratione,cuius ipſe ſacerdos quidam eſt, ac magi-
4 ſter:& quod ita decernit,contrario decreto prætor non mutat.Quod autem iubet,vetátve, contrario imperio tollere poteſt.l.quod iuſſit. de re iud.Quod iuſſit (ait Iureconſ.)vetuítve prætor, contrario imperio tollere poteſt, vel remittere: licet de ſententiis contrà. Quod ego intelligo, licet ſecus de decretis, quæ cauſa cognita interponuntur:quæ ſententiæ prætoriæ appellari poſſunt.Vlpianus in l.ſi opus.de oper.no.nuntiat. Si opus nouum prætor iuſſerit nuntiari,deindè prohibuerit, ex priore nuntiatione agi non poteſt, quaſi aduerſus eius edictum factum ſit. Idem in l.Valeriano.de prætor.ſtipul. Valeriano reſpondi,Si præſes, qui antè in triennium caueri iuſſerat,poſteà in longum tempus caueri præceperit, quia à prima ſtipulatione prorſus diſcedi voluerit,&c.Quin autem & iubere cauere ſtipulatione
5 prætoria,& mittere in poſſeſſionem, iuriſdictionis ſint,dubitari non poteſt. Iureconſ. in l. j. de dam.infec. Cùm res damni infecti celeritatem deſideret,& periculoſa dilatio prætori videatur,ſi ex hac cauſa ſibi iuriſdictionem reſeruet, ideo magiſtratibus municipalibus delegandum hoc rectè putauit. Neque verò vlla dubitatio eſt, quin quod prætor vrbis decreto exequitur, iuriſdictionis ſit,cuius munus vniuerſum iuriſdictionem conſtat appellari. Sed huius muneris quòd
6 iuriſdictio appellatur,pars quædam magis imperioſa eſt,quædam magis, vt ita dicam, iuridica: illa interdum & quod iniquum eſt imperat, vt cùm

cùm demoliri prætor iubet opus id, quod iure fortaſſè ædificatum eſt. Vlpia. in l. prætor. ait. §.
" ait prætor. de oper. noui nun. Ait prætor, *Quod*
" *factum eſt reſtituas*. Quod factum eſt, iubet reſti-
tui: neque intereſt, iure factum ſit, an non. Siue igitur iure factum eſt, ſiue non iure factum eſt,
interdictum locum habebit. Pars igitur iuriſdi- 7
ctionis magis imperioſa, rem etiam iniquam iubet. Neque eò tamen iniquitatis prætorem condemno, cui ſemper præ oculis æquitatem eſſe
ſcio. Quæ namque iniqua ex ſeſe ſunt, iuſtiſſimè 8
interdum imperantur. Præſtat enim factum iure opus reſtitui, quàm prætoris imperium contemptum videri. Vbi enim animis hominum magiſtratuum exceſſit reuerentia, turbari miſce-
rique omnes res neceſſe eſt. Iuridica autem iu- 9
riſdictionis pars, cui nomen hoc iuriſdictionis maximè videtur conuenire, id ſemper quod æquum eſt cauſa cognita conſtituit. Quemadmodum autem iuriſdictionis partem quandam magis imperioſam facimus, quandam magis iuridicam, cùm tamen vtraque iuriſdictionis nomine
continetur: ſic etiam imperij, quod in danda bo 10
norum poſſeſſione conſiſtit, hoc eſt, imperij, quod in iuredicundo verſatur, de quo ſuperiore capite diximus, pars quædam magis iuridica,
quædam magis imperioſa dici poteſt. Vtrum 11
autem quæcunque ſine cauſæ cognitione expediuntur, magis imperij ſint, quàm iuriſdictionis, quærendum eſt. Et vix eſt; vt dare bonorum poſſeſſionem ex edicto, (quædam enim bonorum poſſeſſio edictalis eſt, decretalis quædam)

magis imperij ſit, quam iuriſdictionis. Quam cùm vel ſecundum tabulas non minus multis ſignis, quàm è lege opportet, ſignatas, vel ab inteſtato proximis agnatis, vel liberis præteritis contra tabulas: nihil imperat, nihil vetat: tum verò hæc prætor pro ſuo arbitrio non adminiſtrat.
12 Cogitur enim & ſecundum tabulas, & ab inteſtato, & contra tabulas bonorum poſſeſſionem dare: vt in eo quod cogitur, vix eius imperium elu-
13 cere videatur. Poſtremò imperium contrario imperio tolli poteſt, l. quod iuſſit. iam citata. At hæc decreta, quibus aliquid alicui dat prætor, vix eſt vt prætor reuocet. Quod etiam M. Tullius "
in prætura vrbana Verri obiicit iis verbis: Nam, "
quæſo, redite in memoriam, iudices, quæ libido "
iſtius in iuredicundo fuerit, quæ varietas decre- "
torum, quæ nundinatio, quàm inanes domus eo- "
rum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſolent, quàm plena ac referta Chelidonis: à qua muliere, cùm erat ad eum ventum, & in aurem eius in ſuſurratum, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, decretúmque mutabat, aliàs contrarium inter alios decernebat, ac paulò antè pro-
14 ximis decreuerat. Eſt autem perdifficile generaliter definire, quæ magis ſunt imperij, quàm iuriſdictionis. Cùm enim omnes in iure definitiones periculoſæ ſunt, tum in re tam obſcura
15 periculoſiſſimæ. Cùm tamen prætor aut det, aut dic at, hoc eſt, imperet. l. cùm prætor dicat. de verb. ſigni. l. ſi quis legauerit. de leg. j. quæ ſimplex iuſſio appellatur, l. vltim. §. vltimo. de
16 eo, quod met. cau. aut addicat: ea magis impe-

rij

rij eſſe, quàm iuriſdictionis videntur, quæ ad ſe-
cundam prætorij muneris partem pertinent,
cùm ſcilicet aliquid vel iubet, vel vetat prætor
ad alicuius poſtulationem: vt cùm iubet cauere
damni infecti, & niſi caueas, mittit in poſſeſſio-
nem aduerſarium: quæ pœna eſt non promit-
tentis, l. vlt. ne vis fiat ei, &c. cùm reſtitui opus fa-
ctum iubet, cùm vim factam reſtitui iubet. M.
Tullius pro Cecinna: Sum ex proximo vicini
fundo deiectus, quà adibam ad iſtum fundum,
ſum de via, ſum certè alicunde, ſiue de priuato,
ſiue de publico: eò reſtitui ſum iuſſus, reſtituiſſe
te dixiſti: nego me ex prætoris decreto reſtitu-
tum eſſe. Ac paulò pòſt: Si prætor non diſtinxit
locum, quo me reſtitui iuberet, & reſtitui iuſſit,
non ſum ex edicto reſtitutus. Talia cætera quo-
que putem interdicta, ſiue exhibitoria, ſiue pro-
hibitoria, ſiue miſta. Horum autem, quæ ma-
gis imperij ſunt, quàm iuriſdictionis: altero tan-
tùm iuris ciuilis loco mentio fit in l. videlicet.
Ea quæ. Ad municip. Paulus ait, Ea, quæ magis
imperij ſunt, quàm iuriſdictionis, magiſtratus
municipalis facere non poteſt. Magiſtratibus
municipalibus non permittitur in integrum re-
ſtituere, aut bona rei ſeruandæ cauſa iubere poſ-
ſidere, aut dotis ſeruandæ, vel legatorum ſeruan-
dorum cauſa. Qui locus valdè lubricus eſt. 17
Primùm enim quomodo magiſtratus munici-
palis, quæ magis imperij ſunt, quàm iuriſdi-
ctionis, facere non poteſt? Annon magis im-
perij ſunt, quàm iuriſdictionis, iubere caue-
re ſtipulatione prætoria, & mittere in poſ-

ſeſſionem? At vtrumque hoc magiſtratibus mu-
nicipalibus prætor iniunxit. Vlpianus in l.dies.
18 de dam. infect. Duas ergo res magiſtratibus
municipalibus prætor, vel præſes iniunxit, cau-
tionem,& poſſeſſionem,cætera ſuæ iuriſdictioni
reſeruauit.Idem in l.j.eod.titu. Cùm res damni
infecti celeritatem deſideret, ideò magiſtrati-
bus municipalibus delegandum hoc rectè pu-
tauit. Si ergo magiſtratibus municipalibus e-
dicto in perpetuum prætor conceſſit, vt poſ-
ſint iubere cauere, & mittere in poſſeſſionem,
quæ magis imperij, quàm iuriſdictionis, eſſe
19 conſtat, negari non poteſt, quin municipales
magiſtratus poſſint facere, quæ magis imperij
ſunt, quàm iuriſdictionis. Sed dicet aliquis,
hæc ex ſeſe facere magiſtratum municipalem
20 non poſſe. Quaſi verò id tantùm poſſe dica-
mur, quod ex nobis poſſumus. Prætor vrbis,
præſes,legatus,cui mandata iuriſdictio eſt, tuto-
res dare poſſe dicuntur,nominatim tamen iis tu-
toris datio conceditur. Proconſul, proprætor,
21 præſes,legatus,cui mandata iuriſdictio eſt, iudi-
ces dare poſſunt:at ſuo iure non poſſunt, legis e-
22 nim beneficio & conceſſu id poſſunt. Tum
verò quid intereſt inter ea, quæ magis im-
perij ſunt, quàm iuriſdictionis, & quæ con-
tra? vt illa magiſtratus municipalis facere
non poteſt, ita neque hæc poteſt: vt illa con-
ceſſu prætoris facere poteſt, ita & hæc face-
re poteſt: ſpecialiter namque mandari poſ-
ſunt. l. cognitio. de offic. eius, cui, &c. Hæc
igitur differentia erit, quòd quæ imperij ma-

gis ſunt, quàm iuriſdictionis, quia cauſæ cognitionem non deſiderent, facere poſſunt magiſtratus municipales, hoc eſt, non ſunt incapaces huiuſcè iuriſdictionis. Itaque nihil abſurdi facere prætorem, cùm duas eis res edicto concedit, cautionem, & miſſionē in poſſeſſionē. Eas verò res, quæ cauſæ cognitionem deſiderant, abſurdè faciat, ſi magiſtratibus municipalibus in perpetuū det (non dico mandet) incapacibus ſcilicet huiuſcè iuriſdictionis. Vti enim Paulus ſcribit, Vbicunque cauſæ cognitio neceſſaria eſt, ibi prætor deſideratur, Tribunal 23
namque cauſæ cognitio requirit. Itaque Vlpianus in l.dies.iam citata. Si fortè duretur non caueri, vt poſſidere liceat, quod cauſa cognita fieri ſolet, non duumuiros, ſed prætores, vel præſides permiſſuros: item vt ex cauſa decedatur de poſſeſſione. Et Paulus in hac ipſa l.ea, quæ. Magiſtratibus municipalibus non permittitur in integrum reſtituere, aut bona rei ſeruandæ cauſa iubere poſſidere, &c. Sed de hoc aliàs conſiderabimus. Supereſt videamus, quamobrem in l.no- 24
ſtra appoſitum ſit, ſtipulatione prætoria. Et propter, iudicialem appoſitum videtur. Nam & iudex cauere iubet de dolo, de perſequendo ſeruo, qui in fuga eſt, cùm expediri res aliter non poteſt. §. iudiciales. de diuiſ. ſtipul. in Inſt. Iudicis autem imperium non eſt: argumento l. obligationes. de oblig. & act. de quo iam anteà diximus. Quare eius iuſſiones non erunt magis imperij, quàm iuriſdictionis. Illud quoque prætermittendum non eſt, quem prætor in poſſeſſio- 25

nem mittit, non poſſidere, ſed magis rerum cuſtodiam habere.l.cum legati.Quibus ex cauſ. in poſſ.eat.l.is,cui.vt leg.ſeu fidcicom.ſeruand.&c. l.iij.§.vlt.de acquir.poſſ.& l.ſi quis ante. §. idem Pomponius eodem tit. Neque obſtat l. prætoris officium de dam.inf. Vbi dicitur prætoris officium eſſe,vt miſſus in poſſeſſionem,etiã eam per longi temporis ſpatium in ſuum dominium capere poſſit. Nihil enim eo loco aliud dicit Iureconſultus,quàm prætorem,non duumuiros,miſſum in poſſeſſionem iubere poſſidere. Id quod & in l.dies.§.ſi fortè dictum fuerat. Itaque intelligitur l.iis,qui.eo.titu.Iis, qui pignori rem acceperunt,potior eſt is,cui damni infecti non cauetur,ſi poſſidere,& per longum tempus rem capere ei permiſſum fuerit,hoc eſt,ſi poſſidere iubea-
26 tur. Hic enim poteſt vſucapere: creditor autem nunquàm vſucapit,niſi fortè ex cauſa iudicati pignus captum ſit. Licet enim huiuſmodi pignus vendi potius, quàm iure dominij poſſideri conſueuit: tamen ſi per calliditatem condemnati inueniri emptor non poſſit, auctoritate principis dominium creditori addici ſolet l. vlt. ſi in cauſ.
27 iud.pig.cap.ſit.C. Notandum tamen eſt, ſolum principem id facere poſſe. Vndè titulum habemus,de iure dominij impetrando. facit l.elegan-
28 ter. de pig.act. Licet autem miſſus in poſſeſſionem non poſſideat, ius tamen pignoris habet.l. non eſt mirum. de pig.act. Qui autem iubetur poſſidere,& rem ſibi habere,is dominus rei fit.l. j.de fundo dot.& l.ſed ſi res. Com. diuid.Et hæc quidem ad l.iubere cauere.ſufficiunt.

Ad l.v.

Ad l. v.

Iulianus lib.i.Digeſt.

MOre maiorum ita comparatum eſt, vt is demum iuriſdictionem mandare poſſit, qui eam ſuo iure, non alieno beneficio, habet.

SVMMARIVM.

1. *Generalis mandata Iuriſdictio rurſus mandari nequit.*
2. *Tuum enim quod non eſt, alij mandare non potes.*
3. *More maiorum Iuriſdictio mandatur.*
4. *Mandata Iuriſdictio beneficium eſt.*

Quibus vel in vrbe, vel in prouincia genera- 1
lis mandatur iuriſdictio, eos mandare rurſum iuriſdictionem poſſe negat Iulianus. More namque maiorum (qui mandandæ iuriſdictionis licentiam dat rei nulla lege permiſſæ) is ſolùm mandare iuriſdictionem poteſt, qui eam ſuo iure habet, hoc eſt, ipſe magiſtratus, non is, qui à magiſtratu mãdatam iuriſdictionem exercet. Quod ſummam rationem habet. Quomodo namque 2
quod tuum non eſt, quod tibi propriè datum nõ eſt, ſed commiſſum tanquam vicario exercendum, alij mandare poſſis? Neque verò vt id poſſis, is, à quo iuriſdictionem accepiſti, facere valeat. Videbitur fortaſſè alicui dicere Iulianus, eum duntaxat iudicem dare poſſe, qui ſuo iure iuriſdi

iuriſdictionem habet:ſed malè. Nam neque proconſules more maiorum iudices dant, ſed lege, vt ſcribit Paulus in l. cùm prætor. de iud. qui tamen ſuo iure, non alieno beneficio iuriſdictionem habent:& Legati, qui alieno beneficio iuriſdictionẽ habẽt: & ij, quibus in vrbe pretoriuriſdictionem ſuam mandat, iudices dare poſſunt. Porrò autem quod hîc Iulianus ait, more maiorum mandari iuriſdictionem, Papinianus quoque ſcribit in l. j. §. qui mandatam, de offic. eius, cui, &c. Qui mandatam (ait) iuriſdictionem ſuſcepit, proprium nihil habet, ſed eius, qui manda-
3 uit iuriſdictione vtitur. Verius eſt enim more maiorum iuriſdictionem trãsferri, &c. More autem maiorum quod fit, ſine lege fit, vt & quod moribus licere dicitur, l. de quibus. de leg. & ſenatuſconſ. l. omnes populi. de iuſtit. & iur. l. cùm prætor. de iud. l. ſororis. de ritu nup. l. magiſtratus. ad municip. Vndè etiam moribus recepta ea dicitur ſubſtitutio, quæ legitima & vulgaris non eſt, quemadmodum ſcripſimus ad l. iam hoc iure de vulg. & pupil. quem commentarium breui edemus. Extremum illud eſt in l. noſtra, Non a-
4 lieno beneficio. Scire igitur opportet alieno beneficio habere iuriſdictionem, qui mandatam habent, idque verè beneficium eſſe. Nec enim cogitur magiſtratus iuriſdictionem cuiquam mandare, Vlpianus in l. ſolet. de offic. proconſ. & leg. Sicut autem mandare iuriſdictionem, vel non mandare, eſt in arbitrio proconſulis: ita adimere mandatam iuriſdictionem licet quidem proconſuli, non autem debet inconſulto principe hoc facere. Et hæc ad l. more. Ad l.

Ad l. vj.

Paulus lib. ij. ad edictum.

ET quia nec principaliter ei iuriſdictio data eſt, nec ipſa lex defert, ſed confirmat mandatam iuriſdictionem, ideóque ſi is, qui mandauit iuriſdictionē deceſſerit antè, quàm res ab eo, cui mādata eſt iuriſdictio, geri cœperit, ſolui mandatum Labeo ait, ſicut in reliquis cauſis.

SVMMARIVM.

1 *Mortuo mandante, mandata iuriſdictio ceſſat.*
2. *In ijs tamen quæ antè mortem geſta ſunt durat.*
3. *Antè litis conteſtationem res in iudicium deducta non videtur.*
4. *Mandantis morte mandatum ſoluitur.*
5. *Morte legati, iudicis à legato dati iuriſdictio extinguitur.*
6. *Principalis iuriſdict. propria, mandata aliena.*
7. *Is cui mandatur principalem iuriſdict. non habet.*
8. *Iuriſdictio aut à magiſtratu aut à lege tribuitur.*
9. *Quomodo iudicis à legato dati morte proconſulis expiret poteſtas.*

Quia is, cui mandata eſt iuriſdictio alienam 1
iuriſdictionem exercet, mortuo eo, cuius iuriſdictio eſt, mandatum ſoluitur, niſi in iis, quæ geri cœpta ſunt antè eius mortem. Et hæc ſententia

tia legis noſtræ eſt. Quin & iudicum datorum ab eo, qui mandatam iuriſdictionem accepit, iuriſdictio expirat eius morte, non qui eos dedit, ſed eius, à quo hic iuriſdictionem mandatam acceperat. Hoc autem ita, ſi res coram iu-
2 dice antè eius mortem agi cœpta non ſit: tum enim etiam eo mortuo, iudicis durat iuriſdictio. Agi autem incipit res lite conteſtata. Tum enim iudex per narrationem negotij cauſam audire incipit, vt ſcribit Imperator l. j. de litis conteſt. Neque videtur antè litis conteſtationem res in iudicium deducta, ex eadem lege.
3 Tum verò antè litis conteſtationem recuſari iudex poteſt: quare nondum eius eſſe vlla videtur in litigatores iuriſdictio. l. nemo de iuriſdi. om. iudi. C. Iudicis igitur à Legato dati, nō extinguitur Legati morte iuriſdictio, ſed proconſulis, qui iuriſdictionem legato mandauerat: vt non tam Legatus, quàm proconſul iudicem dare videatur, eíque iuriſdictionem mandare. Morte namque
4 mandantis ſolui quoduis mandatum conſtat, ſi res integra adhuc eſt. §. rectè. de manda. in Inſt. Morte autem proconſulis, iudicis à Legato dati extinguitur iuriſdictio non morte Legati. Ipſe
5 ergo proconſul, non legatus, iudici mandaſſe iuriſdictionem videbitur. Sed verba videamus. Paulus ait: *Et quia nec principaliter ei iuriſdictio data eſt*. Mandatam enim tantùm habet: principalis penes magiſtratum, qui mandat, remanet. l. iudiciū. de iud. Principalis propria eſt, mandata
6 aliena. A principali pendet mandata, & ea, quam qui mandatam accepit dat, hoc eſt, iudicum ſpecialium

cialium, quos is dat, cui mandata iuriſdictio eſt. Principalis eius dumtaxat, qui habet, morte extinguitur: ſuo enim iure habet, & lex, quæ de imperio magiſtratuum eſt, nunquàm interit. Mandata vt ab arbitrio pendet mandantis, ita cum eo extinguitur, argumento inſtitoris à tutore præpoſiti, cuius mortuo tutore durat mandatum. l. ſi quis mancipiis. §. ſi impubes. de inſtit. act. Paulus ait: *Nec ipſa lex defert.* Principalem ergo iuriſdictionem is, cui mandatur iuriſdictio, non ha- 7
bet. Qui enim mandat principalem non dat, neque verò dare poteſt. Nulla lex iuriſdictionẽ ei dat, ſolis namque magiſtratibus iuriſdictionẽ 8
lex dat Aliundè quàm à magiſtratu, vel à lege iuriſdictionem habere non poteſt: ergo præcipuã iuriſdictionem non habet is, cui mandatur iuriſdictio, ſed penes eum, vti iam diximus, remanet magiſtratum, cuius morte, & eius, qui mãdatam iuriſdictionem ſuſcepit, & eius, qui ab hoc porrò accepit, poteſtas extinguitur. Sed non immeritò dubitauerit quis, quomodo iudicis à Legato da- 9
ti morte proconſulis expiret poteſtas, cùm lex " dandi iudicis licentiam Legato tribuat, ex Pau- " lo in l. cùm prætor. de iudi. Paulus lib. xviij. ad e- " dict. Iudices autem dare poſſunt, quibus lege, vel ſenatuſconſ. vel conſtitutione conceditur. Lege, ſicut proconſul. Is quoque, cui mandata eſt iuriſdictio, iudicem dare poteſt, vt ſunt Legati proconſulum. Cùm ergo legatis proconſulum, lege, vel conſtitutione, vel ſenatuſconſulto, quæ legis vim habent, tributum ſit ius hoc dandorum iudicum, ipſorum morte Legatorum deberet iudi-

cum

cum extingui iuriſdictio. Sed magis eſt, vt proconſulum morte mandatum ſoluatur. Non enim Legatis conceſſum eſt iudices dare, ſed iis, quibus mandata eſt iuriſdictio: Itaque ſi legato proconſul non mandet iuriſdictionem, Legatus iudices dare non poteſt. Idem Paulus in l. Legatus. de offic procõſ. Legatus mãdata ſibi iuriſdictione iudicis dandi ius habet. Neque hoc dumtaxat ius ita habent, ſi mandata eis ſit iuriſdictio. Nihil proprium habent, niſi à proconſule eis ſit mandata iuriſdictio, vt ſcribit Pomponius in l. Legati. de offic. proconſ. & leg. Cùm igitur ius hoc ita habeant Legati, ſi eis mandetur à proconſule iuriſdictio: hoc autem mandatum, vt cętera omnia, morte mandantis ſoluatur, non poteſt non extingui morte proconſulis iudicum à legato datorum iuriſdictio. Paulus ait; ***Sed confirmat mandatam.*** Confirmare mandatam iuriſdictionem lex videtur, cùm ei, cui mandatur, tribuit, vt iudices dare poſſit: cùm Legato, cui mandata eſt iuriſdictio, dat & tutoris dandi ius, & de ſuſpecto tutore cognitionem. Paulus ait: ***Ideò ſi is, qui iuriſdictionem mandauit, deceſſerit.*** Idem dicẽdum eſt, ſi poteſtate abierit, vel à principe poteſtate priuetur. Paulus ait: ***Antè quàm res ab eo, cui mandata eſt iuriſdictio, geri cœperit.*** In iis igitur rebus, quæ antè proconſulis mortem cœptæ à Legato geri ſunt, mandatum non ſoluitur. Cœptæ autem geri videntur, cùm à litigatoribus aditus eſt, argumento l. ſi conuenerit. in noſtro titulo. Quod ſecus eſt in dato iudice, vti iam diximus, argum. l. ſi cum. §. eo autem. Sol. matr. & hæc de l. & quia.

Ad l.

Ad l. vij.

Vlpianus lib. tertio ad edict.

SI quis id, quod iuriſdictionis perpetuæ cauſa, non quod (prout res incidit) in albo, vel in charta, vel in alia materia propoſitum erit, dolo malo corruperit: datur in eum quinquaginta aureorum iudicium, quod populare eſt. Serui quoque, & filijfam. verbis edicti continentur: ſed & vtrumque ſexũ prætor complexus eſt. Quod ſidum proponitur, vel antè poſſeſſionem quis corruperit, edicti quidem verba ceſſabunt. Pomponius autem ait, ſententiam edicti ad hæc porrigendam eſſe. In ſeruos autem, ſi non defendantur à dominis, & in eos qui inopia laborant, corpus torquendum eſt. Doli mali autem ideò in verbis edicti fit mentio, quia ſi per imperitiam, vel ruſticitatẽ, vel ab ipſo prætore iuſſus, vel caſu aliquis fecerit, non tenetur. Hoc verò edicto tenetur, & qui tollit, quamuis non corruperit: item & qui ſuis manibus facit, & qui alij mandat. Sed ſi alius ſinè dolo malo fe-

cerit, alius dolo malo mandauerit, qui mandauit tenebitur. Si vterque dolo malo fecerit, ambo tenebuntur. Nam etſi plures fecerint, vel corruperint, vel mandauerint, omnes tenebuntur.

SVMMARIVM.

1. *Curſim verba L. explicantur.*
2. *Ante Hadrian. Prætoris iurisdictio arbitraria fuit.*
3. *Hadrianus iuſsit componi edictum perpetuum.*
4. *Edictum perpetuum qui corrumpit, Prætoris imperium contemnit.*
5. *Cur in eos qui album Prætoris corrumpunt, Aquilia non detur.*
6. *Aurei æſtimatio.*
7. *Reale monetæ nomen ab ære dictum.*
8. *Popularia iudicia quæ.*
9. *Quando Prætor, merum imperium qui tamen non habet, grauiter coerceat & quas perſonas.*
10. *Pœnam pecuniariam qui propter egeſtatem eludit corpore puniendus.*

Caput hoc nullam obſcuram habet ſenten-
1 tiam. Satis igitur erit curſim verba explicare. Ait Vlpianus: *Iuriſdictionis perpetuæ cauſa, non quidem*
2 *prout res incidit.* Prætoria iuriſdictio antè tempora Hadriani imperatoris arbitraria fuit, edicebátque quiſque vt volebat. Quod prætoris honori

nori concedebatur, vt in ſuum annum dumtaxat, poſſet ius conſtituere. Hadrianus edictum componi iuſſit, ex quo prætores in poſterum ſemper ius dicerent, eóque perpetuum edictum eſt appellatum. Compoſuit autem, vti ſcribit Imp. in l. ij. de veteri iur. enucl. C. Saluius Iulianus, clauſuláſque quaſdam de ſuo addidit, quæ nouæ ſunt appellatæ, l. qui duos. de coniung. cum emancip. lib. &c. Hoc edictum qui corrumpit, prætoris imperium contemnere videtur. Quæ autem aliis de rebus edicta prætores proponunt, vt citatorium, peremptorium, de quibus in titu. de iud. l. ad peremptorium. cum ſex legibus ſequentibus, hæc, inquam, edicta, quia priuatæ rei ergò proponuntur, qui corrumpit, prætorem non tam apertè contemnere videtur. *Propoſitum erit.* loco publico affixum. Ita ſumitur in l. ij. de orig. iur. in l. ſi pupillis. de inſt. act. Vndè in C. Iuſtiniani leges plurimas videmus dici propoſitas: hoc enim notant duo PP. Suetonius in Caligula: Edicta & literis minutiſſimis, & locis anguſtiſſimis propoſuit. Cicero ad Att. Bibuli edicta ita leguntur, vt quo loco proponuntur, tranſire non poſſimus. *Quinquaginta aureorum.* Sed cur non Aquilia datur in eos, qui corrumpunt album prætoris, cùm in eos, qui vinum, vel quamuis aliam rem corrumpunt, detur? Et verius eſt, Aquiliam in eos dari, qui alienam rem corrumpunt, in l. ſi ſeruus, §. inquit lex. Ad leg. Aq. Prætoris autem edictum in nullius bonis eſt. Porrò autem aureus ſeſtertio ab Imperatore æſtimatur in tit. de ſucceſ. lib. in Inſt. Aureus porrò duobus Hiſpanicis ducatis &

Where margin numbers sit mid-line, placed inline: componi 3; prætoris 4; datur 5; ſeſtertio 6.

ſemis pendet, eóque pondere vetera ſunt aurea numiſmata:recentiora minore. veterum pondere percuſſus eſt annis ſuperioribus in Luſitania noſtra aureus numus ab inuictiſſimo rege Ioan-
7 ne III.domino meo (Sanctum Thomam vocant)valétque mille realibus æris, vt nos loquimur. Reale ſex obuli faciunt. Reale autem non à rege dictum puto, quaſi regale, ſed ab ære: vt quod nos dicimus patrio ſermone, mil reis, veteres mille æris dixiſſe videantur. Sed de aurei ſeſtertij magni & parui æſtimatione ſcripſimus lib. ij. lect. Var. Quinquaginta igitur aureorum iudicium dabatur in edicti corruptores. Pœnæ autem huius pars actori dabatur, pars fiſco inferebatur, l. lege Cornelia. ad S.C. Sylla. *Quod populare eſt.*
8 Popularia iudicia ſunt ea, ad quæ quiuis de populo accedere poteſt. Publicæ namque vtilitatis quiuis de populo vindex eſſe poteſt, & verò debet. Cùm tamen plures agere volebant, magis idoneo actio dabatur: quod iudicij genus Diuinatio appellabatur. Hoc autem iudicium populare à publicò differt, quòd publicum iudicium populi ſit, & lege publicorum iudiciorum conſtitutum, hoc eſt, lege, quæ alicuius rei quæſtionem ad populum pertinere voluiſſet, quemadmodum ſcribit Marc. Tullius in Prætura vrbana, de quo antè iam diximus. *Serui quoque & filijfamilias.* quamuis proprium nihil habeant. Nam pro filiis parentes, pro ſeruis domini, qui defenſionem ſuſceperunt, ſoluunt: ſi non ſuſceperunt, tum corpus ſerui torquetur, vt mox ſcribit. *Sententiam edicti.* vndè actiones vtiles naſcuntur,
de

de quibus ſcripſimus ad l. ſi menſor. Si men. fal. mod. dix. quem commentarium de actionibus breui edemus. *In ſeruos autem, ſi non defendantur à dominis, & eos qui inopia laborant, corpus torquendum eſt.* Ita Vlpianus in l. j. §. generaliter. de pœn. » Generaliter placet in legibus publicorum iudi- » ciorum, vel priuatorum criminum, qui extra or- » dinem cognoſcunt præfecti, vel præſides, vt eis, » qui pœnam pecuniariam egentes eludunt, coër- » citionem extraordinariam indicant. Idem in l. ſi » quis. de iniur. Si quis iniuriam atrocem fecerit, » qui contemnere iniuriarum iudicium poſſit ob infamiam ſuam & egeſtatem, prætor acriter exequi hanc rem debet: & eos, qui iniuriam fecerint, coërcere. Paulus in l. quod ſi minor. §. ſi ſeruus. de minor. Seruum, qui circumſcripſit minorem, ſi in rem domini nihil vertit, ſi ex ſuo peculio non ſatisfacit, verberibus caſtigari ait, aut noxæ dedi. In l. igitur, Si quis. de iniur. & l. quod ſi minor. de minor. prætorem videmus coërcere, & grauiter coërcere. Quomodo igitur in l. vlt. de in ius vocan. libertum, qui prætoris iniuſſu patronum in ius vocauit, inopia laborantem, ad præfectum vrbi caſtigandum remittit? Quod & facere debere 9 videtur, vt iam anteà ſcripſimus, cùm merum ipſe imperium non habeat. Dicendum igitur eſt, in ſeruos, aut viles ob infamiam & egeſtatem perſonas, cùm pecuniariam pœnam eludunt, hoc prætorem poſſe. Argumento illud fuerit, quòd & magiſtratibus municipalibus coërcitio illa grauiſſima vltimi ſupplicij in ſeruos denegatur, modica non denegatur, l. magiſtratibus. in noſtro

 titu.

titu. In alias verò perſonas hoc prætori non licet. Itaque & in l. vltim. de in ius vocād. libertum ad præfectum vrbi remittit prætor, & tutores & curatores, qui malè in tutela ſiue cura verſati ſunt, in l. j. §. ſolent. de offic. præf. vrb. de quo iam anteà ſcripſimus. In ſeruos igitur edicti corruptores, ſi pro eis non ſoluant domini, torquendum corpus eſt. Sed cur noxæ etiam non deduntur, vt in l. quod ſi minor? Sed verius eſt hîc dedi noxæ non poſſe. Cui enim damnum dederunt? Quid filiofami. fiet, ſi inopia pater laboret? Et putem ex hoc edicto corpus torquendum. Cur ergo in l. quod ſi minor. ſeruus, qui non ſatisfacit minori dolosè circumſcripto, verberibus caſtigatur: filius autem familias dumtaxat condemnatur, & executio fit, vt Accurſius ſcribit, cùm aliquid habere incipit? Et dicendum videtur hîc factum pœna notari, quæ, vti diximus, fiſco inferenda eſt: illìc agi de reſtituendo eo, in quo filiusfamilias dolo minorem circumuenerat, cui rei nulla
10 pœna eſt conſtituta. Vbi autem certa pœna pecuniaria maleficio conſtituitur, qui eam propter egeſtatem eludit, corpore puniendus eſt, & coërcendus. Quin & ſi pœna non ſit conſtituta: ſerui autem perſona interueniat, cuius dolus probetur, vel verberibus caſtigatur, vel noxæ deditur. Ponamus patrem inopia non laborare, nolle tamen pro filio ſoluere. Et puto non intereſſe quomodo pœna non ſoluatur, & ideò filium coercendum, ſiue inopia pater laboret, ſiue pro filio nolit ſoluere. *Hoc edicto tenetur & qui tollit quamuis non corruperit.* Actione vtili, non directa. Vt autem

autem ex eodẽ edicto & vtiles & directæ actiones oriuntur, ita eodem modo concipiuntur. De quo in commentario noſtro de actionibus ſcripſimus. *Vel corruperint, vel mandauerint.* Vtrum interpretis verba hęc ſunt, & illud ſatis erat, Nam etſi plures fecerint? Sed verius eſt non propriè facere videri, qui mandauit, argu. l. ſi familia. in fine, hoc noſtro titulo. Et hæc ad l. ſi quis.

Ad l. viij.

Caius lib. j. ad Edictum.

ADeò quidem, vt non ſufficiat vnum eorum pœnam luere.

SVMMARIVM.

1. Pœna ob delictum pluribus impoſita à ſingulis ſolida exigitur.
2. Ab vno quando cæteri liberentur?

Pœna, quæ delictis imponitur, ſi plures deliquerunt, à ſingulis ſolida exigitur. l. item Mela. §. ſed ſi plures. ad leg. Aquil. & ſi cum vno agatur, ait Vlpianus, cæteri non liberantur. Nam ex lege Aquilia quod alius præſtitit, alium non liberat, cùm ſit pœna. Illud autem, Si cum vno agatur, intelligo, ſi ab vno exigatur, ex l. & quidem. cum l. ſeq. de iis, qui deiecer. vel effuder. ex l. j. §. penult. de exercit. act. l. idem erit. de inſt. act. & l. 1

peculium.§.vlt.de pecul. Vbi tamen ad id, quod intereſt,agimus(quod quidem non pœnam, ſed vtilitatem noſtram reſpicit) ſi ab vno exactum fuerit,cæteri liberantur.l.j. de eo, per quem factum eſt,&c.

Ad l. ix.

Paulus lib.iij.ad Edictum.

SI familia alicuius album corruperit, non ſimiliter hîc edicitur, vt in furto,ne in reliquos actio detur, ſi tantum dominus(cùm defenderet)vnius nomine præſtitit, quantum liber præſtaret. fortaſsè quia hic & contempta prętoris maieſtas vindicatur,& plura facta intelliguntur: quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt,vel damnum dederunt,plura facta ſunt,non(vt in furto)vnum.Octauenus hic quoque domino ſuccurrendum ait. Sed hoc poteſt dici, ſi dolo malo curauerit, vt ab alio album corrumperetur: quoniam tunc vnum conſilium ſit, nec plura facta, Idem Pmponius libro decimo notat.

SVM-

SVMMARIVM.

1. *Quot delinquentium perſonæ, tot delicta numerantur.*
2. *Prætori ſemper præ oculis eſt æquitas.*
3. *An idem, quod proconſ. in furto à familia facto obſeruat, etiam in actione damni iniuriæ obſeruandum.*
4. *Iniuriæ grauius quàm damna pecuniaria ſentiuntur.*
5. *Quæ ſit diuerſitas inter damnum à familia datũ & furtum, & iniuriam.*
6. *In paribus cauſis paria iura æquitas deſiderat.*
7. *Ex edicti ratione quod fit, ex edicto fit.*
8. *Patronorum tutela quare legitima dicatur.*
9. *Mandare & facere non paria ſunt.*

Quot delinquẽtium perſonæ ſunt, tot delicta 1
numerantur,& tot facta intelliguntur,& à ſingulis,vti iam diximus,ſolida pœna exigitur. Neque intereſt ſerui ſint,qui delinquũt,an liberi: & ſerui plurium dominorum,an vnius,niſi in furto: quod ſi alicuius familia faciat,prætor, cui ſemper præ 2
oculis æquitas eſt, ne dominus omnes noxæ dedens,aut pro ſingulis ſolidam litis æſtimationẽ ſoluens,omnibus fortunis euertatur,vtiliſſimè edixit retenturum dominum familiam, ſi tantum offerat, quantum ſi vnus liber furtum feciſſet, quemadmodum ſcribit Vlpianus in l. j. Si fami. furt.feci.facit l.illud ad leg. Aq. Cuius edicti rationem Iureconſulti ad damnum à familia da-

tum traxerunt. Vlpianus in l. j. Si famil. &c. iam citata. Si plures ſerui damnum culpa dederint, æquiſſimum eſt, eandem facultatem domino dari.
3 Caius in l. illud. iam citata. Illud quæſitum eſt, an quod proconſ. in furto obſeruat, quod à familia factum ſit, ideſt, vt non in ſingulos detur pœnæ perſecutio, ſed ſufficiat id præſtari, quod præſtandum foret, ſi id furtum vnus liber feciſſet, debeat & in actione damni iniuriæ obſeruari? Sed magis viſum eſt idem eſſe obſeruandum: & meritò. Cùm enim circà furti actionem hæc ratio ſit, ne ex vno delicto tota familia dominus careat, eáq; ratio ſimiliter in hac actione dãni iniuriæ interueniat: ſequitur vt idem debeat exiſtimari, præſertim cùm interdum læuior ſit hæc cauſa delicti, veluti ſi culpa, & non dolo damnum detur. Hæc Caius. Eodem ergo prorſus iure ſunt furtum & damnum datum: quorum vtrumque ſi à pluribus, vel liberis vel ſeruis fiat, plura facta intelliguntur, & à ſingulis in ſolidum pœna exigitur. Apud Terentium Phormio Chremeti & Demiphoni ſe per vim, retinentibus,

Vna iniuria eſt
Tecum. Chr. lege agito ergo. Phor. altera eſt tecum, Chreme.

Si autem à familia fiat, propter eam rationem, quam diximus, Iureconſultis, vnum factum intelligitur: quia non plus nomine familiæ dominus præſtat, quàm ſi vnus liber feciſſet. Quod ſecus in iniuria eſt à familia facta. Plura namque facta intelliguntur, propterea quòd grauius iniuriæ, quàm damna pecuniaria ſentiuntur. Vndè Caius

ius in l.ſi plures. de iniur. Si plures, inquit ſerui
» aliquem ſimul ceciderint, aut conuicium alicui
» fecerint, ſingulorum proprium eſt maleficium:
& tantò maior eſt iniuria, quantò à pluribus admiſſa
eſt:imò etiam tot iniuriæ ſunt, quot perſonæ
iniuriam facientium. Quæ lex de familia intelligenda
eſt. Nulla enim dubitatio eſt, plures plurium
dominorum ſeruos meliore eſſe iure, quàm plures
liberos, non debere. At ſi plures liberi faciant iniuriam,
plura facta intelligi conſtat. In familia illa ratio eſſe
videbatur, quæ prætorem mouit, vt in furto à familia
facto, vnum factum intelligeret. Sed quoniam, vti
diximus, omnibus pecuniariis damnis, ſi ſimul omnia
conferantur, contumelia & iniuria grauior eſt, non
poteſt prætoris ratio ad iniuriam à familia factam
accommodari. Idem ergo in iniuria à familia facta, quod
in Albo à familia corrupto, iuris eſſe ſtatuendum eſt,
vt in vtroque plura facta intelligantur. Itaque ait
Iureconſultus, *Et plura facta intelligũtur, quemadmodum & cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, plura facta ſunt, non in furto, vnum.* Sed quid eſt, quod ait Iureconſultus, *Quemadmodum cùm plures ſerui iniuriam fecerunt, vel damnum dederunt.* An non in damno à familia dato, vnum factum intelligi, quemadmodum & in furto, oſtendimus, & in iniuria contra plura? Quamobrem res diuerſas iniuriam & damnum Iureconſultus coniungit: damnum autem & furtum ſimillimas res diſiungit? In damno à pluribus dato, plura facta intelliguntur: in furto à pluribus facto, plura facta intelliguntur,

guntur. In damno à familia dato, vnum factum intelligitur: in furto item, vnum. Si quis in damno plura eſſe facta non intelligi dicat, idem quoque in furto dicendum ei ſit. Tum verò verba illa Iureconſulti, *Plura facta ſunt*. ſic accipienda ſunt, Plura facta intelliguntur: alioquin ſimilia non eſſent, Album à familia corruptum, iniuria facta, & damnum datum: quæ ille tamen ſimilia eſſe vult. Niſi ergo differentiæ inter damnum à familia datum, & factum furtum ratio adferatur, recuſare non poſſumus, quin aut non ità ſcripſiſſe, aut malè ſcripſiſſe Iureconſultum fateamur. Dicendum igitur eſt, in damno dato à familia, non intelligi à prætore vnum factum, in furto intelligi, de quo nominatim edixit: prudentúmque dumtaxàt interpretatione factum v-
6 num intelligi, cum in paribus cauſis paria iura æquitas deſideraret. Itaque in principio legis noſtræ non ſimiliter in Albo corrupto, vt in furto, edixiſſe prætorem ait Iureconſ. vt quod nunc dicit plura facta, & in iniuria à familia data, & in damno dato intelligi, non malè hic accipi poſſit, edicto prætoris non intelligi vnum, qui de furto edixit, de damno non edixit. Quod vt non inſubtiliter dici poſſit, mihi tamen planè non ſatisfa-
7 cit. Quod enim ex edicti ratione fit, ex edicto fieri videtur. Cui rei argumento illud fuerit, quòd vtilis actio, quæ ex edicti ſententia naſcitur, naſci ex edicto dicitur, quemadmodum diximus ad l. ſi quis id quod. Argumento illud quo-
8 que fuerit, quòd legitima tutela patronorum dicatur, eò ſcilicet, quòd ex ratione legis à pruden-

tibus

tibus introducta ſit, non quòd de ea in lege quicquam nominatim caueatur, vt ſcribit Imperator in titul. de legit. patron. tutel. in Inſtit. *Quoniam tunc vnum conſilium ſit, neque plura facta.* Succurritur domino, cuius familia conſilium corrumpendi Albi dedit, vt non plus præſtet, quàm vnus liber præſtaret: non ſucurritur ei, cuius familia Album corrupit. Non igitur paria 9 ſunt mandare & facere. Et hæc ad l. ſi familia.

Ad l. x.

Vlpianus lib. iij. ad edictum.

QVi iuriſdictioni præeſt, neque ſibi ius dicere debet, neque vxori, neque liberis ſuis, neque libertis, neque cæteris, quos ſecum habet.

SVMMARIVM.

1 *In priuatis, ciuilibuſque negotijs pater in cauſa filij iudex eſſe poteſt.*
2. *Id tamen lex Cornelia prohibet.*
3 *An mulier teſtis eſſe poſsit.*
4. *Mulier in teſtamento teſtis vera non eſt.*
5. *Pater filium iudicem, & filius patrem recuſare poteſt.*
6. *In criminalibus filium de capite patris ſedere leges non ferunt.*
7. *Iudicare publicum munus eſt.*
8. *Tribonianus multa in conſtitutionibus Principum*

pum, & Iuriſconſultorum libris mutauit.

9. *Nemo ſibi teſtis eſſe poteſt.*

10. *Pater filio de Caſtrenſi peculio teſtamentum facienti, teſtis eſſe non poteſt.*

11. *Domeſticum teſtimonium non in omni reprobatur.*

12. *Quare filius in cauſa patris iudicare, & non ius dicere poßit.*

13. *Legis verba explicantur.*

14. *Aliud eſt ſibi, aliud liberis ius dicere.*

15. *Duo matrimoniorum genera: legitimum & non legitimum.*

16. *Concubinæ ius dici non poteſt.*

17. *Nec naturalibus liberis.*

18. *Cur Vlpian. non addiderit in l. Et patri.*

In priuatis ciuilibúſque negotiis patrem in cauſa filij, contráque filium in cauſa patris iudicem eſſe poſſe ſcribit Africanus in l. in priuatis. de iud. Id quod ex eo etiam intelligimus, quòd lex Cornelia de iniuriis, filium in cauſa patris, & in filij contrà patrem iudicare prohibet, lex Cor-
2 nelia. de iniur. Stultè namque lex id Cornelia prohiberet, ſi iudicare omninò in alterius cauſa alter non poſſet, argumento l. ex eo. de teſta. in qua ait Iureconſultus, Ex eo quòd prohibet lex Iulia de adult. teſtimonium dicere damnatam mulierem, colligi etiam, mulieres teſtimonij
3 dicendi ius in iudiciis habere. In iudiciis autem (vt id obiter dicam) eò addidit Iureconſ. quoniam ad teſtamenta adhiberi mulieres teſtes non poſſunt. §. teſtes. de teſtam. ordin. in Inſtit.

„ Inſtitut. Puto neque in actibus, in quibus te-
ſtes lex adhiberi vult. Semper enim puberes
ciues Romanos lex requirit. Quod autem te-
ſtimonij in iudiciis dicendi ius fœminas ha-
buiſſe ſcribit Iureconſultus, non ſatis liquet,
cùm libro ſexto capit. ſeptimo ità ſcribat Gel-
lius. Tarraciæ autem viuæ ampliſſimi hono-
res à populo Romano habiti. Et Tarraciam
quidem virginem Veſtalem fuiſſe, lex Hora-
tia teſtis eſt, quæ ſuper ea ad populum lata
„ eſt, qua lege ei plurimi honores fiunt: inter
„ quos ius quoque teſtimonij dicendi ei tribui-
„ tur, ſtabiliſque vna omnium fœminarum vt ſit,
„ datur: id verbum eſt ipſius legis Horatiæ. Hæc
Gellius. Niſi dicamus ea lege rogatum, vt in
iis actibus, in quibus adhiberi mulieres teſtes
non poſſunt, Tarracia teſtis eſſe poſſet. Sed
hoc nihil ad præſens inſtitutum. Ex eo igitur
quod lex Cornelia de iniuriis, filium in cau-
ſa patris, & in filij contra patrem iudicare ve-
tat, poſſe alterum in alterius cauſa iudicare in-
telligimus. Quod non ita accipi conuenit, qua-
ſi recuſari alter in alterius cauſa non poſſit:
ſed quia niſi recuſetur, & in iudice litigato- 4
res] conſentiant, iudex vterque in alterius re ac
negotio eſſe poſſit, negotio, inquam, priua-
to, vt in l. in priuatis. iam citata, ſcribit Afri-
canus. & in l. nam quod ad Treb. In publi-
cis namque iudiciis, aut omninò criminali-
bus, neque leges, neque humanitas ipſa ferat, 5
de capite ac fortunis patris filium ſedere, aut
contrà de filij patrem. Licet autem iudicem pa-
ter

ter filium habeat, nihil tamen de patria poteſtate & authoritate detrahitur. Non enim filio, ſed publici muneris miniſtro ſubiicitur pater. Publicum quippe munus iudicare eſt. l.
7 quippe. de iudic. Iudicare igitur in patris cauſa filius, & in filij pater potuit: ius pater filio dicere non potuit, neque vxori, neque libertis, neque iis, quos ſecum habet, multòque minus ſibi: adeóque ſibi ius dicere nemo poteſt, vt ne iudicare quidem in ſua cauſa quiſquam poſſit. l. vnic. Ne quis in ſua cauſa iudic. vel ius dicat. Codice Imppp. Valens, Gratianus, & Valentinianus: Generali lege decernimus neminem ſibi eſſe iudicem, vel ius ſibi dicere debere. In re enim propria valdè iniquum eſt, alicui licentiam tribuere ſententiæ. Quæ conſtitutio ità in Codice Theodoſij, vndè deſumpta eſt, ſcripta reperitur. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus A A A. Promiſcua generalite decernimus, neminem ſibi eſſe iudicem debere. Cùm enim omnibus in re propria dicendi teſtimonij iura facultatem ſubmouerint, iniquum admodum eſt licentiam tribuere ſententiæ. Titulus autem ſub quo hæc ponitur Conſtitutio, eſt, Ne in ſua cauſa quis iudicet, aut teſtimonium di-
8 cat. Tribonianus autem & titulum, & conſtitutionem immutauit. Quod non in principum modò conſtitutionibus fecit, ſed in ipſis quoque Iureconſultorum libris, vt hodiè pro principibus, pro Iureconſultis Tribonianũ legamus.
9 Sed de hoc aliàs. Nemo igitur ſibi ius dicere poteſt:

poteſt: ſed nec iudicare, ſed nec teſtimonium
quidem dicere. Cùm enim pater in filij cauſa, &
filius contrà in patris iudex eſt, ſibi iudex non
eſt. Nam ſi eſt, ſibì quoque pater ius diceret,
cùm filio diceret, quod non ita eſt. A Iureconſul-
to enim ius ſibi dicere, & liberis dicere, ſeparan-
tur in noſtra lege. Præterea cùm teſtis ſibi eſſe
nemo poſſit, numquàm filius in re patris teſtis
eſſe poſſet. At Imperator in teſtamentis obſi-
gnandis filij teſtimonium reprobatum eſſe ait
" in titu. de teſta. ordi. in Inſt. iis verbis, Sed ſi fi- 10
" lius familiàs de caſtrenſi peculio poſt miſſionem
" faciat teſtamentum, nec pater ei rectè adhibe-
tur teſtis, neque is, qui in poteſtate eiuſdem pa-
tris eſt. Reprobatum enim eſt ea in re domeſti- 11
cum teſtimonium. Vndè colligi poteſt, non in
re omni reprobatum eſſe domeſticum teſtimo-
nium. Non ergo per omnia eadem filij & patris
perſona eſt. Sed videamus quamobrem pater, 12
qui iudicare in filij negotio non prohibetur, ius
dicere prohibetur. Et puto cauſam eſſe, quia in
eius poteſtate, qui ius dicit, ſunt omnes fortunæ
noſtræ ſitæ, vt ne iudex quidem bonus afferre
quicquam opis poſſit: vt in iudicio Agonidis, de
quo anteà ex Cicerone diximus, videmus acci-
diſſe. Tum verò qui ius dicit, iudices dat quos
vult, iudicum ſententias exequitur, de appel-
lationibus ab iis interpoſitis cognoſcit: vt mul-
tò ſit periculoſius permittere patrem in cauſa
filij ius dicere, quàm iudicare: cum in homi-
num fortunas & famam maior ſit ius dicentis,
quàm iudicantis poteſtas. Et hæc quidem de ſen-

H tentia

13 tentia legis. Nunc verba videamus: *Qui iuriſdictioni præeſt.* Magiſtratus, qui tribunali præeſt, iuriſdictioni dicitur præeſſe.l. qui neque. de iud. Qui neque iuriſdictioni præeſt, neque à principe poteſtate aliqua præditus eſt. Quæ poſtrema verba intelligenda ſunt de procuratore Cæſaris, qui inter certas perſonas iudicandi poteſtatem habet.l.j.de iuriſdic.om.iud.C.de eodē extrema verba intelligi puto in l. j. de iud. vt qui iuriſdictionem aliam habet. Non ſolùm enim is, qui tribunali præeſt, inter conſentientes iuriſdictionem habet: verùm & is, qui inter certas perſonas notionem, & iudicandi poteſtatem habet, vt procurator Cæſaris ex l.j.de iuriſdic.om.iud. C.iam citata. Quam notionem, & iudicandi inter certas perſonas poteſtatem, iuriſdictionem principio diximus interdum appellari. Quod autem de eo, qui iuriſdictioni præeſt, ait Iureconſultus, dicendum quoque eſt de eo, cui is generalem iuriſdictionem mandat, cùm par in vtroque ſit ratio.
14 Ait Vlp. *Neque ſibi, neque vxori, neque liberis.* Aliud igitur eſt ſibi, aliud liberis ius dicere: neque eadem per omnia filij & patris perſona cenſetur. Quæ enim lex permittit patrem in re filij, & filium contrà in patris eſſe iudicem, permittere videretur, vt ſibi aliquis iudex eſſet. Quod abſurdum valdè eſt. Vxori autem quod ait, puto non intereſſe iuſtæné an iniuſtæ: Duo namque ma-
15 trimonij genera Caliſtratus facit, l. de iure. Ad municipal. legitimum, & non legitimum. Et Vlpianus in l. ſi vxor. Ad leg. Iul. de adult. vbi vxores non iuſtas à concubinis ſeparat. Et M.

Tullius in Topicis, vxores quaſdam matresfamilias facit, quaſdam, quæ tantummodò vxores habentur. De quibus puto loqui Iureconſultum in l. in liberæ. de ritu nup. In liberæ mulieris conſuetudine, non concubinatus, ſed nuptiæ intelligendæ ſunt, ſi non corpore quæſtum fecerit. Multùm itaque inter vxores non iuſtas & concubinas intereſt. De vxore non iuſta intelligo illud Terentij in Adelphis,

Poſtremò quando ego conſcia mihi ſum, à me culpam eſſe hanc procul,

Neque pretium, neque rem vllam interceſſiſſe, illa aut me indignam, Geta, experiar.

Vxor igitur Aeſchini erat Philumena, non concubina: alioquin quî auderet mater experiri?

Concubinæ poſsítne ius dici, meritò quæri 16
poteſt. Et non poſſe puto, non per verbum hoc, vxori, ſed per verba illa, Neque cæteris, quos ſecum habet. Ei autem, quæ vxor fuit, ius dici poteſt, quia ſolutum matrimonium eſt: & reuerentia coniugalis, quæ olim fuit, hac re minimè violatur. *Liberis* ait Iureconſultus. In infinitum, neque iis dumtaxat, qui in poteſtate ſunt, ſed & emancipatis. Naturalis namque charitas emancipatione nihil imminuitur. Quin & naturali- 17
bus putem ius dici non debere. Certè nepotes ex filia non propriè noſtrorum liberorum appellatione continentur: ſed tamen neque iis ius rectè dicetur. Propius namque nos quàm liberti, quàm ij qui nobiſcum ſunt, attingunt, quibus tamen ius non rectè dicitur. Sed videamus 18
quamobrem Iureconſultus non addidit, Neque

patri. Et dici poteſt, quia eadem ratio in vtroque ſit, ſatis eſſe alterum dicere. Niſi illud magis placeat, ſcripſiſſe hæc Vlpianum ad edictum prouinciale: in prouincias autem patres à filiis duci non ſolere, vxores, liberos, libertos, totamque familiam ſolere. Ait Iureconſultus, *Neque libertis.* Serui namque poſtulare non poſſunt, argumento l. ſi ſeruus. de bo. poſſeſ. neque conuenire quemquam, neque conueniri ipſi poſſunt, l. quoties. Si quis cautionib. neque procurator eorum nomine actionem intentare, l. ſeruum. de procu. Quod autem ait Iureconſultus, *Neque libertis, neque iis, quos nobiſcum habemus,* liberis hominibus ius dicamus, non perpetuò verum eſt. Vt enim Macer ſcribit in l. ſenatuſconſulto. de off. præſi. Senatuſconſulto cauetur, vt de iis, quæ prouincias regentes, comitéſve, aut liberti eorum, antequàm in prouinciam venirent, contraxerunt, parciſſimè ius dicatur: & vt actiones amiſſæ ob eam cauſam quòd inſtitutæ non ſint, poſteaquàm quis eorum ea prouincia exceſſerit, reſtituantur. Si quid tamen inuito accidit, veluti ſi iniuriam, aut furtum paſſus eſt, hactenus ius dicendum eſt, vt lis conteſtetur, réſque ablata exhibeatur, & deponatur, aut ſiſti, exhiberíve ſatiſdato promittatur. Et hæc ad l. qui iuriſdictioni.

Ad

Ad l. xj.

Caius lib. j. ad edict. prouin.

SI idem cum eodem pluribus actionibus agat, quarum ſingularum quantitas intrà iuriſdictionem iudicantis ſit, coaceruatio verò omnium excedat modum iuriſdictionis eius, apud eum agi poſſe Sabino, Caſſio, & Proculo placuit. Quæ ſententia reſcripto Seueri & Antonini Imperatorum confirmata eſt. Sed & ſi mutuæ ſint actiones, & alter minorem quantitatem, alter maiorem petat, apud eundem iudicem agendum eſt ei, qui quantitatem minorem petit: ne in poteſtate calumnioſa aduerſarij mei ſit, an apud eundem litigare poſſim. Si vna actio communis ſit plurium perſonarum, veluti familiæ erciſcundæ, communi diuidundo, finium regundorum, vtrum ſingulæ partes ſpectandæ ſint circà iuriſdictionem eius, qui cognoſcit? quod Ofilio, & Proculo placet: quia quiſq; de parte ſua iudicat. An potius tota res, quia tota res in iudicium venit, & vel vni adiudicari poteſt?

quod Caſſio, & Pegaſo placet. Et ſanè eorum ſententia probabilior eſt.

SVMMARIVM.

1. *In vilibus negotiis pedanei iudices, in cauſis CCC. aureorum defenſores iuriſdictionem impropriè habent.*
2. *Mutuæ actiones conuentiones & reconuentiones ſunt.*
3. *Duplicibus iudiciis agentes omnes Actores & Rei ſunt.*

Lex hæc nullam habet obſcuram ſententiam. Caius ait, *Intrà iuriſdictionem iudicantis.* Iuriſdictio igitur hoc loco eſt iudicantium, vel eorum, qui vſque ad certam ſummam iudicare iuſſi ſunt: de quibus in l.de qua. §. j. de iudiciis. vel eorum, quibus generalitas aliqua cauſarum data eſt, vt eccè pedanei iudices negotia vilia iudicant non expectato præſide, l. vlt. de ped. iudicibus. C. Defenſores item ciuitatum de cauſis vſque ad trecentos aureos cognoſcunt, §. & iudicare. in
1 Nouella, de defen. ciuita. In vilibus igitur negotiis pedanei iudices, in cauſis CCC. aureorum defenſores ciuitatum iuriſdictionem habere dici poſſunt, non tamen propriè. Notio namque hæc eſt, non iuriſdictio, ex l.ait prætor.de re iudi. iam citata. Itaque etiam in Nouel. iam citata, de defen. iuriſdictionem non habere iis verbis ſignificat: Nemo inſuper prohibeatur apud defen- "
ſores in acta referre quibus de rebus vult, ſiue "
præſes

præſes in ciuitatibus præſtò ſit, ſiue non ſit: iis ſolis exceptis, quæ iuriſdictionem requirunt, & ex ipſa præſidum authoritate pendent. Caius ait, *Apud eum agi poſſe.* Non ergo fit coaceruatio ſummarum ad impediendam iuriſdictionem. Interdum coaceruatio fit, vt in caſu l. ſi plures. de pact. in fauorem puto debitoris, neque ſummarum modò, verùm etiam vſurarum. Caius ait, *Seueri & Antonini.* Aelius Spartianus in Seuero: „ Ob hoc etiam filium eius Baſianum Antoninum, qui Cæſar appellatus iàm fuerat, annum tertiumdecimum iàm agentem, participem imperij dixerunt milites. Cæſares autem (vt id obiter dicam) Imperatores deſignati appellantur. Caius ait, *Sed ſi mutuæ ſint actiones.* Mutuæ actiones conuentiones ſunt, & reconuentiones, de quibus idem iudex cognoſcit, in Nouel. de execut. conuent. & reconuent. §. illud quoque. & l. penul. de ſenten. & interloc. C. Caius ait, *Si vna communis actio.* Qui enim duplicibus iudiciis agunt, omnes actores ſunt, & rei. l. in tribus. de iudic. Licet autem actores omnes ſint, & omnes rei, ne tamen iudicium confundatur, quòd ſinè actore & reo eſſe non poteſt, actor vnus intelligitur, is ſcilicet, qui iudicem primus appellauit. l. nihil intereſt. Com. diuid. & l. in tribus. iàm citata. Sed cùm ſimul ad iudicium prouocant, ſorte res diſcernitur. l. ſed cum. de iudi. Caius ait, *Et vel vni adiudicari poteſt.* Cùm ſcilicet diuiſionem non recipit. §. ſi familiæ. de off. iudi. in Inſtit. Et hæc ad l. ſi idem.

Ad l. xij.

Vlpianus lib. xviij. ad edictum.

MAgiſtratibus municipalibus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet: modica autem caſtigatio non eſt eis deneganda.

SVMMARIVM.

1. *Municipes qui.*
2. *An pater in ſolidum nomine filij duumuiri teneatur.*
3. *Magiſtratus municipales in ſeruos merum imperium non habent.*
4. *Licere dicitur, quod lege permittitur.*
5. *Cur Iudæi Pilato reſponderint, ſibi non licere quemquam interficere.*

Municipes qui ſint, ſcribit Gellius lib. xvij.
1 cap. xiij. Et Iureconſ. in l. j. Ad municip. docet, & qui propriè ſint municipes, & qui dicantur abuſiuè, cuiuſque videlicet ciuitatis ciues. Vndè & magiſtratus municipales, ſunt ciuitatis cuiuſque magiſtratus, non Pop. Rom. neque à Pop. Rom. miſſi. Appellantur autẽ duumuiri, l. vnica. Si quis ius dicen. non ob. Creabantur ex ordine decurionũ. Vlp. l. ait prætor. §. vlt. de pecul. Si filiusfamilias duumuir pupillo rem ſaluã fore caueri nõ curauit, Papinianus lib. ix. quæſtionum de peculio actionem competere ait. Neque quicquã mutare arbitror,

» arbitror, an voluntate patris decurio factus ſit,
» quoniam Rempublicam ſaluam fore pater ob-
ſtrictus eſt. Qui locus ita eſt intelligendus, Non 2
ideo in ſolidum patrem nomine filij duumuiri
teneri, quia filius voluntate patris ad decuriona-
tum aſcendit, ex quo ordine ſuo tempore creari
filium duumuirum neceſſe erat. Pater namque
decurio, qui ſalutem Reipublicæ ſuæ conſerua-
turum ſe iurauerat, ordinem augere debuit eum,
ex quo magiſtratus creari poſſent, ſine quibus
Reſp. ſalua eſſe nullo modo poteſt: vt ei imputa-
ri non poſſit, quòd eius voluntate factus decu-
rio filius eſt. Ait Vlpian. *Magiſtratibus municipa-
libus ſupplicium de ſeruo ſumere non licet.* Magiſtra- 3
tus municipales ne in ſeruos quidem illud ha-
bent imperium, quod anteà merum diximus ap-
pellari, hoc eſt, ius grauioris vllius animaduer-
ſionis. Verberandi ius habent, l. ſed ſi vnius. §.
ſeruus. ff. de iniuriis. Licere autem id dicitur, 4
quod lege vel permittitur, vel non prohibetur.
l. quidam Iberius, de ſeruit. vrb. præd. l. ſemper
in coniunctionibus, de rit. nup. l. j. de iuſt. & iur.
Non licere contrà dicitur, quod iure prohibitũ
eſt. Ita ſumitur in l. trãſigere & paciſci. de tranſ-
act. C. Ita in l. j. de iuſt. & iur. iam citata, illici-
tum accipitur, & ab iniquo ſeparatur, vt & ab æ-
quo licitum. Antequàm enim exteris gentibus
Roma iura daret, cuiuſque ciuitatis magiſtratus
animaduertebant in facinoroſos homines. Vbi
autem externa Romani regere imperia cœpe-
runt, ius hoc animaduertendi ſuum eſſe volue-
runt. Itaque in noſtris literis Iudæi Pilato reſ- 5

pondent,ſibi non licere interficere quemquam, cùm ille iuſſiſſet,vt ſecũdum ſuas leges de Chriſto ſtatuerent.Ait Vlpian. *Modica autem caſtigatio non eſt eis deneganda.* In ſeruos dũtaxat: quam ipſam iure vindicare ſibi non poſſunt, cùm eam juriſdictionem,quam modica hæc caſtigatio ſequitur & coërcitio,non habeant. Argumento id fuerit, quòd neque eam, quam habent juriſdictionem qualemcumque,pœnali iudicio defendunt.l.j.Si quis ius dic,non obt. De modica autem caſtigatione anteà diximus. Et hæc ad l. magiſtratibus.

Ad l. xiij.

Idem lib,ij.ad Sabinum.

EVm,qui iudicare iubet, magiſtratũ eſſe opportet. Magiſtratus autem, vel qui in poteſtate aliqua ſunt, vt puta proconſul, vel proprætor, vel alij, qui prouincias regunt, iudicare iubere eo die,quo priuati futuri ſunt, nõ poſſunt.

SVMMARIVM.

1. *Qui extrà ordinem vtilitatis gratia magiſtratus creantur,iudices dare nequeunt.*
2. *Qui magiſtratus iudices dare poßint.*
3. *Prætor qui iudicare iubet,non iudicat.*
4. 5. 6. *Contrariæ ll. ſoluuntur.*
7. *De quibus cauſis Magiſtratus cognouerint.*

8. Magi

8. Magiſtratus quidam populi magiſtri.
9. Magiſtratus definitio.
10. Legati poteſtates non vocantur.
11. Quando magiſtratus vrbani & prouinciales priuati fiant.

Vlpianus ait, *Eum qui iudicare iubet, magiſtratum eſſe opportet.* Qui ergo extrà ordinem vtilitatis gratia creantur, iudices dare non poſſunt, qualis eſt præfectus annonæ, qualis præfectus vigilum, qui magiſtratus non ſunt. l. ij. de orig. iur. Ii igitur ad eas cauſas, quarum notionē habent, iudices dare non poſſunt. Præfectus autem vrbi licet à Pomponio in iis magiſtratibus, qui iura reddebāt, non numeretur (notionem enim, vt anteà oſtendimus, habebat) tamen iudices dabat. l. vlti. de offic. præf. vrb. & l. cùm prætor. de iud. Item ij, (ait Vlpianus) quibus id more conceſſum eſt, propter vim imperij, ſicuti præfectus vrbi, cæterique Romæ magiſtratus. Neque hoc tamen ſic accipi conuenit, quaſi omnes Romæ magiſtratus iudices dare potuerint. Aliud enim eſt neminem dare iudicem in vrbe poſſe niſi magiſtratum, aliud verò omnem magiſtratum poſſe iudicem dare. Ii igitur magiſtratus dare iudicem more maiorum poſſunt, quibus propter vim imperij conceſſum, id eſt, vt qui imperij eam vim non habeant, iudices dare poſſint. Hos autem eſſe puto, quos in ius ſine fraude vocare poſſumus, qui coërcere non poſſunt, argumento l. ij. de in ius voc. & l. nec magiſtratibus. de iniur. Quid ergo dicemus de magiſtra-

giſtratibus prouincialibus,qui iudices dant,neque propriè magiſtratus ſunt, vt iam anteà docuimus,ſed poteſtates? Quid dicem⁹ de iis,quibus vel in vrbe, vel in prouincia mandatur iuriſdictio?Et magis eſt, vt ij omnes ius dandi iudicis à lege habeant nominatim. l. cùm prætor.iã citata. Hoc autem loco de iis loquitur Vlpianus, quibus more maiorum id licet.Magiſtratũ igitur eſſe opportet eum, qui iubet iudicare.
3 Prætor ergo,qui iudicare iubet,non iudicat. M. Tullius in epiſt.ad Q.fratrem,cuius principium eſt.Statius: Quid?prætor iudicare ſolet non deberi? Neque obſtat l.ſi prætor. de iudi. vbi ait
4 Iureconſultus:Si prætor iuſſerit eum, à quo debitum petebatur, adeſſe, & ordine edictorum peracto pronuntiauerit abſentem debere, non vtique iudex, &c. In ea enim lege prætor ſine figura iudicij cognoſcit, abſente ſcilicet reo, cuius abſentia latam in iudicio ſententiam nul-
5 lam facit.l.quæſitum.de re iudic. Non obſtat.l. à diuo Pio,§.ſi rerum.vbi ex conſtitutione principis prætor cognoſcit de cauſa proprietatis incidente in ſententiæ executionem, quæ propria magiſtratuum eſt.l.à diuo Pio.iam citata.Summatim præterea cognoſcit, adeò vt eius ſententia non præiudicet ei aduerſus quem lata eſt, quò minus iure ordinario,hoc eſt,ſolemni iudicio coram dato iudice rem petere ab eo, cui reſtituta eſt,poſſit, cum res iudicata inter eos,inter quos iudicata eſt, pariat exceptionem rei
6 iudicatæ. Non obeſt l. qui pro tribunali. de re iud. vbi etiam in cauſa executionis cognoſcit prætor.

prætor. Non ſolebāt igitur ipſi cognoſcere magiſtratus, niſi extraordinarię eſſent cognitiones, de quibus titulum prætor propoſuit. Quæ eò appellantur extraordinariæ, quia extra ordinem à prætore ſuſciperentur, aut à magiſtratibus in prouinciis, cùm ex ordine dare iudices deberēt. De actionibus quoque popularibus cognoſcebant magiſtratus, & cauſis ſtatus. l. non diſtinguemus. §. Iulianus. de recept. arb. De trāſactione quoque ſuper alimentis cognoſcebāt, l. cùm ij. §. nec mandare. de tranſact. Cognoſcebant in cauſis executionis ſententiarum iudicum ab eis datorum, & de proprietatis quęſtionibus in executiones incidentibus, vti iam diximus, ex l. à diuo Pio. §. ſi ſuper. Cognoſcebant de appellationibus à iudicibus datis interpoſitis. l. j. & l. vlt. Quis & à quo app. & l. Impp. de appel. Quæ tamen cognitiones de appellationibus multùm à datorum iudicum cognitione differunt. Dati namque iudices de facto quærebant: prætor an contrà leges, vel conſtitutiones lata ſit ſententia. l. antè ſententiam. de app. recip. modò non apertè contrà leges lata eſſet: tales enim ſententiæ ſine appellatione reſcindebantur. l. j. Quæ ſenten. ſine ap. reſc. vt ſi iudex pronunciaret teſtamentum impuberis valere. Factum ergo, de quo iudex datus cognouit, verum prætor fingit, illudq́ue vnum quęrit, iuſténe de eo facto iudex, an iniuſtè iudicauit. Ait Vulpianus, *Magiſtratus autem, vel qui in poteſtate aliqua ſunt.* Magiſtratus 8 propriè vrbani ſunt, indè dicti quòd quidam veluti populi magiſtri ſunt. Vnde Dictator, qui

ſummam

ſummam poteſtatem habebat, magiſter populi appellatur à M. Tullio lib.iij. de Legibus. Definire autem magiſtratum ſemper difficile exiſtimauit Æmilius Ferretus parens alter meus, Iurecõſultorum memoriæ noſtræ facilè princeps,
9 neque id ſanè abs re. Puto tamen magiſtratum non malè definiri poſſe, poteſtatem Pop. Ro. ordinariam. Poteſtatem certè & imperium conſtat eſſe magiſtratum. Vndè à M. Tullio, vti iam anteà diximus, lib.iij. de Legibus, imperium pro magiſtratu ſumitur. Populi autem Romani dico, vt municipiorum magiſtratus excludamus à definitione noſtra. Ordinariam autem dico, vt eos, qui extrà ordinem in vrbe creantur, excludam, de quibus Pomponius in l.ij. de orig. iur. & eos, qui in prouincias mittuntur, proconſ. propræt. præſides: eæ namque poteſtates extraordinarię ſunt. M. Tull. in epiſt. ad Attic. cùm Cilicię proconſule præeſſet, proconſulatum ſuum munus extraordinarium vocat. Itaque etiam non magiſtratus, ſed poteſtates appellantur nomine generis in noſtra lege, & aliis iuris locis com-
10 pluribus, quos iam anteà citauimus. Legati autem poteſtates non vocantur. M. Tullius lib. v. in Verrem (quem ego iij. facio) Pertinere hoc ad eorum vtilitatem qui iudicent, qui in prouinciis cum poteſtate, aut cum legatione futuros ſe aliquando arbitrentur. Ait Vlpianus, *Vt proconſ. vel prætor.* Legendum puto proprætor vel proprætore, vt proconſul, licet proprætores proconſules M. Tullius interdum appellet, quemadmodum à nobis notatum eſt in Vatinianam irroga-

tionem.

tionem. Quin & titulus de officio proconſulis, ad proprætores etiam pertinet. Ait Vlpianus, *Vel alij, qui prouincias regunt*. Reliqui præſides, qui ex ordine ſenatorio non mittuntur. Sed & eos intelligit Vlpianus, qui ſub nomine præſidis non mittuntur, vt præfectos Auguſtales, de quibus iàm anteà ſcripſimus. Nec eos ſolùm, qui vniuerſas prouincias regunt, ſed & eos, qui ciuitatem vnam regunt, qualis eſt Iuridicus Alexandriæ, quales correctores ciuitatũ Italiæ, de quibus Hermogenianus in l. de omnibus. de offic. præſ. Quod nomen noſtra Luſitania retinuit, vocatque, *Corregedores*. Ait Vlpianus, *Quo die priuati futuri ſunt*. Vrbani magiſtratus exacto anno II
priuati ſunt: prouinciales exacto eo tempore, ad quod miſſi ſunt, quod ad poteſtatem exercendam attinet. Vt enim ſcribit Vlpian. l. vlt. de off. proconſ. Proconſul portam Romę ingreſſus deponit imperium. hoc eſt, inſignia imperij: non quòd tùm demùm deſinat habere imperium in prouincia, quam adminiſtrauit. Cui rei argumẽto eſt quod idem Vlpianus ſcribit in l. j. eodem tit. Proconſul vbique quidem proconſularia inſignia habet ſtatim atque vrbem egreſſus eſt, poteſtatem autem non exercet niſi in eadem prouincia, quæ ei decreta eſt. Sciendum autem eſt etiam ſuo tempore exacto, quandiu tamen ſucceſſor non venit, eos priuatos non intelligi, l. meminiſſe. de offic. proconſ. argumento l. venditor. §. iudices, de iud. Et hæc ad l. eum, qui.

Ad l.

Ad l. xiiij.

Idem lib. xxxix. ad edictum.

Eſt receptum, eóque iure vtimur, vt ſi quis maior, vel æqualis ſubijciat ſe iuriſdictioni alterius, poſſit ei, & aduerſus eum, ius dici.

SVMMARIVM.

1 *Quæ moribus recipiuntur, ea ferè contrà ius recipiuntur.*
2. *Collegæ collegis, maiores minoribus ſe ſubijcere poſſunt.*
3. *Idque procedit in iuriſdictione contentioſa.*
4. *Abſentes aut per alios neque adoptare, neque manumittere poſſumus.*
5. *Sed abſentes manumiſſionis cauſam per procuratorem probare poſſumus.*

1 Ait Vlpianus, *Eſt receptum*. Quæ vſu recipiuntur, ea ferè contra ius recipiuntur: cuiuſmodi eſt pupillaris ſubſtitutio, qua alteri hæredem damus, cuiuſmodi & hoc, quod in lege noſtra receptum eſſe ſcribit Iurecõſultus. Nam cùm nec conſulem, nec prætorem, nec cæteros magiſtratus, qui imperium habent, in ius vocari poſſent, ad conſtituendam magiſtratuum maieſtatem, quam ne ipſi quidem imminuere poſſent magiſtratus:

ſtratus:receptum tamen vſu eſt,vt collegæ collegis, maiores minoribus ſe ſubiicere poſſent,l.iiij. 2
de recep. arb. l. ille à quo. Ad ſenatuſconſ. Trebellia. Receptum autem iſtud eſt in contentioſa, 3
non in voluntaria iuriſdictione. l. apud. de manumiſ. Neque obſtat l. apud filiumfa. §. apud collegam. de manumiſ. vind. Quem locum ipſe etiam Accurſius notat ab aliis negatiuè legi: & quidem rectè,meo iudicio. Itaque in l. vnica,de offic. conſ.ſcribit Vlpianus, nullam eſſe dubitationem quin coſſ.apud ſe ſeruos ſuos poſſint manumittere: Sed ſi eueniat vt minor xx. annis conſ. ſit, apud ſe manumittere non poſſe, cùm ipſe ſit, qui ex ſenatuſconſ. conſilij cauſam examinet: apud collegam verò cauſa probata, poſſe.
Puto, quia neque adoptare, neque emancipare, 4
neque manumittere abſentes,aut per alium poſſumus. l. poſt mortem. §. neque adoptare. de adopt. & magna fieret diminutio maieſtatis, ſi conſ.ad conſ. vel prætorem veniret. Litigare autem per alium poſſumus. Liuius, vt rem nouam & inauditam ſcribit,conſulem quendam ad prætoris, cui mandata à ſenatu delectus cura erat, tribunal veniſſe. Manumiſſionis autem cauſam 5
abſentes per procuratorem probare poſſumus. l. etiam. §. abſens.de man. vind. manumittere per procuratorem non poſſumus. l. nec mulierem. C.de vind.& ap. con. man. De maioribus & minoribus magiſtratibus vide Gell.lib. xiiij.Et hæc ad l. eſt receptum.

Ad l. xv.

Idem lib.ij. de omnibus tribunalibus.

SI per errorem alius pro alio prætor fuerit aditus, nihil valebit quod actum eſt. Nec enim ferendus eſt, qui dicat conſenſiſſe eos in præſidem: cùm, vt Iulianus ſcribit, non conſentiant, qui errant. Quid enim tam contrarium eſt conſenſui, quàm error, qui imperitiam detegit.

SVMMARIVM.

1. *Conſentientes in iudicem cuius iuriſdictioni non ſubiecti ſunt, eum recuſare nequeunt.*
2. *Priuati, priuatum iudicem facere non poſſunt.*
3. *Nihil magis conſenſui contrarium, quam error.*
4. *Coacta voluntas, cenſetur voluntas.*
5. *An errantis voluntas ſit.*
6. *Teſtamentum quid.*
7. *Cur ſeruus hæres inſtitutus ſemiſſem non auferat.*

1 Qui in magiſtratum conſentiunt, cuius iuriſdictioni ſubiectos ſe non eſſe ſciunt: quò minus iudicatum faciant, recuſare non poſſunt. Sed & ſi non ſit magiſtratus, in quem conſenſerunt, iuriſdictioni tamen alicui præſit, qualis eſt procurator Cæſaris, ſententiæ parêre coguntur. l. j. de iuriſd.om.iud. C. & l.j.de iud. Secus autem ſi in priuatum conſenſerint. Priuatorum namque

conſenſus

conſenſus iudicem facere minimè poteſt.l.priuatorum. de iuriſd. om. iud. C. Conſentire autem 2
videntur, qui non errant. Errant porrò & qui eum prætorem,qui de repetundis quærit,pro vrbano adeunt, & qui eius prætoris, qui de repetundis quærit, iuriſdictionem eſſe putant: illi in facto, ij in iure errant. l. ij. de iud. Nihil enim 3
conſenſui tam contrarium eſt,quàm error.Conſenſus enim plurium congruentes voluntates continet: at qui errat, non id vult quod facit, ſed id potius quod non facit. Neque poteſt dici vim & metum magis contraria eſſe voluntati, quàm errorem. Qui enim minis aut malo coacti aliquid faciunt, id potius videntur malle facere, quàm pati. l.ſi patre.de ritu nupt. Et coacta vo- 4
luntas, voluntas cenſetur. l. ſi mulier. §. ſi quis coactus.de eo, quod met.cau. Quo in loco ſcribit Iureconſ. eum, qui metu coactus hæreditatem adit, reſtitutionis in integrum auxilio indigêre. Hæres igitur eſſe voluit. Alioquin quid opus eſſet reſtitutione ei,qui hæres non fuit? Sed 5
videamus ne errantis quoque voluntas eſſe videatur. Si enim paterfamilias ſeruum alienum, quem liberum putabat, hæredem inſtituerit dato cohærede, ſemis, in quo ſeruus inſtitutus eſt, inter cohæredem & ſerui dominum diuiditur:idque Tiberius in perſona Parthenij ſerui ſui conſtituit. l. ſi paterfa. de hæred. inſtituen. Quæ diuiſio non fieret, ſi quem errans inſtituit, inſti- 6
tuiſſe non videretur: cùm teſtamentum aliud nihil ſit, quàm voluntatis noſtræ ſententia, nuláque errantis ſit voluntas. Videamus tamen ne

I 2 non

non errauerit teſtator, in l.ſi paterfamilias. Et ſi quidem Pamphilum pro Sticho hæredem ſcripſiſſet, tum erraſſet, neque eſſet Pamphilus hæres, ſi error probaretur. Erraſſet quoque, ſi exulem hæredem inſtituiſſet, putans cum eo teſtamenti factionem eſſe. Hic autem eum, quem inſtituere voluit, inſtituit: inſtituítque eum, cum quo teſtamenti factio eſt. At ſi putaſſet ſeruum, non inſtituiſſet. Hoc ergo expreſſiſſet, ita eum ſe hæredem eſſe velle, ſi liber ſit. Nam etiam cum ſeruis teſtamenti factio eſt. Quod cùm non cauerit, & eum, quem volebat, hæredem inſtituerit, & quem per legem licebat, inſtituerit, non videtur ita erraſſe, vt qui prætorem, qui de repetundis cognoſcit, pro prætore vrbano adeunt. Dicet
7 quis, Quamobrem ergo non totum ſemiſſem aufert ſerui dominus? Et dicendum eſt, Tiberium Cæſarem in ſua cauſa ex æquitate quod ſolidum auferre poterat, cum cohærede ſerui ſui diuiſiſſe, motum defuncti etiam non expreſſa voluntate.

Ad l. xvj.

Idem libro iij. de omnibus tribunalibus.

SOlet prætor ſuam iuriſdictionem mandare: & aut omnem mandat, aut ſpeciem vnam: & is, cui mandata iuriſdictio eſt, fungitur vice ejus, qui mandauit, non ſua.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Propria iuriſdictio mandari poteſt.
2. Suam iuriſdictionem mandans, vniuerſum iuriſdicundi munus mandat.
3. Cui prætor omnem iuriſdictionem mandat, prætoris vices gerit, h. e. coërcet, pro tribunali ſedet &c.
4. Vna ſpecies iuriſd. mandari poteſt.
5. Ei cui mandata eſt vna ſpecies, & omnis iuriſdictio mandari poteſt.

Ait Vlpianus, *prætor.* More enim maiorum " receptum id eſt, vt is iuriſdictionem mandet, qui " eam ſuo iure habet, non alieno beneficio. l. more maiorum. hoc eod. ti. *Suam iuriſdictionem mandare.* Propriam iuriſdictionem, ita enim appellat 1 Macer in l. cognitio. de off. eius, cui, &c. Nam cùm iudicare iubet, non mandat ſuam iuriſdictionem, cùm ipſe non ſoleat iudicare, vti iam docuimus. Suam ergo iuriſdictionem cum man- 2 dat, vniuerſum iuriſdicundi munus mandat. l. j. de ſuſpect. tut. quod in dando, dicendo, & addicendo poſitum eſt. Huius muneris non eſt, quemadmodum iàm diximus, iudicis dandi licentia, licet iuriſdictio appelletur in l. imperium. Omne igitur hoc munus tranſit in eum, 3 cui prætor omnem iuriſdictionem ſuam mandat, eámque miſtum imperium, ſiue non merum, ſiue modica coërcitio comitatur: alioquin deridicula ſit, ſiue potius nulla. l. vlt. de

off. eius cui, &c. Mandat autem & prætori, l. ſed & ſi de off. eius, &c. & priuato, l. vlt. eo.ti. iàm citata. Quid ergo? coërcebit etiam priuatus non obtemperantes? certè, ſed non quaſi ſibi, ſed quaſi ius dicenti, hoc eſt, ipſi prætori, cuius vices gerit. Sedebitne pro tribunali? Et magis eſt vt ſedeat, vt & Legatus in prouincia, cui mandata iuriſdictio eſt. Inſignibus prætoris non vtetur, quæ honori tributa ſunt. Mandabit autem prætor iuriſdictionem, ſi iuſta aliqua cauſa erit: vt ſi proficiſcatur. l. j. de off. eius, cui, &c. ſi morbo ſontico laboret. *Aut ſpeciem vnam.* Macer in l. cognitio. iam citata: Vt poſſeſſio bo- "
norum detur, vel ſi cui damni nomine non ca- "
ueatur, vt is poſſidere iubeatur, aut ventris no- "
mine mulier, vel is, cui legatum eſt, legatorum "
ſeruandorum cauſa in poſſeſſionem mittatur, "
mandari poteſt. Sed an & is non obtemperan- "
tes coërcebit? Et puto coërciturum, ſi ipſe prætor coërciturus erat, argumento l. dies cautioni. de dam. infec. An tamen (ait Vlpianus) is, qui non admittet, etiam captis pignoribus à magiſtratibus coërceatur? Non puto, ſed in factum actione tenebitur. Nam & ſi à prætore miſſus non admittatur, eadem actione vtendum eſt. Si igitur prætor coërceret non admittentem, magiſtratus etiam, quibus duas res iniunxit prætor, cautionem, & poſſeſſionem, coërcerent. Idem dicendum videtur de eo, cui ſpeciem vnam ſuæ iuriſdictionis mandat prætor. Mandare autem
4 ſpeciem vnam poteſt, qui & omnem iuriſdictionem. Mandare autem non eſt edicto iniungere:
quod

quod enim edicto iniungitur, vt municipalibus magiſtratibus cautio, & poſſeſſio, in perpetuum 5 iniungitur. *Et is, cui mandata iuriſdictio eſt.* Vel omnis, vel ſpecies. *Fungitur vice eius, qui mandauit, non ſua.* Fungi autem vice eius, qui mandauit, non ſua, verum eſt, etiam ſi prætor ſit, cui mandata eſt iuriſdictio. l. etſi. de off. eius, cui, &c. Vt neque conſilium præbere poſſit manumittere volentibus, neque permittere prædij minoris alienationem. Quorum tamen vtrumque prætori datum eſt. Et hæc ad l. ſolet.

Ad l. xvij.

Idem lib. j. opinionum.

PRætor ſicut vniuerſam iuriſdictionem mandare alij poteſt, ità & in perſonas certas, vel ad vnam ſpeciem poteſt, maximè cùm iuſtam cauſam ſuſceptæ antè magiſtratum aduocationis alterius partis habuerit.

SVMMARIVM.

1. *Prætor interdum in certas perſonas mandat iuriſdictionem.*
2. *Et hoc cum facit vniuerſalem in eas mandat iuriſdictionem.*

Prætor vniuerſam interdum iuriſdictionem

mandat; ſpeciem interdum vnam, quemadmodum ad legem ſuperiorem proximã ſcripſimus.
1 Mandat interdum quoque in certas perſonas iuriſdictionem, maximè cùm alterius partis aduo-
2 catus antè magiſtratum fuit. Cùm autem in certas perſonas mandat, vniuerſalem in eas perſonas iuriſdictionem mandat, hoc eſt, vt eis omninò ius dicatur, vt reſcumque poſtulabit. Iudicare namque iubere, id verò ſemper atque ordine facit. Et hæc ad l. prætor.

Ad l. xviij.

Africanus lib. vj. *Quæſt.*

SI conuenerit vt alius prætor, quàm cuius iuriſdictio eſſet, ius diceret, & prius, quàm adiretur, mutata voluntas fuerit, proculdubio nemo tenetur huiuſmodi conuentioni ſtare.

SVMMARIVM.

1. *Conſenſus priuatorum prætori iuriſdictionem dat.*
2. *Mutata voluntate conuentioni ſtare non coguntur.*
3. *Quid ſi vnus conuentioni ſtare noluerit.*
4. *Prætoris maieſtas non illudenda.*
5. *Ratio diuerſitatis inter l. ſi quis in conſcribendo. C. de pactis. & h. l. 18.*

Africa

» Africanus ait, *Si conuenerit*. Vlpianus in l. ij.
» de iud. Conuenire autem vtrum inter priuatos
» ſufficiat, an verò ipſius etiam prætoris conſen-
» ſus neceſſarius eſt? lex Iulia iudiciorum ait,
» *Quo minùs inter priuatos conueniat*. ſufficit ergo
» priuatorum conſenſus. Proindè ſi priuati con-
» ſentiant, prætor autem ignoret conſentire, &
» putet ſuam iuriſdictionem eſſe, an legi ſatisfa-
» ctum ſit videndum eſt. Et puto poſſe defendi,
» eius iuriſdictionem eſſe. Litigatorum itaque 1
non errantium conſenſus iuriſdictionem ei
prætori dat, qui iuriſdictionem non habet, ne-
que ipſius prætoris ſcientia requiritur. Sed po- 2
namus mutatam litigatorum voluntatem. Et
dicendum erit, eius non amplius eſſe iuriſdi-
ctionem, ſiue antè, quàm adirent, ſiue poſteà
mutata eorum voluntas eſt. Nam & ſi inter liti-
gatores tranſigere inter ſe volentes conueniat,
ne prætor, cuius eſt iuriſdictio, ius dicat, ceſſant
prætoris partes, cuius propoſitum eſt lites diri-
mere. l. prima. §. indè quæritur. de oper. nou.
nunti. Quid ſi vnus conuentioni ſtare nolit? Et 3
puto intereſſe an antè, quàm prætor aditus eſt,
an pòſt à conuentione reſiliat. Antequàm enim
aditus prætor ſit, conuentioni ſtare non coge-
tur: poſteà verò quàm aditus eſt, alterius poſtu-
latu cogetur, ne prætoris maieſtas illudi videa- 4
tur. Prætori igitur, cuius iuriſdictio non eſt,
duo dant iuriſdictionem, conſenſus, & aditio.
Si igitur antè, quàm prætor adeatur, conuen-
tioni nemo ſtare cogitur, quid eſt quod in l. ſi 5
quis in conſcribendo. C. de pact. qui in inſtru-

mento conſcribendo fori præſcriptioni renunciauerit, declinare forum non poteſt? Et dicendum eſt, ne decipiatur qui tecum aliter non contraxiſſet, niſi tu fori præſcriptioni renunciaſſes, id eſſe à Iuſtiniano conſtitutum. In caſu autem noſtræ legis nihil tale eſt. Et hæc ad l. ſi conuenerit.

Ad l. xix.

Vlpianus lib. vi. fideicommiſſ.

QVædam puella apud competentem iudicem litem ſuſceperat, deindéque condemnata, ad viri matrimonium, alij iuriſdictioni ſubiecti, peruenerat: quærebatur, an prioris iudicis ſententia exequi poſſet? Dixi poſſe: quia antè fuerat dicta ſententia. Sed & ſi poſt ſuſceptam cognitionem, antè ſententiam hoc eueniret, idem putarem de ſententia, quæ à priore iudice rectè ferretur. Quod generaliter & in omnibus huiuſmodi, caſibus obſeruandum eſt. Quoties de quantitate ad iuriſdictionem pertinente quæritur, ſemper quantum petatur quærendum eſt, non quantum debeatur.

SVMMARIVM.

1. *Lata ſententia executio, mutatione fori non impeditur.*
2. *Puella cum tutore in iudicio ſtare & manumittere poteſt.*
3. *Pueri & puellæ à ſeptimo anno dicuntur infrà infantes.*
4. *Concubinæ forum non mutant, ſed vxores legitimæ.*

Si poſtquàm lata aduerſum te ſententia eſt, 1
forum mutaſti, non eò eius executio impeditur. Idem dicendum, ſi poſt litem conteſtatam forum mutaſti. Lata enim iure poſteà ſententia executioni mandabitur. Ait Vlpianus, *Quædam puella.* Quæ in iudicio cum tutore ſtare pote- 2
rat. l. prima. qui legit. perſ.hab. C.& l.j.de adminiſtrat. tut. quemadmodum & manumittere poteſt.l.pupillus. de manumiſſis.vindic.ſi impubes eſt: ſi pubes, cum curatore ſtare poteſt. *Apud competentem iudicem.* Competens iudex ad differentiam dati dicitur, l. penultim. Iudic. ſol.l.ſed & hæ. de procur. *Litem ſuſceperat.* Ergo infans non erat. Et ſanè pueri ſiue puellæ à 3
ſeptimo anno, dicuntur infrà infantes. l. ſi infanti. de iure deliber. & l.prima. §.j. de adminiſtrat. & pericul. tut. *Ad matrimonium viri, alij iuriſdictioni ſubiecti.* Concubinæ forum non mu- 4
tant, neque vxores, quæ non ſunt legitimæ, vt iam ſuprà ſcripſimus. Solæ vxores legitimæ forum & domicilium mutant. l. filij. §. prim. l. ſpon

ſponſal.l. de iure. Ad municip. *Quæ à priore iudice rectè ferretur.* Repugnant enim rectè ferri, & executioni non mandari. Sed quomodo mandabitur, cùm extrà territorium ius dicenti impunè non pareatur? & de hoc ad l. ſequentem dicemus. *Ad iuriſdictionem.* Quemadmodum hoc loco iuriſdictio accipi debeat, ex iis, quæ ſcripſimus ad l. ſi idem. intelligi poteſt. Et hæc ad l. quædam puella.

Ad l. xx.

Paulus lib. j. ad edictum.

EXtrà territorium ius dicenti impunè non paretur. Idem & ſi ſuprà iuriſdictionem ſuam velit ius dicere.

SVMMARIVM.

1. *Conciliatur h.l. cum præcedenti.*
2. *Vrbani magiſtratus in prouincijs nullum imperium eſt.*
3. *Vera lectio §.1.l.15.ff.de re iudicata.*
4. *Territorium quid, & vndè dictum.*
5. *Magiſtratus municipales ſuam iuriſdictionem tueri non poſſunt.*

Idem ſcribit Iureconſultus in l. cùm vnus

§.is.

§. is. de bon. author. iudic. poſſ. & in l. prim. §. in initio. in fine de offic. præfect. vrb. Quomodo igitur in caſu legis ſuperioris proximæ, ſententia aduerſus puellam, quæ forum mutauerat, lata, executioni mandari poſſe dicitur, ſi extrà territorium impunè ius dicenti non paretur? Et dicendum puto, ſi quidem bona habuit 1
in ea iuriſdictione, quam mutauit, poſſe in iis fieri executionem. Si verò nulla bona habuit, iuſſu principis is, qui iuriſdictioni præeſt, cui ſubiecta eſſe cœpit, ſententiam exequetur. Argumento l. à diuo Pio. §. j. Sententiam (ait Vlpianus) Romæ dictam, in prouinciis poſſe præſides, ſi hoc iuſſi fuerint (ſic enim eo loco, non, ſi hoc viſum fuerit, legitur in vetere meo codice) ad finem perſequi. Idem Imperator noſter cum patre ſuo reſcripſit. Principis itaque iuſſione opus eſt. Vrbani namque magiſtratus 2
nullum in prouinciis imperium eſt. Quod ſi 3
legimus, ſi hoc viſum fuerit, in arbitrio erit præſidis exequi ſententias in alia prouincia dictas. Niſi fortè id, cuius nomine damnati ſumus in prouincia, in vrbe contractum fuerat: tum enim Romæ iudicatum facere cogimur. l. argentarium. §. nomine pupillæ. de iud. Nomine pupillæ (ait Iureconſultus) tutoribus in prouincia condemnatis, curatores puellæ iudicatum Romæ facere coguntur, vbi mutuam pecuniam mater accepit, cui filia hæres extitit. Territorium autem, ager eſt, qui ad munici- 4
pium pertinet. l. pupillus. de verb. ſignific. l.

iij. §. non perpetuum. de ſepulchr. viol. Idem ſcribunt Iulius Frontinus, Aggenius vrbicus, & Varro de lingua Latina, ſi modò Varronis is liber eſt: qua de re anteà ſcripſimus. Iureconſultus in l. pupillus. iam citata, à terrendo, hoc eſt, ſubmouendo (vt ego interpretor) populum, dictum putat. Frontinus, quia terrendi hoſtis cauſa ſit conſtitutum. Varro à terra dictum putat, (id quod verius) vt cuiuſque ciuitatis ager, & terra, territorium appellatur. Hic autem territorium latiùs ſumemus, quà patet iudicis cuiuſque iuriſdictio: vt non ad magiſtratus modò municipales, ſed ad defenſores quoque ciuitatum verba legis huius petineant. *Im-*
5 *punè.* Sed idem videtur intrà territorium, cùm pœnali iudicio magiſtratus municipales ſuam iuriſdictionem tueri non poſſint. l. vnica. Si quis ius dicenti. Sed in hoc ſubſiſtimus. *Idem ſi ſuprà iuriſdictionem* Niſi inter conuenientes. l. inter conuenientes. Ad municip.

Habes, Eguinari, ſecundas meas de iuriſdictione opiniones. De quibus ſi iudicare velis, quaſi non meis, hoc eſt, libero ab omni ſtudio & æmulatione animo, aliquid forſaſsè me vidiſſe dices, neque fruſtrà poſt tot & tales viros, qui hac de re ſcripſerunt, laborem hunc ſumere voluiſſe. Sed de me & ſcriptis meis iudicabis tu quidem vt voles, voles autem vt debebis, itemque ego de te & de tuis. Cautio tamen vtriuſque noſtrûm erit, ne qui iudicio certis dumtaxat de rebus diſſentimus,

animis quoque diſſidère videamur. Cùm enim turpe id fuerit hominibus, & ſtudiis, & ratione interpretandi iuris ciuilis, & propoſito in priſtinum nitorem reſtituendi coniunctiſſimis: tum verò.

» Hoc Ithachus velit, & magno mercentur A-
» tridæ.

hoc eſt, homines indoctiſſimi, & infantiſſimi, quibuſcum pro iuris ciuilis dignitate iuſtum ac pium bellum gerimus. Cuius exitus qui futurus eſt, quis non videt? Vidimus ſpinoſam Theologiam, barbaram ac peregrinam Medicinam, vanam & loquacem Philoſophiam, Dialecticam ipſam omnium artium effectricem & conſeruatricem, conſpurcatam & conſtupratam, Grammaticam ridiculè argutam. Hæ omnes artes ſuo nitori reſtitutæ hodiè ſunt. Ius Populi Roman. ſemper deturpatum, & deformatum aſpiciemus? Non hoc Deus Opt. Maxim. ſinat. Græcas & Latinas literas ad hæc ſtudia iuuentus è ludo adferat: adferat Dialecticam: adferat Philoſophiæ tantùm, quantùm capere ea ætas poteſt: adferat veteris memoriæ, maximé populi Romani ſcientiam. Teneat Auenionem Æmylius Ferretus parens alter meus, tu, Eguinari, Bituriges. Recuperet Ferrerios & Corraſios Toloſa: recuperet, inquam, Ferrerios, & Corraſios Toloſa: vereor enim ne illud non ſatis exaudierit. Redeat in pugnam Franciſcus Duarenus. Cedent opinione celerius Scholarum poſſeſſ

poſſeſſione barbari : libros & literas omittent illiterati. Quod ad me attinet, vbi ero, bellum illis erit: & quòcumque in acie loco conſtitero, pugnabunt. Quod ſi nullus in bello mei, nullus in acie vſus eſt, vota ſaltem pro veſtra victoria faciam, quorum numquàm niſi ſerò damnabor.

***

ANTO

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI.

AD L. GALLVS, DE LIB. ET POSTH.

PETRO BETRANDO ABBATI GRANDISYLVAE, Antonius Goueanus S.P.D.

MITTO ad te, Præſul ampliſſime, interpretationem legis, Gallus Aquilius. ad quam, ſi quæ ab aliis ſcripta ſunt, referre, ac refellere voluiſſem, volumen à me iuſtum haberes: ſed ſcribentem ad te, veritate, & breuitate decuit eſſe contentum. Neque enim tu is es, quem ambitioſæ commentationes delectent, intelligentibus moleſtæ, rudibus prorſus inutiles. Et verò quid ad nos, ſi quid Accurſius, Bartolus, Baldus, Iaſónque peccauerunt, vt de aliis taceam, minorum veluti gentium interpretibus? qui, vt à nobis ſemel nominarentur, centies mori voluiſſent. Neque eſt quòd pro columnariis iſtis ſcriptoribus (vtar eorum verbo) mihi quiſquam dicat, ipſum hoc facere philoſophos conſueuiſſe, aliorúmque ab aliis refelli ſententias ſolere, ſcilicet nos de rerum principiis, de animi vi ac natura, de motu & numero aſtrorum, de ſummo bono diſputamus: ac non potiùs de eo, cuius ignoratio, ne ſurdam quidem excuſat aniculam, hoc eſt, de legis ſententia. In amne tam ſedato Aegei maris fluctus excitare, & in ſcirpo tam laui nodos nectere Gordianos, hominis eſt, vt dicam leuiſſimè, otio & literis abutentis. Breuem igitur ad te mitto, Præſul ampliſſimè, &, vt mihi videtur, dilucidam legis, Gallus Aquilius, interpretationem, munus magis mihi conueniēs, quam tibi neceſſarium. Tibi enim multò iis noſtris meliora domi naſcuntur. Ego autem maius nihil habui, quo meam ergà te obſeruantiam teſtatam poſteritati relinquerem. Vale. Cadurci Idib. Aug.

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI, Ad L. Gallus.

Liber.

SVMMARIVM.

1. *Poſthumus quam in iure variè dicatur.*
2. *Is ſuccedit qui in locum ab alio antè occupatum ſubingreditur.*
3. *Ex ſecto matris vtero qui extrahitur, poſthumus non eſt.*
4. *Poſthumorum genera.*
5. *Poſthumi aliqui ſunt in poteſtate, aliqui non.*
6. *Alij ſui, alij alieni.*
7. *Poſthumus antè emancipationem conceptus, naſcitur in poteſtate aui.*
8. *Diuiſio poſthumorum in ſuos & alienos manca.*
9. *Qui poſthumi heredes fieri poßint.*
10. *Cur in diuiſione hered. in tit. de hered. qual. & differ. nepotes non contineantur.*
11. *Cur poſthumi inſtitui non potuerint.*
12. *Qui poſthumos inſtituere poßint.*

13. Teſtamenta etiam à nepotibus qui ſui naſcuntur, rumpuntur.
14. Poſthumorũ inſtitutiones iure ciuili introducta.
15. Cur Gallus Aquilius formulam ex qua nepotes poſthumi inſtitui poſſent, introduxerit.
16. Cur lex Vellea neceſſaria fuerit.
17. Poſthumus alienus iure ciuili inſtitui non potuit.
18. Traditur vera ſententia l. à fratris. de legat. 1.
19. Hodiè poſthumus alienus rectè inſtituitur.
20. Vtrum poſthumi nepotes ex Galli formula inſtituantur, an verò ſubſtituantur.
21. Vtrum filius inſtituatur his verbis, ſi filius meus me viuo decedat.
22. Vtrum nati viuo auo ſint inſtituti ex formula Galli.
23. Vtrum opus fuerit formula Galli, cum ſubſtitutio vulgaris idem videatur præſtare.
24. Vtrum filio exheredato, nepos ex eo, formula Galli inſtituatur.
25. Vtrum formula Galli perfecta ſit.
26. Seruitus morti ſimilis.
27. Captiuitas morti comparatur.
28. Reuerſi ab hoſtibus ius poſtliminij habent.
29. Formulam Galli interpretatur author, non ſupplet.
30. Vtrum nepos qui in ciuitate conceptus, apud hoſtes natus viuo auo & patre, vtriſque autem mortuis reuertitur, ex formula Galli inſtitutus videatur.
31. Omnes leges præter ll. 12. tab. nouum ius dicuntur.

32 Lex

32 Lex Vellea duo capita habet.
33 Ad quos primum caput ſpectet.
34. Ad quos alterum cap.l.Vel.plertineat .
35. Vtrum, hic caſus, ſi filium habeas & nepotem nondum natum ex eo inſtituas, nepoſque viuo te & patre ſuo naſcatur, at mox te viuo pater decedat, ad L.Vell.pertineat.
36. Quatenus qui in vtero eſt, pro nato habeatur.

FACTVRVS interpretationem legis, Gallus Aquilius. pręmittendū exiſtimaui, quàm variè in iure poſthumus dicatur, quot poſthumorum genera ſint, quod ius circà poſthumorum inſtitutionem olim fuerit, & hodiè ſit. Expoſitis autem his quæſtionibus, ad eas accedemus, quæ Galli formulam propiùs attingunt.
Principiò igitur, poſthumus dicitur filius, qui na- 1
tus non eſt.l.placet.de lib.& poſth. Et ità [illegible]tur in omnibus legibus eius tituli, præter [illegible] in l.Gallus. in qua de poſthumorum [illegible] inſtitutione agitur. Interdum verò poſt[illegible] appellatio etiam ad nepotes, & eos, qui [illegible] per ſexum maſculinum deſcendunt, [illegible] l. poſthumi.de iniuſt.rup. & irr.teſt. [illegible] que eos, qui agnaſcendo rumpere [illegible] poſſunt. Tertiò, poſthumi dic[illegible] tempore teſtamenti nati non [illegible], liberíſve noſtris, agnatis, co[illegible], [illegible] extraneis & alienis naſc[illegible] [illegible]

poſthumus.de inoff.teſt.in §. poſthumo alieno. de legat.lib. ij.Inſtit. & aliis locis compluribus. Quidam poſthumorum loco eſſe dicuntur, qui tempore teſtamenti nati, in locum ſuorum ſuccedunt,de quibus Iureconſ. in l.poſthumorum. de lib.& poſth.qui quia nati iàm ſunt, poſthumi non ſunt:Et quia ſuccedendo poſt teſtamentum agnaſci quodammodo videntur, poſthumorum
2 loco eſſe dicuntur. Is autem ſuccedere dicitur, qui in locum ab alio antè occupatum ſubingreditur,& ſubintrat. Nepos enim,qui cùm naſcitur,vacuum primum locum reperit, non ſuccedere,ſed agnaſci dicitur.Qui verò occupatum,& plenum,ſi caſu aliquo in eum locum poſteà ingrediatur,ſuccedit: & ad eos, qui ſuccedunt, & poſthumorum loco ſunt, pertinet ſecundum caput legis Velleæ. A veteribus porrò pòſt mortem patris natus,poſthumus dicebatur,quaſi pòſt humatum patrem natus. Eam enim apud Romanos antiquiſſimam fuiſſe ſepeliendi conſuetudinem, teſtatur Marc. Tull. lib. ij. de Legib. Plaut.Qui ſenex vxorem ducit domum, ſi fortè grauidam vxorem fecerit, dubium non eſt quin filio paratum ſit nomen poſthumi. Et Virgilius Filium,qui Aeneæ,mortuo eo, natus fuerat, poſthumam Aeneæ prolem dixit. Primi generis
3 poſthumum mulier non habet. Nam qui ex ſecto matris vtero extrahitur, ſimilis poſthumo dicitur, in l. poſthumus. de inoff. teſtam. Poſthumus eò non eſt, quia non naſcitur: neque enim verum eſt, naſci eum qui ab vtero extrahitur. Secundi item generis poſthumum
mu

mulier non habet: quia per ſexum maſculinum qui deſcendunt, ij ſecundi generis poſthumi dicuntur. Tum verò, neque ſuperſtitum nepotum, neque poſthumorum præteritio, auiæ rumpit teſtamentum. Vnum & à matre & ab auia præteritis remedium eſt, querela teſtamenti inofficioſi. §. vltim. de inoff. teſtam. lib. ij. Inſtit. Tertij generis poſthumos quæuis perſona 4
habere poteſt. Et hæc de poſthumi ſignificatione. Poſthumorum autem duæ adferri poſſunt diuiſiones. Prior illa, vt quidam ſint in poteſtate, quidam non ſint. In poteſtate, vt fi- 5
lij, nepotes, & reliqui per ſexum maſculinum deſcendentes: cæteri omnes extrà poteſtatem. Et diuiſio hæc nullam habet dubitationem. Se- 6
quens diuiſio mirabiliter exercuit doctores noſtros, in qua poſthumi quidam dicuntur ſui, quidam alieni. Poſthumi ſui dicuntur, qui nati, & in poteſtate eſſent, & primum hæredum locum occuparent. Sui enim qui dicuntur, ſui hæredes dici intelliguntur. Itáque filius poſthumus, ſuus poſthumus dicitur. Et nepos poſthumus, quem pater non antecedit, ſuus poſthumus appellatur. Alieni autem poſthumi, authore Iuſtiniano in §. poſthumo. qui nati, hæredes futuri non ſunt inter ſuos. Exempli cauſa, Nepos poſthumus ex filio emancipato, poſt emancipationem patris conceptus, alienus poſthumus eſt. Ex filio autem emancipato, eò diximus, quia nepos poſthumus ex filiofam. alienus dici non poteſt, cùm natus in aui po-

teſtate futurus ſit. Alieni autem, ſiue extranei,
dici non poſſunt, qui in poteſtate ſunt. § cæteri.
de hæred qual.& diff.lib. ij.Inſtit. Eò autem po-
7 nimus poſt emancipationem conceptum, quia
antè conceptus, naſcitur in aui poteſtate.
Vndè liquidò colligimus, nepotes poſthumos
8 ex filiisfa. alienos poſthumos non eſſe. Rur-
ſum ſuos non eſſe conſtat, quos parentes an-
tecedunt: vt diuiſio poſthumorum in ſuos &
alienos, manca, deminutáque videatur, in
quam nepotes poſthumi includi non poſſe vi-
deantur. De qua quæſtione ſi commemorare ve-
lim interpretum noſtrorum, tum veterum, tum
recentiorum ſententias, iuſtum faciam volu-
men. Iis igitur omiſſis, cùm poſthumos in ſuos
9 & alienos diuidimus, diuiſionem facimus eo-
rum poſthumorum, qui hæredes fieri poſſunt.
Suus enim,& alienus,hæredum ſpecies ſunt. Ne-
potes autem poſthumi, quos parentes antece-
dunt, hæredes fieri non poſſunt. Vndè fit, vt in
10 diuiſione hæredum, quæ ponitur in titu. de hæ-
red. qualit. & diff. nepotes non contineantur,
quos parentes antecedunt. Nec enim neceſſarij
ſunt,neque ſui & neceſſarij,neque alieni, ſiue ex-
tranei:cùm extraneos definiat Imp. eos, qui in
poteſtate non ſunt. Eò autem in ea diuiſione
non continentur, quia hæredes eſſe non poſſunt.
Vel enim fili9,ex quò nepos eſt,hæres inſtituitur,
vel exhęredatur.Priore caſu inſtitui nepos hæres
non poteſt:vel enim pater hęreditatem acquirit,
vel repudiat: vtrum fecerit, nepos hęres eſſe
non

non poteſt Si autem filius exhæredetur , & ex eo nepos inſtituatur, & iuſſu patris neceſſe eſt nepotem hæreditatem acquirere, cuius in poteſtatem recidit auo mortuo,& patri prętereà acquirere, non ſibi: atque ità acquirere, vt patrem hæredem auo faciat neceſſarium. l.qui in aliena. §. interdum. de acquir. hæred. Quo caſu quamuis inſtituatur nepos, hæres tamen non fit. In iis enim perſonis, quæ in aliena ſunt poteſtate, hæreditas ne puncto quidem temporis conſiſtit. In ea itaque diuiſione,poſthumi, qui hæredes fieri poſſunt,diuiduntur: Nepotes poſthumi, quos parentes antecedunt, includi non poſſunt. Itaque in l.Gallus Aquilius. neque ſui, neque alieni poſthumi appellantur, ſed nepotes poſthumi. Qui propterea videbantur inſtitui non poſſe,quòd iis parentes obſtarent. Tertium erat de poſthumi inſtitutione. Et principiò quidem,qui 11
in rerum natura non erant, hæredes inſtitui non poterant,credo quia cùm incertis perſonis teſtamenti factio non erat,eadémque de cauſa neque legari eis poterat. Placuit tamen poſteà prudentibus,ex quorum interpretatione ius Ciuile conſtat,l. ij.de origi.iur. vt filium poſthumum quiuis maſculus inſtituere poſſet. l.placet. de lib. & poſthu. qui modò generare per naturam poſſet. Nam caſtratis vt neque adoptare, ita ne- 12
que poſthumum hæredem inſtituere conceditur. l.eſt quæſitum. de lib. & poſthu. Hermaphroditis item , in quibus fœmineus præualet ſexus , ius hoc negabatur. d. l. eſt quæſitum. Solis itaque maſculis iure Ciuili per-

mittebatur poſthumum inſtituere,etiam nō ma-
ritis, tam ex certa, quàm incerta muliere naſci-
turum, cum qua modò connubium eſſet, niſi
fortè vxor eſſet aliena : bonis namque repugnat
moribus, poſthumum inſtituere ex ea, quam
alius habet in matrimonio. Quod fauore teſta-
mentorum à prudentibus introductum exiſti-
mandum eſt, quorum teſtamenta nati poſt mor-
tem filij rumperent, ſi nec hæredes, nec exhę-
redes ſcripti eſſent:Mulieribus, quæ poſthumos
non habent, concedi hoc non potuit. Teſta-
13 menta autem non ſolum à filiis præteritis rum-
puntur,verumetiam à nepotibus, qui ſui naſcun-
tur. De quibus idem exiſtimandum eſt pru-
dentes ſenſiſſe, quod de filiis. Eadem námque
in vtriſque ratio eſt, fauor ſcilicet teſtamenti,
qui tantus eſt, vt interdum teſtamenti potiùs,
quàm liberorum ratio habeatur. Si enim pars
iudicantium pro teſtamento iudicet, pars pro
liberis qui querela agunt inofficioſi, fauor ſu-
14 perat teſtamenti.l. ſi pars. de inoff. teſta.Horum
autem poſthumorum inſtitutiones iure Ciuili
introductas fuiſſe, apertè teſtatur Vlp. in Inſtit.
Scribit enim,poſthumorum, qui naſcuntur poſt
mortem parentum inſtitutiones iure Ciuili
permiſſas : Eorum autem, qui viuis parenti-
bus naſcuntur, lege Vellea. Ius autem Ciuile,
vti iam diximus, eam iuris partem intel-
ligimus,quæ prudentum interpretatione cōſtat.
Verumenimuerò quia parentes ſuperſtites inter-
dum nepotibus poſthumis obſtabant, quo mi-
15 nùs inſtitui poſſent iure Ciuili, ideò Gallus A-
quilius

quilius formulam introduxit, ex qua inſtitui poſſent nepotes poſthumi, hoc eſt, nepotes, quos patres tempore teſtamenti antecedunt: ne ſi fortè ſui naſcerentur, auorum rumperent teſtamenta. Non ergò induxit Gallus Aquilius vt poſthumi nepotes inſtituerentur. Id enim ius Ciuile introduxerat: neque ius facere Gallus potuit. Sed quemadmodum inſtituerentur quibus parentes obſtabant, id verò primus excogitauit Gallus Aquilius, eiúſque inſtitutionis formulam protulit. Cùm autem ius Ciuile de poſthumis, qui mortuo auo naſcebantur, dumtaxat cauiſſet, neceſſaria lex Vellea fuit, qua 16
permitteretur eorum poſthumorum inſtitutio, qui viuis nobis ſui naſcerentur. De quo caſu Prudentes eò nihil introduxiſſe puto quòd quibus viuis ſui agnaſcuntur, mutandi teſtamenti habeant facultatem. Prudenter tamen animaduertit Velleus fieri poſſe, vt mutandi teſtamenti facultatem non haberent, quibus viuis ſui agnaſcerentur, peregrè fortè agentibus vbi ciuium Romanorum copia non ſit, vel morbo oppreſſis repentino. Itáque legem tulit, vt liceret inſtituere poſthumos nepotes, qui auis viuis, ſui naſcerentur. Poſthumi autem alieni inſtitutionem 17
non recepit ius Ciuile, neque ei quicquam omninò legari permittebat, quamuis Prætor eam inſtitutionem hactenus tueretur, vt ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem daret, vt ſcribit Imp. in tit. de bon. poſſ. libr. ij. Inſt. Atque ideò idem Imp. in tit. de leg. ſcribit, poſthumum alienum inſtitui olim potuiſſe

iij. §. non perpetuum. de ſepulchr. viol. Idem ſcribunt Iulius Frontinus, Aggenius vrbicus, & Varro de lingua Latina, ſi modò Varronis is liber eſt: qua de re anteà ſcripſimus. Iureconſultus in l. pupillus. iam citata, à terrendo, hoc eſt, ſubmouendo (vt ego interpretor) populum, dictum putat. Frontinus, quia terrendi hoſtis cauſa ſit conſtitutum. Varro à terra dictum putat, (id quód verius) vt cuiuſque ciuitatis ager, & terra, territorium appellatur. Hic autem territorium latiùs ſumemus, quà patet iudicis cuiuſque iuriſdictio: vt non ad magiſtratus modò municipales, ſed ad defenſores quoque ciuitatum verba legis huius petineant. *Im-*
5 *punè.* Sed idem videtur intrà territorium, cùm pœnali iudicio magiſtratus municipales ſuam iuriſdictionem tueri non poſſint. l. vnica. Si quis ius dicenti. Sed in hoc ſubſiſtimus. *Idem ſi ſuprà iuriſdictionem* Niſi inter conuenientes. l. inter conuenientes. Ad municip.

Habes, Eguinari, ſecundas meas de iuriſdictione opiniones. De quibus ſi iudicare velis, quaſi non meis, hoc eſt, libero ab omni ſtudio & æmulatione animo, aliquid fortaſsè me vidiſſe dices, neque fruſtrà poſt tot & tales viros, qui hac de re ſcripſerunt, laborem hunc ſumere voluiſſe. Sed de me & ſcriptis meis iudicabis tu quidem vt voles, voles autem vt debebis, itemque ego de te & de tuis. Cautio tamen vtriuſque noſtrûm erit, ne qui iudicio certis dumtaxat de rebus diſſentimus,

animis quoque diſſidère videamur. Cùm enim turpe id fuerit hominibus, & ſtudiis, & ratione interpretandi iuris ciuilis, & propoſito in priſtinum nitorem reſtituendi coniunctiſſimis: tum verò.

» Hoc Ithacus velit, & magno mercentur A-
» tridæ.

hoc eſt, homines indoctiſſimi, & infantiſſimi, quibuſcum pro iuris ciuilis dignitate iuſtum ac pium bellum gerimus. Cuius exitus qui futurus eſt, quis non videt? Vidimus ſpinoſam Theologiam, barbaram ac peregrinam Medicinam, vanam & loquacem Philoſophiam, Dialecticam ipſam omnium artium effectricem & conſeruatricem, conſpurcatam & conſtupratam, Grammaticam ridiculè argutam. Hæ omnes artes ſuo nitori reſtitutæ hodiè ſunt. Ius Populi Roman. ſemper deturpatum, & deformatum aſpiciemus? Non hoc Deus Opt. Maxim. ſinat. Græcas & Latinas literas ad hæc ſtudia iuuentus è ludo adferat: adferat Dialecticam: adferat Philoſophiæ tantùm, quantùm capere ea ætas poteſt: adferat veteris memoriæ, maximé populi Romani ſcientiam. Teneat Auenionem Æmylius Ferretus parens alter meus, tu, Eguinari, Bituriges. Recuperet Ferrerios & Corraſios Toloſa: recuperet, inquam, Ferrerios, & Corraſios Toloſa: vereor enim ne illud non ſatis exaudierit. Redeat in pugnam Franciſcus Duarenus. Cedent opinione celerius Scholarum

poſſeſſ

poſſeſſione barbari: libros & literas omittent illiterati. Quod ad me attinet, vbi ero, bellum illis erit: & quòcumque in acie loco conſtitero, pugnabunt. Quod ſi nullus in bello mei, nullus in acie vſus eſt, vota ſaltem pro veſtra victoria faciam, quorum numquàm niſi ſerò damnabor.

***

ANTO

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI.

AD L. GALLVS, DE LIB. ET POSTH.

K PETRO

PETRO BETRANDO ABBATI GRANDISYLVAE, ANtonius Goueanus s.p.d.

MITTO ad te, Præſul ampliſſime, interpretationem legis, Gallus Aquilius. ad quam, ſi quæ ab aliis ſcripta ſunt, referre, ac refellere voluiſſem, volumen à me iuſtum haberes: ſed ſcribentem ad te, veritate, & breuitate decuit eſſe contentum. Neque enim tu is es, quem ambitioſæ commentationes delectent, intelligentibus moleſtæ, rudibus prorſus inutiles. Et verò quid ad nos, ſi quid Accurſius, Bartolus, Baldus, Iaſónque peccauerunt, vt de aliis taceam, minorum velutis gentium interpretibus? qui, vt à nobis ſemel nominarentur, centies mori voluiſſent. Neque eſt quòd pro columnariis iſtis ſcriptoribus (vtar eorum verbo) mihi quiſquam dicat, ipſum hoc facere philoſophos conſueuiſſe, aliorúmque ab aliis refelli ſententias ſolere, ſcilicet nos de rerum principiis, de animi vi ac natura, de motu & numero aſtrorum, de ſummo bono diſputamus: ac non potiùs de eo, cuius ignoratio, ne ſurdam quidem excuſat aniculam, hoc eſt, de legis ſententia. In amne tam ſedato Aegei maris fluctus excitare, & in ſcirpo tam laui nodos nectere Gordianos, hominis eſt, vt dicam leuiſſimè, otio & literis abutentis. Breuem igitur ad te mitto, Præſul ampliſſimè, &, vt mihi videtur, dilucidam legis, Gallus Aquilius, interpretationem, munus magis mihi conueniēs, quam tibi neceſſarium. Tibi enim multò iis noſtris meliora domi naſcuntur. Ego autem maius nihil habui, quo meam ergà te obſeruantiam teſtatam poſteritati relinquerem. Vale. Cadurci Idib. Aug.

ANTO

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI, Ad L. Gallus.

LIBER.

SVMMARIVM.

1. *Poſthumus quam in iure variè dicatur.*
2. *Is ſuccedit qui in locum ab alio antè occupatum ſubingreditur.*
3. *Ex ſecto matris vtero qui extrahitur, poſthumus non eſt.*
4. *Poſthumorum genera.*
5. *Poſthumi aliqui ſunt in poteſtate, aliqui non.*
6. *Alÿ ſui, alÿ alieni.*
7. *Poſthumus antè emancipationem conceptus, naſcitur in poteſtate aui.*
8. *Diuiſio poſthumorum in ſuos & alienos manca.*
9. *Qui poſthumi heredes fieri poßint.*
10. *Cur in diuiſione hered. in tit. de hered. qual. & differ. nepotes non contineantur.*
11. *Cur poſthumi inſtitui non potuerint.*
12. *Qui poſthumos inſtituere poßint.*

13. *Teſtamenta etiam à nepotibus qui ſui naſcuntur, rumpuntur.*

14. *Poſthumorũ inſtitutiones iure ciuili introducta.*

15. *Cur Gallus Aquilius formulam ex qua nepotes poſthumi inſtitui poſſent, introduxerit.*

16. *Cur lex Vellea neceſſaria fuerit.*

17. *Poſthumus alienus iure ciuili inſtitui non potuit.*

18. *Traditur vera ſententia l. à fratris. de legat. 1.*

19. *Hodiè poſthumus alienus rectè inſtituitur.*

20. *Vtrum poſthumi nepotes ex Galli formula inſtituantur, an verò ſubſtituantur.*

21. *Vtrum filius inſtituatur his verbis, ſi filius meus me viuo decedat.*

22. *Vtrum nati viuo auo ſint inſtituti ex formula Galli.*

23. *Vtrum opus fuerit formula Galli, cum ſubſtitutio vulgaris idem videatur præſtare.*

24. *Vtrum filio exheredato, nepos ex eo, formula Galli inſtituatur.*

25. *Vtrum formula Galli perfecta ſit.*

26. *Seruitus morti ſimilis.*

27. *Captiuitas morti comparatur.*

28. *Reuerſi ab hoſtibus ius poſtliminij habent.*

29. *Formulam Galli interpretatur author, non ſupplet.*

30. *Vtrum nepos qui in ciuitate conceptus, apud hoſtes natus viuo auo & patre, vtriſque autem mortuis reuertitur, ex formula Galli inſtitutus videatur.*

31. *Omnes leges præter ll. 12. tab. nouum ius dicuntur.*

» *32 Lex Vellea duo capita habet.*
33 Ad quos primum caput ſpectet.
34. Ad quos alterum cap.l.Vel.plertineat.
35. Vtrum, hic caſus, ſi filium habeas & nepotem nondum natum ex eo inſtituas, nepoſque viuo te & patre ſuo naſcatur, at mox te viuo pater decedat, ad L.Vell.pertineat.
36. Quatenus qui in vtero eſt, pro nato habeatur.

» FACTVRVS interpretatio-
» nem legis, Gallus Aquilius.
» pręmittendũ exiſtimaui, quàm
» variè in iure poſthumus dicatur, quot poſthumorum genera ſint, quod ius circà poſthumorum inſtitutionem olim fuerit, & hodiè ſit. Expoſitis autem his quæſtionibus, ad eas accedemus, quæ Galli formulam propiùs attingunt.
Principiò igitur, poſthumus dicitur filius, qui na- 1
tus non eſt.l.placet.de lib.& poſth. Et ità ſumitur in omnibus legibus eius tituli, præter quàm in l.Gallus. in qua de poſthumorum nepotum inſtitutione agitur. Interdum verò poſthumi appellatio etiàm ad nepotes, & eos, qui deinceps per ſexum maſculinum deſcendunt, pertinet. L. poſthumi.de iniuſt.rup. & irr.teſt. omnes deniique eos, qui agnaſcendo rumpere teſtamentum poſſunt. Tertiò, poſthumi dicuntur, quicumque tempore teſtamenti nati non ſunt, ſiue ex nobis, liberiſve noſtris, agnatis, cognatis, ſiue prorſus extraneis & alienis naſcituri. Ità ſumitur in l.

poſthumus.de inoff.teſt.in §. poſthumo alieno. de legat.lib. ij.Inſtit. & aliis locis compluribus. Quidam poſthumorum loco eſſe dicuntur, qui tempore teſtamenti nati, in locum ſuorum ſuccedunt,de quibus Iureconſ. in l.poſthumorum. de lib.& poſth.qui quia nati iàm ſunt, poſthumi non ſunt:Et quia ſuccedendo poſt teſtamentum agnaſci quodammodo videntur, poſthumorum
2 loco eſſe dicuntur. Is autem ſuccedere dicitur, qui in locum ab alio antè occupatum ſubingreditur,& ſubintrat. Nepos enim,qui cùm naſcitur,vacuum primum locum reperit, non ſuccedere,ſed agnaſci dicitur.Qui verò occupatum,& plenum,ſi caſu aliquo in eum locum poſteà ingrediatur,ſuccedit: & ad eos, qui ſuccedunt, & poſthumorum loco ſunt, pertinet ſecundum caput legis Velleæ. A veteribus porrò pòſt mortem patris natus,poſthumus dicebatur,quaſi pòſt humatum patrem natus. Eam enim apud Romanos antiquiſſimam fuiſſe ſepeliendi conſuetudinem, teſtatur Marc. Tull. lib. ij. de Legib. Plaut.Qui ſenex vxorem ducit domum, ſi fortè grauidam vxorem fecerit, dubium non eſt quin filio paratum ſit nomen poſthumi. Et Virgilius Filium,qui Aeneæ,mortuo eo, natus fuerat, poſthumam Aeneæ prolem dixit. Primi generis
3 poſthumum mulier non habet. Nam qui ex ſecto matris vtero extrahitur, ſimilis poſthumo dicitur, in l. poſthumus. de inoff. teſtam. Poſthumus eò non eſt, quia non naſcitur: neque enim verum eſt, naſci eum qui ab vtero extrahitur. Secundi item generis poſthumum

mu

mulier non habet: quia per ſexum maſculinum
» qui deſcendunt, ij ſecundi generis poſthumi di-
» cuntur. Tum verò, neque ſuperſtitum nepo-
tum, neque poſthumorum præteritio, auiæ rum-
pit teſtamentum. Vnum & à matre & ab a-
uia præteritis remedium eſt, querela teſtamenti
inofficioſi. §. vltim. de inoff. teſtam. lib. ij. In-
ſtit. Tertij generis poſthumos quæuis perſona 4
habere poteſt. Et hæc de poſthumi ſignifica-
tione. Poſthumorum autem duæ adferri poſ-
ſunt diuiſiones. Prior illa, vt quidam ſint in po-
teſtate, quidam non ſint. In poteſtate, vt fi- 5
lij, nepotes, & reliqui per ſexum maſculinum
deſcendentes: cæteri omnes extrà poteſtatem.
Et diuiſio hæc nullam habet dubitationem. Se- 6
quens diuiſio mirabiliter exercuit doctores no-
ſtros, in qua poſthumi quidam dicuntur ſui, qui-
dam alieni. Poſthumi ſui dicuntur, qui nati, &
in poteſtate eſſent, & primum hæredum locum
occuparent. Sui enim qui dicuntur, ſui hære-
des dici intelliguntur. Itáque filius poſthumus,
ſuus poſthumus dicitur. Et nepos poſthumus,
quem pater non antecedit, ſuus poſthumus ap-
pellatur. Alieni autem poſthumi, authore Iu-
ſtiniano in §. poſthumo. qui nati, hæredes fu-
turi non ſunt inter ſuos. Exempli cauſa, Ne-
pos poſthumus ex filio emancipato, poſt e-
mancipationem patris conceptus, alienus poſt-
humus eſt. Ex filio autem emancipato, eò
diximus, quia nepos poſthumus ex filiofam.
alienus dici non poteſt, cùm natus in aui po-

teſtate futurus ſit. Alieni autem, ſiue extranei, dici non poſſunt, qui in poteſtate ſunt. § cæteri. de hæred qual.& diff.lib. ij.Inſtit. Eò autem po-
7 nimus poſt emancipationem conceptum, quia antè conceptus, naſcitur in aui poteſtate. Vndè liquidò colligimus, nepotes poſthumos
8 ex filiisfa. alienos poſthumos non eſſe. Rurſum ſuos non eſſe conſtat, quos parentes antecedunt: vt diuiſio poſthumorum in ſuos & alienos, manca, deminutáque videatur, in quam nepotes poſthumi includi non poſſe videantur. De qua quæſtione ſi commemorare velim interpretum noſtrorum, tum veterum, tum recentiorum ſententias, iuſtum faciam volumen. Iis igitur omiſſis, cùm poſthumos in ſuos
9 & alienos diuidimus, diuiſionem facimus eorum poſthumorum, qui hæredes fieri poſſunt. Suus enim,& alienus,hæredum ſpecies ſunt. Nepotes autem poſthumi, quos parentes antecedunt, hæredes fieri non poſſunt. Vndè fit, vt in
10 diuiſione hæredum, quæ ponitur in titu. de hæred. qualit. & diff. nepotes non contineantur, quos parentes antecedunt. Nec enim neceſſarij ſunt,neque ſui & neceſſarij,neque alieni, ſiue extranei:cùm extraneos definiat Imp. eos, qui in poteſtate non ſunt. Eò autem in ea diuiſione non continentur, quia hæredes eſſe non poſſunt. Vel enim fili⁹,ex quò nepos eſt,hæres inſtituitur, vel exhęredatur.Priore caſu inſtitui nepos hæres non poteſt:vel enim pater hęreditatem acquirit, vel repudiat: vtrum fecerit, nepos hęres eſſe
non

non poteſt Si autem filius exhæredetur , & ex eo nepos inſtituatur, & iuſſu patris neceſſe eſt nepotem hæreditatem acquirere, cuius in poteſtatem recidit auo mortuo,& patri præterea acquirere, non ſibi: atque ità acquirere, vt patrem hæredem auo faciat neceſſarium. l.qui in aliena. §. interdum. de acquir. hæred. Quo caſu quamuis inſtituatur nepos, hæres tamen non fit. In iis enim perſonis, quæ in aliena ſunt poteſtate, hæreditas ne puncto quidem temporis conſiſtit. In ea itaque diuiſione,poſthumi, qui hæredes fieri poſſunt,diuiduntur: Nepotes poſthumi, quos parentes antecedunt, includi non poſſunt. Itaque in l.Gallus Aquilius. neque ſui, neque alieni poſthumi appellantur, ſed nepotes poſthumi. Qui propterea videbantur inſtitui non poſſe,quòd iis parentes obſtarent. Tertium erat de poſthumi inſtitutione. Et principiò quidem,qui 11
in rerum natura non erant, hæredes inſtitui non poterant,credo quia cùm incertis perſonis teſtamenti factio non erat,eadémque de cauſa neque legari eis poterat. Placuit tamen poſteà prudentibus,ex quorum interpretatione ius Ciuile conſtat,l. ij.de origi.iur. vt filium poſthumum quiuis maſculus inſtituere poſſet. l.placet. de lib. & poſthu. qui modò generare per naturam poſſet. Nam caſtratis vt neque adoptare, ita ne- 12
que poſthumum hæredem inſtituere conceditur. l.eſt quæſitum. de lib. & poſthu. Hermaphroditis item , in quibus fœmineus præualet ſexus , ius hoc negabatur. d. l. eſt quæſitum. Solis itaque maſculis iure Ciuili per-

mittebatur poſthumum inſtituere, etiam nō maritis, tam ex certa, quàm incerta muliere naſciturum, cum qua modò connubium eſſet, niſi fortè vxor eſſet aliena: bonis namque repugnat moribus, poſthumum inſtituere ex ea, quam alius habet in matrimonio. Quod fauore teſtamentorum à prudentibus introductum exiſtimandum eſt, quorum teſtamenta nati poſt mortem filij rumperent, ſi nec hæredes, nec exhęredes ſcripti eſſent: Mulieribus, quæ poſthumos non habent, concedi hoc non potuit. Teſta-
13 menta autem non ſolum à filiis præteritis rumpuntur, verumetiam à nepotibus, qui ſui naſcuntur. De quibus idem exiſtimandum eſt prudentes ſenſiſſe, quod de filiis. Eadem námque in vtriſque ratio eſt, fauor ſcilicet teſtamenti, qui tantus eſt, vt interdum teſtamenti potiùs, quàm liberorum ratio habeatur. Si enim pars iudicantium pro teſtamento iudicet, pars pro
14 liberis qui querela agunt inofficioſi, fauor ſuperat teſtamenti. l. ſi pars. de inoff. teſta. Horum autem poſthumorum inſtitutiones iure Ciuili introductas fuiſſe, apertè teſtatur Vlp. in Inſtit. Scribit enim, poſthumorum, qui naſcuntur pòſt mortem parentum inſtitutiones iure Ciuili permiſſas: Eorum autem, qui viuis parentibus naſcuntur, lege Vellea. Ius autem Ciuile, vti iam diximus, eam iuris partem intelligimus, quæ prudentum interpretatione cōſtat. Verumenimuerò quia parentes ſuperſtites interdum nepotibus poſthumis obſtabant, quo mi-
15 nùs inſtitui poſſent iure Ciuili, ideò Gallus A-

quilius

quilius formulam introduxit, ex qua inſtitui poſſent nepotes poſthumi,hoc eſt,n epotes,quos patres tempore te-ſtamenti antecedunt: ne ſi fortè ſui naſcerentur, auorum rumperent teſtamenta. Non ergò induxit Gallus Aquilius vt poſthumi nepotes inſtituerentur. Id enim ius Ciuile introduxerat: neque ius facere Gallus potuit. Sed quemadmodum inſtituerentur quibus parentes obſtabant, id verò primus excogitauit Gallus Aquilius, eiúſque inſtitutionis formulam protulit. Cùm autem ius Ciuile de poſthumis,qui mortuo auo naſcebantur, dumtaxat cauiſſet, neceſſaria lex Vellea fuit, qua 16
permitteretur eorum poſthumorum inſtitutio, qui viuis nobis ſui naſcerentur. De quo caſu Prudentes eò nihil introduxiſſe puto quòd quibus viuis ſui agnaſcuntur, mutandi teſtamenti habeant facultatem. Prudenter tamen animaduertit Velleus fieri poſſe, vt mutandi teſtamenti facultatem non haberent, quibus viuis ſui agnaſcerentur, peregrè fortè agentibus vbi ciuium Romanorum copia non ſit, vel morbo oppreſſis repentino. Itáque legem tulit,vt liceret inſtituere poſthumos nepotes, qui auis viuis, ſui naſcerentur. Poſthumi autem alieni inſtitutionem 17
non recepit ius Ciuile, neque ei quicquam omninò legari permittebat, quamuis Prætor eam inſtitutionem hactenus tueretur, vt ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionem daret, vt ſcribit Imp. in tit. de bon. poſſ. libr. ij. Inſt. Atque ideò Idem Imp. in tit. de leg. ſcribit, poſthumum alienum inſtitui olim potuiſſe

potuiſſe: non quòd iure Ciuili ea valeret inſtitu-
tio, ſed quod Prætor bonorũ poſſeſſionem daret
inſtituto. Qui enim poſthumo alieno inſtituto
decedebat, inteſtatus deceſſiſſe dicebatur. l. poſt-
humus. de inoffic. teſt. in illis verbis, QVID
ERGO? ILLIS IMPVTATVR QVOD
INTESTATI NON DECESSERINT.
Et ſanè ex cuius teſtamento hæreditas non ac-
quiritur, inteſtati exitum facit. Quin ne teſta-
mentum quidem eſt ſine hęredis inſtitutione.
Quamuis autem alienum poſthumum hære-
dem quis habere non poſſet, pater tamen filio
impuberi fratrem poſthumum rectè ſubſtitue-
bat, hæréſque impuberis fiebat poſthumus fra-
ter, l. moribus. §. prius autem. de vulg. & pupill.
Cùm enim vnum teſtamentum eſſet patris & fi-
lij, fierétque à patre, hæres poſthumus fratris fie-
bat quaſi a patre inſtitutus, & in patris teſtamen-
to. Propter quam rationem & neceſſarium
hæredem pater faciebat impuberi, quem ſibi fa-
18 cere poterat. §. prius autem. Neque obſtat l. à fra-
tris poſthumo. de leg. j. (ſic enim veteres codi-
ces habent, non, HAEREDE POSTVMO.)
vbi poſthumus alienus legitimus hęres fieri poſ-
ſe dicitur, ídque ex Galli ſententia: vt formulam
Aquilij ad alienos poſthumos pertinere ſuſpi-
cari non nemo poſſit. Huius enim legis longè
alia ſententia eſt, quàm vulgò exiſtimatur. Illud
namque in ea lege quæritur, & deciditur, Poſ-
ſítne a fratris poſthumo inſtituto, quem poſt-
humum alienum eſſe conſtat, fideicommiſ-
ſum relinqui. Dubitandi cauſa, quòd lega-
ta

ta non niſi ab hærede, non niſi in teſtamento relinquerentur, vt de fideicommiſſis idem dicendum videretur: relinqui ſcilicet non poſſe poſthumo alieno inſtituto, qui nec hæres eſſe poſſet ex teſtamento, ſi modò teſtamentum dicendum ſit, in quo hæres nemo inſtituitur. Reſpondet autem Iureconſ. in fideicommiſſis nihil præter voluntatem ſpectari: & extrà teſtamentum relinqui poſſe, & ab alio quàm ab hærede. Tum verò, fratris poſthumum inſtitutum, quamuis ex patrui teſtamento hæres eſſe non poſſit, patruo tamen legitimum, hoc eſt, ab inteſtato hæredem fore. A venientibus autem ab inteſtato, quamuis legata non relinquantur, fideicommiſſa relinqui poſſe. Obtinuiſſe enim Galli ſententiam, alienos poſthumos, qualis eſt fratris poſthumus, legitimos hæredes nobis fieri poſſe, quamuis teſtamentarij fieri non poſſint. Ex his liquidò apparet, de formula Galli Aquilij non loqui Iureconſultum: in qua nepotes poſthumi ità inſtituuntur, SI SVI NASCANTVR. Et hoc olim ius erat circà poſthumorum inſtitutiones: hodiè ex conſtitutione Imp. 19
alieni poſthumi rectè inſtituuntur, hærédéſque ex teſtamento fiunt. §. poſthumo quoque alieno de legat. libr. ij. Inſt. Sequitur vt de his quæſtionibus conſideremus, quæ Galli formulam propiùs attingunt. Principiò autem quærendum eſt, inſtituantúrne, an ſubſtituantur poſthumi in formula Galli Aquilij. Tum verò, an 20
21
filius his verbis inſtitui videatur, SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT. Tertiò, habeátne

22 habeátne locum l. vltima. C. de poſthu. hæred.
inſtit. in formula Galli Aquilij, vt & nati viuo
23 auo inſtitui videantur. Quartò, quid opus fue-
rit formula Galli Aquilij, cùm idem ſubſtitu-
24 tio vulgaris præſtare poſſe videatur. Quintò,
filio exhæredato poſsítne ex eo ita poſthumus
25 inſtitui. Sextò, sítne perfecta formula Galli A-
quilij. Et de eo, quod primò quęrebamus, poſt-
humi ex formula Galli Aquilij inſtitui dicun-
tur, & à Scæuola in l. Gallus. & ab Africano in
l. ſi mater §. ſi filius. de vulg. & pupil. Nuſquam
autem appellari videmns ſubſtitutos. Tùm ve-
rò, cui ex teſtamento hęreditas deferri niſi pri-
mo non poteſt, is inſtitutus dici, non ſubſtitu-
tus debet, arg. l. cum ex filio. §. quidam quatuor
hęredes. de vulgar. & pupil. Cuius ſpecies hęc
eſt: Titius primum, ſecundum, tertium, quar-
tum hęredes inſtituerat: Sempronium omni-
bus pręterquam Quarto ſubſtituerat. Tertius &
quartus viuo teſtatore deceſſerant. Quęrebatur,
ad partem quarti primúſne & ſecundus dumta-
xat, an & cum iis Sempronius admitteretur?
Videbatur non admitti, propterea quòd in iure
accreſcendi ſubſtitutum cohęredes antecedunt
vt quamuis tertiò quarti pars pro portione ac-
creſceret, tamen Sempronio, quem tertio dixi-
mus ſubſtitutum, non accreſcat, qui à tertij co-
hęredibus in parte quarti anteuertitur. Ve-
rùm quia tertius viuo teſtatore deceſſerat, eiúſ-
que facta erat quaſi caduca inſtitutio, Sempro-
nio & Primo; & Secundo, vno eodémque
tempore hęręditas defertur. Ideóque & ipſe
Sem

Sempronius, quaſi inſtitutus cum reliquis cohęredibus, ad quarti partem admittitur. Quem, ſi tertius poſt mortem teſtatoris deceſſiſſet, in quarti parte reliqui antecederent cohęredes: quibus videlicet prius, quàm Sempronio, hęreditas deferretur, cui poſt tertium delata hęreditas eſſet: nam tertio, qui poſt mortem teſtatoris deceſſit, prius delatam hęreditatem cõſtat, quàm ſubſtituto. Neque obſtat quòd in l. cùm in teſtamento. de hęredib. inſtit. ſcribit Iuriſconſ. Si filius, & ex eò nepos inſtituãtur, vti placuit Gallo Aquilio, duos hęredum gradus fieri. Hoc enim ità accipiendum eſt, non quaſi nepos poſthumus ſit ſubſtitutus, ſed quia filius & nepos ad hęreditatem numquàm ſimul peruenient, quamuis vterque, ſit inſtitutus. Propter quod videbatur, nepoti poſthumo ſubſtitutum, nepote non nato, vnà cum nepotis patre admittendum. Quemadmodum vni è cohęredibus ſubſtitutus, altero repudiante, ſimul cum altero admittitur. Quod tamen in filio & nepote poſthumo inſtitutis ita non eſt. Ita enim vterque inſtituitur, vt ſimul admitti non poſſint. Multo igitur minùs filius, & nepoti poſthumo ſubſtitutus ſimul admittentur. Et hęc ſententia eſt legis cum in teſtamento .l. ſi mater. §. ſi filius. de vulg. & pupill. Secundò quęrebamus, inſtituatúrne filius his verbis: SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT. Et dicendum eſt, non inſtitui. Si enim filium inſtituit, qui ita ſcribit, quid eſt quod Iureconſ. in l. Gallus. §. in omnibus. monet in omnibus his ſpeciebus,

ſpeciebus, quæ ad formulam Galli attinent, filium ex parte eſſe inſtituendum? Tum verò, in §. idem credendum. Si quis filium habens & nepotem, inſtituere pronepotem poſthumum velit, id ità facere poſſe Scæuola ſcribit, SI FILIVS ET NEPOS ME VIVO MORIANTVR, TVNC QVI MIHI EX EO PRONEPOS NASCETVR. Ne tamen teſtamentum ſucceſſione rumpatur nepotis, priùs nepotem, quàm filium, decedere debere, ne ſuccedens nepos rumpat teſtamentum At rumpere qui præteritus non eſt, quî poteſt? Qui ergo ità ſcribit. SI FILIVS ET NEPOS ME VIVO MORIANTVR. nepotem præterit. De quo non ſinit nos dubitare Iureconſ. in l. ſi quis eum. §. ſi ſuo. de vulg. & pup. Cuius verba hæc ſunt, SED SI ſecundum teſtamentum ità fecerit pater, vt ſibi hæredem inſtituat SI VIVO SE FILIVS DECEDAT, poteſt dici non rumpi ſuperius teſtamentum: quia ſecundum non valet, in quo filius præteritus eſt. Qui locus tam apertus eſt, vt calumniari eum Bartolus non poſſit. quem non ſolum vt authorem, verùm vt bonum etiam authorem laudari ab iis, non ſine dolore & animi indignatione video, quos ego laudo. Qui ergo ex formula Galli Aquilij nepotem poſthumum inſtituere vult, ità eum ſcribere neceſſe eſt, FILIVS MEVS HAERES ESTO: SI FILIVS, ME VIVO, DECEDAT, TVM QVI EX EO MIHI, &c.

Tertiæ

Tertiæ quæſtioni facilis reſponſio eſt, non habere locum l.vlt.C.de poſth.hęred.inſtit.in Galli formula. Quia nepotum, qui viuo auo poſt teſtamentum naſcebantur, non iure Ciuili, ſed lege Vellea inſtitutio permittebatur. Filiorum enim poſthumorum, qui & viuo & mortuo patre naſcebantur, & nepotum, qui mortuo dumtaxat auo naſcebantur, inſtitutio prudentum interpretatione recepta erat, vt iàm ſuperiùs diximus.

Quartæ autem quæſtioni difficilior reſponſio eſt, videbatur namque ſubſtitutio ſufficere vulgaris ad hoc, ne natus poſthumus poſt mortem aui, rumperet teſtamentum, in quo ſe inſtitutum reperiret: Inciperet enim teſtamentum à ſecundo gradu, in eóque primùm conſiſteret. Dicendum tamen eſt, eandem eſſe vim huius inſtitutionis, SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT, TVNC QVI MIHI EX EO NEPOS POST MORTEM MEAM NASCETVR, HÆRES ESTO. & huius ſubſtitutionis (quæ tamen re vera inſtitutio eſt) SI FILIVS MEVS HÆRES NON ERIT, TVNC QVI POSTHVMVS EX EO MIHI NASCETVR, HÆRES ESTO. Nullo enim alio caſu euenire poteſt vt nepos hæres ſit, niſi decedente filio viuo auo: vel, quod idem eſt, emancipato, vel ab hoſtibus non reuerſo. Si enim filius patri ſuperſit, neque repudiet hæreditatem, nepoti ex eo locus eſſe non poteſt. Et multò minùs ſi repudiet. Quare qui ita ſcribit, SI FILIVS HÆRES NON ERIT, TVNC QVI EX EO

NEP.&c.idem dicere videtur,quod qui hoc modo ſcribit, SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT.At qui ità ſcribit,inſtituit poſthumum,non ſubſtituit:quare & qui illo modo ſcribit,SI FILIVS HAERES NON ERIT, TVNC QVI MIHI EX EO NEP.&c.nepotem inſtituit,non ſubſtituit.Poteſt igitur non expreſſo caſu mortis filij, ex Galli conſilio poſthumus nepos inſtitui hoc modo,SI FILIVS HAERES NON ERIT, TVNC QVI EX EO MIHI POSTHVMVS NASCETVR POST MORTEM MEAM, HAERES ESTO. vt ſimpliciter nepotis poſthumi facta inſtitutio, valeat eo caſu,qui ex verbis inſtitutionis concipi & intelligi poſſit. Ex verbis autem inſtitutionis nullus alius intelligi caſus,quàm mortis filij,poteſt;quoniam hoc demum caſu nepos poſthumus hæres eſſe poteſt. Et hæc ſententia eſt §. quidam. l. Gallus.

Quintò quærebamus poſsítne exhæredato filio ita inſtitui nepos, FILIVS EXHAERES ESTO, SI FILIVS ME VIVO DECEDAT, TVM QVI EX EO NEPOS POST MORTEM MEAM,&c.Et Scæuola in l.Gallus. §.in omnibus reſpondet non poſſe: quia fruſtrà quis pòſt mortem ſuam exhæredatur. Exhæredatio autem,quæ non ritè fit, pro præteritione habetur. Itáque Prætor liberis non ritè exhæredatis bonorum poſſeſſionem dat contra tabulas,quaſi præteritis. l. non putauit. §. non quæuis.de bon.poſſ. contr. tabu. Conferri autem in

tempus

tempus mortis filij huiuſmodi exhæredationem filij, ex eo intelligimus, quòd exhæredatio non tenet, niſi vbi quis ex teſtamento hæres eſt. Vndè neque querela naſcitur exhæredatis, niſi poſt quæſitam hæreditatem ab inſtituto. l. Papinianus. §. ſi conditioni. de inoff. teſt. Nepos autem poſthumus hæres exiſtere non poteſt, niſi mortuo patre ſuo, neceſſe igitur eſt, filium ex aliqua ſaltem parte inſtitui, ex quo nepotem poſthumum inſtituere volumus: Ne filio præterito, vel, quod idem eſt, poſt mortem ſuam exhæredato, rumpatur teſtamentum. Non idem dicendum eſt de iis, qui ſecundum gradum obtinent inter liberos. Poſſum namque inſtituto filio, præterito nepote, ex formula Galli Aquilij pronepotem poſthumum inſtituere. Sed hoc caſu, quemadmodum anteà diximus, nepotem antè patrem ſuum decedere opportet, ne ſucceſſione rumpatur teſtamentum. Sextò, & poſtremò quærebamus, eſſétne perfecta formula Galli Aquilij. Ad quam quæſtionem pertinet. §. idem credendum. §. & quid ſi tantum. §. quid ſi is. §. ſi eius. & §. forſitàn. Et dicendum eſt, perfectam eſſe. Nam quod Gallus Aquilius de nepote induxit, exiſtimandum eſt idem & de pronepote ſenſiſſe, quem nepos antecedit: vt teſtator ità dicere poſſit, NEPOS HÆRES ESTO, SI NEPOS ME VIVO MORIATVR, TVM QVI PRONEP. &c. Sed & ſi viuo filio, mortuo iam nepote, cuius vxor prægnans eſſet, teſtamentum quis faciat, dicere ità

poſſit, SI ME VIVO FILIVS MEVS DECEDAT, TVM QVI PRONEP. &c. Vtriſque autem viuis concipere ità poteſt, VTRISQVE ME VIVO MORTVIS, TVM QVI PRONEP. &c. Sed tùm prius nepotem, deindè filium decedere opportet, ne ſucceſſione rumpatur teſtamentum à nepote, qui inſtitutus non eſt, vti iàm diximus. Quamuis autem Galli formula caſus mortis filij expreſſus ſit, euenientibus tamen caſibus his, qui morti ſimiles ſunt, hoc eſt, quibus filius de patris poteſtate exit, rectè poſthumus nepos & pronepos inſtituuntur, qui auis mortuis naſcuntur, ad quos leg. Velleam conſtat non pertinere. Caſus autem hi ſunt, aquæ & ignis interdictio, in cuius locum ſucceſſit deportatio, quæ mors Ciuilis appellatur. eximitur enim de ciuitate caput. Eſt & emancipatio, quæ & ipſa cùm per venditiones fieret,
26 rectè mortalitati comparatur. Seruitutem enim, in cuius formam filius redigebatur, morti ſimilem facit Iureconſ. in l. ſeruitutem. de reg. iur. Qui omnes caſus per interpretationem ſententia legis Velleæ continentur. Generalia namque legis Velleæ verba, SI QVIS EX SVIS HAEREDIB. SVVS HAERES ESSE DESIERIT. §. ſequente parte. l. Gallus. Generalia autem quæ ſunt, interpretationem recipiunt. Specialiter autem, & in vnum aliquem caſum concepta, qualis formula eſt Aquilij, ſupplenda neceſſariò ſunt. Itaque Iureconſultus in §. ſequente, emancipationis

tionis & deportationis caſus ſupplendos eſſe ſcribit in Galli formula. Neque ideò tamen diminutam formulam eſſe exiſtimandum eſt, cùm ex caſuum ſimilitudine ſuppleri poſſit: vt neque legem Aquiliam, ex qua Prætor in caſibus ſimilibus vtiles actiones dat. l. quia actionum. de præſcr. verb. Similiter ex edictis ſæpè vtiles actiones dantur, propter caſuum ſimilitudinem. Vndè fit, vt ſi menſor renunciationem trahat. vtilis actio non detur ex edicto SI MENSOR FALSVM MOD. DIX. ſed actio de dolo. l. ſi menſor. ſi menſ. Nullam enim inter ſe habent ſimilitudinem, falſum modum dicere, & renunciationem trahere. Quin & captiuitas morti 27
comparatur: cùm hoſtium ſerui ſint, qui in hoſtium ſunt poteſtate, & in numero ciuium eſſe deſinant. Hoc autem ità accipiendum eſt, ſi ab hoſtibus non repedauerint. Nam reuer- 28
ſi, iure poſtliminij priſtina omnia iura conſequuntur. Quare qui apud hoſtes filium habet, poſthumum ex eo nepotem rectè hoc modo inſtituit, SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT, EVM QVI EX EO MIHI NEPOS, &c. Quamuis enim filius apud hoſtes pòſt mortem patris decedat, viuo tamen patre deceſſiſſe intelligitur per legem Corneliam, quæ prima hora captiuitatis mortuum fingit. Poteſt & ità inſtituere nepotem, SI FILIVS MEVS DECEDAT ANTE QVAM AB HOSTIB. REVERTATVR. Sed eadẽ ſentẽtia eſt, & vis inſtitutionis ac ſi dixiſſet, SI FILIVS MEVS ME VIVO DECEDAT APVD HOSTES.

Quandocumque enim apud hoſtes decedat, viuo patre deceſſiſſe intelligetur. Qui caſus ad legem Velleam non pertinet, ex qua, vti iam diximus, viuis nobis nati, inſtitui permittuntur. Quamuis igitur diminuta non ſit Galli Aquilij formula, ne tam multos caſus ſupplere cogamur, melius erit ſubſtitutionem concipere generaliter, non expreſſo caſu mortis filij, vt formulam potius interpretemur, quàm ſup-
29 pleamus. Quemadmodum & ſententiam legis Velleæ interpretamur, non ſupplemus. Inſtituens ergo nepotem, qui ſibi poſt mortem ſuus naſcetur, rectè inſtituet. Vel etiam generaliter, QVICQVID LIBERORVM NATVM ERIT POST MORTEM, aut, QVICVMQVE NATVS ERIT POST MORTEM, SI SVVS NASCATVR. Et hæc ſententia eſt §. quid ſi is. in quo verba illa, VEL ETIAM ADHVC ILLIS VIVIS, interpretis verba ſunt, & quidem parum acuti. Natus enim poſthumus, auo viuo, ad formulam legis Velleæ pertinet. Sanè ſi naſcatur patre adhuc viuo apud hoſtes, non reuerſo poſteà patre, ad Galli formulam pertineret. Poteſt ergo nepos poſthumus ad formulam Galli pertinere, & ſi viuo patre naſcatur. Si autem viuo auo, pertinere non poteſt. Tum verò vbi legitur, QVI NASCERETVR, alij legunt AVI NASCERETVR: ſed ego nihil muto: multis enim in locis legis huius, ità loquitur Iureconſ. in quibus omnibus ſubintelligendum eſt AVI:

nec

nec enim Aquilij formula ad alios pertinet, quàm qui poſt auorum mortem naſcuntur. Sa- 30
nè de nepote, qui in ciuitate conceptus natus apud hoſtes viuo auo & patre, vtriſque autem mortuis reuertitur, ſed patre antè auum: De illo, inquam, nepote inſtituto dubitatur, an ex iure antiquo & ciuili inſtitutus videatur, hoc eſt, ex formula Galli Aquilij, quæ iuri antiquo & Ciuili congruit, vt iàm diximus, an verò ex lege Vellea inſtitutus videatur. Ad ius antiquum pertinere hæc inſtitutio videtur, eò quòd qui ab hoſtibus auo mortuo reuertitur, naſci auo mortuo videtur. Rurſum, quia reuerſus numquàm apud hoſtes fuiſſe intelligitur, natus viuo auo dici poteſt. Idem quærendum eſt, ſi iàm mortuo filio, pronepotem quis ex nepote inſtituat, & pronepos conceptus in ciuitate, apud hoſtes natus, mortuo patre, deindè proauo ab hoſtibus reuertatur. Sed hanc quæſtionem tanquam ſuperuacaneam relinquit Iureconſ. indeciſam: cùm vel ex iure antiquo, vel ex lege Vellea poſthumus hic rectè inſtituatur. Rectè autem inſtitutus teſtamentum rumpere non poſſit: quod faceret, ſi rectè non eſſet inſtitutus. Et hæc ſententia eſt §. ſi eius, qui 31
filium. in quo ius antiquum & Ciuile à lege Vellea ſeparatur: quia omnes leges, præter leges XII. Tab. nouum ius dicuntur. l. j. de petit. hær. Itaque lex Iulia de adulteriis, ex qua condictio naſcitur, lex noua appellatur. l. vnica. de condict. ex leg. Et in S.C. Orficiano verba illa,

IVS ANTIQVVM ESTO, de iure XII. Tab. & ciuili intelliguntur. l. j. ad S.C. Orfic. Sanè ſi quis ità ſcribat, FILIVS HAERES ESTO, SI FILIVS ME VIVO DECEDAT, QVI MIHI EX EO POST MORTEM NEPOS NASCETVR, HAERES ESTO. Nato autem hoc nepote viuo auo pòſt teſtamentum, auus ex eo pronepotem inſtituat, dubitatur, valeátne hæc pronepotis inſtitutio. Dubitandi cauſa, quoniam eius pater non rectè ſit inſtitutus. Rectè autem non eſſe inſtitutum, quia in eum caſum eſt inſtitutus, qui non euenit: natus enim eſt viuo auo, qui poſt aui mortem erat inſtitutus. Quod ſi in filio eueniat, rumpitur, ſine dubio teſtamentum. l. commodiſſimè. de lib. & poſth. Quod in hoc nepote expaueſcendum non eſt, qui antè patrem ſuum deceſſit. Ex quo pronepos qui naſcitur, pòſt patris, aui, & proaui mortem, rectè videtur inſtitutus: nàm & ſuus naſcitur proauo, & poſt proaui mortem naſcitur. Ità autem qui naſcuntur, ex formula Galli Aquilij rectè inſtituuntur, admittuntúrque ex ea inſtitutione pronepotes ex nepotibus viuo filio natis poſt teſtamentum. Qui tamen inſtituti erant, Si naſcerentur poſt mortem teſtatoris: admittuntur, inquam, ex ea inſtitutione, ac ſi teſtator emancipatum pronepotem in locum filij adoptatum, hæredem inſtituat, eius patre præterito. Et hæc ſententia eſt §. forſitan. in quo extremo tranſpoſita quædam verba ſunt, quæ ita ſunt reſtituenda, & reponenda ſuo loco, ERGO ET SIC PRONEPOS ADMITTETVR EX NEPOTE,

QVI

QVI NATVS ERIT POSTEA VIVO FILIO, ATQVE SI EX EO, NATVS, ESSET ADOPTATVS. Ille autem articulus POSTEA, poſt teſtamentum accipi debet. Et hæc de Galli formula, eiúſque conſilio, & mente Scæuolæ ſufficiant. Sequitur, de lege Vellea videamus. Cuius lator qui fuerit, & quo 32
tempore lata ſit, certum non habeo. Eius duo capita ſunt. Priore eorum nepotum inſtitutio permittitur, qui viuis nobis poſt teſtamentum naſcentur: Ait Iureconſ. NVNC de lege Vellea videamus, quæ voluit, viuis nobis natos ſimiliter non rumpere. Et videtur primum caput ad 33
eos ſpectare, qui cùm naſcerentur, ſui hæredes futuri eſſent. Verba legis, hæc ſunt, QVI TESTAMENTVM FACIET, IS OMNIS VIRILIS SEXVS, QVI EI SVVS HAERES FVTVRVS ERIT CVM NASCETVR INSTITVENDI NECESSARIO POTESTATEM HABEAT, ETIAM SI PARENTE VIVO NASCATVR. Quemadmodum nepotum, qui poſt mortem naſcerentur, inſtitutio iure ciuili recepta eſt: non autem eorum, qui viuis nobis naſcerenrur, propter eam cauſam, quam ſuperius diximus: Poſſunt enim ſibi conſulere teſtatores, mutaréque teſtamentum: denique cauere ne inteſtati decedāt quibus viuis liberi naſcūntur. Ita quia interdum eueniebat, vt teſtandi facultatem quis non haberet, vti iam anteà diximus, lex Velleà primo capite eorum quoque inſtitutiones induxit, qui viuis nobis naſcerentur, ſi modò naſcerentur ſui.

 Neque

Neque refert quo tempore inſtituuntur, alia eos perſona antecedat, an non: illud enim ſatis eſt, naſci ſuos. Nam & lex de eo tempore loquitur, quo naſcuntur, non quo inſtituuntur. Et quia de iis loquitur, qui ſui naſcuntur, ad fœminas nõ pertinet, quæ ſuum hæredem non habent. Quod autem lex ait, INSTITVENDI NECESSARIO, ſic accipiendum eſt, vt hæredes neceſſarij fiant, qui inſtituuntur. Hæredes autem neceſſarij cur dicantur, ſcripſimus lib. II. lect. variar. & in commentario ad tit. de vulg. & pup. Et hæc ſententia eſt §. nunc de lege. Cuius extrema verba ſunt, PARENTE VIVO NASCANTVR. Perperam enim in libris noſtris §§. diſtinguuntur. Quo autem in loco legitur, VT NON SOLVM ILLVD PRIMO CAPITE NOTAVERIT, SI NEPOS EO TEMPORE INSTITVATVR, QVO FILIVS NON SIT: VERVMETIAM SI VIVO PATRE NASCATVR, Nemo non videt legendum ſic eſſe, VERVMETIAM SI VIVO PATRE INSTITVATVR, MORTVO AVTEM NASCATVR. niſi malis verbum NASCATVR auferre, quod & in quibuſdam exemplarib. non habetur.

34 Secundum autem legis Velleę caput ad eos pertinet, qui loco poſthumorum ſunt, hoc eſt, ad eos, qui ſuccedendo, non agnaſcendo, rumpere teſtamenta poſſent: qui cùm tempore teſtamenti nati ſint, non permittitur lege Vellea eorum inſtitutio: cùm ipſo iure inſtitui poſſint: Sed dumtaxat, quemadmodum inſtitui poſſint, preſcribitur, quibus prior grad⁹ obſtare videbatur.

Eò

Eò autem neceſſe eſt, eos inſtitui, qui ſuccedere in locum ſuorum poſſunt, ne fortè ſucceſſione, vti iàm diximus, rumpant teſtamentum. Et cùm verba legis generalia ſint, & ad omnes gradus pertineant, interpretatio facit, vt non nepotes modò, verùm etiam pronepotes hoc modo in-inſtituantur. Itaque filium, nepotem, & pronepotem habens, ſcribere ità poteſt, SI FILIVS ET NEPOS ME VIVO DECEDAT, PRONEP. HAERES ESTO. Vt enim Galli formulam ſupplere neceſſe eſt, ita ſecundum caput legis Velleæ ſatis eſt interpretari. Verba namque legis generalia ſunt, SI QVIS EX SVIS HAEREDIB. SVVS HAERES ESSE DESIERIT. Cùm autem ità pronepos inſtituitur, nepotem antè patrem decedere oportet, ne ſucceſſione rumpat teſtamentum, aut certè inſtitutum eſſe, vel exhęredatum. Et hęc ſententia eſt §. ſequente parte. in quo vbi legitur, NEC SOLVM SI NEPOS VIVO PATRE DECEDAT, NEC SVCCEDENS PRONEPOS AVO MORTVO RVMPAT. ità mihi legendum videtur. NEC SOLVM SI NEPOS VIVO PATRE DECEDAT, NE SVCCEDENS PATRI NEPOS, AVO MORTVO RVMPAT. Quoniam autem in lege nihil additur de tempore, quo pręcedens perſona ſuus hęres eſſe deſinat, an viuo teſtatore, an verò mortuo, videndum eſt, an per interpretationem poſſit induci, vt ſi filium apud hoſtes habens, nepotem ex eo inſtituas; SI FILIVS SVVS HAERES ESSE DESIERIT,

nepos

ſuccedendo non rumpat, etiam ſi pòſt mortem aui filius apud hoſtes decedat. Sed cùm filius hic, qui apud hoſtes decedit, quamuis poſt mortem patris, viuo patre deceſſiſſe intelligatur, quia prima hora captiuitatis mortuus fingitur: qui nepotem ex eo inſtituit, SI filius ſe viuo moriatur, nepos ex eo inſtitutus, decedente apud hoſtes filio, quamuis poſt mortem patris, propriè inſtitutus videtur vt ad interpretationem recurrere nihil ſit neceſſe. Audacter enim dicere poſſumus, filium viuo patre, ſuum hæredem eſſe deſiiſſe. Et ſententia eſt §. videndum eſt. in quo verbum POSSIS, aut verbum LICET, ſuperfluum videtur.
35 Ille caſus ſanè difficilis eſt, Si filium habeas, & nepotem nondum natum ex eo inſtituas, nepóſque viuo te & patre ſuo naſcatur, at mox te viuo pater decedat. Neque facilè dici poteſt, an ad legem Velleam caſus hic pertineat. Priùs enim caput legis ad eos pertinet, qui ſui naſcuntur. Hic autem, qui viuo patre ſuo natus eſt, ſuus natus non eſt. Poſterius caput ad eos pertinet, qui tempore teſtamenti nati iàm ſunt, quos non permittit lex inſtitui. Sed ne ſuccedendo rumpant, cauet. & quemadmodum ſuccedendo non rumpant, docet. Quod vt procedat, hoc eſt, vt ſuccedendo non rumpant, vtiliter, rectáque debent inſtitui. At nepos tempore teſtamenti nondum natus, natus poſteà viuo patre, nullo iure inſtitui potuit. Iure enim ciuili qui poſt mortem noſtram naſcuntur, inſtitui poſſunt. At hic vtroque parente viuo natus eſt. Ex

lege

lege autem Vellea. qui ſui póſt teſtamentum naſcuntur, inſtitui permittuntur. Quare hic nepos, quaſi non rectè inſtitutus, rumpere videtur teſtamentum in locum patris ſuccedens. Sed Iulianus commiſtis duobus legis capitibus, in hoc quoque caſu prouidiſſe legem exiſtimat, ne rumperetur teſtamentum. Hic enim nepos, quamuis ſuus non naſcitur, poſt teſtamentum tamen naſcitur, & auo viuo naſcitur. Itaque ea ratione ad prius caput legis Velleæ videtur pertinere. Et quia patre viuo natus eſt, & viuente auo patri ſuccedit, ad caput ſecundum ſpectare videtur. Itaque caſus, qui ad vnum ſolum caput non pertinet, ad vtrumque coniunctim pertinere videtur. Cúm igitur Iuliani recepta ſit ſententia, vt ad eum, qui non naſcitur ſuus, lex Vellea pertineat capitibus commiſtis, quærendum eſt, Si nepos hic viuo patre natus ab auo emancipetur, mortuo poſteà patre hæres ſit volontarius, an neceſſarius. Cùm enim nullo alio iure, quàm legis Velleæ, hæres ſit hic nepos natus viuo patre, neceſſariò hæres ſit opportet, aut non ſit hæres. Verùm quia emancipatione ſuus hæres fieri non poteſt hic nepos, quamquàm ex lege Vellea hæres ſit, volontarius tamen hæres erit. Et hæc ſententia eſt. §. ille caſus. in quo inter cætera Iureconſ. ait, nondum natum nullo iure inſtitui potuiſſe. Neque diſtinguit in vtero ſit, vel non: quare neque nos diſtinguere debemus. Neque obſtat quòd qui in vtero ſunt, pro natis habentur. l. qui in vtero, de ſtatu ho. Hactenus enim pro natis habentur, vt legitimæ hæreditates

tes natis reſtituantur.l.qui in vtero. Itaque ſi fratris poſthumum, qui in vtero erat, inſtituebas, non fiebat is ex teſtamento hæres, ſed legitima ei hæreditas reſtituebatur à ſequente gradu, qui hæreditatem occupabat. Si autem Titij poſthumum, qui in vtero erat, inſtituiſſes, nihil ex ea inſtitutione conſequebatur poſthumus, neque pro nato habebatur, neque magis pro nato habebatur, quàm ſi in vtero non fuiſſet.

Et hæc ad l. Gallus ſufficiant.

ANTONIVS GOVEANVS IVRECONSVLT.

AD TITVLVM DE VVLGARI, ET PVPILLARI SVBSTITVTIONE.

AD IOANNEM TRVCHIVM V. C. DELPHINATVS PRÆSIDEM.

IOANNI TRVCHIO V. C. DELPHINATVS PRAESIDI ANTOnius Goueanus. S.

VOLO, vir Clariſsime, me cum meo iſto munere derideas: Sum enim ſanè ineptus, qui, vt prauis auditorum meorum ſtudijs ſatisfacerem, cum Bartolo dimicare animum induxerim. Verum id neque perpetuo opere, & ſtrictim ac breuiter facio, vt cuiuis appareat inuitum facere, neque in muſtaceo, vt in prouerbio eſt, laureolã quærere voluiſſe. Illa mihi iucunda laus ſit, ſi lucubrationes noſtras neque iuuentuti inutiles iudicabis, neque indignas, quæ ad te ſcribantur. Vale. Gratianopoli Cal. Auguſt. Ann. à Chriſto nato M. D. LVI.

ANTONIVS GOVEANVS IVRECONSVLTVS AD

TITVLVM DE VVLGARI, ET PVPILLARI SVBSTITVTIONE.

SVMMARIVM.

1. *Subſtitutio eſt ſecundi Hæredis appellatio.*
2. *Authoris ſuprà Bartolum ad Obiectionem cum Iureconſ. reſponſio.*
3. *Non omnis ſubſtitutio, ſecunda inſtitutio eſt.*
4. *Inſtitutio in fideicommißis propriè non dicitur.*
5. *Verbi, Subſtituo, alia ſignificatio, quam putet Lancelotus.*
6. *Non probatur Authori reſponſio ad l. quærebatur. de milit. teſtam.*
7. *Cui ſecundo loco ex teſtamento defertur hæreditas, is Subſtitutus eſt.*
8. *Subſtitutionum genera ſex ex Accurſio.*
9. *Duplex ſubſtitutionis diuiſio.*

10. *Vulgaris quæſtio quæ dicatur?*
11. *Actio directa quæ appelletur?*
12. *Vulgaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
13. *Pupillaris Subſtitutio quare introducta?*
14. *Pupillaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
15. *Vulgaris Subſtitutionis ſpecies tres.*
16. *Vulgaris Subſtitutionis melior & rectior diuiſio.*
17. *Vulgaris Subſtitutionis effectus quinque, & primus.*
18. *Num ità ſemper hæredem dominum faciat ſeruus inſtitutus, vt ſubſtituto numquam locus ſit?*
19. *Núm ſi ſperetur in integrum reſtitutio, ceſſet Subſtitutio?*
20. *Quis præferatur, hærede inſtituto antè hæreditatem aditam decedente, hæredíſne hæres, An Subſtitutus?*
21. *Núm monacho hærede inſtituto, eo recuſante adire, Cœnobium adire poßit?*
22. *Nûm filij repudiatio noceat patri, ità vt patri præferatur, Subſtitutus?*
23. *Nûm fideicommiſſarius præferatur vulgari ſubſtituto.*
24. *Si indignus hæres inſtitutus hæreditatem non adeat, fiſcuſnè an Subſtitutus admittatur?*
25. *Nûm inſtitutus, & Subſtitutus aliquo caſu ſimul admittantur? Et ſecundus Effectus vulgaris ſubſtitutionis.*
26. *An Subſtitutus admittatur, ſi primo gradu inſtitutus hæres quidem eſſe poßit, ſed non eo modo quo defunctus voluit?*
27. *An mortuo filio viuo patre, admittatur Subſtitutus.*

tutus ex tacita vulgari?

28. *Núm Subſtitutus poſthumo in ſecundum caſum, non nato poſthumo admittatur ex tacita vulgari?*

29. *Vulgaris ſubſtitutionis tertius Effectus.*

30. *Nûm ſi mater in medio ſit, vulgaris ad pupillarem trahatur?*

31. *Nûm expreſſa vulgaris facta furioſo, contineat tacitam exemplarem.*

32. *Vulgaris Subſtitutionis quartus Effectus.*

33. *Nûm per vulgarem expreſſam, quæ continet pupillarem, ſucce datur pupillo?*

34. *Nûm vulgaris, quæ in expreſſa pupillari continetur, ad bona pupilli trahatur?*

35. *Vtrum tacita vulgaris noceat matri?*

36. *Nûm per aditionem, quæ fit, ex tacita vulgari, confirmetur expreſſa pupillaris?*

37. *Nûm ex Subſtitutione vulgari, partim expreſſa, partim tacita, mater in caſum non expreſſum admittatur?*

38. *Vulgaris Subſtitutionis quintus ac poſtremus Effectus.*

39. *Nûm ſi plures ſint hæredes inſtituti, aditione vnius, Subſtitutiones omnes vulgares extinguantur?*

40. *Sitne vulgari ſubſtituto locus, aduerſus aditionem hæreditatis reſtituto minore?*

41. *Nûm exiſtentia ſui hæredis impediat vulgarem ſubſtitutum?*

42. *Nûm ſi quis, cum poſſet hæreditatem adire, petiit bonorum poſſeſſionem, fecerit locum ſubſtituto?*

Quandocumque enim apud hoſtes decedat, viuo patre deceſſiſſe intelligetur. Qui caſus ad legem Velleam non pertinet, ex qua, vti iam diximus, viuis nobis nati, inſtitui permittuntur. Quamuis igitur diminuta non ſit Galli Aquilij formula, ne tam multos caſus ſupplere cogamur, melius erit ſubſtitutionem concipere generaliter, non expreſſo caſu mortis filij, vt formulam potius interpretemur, quàm ſup-
29 pleamus. Quemadmodum & ſententiam legis Velleæ interpretamur, non ſupplemus. Inſtituens ergo nepotem, qui ſibi poſt mortem ſuus naſcetur, rectè inſtituet. Vel etiam generaliter, QVICQVID LIBERORVM NATVM ERIT POST MORTEM, aut, QVICVMQVE NATVS ERIT POST MORTEM, SI SVVS NASCATVR. Et hæc ſententia eſt §. quid ſi is. in quo verba illa, VEL ETIAM ADHVC ILLIS VIVIS, interpretis verba ſunt, & quidem parum acuti. Natus enim poſthumus, auo viuo, ad formulam legis Velleæ pertinet. Sanè ſi naſcatur patre adhuc viuo apud hoſtes, non reuerſo poſteà patre, ad Galli formulam pertineret. Poteſt ergo nepos poſthumus ad formulam Galli pertinere, & ſi viuo patre naſcatur. Si autem viuo auo, pertinere non poteſt. Tum verò vbi legitur, QVI NASCERETVR, alij legunt AVI NASCERETVR: ſed ego nihil muto: multis enim in locis legis huius, ità loquitur Iureconſ. in quibus omnibus ſubintelligendum eſt AVI: nec

nec enim Aquilij formula ad alios pertinet, quàm qui poſt auorum mortem naſcuntur. Sanè de nepote, qui in ciuitate conceptus natus apud hoſtes viuo auo & patre, vtriſque autem mortuis reuertitur, ſed patre antè auum: De illo, inquam, nepote inſtituto dubitatur, an ex iure antiquo & ciuili inſtitutus videatur, hoc eſt, ex formula Galli Aquilij, quæ iuri antiquo & Ciuili congruit, vt iàm diximus, an verò ex lege Vellea inſtitutus videatur. Ad ius antiquum pertinere hæc inſtitutio videtur, eò quòd qui ab hoſtibus auo mortuo reuertitur, naſci auo mortuo videtur. Rurſum, quia reuerſus numquàm apud hoſtes fuiſſe intelligitur, natus viuo auo dici poteſt. Idem quærendum eſt, ſi iàm mortuo filio, pronepotem quis ex nepote inſtituat, & pronepos conceptus in ciuitate, apud hoſtes natus, mortuo patre, deindè proauo ab hoſtibus reuertatur. Sed hanc quæſtionem tanquam ſuperuacaneam relinquit Iureconſ. indeciſam: cùm vel ex iure antiquo, vel ex lege Vellea poſthumus hic rectè inſtituatur. Rectè autem inſtitutus teſtamentum rumpere non poſſit: quod faceret, ſi rectè non eſſet inſtitutus. Et hæc ſententia eſt §. ſi eius, qui filium. in quo ius antiquum & Ciuile à lege Vellea ſeparatur: quia omnes leges, præter leges XII. Tab. nouum ius dicuntur. l. j. de petit. hær. Itaque lex Iulia de adulteriis, ex qua condictio naſcitur, lex noua appellatur. l. vnica. de condict. ex leg. Et in S.C. Orficiano verba illa,

(margin: 30 beside "naſcuntur. Sa-"; 31 beside "inſtitutus. Et hæc")

IVS ANTIQVVM ESTO, de iure XII.Tab. & ciuili intelliguntur. l.j.ad S.C. Orfic. Sanè ſi quis ità ſcribat, FILIVS HAERES ESTO, SI FILIVS ME VIVO DECEDAT, QVI MIHI EX EO POST MORTEM NEPOS NASCETVR, HAERES ESTO. Nato autem hoc nepote viuo auo pòſt teſtamentum, auus ex eo pronepotem inſtituat, dubitatur, valeátne hæc pronepotis inſtitutio. Dubitandi cauſa, quoniam eius pater non rectè ſit inſtitutus. Rectè autem non eſſe inſtitutum, quia in eum caſum eſt inſtitutus, qui non euenit: natus enim eſt viuo auo, qui poſt aui mortem erat inſtitutus. Quod ſi in filio eueniat, rumpitur, ſine dubio teſtamentum. l. commodiſſimè. de lib. & poſth. Quod in hoc nepote expaueſcendum non eſt, qui antè patrem ſuum deceſſit. Ex quo pronepos qui naſcitur, pòſt patris, aui, & proaui mortem, rectè videtur inſtitutus: nàm & ſuus naſcitur proauo, & poſt proaui mortem naſcitur. Ità autem qui naſcuntur, ex formula Galli Aquilij rectè inſtituuntur, admittuntúrque ex ea inſtitutione pronepotes ex nepotibus viuo filio natis poſt teſtamentum. Qui tamen inſtituti erant, Si naſcerentur poſt mortem teſtatoris: admittuntur, inquam, ex ea inſtitutione, ac ſi teſtator emancipatum pronepotem in locum filij adoptatum, hæredem inſtituat, eius patre præterito. Et hæc ſententia eſt §. forſitan. in quo extremo tranſpoſita quædam verba ſunt, quæ ita ſunt reſtituenda, & reponenda ſuo loco, ERGO ET SIC PRONEPOS ADMITTETVR EX NEPOTE,

QVI

QVI NATVS ERIT POSTEA VIVO FILIO, ATQVE SI EX EO, NATVS, ESSET ADOPTATVS. Ille autem articulus POSTEA, poſt teſtamentum accipi debet. Et hæc de Galli formula, eiúſque conſilio, & mente Scæuolæ ſufficiant. Sequitur, de lege
Vellea videamus. Cuius lator qui fuerit, & quo 32
tempore lata ſit, certum non habeo, Eius duo capita ſunt. Priore eorum nepotum inſtitutio permittitur, qui viuis nobis poſt teſtamentum naſcentur: Ait Iureconſ. NVNC de lege Vellea videamus, quæ voluit, viuis nobis natos ſimiliter non rumpere. Et videtur primum caput ad 33
eos ſpectare, qui cùm naſcerentur, ſui hæredes futuri eſſent. Verba legis, hæc ſunt, QVI TESTAMENTVM FACIET, IS OMNIS VIRILIS SEXVS, QVI EI SVVS HAERES FVTVRVS ERIT CVM NASCETVR INSTITVENDI NECESSARIO POTESTATEM HABEAT, ETIAM SI PARENTE VIVO NASCATVR. Quemadmodum nepotum, qui poſt mortem naſcerentur, inſtitutio iure ciuili recepta eſt: non autem eorum, qui viuis nobis naſcerenrur, propter eam cauſam, quam ſuperius diximus: Poſſunt enim ſibi conſulere teſtatores, mutaréque teſtamentum: denique cauere ne inteſtati decedāt quibus viuis liberi naſcuntur. Ita quia interdum eueniebat, vt teſtandi facultatem quis non haberet, vti iàm anteà diximus, lex Velleà primo capite eorum quoque inſtitutiones induxit, qui viuis nobis naſcerentur, ſi modò naſcerentur ſui.

Neque refert quo tempore inſtituuntur, alia eos perſona antecedat, an non: illud enim ſatis eſt, naſci ſuos. Nam & lex de eo tempore loquitur, quo naſcuntur, non quo inſtituuntur. Et quia de iis loquitur, qui ſui naſcuntur, ad fœminas nō pertinet, quæ ſuum hæredem non habent. Quod autem lex ait, INSTITVENDI NECESSARIO, ſic accipiendum eſt, vt hæredes neceſſarij fiant, qui inſtituuntur. Hæredes autem neceſſarij cur dicantur, ſcripſimus lib. II. lect. variar. & in commentario ad tit. de vulg. & pup. Et hæc ſententia eſt §. nunc de lege. Cuius extrema verba ſunt, PARENTE VIVO NASCANTVR. Perperam enim in libris noſtris §§. diſtinguuntur. Quo autem in loco legitur, VT NON SOLVM ILLVD PRIMO CAPITE NOTAVERIT, SI NEPOS EO TEMPORE INSTITVATVR, QVO FILIVS NON SIT: VERVMETIAM SI VIVO PATRE NASCATVR, Nemo non videt legendum ſic eſſe, VERVMETIAM SI VIVO PATRE INSTITVATVR, MORTVO AVTEM NASCATVR. niſi malis verbum NASCATVR auferre, quod & in quibuſdam exemplarib. non habetur.

34 Secundum autem legis Velleę caput ad eos pertinet, qui loco poſthumorum ſunt, hoc eſt, ad eos, qui ſuccedendo, non agnaſcendo, rumpere teſtamenta poſſent: qui cùm tempore teſtamenti nati ſint, non permittitur lege Vellea eorum inſtitutio: cùm ipſo iure inſtitui poſſint: Sed dumtaxat, quemadmodum inſtitui poſſint, pręſcribitur, quibus prior grad⁹ obſtare videbatur.

Eò

Eò autem neceſſe eſt,eos inſtitui, qui ſucce[illegible] in locum ſuorum poſſunt, ne fortè ſ[illegible]ceſſione, vti iam diximus,rumpant [illegible]mentum. Et cùm verba legis generalia ſint, & ad omnes gradus pertineant, interpretatio facit, vt non nepotes modò, verùm etiam pronepotes hoc modo in-inſtituantur. Itaque filium, nepotem, & pronepotem habens,ſcribere ità poteſt, SI FILIVS ET NEPOS ME VIVO DECEDAT, PRONEP. HAERES ESTO. Vt enim Galli formulam ſupplere neceſſe eſt, ita ſecundum caput legis Velleæ ſatis eſt interpretari. Verba namque legis generalia ſunt, SI QVIS EX SVIS HAEREDIB. SVVS HAERES ESSE DESIERIT. Cùm autem ità pronepos inſtituitur, nepotem antè patrem decedere oportet,ne ſucceſſione rumpat teſtamentum, aut certè inſtitutum, eſſe, vel exhęredatum. Et hęc ſententia eſt §.ſequente parte. in quo vbi legitur, NEC SOLVM SI NEPOS VIVO PATRE DECEDAT, NEC SVCCEDENS PRONEPOS AVO MORTVO RVMPAT. ità mihi legendum videtur. NEC SOLVM SI NEPOS VIVO PATRE DECEDAT, NE SVCCEDENS PATRI NEPOS, AVO MORTVO RVMPAT. Quoniam autem in lege nihil additur de tempore,quo pręcedens perſona ſuus hęres eſſe deſinat, an viuo teſtatore,an verò mortuo,videndum eſt, an per interpretationem poſſit induci, vt ſi filium apud hoſtes habens, nepotem ex eo inſtituas; SI FILIVS SVVS HAERES ESSE DESIERIT, nepos

lege autem Vellea. qui ſui pòſt teſtamentum naſcuntur, inſtitui permittuntur. Quare hic nepos, quaſi non rectè inſtitutus, rumpere videtur teſtamentum in locum patris ſuccedens. Sed Iulianus commiſtis duobus legis capitibus, in hoc quoque caſu prouidiſſe legem exiſtimat, ne rumperetur teſtamentum. Hic enim nepos, quamuis ſuus non naſcitur, poſt teſtamentum tamen naſcitur, & auo viuo naſcitur. Itaque ea ratione ad prius caput legis Velleæ videtur pertinere. Et quia patre viuo natus eſt, & viuente auo patri ſuccedit, ad caput ſecundum ſpectare videtur. Itaque caſus, qui ad vnum ſolum caput non pertinet, ad vtrumque coniunctim pertinere videtur. Cúm igitur Iuliani recepta ſit ſententia, vt ad eum, qui non naſcitur ſuus, lex Vellea pertineat capitibus commiſtis, quærendum eſt, Si nepos hic viuo patre natus ab auo emancipetur, mortuo poſteà patre hæres ſit volontarius, an neceſſarius. Cùm enim nullo alio iure, quàm legis Velleæ, hæres ſit hic nepos natus viuo patre, neceſſariò hæres ſit opportet, aut non ſit hæres. Verùm quia emancipatione ſuus hæres fieri non poteſt hic nepos, quamquàm ex lege Vellea hæres ſit, volontarius tamen hæres erit. Et hæc ſententia eſt. §. ille caſus. in quo inter cætera Iureconſ. ait, nondum natum nullo iure inſtitui potuiſſe. Neque diſtinguit in vtero ſit, vel non: quare neque nos diſtinguere debemus. Neque obſtat quòd qui in vtero ſunt, pro natis habentur. l. qui in vtero, de ſtatu ho. Hactenus enim pro natis habentur, vt legitimæ hæreditates

tes natis reſtituantur. l. qui in vtero. Itaque ſi fratris poſthumum, qui in vtero erat, inſtituebas, non fiebat is ex teſtamento hæres, ſed legitima ei hæreditas reſtituebatur à ſequente gradu, qui hæreditatem occupabat. Si autem Titij poſthumum, qui in vtero erat, inſtituiſſes, nihil ex ea inſtitutione conſequebatur poſthumus, neque pro nato habebatur, neque magis pro nato habebatur, quàm ſi in vtero non fuiſſet.

Et hæc ad l. Gallus ſufficiant.

ANTONIVS GOVEANVS IVRECONSVLT.

AD TITVLVM DE VVLGARI, ET PVPILLARI SVBSTITVTIONE.

AD IOANNEM TRVCHIVM V. C. DELPHINATVS PRÆSIDEM.

IOANNI TRVCHIO V. C. DELPHINATVS PRAESIDI ANTONIUS GOVEANUS. S.

VOLO, vir Clariſsime, me cum meo iſto munere derideas: Sum enim ſanè ineptus, qui, vt prauis auditorum meorum ſtudijs ſatisfacerem, cum Bartolo dimicare animum induxerim. Verum id neque perpetuo opere, & ſtrictim ac breuiter facio, vt cuiuis appareat inuitum facere, neque in muſtaceo, vt in prouerbio eſt, laureolā quærere voluiſſe. Illa mihi iucunda laus ſit, ſi lucubrationes noſtras neque iuuentuti inutiles iudicabis, neque indignas, quæ ad te ſcribantur. Vale. Gratianopoli Cal. Auguſt. Ann. à Chriſto nato M. D. LVI.

ANTONIVS GOVEANVS IVRECONSVLTVS AD

TITVLVM DE VVLGARI, ET PVPILLARI SVBSTITVTIONE.

SVMMARIVM.

1. Subſtitutio eſt ſecundi Hæredis appellatio.
2. Authoris ſuprà Bartolum ad Obiectionem cum Iureconſ. reſponſio.
3. Non omnis ſubſtitutio, ſecunda inſtitutio eſt.
4. Inſtitutio in fideicommiſsis propriè non dicitur.
5. Verbi, Subſtituo, alia ſignificatio, quam putet Lancelotus.
6. Non probatur Authori reſponſio ad l. quærebatur. de milit. teſtam.
7. Cui ſecundo loco ex teſtamento defertur hæreditas, is Subſtitutus eſt.
8. Subſtitutionum genera ſex ex Accurſio.
9. Duplex ſubſtitutionis diuiſio.

10. *Vulgaris quæſtio quæ dicatur?*
11. *Actio directa quæ appelletur?*
12. *Vulgaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
13. *Pupillaris Subſtitutio quare introducta?*
14. *Pupillaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
15. *Vulgaris Subſtitutionis ſpecies tres.*
16. *Vulgaris Subſtitutionis melior & rectior diuiſio.*
17. *Vulgaris Subſtitutionis effectus quinque, & primus.*
18. *Num ità ſemper hæredem dominum faciat ſeruus inſtitutus, vt ſubſtituto numquam locus ſit?*
19. *Núm ſi ſperetur in integrum reſtitutio, ceſſet Subſtitutio?*
20. *Quis præferatur, hærede inſtituto antè hæreditatem aditam decedente, hærediſne hæres, An Subſtitutus?*
21. *Núm monacho hærede inſtituto, eo recuſante adire, Cœnobium adire poſſit?*
22. *Nûm filij repudiatio noceat patri, ità vt patri præferatur, Subſtitutus?*
23. *Nûm fideicommiſſarius præferatur vulgari ſubſtituto.*
24. *Si indignus hæres inſtitutus hæreditatem non adeat, fiſcuſnè an Subſtitutus admittatur?*
25. *Nûm inſtitutus, & Subſtitutus aliquo caſu ſimul admittantur? Et ſecundus Effectus vulgaris ſubſtitutionis.*
26. *An Subſtitutus admittatur, ſi primo gradu inſtitutus hæres quidem eſſe poſſit, ſed non eo modo quo defunctus voluit?*
27. *An mortuo filio viuo patre, admittatur Subſtitutus.*

tutus ex tacita vulgari?

28. Núm Subſtitutus poſthumo in ſecundum caſum, non nato poſthumo admittatur ex tacita vulgari?

29. Vulgaris ſubſtitutionis tertius Effectus.

30. Núm ſi mater in medio ſit, vulgaris ad pupillarem trahatur?

31. Nûm expreſſa vulgaris facta furioſo, contineat tacitam exemplarem.

32. Vulgaris Subſtitutionis quartus Effectus.

33. Nûm per vulgarem expreſſam, quæ continet pupillarem, ſucce datur pupillo?

34. Nûm vulgaris, quæ in expreſſa pupillari continetur, ad bona pupilli trahatur?

35. Vtrum tacita vulgaris noceat matri?

36. Nûm per aditionem, quæ fit, ex tacita vulgari, confirmetur expreſſa pupillaris?

37. Nûm ex Subſtitutione vulgari, partim expreſſa, partim tacita, mater in caſum non expreſſum admittatur?

38. Vulgaris Subſtitutionis quintus ac poſtremus Effectus.

39. Nûm ſi plures ſint hæredes inſtituti, aditione vnius, Subſtitutiones omnes vulgares extinguantur?

40. Sitne vulgari ſubſtituto locus, aduerſus aditionem hæreditatis reſtituto minore?

41. Nûm exiſtentia ſui hæredis impediat vulgarem ſubſtitutum?

42. Nûm ſi quis, cum poſſet hæreditatem adire, petiit bonorum poſſeſſionem, fecerit locum ſubſtituto?

OMNIS ſubſtitutionum quæſtio iis capitibus continetur: Quid ſit ſubſtitutio: Quot, & quæ eius ſpecies: Qui effectus, cuiuſque ſpeciei: Quibus mo-
1 dis quæque finiatur. † Subſtitutio igitur, authore Caio lib. ij. Inſtitut. eſt ſecundi hæredis appellatio: authore Paulo in l. ex facto, §. Lucius. hoc tit. eſt inſtitutio ſecundi hæredis. Accurſius ſecundam inſtitutionem definiuit, cui definitioni opponit Bartolus l. moribus. §. ſed & ſi quis ità. infrà eod. Quo in loco inſtitutionem præcedit ſubſtitutio, hoc modo, SI FILIVS HÆRES NON ERIT, SEIVS ESTO. FILIVS HÆRES ESTO. Ad quam obiectionem Bartolus ne philoſophos ignorare videatur, reſpondet, ordinem intellectus, non ſcripturæ ſpectandum: intelligi namque vtique præcedere inſtitutionem, quoque
2 tandem loco fiat. Potuit, meo iudicio, dilucidius cum Iuriſconſulto eodem iſto loco reſpondiſſe, ordinem ſucceſſionis, non ſcripturæ attendi opportere: eúmque inſtitutum dici, cui primo loco hæreditas ex teſtamento defertur: cui ſecundo vel tertio loco, ſubſtitutum. Poſt Bartolum Lancelotus Politus Accurſij definitionem acriùs, vehementiúsque oppugnauit. Nam neque recurrere cum definito definitionē videri, cùm neque omnis ſubſtitutio ſecunda ſit inſtitutio, nec viciſſim, omnis ſecunda inſtitutio, ſubſtitutio: & fideicommiſſariam ſubſtitutionem dici, quæ tamen inſtitutio non ſit: poſtremò, tertio &

quarto

quarto gradibus ſubſtitui poſſe, non ſolùm ſecundo. Non eſſe autem omnem ſubſtitutionem 3
ſecundam inſtitutionem ex eo apparere, quòd in legatis, fideicommiſſis, & donationibus cauſa mortis fieri dicantur ſubſtitutiones. l. vnica. §. ſin autem. C. de caduc. toll. l. vt hæredibus. infrà de leg. ij. l. ei, cui. de don. cauſa mort. l. cùm pater. §. à te peto. de leg. ij. Rurſum non omnem ſecundam inſtitutionem, eſſe ſubſtiutionem ex eo intelligi, quòd ſi quis ità ſcribat, LVCIVS HÆRES ESTO, SEIVS HÆRES ESTO, non ſit Seius ſubſtitutus, quamuis ſecundo loco hæres inſtitutus. Tum verò, militem vnum ad tempus, alium ex tempore hæredem inſtituere. l. quærebatur. de militari teſtam. Neque tamen ſubſtitutum dici ex tempore inſtitutum. Ad primum illud de legatis, fideicommiſſis & donationibus cauſa mortis, in quibus ſubſtitutiones fiunt, reſpondet idem Lancelotus, veras inſtitutiones in legatis, fideicommiſſis, & donationibus cauſa mortis fieri, quemadmodum & ſubſtitutiones, ídque ex propria vi & ſignificatione verbi. Neque mirum id nobis videri vult, cùm & actiones dicantur inſtitutæ, & obligationes inſtitutæ. l. ij. de origine iur. l. ex hoc iure. de inſt. & iure. Et fullonicæ inſtitutæ. l. apud. de aqua pluu. arc. Mihi longè aliud iudicium eſt. † Nam 4
inſtitutionem in fideicommiſſis propriè non dici intelligimus, ex l. ea, quæ. de cond. inſtit. In fideicommiſſis quoque (ait Iureconſ.) opportebit eos, qui de fideicommiſſis cognoſcunt, ſubſequi prætoris edictum. Nihil autem neceſſe ſit edi-

ctum Prætoris ſubſequi,ſi in fideicommiſſis propriè dicitur ſubſtitutio. Quin cùm iſto eodem loco ſcribat Iureconſ. pertinere edictum de conditionibus inſtitutionum ad legata & donationes cauſa mortis , ſignificat non obſcurè in legatis & donationibus cauſa mortis inſtitutiones non propriè dici. Quid enim neceſſe ſit admonere , ad legata quoque pertinere titulum de condit. inſtit. ſi quemadmodum hæredis , ità & legatarij propriè dicitur inſtitutio? Vlpian.in l. ſi quis pecuniam.ſi quis omiſs. cauſa teſt. Quamquam de hæredibus inſtituendis videatur prætor loqui,attamen etiam ad alios, quàm hæredes hæc res ſerpit:vt ſi ſit legatarius,à quo fideicommiſſum relictum eſt , & hîc quidem egiſſet , vt omittat rem. † Iam verò verbi Subſtituo , longè
5 alia ſignificatio eſt , quàm Lancelotus exiſtimauit. Ponere namque & collocare , inſtituo ſignificat. Ità dixit Teren. in animo inſtituere:ita M. Tull. ad Atticum. in loco illo inaugurato Vectium inſtituit : vt quem è vita emigrantes , in iuris noſtri & patrimonij locum ponimus , dicatur inſtitutus.Adeò vt per ſe inſtituere,hæredem ſcribere ſignificet. l. eam , quam. C. de fideic. Vndè fit vt teſtatoris , & hæredis eadem perſona ſit , & quæ teſtatori , & in teſtatorem , eædem hæredi, & in hæredem actiones competant.Neque mouet quod interdum ſubſtitutio in legatis fieri dicatur : verbum enim,Subſtituo , ſubrogare etiam, & ſummittere ſignificat. Ità ſumitur in l. arbores. in l. inutilium. de vſufru. in l. j. de alie. iud. mutand. cauſa fact. in l. ſi grege legato. de leg.

de leg. j. Ad ſecundam obiectionem idem Lancelot. reſpondet, fideicommiſſariam inſtitutionem dici quemadmodum & ſubſtitutionem. l. quærebatur. de milit. teſtam. Quinimò (ait iureconſ.) & ſi codicillos antè fecerat, poterit eos per teſtamentum ſequens cauendo, in poteſtatem inſtitutionis redigere, & efficere directam, quæ erat precaria. Quo ex loco liquidò mihi colligi videtur, precariam, inſtitutionem non eſſe, cùm redigi dicatur ad poteſtatem inſtitutionis. Tùm verò, qui per alienas manus capit, quomodo inſtitutus dici poteſt? Cui igitur reſtitui hæreditas iubetur, is non ſimpliciter dicetur ſubſtitutus, ſed per fideicommiſſum ſubſtitutus: de quo ſcripſimus lib. j. lect. variar. Accurſij autem definitio, eius ſubſtitutionis eſt, quæ ſimpliciter, propriéque dicitur ſubſtitutio, & ex qua fieri quis hæres poteſt. Nàm & Caius, vti iàm diximus, ſecundi hæredis appellationem ſubſtitutionem definiuit, & Paulus inſtitutionem ſecundi hæredis. Fideicommiſſarium autem accepta hæreditate hæredem non fieri conſtat: cùm qui ſemel hæres extitit, ſemper hæres maneat. l. ait Prætor. §. ſed quod Papinianus. de minor. Itáque in fideicommiſſarium vtiles, & obliquæ dumtaxat dantur actiones. l. . ad Treb. Tum verò, hæres dominum ſignificat. §. vlti. de hæred. qual. & diff. lib. ij. Inſtit. arg. l. illis verbis. de hæred. inſtit. vbi rectè illa inſtitutio fieri dicitur, TITIVS HÆREDITATIS MEÆ DOMINVS ESTO. Dominium autem iuſtum non transferri ex cauſa fideicommiſſi, intelligi po-

teſt ex l. qui vſumfructum. ſi vſusfr. petat. in qua rationem illam dubitandi eſſe alibi ſcripſimus, quòd cui vſusfructus ex cauſa fideicommiſſi traditus eſt, vſumfructum acquiſiuiſſe non videtur, ſed eius dumtaxat poſſeſſionem. Vndè fit vt ex cauſa legati vſucapio ſequatur, ex cauſa fideicommiſſi non item. Neque enim exiſtimandum eſt ex quauis cauſa poſſidentem vſucapere poſſe: l. ſequitur. l. non ſolùm. de vſuc. arg. l. ſi duo. §. idem. de iureiur. Malè igitur, Subſtituo, vulgò eò verbum commune dici exiſtimatur, quia ſit & directum, & obliquum: De quo plura dicemus ad l. iàm hoc iure. Ad Tertiam obiectionem, de tertio & quarto gradibus, non placet Lanceloto, neque item mihi vulgaris reſponſio, per ſecundum gradum vlteriorem etiam intelligi, vt per ſecundas nuptias omnes poſt primas: Quare omnes ſubſtitutos, eò dici ſecundo gradu inſtitutos putat, quia omnes omnium graduum hæredes primo ſint ſubſtituti: vt tertius ſit primo ſubſtitutus, quartus primo, & ità deinceps, quemadmodum & ſecundus. Quæ ſi bona ratio eſt, quid neceſſe eſt in l. ſi Titius. & in l. cohæredi. hoc titu. illud decidi, ſubſtitutum ſubſtituto, eſſe & inſtituto ſubſtitutum? Tum verò ſi tertius & quartus primo ſint ſubſtituti, quemadmodum & ſecundus, quid eſt, quòd non omnibus ſimul hæreditas poſt primum defertur? Poſtremò, ſi is mihi dicitur ſubſtitutus, cui poſt me hæreditas defertur, tertius ſecundo, quartus tertio, erit ſubſtitutus. Veram igitur rationem rei huius ad l.

ad l. j. huius tit. exponemus. Iam verò quod de illis ſubſtitutionibus obiicit, CAIVS HÆRES ESTO, SEIVS HÆRES ESTO, leuis admodum obiectio eſt: nemo enim dubitat ſucceſſionis ſpectari opportere ordinem, non ſcripturæ, vti iàm diximus. Ad l. quærebatur. de milit. teſtam. reſpondet, ex tempore à milite inſtitutum eſſe ſubſtitutum. † Quod mihi nullo modo probari poteſt. Imprimis enim adita ab inſtituto hæreditate, expirant vulgares ſubſtitutiones. l. poſt aditam. C. de impub. † Tum verò, cui ſecundo loco ex teſtamento defertur hæreditas, is ſubſtitutus eſt. Inſtituto autem ex tempore, ſuo tempore primo loco hæreditas defertur. Poſtremò, vulgaris omnis ſubſtitutio in primũ caſum fit: quo modo non fit iſta ex tempore inſtitutio, quæ mihi non ſubſtitutiò videtur, ſed militaris inſtitutio. Neque tamen negauerim & hanc ex tempore inſtitutionẽ poſſe latè ſumpto vocabulo, ſubſtitutionem appellari: vt in l. miles ita. de milit. teſtam. Defenſa igitur eſt aduerſus Bartolum & Politum Accurſij definitio, quamuis illæ Caij, & Pauli clariores ſint, minúſque multas repræhenſiones patiantur. Nam legatarios, fideicommiſſarios, & donatarios apertè reiiciunt & excludunt, & illis etiam ſubſtitutionibus conueniunt, quæ ſecundo ſemper gradu conſiſtunt. Poſſumus & ſic ad primas duas Lanceloti obiectiones reſpondere: Hæredis inſtitutionem, quandam eſſe primam, quandam ſecundam. Primam in nomine generis manere, vt ius ciuile, pactum, adoptionem, cognationem,

Margin numbers: 6 (beside "tutum eſſe ſubſtitutum. † Quod mihi nullo mo-"), 7 (beside "nes. l. poſt aditam. C. de impub. † Tum verò, cui").

tionem, iuriſdictionem: Secundam autem appellari ſubſtitutionem. Ego aduerſus definitiones has oppono.l j. huius tit.in qua exhæredato filio, ſubſtitutio fieri poſſe dicitur: quæ tamen ſecunda inſtitutio non videtur: cùm neque teſtatoris, neque filij ſecundus hæres ſit, quem filio exhæredato pater ſubſtituit. Filij enim primus hæres videtur, patris neque primus neque ſecundus. Tum verò filio exhæredato nemo ſic ſcribit, SI FILIVS HÆRES NON ERIT: multoque adeò minus ſic, SI FILIVS HÆRES ERIT. Quin nec per fideicommiſſum exhæredato ſubſtitui poteſt.l.cohæredi. §. cum filiæ. hoc tit. nemo enim reſtituere poteſt quod non accepit. Poſtremò, in diuerſis hæreditatibus vix eſt vt inſtitutio & ſubſtitutio reperiantur. Oppono l.Gall. l. ſi mater. hoc tit. vbi poſthumi inſtitui dicuntur, quamuis ſecundo gradu ſcribi videantur.l.cùm in teſtamento.de hæred.inſt. Oppono l.cùm ex filio.§. quidam quatuor.hoc tit. in quo §. gradu ſecundo inſtitutus admittitur vnà cùm inſtitutis ad portionem vacantem. Certi autem iuris eſt, inſtitutos in iure accreſcendi, ſubſtitutis anteferri. Ad primam obiectionem reſpondeo, impuberis filij quamuis exhæredati ſucceſſionem, ſecundam eſſe vtpotè à qua incipere teſtamentum non poſſit. l. moribus.§. vlt.hoc tit. Eóque qui impuberi exhæredato hæredem dat, ſubſtituere dici, & niſi ſubſtituat, non rectè hæredem dat: de quo plura ad d.l.moribus. Ad ſecundam obiectionem Accurſius & Bartolus reſpondent, in l. Gallus. & in

in l. ſi mater. accipi inſtitutionem pro ſubſtitutione. Nam ex l. cùm in teſtamento. conſtare duos eſſe hæredum gradus cùm poſthumus nepos inſtituitur, ità vti Gallo Aquilio placuit. Quod ego neque credo, neque crediturus ſum, etiam iuratis. Etenim poſthumo, qui ità inſtituitur, SI FILIVS VIVO AVO MORIATVR, non poteſt niſi primo loco hæreditas deferri. Neque obſtat. l. cùm in teſtamento. in qua duo hæredum gradus fieri dicuntur: non quia alteri ſecundum alterum hæreditas deferatur, verum quia filius & nepos ad hæreditatem ſimul non admittantur. Si enim poſthumus patri ſuo ſubſtituitur, ſtultè dubitatur, nûm poſthumo ſubſtitutus, eo non nato, cum patre ſimul admittatur: conſtat enim ſubſtitutum ſubſtituto vnà cum inſtituto admitti non poſſe: verùm quia vterque inſtitutus eſt, non nato poſthumo vnà cum filio admittendus videbatur poſthumo ſubſtitutus, ac ſi filius poſthumum nepotem haberet cohæredem. Ad §. quidam quatuor hæredes. reſpondeo eodẽ tempore & ſubſtituto & reliquis cohæredibus, deferri hæreditatem, quaſi caduca facta inſtitutione eius, qui teſtatore viuo, mortuus eſt. Opponat poſtremò aliquis ex Bartol. ſententia, SI FILIVS MEVS ME VIVO MORIATVR, &C. NEPOS POST MORTEM MEAM NATVS HAERES ESTO: ſubſtitutionem eſſe: neque tamen ſecundam eſſe inſtitutionem. Cui obiectioni Bartol. reſpondeat, iiſdem verbis & nepotem poſthumum ſubſtitui, & filium inſtitui. Sed nos iàm demonſtrauimus

mus ex formula Galli inſtitui, nō ſubſtitui poſthumos nepotes. Et quod Bartol. putat filium ab eo inſtitui, qui ità ſcribit, SI FILIVS HAERES NON ERIT, NEPOS HAERES ESTO: manifeſtò falſum conuincitur ex l. Gallus. §. idem credendum. Et §. in omnibus. l. ſi quis eum §. ſi ſuo. hoc tit. Sed ſi (ait Pomponius) ſecundum teſtamentum ita fecerit pater, ſi viuo ſe filius decedat: poteſt dici non rumpi ſuperius teſtamentum: quia ſecundum non valet, in quo fi-
8 lius præteritus eſt. † Subſtitutionum genera ſex Accurſ. facit, quem vulgò doct. ſequuntur, vulgarem, pupillarem, exemplarem, breuiloquam, compendioſam, & fideicommiſſariam. Quæ diuiſio quas ob res mihi non placeat, alio loco expoſuimus. Primùm enim exemplaris ſubſtitutio, cùm eadem ratione introducta ſit, qua pupillaris, l. ex facto. hoc tit. l. humanitatis. C. eod. §. qua ratione. de pup. ſubſt. lib. ij. Inſt. poteſt & ipſa dici pupillaris, exemplo patronorum tutelæ, quæ legitima dicitur: non quòd lege XII. Tab. quicquam de ea cautum ſit nominatim: ſed quia perindè accepta eſt per interpretationem, ac ſi verbis legis introducta eſſet. Eo enim ipſo, quo hæreditates libertorum, libertarumque, ſi inteſtati deceſſiſſent, iuſſerat lex ad patronos liberóſve eorum pertinere, crediderunt veteres, voluiſſe legem etiam tutelas ad eos pertinere: cùm & agnatos, quos ad hæreditatem lex vocat, eoſdem & tutores lex eſſe iuſſit: quia plerumque vbi ſucceſſionis emolumentum eſt, ibi & tutelæ onus eſſe opportet. Quin & parentum tutela,

quæ

quæ ad exemplum patronorum tutelæ introducta eſt, legitima & ipſa appellatur. Cùm igitur exemplo ſubſtitutionis, quæ pupillo fit, introductum ſit, vt furioſo ſubſtituere liceat, (quia & furor quædam videtur pueritia furioſi, vt reſipiſcentia, adoleſcentia) non malè ſubſtitutiones diuidentibus, exemplaris hæc ſubſtitutio pupillaris appellabitur. Et ſanè nulla alia in re à pupillari differt, niſi quòd pupillo ſubſtitui quiuis poteſt: furioſo autem certa dumtaxat perſona, (de quo in l. humanitatis.) finiturque liberis ſuperuenientibus furioſo. quo modo pupillaris extingui non poteſt, cùm antè annum decimumquartum ad generandum homo non ſit idoneus. & vt accidere aliquando poſſit, vt gignat, tamen iuſtas nuptias non contrahit impubes. Quamuis autem commodiùs ſit in pupillari exemplarem compræhendere, quàm nouum genus facere ſubſtitutionis exemplarem ſubſtitutionem, tamen valdè in hoc non repugno. Breuiloqua ſanè ſubſtitutio quemadmodum quartum ſubſtitutionis genus ſubſtituat, id verò non intelligo. Primò enim ſi breuiloqua ſubſtitutio quartum genus eſt ſubſtitutionum, fuſa & explicata ſubſtitutio quintum genus erit ſubſtitutionum: cùm eadem ſit diſciplina contrariorum. Tum verò, vix eſt, vt orationis figura genus nouum conſtituat ſubſtitutionis: cùm nec coniunctionem quidem per ſe faciat. l. ſi ità quis hæredes. de hæred. inſt. Poſtremò, breuiloquam ſubſtitutionem eſſe volunt interpretes reciprocantem. Sed cur non & hæc

hæc breuiloqua ſit, TITIVM, MAEVIVM, LVCIVM SVBSTITVO: cùm breuiter tres ſint hæredes ſubſtituti? l. ſi ità quis hæredes. de hæred. inſt. quo in loco eum, qui ità ſcribit, TITIVM, LVCIVM, MÆVIVM, ÆQVIS PARTIBVS INSTITVO, dicitur celeriter inſtituere, hoc eſt, vt ego interpretor, breuiter. Quòd ſi breuis ea eſt inſtitutio, cur non & breuis ſubſtitutio ea ſit, TITIVM, MÆVIVM, LVCIVM SVBSTITVO? Ex iis apparet, in eo quoque peccare interpretes noſtros, qui tertium ſubſtitutionis genus (de quo loquitur Iureconſult. in l. iàm hoc iure. hoc titu.) breuiloquam faciunt: cum tertium illud ſubſtitutionis genus ſit, in quo verbo communi vtimur? quod fieri etiam poteſt in ſubſtitutione, quæ reciproca non eſt, quemadmodum ſuperius diximus. Neque imperitè minùs compendioſam ſubſtitutionem quintum ſubſtitutionis genus faciunt. Primùm enim, ſi quæ compendio fit ſubſtitutio quintum ſubſtitutionis genus eſt, cur non & ſubſtitutio, in qua certa poſt pubertatem exprimitur ætas, ſextum genus erit ſubſtitutionis? nàm compendioſæ ſubſtitutioni ea opponitur, in qua certam ætatem teſtator deſignat. l. precibus. C. de impub. & aliis. Tum verò, valdé ridiculum eſt, compendioſam ſubſtitutionem quintum genus facere ſubſtitutionis, ac non potiùs militarem ſubſtitutionem, cuius compendioſa ſpecies eſt. d. l. precibus. Miles namque, qui priuilegio ſuo in ſubſtitutione impuberis vti vult, hoc eſt, pubertatem verbis directis ſub-

ſtituen

ſtituendo egredi, id facit, interdum ætate certa poſt pubertatem non expreſſa: eaque compendio fieri dicitur ſubſtitutio: vel certa expreſſa ætate poſt pubertatem. Vtro autem modo ſubſtituat, nihil refert: legitimis namque hæredibus adoleſcentis ſemper hæreditas ſeruatur: & ij quaſi ex cauſa fideicommiſſi bona militis reſtituent ſubſtituto. l. precibus. & l. Centurio. in qua imperitiſſimè iidē interpretes noſtri exiſtimant, factam à milite compendioſam ſubſtitutionem: cum certam ætatem poſt pubertatem Centurio ſubſtituendo expreſſerit. † Dupliciter igitur diuidi poſsè videtur ſubſtitutio, vel ex caſuum, vel ex formularum varietate. Caſus, quibus admittuntur ſubſtituti, ſunt: SI HÆRES NON ERIT, aut, SI HÆRES ERIT: formulæ tres, ſi hæres non erit, ſi hæres erit, &, MÆVIVM TITIO SVBSTITVO. Illa ſubſtitutio SI HAERES NON ERIT, vulgaris, SI HAERES ERIT, pupillaris: TITIO MAEVIVM SVBSTITVO. tertij generis ſubſtitutio appellatur: & vulgaris quamobrem dicta ſit, expoſitum à nobis alio in loco eſt. Bartolus ex ſententia Gul. cuiuſdam de Cuneo, quinque rationes affert appellationis huius. Prima eſt, quia omnibus pateat: itaque quæſtionem dici vulgarem, in l. vulgaris, de furt. Et in l. in ratione. §. quod vulgò. ad leg. Falcid. Verùm ratio iſta ab Azonis ratione non differt, quæ Bartolo non probatur. † Tum verò, vulgaris quæſtio non ea dicitur, quæ omnibus patet, ſed quæ vulgò à prudentibus agitatur, & tractatur: & quæ vulgò

9, 10 (margin)

Iure

10. *Vulgaris quæſtio quæ dicatur?*
11. *Actio directa quæ appelletur?*
12. *Vulgaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
13. *Pupillaris Subſtitutio quare introducta?*
14. *Pupillaris Subſtitutio quare ſic appellata?*
15. *Vulgaris Subſtitutionis ſpecies tres.*
16. *Vulgaris Subſtitutionis melior & rectior diuiſio.*
17. *Vulgaris Subſtitutionis effectus quinque, & primus.*
18. *Num ità ſemper hæredem dominum faciat ſeruus inſtitutus, vt ſubſtituto numquam locus ſit?*
19. *Núm ſi ſperetur in integrum reſtitutio, ceſſet Subſtitutio?*
20. *Quis præferatur, hærede inſtituto antè hæreditatem aditam decedente, hærediſne hæres, An Subſtitutus?*
21. *Núm monacho hærede inſtituto, eo recuſante adire, Cœnobium adire poſſit?*
22. *Nûm filij repudiatio noceat patri, ità vt patri præferatur, Subſtitutus?*
23. *Nûm fideicommiſſarius præferatur vulgari ſubſtituto.*
24. *Si indignus hæres inſtitutus hæreditatem non adeat, fiſcuſnè an Subſtitutus admittatur?*
25. *Nûm inſtitutus, & Subſtitutus aliquo caſu ſimul admittantur? Et ſecundus Effectus vulgaris ſubſtitutionis.*
26. *An Subſtitutus admittatur, ſi primo gradu inſtitutus hæres quidem eſſe poſſit, ſed non eo modo quo defunctus voluit?*
27. *An mortuo filio viuo patre, admittatur Subſtitutus.*

tutus ex tacita vulgari?

28. *Núm Subſtitutus poſthumo in ſecundum caſum, non nato poſthumo admittatur ex tacita vulgari?*

29. *Vulgaris ſubſtitutionis tertius Effectus.*

30. *Núm ſi mater in medio ſit, vulgaris ad pupillarem trahatur?*

31. *Nûm expreſſa vulgaris facta furioſo, contineat tacitam exemplarem.*

32. *Vulgaris Subſtitutionis quartus Effectus.*

33. *Nûm per vulgarem expreſſam, quæ continet pupillarem, ſuc ce datur pupillo?*

34. *Nûm vulgaris, quæ in expreſſa pupillari continetur, ad bona pupilli trahatur?*

35. *Vtrum tacita vulgaris noceat matri?*

36. *Nûm per aditionem, quæ fit, ex tacita vulgari, confirmetur expreſſa pupillaris?*

37. *Nûm ex Subſtitutione vulgari, partim expreſſa, partim tacita, mater in caſum non expreſſum admittatur?*

38. *Vulgaris Subſtitutionis quintus ac poſtremus Effectus.*

39. *Nûm ſi plures ſint hæredes inſtituti, aditione vnius, Subſtitutiones omnes vulgares extinguantur?*

40. *Sitne vulgari ſubſtituto locus, aduerſus aditionem hæreditatis reſtituto minore?*

41. *Nûm exiſtentia ſui hæredis impediat vulgarem ſubſtitutum?*

42. *Nûm ſi quis, cum poſſet hæreditatem adire, petiit bonorum poſſeſſionem, fecerit locum ſubſtituto?*

OMNIS ſubſtitutionum quæ-
ſtio iis capitibus continetur.
Quid ſit ſubſtitutio: Quot, &
quæ eius ſpecies: Qui effectus,
cuiuſque ſpeciei: Quibus mo-
1 dis quæque finiatur. † Subſti-
tutio igitur, authore Caio lib. ij. Inſtitut. eſt ſe-
cundi hæredis appellatio: authore Paulo in l. ex
facto. §. Lucius. hoc tit. eſt inſtitutio ſecundi hæ-
redis. Accurſius ſecundam inſtitutionem defi-
niuit, cui definitioni opponit Bartolus l. mori-
bus. §. ſed & ſi quis ità. infrà eod. Quo in loco
inſtitutionem præcedit ſubſtitutio, hoc modo,
SI FILIVS HÆRES NON ERIT, SE-
IVS ESTO. FILIVS HÆRES ESTO.
Ad quam obiectionem Bartolus ne philoſophos
ignorare videatur, reſpondet, ordinem intelle-
ctus, non ſcripturæ ſpectandum; intelligi nam-
que vtique præcedere inſtitutionem, quoque
2 tandem loco fiat. Potuit, meo iudicio, diluci-
dius cum Iuriſconſulto eodem iſto loco reſpon-
diſſe, ordinem ſucceſſionis, non ſcripturæ atten-
di opportere: eúmque inſtitutum dici, cui primo
loco hæreditas ex teſtamento defertur: cui ſe-
cundo vel tertio loco, ſubſtitutum. Poſt Barto-
lum Lancelotus Politus Accurſij definitionem
acriùs, vehementiúſque oppugnauit. Nam neque
recurrere cum definito definitionẽ videri, cùm
neque omnis ſubſtitutio ſecunda ſit inſtitutio,
nec viciſſim, omnis ſecunda inſtitutio, ſubſtitu-
tio: & fideicommiſſariam ſubſtitutionem dici,
quæ tamen inſtitutio non ſit: poſtremò, tertio &
quarto

quarto gradibus ſubſtitui poſſe, non ſolùm ſecundo. Non eſſe autem omnem ſubſtitutionem 3
ſecundam inſtitutionem ex eo apparere, quòd in legatis, fideicommiſſis, & donationibus cauſa mortis fieri dicantur ſubſtitutiones. l. vnica. §. ſin autem. C. de caduc. toll. l. vt hæredibus. infrà de leg. ij. l. ei, cui. de don. cauſa mort. l. cùm pater. §. à te peto. de leg. ij. Rurſum non omnem ſecundam inſtitutionem, eſſe ſubſtiutionem ex eo intelligi, quòd ſi quis ità ſcribat, LVCIVS HÆRES ESTO, SEIVS HÆRES ESTO, non ſit Seius ſubſtitutus, quamuis ſecundo loco hæres inſtitutus. Tum verò, militem vnum ad tempus, alium ex tempore hæredem inſtituere. l. quærebatur. de militari teſtam. Neque tamen ſubſtitutum dici ex tempore inſtitutum. Ad primum illud de legatis, fideicommiſſis & donationibus cauſa mortis, in quibus ſubſtitutiones fiunt, reſpondet idem Lancelotus, veras inſtitutiones in legatis, fideicommiſſis, & donationibus cauſa mortis fieri, quemadmodum & ſubſtitutiones, ídque ex propria vi & ſignificatione verbi. Neque mirum id nobis videri vult, cùm & actiones dicantur inſtitutæ, & obligationes inſtitutæ. l. ij. de origine iur. l. ex hóc iure. de iuſt. & iure. Et fullonicæ inſtitutæ. l. apud. de aqua pluu. arc. Mihi longè aliud iudicium eſt. † Nam 4
inſtitutionem in fideicommiſſis propriè non dici intelligimus, ex l. ea, quæ. de cond. inſtit. In fideicommiſſis quoque (ait Iuteconſ.) opportebit eos, qui de fideicommiſſis cognoſcunt, ſubſequi prætoris edictum. Nihil autem neceſſe ſit edi-

ctum Prætoris ſubſequi, ſi in fideicommiſſis propriè dicitur ſubſtitutio. Quin cùm iſto eodem loco ſcribat Iureconſ. pertinere edictum de conditionibus inſtitutionum ad legata & donationes cauſa mortis, ſignificat non obſcurè in legatis & donationibus cauſa mortis inſtitutiones non propriè dici. Quid enim neceſſe ſit admonere, ad legata quoque pertinere titulum de condit. inſtit. ſi quemadmodum hæredis, ità & legatarij propriè dicitur inſtitutio? Vlpian. in l. ſi quis pecuniam. ſi quis omiſſ. cauſa teſt. Quamquam de hæredibus inſtituendis videatur prætor loqui, attamen etiam ad alios, quàm hæredes hæc res ſerpit: vt ſi ſit legatarius, à quo fideicommiſſum relictum eſt, & hîc quidem egiſſet, vt omittat rem.
5 † Iam verò verbi Subſtituo, longè alia ſignificatio eſt, quàm Lancelotus exiſtimauit. Ponere namque & collocare, inſtituo ſignificat. Ità dixit Teren. in animo inſtituere: ita M. Tull. ad Atticum. in loco illo inaugurato Vectium inſtituit: vt quem è vita emigrantes, in iuris noſtri & patrimonij locum ponimus, dicatur inſtitutus. Adeò vt per ſe inſtituere, hæredem ſcribere ſignificet. l. eam, quam. C. de fideic. Vndè fit vt teſtatoris, & hæredis eadem perſona ſit, & quæ teſtatori, & in teſtatorem, eædem hæredi, & in hæredem actiones competant. Neque mouet quod interdum ſubſtitutio in legatis fieri dicatur: verbum enim, Subſtituo, ſubrogare étiam, & ſummittere ſignificat. Ità ſumitur in l. arbores. in l. inutilium. de vſufru. in l. j. de alie. iud. mutand. cauſa fact. in l. ſi grege legato.

de leg.

de leg. j. Ad ſecundam obiectionem idem Lanctlot. reſpondet, fideicommiſſariam inſtitutionem dici quemadmodum & ſubſtitutionem. l. quærebatur. de milit. teſtam. Quinimò (ait iureconſ.) & ſi codicillos antè fecerat, poterit eos per teſtamentum ſequens cauendo, in poteſtatem inſtitutionis redigere, & efficere directam, quæ erat precaria. Quo ex loco liquidò mihi colligi videtur, precariam, inſtitutionem non eſſe, cùm redigi dicatur ad poteſtatem inſtitutionis. Tùm verò, qui per alienas manus capit, quomodo inſtitutus dici poteſt? Cui igitur reſtitui hæreditas iubetur, is non ſimpliciter dicetur ſubſtitutus, ſed per fideicommiſſum ſubſtitutus: de quo ſcripſimus lib. j. lect. variar. Accurſij autem definitio, eius ſubſtitutionis eſt, quæ ſimpliciter, propriéque dicitur ſubſtitutio, & ex qua fieri quis hæres poteſt. Nàm & Caius, vti iàm diximus, ſecundi hæredis appellationem ſubſtitutionem definiuit, & Paulus inſtitutionem ſecundi hæredis. Fideicommiſſarium autem accepta hæreditate hæredem non fieri conſtat: cùm qui ſemel hæres extitit, ſemper hæres maneat. l. ait Prætor. §. ſed quod Papinianus. de minor. Itáque in fideicommiſſarium vtiles, & obliquæ dumtaxat dantur actiones. l. ·. ad Treb. Tum verò, hæres dominum ſignificat. §. vlti. de hæred. qual. & diff. lib. ij. Inſtit. arg. l. illis verbis. de hæred. inſtit. vbi rectè illa inſtitutio fieri dicitur, TITIVS HÆREDITATIS MEÆ DOMINVS ESTO. Dominium autem iuſtum non transferri ex cauſa fideicommiſſi, intelligi po-

ad l. j. huius tit. exponemus. Iam verò quod de illis ſubſtitutionibus obiicit, CAIVS HÆRES ESTO, SEIVS HÆRES ESTO, leuis admodum obiectio eſt: nemo enim dubitat ſucceſſionis ſpectari oportere ordinem, non ſcripturæ, vti iàm diximus. Ad l. quærebatur. de milit. teſtam. reſpondet, ex tempore à milite inſtitutum eſſe ſubſtitutum. † Quod mihi nullo modo probari poteſt. Imprimis enim adita ab inſtituto hæreditate, expirant vulgares ſubſtitutiones. l. poſt aditam. C. de impub. † Tum verò, cui 6
ſecundo loco ex teſtamento defertur hæreditas, is ſubſtitutus eſt. Inſtituto autem ex tempore, ſuo tempore primo loco hæreditas defertur. Poſtremò, vulgaris omnis ſubſtitutio in primum caſum fit: quo modo non fit iſta ex tempore inſtitutio, quæ mihi non ſubſtitutiò videtur, ſed militaris inſtitutio. Neque tamen negauerim & hanc extempore inſtitutionẽ poſſe latè ſumpto vocabulo, ſubſtitutionem appellari: vt in l. miles ita. de milit. teſtam. Defenſa igitur eſt aduerſus Bartolum & Politum Accurſij definitio, quamuis illæ Caij, & Pauli clariores ſint, minúſque multas repræhenſiones patiantur. Nam legatarios, fideicommiſſarios, & donatarios apertè reiiciunt & excludunt, & illis etiam ſubſtitutionibus conueniunt, quæ ſecundo ſemper gradu conſiſtunt. Poſſumus & ſic ad primas duas Lanceloti obiectiones reſpondere: Hæredis inſtitutionem, quandam eſſe primam, quandam ſecundam. Primam in nomine generis manere, vt ius ciuile, pactum, adoptionem, cognationem,

tionem, iuriſdictionem: Secundam autem appellari ſubſtitutionem. Ego aduerſus definitiones has oppono.l j. huius tit.in qua exhæredato filio, ſubſtitutio fieri poſſe dicitur: quæ tamen ſecunda inſtitutio non videtur: cùm neque teſtatoris, neque filij ſecundus hæres ſit, quem filio exhæredato pater ſubſtituit. Filij enim primus hæres videtur, patris neque primus neque ſecundus. Tum verò filio exhæredato nemo ſic ſcribit, SI FILIVS HÆRES NON ERIT: multoque adeò minus ſic, SI FILIVS HÆRES ERIT. Quin nec per fideicommiſſum exhæredato ſubſtitui poteſt.l.cohæredi. §. cum filiæ. hoc tit. nemo enim reſtituere poteſt quod non accepit. Poſtremò, in diuerſis hæreditatibus vix eſt vt inſtitutio & ſubſtitutio reperiantur. Oppono l.Gall. l. ſi mater. hoc tit. vbi poſthumi inſtitui dicuntur, quamuis ſecundo gradu ſcribi videantur.l.cùm in teſtamento.de hæred.inſt. Oppono l.cùm ex filio.§. quidam quatuor.hoc tit. in quo §. gradu ſecundo inſtitutus admittitur vnà cùm inſtitutis ad portionem vacantem. Certi autem iuris eſt, inſtitutos in iure accreſcendi, ſubſtitutis anteferri. Ad primam obiectionem reſpondeo, impuberis filij quamuis exhæredati ſucceſſionem, ſecundam eſſe vtpotè à qua incipere teſtamentum non poſſit. l. moribus.§. vlt.hoc tit. Eóque qui impuberi exhæredato hæredem dat, ſubſtituere dici, & niſi ſubſtituat, non rectè hæredem dat: de quo plura ad d.l.moribus. Ad ſecundam obiectionem Accurſius & Bartolus reſpondent, in l. Gallus. & in

in l. ſi mater. accipi inſtitutionem pro ſubſtitutione. Nam ex l. cùm in teſtamento. conſtare duos eſſe hæredum gradus cùm poſthumus nepos inſtituitur, ità vti Gallo Aquilio placuit. Quod ego neque credo, neque crediturus ſum, etiam iuratis. Etenim poſthumo, qui ità inſtituitur, SI FILIVS VIVO AVO MORIATVR, non poteſt niſi primo loco hæreditas deferri. Neque obſtat. l. cùm in teſtamento. in qua duo hæredum gradus fieri dicuntur: non quia alteri ſecundum alterum hæreditas deferatur, verùm quia filius & nepos ad hæreditatem ſimul non admittantur. Si enim poſthumus patri ſuo ſubſtituitur, ſtultè dubitatur, nûm poſthumo ſubſtitutus, eo non nato, cum patre ſimul admittatur: conſtat enim ſubſtitutum ſubſtituto vnà cum inſtituto admitti non poſſe: verùm quia vterque inſtitutus eſt, non nato poſthumo vnà cum filio admittendus videbatur poſthumo ſubſtitutus, ac ſi filius poſthumum nepotem haberet cohæredem. Ad §. quidam quatuor hæredes. reſpondeo eodẽ tempore & ſubſtituto & reliquis cohæredibus, deferri hæreditatem, quaſi caduca facta inſtitutione eius, qui teſtatore viuo, mortuus eſt. Opponat poſtremò aliquis ex Bartol. ſententia, SI FILIVS MEVS ME VIVO MORIATVR, &c. NEPOS POST MORTEM MEAM NATVS HAERES ESTO: ſubſtitutionem eſſe: neque tamen ſecundam eſſe inſtitutionem. Cui obiectioni Bartol. reſpondeat, iiſdem verbis & nepotem poſthumum ſubſtitui, & filium inſtitui. Sed nos iàm demonſtrauimus

mus ex formula Galli inſtitui, nõ ſubſtitui ſpoſthumos nepotes. Et quod Bartol. putat filium ab eo inſtitui, qui ità ſcribit, SI FILIVS HAERES NON ERIT, NEPOS HAERES ESTO: manifeſtò falſum conuincitur ex l. Gallus. §. idem credendum. Et §. in omnibus. l. ſi quis eum §. ſi ſuo. hoc tit. Sed ſi (ait Pomponius) ſecundum teſtamentum ita fecerit pater, ſi viuo ſe filius decedat: poteſt dici non rumpi ſuperius teſtamentum: quia ſecundum non valet, in quo fi-
8 lius præteritus eſt. † Subſtitutionum genera ſex Accurſ. facit, quem vulgò doct. ſequuntur, vulgarem, pupillarem, exemplarem, breuiloquam, compendioſam, & fideicommiſſariam. Quæ diuiſio quas ob res mihi non placeat, alio loco expoſuimus. Primùm enim exemplaris ſubſtitutio, cùm eadem ratione introducta ſit, qua pupillaris, l. ex facto. hoc tit. l. humanitatis. C. eod. §. qua ratione. de pup. ſubſt. lib. ij. Inſt. poteſt & ipſa dici pupillaris, exemplo patronorum tutelæ, quæ legitima dicitur: non quòd lege XII. Tab. quicquam de ea cautum ſit nominatim: ſed quia perindè accepta eſt per interpretationem, ac ſi verbis legis introducta eſſet. Eo enim ipſo, quo hæreditates libertorum, libertarumque, ſi inteſtati deceſſiſſent, iuſſerat lex ad patronos liberóſve eorum pertinere, crediderunt veteres, voluiſſe legem etiam tutelas ad eos pertinere: cùm & agnatos, quos ad hæreditatem lex vocat, eoſdem & tutores lex eſſe iuſſit: quia plerumque vbi ſucceſſionis emolumentum eſt, ibi & tutelæ onus eſſe opportet. Quin & parentum tutela,
quæ

quæ ad exemplum patronorum tutelæ introducta eſt, legitima & ipſa appellatur. Cùm igitur exemplo ſubſtitutionis, quæ pupillo fit, introductum ſit, vt furioſo ſubſtituere liceat, (quia & furor quædam videtur pueritia furioſi, vt reſipiſcentia, adoleſcentia) non malè ſubſtitutiones diuidentibus, exemplaris hæc ſubſtitutio pupillaris appellabitur. Et ſanè nulla alia in re à pupillari differt, niſi quòd pupillo ſubſtitui quiuis poteſt: furioſo autem certa dumtaxat perſona, (de quo in l. humanitatis.) finiturq́ue liberis ſuperuenientibus furioſo. quo modo pupillaris extingui non poteſt, cùm antè annum decimumquartum ad generandum homo non ſit idoneus. & vt accidere aliquando poſſit, vt gignat, tamen iuſtas nuptias non contrahit impubes. Quamuis autem commodiùs ſit in pupillari exemplarem compræhendere, quàm nouum genus facere ſubſtitutionis exemplarem ſubſtitutionem, tamen valdè in hoc non repugno. Breuiloqua ſanè ſubſtitutio quemadmodum quartum ſubſtitutionis genus ſubſtituat, id verò non intelligo. Primò enim ſi breuiloqua ſubſtitutio quartum genus eſt ſubſtitutionum, fuſa & explicata ſubſtitutio quintum genus erit ſubſtitutionum: cùm eadem ſit diſciplina contrariorum. Tum verò, vix eſt, vt orationis figura genus nouum conſtituat ſubſtitutionis: cùm nec coniunctionem quidem per ſe faciat. l. ſi ità quis hæredes. de hæred. inſt. Poſtremò, breuiloquam ſubſtitutionem eſſe volunt interpretes reciprocantem. Sed cur non & hæc

hæc breuiloqua ſit, TITIVM, MAEVIVM, LVCIVM SVBSTITVO: cùm breuiter tres ſint hæredes ſubſtituti? l. ſi ità quis hæredes. de hæred. inſt. quo in loco eum, qui ità ſcribit, TITIVM, LVCIVM, MÆVIVM, ÆQVIS PARTIBVS INSTITVO, dicitur celeriter inſtituere, hoc eſt, vt ego interpretor, breuiter. Quòd ſi breuis ea eſt inſtitutio, cur non & breuis ſubſtitutio ea ſit, TITIVM, MÆVIVM, LVCIVM SVBSTITVO? Ex iis apparet, in eo quoque peccare interpretes noſtros, qui tertium ſubſtitutionis genus (de quo loquitur Iureconſult. in l. iàm hoc iure. hoc titu.) breuiloquam faciunt: cum tertium illud ſubſtitutionis genus ſit, in quo verbo communi vtimur? quod fieri etiam poteſt in ſubſtitutione, quæ reciproca non eſt, quemadmodum ſuperius diximus. Neque imperitè minùs compendioſam ſubſtitutionem quintum ſubſtitutionis genus faciunt. Primùm enim, ſi quæ compendio fit ſubſtitutio quintum ſubſtitutionis genus eſt, cur non & ſubſtitutio, in qua certa poſt pubertatem exprimitur ætas, ſextum genus erit ſubſtitutionis? nàm compendioſæ ſubſtitutioni ea opponitur, in qua certam ætatem teſtator deſignat. l. precibus. C. de impub. & aliis. Tum verò, valdè ridiculum eſt, compendioſam ſubſtitutionem quintum genus facere ſubſtitutionis, ac non potiùs militarem ſubſtitutionem, cuius compendioſa ſpecies eſt. d. l. precibus. Miles namque, qui priuilegio ſuo in ſubſtitutione impuberis vti vult, hoc eſt, pubertatem verbis directis ſub-

ſtituen

ſtituendo egredi, id facit, interdum ætate certa poſt pubertatem non expreſſa: eaque compendio fieri dicitur ſubſtitutio: vel certa expreſſa ætate poſt pubertatem. Vtro autem modo ſubſtituat, nihil refert: legitimis namque hæredibus adoleſcentis ſemper hæreditas ſeruatur: & ij quaſi ex cauſa fideicommiſſi bona militis reſtituent ſubſtituto. l. precibus. & l. Centurio. in qua imperitiſſimè iidē interpretes noſtri exiſtimant, factam à milite compendioſam ſubſtitutionem: cum certam ætatem poſt pubertatem Centurio ſubſtituendo expreſſerit. † Dupliciter igitur diuidi poſſè videtur ſubſtitutio, vel ex caſuum, vel ex formularum varietate. Caſus, quibus admittuntur ſubſtituti, ſunt: SI HÆRES NON ERIT, aut, SI HÆRES ERIT: formulæ tres, ſi hæres non erit, ſi hæres erit, &, MÆVIVM TITIO SVBSTITVO. Illa ſubſtitutio SI HAERES NON ERIT, vulgaris, SI HAERES ERIT, pupillaris: TITIO MAEVIVM SVBSTITVO. tertij generis ſubſtitutio appellatur: & vulgaris quamobrem dicta ſit, expoſitum à nobis alio in loco eſt. Bartolus ex ſententia Gul. cuiuſdam de Cuneo, quinque rationes affert appellationis huius. Prima eſt, quia omnibus pateat: itaque quæſtionem dici vulgarem, in l. vulgaris, de furt. Et in l. in ratione. §. quod vulgò. ad leg. Falcid. Verùm ratio iſta ab Azonis ratione non differt, quæ Bartolo non probatur. † Tum verò, vulgaris quæſtio non ea dicitur, quæ omnibus patet, ſed quæ vulgò à prudentibus agitatur, & tractatur: & quæ vulgò

Iure

Iureconſulti dici ſcribunt, prudentum communes ſententiæ ſunt, cuiuſmodi illa eſt, vnam Falcidiam in duplicibus tabulis ſeruari. d. §. quod vulgò. cuiuſmodi & illa bonorum poſſeſſionem contra tabulas, contrà legem eſſe, l. quod vulgò. de bonor. poſſeſſ. contra tab. Cuiuſmodi & illa, poſſeſſionis cauſam neminem ſibi mutare poſſe. Secunda ratio eſt, quia ſit directa: ità enim in l. quidam cùm. de hæredibus inſtitut. vulgarem actionem appellari. Verùm iſta ratione pupillaris dici poſſit vulgaris, quæ & ipſa directa ſit, verbíſque ciuilibus fiat. l. verbis ciuilibus. hoc tit. Tum verò, non eadem ratione actionem directam ſubſtitutionem dici ex eo intelligi poteſt, quòd actioni directæ, vtilis: ſubſtitutioni directæ, obliqua opponitur: quorum autem contraria diuerſa ſunt, ipſa quoque diuerſa eſſe
11 neceſſe eſt. † Actio quidem directa ea appellatur, quæ ex ipſis verbis, vel legis, vel edicti competit, quæ verò ex ſententia legis, vel edicti vtilitatis cauſa datur, vtilis: quæ neque formula, neque vi, à directa quicquam differt. l. actio. de negot. geſt. Sed de actionibus vtilibus, & quam variè actio vtilis dicatur, ſcripſimus ad l. ſi menſor. ſi menſor fal. mod. dix. Tertia Gulielmi ratio eſt appellationis iſtius, quia ſit approbata, ità enim actionem dici vulgarem, in l. ſi ſeruus nauem. de furt. Sed iſto modo omnes ſubſtitutiones vulgares dici poſſint, cùm ſint omnes receptæ & approbatæ: Tum verò, in l. ſi ſeruus nauem. de furt. vulgaris actio appellatur ſolemnis, vſitataq; actio de peculio, cui illud non additur,

AVT noxæ dedere. Quarta ratio, quia verbis conſuetis fiat. At iſta ratio pupillari conuenit ſubſtitutioni, quæ, vti iàm diximus, vulgaribus verbis fit. Quinta ratio eſt, quia expreſſa ſit: exprimi namque ſubſtitutionem iſtam nunc à teſtatore, nunc à lege, cùm filio impuberi in pupillarem caſum datur ſubſtitutus. l. iam hoc iure. l. moribus. §. prius aut :m. hoc tit. l. quamuis. C. de impub. Verùm ii. a ratione pupillaris dici poſſit vulgaris: quam interdum teſtator, interdum lex exprimit, vt cùm filio impuberi in vulgarem caſum datur ſubſtitutus. Addit ipſe Bart. ex ſeſe, ſextam rationem, eò vulgarem dici, quia nihil habeat ſolemnitatis, ità dici præmium vulgare. l. edicto. §. extat. de iure fiſci. Verùm iſta ratio à prima non differt. Quid enim aliud eſt, poſſe à quolibet cuilibet fieri ſubſtitutionem, quàm nullis ſolemnitatibus indigere? Tum verò in §. extat. præmium vulgare dicitur ſolemne & conſtitutum iis, qui ſeſe deferunt, de quo imperator in l. j. de iis, qui ſe detul. lib. x. C. Poſtremò, ſubſtitutio iſta vulgaris habet ſua verba, habet ſuam formulam, habet denique ſolemnia omnia, quæ & ipſa inſtitutio. Vulgaris igitur eò appellata ſubſtitutio eſt, quia cuiuis ætati & perſonæ ſubſtitui hoc modo poteſt: ea enim demum maximè vulgaria communiáque ſunt, quæ legitima ſunt. Quæret aliquis, qua lege vulgares confirmentur ſubſtitutiones? Et dicendum eſt, eadem lege confirmari, qua & inſtitutiones: gradu enim dumtaxat à ſubſtitutione differt inſtitutio. Pupillaris autem ſubſtitutio moribus introducta eſt. Quæ

cauſa eſt,propter quam per ſe ipſa non conſiſtat, ſed paterno affirmetur teſtamento, eòque deſtituto euaneſcat. d. l. moribus. Aliundè autem non penderet, ſi legis authoritate fulciretur, cuius quanta vis ſit,vel ex eo intelligi poteſt, quod ex pactis nudis(ſi quidem legitima ſint)actiones oriantur,ipſoque iure per huiuſmodi pacta tollantur. l. legitima. l. ſi tibi. l. ſi vnus, §. pactus. de pactis. Non omninò autem abs re dubitauerit quis, ecquid neceſſe fuerit confirmari inſtitutionum, atque adeo teſtamentorum iura legis authoritate? Ego eò neceſſe fuiſſe puto de teſtamentorum iure lege caueri: quia in tempus alienum teſtatorum conferuntur voluntates, mortis videlicet, quia iura omnia ſolui conſtat.
14 Pupillaris autem ex eo dicitur ſubſtitutio, quòd pupillo dumtaxat fiat,hoc eſt,impuberi,qui in poteſtate eſt: quem pupillum videmus appellari in l. vltim. §. pupillus. de verb. obliga. Quamuis vulgò pupillus dicatur is, qui impubes patria poteſtate liberatur, vel morte, vel emancipatione. l. pupillus. de verbor. ſignific. l. etiamſi. de minor.
15 Vulgaris ſubſtitutionis ſpecies tres Bartol. facit. expreſſam,tacitam,partim tacitam partim expreſſam. Expreſſam quidem vel ità, SI HAERES NON ERIT vel, SI HAERES ESSE NON POTERIT: vel, SI HAERES ESSE NOLVERIT, aut etiam verbo generali & communi, TITIVM MAEVIO SVBSTITVO. Tacitam eam vocat,quæ in expreſſa pupillari continetur. Partim expreſſam partim tacitam ſubſtitutionem eſſe vult in l. Iulianus. ſi quis omiſſ. cauſa teſt. Et l. vlt.

vltim. de inſt.& ſubſt. C. expreſſas eſſe illas, SI HAERES ESSE NOLVERIT, in dubium non venit. De illa quæ hoc modo fit, TITIO MAEVIVM SVBSTITVO, dubitari poteſt. Sed verius eſt id, quod & Bartolo videtur, expreſſam eam eſſe ſubſtitutionem, & in omnes caſus valere. Quæ enim generaliter dicuntur, interpretationem admittunt, non ſupplentur. l. Gallus. §. ſequente. Tacitam vulgarem, quæ in pupillari continetur, qua ratione Bartolus appellet, non intelligo: id enim tacitum dicitur, quod teſtator voluiſſe intelligitur, manifeſtè tamen non declarauit: vt in l. Titius. de hæredib. inſtit. in qua in huiuſmodi inſtitutione, TITIVS ET MAEVIVS VTER EORVM SVPERVIXERIT, HAEREDES SVNTO, tacitè ineſſe dicitur ſubſtitutio. Ita in l. ſicut. de adimen. lega. Tacita legati ademptio iis verbis contineri dicitur, QVOD TITIO DEDI, SEMPRONIO LEGO. Neque enim tacitum continuò eſt, quicquid dictum non eſt: ſed id demùm, quod cogitatum eſt, & obſcuriùs ſignificatum. Cùm igitur de vulgari caſu teſtatorem, qui impuberi in ſecundum caſum ſubſtituit, cogitaſſe non appareat, non dicetur tacita ſubſtitutio, quæ ex D. Marci conſtitutione in pupillari continetur: de quo ſi teſtatorem cogitaſſe appareret, D. Marci conſtitutione nihil opus eſſet. Iam verò in l. Iulianus expreſſum videmus vulgarem caſum, & filiam ex ſubſtitutione admitti, omittente patre inſtitutionem. Verùm de ſenten-

tia l. Iulianus. ſcribimus ad l. Neſennius. ad leg. Fal. in l. autem vltim. C. de inſtit. & ſubſtit. expreſſus caſus eſt vulgaris, ſi poſthumus natus non fuerit. Vulgaris igitur ſubſtitutio rectius ità diuidetur, vt quædam expreſſa ſit, quædam tacita, quædam à lege intellecta, & tacita quidem: vt in d. l. ſi Titius. de hæredib. inſtit. Quærit hoc loco Bartolus, num ità facta ſubſtitutio, SI HAERES ESSE NON POTVERIT, porrigatur ad illum caſum, SI HAERES ESSE NOLVERIT. Et reſpondet id, quod res eſt, porrigi. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. l. ſi mulier. ad Treb. Etenim caſus ij, SI HAERES ESSE NOLVERIT: &, SI HAERES ESSE NON POTVERIT, huc denique redeunt, SI HAERES NON ERIT, quemadmodum & illi, SI MORIETVR, SI EMANCIPABITVR, SI DEPORTABITVR, SI AB HOSTIBVS CAPIETVR. illuc redeunt, SI IN POTESTATE ESSE DESIERIT. Quæ ratio locum non habet in l. commodiſſimè. de lib. & poſthu. Nam in l. vltim. C. de poſthumis. eodem: verba illa, INTRA DECEM MENSES, faciunt, vt neuter omiſſus caſus videatur. Eadem quoque ſimilitudo valet in l. ſi mulier. Neque mouet, quod in l. j. §. vſus. De procurat. iſta Iureconſultus ſeparauit, nolle & non poſſe. Quærit præterea Barto. num vulgarem ſubſtitutionem precedere ſemper debeat inſtitutio? Et reſpondet, per ſe fieri poſſe ſubſtitutionem. Mihi aliter videtur. Si enim ità ſcribas, SI FILIVS ME VIVO MORIETVR, TITIVS HAERES ESTO, nullum

lum eſſe teſtamentum, quaſi filio prçterito, iam docuimus: de quo plenè ſcripſimus ad l. Gallus. Quçrit poſtremò quot effectus ſint vulgaris ſub- 17.
ſtitutionis. Et quinque eſſe reſpondet. Primus eſt, vt ſi ei, qui ſui iuris eſt, fiat vulgaris ſubſtitutio, & is mutata conditione, alium hçredem faciat, non admittatur ſubſtitutus. Si autem ſeruo homini, aut filiofamilias, tum demum ſubſtituto locus ſit, ſi neque alij per perſonas has quçratur hçreditas, vel mutata conditione hçredes ipſi eſſe nolint. l. ſi paterfamiliâs de hçredib. inſtit. §. vltim. de vulgari ſub. lib. ij. Inſt. l. cùm proponas. C. de hçred. inſtit. Secundus eſt, vt teſtamentum à ſecundo gradu poſſit vires ſumere. l. ii-. de hçred. inſtituen. Tertius, vt contineat pupillarem. Quartus, vt per eam teſtatori ſuccedatur. Quintus, vt de ſuo hçrede faciat voluntarium. l. ſi filius hçres. de liber. & poſth. l. Papinianus. §. quarta. de inoffic. teſtam. Et hçc ità Bart. De quibus omnibus Bartoli veſtigiis inſiſtentes conſiderabimus. Circà primum effectum vulgaris ſubſtitutionis quçrit Bartolus, Nûm ita ſemper hçredem dominum ſeruus faciat inſtitutus, vt ſubſtituto numquàm locus ſit? Et de quçſtione hac remittit nos Bartolus ad ea, quç ſcripſit ad l. paterfamiliâs. Ego Bartoli ſententia non expectata, diſtinguendum puto, ſciueritne teſtator, an ignorauerit ſerui conditionem. Priore caſu per ſeruum dominus inſolidum heres fit: Poſteriore cum ſubſtituto hçreditatem D. Tiberius diuiſit inſtituto

Parthenio ſeruo ſuo. l. Et hoc. de hæred. inſtit. Et §. vltim. de vulg. ſubſt. lib. ij. Inſtit. puto ne quid auarè Imperator in ſua cauſa conſtituiſſe videretur; quo enim iure partem, eodem totum aſſem aufetre potuiſſet. Quam auaritiæ, & ſordium notam, vt effugiant Imperatores, hæreditatem reſtituere rogati, non ſolent quartam retinere. l. ſi legatus. §. ſi princeps. ad Treb. Sed opponet aliquis, errantis nullam eſſe voluntatem. l. ſi per errorem. de iuriſd. om. iudi. Quare ex ea inſtitutione Parthenij nihil Imperatori acquiri potuiſſe. Sed valdè diſſimilia videntur, Prætorem alium pro alio adire, & ſeruum alienum, quem liberum putabas, hæredem inſtituere. Nam cum ſeruis alienis teſtamenti factio eſt: Prætorum autem diſtinctæ ac ſeparatæ iuriſdictiones ſunt, vti alio loco ſcripſimus. Sanè ſi Parthenium pro Sticho inſtituiſſet, nulla eſſet huiuſmodi inſtitutio. l. quotiens volens. de hær. inſtit. Notat præterea Bart. verba illa, SI HAERES NON ERIT, ſic eſſe exaudienda, NEQVE ESSE POTERIT: Quod euenit repudiante inſtituto, vel tempore excluſo l. quamdiu inſtitutus. de acquir. hæred. Quo in loco ſcribit iureconſ. Prætorem tempus deliberandi hæredi præſtituere, intrà quòd hæreditatem adeat: quo elapſo actiones ei denegat.

19 Quamuis enim tempore actio non tollatur, tamen denegare eam ex cauſa Prætor poteſt. Quærit hoc loco Barto. nihil ſi ſperetur in integrum reſtitutio, ceſſet ſubſtitutio? vt eccè, minor

nor inſtitutus repudiauit: poteſt in integrum reſtitui adeundæ hæreditatis gratia: admittetúrne ſubſtitutus quamdiu reſtitui minor poſſe ſperatur? Et reſpondet id, quod res eſt, nihil reſtitutionis ſpem morari ſubſtitutos quominus adeant. l. Et ſi ſine. §. ſed quod Papinianus. de minor. Cauſam illam eſſe puto, quia qui ſemel repudiauit, quamuis reſtitutus, hæres tamen non fit. Quærit item Barto. decedente inſtituto antè aditam hæreditatem, hæredíſne hæres, an ſubſtitutus præferatur? Ad quam quæſtionem Bartolus perplexè reſpondet. Nos ita reſpondemus, hæreditatem non aditam neque ex veteribus, neque ex nouis legibus tranſmitti. §. in nouiſſimo. de caduc. tollen. Exceptis iis perſonis, de quibus loquitur Theodoſij conſtitutio. l. j. de iis, qui antè apert. tab. & d. §. in nouiſſimo. Sanè interdum emancipatorum, qui antè aditam hæreditatem deceſſerunt, hæredibus bonorum poſſeſſionem ſeruat Prætor. l. ventre præterito. de acquir. hæred. l. illud. §. vltim. iuncta. l. ſequenti. de bono. poſſeſ. contra tabu. Extranei verò ſi aut ius deliberandi impetrauerint, aut ſcientes ſibi delatam hæreditatem nihil fecerint quo repudiaſſe videantur, ad hæredem, deliberationem tranſmittunt. Sed neque ipſis, neque eorum hæredibus plus anno datur. l. cùm antiquioribus. C. de iure deliber. Sanè ſi antequàm ſciant ſibi delatam hæreditatem, moriantur, ius hoc non tranſmittunt. d. l. cùm antiquioribus. Sed hodiè tempus ad deliberandum ſine cauſa petitur ab eo, 26

qui inuentarium conficere poteſt.l.vlt. C.de iure
21 delib.Quærit Bart.de monachò hęrede inſtituto, nûm eo recuſante adire, cœnobium adire poſſit. Ad quàm quæſtionem ego ita reſpondeo, voluntatem ſerui hæredis inſtituti expectari oportere.l.cùm proponas. C. de hæred. inſtit. Poteſt enim ſeruus nolle adire: adeò vt ſi metu verberum hæreditatem adeat, dominum hęredem non faciat.l.qui in aliena.§.vltim.de acquir.hęre.facit l.nec emere.C.de iure deliber. Et ſanè cùm aditio hæreditatis, acquiſitio ſit, neque inuitus quiſquam acquirat, ſerui voluntas expectanda eſt: qui quamuis alij acquirat, tamen acquirit. De quo plura dicemus ad l.cùm filio.hoc tit. Neque obſtat quod per nouam Iuſtiniani conſtitutionem, cùm non ſolùm. de bon. quæ liber. à filio repudiatam hæreditatem, adire pater poteſt: id enim conſtitutionis authoritate fit, non quia patri per filium hæreditas quæratur. Non idem in monacho iuris ſit: qui in ſuperiorem voluntatis ſuæ arbitrium tranſtulit. Quærit conſequenter Barto.
22 num filij repudiatio noceat patri, ità vt patri præferatur ſubſtitutus. Reſpondet non nocere: Quia verum ſit per filium, patrem hæredem fieri. Quam interpretationem verba illa recipiunt, SI HÆRES NON ERIT. Ego rationem hanc falſam eſſe puto: Tum enim per filium pater hæres fit, cùm filius acquirit vel aditione, vel immiſtione, vel geſtione pro hærede l.pretia. in illis verbis, Acquirit etenim: ad leg. Fal. Legis itaque nouæ, vt paulò antè diximus, auctori-

tas

tas facit vt repudiante filio, nihilominus hæreditatem obtinere pater poſſit. Cùm igitur pater lege noua adiuuetur, ſubſtitutus voluntate teſtatoris, patri facilè ſubſtitutum prætulerim: ea enim ratione coniuncto præferimus ſubſtitutum. l.ij.§.vlt.de bon.poſſ.ſec.tab. Quærit Bart. nùm. 23
fideicommiſſarius præferatur vulgari ſubſtituto. Et diſtinguit vel enim repetitum non eſſe à ſubſtituto fideicommiſſum: Et hoc caſu præferri vulgarem ſubſtitutum: Repetito autem à ſubſtituto fideicommiſſo, fideicommiſſarium præferri. Verum de hoc Barto. ſine cauſa dubitat. Nam omninò debetur à ſubſtituto fideicommiſſum relictum ab inſtituto.l. Titio & Mæuio. §. Iulianus.de leg.ij.l.non iuſtam. C.ad Treb. Quamuis autem ſubſtitutus debeat fideicommiſſum relictum ab inſtituto, cogetur nihilominus inſtitutus poſtulante fideicommiſſario hæreditatem adire: intereſſe namque eius poteſt ex inſtitutione potiùs quàm ex ſubſtitutione hæreditatem accipere.l.recuſare.§.Titius.& l.facta.§.Iulianus. ad Treb. Quo in loco legendum eſt SVBSTITVTO MAEVIO. Cuius nos lectionis admonet Accurſ. quem ego in Dienſi meo Codice manu ſcripto reperi. Quin & cohæres quaſi ſubſtitutus fideicommiſſario reſpondet. d. l.non iuſtam.& d. §. Iulianus. Quærit Bart. ſi indignus 24
hæres inſtitutus hęreditatem non adeat, fiſcúſne, an ſubſtitutus admittatur? Et reſpondet fiſcum admitti, per l.ſi ſequens gradus. ad Syllan. Mihi ſecus videtur. Neque enim antè bona publicantur, quàm conſtet eſſe occiſum patremfami-

liàs , & hæredem antè quæſtionem de familia habitam ſuppliciúmque ſumptum adiiſſe hæreditatem.l.neceſſarios.§.non aliàs. ad Syllan. l. ſi ea. C. eod.facit l.aufertur. de iis , quib.vt indig.

25 Quærit Barto.num.inſtitutus & ſubſtitut⁹,aliquo caſu ſimul admittantur. De quo dicemus ad l. verbis ciuilibus hoc tit. Patronus quidem ex aſſe inſtitutus propter fideicommiſſum à ſe relictum legitima portione retenta reliquam hæreditatem ad ſubſtitutum transferens,non videtur ſimul cum ſubſtituto admitti , neque enim portionem eam ex teſtamento patronus retinet, ſed iure proprio l. ſi ſequens. §.vlt. ad Syl. Quod ipſum filio inſtituto facere non licet: nam quæ portio patrono debetur in bonis liberti , alienum æs appellari poteſt , quemadmodum & portio quæ arrogato debetur in bonis arrogatoris , ex D. Pij conſtitutione: l. ſi arrogator. De adop. filio autem in bonis patris nulla portio debetur. In quo vtroque lapſus Barto. eſt. de quo plura ſcribemus ad l. j. huius titu. Secundus effectus vulgaris ſubſtitutionis eſt , vt ea teſtamentum ſuſtineat. l. ſi filius hæres. de liber. & poſthu. in qua filius decedens ab inteſtato patre ſuccederet , ſi neque à ſubſtituto , neque à cohærede teſtamentum ſuſtineretur. De quo ſcripſimus lib. j. lect. variar. ad l. ſi filius hæres. Pupillaris autem ſubſtitutio teſtamentum non ſuſtinet , cùm appendix ſit & ſequela paterni teſtamenti , eodémque iure cenſeatur,quo legata , fideicommiſſa , libertates : ea denique quæ in teſtamento relinquuntur. De quo di-

cemus ad l.j. huius tituli. Sanè interdum à ſubſti-
tutione teſtamentaria incipit ſucceſſio. l.iij. de li-
ber. & poſthu. l.ſi miles. de iniuſto, rupto, & ir-
rit. teſtamen. l. ſi is, qui ſoluendo. de hæredi. in-
ſtit. l.j. C.eo. d. §. quidam quatuor hæredes. Quæ- 26
rit Barto. Si primo gradu inſtitutus hæres qui-
dem eſſe poſſit, ſed non eo modo, quo defun-
ctus voluit, admittaturne ſubſtitutus? Vt ec-
cè, ſuus inſtitutus, emancipatus poſteà eſt.
Quam dubitationem Bart. ſuam facit. Ad quam
reſpondet: admitti dumtaxat ſubſtitutum, ſi ex
neceſſitate facta ſit ſubſtitutio. l. Gallus. §. & quid
ſi tantum. Sin aliter facta ſit, admitti ſubſtitu-
tum negat. §. ſuus autem de hæred. inſtit. lib. ij.
Inſtit. Ego autem, vt hoc poſterius verum eſſe
confiteor, ità prius illud falſum eſſe puto. Et in
primis ſemper ad hunc lapidem Bartolus im-
pingit, quòd ex formula Galli Aquilij nepotem
ſubſtitui putat: De quo iàm anteà diximus. In
illo item peccat, quòd nepotem in iſto caſum
mancipato filio præferri putat, ac ſi cum eman-
cipato non eſſet factio teſtamenti: qui etiam
præteritus cum liberis tamen ſuis coniungi-
tur. l. j. de coniung. cum emancip. &c. Ne-
que præteritus modò, verùm & exhęredatus
perlata querela. l. ſi proponas. de inoffic. te-
ſtam. Poſtremò ſi emancipati non valet inſti-
tutio, quaſi preteritus iure Pretorio turbabit
teſtamentum. Quare dicendum eſt iſto Barto-
li caſu vtrumque ex inſtitutione ſimul admitti.
Nam quod Iureconſultus ait in l. cùm in teſta-
mento. nullo modo cum filio poſthumum ne-
potem

potem ex Galli formula inſtitutum admitti, intelligendum eſt, ſi in caſum mortis filij poſthumus nepos inſtituatur: qui ſolus caſus in Galli formula exprimitur. Nam quod in §. & quid ſi tantum emancipatio morti comparatur, non ità accipi conuenit, vt quemadmodum mortuo filio, viuo auo, ſolus nepos ex inſtitutione admittitur, ità quoque emancipato filio, qui teſtamento hęres ſcriptus erat, ſoli nepoti hęreditas ex teſtamento deferatur: Verum ità, vt nepos filio tàm mortuo, quàm emancipato, admittatur, neque ei obſtat pater, quò minus ex teſtamento hęres eſſe poſſit. Ab inteſtato ſanè ſui obſtant emancipatis iure ciuili. Nam Prętor ad bonorum poſſeſſionem vna cum ſuis vocat emancipatos ex illa parte edicti, vndè liberi. l. ſi quis. vndè liber Quærit Bart. num teſtamentum poſſit vires ſumere à vulgari, quæ continetur in expreſſa pupillari, an verò requiratur primi gradus aditio. De quo non idem Gul. Cyn. Dyn. & Accurſ. ſenſerunt. Bartolus, pupillarem ſubſtitutionem non adita paterna hæreditate expirare putat, ſed vulgarem tacitam quę ineſt in expreſſa pupillari, teſtamentum ſuſtinere, neque alterius gradus aditionem requirere. l. neque. §. vlt. de mil. teſtam. vbi tacitam directam ſubſtitutionem in fideicommiſſaria Barto. comminiſcitur, ideóque eo loco ſeruo deberi hęreditatem exiſtimatur, Ego autem puto, voluntatem militis id facere, ſecundum quàm reſcripſiſſe Imperatores ſcribit Iureconſ. Nuda enim militis voluntas, in militis teſtamento ſpectatur.

ſtatur. l. tractabatur. de milit. teſtamen. in Pagani autem teſtamento, iuſta voluntas. l. j. de teſtament. Euerſo igitur ſententiæ Bartoli fundamẽto, ad propoſitam quæſtionem ſic reſpondendum arbitror: vulgarem ſubſtitutionem, quæ in pupillari continetur ex D. Marci conſtitutione, ad bona dumtaxat impuberis pertinere, vt ſiue hæres ſit pupillus, ſiue hæres non ſit, & intrà pubertatem decedat, eum habeat hæredem, quem ei pater teſtamento dedit. Nam ex pupillari teſtamento, niſi poſt mortem pupilli non ſucceditur. De hac autem quæſtione plura ſcribemus ad l. j. & ij. huius tit. Quærit Bartolus, 27
mortuo filio viuo patre, admittaturne ſubſtitut⁹ ex tacita vulgari? Et diſtinguit ineptiſſimè. Ego puto non admitti, cum pupillus filiusfam. deceſſerit. Quærit Barto. num ſubſtitutus poſthu- 28
mo in ſecundum caſum, non nato poſthumo admittatur ex tacita vulgari? Diſtinguítque non minùs abſurdè, quàm in quæſtione ſuperiore. Quæſtionis autem reſponſio ex iis, quę ad ſuperiorem quęſtionem reſpondimus, elici poteſt. Cùm enim poſthumus, qui natus non eſt, bona habere non poſſit, nullo modo hęredem habere poteſt. Tertius effectus vulga- 29
ris ſubſtitutionis filio impuberi factę, vt pupillarem contineat ſubſtitutionem, ex D. Marci conſtitutione. l. moribus, §. ſed & ſi quis. l. iàm hoc iure. hoc titul. l. quamuis. C. eod. Quod ità verum eſt, ſi voluntas teſtatoris non refragetur: vt in d. l. iàm hoc iure. l. cùm ex filio. § j. hoc Tit. & d. l. quamuis. Quęrit Bartolus, 30
nûm

num ſi mater in medio ſit, vulgaris ad pupillarem trahatur. Et ait gloſſ. ad l. precibus variare: vtramque tamen gloſſę partem veram putare. Ego exiſtimo quotieſcumque pater filio impuberi, quem habet in poteſtate, in alterum caſum ſubſtituit, in vtrunque valere ſubſtitutionem. D. enim Marci conſtitutio generaliter loquitur, neque matrem excipit, quę in filij ſucceſſione fratri non antefertur. §. ſed nos. ad Tertul. lib. i i j. Inſtitut. Cui, ſententię argumento eſſe poteſt. dict. l. quamuis. in qua matre ſuperſtite, tamen quęritur, num vulgaris ſubſtitutio ad pupillarem trahatur. Et reſcribit Imperator, non trahi: non quia in medio ſit, ſed quia refragetur voluntas testatoris. Argumento item eſt l. vltim. de inſtit. & ſubſtit. in qua, matre ſuperſtite ſine cauſa inter Papinianum & Vlpianum controuertitur, nûm vulgaris caſus ad pupillarem trahatur, ſi quidem mater Diui Mar. conſtitutioni obſtat. Neque mouet. d. l. vlt. in fin. & l. Lucius. Titius. hoc Tit.& in l.in teſtamento. C. de mil. teſta. & l. precibus. C.de impuber. Lex enim vltima in caſu propoſito intelligenda eſt, hoc eſt, cùm mater filio cohęres datur: vt eo caſu pupillaris ſubſtitutio, quę alioquin in vulgari continetur, locum non habeat, ſi pupillo mater ſuperſit: Id quod ex voluntate maximè teſtatoris Imperator videtur conſtituiſſe. In l.autem. Lucius Titius, ideò vulgaris ſubſtitutio in pupillarem caſum non valet, quia perſonis diſparibus

fit:

ſit: vt & in d. l. in teſtamento. In l. autem precibus. cõſtat de milite loqui Impp. (Ità enim aiũt: NAM SI IN PATRIS MILITIS POSITVS POTESTATE, IN VVLGAREM CASVM ACCEPIT SVBSTITVTVM, &c.) à quo facta ſubſtitutio in caſum dũtaxat expreſſum valere intelligitur. Nam & ſi miles, quem ex fundo hæredem inſtituat, is nihil præter fundum habet. l. ſi miles. l. duobus. l. miles item. de milit. teſtam. Quærit poſtremò Bartolus, nûm expreſſa vulgaris facta furioſo, contineat tacitam exemplarem. Et quæſtionem hanc Bartolus reiicit ad l. ex facto. hoc titul. Ego puto non continere, cùm huiuſmodi ſubſtitutiones priuilegiarię ſint: De quo plura dicemus ſuo loco. Quartus effectus vulgaris ſubſtitutionis, vt per eam teſtatori ſuccedatur. Quęrit hoc loco Bartolus nûm per vulgarem expreſſam, quę continet pupillarem, ſuccedatur pupillo. Et negat ſuccedi. Mouetur puto, §. j. de pupil. ſubſtit. lib. ij. Inſtit. verùm in eo §. vtrumque caſum exprimit teſtator hoc modo, SI FILIVS HAERES NON ERIT, SEIVS ESTO: ET SI FILIVS HAERES ERIT, ET INTRA PVBERTATEM DECEDAT, SEIVS HAERES ESTO. quo caſu pupillaris ſubſtitutio ſufficit filio, vt ſiue hæres ſit, ſiue non ſit, & intrà pubertatem decedat, hæredem habeat ex D. Marci conſtitutione, arg. l. cùm ex filio. §. j. hoc Titulo. Quòd ſi pater in vulgarem dumtaxat caſum filio ſubſtituat, Et ſibi & filio abſtinenti, intrà pubertatem quandocumque decedenti, hæredem dediſſe intelligitur

Margin numbers: 31 (beside "vulgaris facta furioſo"), 32 (beside "Quartus effectus"), 33 (beside "Bartolus nûm").

intelligitur. Cur enim in expreſſum caſum non valeat ſubſtitutio, quæ ex D. Marci conſtitutione ad contrarium caſum trahitur? Neque obſtat l. moribus. §. ſed & ſi. hoc tit. Quo in loco per vulgarem expreſſam patri ſuccedi ait Iureconſultus. Neque enim negat, quin filio quoque abſtento quandoque intra pubertatem decedenti, ex eadem ſubſtitutione ſuccedatur. Et ſanè quem pater ſibi hæredem facit, abſtinenti quoque filio hæredem dare videtur: cui & exhæredato hæredem dare potuiſſet. Alioquin filius abſtentus intrà pubertatem decedens, inteſtatus decederet? quæ ſententia pupilli vtilitatem impugnat. Quærit Bartolus, num vul-
34 garis, quæ in expreſſa pupillari continetur, ad bona pupilli trahatur? & negat trahi. Ego ad bona duntaxat pupilli pertinere puto. De quo ſuperius ſcripſimus, & ad l. moribus ſcribemus.
35 Quærit vtrum tacita vulgaris noceat matri? Et ſcribit non nocere, quia per eam ſucceditur teſtatori, non pupillo. Ego verò per eam pupillo, non teſtatori ſuccedi iàm anteà de-
36 monſtraui. Quærit Barto. num per aditionem, quæ fit ex tacita vulgari, confirmetur expreſſa pupillaris? Et de quæſtione hac vnà cum Bartolo ad l. moribus, dicemus. Quamquàm ex ex iis, quæ dicta ſunt, ſatis conſtat, ex pupillari ſubſtitutione, teſtamentum non confir-
37 mari. l. ex pupillari. hoc tit. Quærit num ex ſubſtitutione vulgari, partim expreſſa, partim tacita, mater in caſum non expreſſum admittatur? Et ait admitti, per l. vlt. C. de inſt. & ſubſt. quāuis

in

in ea l. de patris ſucceſſione quæratur. Nam contrà tacitam pupillarem, matrem admitti id verò dubium non eſſe. Et hæc ita Bar. qui ex eo colligit. in d. l. vlt. agi de ſucceſſione patrisfamiliâs, quia non dubitet, quin aduerſus pupillarem in vulgari compræhenſam mater admittatur. At nos ſuperiùs demonſtrauimus non admitti, niſi ex teſtamento militis. Quare ad Bartoli quæſtionem ſic reſpondendum exiſtimo. Nato poſthumo, & abſtinente paterna hæreditate, ad eius ſucceſſionem non ſubſtitutum, ſed legitimum pueri hæredem admittendum. Ad portionem autem paternæ hæreditatis, ſubſtitutum. Quòd ſi poſthumus hæres exiſtat, ſubſtituto matrem in totum obiici, coniuncta ſcilicet, pupilli & patris hæreditate. In ſumma, ſubſtitutum, qui alioquin matri præfertur in bonis pupilli, ad impuberis bona non admitti, ſi pupillo mater data cohæres, filio ſuperfuerit. Quæ ſententia eſt d. l. vlt. Quærit poſtremò, nûm prælegata veniant in vulgarem ſubſtitutionem. Ad quam quæſtionem, Bartoli ſententia non expectata, facilis reſponſio eſt, ſubſtitutum eam portionem præceptionum habiturum, quam à ſe ipſo, hoc eſt, iure hæreditario, hæres cepiſſet. Portiones verò, quæ pro parte cohæredum conſtiterunt, non habiturum. l. miles. §. pro parte. de leg. ij. Aliud dicendum de cohærede, qui non eſt ſubſtitutus: nullam enim is partem de prælegato retinet. l. qui filiabus. §. vlti. iuncta l. ſequen. de leg. j. †
38 Quintus, ac poſtremus effectus vulgaris ſubſtitutionis, authore Bartolo, ille eſt, vt de ſuo ac

neceſſario hærede faciat voluntarium. l. Papinianus. §. quarta. de inoff. teſtam. Quæ lex tantum abeſt vt Bartoli ſententiam confirmet, vt eam etiam impugnet. Nam in d. §. quarta. de filio emancipato loquitur Iureconſultus, ſuo enim Prætoris beneficio, abſtento, meritò querela inofficioſi denegatur: ſatis enim habeat, ſi in damno non verſetur. Iam verò l. ſi filius hæres. qua Bartolus ſententiam ſuam conſtituere nititur, parum eum adiuuat: neque enim filius, cui nepos eſt ſubſtitutus, omittit ſponte ſua hæreditatem: ſed quia dum poſthumus expectatur, teſtamentum in eo eſt vt rumpatur, filius ex teſtamento intereà hæres eſſe non poteſt. Quin ex eo, quod Africanus ait, non nato poſthumo nepotem & patri & auo ſuum hæredem exiſtere, filium rettò hæredem fuiſſe ex teſtamento intelligimus. Si igitur de neceſſario voluntarium facere teſtator velit, ita ſcribat opportet, FILIVS SI VELIT HÆRES ESTO. l. iam dubitari. de hæred. inſtit. Supereſt videamus quæ cauſæ impediant vulgaris ſubſtitutionis effectum. Et in primis, adita hæreditate expirant vulgares ſubſtitutiones, puberibus liberis factæ. l. poſt aditã. C. de impub. Nam impuberibus factæ, acquiſitione hæreditatis non extinguuntur. Abſtento namque poſteà pupillo, & ſubſtitutis & cohæredibus locus fit. l. ex contractu. de re iudic. De quo plura inferiùs dicemus. Neque obſtat Nouella, hoc amplius. C. de fideicom. eius namque legis auctoritate, poſt aditam ab inſtituto hæreditatem, admittuntur nihilominus ſubſtituti, ſi

inſtitu

inſtitutus defuncti voluntati non paruerit. Neque ſubſtituti modò, verùm & cohæredes, & fideicommiſſarij, & legatarij: Omnes denique qui ex teſtamento capiunt.† Quærit Bartolus, ſi plures ſint hæredes inſtituti, nûm aditione vnius, 39
ſubſtitutiones omnes vulgares extinguantur? Et verum eſt, eam dumtaxat extingui, quæ facta ſit ei, qui pro parte ſua hæreditatem adiit. Sanè ſi teſtator ità ſubſtituat, SI NEQVE HIC, NEQVE ILLE HÆRES ERIT: vel, SI HÆREDES TITIVS ET MÆVIVS NON ERVNT: vel, SI PRÆDICTI HÆREDES NON ERVNT, niſi omnibus repudiantibus, non admittitur ſubſtitutus. l. quidam teſtamento. hoc tit. l. quamuis. C. eod. † Quærit inſuper, 40
aduerſus aditionem hæreditatis reſtituto minore, ſit ne vulgari ſubſtituto locus? Neque dubitat quin locus ſit. l. ſed & ſi §. ſed quod Papinian. de minorib. l. ex contractu. de re iudi. l. moribus. §. interdum. hoc tit. Mihi ſecus videtur. Nam in d. §. ſed quod Papinianus. reſtituto minore, qui adiuerat, neceſſarium dumtaxat ſubſtitutum ex reſcripto Imperatoris admitti ſcribit Iureconſultus, ſi hæreditas ſoluendo non ſit: nam hæreditates niſi idoneas, fiſcus non inuadit. Fiſcum autem minore reſtituto aduerſus aditionem, inuitari intelligimus ex l. vlt. de ſucceſs. edic. quo in loco ſcribit Papinianus, primo gradu, qui bonorum poſſeſſionem agnouerat, ætatis beneficio in integrum reſtituto, ſequentes gradus ad bonorum poſſeſſionem non admitti, ſed fiſcum inuitari puto, quaſi ad bona vacantia. De quo ſcripſi-

mus libro ij. lection.variar. Neque obſtat d. l. ex contractu. in qua pupillo datus ſubſtitutus licet in vulgarem caſum, tamen ex Diui Marci conſtitutione in vtrumque caſum datus intelligitur: vt mirum minimè ſit, abſtento pupillo, qui hæres extitit, admitti ſubſtitutos. Non obſtat denique §. interdum. in quo de minore adeundæ hæreditatis gratia reſtituto, loquitur Vlpianus. Neque tamen ei alias actiones, quàm vtiles Prætor

41 dat. † Quærit Bartolus, nûm exiſtentia ſui hæredis, vt ipſe loquitur, vt autem Iureconſulti loquuntur, nudum nomen ſui hæredis, impediat vulgarem ſubſtitutum? Ad quam quæſtionem non prolixè minus, quàm ineptè, reſpondet. Ego ità reſpondeo, nudum nomen ſui hæredis ſubſtitutis non obſtare: Et niſi ex teſtamento filius hæres ſit, admitti ſubſtitutos. De quo plura inferius dicemus. Quærit in caſu l. poſthumus. de iniuſto, rupto. & l. æquiſſimum. §. ſub conditione. de bonor. poſſ. ſec. tab. Et §. non tantũ. quib. mod. teſtam. infir. lib. ij. Inſtit. admittatúrne ſubſtitutus. Et verum eſt admitti, ſi Prætoris bene-

42 ficio vti nolit inſtitutus. † Quærit de eo, qui cùm poſſet hæreditatem adire, petiit bonorum poſſeſſionem, feceritne locum ſubſtituto? Et cùm hic pro hærede geſſiſſe videatur, ſine dubio ſubſtitutum ſummouit. l. puberem. C. de iure delib. Quæ bonorum poſſeſſio ſuo neceſſaria non eſt ad obtinendam ſucceſſionem. l. ſuum. C. eod. Quærit de eo, qui eſt inſtitutus ſub conditione, cui parere non vult. Et reſpondet admitti ſubſtitutum. l. ij. C. de inſtit. & ſubſtit. Ego cum di-

ſtinctione

ſtinctione reſpondendum puto l. ſuus. §. vlt. de hæred. inſtit. Quærit, impubere emancipato cui puto pupillariter ſubſtituerat, extinguatúrne vnà cum pupillari vulgaris, quæ in pupillari continetur. De quo fruſtrà Bartolum dubitare exiſtimo: cum D. Marci conſtitutio, ad eas ſubſtitutiones non pertineat, quæ emancipatis fiunt: ſed iis dumtaxat, qui in poteſtate ſunt. Sanè pupillarem irritam fieri conſtat ſecuta emancipatione. l. cohæredi. §. cum filiæ. hoc tit. & per conſequens, ne in caſum quidem vulgarem valebit. Quærit, egreſſo pubertatem eo, cui in ſecundum caſum pater ſubſtituerat, valeátne in primum caſum ſubſtitutio. De quo etiam ſine cauſa Bart. dubitat: cùm poſt pubertatem ceſſet D. Marci conſtitutio. Quærit poſtremò, ſi puberi vel extraneo fiat pupillaris ſubſtitutio, nûm vulgarem ex Diui Marci conſtitutione contineat. Ad quam quæſtionem ex iis, quæ iam diximus, facilè reſpondeti poteſt. Nam Diui Marci conſtitutio ad eas dumtaxat ſubſtitutiones pertinet, quæ liberis impuberibus fiunt. Neque ad rem attinet, Quod extraneo ità ſubſtitui poteſt, TITIVS HÆRES ESTO, SEIVS EI HÆRES ESTO, & quaſi vulgaris iſta ſubſtitutio accipitur. l. vlt. C. de hære. inſti. neque enim Seius Titio ſubſtituitur, ſi Titio hæres ſit. Et hæc de vulga. ſubſtitu.

LIBRI XXVIII. DIGESTORVM TITVLVS VI. DE VVLGARI ET PVPILLARI ſubſtitutione.

Ad Legem primam.

1. Modeſtinus libro ſecundo Pandectarum.

HÆredes, aut inſtituti dicuntur, aut ſubſtituti. Inſtituti, primo gradu: ſubſtituti, ſecundo vel tertio. Hæredis inſtitutio aut duplex eſt, aut ſimplex. ſimplex, veluti, LVCIVS TITIVS HÆRES ESTO. SI MIHI LVCIVS TITIVS HÆRES NON ERIT, TVNC CAIVS SEIVS HÆRES ESTO. Duplex, veluti, FILIVS MIHI HÆRES ESTO: SI HÆRES NON ERIT, SIVE ERIT, ET INTRA PVBERTATEM DECESSERIT, TVNC CAIVS SEIVS MIHI HÆRES ESTO. Subſtituere liberis tam hæredibus inſtitutis, quàm exhæredatis poſſumus:

ſumus: & tam eum, quem hæredem nobis inſtituimus, quàm alterum. Subſtituere liberis pater non poteſt, niſi hæredem ſibi inſtituerit, nam ſine hæredis inſtitutione nihil in teſtamento ſcriptum, valet.

SVMMARIVM.

1. *Hæredes vndè dicantur?*
2. *Inſtituti propriè hoc loco accipiuntur.*
3. *Gradus à Iureconſ. locus appellatur.*
4. *Quis inſtitutus, Quis verò ſubſtitutus appelletur?*
5. *Lex, quæ permittit vt nobis hæredes ſcribamus, in infinitum permittit.*
6. *Gradus ſucceſſorij non ſunt confundendi.*
7. *Subſtitutio quare ab Accurſio ſecunda inſtitutio appelletur?*
8. *Hæredes aut inſtituti aut Subſtituti dicuntur.*
9. *Nomine Hæredis, quæ ſubſtitutiones excludantur?*
10. *Simplex ſubſtitutio quæ appelletur?*
11. *Regula l. eam quam. C. de fideicom. ad vulgares ſubſtitutiones non pertinet.*
12. *Per vulgarem ſubſtitutionem, hæredem ſibi dumtaxat teſtator facit.*
13. *Dubitatio.*
14. *Teſtamentariæ Succeßiones ſolæ excludunt ſubſtitutos.*
15. *Per pupillarem Subſtitutionem, propriè ſucceditur pupillo.*

16. *Liberis ſubſtituere, Hæredem dare, Teſtamentum facere, pro eodem dicuntur.*
17. *Vitioſa exhæredatio, pro præteritione habetur.*
18. *Pater exhæredato per fideicommiſſum non ſubſtituit, & quare.*
19. *Nùm Præterito pupillariter ſubſtitui poſsit?*
20. *Teſtamento expugnato per querelam inofficioſi à filio exhæredato, expirant pupillares Subſtitutiones.*
21. *Omnium graduum inſtitutiones ſuſtinent teſtamenta.*
22. *Oppoſitio Accursij, & Bartoli aduerſus regulam hanc.*
23. *Imperatoris eſt iura condere.*
24. *Oppoſitio alia Accursij. ex* Nouell. *Ex cauſa.* Cod. *de lib. præter.*
25. *Paria ſunt.* Non *eſſe factam inſtitutionem, aut.* Deſtitutam *eſſe inſtitutionem.*
26. *Melior Bartoli quam Accursij ad Oppoſitionem ſupradictam reſponſio.*
27. *Nouella. Ex cauſa, de matris non de patris præteritione intelligenda eſt.*
28. *Nûm per Nouellam, ex cauſa, confirmentur fideicommiſſariæ hæreditates?*
29. *Per fideicommiſſum bonis dumtaxat noſtris ſubſtituimus, non alienis.*
30. *Nûm filio in legitima inſtituto, ſubſtitui poſsit per fideicommiſſum?*
31. *Hodiè Patroni portio grauari nullo modo poteſt.*
32. *Quarta, quæ filium à querela inofficioſi ſubmouet, non eſt æs alienum.*
33. *Quantum interſit inter vtramque Quartam?*

34 *Filius*

34 *Filius per exhæredationem ab vniuerſa patris ſucceßione ſubmouetur, neque turbat eius teſtamentum, Patronus contrà.*

35. *Portio patroni æs quoddam alienum videtur.*

36. *Quomodo filij portio deberi dicatur, & quemadmodum Legitima appelletur?*

37. *Quare legitima portio appelletur, quæ teſtamenti inofficioſi querelam excludit.*

38. *Querela inofficioſi teſtamenti, lege falcidia antiquior eſt.*

39. *Quarta, quæ filium ſubmouet à querela, non eſt in bonis ipſius filij.*

40. *Iure Ciuili Filius duas Quartas non retinet, ſed Iuris Canonici authoritate.*

41. *Error Bartoli.*

42. *Pater directò ſubſtituere poteſt filio impuberi in legitima inſtituto.*

43. *Per fideicommiſſum etiam tam naturali, quàm arrogato ſubſtitui poteſt intrà pubertatem, poſt pubertatem verò naturali tantum.*

44. *Pater filio non poteſt ſubſtituere in Falcidia, & in Trebellianica.*

45. *Quando poteſt filius in legitima inſtitutus, & rogatus reſtituere, mouere inofficioſi querelam.*

46. *Hodiè non agit de inofficioſo filius, ſed ſupplementum legitimæ partis petit.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Hæredes.*) Hæredes accipere debemus ſcriptos, vel nuncupatos. nam & nuncupati inſtituti appellantur. l. j. de hær. inſt. Dicuntur hæredes vel ab ære, hoc eſt, pecunia noſtra: vel ex eo, quòd hęredes veteres dominos appel- 1

labant.§.vlt. de hær. qual.& dif.lib.ij. Inſt.facit l.iis verbis.de hær.inſt.vel ab hærendo,quòd ad vicem teſtatoris proximè accedant.

2 Ait Iureconſ.*Inſtituti,primo gradu.*) Inſtitutos hoc loco propriè accipere debemus. Nam inſtitutionem & generis & ſpeciei nomen eſſe,ſu-
3 periùs docuimus.† Gradum autem locum appellat Iureconſultus in l.ij.§. defertur. de bon. poſſeſſ.ſec. tab. Et hunc ſeu gradum, ſeu locum ex ordine, quo cuique hæreditas defertur,acci-
4 pere debemus.l. moribus. §. prius.infrà eo.Cui enim primo hæreditas ex teſtamento defertur, is inſtitutus:cui ſecundo, is ſubſtitutus appellatur. Vndè fit, vt ſi aliquo caſu in primùm locum euadat ſubſtitutus,iure inſtituti cēſeatur. l. cùm ex filio.§.quidam quatuor.infrà eodem.

Ait Iureconſult. *Subſtituti, ſecundo vel tertio.*)
5 vel etiam vlteriore. Lex enim, quæ permittit, vt nobis hæredes ſcribamus, & prouideamus, in infinitum permittere videtur. l. poteſt. infrà eo. Non vt plures diuerſorum graduum habere quis ſucceſſores poſſit: adita namque hæreditate, expirant vulgares ſubſtitutiones. l. poſt aditam. C. eod. ſed ne inteſtati decedamus deſtituta primi, vel ſecundi, vel tertij gradus in-
6 ſtitutione. Non ſunt autem gradus ij confundendi, & conturbandi, quod faciunt ij, qui tertium & quartum ſecundum appellant, exemplo ſecundarum nuptiarum, quo nomine omnes poſt primas ſignificantur. Nam quemadmodum primo ſecundus, ità ſecundo tertius ſubſtitutus eſt. Quod vt Iureconſultus ſignificaret,

caret, addidit, VEL TERTIO, nec ei ſatis fuit dixiſſe, SECVNDO. Eò igitur ſubſtitu- 7
tionem ſecundam inſtitutionem Accurſius appellat: non quia ſecundi appellatione tertium velit compræhenſum, ſed quia cùm infiniti gradus ſubſtitutionum fieri poſſint, ſatis ſit de ſecundo exprimere. Ita Caius definit SECVNDI HAEREDIS APPELLATIONEM. In quo Lancel. Politus repræhenſus à nobis ſuperiùs eſt, & meritò. Vlpianus titul. qui hæred. inſtit. poſſ. Hæredes, inquit, aut inſtituti 8
dicuntur, aut ſubſtituti: inſtituti qui primo gradu ſcripti ſunt, ſubſtituti qui ſecundo gradu, vel ſequentibus. Neque tamen negauerim, per conſequentiam omnes omnium graduum hæredes primo intelligi ſubſtitutos. De quo dicemus ad l. cohæredi.

Ait Iureconſul. *Hæredis ſubſtitutio aut duplex.*) Nomine Hæredis ſubſtitutiones exclu- 9
duntur, quæ in legatis, fideicommiſſis, & donationibus cauſa mortis, fiunt. leg. vt hæredibus. de leg. ij. cum ſimil. De quo ſuperiùs diximus.

Ait Iureconſult. *Simplex veluti.*) In qua 10
alter exprimitur caſus, ſimplex appellatur ſubſtitutio: quæ ſi impuberi fiat, ex D. Marci conſtitutione quaſi duplex accipitur: id quod & Accurſius notat. (LVCIVS TITIVS HAERES ESTO.) hæc inſtitutio eſt: quæ niſi præmitteretur, non eſſet Seius ſubſtitutus, ſed ſub conditione inſtitutus, argum. l. ſi quis ita hæres inſtituatur. de hæredib. inſtitut. Azonis enim

ratio

ratio, propter quam inſtitutionem præmitti pu-
11 tat opportere, ridicula eſt. Regula enim illa iuris, quæ in extrema hac lege ponitur, & in l. eam, quam. C. de fideicommiſſ. ad vulgares ſubſtitutiones minimè pertinet: quæ & ipſæ teſtamenta ſuſtinent, non ſecùs, atque inſtitutiones. l. ſi filius hæres. de lib. & poſth. quemadmodum ſuperiùs ſcripſimus.

Ait Iureconſ. SI HAERES NON ERIT.) Hæc vulgaris eſt ſubſtitutio: quæ quamuis impuberi fiat, tamen quia adiicit teſtator, SIVE HAERES ERIT, nullam ex D. Marci conſtitutione interpretationem recipit. l. cùm ex
12 filio. §. j. infrà eo. Itaque per vulgarem hanc ſibi dumtaxat teſtator hæredem facit. §. j. de pupil. ſubſtitut. lib. ij. Inſtitut. Quòd ſi filio impuberi vulgari tantum modo pater ſubſtituat, & ſibi & filio hæredem ſcribit. l. moribus. §. ſed & ſi ita.
13 Dubitet autem non immeritò quis, quẽadmodũ poſſit filius non eſſe hæres cum hæres ſit neceſſarius: neq; ſine hærede deceſſiſſe videatur, qui ſuũ hæredem reliquit, quamuis abſtinentem ſe. l. cùm quaſi. §. ſed & ſi ſuus. de fideicommiſſ. libertat. Sed dicendum eſt, neceſſariis permittere proconſulem abſtinere: impuberibus etiam, poſt immiſtionem: puberibus, antè immiſtionem. Minoribus autem xxv. annis poſt immiſtionem aditus ſuccurrit Prætor. l. neceſſariis. de acquir. hæred. Abſtenti autem ex teſtamen-
14 to hæredes non ſunt. Solæ autem teſtamentariæ ſucceſſiones excludunt ſubſtitutos. De quo plura ſuo loco dicemus.

Ait

Ait Iureconſul. SIVE ERIT.) Per hanc clauſulam filio impuberi hæredem dat pater. d. §. j. de pupillar. & quidem legis interpretatione in caſum vtrumque: vt etiam abſtinens, ſi intrà pubertatem decedat, hæredem eum habeat, quē ei pater dedit, excluſis omnibus omninò legitimis pueri hæredibus, quēadmodum ſuperiùs diximus.

Ait Iureconſul. HAERES MIHI ESTO.) Per pupillarem propriè ſucceditur pupillo. l. ſed ſi plures. §. ſi ex aſſe. infrà eod. Quòd ſi patri hæres filius exiſtat, patri quoque ſuccedi videtur: cuius hæreditas cum pueri hæreditate confuſa & commiſta ad ſubſtitutum peruenit: & quidem ità, vt ſeparari altera ab altera non poſſit. d. l. ſed ſi. §. 2. niſi fortè à ſubſtituto neceſſario: De quo in l. ſi filius, qui patri. infrà eod. Quin & qui pupillo abſtinenti hæres exiſtit, teſtatoris hæres dici poteſt. l. ſi pupillus. de acquirend. hæred. l. paterfamil. de priuileg. cred. De quo plura ſuo loco dicemus. 15

Ait Iureconſult. (*Subſtituere liberis.*) Liberis ſubſtituere, Hæredem dare, Teſtamentum facere, pro eodem dicuntur. Nam, vti iam anteà ſcripſimus, qui exhæredato ſubſtituitur, non alia ratione dicitur ſubſtitutus, niſi quia ſecundus ex teſtamento hæres eſt, cùm ab hac ſucceſſione non poſſit incipere teſtamentum. De quo dicemus ad l. moribus. §. vlt. 16

Ait Iureconſult. *Quàm exhæredatis.*) Ritè exheredatis. Vitioſa enim exhæredatio pro præteritione habetur. l. iij. de liber. & poſthum. l. non puta 17

putauit.§. ſi ab vno. de bon. poſſeſſ. contra. tabul. Neque in eo iniuria exhæredato filio fieri
18 videtur, quòd ei pater hæredem dat. Per fideicommiſſum ſanè exhæredato pater non ſubſtituit.l.cohæredi.§.cùm filiæ. infrà eod.Ratio illa eſt, quia per fideicommiſſum bonis dumtaxat noſtris ſubſtituimus: neque alia bona, quàm noſtra, in fideicommiſſum venire poſſunt. d. §. cùm filiæ. de quo ad eundem §.plura dicemus. Impuberis autem exhæredati ſubſtitutus, ne tum quidem grauari poteſt, cùm pater exhæredato aliquid reliquit.l.cùm quidam.C.de legat. & l.qui fundum.§. qui filios. Ad leg. Fal. Quòd ſi ſubſtitutus impuberis exhæredati, patri quoque exiſtat: grauari poteſt. vt in caſu d.§.vltim.
19 eod. titul. Præterito nùm pupillariter ſubſtitui poſſit, vulgò quæritur. Et cùm præteritio ſui iniuſtum faciat teſtamentum, l. poſthumi. de iniuſt.rupt. teſta. non valebunt pupillares ſubſtitutiones: verũ quemadmodum filio præterito legata, fideicommiſſa & libertates conſeruamus, ſi is fratribus controuerſiam non faciat: ità & pupillares ſubſtitutiones tuebimur, quæ pupillis vtiles & honorificæ ſunt: & ità viſum eſt
20 Iacobo de Arenis, quem refert Bartolus. Expugnato autem teſtamento per querelam inofficioſi teſtamenti à filio exhæredato, expirant pupillares ſubſtitutiones: & quidem in totum, ſi totum expugnatum ſit teſtamentum: ſi verò pro parte, ſaluæ manent pupillares ſubſtitutiones.l.Papinianus.§.ſed nec impuberis. de inoff. teſtament.

Ait

Ait Iureconſult. *Niſi hæredem ſibi inſtituerit.*) Excipiendus miles eſt: id quod & Accurſi. notauit.

Ait Iureconſult. *Nam ſine hæred. inſtitut. &c.*) 21
Primi, vel ſecundi. Omnium enim graduum inſtitutiones ſuſtinent teſtamenta. Idem dicendum eſt, & deſtitutis inſtitutionibus. l. moribus. §. adeò. infrà. eod. Pupillares autem ſubſtitutiones (quæ teſtamenta non ſuſtinent, l. ex pupillari. infrà eod.) ſine hæredis inſtitutione, vel deſtituta inſtitutione, non conſiſtunt: in quo eodem iure, quo legata, quo fideicommiſſa, quo libertates teſtamento relictæ cenſentur. l. nam quod. §. j. Ad Trebell. l. eam, quam. C. de fideicommiſſ. ADVERSVS regulam hanc oppo- 22
nit Accurſius, & poſt eum Bartolus l. vltim. ſuprà de hæred. inſtitu. in qua ſecundi teſtamenti inſtitutiones non valent: legata tamen ex eo præſtantur. Et caſum eum ſingularem vterque putat, & verè. Neque ſanè alius, quàm Imperator, mulieri ſuccurrere potuiſſet: cùm falſus rumor non vitiet teſtamentum, vt eodem loco ſcribit Paulus. Sed imperator, cuius eſt iura 23
condere, tranſlata ei, & in eum, lege Regia populi poteſtate, voluntatem teſtatoris ſequutus (præfatione illa, QVIA HAEREDES QVOS VOLVI MIHI CONTINGERE, HABERE NON POTVI: ſatis declaratam) pronuntiauit hæreditatem ad mulierem pertinere, quaſi in ſecundo teſtamento hæredem ſcriptam: eóque legata, in eo teſtamento relicta, præſtaturam. Neque enim præſtari poſſunt legata,

quaſi

quaſi relicta in priore teſtamento, cùm per poſterius ſublatum id ſit, & quidem ipſo iure. Vti enim iàm diximus, ſecundum teſtamentum falſo rumore non vitiatur. Ita in l.iij.C.de inoffic. teſtament. partum nouiſſimum eius mulieris, quæ ex puerperio deceſſit, pro inſtituto haberi volunt Imperatores Seuerus & Antoninus: ne quaſi exhæredatus, matris reſcindat teſtamentum, quæ filiis reliquis hæredibus inſtitutis, de-
24 ceſſerit. Opponit idem Accurſius Nouell. Ex cauſa.C.de lib.præter. quæ legata, & fideicommiſſa, & libertates valere iubet, irritis factis inſtitutionibus ex cauſa præteritionis, vel exhæredationis. Ad quam obiectionem in hunc modum reſpondet Accurſius in d. Nouella, ex cauſa. loqui Imperatorem de teſtamento, quod habet inſtitutiones: hoc autem loco Iureconſultum de teſtamento loqui, in quo nulla fit inſtitutio. Sed hæc reſponſio mihi non placet, pro-
25 pterea, quòd paria ſunt. Non eſſe factam inſtitutionem, aut, Deſtitutam eſſe inſtitutionem. l. morib. §. adeò. Nam inteſtati exitum facit non ſolùm is, qui hæredem non inſtituit: verùm & is, cuius ex teſtamento hæreditas adita non eſt. l. j. de ſu. & leg. hæred. Id quod Accurſius præſentiens, confugit ad communem illam ſo-
26 lutionem, Ius dictæ Nouellæ, ex cauſa, eſſe ius nouum. Rectè igitur mihi videtur poſt eum Bartolus ſcripſiſſe, eadem Nouella & inſtitutiones tolli, & legata confirmari: ſine qua confirmatione, labefactatis inſtitutionibus, relicta in teſtamento neceſſariò corruerent. Neque aſſentior

iis,

iis,qui per eam Nouellam , irritas dumtaxat,hoc eſt, ſine effectu,non etiam nullas ipſo iure, inſtitutiones eſſe volunt. Nam & verborum Græcorum ἀκαρουμένη,& ἀνατραπεῖσα, quibus vtitur Imperator,alia vis eſt: Et cum diſertè vetet Imperator: in poſterum ità teſtamenta ſcribi, vt filij cauſa non appoſita exhæredentur, vel prætereantur: neceſſe eſt fateamur,nullas eas eſſe inſtitutiones, quaſi factas contrà iuris regulas & præcepta. Neque item iis aſſentior,qui dictam Nouellam de præteritione patris intelligunt: cùm enim teſtamentum,in quo filius eſt à patre præteritus, ipſo iure nullũ ſit,l.j.& iij.de iniuſt.rupt.teſt.nihil fuit neceſſe, ab Imperatore ſuper ea re nouum ius conſtitui. De matris itaque præteritione intelli- 27
genda Nouella eſt, quæ niſi exhæredationis vim haberet,præteritis à matre querela inofficioſi teſtamenti,non daretur. EGO aduerſus eam regulam oppono l.eam,quam.C.de fideicom. in qua fideicommiſſum relictum in teſtamento, deſtituta inſtitutione,valet. Verum,in ea lege ita relictum fuerat fideicommiſſum,vt à ſucceſſoribus ab inteſtato deberetur: ſic enim legendum eum locum,non,vti vulgò legitur, AB INTESTATO SVCCESSORIBVS,vt oſtendimus libro primo Lectionum variarum. Caſus autem complures,quibus in teſtamento relicta valent deſtitutis inſtitutionibus, congerit Accurſius ad d.l. eam,quam.

Quærit Bartolus, nùm per Nouellam, Ex cauſa, confirmentur fideicommiſſariæ hæreditates? de quo ſe ſcripſiſſe ait ad l. ita

tamen.§.quoties.ad Treb.Ego, Bartoli ſententia non requiſita, exhæredato nego poſſe per fidei-
29 commiſſum ſubſtitui: cùm per fideicommiſſum bonis duntaxat noſtris ſubſtituamus, non etiam alienis.l.cohæredi. §.cùm filiæ. infrà eod. Niſi fortè filio exhæredato aliquid relinquamus: quo caſu ſubſtitui ei per fideicommiſſum poteſt,vt in tantum oneretur,in quantum honoratus eſt.d.§. cùm filiæ.ſanè ſubſtitutus exhæredati rogari poteſt impuberis hæreditatem reſtituere, ſi modò idem ſit hæres inſtitutus. l.ità tamen. §.à patre. ad Trebel. facit l.in ratione. §.vltim. ad leg. Falcid.

30 Quærit poſtremò Bartolus;nûm filio in legitima inſtituto ſubſtitui poſſit per fideicommiſſum?Et reſpondet, filium huiuſmodi fideicommiſſo non teneri, legitimum hæredem filij teneri,per l.cùm patronus.de leg.ij.per l.cohæredi.§. cùm filiæ.infrà.eo.per l.ſi fundum.§.vlti.de leg.j. qui hodiè eſt §.vltim.l.ſi Titio pecuniam. Sed leges eæ Bartoli ſententiam non probant. Imprimis enim l.cùm patronus. loquitur de portione, quæ eſt æs alienum:quamuis ex ea libertus olim legare potuerit quibuſdam perſonis.l.ſi iis, qui-
31 bus.de cond.& demon. Hodiè namque patroni portio grauari nullo modo poteſt. §. ſed noſtra.
32 de ſucc.libert.lib.iij.Inſt. Quarta autem, quæ filium à querela inofficioſi teſtamenti ſubmouet, non eſt æs alienum. argumento l.Papinianus. §. meminiſſe. & §. ſi quis impubes. de inoffic. teſtam. Quibus in locis ſcribit Vlpianus, Impuberem arrogatum, qui in querela inofficioſi teſtamenti

ſtamenti non obtinuit, quartam non amittere, quam habet ex d. Pij. conſtitutione, propterea quòd ea quarta æs alienum ſit: filio autem, qui de inofficioſo teſtamento egit, nec obtinuit, quartam à fiſco auferri. Ex quo intelligimus non eſſe eam quartam æs alienum. Quantum autem 33
interſit inter vtramque quartam, ex eo intelligimus, quòd lex xij. Tab. lex Iulia & Papia, & poſtremò Iuſtiniani conſtitutio certam, definitamque portionem in bonis liberti patrono conſtituit, d. tit. de ſucc. libert. Filio autem in bonis patris nihil certi lex tribuit: vtpotè quem hæreditatem expectare velit & iudicio parentis, eámque obſequiis promereri. Filius præterea per ex- 34
heredationem ab vniuerſa patris ſucceſſione ſubmouetur, neque turbat iure Ciuili patris teſtamentum. l. non putauit. de bon. poſſ. cont. tab. idcóque nec ad bonorum poſſeſſionem contra tabulas admittit eum Prætor. d. l. non putauit. Patronus autem ſi in legitima parte non ſit inſtitutus, contrà tabulas petit. l. ſed cùm patrono. de bon. poſſ. l. illud. de bon. poſſ. con. tab. Et quia 35
portio patroni, æs quoddam alienum videtur, ſi patronus ex legitima inſtitutus portione, ſuſpectam hæreditatem dicat, cogetur quidem à Prætore adire: ſed antè, quàm reſtituat, pœnitendo portionem eam retinere poterit. l. ità tamen. §. ſi patronus ad Treb. quod alij quàm patróno non permitteretur l. nam quod. §. qui compulſus. ad Treb. Meritò igitur dubitauerit quis, 36
quemadmodum filio portio deberi dicatur, & quemadmodum Legitima appelletur. Et di-

cendum eſt, filio deberi, non ſimpliciter, ſed ſi querelam inofficioſi teſtamenti excludere velimus. Vti enim iam diximus, exhæredatus filius iure Ciuili non turbat parentis teſtamentum. LEGITIMA autem ex eo appellatur, quòd Falcidia ſit, hoc eſt, quarta portio, portionis ab inteſtato contingentis. Cui enim triens ab inteſtato deberetur, eum vncia vnà à querela inofficioſi teſtamenti ſubmouet. Nam in triente inſtitutus,
37 nihilo plus haberet per legem Falcidiam. Ex eo autem Legitimam meam portionem appellari, quæ teſtamenti inofficioſi querelam excludit, coniici poteſt, quòd in l. quæ nuper. C. de inoffic. teſtam. portio iſta & Legitima, & Falcidia ab Imperatore appellatur. Facit Nouella, vndè & ſi. eod. tit. Item ex eo, quòd aucto portionis iſtius modo ad trientem & ſemiſſem pro filiorum numero per Nouellam, Nouiſſima. C. de inoffi. teſtam. auctus quoque ſit Falcidiæ modus ad trientem & ſemiſſem pro numero hæredum. Nouel. de hær. & Falc. in prin. ſecundæ partis. Quo in loco ſcribit Iuſtinianus, Falcidiam trientem eſſe, vel ſemiſſem: & ſi vulgaris interpretatio falsò, Quadrantem, habet. Neque eſt quod Viglius cauſetur, in vetere Græco exemplari ſcriptum ſe reperiſſe τέταρτον: nam & Euſebius in Chronicis teſtatur, Falcidiam trientem eſſe quatuor hæredibus aut paucioribus inſtitutis. Et imperator in Nouel. de immenſis donat. ad trientem & ſemiſſem auctam à ſe Falcidiam ait. Et neceſſe ſanè eſt, auctas ad eundem locum duas has

quartas

quartas eſſe. Nam ſi quadrante ſuæ portionis filius inſtitutus contentus eſſe cogitur, cur & eum exhæredatum quadrans ſuæ portionis non ſubmouebit à querela inofficioſi teſtamenti? Neque 38
mouet quòd querela inofficioſi teſt.lege Falcidia antiquior ſit. Nam antè eam legem nulla certa portio liberos à querela excludebat: poſt eam legem latam cœpit filium exheredatum à querela remouere ea portio, quam lex Falcidia hæredi inſtituto definiuit. Multùm itaque per omnem modum differt portio, quæ filium à querela excludit, à portione, quæ patrono debetur in bonis liberti. Atque ita reſponſum ſit ad l. cùm patronus. de leg.ij. Eodem modo reſpondendum eſt ad l. cohæredi. §.cum filiæ. infrà eodem. quo in loco ſcribitur, propria bona filij-hęreditatem reſtituere rogati, in fideicommiſſum non venire. Nam quarta, quæ filium ſubmo- 39
uet à querela, non eſt in bonis ipſius filij: cùm ab vniuerſa patris ſucceſſione per exhęredationem poſſit ſubmoueri. Facit l.parentibus C.de inoff. teſtam.vbi ex parentis iudicio quarta dicitur obtineri. facit l. Papinianus. §. meminiſſe. de inoff. teſtam. in quo legis Falcidię authoritate, filium rogatum reſtituere, quartam retinere ſcribit Vlpian. Neque eſt quòd quiſquam dicat, duas quartas filium retinere: alteram, per legem Falcidiam, hoc eſt, per S.C.Trebellianum: alteram verò, ſuo iure. Nam iure Ciuili duas 40
quartas non retinet filius, l.quamquàm. C. ad legem Falcid.l.cohęredi.§.cum filię. infrà eod. ſed

turis canonici authoritate. c. Raynutius. de teſtam.extrà. de quo ſcribemus ad l.j.ad l.Falcid.
41 Iam verò quod per l. ſi Titio pecuniam. §.j.de leg.j. probare ſibi Bartolus videtur, legitimum hæredem filij in quarta inſtituti, fideicommiſſo onerari poſſe,quamuis puer non poſſit,vehementer errat. Nam in caſu illius §.à filio etiam relinqui fideicommiſſum poteſt. Textum igitur afferat opportet, in quo à filio non poſſit fideicommiſſum relinqui, à legitimo autem filij hærede poſſit:quem nuſquam reperiet:quamuis à ſubſtituto impuberis exhæredati fideicommiſſum relinqui poſſit, ſi idem patri hæres extitit. l.ità ta-
42 men.§.à patre.ad Treb.l.planè.de legat.j. VT igitur ad Bartoli quæſtionem pro Bartolo reſpondeamus,dicendum eſt,filio impuberi in legitima inſtituto, ſubſtituere patrem directò poſſe. l. ex tribus vnciis.C.de inoff.teſt.Neque ſolùm naturali filio, verùm & arrogato. l. ſi arrogator. de adopt.l.ſed ſi plures.§.in arrogato. infrà eo. quãuis æs alienum videatur quarta arrogati. l.Papinianus.§.ſi quis impubes. de inoffic. teſt. Per fi-
43 deicommiſſum autem vtrique intrà pubertatem ſubſtitui poteſt: poſt pubertatem verò, naturali tantum,non etiam arrogato.arg.d.l.ſi arrogator. Quo in loco ſcribit Iureconſultus,poſt pubertatem filio arrogato in quarta D.Pij.per fideicommiſſum non poſſe ſubſtitui, propterea, quòd quarta hæc,æs ſit alienum. At à nobis demonſtratum iam eſt,quartam,quæ filium ſubmouet à querela,non eſſe æs alienum. Quid ergo,dicat aliquis,in Falcidia,& in Trebellianica ſubſtituere

filio

filio pater poteſt: ET reſpondendum eſt, non poſ-
ſe: cùm vtraque hæc quarta inuito teſtatore reti-
neatur. l. Titia. ad leg. Falcid. Facit l. filium, quem.
C. fam. erciſc. Poteſt autem filius in legitima in- 45
ſtitutus, & rogatus reſtituere, mouere inofficioſi
teſtamenti querelam: niſi fortè ei quarta ſalua ſit
aliundè. l. ſi vt allegas. C. ad leg. Falc. Querelam
autem ſi prætermittat, & patris iudicium agnoſ-
cat, nihil habet legitimus filij hæres quod quera-
tur. l. cum mota. C. de tranſact. Nec enim hære-
di, ſed filio facta iniuria eſt. Querelam itaque
mouere poteſt filius, ad quem ex teſtamento
quarta non peruenit ſuæ portionis. Quod enim
quis reſtituit, non intelligitur ad eum perueniſſe.
Hodiè tamen non agit de inofficioſo filius, ſed 46
ſupplementum legitimæ partis petit: l. omni-
modo. l. ſcimus. C. de inoffic. teſtam. Et hæc ad
legem j.

II. Vlpianus lib. vj. ad Sabinum.

MOribus introductum eſt, vt quis liberis impuberibus teſtamentum facere poſſit, donec maſculi ad quatuordecim annos perueniant, fœminæ ad duodecim. Quod ſic erit accipiendum, ſi ſint in poteſtate: cæterùm emancipatis non poſſumus, poſthumis planè poſſumus: nepotibus etiam poſſumus & deinceps, ſi qui non reca-

ſuri ſunt in patris poteſtatem. Sed ſi eòs pater præcedat, ita demum ſubſtitui eis poteſt, ſi hæredes inſtituti ſint, vel exhęredati: ita enim poſt legem Velleam, ſuccedendo non rumpunt teſtamentum. Nam ſi principale teſtamentum ruptum ſit, & pupillare euanuit. Sed ſi extraneum quis impuberem hæredem ſcripſerit, poterit ei ſubſtituere, ſi modò eum in locum nepotis adoptauerit, vel arrogauerit filio præcedente.

SVMMARIVM.

1 *Morum definitio.*

2 *Mulier in poteſtate liberos non habet.*

3 *Impuberes pupilli appellantur.*

4 *Definitio teſtamenti ſecundis tabulis non conuenit.*

5 *Paganus directò poſt ætatem xiiij. anno. impuberi fruſtrà ſubſtituit. Miles non item.*

6 *Subſtitutio pubertate finitur.*

7 *Qui perueniſſe ad xiiij. annum intelliguntur.*

8 *Cum de reſtitutione minoris agitur, de momento ad momentum, annum computamus.*

9 *Momentum in Iure pro hora accipitur.*

10. *Melior conditio Suorum, quam Emancipatorum.*

11 *Poſthumi qui propriè dicantur.*

12 *Poſthumorum diuiſio prima.*

13. *Poſt-*

13. *Poſthumorum altera diuiſio.*
14. *Auita ſubſtitutio non valet.*
15. *In adoptione filij conſenſus exigitur.*
16. *Conſilium Vlpiani, adhoc vt nepotibus ijs, quos patres antecedunt, tutò ſubſtitui poßit.*
17. *Vt ex formula Galli nepotes poſthumi inſtituti dicuntur, non ſubſtituti. ità ex formula legis Velleæ nepotes dicuntur inſtituti.*
18. *Succeßio quandam ſpeciem habet agnationis.*
19. *Quomodo propriè rumpi dicitur teſtamentum.*
20. *Quid iuris ſit, rupto per querelam teſtamento.*
21. *Extraneo pupillariter ſubſtitui non poteſt.*
22. *Quod ab initio non conſiſtit, ex poſt facto conualeſcere non poteſt.*
23. *Diſſentio authoris cum Bartolo.*
24. *Naturales non poſſunt inſtitui, niſi ex formula legis Velleæ.*
25. *Adoptiui antè adoptionem inſtitui vulgari modò poſſunt.*
26. *Generaliter Nepos, quem pater antecedit, niſi ex formula legis Velleæ inſtitui non poteſt.*
27. *Corolarium ex præcedentibus.*
28. *Nûm nepoti ſimpliciter adoptato, obſtet filius ab inteſtato.*
29. *Nihil in contextu legis mutandum.*
30. *Adoptio fit per magiſtratum: Arrogatio per principem.*
31. *Hodiè adoptati non vtique tranſeunt in adoptantium poteſtatem.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Moribus.*) Inueterata conſuetudine populi conſenſu tacito approbata:

ità enim Mores definit Vlpian. Et ea conſuetudo legis vim habet. l. de quibus de leg. & S. C. & lũga conſ. Nam lex xij. tab. qua iura teſtamẽtorum conſtituta ſunt, de ſubſtitutione pupillari nihil cauet. Cauet enim VTI QVISQVE LEGASSIT SVAE REI ità ius eſſe. At qui pupillo ſubſtituit, bonis pupilli ſubſtituit, vti iàm ſuperiùs diximus, Inueterata conſuetudo lege xij. tab. antiquior reperitur in l. j. de curat. fur. & al. &c.

Ait Iureconſ. *Introductum eſt.*) Ne iſta ætas alienis fraudibus obnoxia, propinquorum inſidiis appeteretur.

2 Ait Iureconſ. *Vt quis*) Non QVAE. Nam mulier in poteſtate liberos non habet. l. illud. §. ad teſtamenta. de bon. poſſ. contr. tab.

3 Ait Iureconſ. *Liberis impuberibus.*) quos diximus pupillos appellari in l. vlti. §. vlt. de verb. oblig.

4 Ait Iureconſ. *Teſtamentum facere poßit.*) heredem dare. Nam definitio teſtamenti, quæ ponitur in l. j. de teſtam. Secundis tabulis non conuenit.

5 Ait Iureconſ. *ad xiiij. ann. perueniant.*) Poſt eam ætatem fruſtrà impuberi ſubſtituit Paganus directo. l. verbis. infrà eod. Miles non fruſtrà. Nam ab eo facta pòſt pubertatem pupillaris ſubſtitutio ad cauſam fideicommiſſi trahitur. l. precibus. in ſecunda parte, C. de impub. & aliis.
6 de quo plura ad l. Centurio. infrà eod. Quòd ſi longius tempus compræhenſum ſit in pupillari ſubſtitutione, finitur nihilominus pubertate

tate ſubſtitutio.l.in pupillari.infrà eod.Perueniſ- 7
ſe autem ad xiiij. annum intelliguntur, & qui non exceſſerunt.l.qua ætate de teſtam. l. ſi ita legatum de leg. j. neque à momento ad momentum poſtremum in hac parte iuris annum computamus: ſed ciuiliter ad totum diem poſtremum: vt in l. anniculus. ij. de verb. ſign.
Cum autem de reſtitutione minoris agitur, de 8
momento ad momentum annum computamus, vt reſtitui in integrum poſſit, qui non exceſſit annum xxv. l. denique. §. minore de minoribus. Momentum autem pro hora accipi in 9
iure: vt in d. l. anniculus. & d. §. minore. Scripſimus libro j.lect. variarum.

Ait Iureconſ. *Si ſint in poteſtate.*) Neque requiritur, vt ſint ſui: de quo mox plura dicemus.

Ait Iureconſ. *Cæterum emancipatis non poſſ.*)
In hoc ſuorum, quàm emancipatorum me- 10
lior conditio eſt: quamuis in quibuſdam iuris partibus ſui, quàm emancipati deterior ſit conditio. l. Papinianus. §. quarta. de inoff. teſtam.

Ait Iureconſ. *Planè poſthumis poſſumus.*) Et ſi pupilli non ſunt. l. pupillus non eſt. de verbor.ſign. Sed perindè poſthumis ſubſtituitur,
ac ſi iàm in poteſtate eſſent. Poſthumi autem 11
propriè dicuntur, qui poſt mortem teſtatoris naſcuntur.l. poſtumi. de iniuſto rupt. teſta. Impropriè autem qui poſt teſtamentum in vita teſtatori naſcuntur, ad quos pertinet priùs caput

put legis Velleæ. Sed & iis, qui loco poſthumorum eſſe dicuntur (hoc eſt, iis, qui in locum ſuorum ſuccedunt. l. poſthumorum. de iniuſto, rup. teſt.) ſubſtitui poteſt, vti mox ſcribit Iu-
12 reconſ. Poſthumorum diuiſio vna ponitur in l. Poſthumus. de inoff. teſt. vt quidam ſint ſui, quidam legitimi, quidam cognati. Quæ diuiſio eorum poſthumorum eſt, qui de inofficioſo
13 agere poſſunt. Altera elegantior diuiſio ponitur in §. poſthumo. de leg. lib. ij. Inſtit. Non omnibus autem poſthumis ſubſtituere poſſumus pupillariter, ſed dumtaxat ſuis, vel nepotibus, vel aliis deinceps. Et de poſthumis, eorúmque differentiis ſcripſimus ad l. Gallus.

14 Ait Iureconſ. *Si recaſuri non ſunt.*) Iis, qui in parentum recidunt poteſtatem, parentes ipſi teſtamenta facere poſſunt: ideóque ſubſtitutio auita non valet.

Ait Iureconſ. *Sed ſi eos pater præcedat.*) Vt in eorum poteſtatem recidere poſſint. Patrem autem non ſolùm naturalem, verùm & adoptiuum accipere debemus. Nam quem nepotis loco adoptat, quaſi ex filio, mortuo me, in filij recidit poteſtatem, eíque hæres fit. Qua de
15 cauſa in eiuſmodi adoptione filij conſenſus exigitur ne ei inuito hæres detur. l. cùm nepos. de adopt. facit. l. ſi is, qui. eod. titu. vbi nepos iſte legitimus, quaſi ex filio adoptatus, iura conſanguinitatis conſequitur cum naturalibus nepotibus ex eodem filio.

Ait Iureconſ. *Ità demum ſubſtitui eis poteſt*)

Conſulit Vlpianus quemadmodum nepotibus 16
iis,quos patres antecedunt, ſubſtitui tutò poſſit, hoc eſt, ità ſubſtitui, vt non euaneſcat pupillaris ſubſtitutio. Inſtitui igitur eos ait opportere,vel exhæredari, ne in locum ſuorum ſuccedentes, (quo vno caſu effectum habet ſubſtitutio) præteriti rumpant teſtamentum: & per conſequens extinguatur pupillaris ſubſtitutio. Inſtitui autem opportere ex formula legis Velleę: neque enim aliter poſſunt, vtpotè quibus pater obſtát. De quo ſcripſimus ad l. Gallus. Ità igitur teſtari debet,qui nepoti, quem pater antecedit, ſubſtituere vult pupillariter,

FILIVS HAERES ESTO. SI FILIVS ME VIVO, SVVS HAERES ESSE DESINAT, TVM QVI MIHI EX EO NEPOS EST, HAERES ESTO. SI NEPOS HAERES ERIT, ET IN PVBERTATE DECEDET, SEIVS HAERES ESTO. quę nepotis inſtitutio fit ex ſecundo cap. legis Velleę, vti ſcribit Scæuola in l. Gallus. §. ſequente parte. & in l. poſthumorum. de iniuſto, rupt. teſt. Ità enim poſt legem Velleam. Antè legem Velleam nepotes ſuperſtites inſtitui quidem poterant, ſed quēadmodū inſtituerentur, ignorabatur, vtpotè quos patres antecederent: itáque eueniebat vt pręteriti nepotes ſucceſſione rumperent neceſſariò auorū teſtamenta. d. l. Gallus. §. ille caſus. Notādum in- 17
ſuper eſt, quemadmodū in formula Galli nepotes poſthumi inſtituti dicuntur, non ſubſtituti, ità & in formula legis Velleę nepotes ſuperſtites dici inſtitutos cōtrà Bartoli & Accurſij ſentētiam.

Ait

Ait Iureconſ. *Succedendo*) Non patri, ſed in locum patris: quo modo non ſecùs, quàm a-
18 gnatione rumpitur à præterito teſtamentum. Et quia ſucceſſio ſpeciem quandam habet agnationis, d. l. poſthumorum. ideò Iureconſul. in l. j. de iniuſto rup. teſtã. de ſucceſſione tacuit, ſatiſque habuit dixiſſe. agnatione
19 ſuorum rumpi teſtamenta. Propriè autem rumpi dicitur, vel agnatione, vel ſucceſſione teſtamentum. Nam ſuperſtites filij præteriti, iniuſtum faciunt, d. l. poſthumi. vt rumpi nihil ſit neceſſe.

20 Quærit hoc loco Accurſius, rupto teſtamento per querelam, quid iuris ſit? De qua quæſtione diximus ad l. j. Rupto autem per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, quid ſubſtitutione pupillari fiat, dicemus ad l. & ſi contra infrà eodem.

Ait iureconſ. *Sed ſi extraneum.*) Quidam libri habent, SED ET SI, vt addere aliquid Iureconſ. ad ſuperiora videatur. Mihi veterum codicum lectio placet, SED SI. Cùm enim in §. proximo ſuperiore docuiſſet Iureconſul. nepotem, quem pater antecedit, inſtitui oportere: ne ſuccedendo præteritus rumpat teſtamentum: inſtitui, inquam, ex formula legis Velleæ: aliter enim inſtitutum haberi pro præterito: ſubiicit, extraneum ex formula legis Velleæ inſtitui nihil neceſſe eſſe: & ſuccedentem extraneum in locum ſui non rupturum teſtamentum. Quæ eſt ſententia legis filio. §. vlt. de lib. & poſth. Neque hoc loco illud quæritur,

præce

præcederéne debeat ſubſtitutio arrogationem, an contrà arrogatio ſubſtitutionem: ſed illud dumtaxat, quemadmodum extraneus inſtitui poſſit, ne ſuccedens in locum ſui rumpat teſtamentum extraneus, inquam, tempore inſtitutionis, non ſubſtitutionis. Nam extraneo pupil- 21
lariter ſubſtitui non poteſt. §. vlt. de pupil. ſubſtit. lib. ij. Inſtit. facit l. ſi alienum. §. in extranei. de hæred. inſtit. facit vulgaris iuris regula, Quod 22
ab initio non conſiſtit, ex poſt facto conualeſcere non poteſt. Quin & ipſe Vlpianus non obſcurè ſignificat, pręcedere opportere adoptionemItà enim ſcribit, POTERIT EI SVBSTITVERE, SI EVM IN LOCVM NE- 23
POTIS ADOPTAVERIT. Itáq; nõ aſſentior Bartolo, qui poſt Accurſiũ ſcripſit, ex hoc §. probari, ſatis eſſe ad pupillarem ſubſtitutionem, ſi in poteſtate tempore mortis reperiatur is, cui facta pupillaris ſubſtitutio eſt: Vt autem locus hic planiùs intelligatur, paulò altiùs rem repetemus. Quemadmodum filium, habens, nepoti ex eo impuberi ſubſtituere poteſt pupillariter: ità & filium habens poteſt nepotibus adoptatis pupillariter ſubſtituere: vtrique autem nepotes tam adoptiui, quàm naturales inſttui debent, vel exhęredari: ne ſuccedentes in locum filiorum, viuis adhuc auis? præteriti rumpant teſtamentum. Itàque extinguatur pupillaris ſubſtitutio. Sed naturales niſi ex formula legis Velleę inſtitui non poſſunt. Adoptiui verò antè adoptionem inſtitui vulgari modo poſſunt, eáque inſtitutio ſufficiet, ne ſucceſſione, quaſi pręteriti rumpant.

§. ult.

rumpāt.d.l.filio.de liber.& poſth.ſanè poſt adoptionem inſtitui ex formula legis Velleę debent;non ſecus, quàm naturales: & niſi ex dictę legis formula inſtituti, prętermiſſi cenſentur. arg. d.l.filio. Vt enim generaliter definiamus, nepos, quem pater antecedit niſi ex formula legis Velleę, inſtitui non poteſt. de quo ſcripſimus ad l. Gallus. Quæ autem dicta ſunt de extraneis in locum nepotum adoptatis, qui & ipſi ne ſuccedendo rumpant, inſtitui debent, antè adoptionem vulgariter, poſt adoptionem ex formula legis Velleę, intelligenda ſunt, ſi quaſi ex filio adoptati ſint. Nam ſi ſimpliciter in locum nepotis, filius illis non obſtabit quò minùs hæredes ex teſtamento eſſe poſſint, & inſtitui vulgari modo, etiam poſt adoptionem. Certum enim eſt, in filiorum poteſtatem recidere eos dumtaxat nepotes, qui quaſi ex ipſis in locum nepotum adoptati ſunt. Ij enim filiis ſui hæredes fiunt, & conſanguinei nepotibus ex eodem fi-

27 lio.d.l.ſi quis.de adopt. Ex quibus illud quoque ſequitur, factam nepoti ſimpliciter adoptato, nō quaſi ex filio, ſubſtitutionem, valere, etiam filio ſuperſtite, in cuius, vti iàm dictum eſt, poteſtatem non recidit mortuo auo: & per cōſequēs,

28 & bona & hæredem habere poteſt. Quæret aliquis, nùm huiuſmodi nepoti ſimpliciter adoptato obſtet filius ab inteſtato? Et puto obſtare, vt in bonorum poſſeſſione, vndè liberi. Non eſt igitur neceſſe, ſuū eſſe eū, cui fit pupillaris ſubſtitutio: ſatis eſt eſſe in poteſtate. Vtriq; autē & qui quaſi ex filio, & qui ſimpliciter adoptātur, decedēribus

filiis

filiis viuo auo in filiorum locum ſuccedunt: ne-
que enim filio ſuccedunt, ſed in locum filij. Ni- 29
hil igitur in contextu mutandum cenſeo: ſunt
enim qui legunt, FILIO PRÆDECEDEN-
TE: ſunt qui legunt, VEL ARROGAVE-
RIT PRÆCEDENTES.

Ait Iureconſ. *Adoptauerit, vel arrogauerit.*)
Adoptio fit per magiſtratum, arrogatio per 30
Principem. §. j.de adopt. lib. j. Inſtit. l. generali-
ter.ff.eod. Olim per populum fiebat arrogatio,
vti ſcribit Gellius lib.v.cap.xix. & M. Tullius in
orat.Pro domo ſua.Et quia populo rogato fiebat,
dictam arrogationē idem Gellius ſcribit: quam-
uis Caius in d. l.generaliter. aliam rationem ad-
ferat huius nominis. Quid autem ad arrogati
ſubſtitutum perueniat, ſcribit Iureconſul. in l.
ſed ſi plures. §.in arrogato. infrà eod. Illud rectè
Accurſius notat, adoptatos non vtique hodiè 31
tranſire in adoptantium poteſtatem. §. ij. de
adopt. lib. j. Inſt. & per conſequens iis demum
ſubſtitui hodiè pupillariter poſſe, qui à naturali-
bus parentibus adoptantur.

§. I.

AIt *Vlpianus*, Quiſquis autem impu-
beri teſtamentum facit, ſibi quo-
que debet facere. Cæterùm ſoli filio
non poterit: niſi fortè miles ſit. Adeò
autem niſi ſibi quoque fecerit, non va-
let. vt niſi adita quoque patris hæredi-

tas ſit, pupillare teſtamentum euaneſcat. Planè ſi omiſſa cauſa principalis teſtamenti, ab inteſtato poſſideatur hæreditas: dicendum eſt & pupillo ſubſtitutum ſeruandum.

SVMMARIVM.

1. *Pupillares tabulæ valent, quaſi appendix, & particula paterni teſtamenti.*
2. *Inteſtatus dicitur, cuius ex teſtamento adita non eſt hæreditas.*
3. *Adita hæreditas latè accipitur pro quæſita ex teſtamento.*
4. *Filius acquirit hæreditatem ex teſtamento, cum inſtitutus ſe hæreditati immiſcet.*
5. *Ex parte filius inſtitutus, omittens ex teſtamento, locum facit iuri accreſcendi.*
6. *Filius in totum hæreditatem omittens, prorſus expirant pupillares ſubſtitutiones.*
7. *Seruari dicitur ſeruo libertas à prætore, quæ ipſo iure non competebat.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Sibi quoque debet facere.* Vti enim iàm diximus, pupillares tabulæ valent, quaſi appendix, & particula paterni teſtamenti. Porrò autem neceſſe non eſt, ſeparatim filio hæredem facere. Nam qui ità ſcribit, SI FILIVS HÆ-

RES

RES NON ERIT, SEIVS ESTO: & ſibi & impuberi hæredẽ facere iam ſuperiùs diximus.

Ait Iureconſ. *Vt niſi adita.*) Nam & is, cuius 2
ex teſtamento adita hæreditas non eſt, inteſtatus dicitur. l. j. de ſuis & leg. hær. & titu. j. l. lib. iij. Inſtit. in princ. Ex quo illud ſequitur, Pupillaribus tabulis teſtamentum non ſuſtineri. l. ex pupillari. infrà eod. Adita autem hæreditas latè accipi vi- 3
detur pro quæſita ex teſtamento: vt in l. poſt aditam. C. eod. & in d. l. j. de ſuis & leg. hæred. Alioquin inteſtatus decederet is, cui hæres ex teſtamento filius extitiſſet, cui neceſſariam non eſſe aditionem conſtat. l. in ſuis. de ſuis & leg. hær. Acquirit autem ex teſtamento filius hæredita- 4
tem, cùm inſtitutus ſe hæreditati immiſcet. l. j. §. prætermittere. Si quis om. cau. teſt. Porrò in aditionibus verba olim certa requirebantur, vti ſcribit Vlpianus in Inſtit. de quo ſcripſimus lib. j. lect. var.

Ait Iureconſ. *Ab inteſtato poſſideatur hæreditas.*) à filio impubere hærede inſtituto. Nam exhæredatus, omittente inſtituto, ab inteſtato ſine metu edicti obtinebit hæreditatem. Ex parte autem 5
filius inſtitutus omittens ex teſtamento, locum facit iuri accreſcendi. Quòd ſi cohæres repudiat, nûm ab inteſtato filius totam hæreditatem ſine edicti metu obtinebit? Et ſanè inteſtatum patrem non. Sed de hoc aliàs conſiderabimus. Impuberi autem inſtituto, omittenti teſtamenti cauſam, ſeruabimus ſubſtitutum, quemadmodum & legata ſeruamus, & fideicommiſſa, & libertates. arg. l. nam quod. §. vlt. ad Treb. Quòd ſi hære- 5

ditatem in totum filius omittat, expirare prorſus ſubſtitutiones pupillares certum eſt : cùm neque iure ciuili valeant, neque à Prætore ſeruentur.

At Iureconſ. *Seruandum.*) à Prætore. Nam ipſo iure, neque legata debentur, neque fideicommiſſa, neque libertates, neque pupillares valent ſubſtitutiones. Ità in l. ſeruus ſub condi-
7 tione. de bon. auctor. iudic. poſſi. Seruari dicitur ſeruo libertas à Prætore, quæ ipſo iure non competebat. At in l. ait Prætor. §. ſed quod Papinianus de minoribus, non ſeruari libertatem ſeruo ſcribit Iureconſ. ſed ſeruum liberum manere, minore in integrum reſtituto adeundæ hæreditatis cauſa: quia à ſe ipſe libertatem acceperat.

§. II.

AIt *Vlpianus.* Interdum etiam pupillaris teſtamenti cauſa, compellendum hæredem inſtitutum adire hæreditatem, vt ex ſecundis tabulis fideicommiſſum conualeſcat: vt putà, ſi iam pupillus deceſſit. Cæterùm ſi adhùc viuat, improbum eſſe Iulianus exiſtimat eum, qui ſollicitus ſit de viui hæreditate.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Caſus huius paragraphi ponitur in l. ità tamen. §. a patre. Ad Treb.*
2. *Quemadmodum fideicommiſſum alienæ hæreditatis valeat.*
3. *Hæres inſtitutus alius quàm impubes accipi debet.*
4. *Quando locus ſit Edicto (ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti.)*
5. *An ſuo periculo adire cogitur inſtitutus paternam hæreditatem alieni compendij cauſa?*
6. *Prætor fideicommiſſarias ſubſtitutiones tuetur.*
7. *Nullomodo pupillus cogi poteſt ſe immiſcere.*
8. *Nûm inſtitutus qui repudiauit; adire cogatur?*
9. *Non eadem ſunt repudiare, & ſuſpectam dicere hæreditatem.*
10. *Quomodo fiat reſtitutio ex Trebelliano in caſu pupillaris hæreditatis.*

GOVEANVS.

Primus caſus Accurſij non placet. Neque enim Seius impuberi exhæredato ſubſtitutus rogari poteſt de impuberis hæreditate reſtituenda. Nam in l. nam quod. §. qui compulſus. ad Treb. & in l. apud Iulianum. §. vlt. eod. tit. idem eſt inſtitutus & filio ſubſtitutus exhæredato. Itaque fideicommiſſum vtile eſt, vt eius cauſa non immeritò cogatur à Prætore hæres inſtitutus hæreditatem adire & reſtituere. Quod inutilis fidei- 1

commiſſi cauſa Prætor non facit.l.ille,à quo. §.ſi de teſtamento.ad Treb. Caſus igitur huius paragraphi ponitur à Iureconſ.in l.ità tamen. §. à patre. Ad Treb. vbi hæres inſtitutus exhæredato filio ſubſtitutus, rogatus filij hæreditatem reſtituere, ſi patris ſuſpectam dicat hæreditatem, cogitur à Prætore adire, poſtulante fideicommiſſario: vt confirmatis tabulis pupillaribus, cogatur rurſum hæreditatem pueri adire, & reſtituere. Idem dicemus, ſi filius inſtitutus paterna hæreditate abſtineat: nàm eius cohæres & idem ſubſtitutus, qui paternam hæreditatem ſuſpectam dixit, mortuo pupillo ex principali teſtamento adire cogitur: vt tabulis pupillaribus confirmatis, aditam rurſum pupilli hæreditatem reſtituat. l. apud Iulianum. §. j. ad Trebel. de quo plenè
2 ſcripſimus ad d. l. apud Iulianum. Meritò hoc loco dubitauerit quis quemadmodum fideicommiſſum alienæ hæreditatis valeat: cùm per fideicommiſſum ſuis bonis quiſque ſubſtituat. l. cohæredi. §. cùm filiæ. infrà eod. Sed dicendum eſt, ab impuberis ſubſtituto fideicommiſſum non relinqui, niſi idem patris hæres ſit, quemadmodum iàm diximus.

3 Ait iureconſ. *Hæredem inſtitutum.*) Et eundem impuberi ſubſtitutum.l. planè. de leg. j.l. in ratione. §.vlt.ad leg. Falcid. Hæredem autem inſtitutum alium quàm impuberem accipere debemus. Nam ſi impubes ex aſſe hæres ſcriptus, hæreditati ſe immiſceat, nihil eſt neceſſe, eum cogi à Prætore: ſi verò omittat ex teſtamento, & ab inteſtato bonorum poſſeſſionem agnoſcat,

ſeruat

ſeruat ei Prætor ſubſtitutum: vt ne tum quidem ſit neceſſe cogi à Prætore hæreditatem patris adire ad confirmationem ſecundarum tabularum. In totum autem ſi abſtineat, hoc eſt, tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato, ne remedio quidem Prætorio ſubſtitutis ſuccurritur. Tum enim edicto, SI QVIS OMISSA CAVSA TESTAMENTI, locus eſt: cum qui ex teſtamento omittit, obtinet ab inteſtato hæreditatem.l.j. & l.ſi quis omiſſa.ſi quis omis. cau.teſta. &c. Quòd ſi impubes ex parte inſtitutus, ſponte ſeſe hæreditati immiſceat, cogi eum nihil eſt neceſſe, confirmatis per eam immiſtionem tabulis pupillaribus. d. §.prætermittere. Si autem omittat ex teſtamento, quid iuris ſit, iàm ſuperiùs demonſtrauimus. Sanè propter fideicommiſſum à ſe relictum, cogi pupillum ſe immiſcere nihil eſt neceſſe. l. ità tamen. §. ſi pater. Ad Treb. de quo inferiùs dicemus ad l. cohæredi. §. cùm filiæ. 4

Ait Iureconſ. *Hæreditatem adire.*) Paternam. Sed an & reſtituere? Et Iureconſulti in locis iàm citatis de paternæ hæreditatis reſtitutione non loquuntur. Quid ergo? Suo periculo adire cogetur inſtitutus paternam hæreditatem, alieni compendij cauſa? At id quidem Prætori propoſitum non eſt. l. quia poterat. ad Treb. Sed de quæſtione hac conſiderabimus ad l. cohæredi. §. quod ſi hæredem. 5

Ait Iureconſ. *Vt ex ſecundis tabulis fideicommiſſum conualeſcat.*) Propter fideicommiſſum igitur in ſecundis tabulis relictum, non

propter pupillarem ipſam ſubſtitutionem, co-
6 git Prætor adire inſtitutum. Prætor enim fideicommiſſarias ſubſtitutiones tuetur. Directæ ſubſtitutiones, quæ ipſo iure valent, ad Prætoris curam non pertinent. Fideicommiſſum autem vniuerſale accipiendum eſt. Nam propter ſingularia fideicommiſſa non cogit Prætor adire. l. cogitat. ad Treb. l. ſi quis omiſſa. in ſecunda parte. Si quis omiſs. cauſa. &c.

Ait Iureconſ. *Conualeſcat.*) coacto rurſum adire ex ſubſtitutione inſtituto. l. ità tamen. §. à patre. & l. apud Iulianum. ad Treb. Neque enim prior ex paterno teſtamento ſufficit aditio.

Ait Iureconſ. *Vt putà, ſi iàm pupillus deceſſit.*)
7 Nullo igitur modo pupillus cogi poterit ſe immiſcere, vt à ſuo ſubſtituto fideicommiſſum relictum conualeſcat.

Ait Iureconſ. *Cæterùm ſi adhùc viuat, improbum eſſe, &c.*) Accedit, quòd conditionem illam in ſe habet huiuſmodi fideicommiſſum, SI AD SVBSTITVTVM IMPVBERIS HÆREDITAS PERVENERIT. antè cuius euentum malè à Prætore poſtulat fideicommiſſarius, vt ſui fideicommiſſi conſeruandi cauſa, viuo adhuc pupillo, inſtitutus cogatur hæreditatem adire: quaſi iam certum habeat, ſe & pupillo, & ſubſtituto ſuperfuturum.

8 Quæro, nùm inſtitutus, qui repudiauit, adire cogatur. Mouet, quòd qui ſemel repudiauit, hæres

res amplius eſſe non poteſt. l. qui ſuperſtitis. de acqui. hered. vt fruſtrà cogi videatur, cùm hæres fieri non poſſit. Interdum tamen repudiantem adire Prætor cogit. l. Nam quod. §. j. ad Trebel. 9
Ex quo intelligi poteſt, non eadem eſſe, repudiare, & ſuſpectam dicere hæreditatem, de quo ſcripſimus lib. ij. lectio. variar.

Quæro, quomodo fiat reſtitutio ex Trebelliano in caſu propoſito pupillaris hæreditatis, 10
cum Iureconſultus ſcribat in d. l. ità tamen. §. Trebellianum. rogatum reſtituere alterius hæreditatem, non magis cogi adire, quàm ſi fundum legatum ſibi rogetur reſtituere. Et dicendum eſt pupilli hæreditatem ſubſtitutum habere à teſtatore: propter quam cauſam in pupillari ſubſtitutione, particula. *Mihi*, apponi ſolet, atque ideò hæredem inſtitutum, eundemq́ue ſubſtitutum impuberi, ex Trebelliano impuberis hæreditatem reſtituere, actionéſque transferre. Nam & Mæuij hæreditatem, quæ ad me peruenit, ſi te rogem reſtituere, ex Trebelliano fiet reſtitutio. l. cogi. §. ſi quis hæres. Itaq́ue quaſi hæres teſtatoris rogatur ſubſtitutus reſtituere impuberis hæreditatem. arg. l. paterfa. de priui. cred. & l. ſi pupillus. de acquir. hæred. quibus in locis dubitationem facit, quòd ſubſtitutus impuberi, teſtatoris hæres ſit.

§. III.

§. III.

AIt Vlpianus: Ergo etiamſi minor viginti quinque annis, adeundæ hæreditatis cauſa fuerit reſtitutus, puto proficere ſecūdis tabulis, vt Prætor vtiles actiones decernat ſubſtituto.

SVMMARIVM.

1. *Per aditionem dumtaxat, poſſeſsionem adipiſcimur.*
2. *Qui ſemel hæres extitit, ſemper hæres manet.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſult. *Ergo.*) Alij libri habent EGO: ſed ſuperior mihi lectio magis placet. Cū enim in paragrapho proximo ſuperiore docuiſſet Iureconſultus, per aditionem paternæ hęreditatis, ex qua hæreditas acquiritur, confirmari tabulas
1 pupillares: addit, & per aditionem, ex qua poſſeſſionem dumtaxat adipiſcimur, confirmari tabulas pupillares, ſed hactenus vt ſubſtitutis actiones dentur vtiles, quemadmodum & inſtitutis, qui repudiata ſemel hæreditate, beneficio ætatis in integrum ſunt reſtituti adeundæ hæreditatis gratia: quos hæredes non fieri conſtat. l. & ſi ſinè dolo. §. ſed quod Papinianus. de minor.
2 quamuis rem auferant ſubſtituto: qui enim ſemel

mel hæres extitit, ſemper hæres manet. Quem. §. ſemper affirmatiuè legendum putaui, in illis verbis, TALE EST, QVASI ETIAM HÆRES MANEAT. De quo ſcripſimus lib. ij. lect. variar.

§. IIII.

A*It Vlpianus:* Priùs autem ſibi quis debet hæredem ſcribere, deindè filio ſubſtituere, & conuertere ordinem ſcripturæ. Et hoc Iulianus quoque putat. Cæterùm ſi antè filio, deindè ſibi teſtamentum faciat, non valere. Quę ſententia reſcripto Imperatoris noſtri ad Virium Lupum Britanniæ præſidem comprobata eſt, & meritò. Conſtat enim vnum eſſe teſtamentum, licet duæ ſint hæreditates: vſque adeò, vt quos ſibi quis facit neceſſarios, eoſdem etiam filio faciat: & poſthumum ſuum filio impuberi poſſit quis ſubſtituere.

SVMMARIVM.

1. *Ordo ſcripturæ attendi non debet.*
2. *Abſurdum eſt, ſcripturæ ordinem in duplicibus tabulis ſeruari.*
3. *Teſtes ſeptem vtriſq; tabulis ſufficiunt.*
4. *Quem pater ſibi neceſſarium hæredem facere poteſt*

teſt, eundem & filio impuberi facit.

5. *Teſtator fratri poteſt filium poſthumum ſubſtituere.*

GOVEANVS.

Ad hunc paragraphum ſcripſimus libro pri-
1 mo lectionum variarum: ſumma eius hęc eſt: Siue in diuerſis, ſiue in eiſdem tabulis, filio impuberi pater ſubſtituat, ordinem ſcripturæ attendi non opportere: meritoque Iuliani ſententiam improbatam ab Imperatore, exiſtimantis, non licere conuertere ſcripturæ ordinem: & illud Sabini, SINGVLIS LIBERORVM SVBSTITVERE LICERE, aliter accipi oppor-
2 tere quam Iulianus acceperit. Abſurdum autem eſſe, & inciuile, ſcripturæ ordinem in duplicibus tabulis ſeruari, ex eo docet Iureconſultus, quòd patris, & filij vnum ſit teſtamentum & quidem
3 vtroque iure. Nam & teſtes ſeptem vtriſque tabulis ſufficiunt: & coniuncti re ſunt, quorum alter in primis tabulis, alter in ſecundis legatum accepit l. planè. §. ſi coniunctim. de leg. j. l. cohæ-
4 redi. §. cohæres. infrà eod. Et quem pater ſibi neceſſarium hæredem facere poteſt, eundum & filio impuberi facit. l. ſed ſi plures. §. quos poſſum. infrà eo. quamuis ſuum non faciat. De quo
5 dicemus ſuo tempore. Et filium poſthumum fratri poteſt ſubſtituere teſtator: quamuis poſthumum alienum ex teſtamento hæredem habere nemo poſſit. Maneo itaque in vetere mea & multorum annorum ſententia, quo loco

COM

COMPROBATA legitur, IMPROBATA, legendum eſſe. Cui mendo facilem cauſam dederit notarum ſimilitudo: nam duæ hæ particulæ in, & cum, apice reiecto notari ſolent in modum antiſigmatis. 1. l. ità in l. pœnales. §. honoraria. ad l. Fal. corruptè legitur, cum bonis, pro in bonis.

§. V.

Ait *Iureconſultus*: Sed ſi quis ità fuerit teſtatus, SI FILIVS MEVS INTRA DECIMVMQVARTVM ANNVM DECESSERIT, SEIVS HÆRES ESTO, & deindè, FILIVS HÆRES ESTO. valet ſubſtitutio, licet conuerſa ſcriptura filij teſtamentum fecerit. Sed & ſi ità ſcripſerit, SI FILIVS MEVS HÆRES NON ERIT, SEIVS HÆRES ESTO. Secundo quidem gradu Seius ſcriptus eſt hæres: & ſi filius hæres non extiterit, proculdubiò Seius ei hæres erit. Sed & ſi extiterit filius hæres, & intrà pubertatem defunctus eſt, Seius admittendus rectè videtur: vt non ordo ſcripturæ, ſed ordo ſucceſſionis ſpectetur. Quod igitur dictum eſt, SINGVLIS LIBERORVM SVBSTITVERE LICERE: ideò adie

adiectum eſt : vt declaretur non eſſe à filij teſtamento incipiendum impuberis.

SVMMARIVM.

1. *In eiſdem tabulis ſcribi poteſt inſtitutio, & pupillaris ſubſtitutio.*
2. *Quiſquis ex teſtamento ſuccedit, ſiuè patri ſiuè filio, patris hæres dicitur.*
3. *Patri ſucceſſum ſit opportet, antequam ex filij teſtamento ſuccedatur.*
4. *Omnis ſubſtitutio tam vulgaris, quam pupillaris rectè definitur ſecundi hæredis appellatio.*
5. *Bartoli quæſtiones.*
6. *Quo iure introducta ſit pupillaris ſubſtitutio?*
7. *Quæ requirantur, vt valeat pupillaris ſubſtitutio?*
8. *Nûm poßit ſubſtitui pupillariter liberis naturalibus tantum?*
9. *Nûm ſi ſtatuto caueatur, vt minor xxv. annis teſtari non poßit, ſubſtitui filio pupillariter poßit?*
10. *Vbi eadem ratio eſt, idem ius ſtatui opportet.*
11. *Nûm quod requirit Bartolus circà tertium, ſit Correctum.*
12. *Nûm tempore teſtamenti in poteſtate eſſe debeat is, cui fit pupillaris ſubſtitutio?*
13. *Nûm filio naturali, qui poſt mortem patris reſcripto principis ius legitimi impetrauit, ſubſtitutio facta pupillaris valeat?*
14. *Nûm pupillaris ſubſtitutio ad cauſam fideicommißi*

miſsi trahatur?

15. *Quare mortuo teſtatore, non debet recidere in poteſtatem is, cui ſit pupillaris ſubſtitutio?*

16. *Ætas militaris plena pubertas eſt.*

17. *Quomodo expiret pupillaris ſubſtitutio?*

18. *Ridiculum eſſet impuberem in patrem principis eligi.*

19. *Nûm monaſterij ingreſſu extinguatur impuberi facta ſubſtitutio, quaſi emancipatione.*

20. *Pater ſibi prius facere debet teſtamentum, deinde filio.*

21. *Nûm ſi teſtamentum patris minus ſit ſolemne, pupillaris valeat ſubſtitutio?*

22. *Impubes cui pupillaris ſubſtitutio ſit, debet inſtitui, vel exhæredari.*

23. *Nûm quod dicitur, exhæredato impuberi ſubſtitui poſſe, correctum ſit.*

24. *Nepotes etiam propter delicta parentum exhærēdantur.*

25. *Poſsitne ſubſtitui nepoti pupillariter, qui neque hæres, neque exhæres ſcriptus ſit?*

26. *Ii ſoli filij obſtant nepotibus, qui ſunt in poteſtate.*

27. *Quare in milite, cuius hæreditas adita non ſit, valeant tamen tabulæ pupillares?*

28. *Nûm exiſtentia ſui hæredis, confirmet tabulas pupillares.*

29. *Nûm aditione ex tacita vulgari, confirmentur tabulæ pupillares?*

30. *Teſtamentariæ ſucceſsiones non incipiunt ab impuberis teſtamento.*

31. *Quotuplex ſit pupillaris ſubſtitutio?*

32 *Quibus*

32. Quibus verbis fiat pupillaris ſubſtitutio?
33. Qui ſint effectus pupillaris ſubſtitutionis?
34. Num omnia pupilli bona, veniant in pupillarem ſubſtitutionem?
35. Núm intellecta pupillaris matrem excludat.
36. Quomodo finiatur pupillaris ſubſtitutio?
37. Quæ ſubſtitutiones numquam conſtiterunt: Quæ irritæ fiunt. Quæ euaneſcunt, Quæ finiuntur?
38. Teſtamentum multis modis tolli poteſt.
39. In conditionibus voluntas teſtatoris ſpectanda.
40. Eæ ſunt Iuſtæ nuptiæ, quæ inter puberes ciues Romanos contrahuntur.

GOVEANVS.

Docuit Iureconſultus, non eò vitiari pupillarem ſubſtitutionem, quia tempore inſtitutionem præcedat: nunc docet non vitiari & ſi ordine ſcripturæ conuerſo in eiſdem tabulis ſubſti-
1 tutio & inſtitutio ſcribantur. Nam in eiſdem tabulis ſcribi poſſe oſtendit Imperator. §. ſin autem. de pup. ſubſt. lib. ij. Inſtitut. Itaque veteres quidem codices rectè habent, SED ETSI.

Ait Iureconſult. INTRA XIIII. ANNVM DECESS.) & hæres erit. Nam abſtinente filio, vel propter poſthumi præteritionem non immiſcente ſe, inteſtatus decedit pater, ſi cohæres filio datus non ſit, vel ſubſtitutus, qui teſtamentum ſuſtineat. l. ſi filius hæres. de lib. & poſthum. Neque enim vulgaris ſubſtitutio, quæ in pupillari continetur, ſuſtinere teſtamentum poteſt, cùm ad bona dumtaxat pupilli pertineat. De quo ſuperiùs ſcripſimus.

Ait

Ait Iureconſ. SI FILIVS MEVS MIHI HAERES NON ERIT.) Qui filio impuberi vulgariter tantùm ſubſtituit, ſibi & filio hęredem ſcribit: qui autem & vulgariter & pupillariter filio ſubſtituit, per vulgarem ſibi, per pupillarem filio hæredem dat: & quidem in vtrumque caſum ex D. Marci conſtitutione.

Ait Iureconſ. *Et hæres erit.*) Patri: non quia 2 patri tantum ſuccedatur: ſed quia quiſquis ex teſtamento ſuccedit, ſiue patri, ſiue filio, patris hæres dicitur. l. ſi Pupillus. de acqui. hæred. l. paterfamilias. de priuileg. cred. Ex vulgari namque ſubſtitutione, & patri ſtatim ſucceditur, & filio intrà pubertatem quandoque decedenti, quemadmodum ſuperiùs ſcripſimus.

Ait Iureconſ. *Seius admittendus rectè videtur.*) Ex conſtitutione D. Marci. *Sed ordo ſucceßionis.* quo quiſque ad ſucceſſionem teſtamentariam inuitatur.

Ait Iureconſ. *Quod igitur dictum eſt.*) à Sabino, ad quem Vlpianus ſcribit.

Ait Iureconſ. *Licere.*) moribus, non lege.

Ait Iureconſ. *Ideò adiectum eſt.*) non quòd præcedere opporteat inſtitutionem, vt Iulianus putabat, verbi ratione ductus. SVBSTITVERE, quod ſecundam inſtitutionem ſignificare videtur.

Ait Iureconſ. *Vt declaretur, non eſſe à filij, &c.*) Hoc eſt, teſtamentarias ſucceſſiones à teſtamento impuberis non incipere, ſed à patris teſtamento, ſiue filio impuberi inſtituto ſubſtituatur,

3 ſiue exhæredato. Patri enim ſucceſſum ſit oportet, antequam ex filij teſtamento ſuccedatur: Itaque rectè dictum eſt, LIBERIS LICERE SVBSTITVERE, non autem hæredem dare. Semper enim filio impuberi rectè ſubſtituitur: hæres non ſemper filio rectè datur. Nam qui ſoli filio hæredem dat, non rectè dat: niſi fortè ſit miles. Vndè intelligi poteſt, quem exhæredato filio impuberi pater hæredem dat, rectè ac propriè dici ſubſtitutum quia ſecundus ex teſtamento hæres ſit, & ad ſecundam ſucceſſionem te-
4 ſtamentariam vocetur. Omnem igitur ſubſtitutionem tam vulgarem quàm pupillarem rectè definimus ſecundi hæredis appellationem. Et hæc ad Vlpianum.

5 VENIO AD BARTOLVM. Et ſex quæſtiones mouet Barto. circà materiam pupillaris ſubſtitutionis. Prima eſt, Quo iure introducta ſit pupillaris ſubſtitutio. Secunda, Quæ requirantur vt valeat. Tertia, Quotuplex ſit. Quarta, Quibus verbis fiat. Quinta, Qui eius effectus
6 ſint. Sexta, Quibus modis finiatur. Ad primam reſpondet Accurſius, iure Lacedæmoniorum introductam eſſe pupillarem ſubſtitutionem. Bartolus, bonus, ſi Diis placet, Accurſij interpres, Eo, inquit, iure Lacedæmoniorum ab Accurſio pupillaris dicitur ſubſtitutio introducta, ne quis eam ſubſtitutionem ad ius gentium referat, quid contrà l. lege obuenire. de verb. ſignif. Quaſi verò mores quibus introducta pupillaris ſubſtitutio eſt, partem alteram iuris ciuilis po-
puli

puli Romani non conſtituant. §. ex non ſcripto. de iure nat. lib. j. Inſti. Tum verò ponamus iuris gentium eſſe, qui contrà l. lege obuenire. ſuſcipitur, quæ de legitimis dumtaxat hæreditatibus loquitur?

AD SECVNDAM queſtionem Barto. reſpondet, octo eſſe, quæ in pupillari ſubſtitutione requirantur. Primum, vt ſit ex liberis is, cui ſit. Secundum, vt ſit impubes, Tertium vt ſit in poteſtate antè mortem teſtatoris. Sextum, vt pater ſibi faciat teſtamentum. Septimum, vt impubes vel heres, vel exheres ſcriptus ſit. Octauum, vt teſtatoris adeatur hereditas. 7

Quærit circà primum Barto. nùm poſſit ſubſtitui pupillariter liberis naturalibus tantum? Et reſpondet, non poſſe: quia non ſint in poteſtate. §. j. de patr. pot. lib. j. Inſtit. l. Lucius. infrà eod. Ego Bartoli reſponſionem illius quæſtionis propriam exiſtimo, quare impuberibus emancipatis non ſubſtituatur pupillariter. Nam naturalibus tantùm eò pupillariter non ſubſtituitur, quia liberorum numero non ſunt, niſi cùm de iis ſenſiſſe teſtatorem apparet: vt in l. cùm pater. §. volo. & l. Lucius. §. Dame. de leg. ij. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. ad Treb. 8

Quærit inſuper, nûm extraneo facta pupillaris ſubſtitutio, ad cauſam fideicommiſſariam trahatur? De quo ſe dicturum pollicetur ad l. verbis. infrà eod. Quo loco nos quoque de eo conſiderabimus.

9 Circà ſecundum, quod Bartolus requirit, vt ſit impubes is, cui ſit pupillaris ſubſtitutio, quærit ſi ſtatuto & lege municipali caueatur, vt minor xxv. annis teſtari non poſſit, ſubſtituíne pupillariter filio poſſit: & ità ſubſtitui, vt paterfamiliàs effectus, decedens intrà xxv. annum, hæredes habeat, quos ei pater dedit? Ad quam quæſtionem Bartolus obſcurè reſpondet, vt vix intelligi poſſit. Ego reſpondeo, ſubſtitui poſſe, ſi intrà xxv. annum filius decedat: ſed natis poſteà liberis, extingui eam ſubſtitutionem, vt & illam, quæ furioſo fit. l. ex facto. infrà eod. l. humanitatis. C. eo. & directam eam fore ſubſtitutionem,
10 non exemplarem vti Bartolus exiſtimat: vbi enim eadem ratio eſt, idem ius ſtatui oportet.

Quærit prætereà, ſi puberi pupillariter ſubſtituatur, nùm ad cauſam fideicommiſſi trahatur ſubſtitutio? Et reiicit nos ad l. verbis. in quem locum & nos quoque quæſtionem iſtam reiiciamus.

11 Circà tertium, quod requirit Barto. vt ſit in poteſtate is, cui ſit pupillaris ſubſtitutio, quærit, nùm correctum id ſit per Nouellam, de hæred. quæ ab int. def. Et omnium doctorum communis ſententia eſt, non corrigi: ſed illud dumtaxat eo loco ſtatui, vt ab inteſtato emancipati cum iis, qui ſunt in familia relicti ſuccedant: quos olim iure ciuili deſtitutos, Prætor dumtaxat adiuuabat per bonorum poſſeſſionem, vel contrà tabulas, vel vndè liberi.

Quæ

Quærit inſuper Bartolus, nûm tempore teſtamenti in poteſtate eſſe debeat is, cui ſit pupillaris ſubſtitutio? Et reſpondet ex Accurſij ſententia, neceſſe id non eſſe, per §. ſed etſi extraneum. in hac lege addítque de ſuo, ſubſtitutionem iſtam pupillarem factam extraneo, ſequuta poſteà adoptione, valere: quia iure vulgaris initio valuerit. Nam ſi ab initio nullo iure valuiſſet, ex pòſt facto iure pupillaris valere non poſſet. Ego vtrumque hoc falſum puto. In primis namque in poteſtate eſſe debet tempore teſtamenti is, cui pupillariter ſubſtituitur. d. §. vltim. de pupill. ſubſt. lib. ij. Inſtit. & l. ſi alienum. §. in extraneis. de hæred. inſtit. Nam in §. ſed ſi extraneum. qui Accurſium & Bartolum precipites egit, non ait Iureconſultus, antè adoptionem fieri ſubſtitutionem, ſed inſtituto extraneo, ſi poſteà adoptetur, ſubſtitui tutò poſſe pupillariter: neque verendum eſſe, ne rumpat quaſi præteritus teſtamentum, quia ex lege Vellea inſtitutus non ſit. l. filio. §. vltim. de liber. & poſth. De quo ſuperiùs ſcripſimus. Iàm verò quod ait Bartolus, pupillarem iſtàm ſubſtitutionem extraneo factam, ſequuta adoptione, iure pupillaris valere, propterèa quòd ab initio iure vulgaris valuerit, non verè dicit. Iam enim anteà docuimus, vulgarem, quæ in pupillari continetur, ad bona dumtaxat impuberis pertinere. 12

13 Quærit inſuper Bartolus, nûm filio naturali, qui poſt mortem patris reſcripto Principis ius

legitimi impetrauit(vt in Nouel.item.C. de nat. lib.)ſubſtitutio facta pupillaris valeat?Et reſpondet valere, argumento à ſimili. Nam ſi impuberi ab hoſtibus reuerſo,poſt mortem patris ſeruamus ſubſtitutum,cur non & ei, qui poſt mortem patris per reſcriptum Principis, ius legitimi nanciſcitur, ſubſtitutum ſeruabimus? Mihi contrarium videtur: quia neque liberi ſunt neque in poteſtate tempore teſtamenti:vtrumque autem hoc requiri in pupillari ſubſtitutione ſuperius diximus. Neque obſtat quod adfert Bartolus, de reuerſo ab hoſtibus. Nam fictione, poſtliminij intelligitur ſemper in ciuitate fuiſſe ab hoſtibus reuerſus,ſiue apud hoſtes conceptus ſit,ſiue in ciuitate.l.ſi quis filio.§.ſiue. de iniuſto rupt.teſt.l.j.C.de capti.& poſtl.reuerſ.l.ab hoſtibus.Quib.ex cauſ.maio.

14 Querit Bartolus, ſi pupillaris ſubſtitutio fiat ei,qui non eſt in poteſtate,num ad cauſam fideicommiſſi trahatur?Ego puto non trahi, cùm extraneo ità ſubſtitui non poſſit.

15 Quartò requirit Bartolus, vt mortuo teſtatore, non recidat in poteſtatem is, cui fit pupillaris ſubſtitutio. Cauſam illam eſſe ait,& rectè, quia is, in cuius recidit poteſtatem, teſtamentum ei facere poteſt,quemadmodum & tutorem dare.l. cum filius.de milit. teſtam.l.impuberi. de admini. tut. Quod de milite impubere recaſuro in alienam poteſtatem querit Bartolus,ſine cauſa quæ-

16 rit,cùm ætas militaris plena pubertas ſit. Apud Liuium Hannibal Scipionem in Hiſpaniam miſſum dicit vix dum ætate militari, qui tamen annorum

norum XXIIII. miſſus fuerat. Idem Liuius ſcribit, in ęrarios relatos, qui ſecundo bello Punico annis nati XVI. non militauerant. Nec enim ſummo Reipublicæ tempore, ętatem militarem expectare quemquam debuiſſe, Vopiſcus in Probo Sanxit, vt veteranorum filij in Iſauria ab anno XVIII. ad militiam mitterentur, ne antè latrocinari, quàm militare diſcerent. Neque obſtat l. vltim. C. de milit. teſtam. Facilius enim honores militares impuberibus mandantur, in quibus & vicarios & adiutores habere poſſunt, quàm militię onus imponitur. Neque obſtat l. ſed & milites. §. ſin autem. de excuſa. tut. vbi militi impuberi veteranus curator dari dicitur. Nam Modeſtinus Gręco verbo ſcripſit ἀφήλιξ minor XXV. annis ſignificatur. Interpres autem Gręcæ lingue ignarus, IMPVBES vertit, vt & in l. non ſolum. §. ſi libertus. eod. tit.

Quintò requirit, vt non deſierit eſſe in poteſtate is, cui facta fuit pupillaris ſubſtitutio. Et hoc ità verum putat, ſi per emancipationem exeat filius de poteſtate. Ego puto, ſiue emancipatur, ſi- 17
ue antè patrem moriatur filius, expirare pupillarem ſubſtitutionem.

Quęrit de eo, qui per dignitatem exit de patria poteſtate. Et reſpondet, valere ſubſtitutionem. Ego puto otioſam. Bartoli quęſtionem, cùm Patritiatus dignitas (per quam patria poteſtas ſoluitur. §. filiusfam. quib. mod. ius pat pot. ſol. lib. j. Inſtit. & l. ſancimus. C. de conſulib.) pupillo non conferatur. Ridiculum enim ſit, impu- 18

berem in patrem principis eligi.

Quærit, cùm per emancipationem pupillaris ſubſtitutio irrita ſiat, nûm valeat iure fideicommiſſi? & reſpondet, non valere. Et quidem rectè: ſed rationem & falſam & ineptam addit, quia ſemel valuerit iure directo.

19 Quærit nûm monaſterij ingreſſu extinguatur impuberi facta ſubſtitutio, quaſi emancipatione. Verùm iſta quæſtio ridicula eſt, cùm antè XIIII. annum religionem nemo profiteatur. c. ij. extrà, de regularib.

Sextò requirit Bartolus, vt pater ſibi faciat teſtamentum, excepto milite. l. miles. de milit. teſt. 20 & hac l. moribus. Notat ſibi priùs patrem debere facere teſtamentum; deindè filio. In quo repræhenſum Iulianum ſcripſimus ad. §. priùs.

21 Quærit, ſi teſtamentum patris minus ſolemne ſit, nûm pupillaris valeat ſubſtitutio? Et reſpondet, non valere, per l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. C. de teſtamen. Ego reſpondeo valere per Nouel. quod ſine. eod. tit. Etenim ſi in teſtamento imperfecto legata & libertates relinqui poſſunt, quare non & ſubſtitui pupillariter, cum præſertim legato filius oneretur; ſubſtitutione autem honoretur.

22 Septimò requirit Bartolus, vt impubes, cui pupillaris ſubſtitutio ſit, inſtituatur, vel exhæredetur: alioquin nullum, inquit, erit teſtamentum: quaſi liberorum omnium præteritio

iniuſtum

iniuſtum faciat teſtamentum. Addere, meo iudicio, debuit, vel agnatione, ſucceſſionéve rumpetur. Nam & poſthumis & nepotibus impuberibus pupillariter ſubſtituitur.

Quærit Bartolus, quid iuris ſit rupto teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas? Et quæſtionem iſtam reiicit in l. Et ſi contrà. infrà eod.

Quærit, nûm quod dicitur exhæredato impuberi ſubſtitui poſſe, correctum ſit per l. ſi quis in ſuo. C. de inof. teſt. vbi filios impuberes à matre exhæredari vetat Imperator. Et correctum putat. Excipit tamen pupillum proximum pubertati: is enim doli capax eſt. Sed mihi exceptio iſta non placet. Cur enim nos diſtinguamus, quod lex non diſtinguit? Cùm præſertim odioſa ſit exhæredatio: neque ſit diſtinctione noſtra adiuuanda. l. cùm quidam. de liber. & poſthu. Tum verò, l. ſi quis in ſuo. de iis loquitur, qui mala mente filios impuberes exhæredant, multi autem non notæ cauſa, ſed bona id mente faciunt. l. multi. de libe. & poſth. l. ſi patronus teſtamento. §. ſi quis. l. Paulus reſpondit. de bon. libert. Poſtremò, ne- 24
potes etiã propter delicta parentũ exhęredantur. l. non tantum. §. ſi emãcipatus. de bon. poſſ. cõtra tab. Dicẽdũ igitur eſt, impuberibus exhæredatis ſiue bona mente, ſiue mala ſubſtitui pupillariter poſſe. Cõtrar. n. ſentẽtia eorũ vtilitatẽ impugnat.
Filiũ emancipaui: nepotẽ ex eo in poteſtate reti- 25
nui: quęrit Bar. poſsítne ſubſtitui nepoti pupillariter, quãuis neq; hęres neq; exhęres ſcriptus ſit? Et

 reſpon

reſpondet huic nepoti neque inſtituto, neque exhæredato ſubſtitui poſſe pupillariter. Et caſum iſtum nouum eſſe ait. Idem ſcribit ad l. Gallus §. & quid ſi tantum. Mihi aliud iudicium eſt. Nepos enim iſte præteritus ſucceſſione rumpit aui teſtamentum d. l. Gallus. §. ſequente. l. poſthumorum. de exhær. lib. libr. iij. Inſtit. neque obſtat lex meminimus. C. de legit hæred. per quam legem non fit, vt ab inteſtato filius emancipatus, nepoti retento in poteſtate obſtet, (quod falsò Bartolus exiſtimauit) ſed illud tantùm, vt vnà cùm nepote ſuo filius emancipatus ad patris ſucceſſionem legitimam admittatur: neque tantùm bonorum poſſeſſor, ſed & hæres fiat. Vndè ſequitur, falſum eſſe, quod idem Bartolus ſcribit titulum de coniungendis cum emancip. &c. hodiè ſuperuacaneum eſſe: quamuis enim emancipatus per l. meminimus. ab inteſtato vnà cum ſuis ad legitimam hæreditatem admittatur, tamen præteriri poteſt; neque iure ciuili turbabit parentis teſtamentum, quo caſu neceſſarium erit ei remedium bonorum poſſeſſionis contra tabulas. l. illud. §. vlt. de bon. poſſeſ. contra tabu. In qua bonorum poſſeſſione cum liberis ſuis in aui familia relictis iungetur: neque nepotibus obſtabit quaſi filius: neque ei nepotes iure poteſtatis. Nam neque in bonorum poſſeſſione VNDE LIBERI, obſtat emancipatus filius nepoti. §. ſi quis filium. ſi tab. teſt. nullæ extit. vbi filius emancipatus, adoptatus rurſum in locum filij, non obſtat nepotibus ex eo, quia non quaſi naturalis, ſed quaſi

adoptiuus

adoptiuus ſit in poteſtate: vndè apparet, eos 26
ſolos filios obſtare nepotibus, qui ſunt in poteſtate.

Quærit Bartolus, nûm rupto teſtamento ex cauſa præteritionis, ſaluæ ſint pupillares ſubſtitutiones? De qua quæſtione ſuperiùs diximus.

Item quærit, approbato teſtamento à filio præterito, vt in l. filio. de iniuſto, rupto. &c. valeàntne pupillares ſubſtitutiones? Et de hac quoque quæſtione ſuperiùs diximus.

Octauò, & poſtremò requirit Barto. vt patris 27
adeatur hæreditas, præterquàm militis. l. miles ità. §. vlt. de milit. teſtam. cuius hæreditate non adita, valent tamen tabulæ pupillares. Ratio illa eſt, quia miles ſoli filio hæredem dare poteſt. Interdum & Prætor pupillo ſeruat ſubſtitutos per edictum, SI QVIS OMISSA CAV- 28
SA TESTAMENTI, poſſeſſa ab inteſtato hæreditate. Quærit Bar. nùm exiſtentia ſui hæredis, confirmet tabulas pupillares. Et putat confirmare, per l. paterfamiliâs. de priuil. cred. Ego in alia ſententia ſum, neque aliter valere pupillares ſubſtitutiones exiſtimò, quàm quæſita ex principali teſtamento hæreditate, quemadmodum ſuperiùs ſcripſimus. l. apud Iulianum. §. idem Iulianus. ad Treb. Cur enim & legata non confirmat nudum nomen ſui hæredis? Hanc enim Bartolum arbitror dicere exiſtentiam ſui hæredis. Neque obſtat l. paterfamiliâs. cùm & poſt immiſtionem abſtinere pupillus poſſit, quæ immiſtio

ſufficit

ſufficit confirmandis tabulis pupillaribus: ſuus enim inſtitutus ſi ſe immiſceat, ex teſtamento hęres eſſe videtur. l. j. §. qui ſunt. ſi quis omiſ. cauſa teſt. Idem ad l. ſi pupillus. reſpondendum. Neque enim exiſtimandum eſt, filium inſtitutum neceſſariò fieri hęredem ex teſtamento. Qui enim eſſet vel iuri accreſcendi, vel vulgaribus ſubſtitutionibus locus filio inſtituto? Quemadmodum porrò cauſam teſtamenti omittere filius poſſit inſtitutus? Poſtremò omiſſa ab eo inſtitutione, cur tuitione duntaxat Prætoris legata valent?

61 Quęrit poſtremò Bartolus, nùm aditione ex tacita vulgari, confirmentur tabulę pupillares? Et diſtinguit, vt ſi ſolus pupillus hæres ſit inſtitutus, exiſtentia ſui hęredis ſufficiat ad confirmationem tabularum pupilli, ſin cohęredem pupillus habeat, cohęrede non rępudiante nihil obſtat, quò minùs per aditionem ex tacita vulgari confirmentur tabulę ſecundę. Mihi aliter videtur. In primis enim ſuperiùs demonſtrauimus, falsò Bartolum exiſtimare, nudo nomine ſui hęredis pupillares tabulas confirmari. Tum verò cohęrede non repudiante, quid eſt neceſſe ad confirmandas tabulas ſecundas, adiri ex vulgari tacita hęreditatem, cum ſufficiat hęredis aditio? l. ità tamen. §. qui ſuſpectam, ad Treb. Poſtremò quòd putat aditione ex tacita vulgari confirmari tabulas pupillares, toto, quod aiunt, cœlo errat. Nam per vulgarē iſtā tacitā, pupillo, nō patri ſuccedi iàm ſupe-

riùs docuimus. Pupillo autem ſuccedi non po- 30
teſt, niſi priùs patri ſit ſucceſſum. Cùm teſtamentariæ ſucceſſiones, non incipiunt ab impuberis teſtamento.

Tertia è ſex quæſtionibus à Bartolo initiò 31
propoſitis illa erat, Quotuplex ſit pupillaris ſubſtitutio. Et ex iis, quæ iam dicta ſunt, conſtat, aliam eſſe expreſſam, aliam à lege intellectam. Quam eandem fecimus vulgaris ſubſtitutionis diuiſionem. Et quę contrà diuiſionem vulgaris diſputata ſunt, contrà diuiſionem pupillaris dici poſſunt.

Quarta Bartoli quęſtio erat, Quibus verbis 32
fiat pupillaris ſubſtitutio? Et hę ferè proditę formulę ſunt pupillaris ſubſtitutionis, SI HARES ERIT, ET INTRA PVBERTATEM DECESSERIT: & SI INTRA PVBERTATEM DECEDET, EI TITIVM SVBSTITVO. Quo modo ſubſtituere etiam exhęredato poſſumus.

Quinta Bartoli quęſtio, Qui ſint effectus 33
pupillaris ſubſtitutionis? Et effectus primus eſt, vt vulgarem in ſe ſubſtitutionem contineat. l. iàm hoc iure. infrà eod. l. quamuis. C. eod. Niſi appareat voluntas contraria teſtatoris, vt in l. cum ex filio infrà eod. ſola namque teſtatoris voluntas D. Marci conſtitutionem impedit.

Effectus ſecundus eſt, vt per eam pupillo ſuccedatur. de pupil. ſubſtit. in princip. liber. ij. Inſtit.

Quęrit Bartolus, nùm omnia pupilli 34
bona veniant in pupillarem ſubſtitutionem

nem? Et diſtinctio admittenda eſt. Si enim naturalis pater ſubſtituat, dubium non eſt, quin filij bona omnia in ſubſtitutionem veniant. Si arrogator ſubſtituat, bona duntaxat arrogatoris veniũt l. ſed ſi plures §. in arrogato infrà eo. Si miles ſubſtituat, ad ipſius dumtaxat bona admittitur ſubſtitutus, ſi ea miles voluntate fuerit. dict. ſed ſi plures. §. ad ſubſtitutos.

Tertius effectus eſt, vt expreſſa pupillaris ſubſtitutio matrem excludat. l. Lucius. infrà eod. l. Papinianus. §. ſed nec impuberis. de inoff. teſt. capit. ſi pater in fine. extrà de teſtam. libr. vj. Et quidem ità, vt ne de inofficioſo quidem filij teſtamento quæri poſſit. d. §. ſed nec.

35 Quærit Bartolus, nùm intellecta pupillaris matrem excludat? Idem de tacita vulgari quærit. Ad quas quæſtiones iàm ſuperiùs reſpondimus, à pupillari ſubſtituto vtique matrem excludi, ſiue caſus expreſſus eueniat, ſiue à lege intellectus: neque intereſſe vulgaris intelligatur, an pupillaris. Quæ cùm ità ſe habeant, reliquæ omnes quæſtiones Bartoli ſuperfluæ ſunt: vt illa, Num frater per tacitam pupillarem excludatur? Item illa, Nùm auia excludatur?

Quartum effectum eſſe ait, vt pater filio faciat ſuum & neceſſarium, quem facit ſibi. Vndè colligit ſubſtitutum hunc decedentem, pupilli hæreditate non adita, tranſmittere nihilominus pupilli hæreditatem ad hæredem. Ego falſum puto quod antecedit. Et ſanè in l. ſed ſi plures §. quos poſſum infrà eod. & in l. ſi pupillus.

pillus.de acq.hæred.& in §. priùs. hac eadem lege,frater neceſſarius fratri hæres fieri dicitur,ſuus fieri non dicitur. Et verò fratrem fratri ſuum non fieri ex eo intelligi poteſt, quod neque in fratris poteſtate eſt, neque ab inteſtato fratris hæreditati inuitus obligatur.

Quærit poſtremò Bartolus, quemadmodum 36
finiatur pupillaris ſubſtitutio? Ad quam quęſtionem malè & perplexè reſpondet. Ego 37
ità breuiter reſpondendum arbitror, ſubſtitutiones quædam numquàm conſtiterunt, quædam irritæ fiunt, quædam euaneſcunt, quædam finiuntur. Numquàm conſtiterunt, quas is fecit, qui facere non potuit, vel cui non potuit.

Irritæ fiunt, quæ ſaluo teſtamento vim admittunt, vel cùm pupillus tempore mortis teſtatoris reperitur emancipatus.l. cohæredi. §. cùm filiæ infrà eod. vel cùm deportatur viuo teſtatore, vel cùm pœnæ ſeruus efficitur,vel cùm moritur antè teſtatorem, vel cùm ipſe moritur ſubſtitutus. Euaneſcunt autem ſubſtitutiones ſublato teſtamento. Tolli autem teſtamen- 38
tum multis modis contingit, vel ſecundo,iure facto. l. ſi quis eum. infrà eod. Item deportato teſtatore. l. ſi quis filium, §. irritum de iniuſto rup. teſt. Item rupto teſtamento per querelam. Item non adita ex teſtamento hæreditate. Poſthumi item, vel eius, qui poſthumi loco eſt, pręteritione. Verùm Bart. hoc caſu per Nouel. Ex cauſa. C. de lib. præt. exiſtimat, confirmari pupillares ſubſtitutiones. Quę Nouella ſemper

mihi

mihi viſa eſt de matris præteritione intelligenda: Incipiunt autem valere adita demum hęreditate: quę enim numquam conſtitère, vix eſt vt finiantur. Finiuntur porrò pubertate. l. in pupillari. infrà eo. Item tempore à teſtatore intrà pubertatem definito. l. ſi ità quis. infrà eod. Et quidem ita finiuntur, vt ne ad cauſam quidem fideicommiſſi proficiant. Nec obſtat l. pater Seuerinam. §. conditionum verba. de cond. &
39 demon. Nàm in conditionibus voluntatem teſtatoris ſpectari opportere conſtat. d. §. conditionum.

Quęrit Bart. de monacho. Sed verum eſt, vti iàm ſuperiùs diximus, impuberes monachos non fieri.

40 Quęrit de filiis impuberum, nûm pupillarem ſubſtitutionem impediant? Ego neque naturam id ferre facilè admiſerim, & eę demum iuſtæ nuptię ſunt, quę inter puberes ciues Romanos contrahuntur. de nup. lib. j. Inſt. Ex aliis autem nuptiis qui naſcuntur, in poteſtate non naſcuntur. Quare nec pupillariter ſubſtitui eis poterit. Et ad Bart. hæc ſufficiant: cum quo luctari in hoc commentario amplius non decreui.

III. Modeſtinus lib. i. Differentiarum.

CVm filio impuberi pater ità ſubſtituerit: QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, IDEM FILIO IMPVBERI HAERES ESTO: placuit

placuit ad hanc ſubſtitutionem ſcriptos tantummodò admitti. Itáque dominus, cui per ſeruum hæreditatis portio quæſita fuit, ex ſubſtitutione impuberis hæres effici non poterit, ſi ſeruus ab eius exierit poteſtate.

SVMMARIVM.

1.2.3.4.5.6. Quæſtiones & earundem ſolutiones.
7. Nobis per eas perſonas dumtaxat acquiritur, quas habemus in poteſtate.
8.9. Quæſtiones aliæ duæ.

GOVEANVS.

Per verba hæc, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, ad ſubſtitutionem impuberis, neque pater, cui per filium, neque dominus, cui per ſeruum quæſita hæreditatis portio eſt, admittitur: ſed ſcripti dumtaxat hæredes, hoc eſt, ſeruus ipſe inſtitutus.

Ait Iureconſ. *Scriptos.*) Non eos, quibus per ſcriptos quæritur hæreditatis commodum.

Quæro, quamobrem pater non admittatur ad hanc ſubſtitutionem, cùm per filium hæres 1
fiat, & hæredis nomen ad vlteriores etiam hæredes pertineat. l. hæredis. de verbo. ſigni.

Quæro, quónam modo filius admittatur, in quo hæreditas ne puncto quidem temporis ſub- 2
ſiſtit. l. placet. de acqui. hæred.

3 Quæro, an ſatis ſit ſcriptum quem eſſe hæredem à patre, vt ad impuberis ſubſtitutionem iis verbis factam. QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, admittatur.

4 Quæro, an ſufficiat hæredem aliquando fuiſſe, quamuis die pupillaris hæreditatis cedente non ſit hæres.

5 Quæro, an datis impuberi pluribus ſubſtitutis nominatim, & in iis ſeruo alieno vel filioſa. idem quæri poſſit.

6 Quæro poſtremo, nûm eadem interpretatio admittatur in vulgari ſubſtitutione?

Ad primum & ſecundum reſpondeo, patrem per filium commodum hæreditatis conſequi. l. cùm filio. de leg. j. ipſum tamen filium hæredem eſſe, & delatam acquirere hæreditatem. l. qui hominem. §. quidam. de ſolut. l. qui hæredi. de cond. & demon. d. l. cum filio. qua in re à ſeruo alieno non differt filiusfamiliâs.

Ad tertium reſpondeo, non ſufficere ſcriptum eſſe hæredem, neceſſe præterea eſſe, hæreditatem adiuerit: ſed neque id quidem ſatis eſſe: ſuperſtes enim ſit opportet cedente die pupillaris hæreditatis. l. ſed ſi plures. infrà eod.

Ad quartum reſpondet Iureconſ. in l. in ſubſtitutione. infrà eodem.

Ad poſtremum reſpondeo, Si nominatim paterfamiliàs ſubſtituat, nihil eſſe quod dubitetur. Nam in propoſito dubitationem faciunt verba illa, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT.

7 Ait Iureconſ. *Hæres effici non poterit.*) Nobis enim

enim per eas dumtaxat perſonas acquiritur, quas habemus in poteſtate. Neque obſtat l. qui patri. de acquirend. hæred. Nam in propoſito ſerui cohæredes, ius impediunt accreſcendi, quo in d. l. qui patri, vtitur hæres hæredis.

Quæro, eueniente conditione pupillaris ſubſtitutionis, nûm ſeruus pupilli hæreditatem poſſit vindicare, ſi liber reperiatur, & numquid ei altera neceſſaria ſit aditio? Et magis eſt, vt vindicare poſſit: verùm non ſine noua aditione. l. Toties. de acqui. hæred. 8

Quæro poſtremò, quónam modo ex ſubſtitutione hæreditas pupilli domino acquiratur. Et conſtat, nouam ſerui aditionem domino neceſſariam. l. ſi ſolus. de acquir. hæred. 9

IIII. *Idem lib. Sing. De Eurematicis.*

IAm hoc iure vtimur ex D. Marci & Veri conſtitutione, vt cùm pater impuberi filio in alterum caſum ſubſtituit, in vtrumque caſum ſubſtituiſſe intelligatur, ſiuè filius hæres non extiterit, ſiuè extiterit, & impubes deceſſerit. Quod ius ad tertium quoque genus ſubſtitutionum tractum eſſe videtur. Nàm ſi pater duos filios impuberes hæredes inſtituit, eóſque inuicem ſubſtituit, in vtrumque caſum reciprocam ſubſtitutionem factã videri Diuus Pius

conſtituit. Sed ſi alter pubes, alter impubes, hoc communi verbo, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO, ſibi fuerint ſubſtituti, in vulgarem tantummodo caſum factam videri ſubſtitutionem, Seuerus & Antoninus conſtituit. Incongruens enim videbatur, vt in altero ſimplex eſſet ſubſtitutio, in altero ſola vulgaris. Hoc itaque caſu ſingulis ſeparatim ſubſtituere pater debebit, vt ſi pubes hæres non extiterit, impubes ei ſubſtituatur: ſi autem impubes hæres extiterit, & intrà pubertatem deceſſerit, pubes frater in portionem cohæredis ſubſtituatur. Quo caſu in vtrumque euentum ſubſtitutus videbitur: ne ſi vulgari modo impuberi quoque ſubſtituatur volũtatis quæſtionem relinquat, vtrum de vna vulgari tantummodo ſubſtitutione in vtriuſque perſona ſenſiſſe intelligatur. Ità enim in altero vtraque ſubſtitutio intelligitur, ſi voluntas parentis non refragetur, vel certè euitandæ quæſtionis gratia, ſpecialiter in vtrumque caſum impuberi ſubſtituat fratrem, SIVE HÆRES NON ERIT, ET INTRA PVBERTATIS ANNOS DECESSERIT.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Pupillo tribus modis ſubſtituitur.*
2. *Nûm Conſtitutio D. Marci locum habeat in poſthumo, cui pupillariter ſubſtitui poteſt.*
3.4.5.7.8. *Quæſtiones plures circà D. Marci conſtitutionem.*
6. *Interdum caſus expreſſus ad ſimiles porrigitur.*
9. *Ad quas ſubſtitutiones Conſtitutio D. Pÿ pertineat?*
10. *Quid opus fuerit Diuorum Pÿ & Marci cõſtitutionibus?*
11. *Definitio ſubſtitutionis ex Accurſio vulgari ſubſtitutioni propriè conuenit.*
12. *Quomodo accipi debeat verbum, (Commune.)*
13. *Ad quas ſubſtitutiones Conſtitutio D. Seueri pertineat?*

GOVEANVS.

Pupillo tribus modis ſubſtituitur, SI HÆRES NON ERIT, & FILIO IMPVBERI 1 TITIVM SVBSTITVO: quod tertium genus ſubſtitutionum appellatur. Verbi autem huius SVBSTITVO vim, in mutua & reciproca ſubſtitutione impuberum liberorum D. Pius conſtituit. Diuis poſteà Marco & Vero (qui & Diui fratres appellantur) placuit in vnum caſum factam pupillo ſubſtitutionem, ad alterum porrigi, vt in omnem euentum hæredem impubes haberet. De tertio genere ſubſtitutionis nihil cauerunt

Diui fratres. Sed tamen ad hoc quoque genus eorum tracta conſtitutio eſt. Poſtremò Seueri & Antonini conſtitutione in reciproca & communi verbo facta diſparibus perſonis ſubſtitutione, verbi SVBSTITVO, vis, ad caſum dumtaxat vulgarem reuocata eſt.

Quæro, nûm in ſubſtitutione facta exhæredato locum habeat Diui Marci conſtitutio? Et magis eſt, non habere, cùm ea ſubſtitutio caſum nullum recipiat.

Quæro, nûm locum habeat in fideicommiſſaria ſubſtitutione? Et verius eſt, non habere: Si enim filius hæres non ſit, hæreditatem reſtituere quî poteſt?

Quæro, nûm locum habeat in poſthumo, cui
2 etiam pupillariter ſubſtitui poteſt? Et diſtinguendum arbitror. Si enim vulgariter poſthumo ſubſtituas hoc modo, SI POSTHVMVS NATVS NON ERIT, eueniente caſu pupillari, locum habet conſtitutio Diui Marci, niſi voluntas teſtatoris refragetur: vt in l. vlt. C. de inſtit. & ſubſtit. Si autem in caſum pupillarem ſubſtituas, non nato poſthumo, conſtitutioni Diui Marci locus eſſe non poteſt, qua non teſtatori, ſed impuberi hæres prouidetur. Et hoc nimirum eſt, quod in cauſa Curiana (cuius Marc. Tullius multis locis meminit) Quintus Mutius aduerſus L. Craſſum defendit, legitimis teſtatoris hæredibus locum eſſe factum, non nato poſthumo, cui M. Curius ità fuerat ſubſtitutus, ſi poſthumus naſceretur, & intrà pubertatem decederet.

3 Quæro, nûm per intellectam ex Diui Marci

conſtitu

conſtitutione ſubſtitutionem vulgarem, teſtatori ſuccedatur? Sed de quæſtione hac ſuperiùs diximus ad l. moribus. Et ſanè ſi ſuccederetur, nullo colore Scæuola in cauſa Curiana defendiſſet, locum eſſe factum legitimis hæredibus teſtatoris non nato poſthumo.

Quæro, nûm mater impediat Diui Marci con- 4
ſtitutionem? Et ſuperiùs ſcripſimus, non impedire.

Quæro, quæ ratio ſit conſtitutionis Diui
Marci & Veri? Et puto Imperatores ex pupilli 5
vtilitate, voluntatis teſtatoris coniecturam feciſſe.

Opponit Bartolus l. commodiſſimè. de liber. & poſthumis. Vbi inſtituto eo, qui teſtatore viuo naſceretur, poſt mortem natus præteritus dicitur: & è contrario: niſi ità teſtator ſcribat, INTRA DECEM MENSES MORTIS MEÆ: l. quidam. C. eod. in qua verba iſta deſunt, VIVO TESTATORE NATI. Ad hanc obiectionem Bartolus ſuo more reſpondet. Ego reſpondeo, per conſtitutionem D. Marci fieri, vt caſus vnus
ad alterum porrigatur: neque aliter porrigi poſ- 6
ſe, cùm ſimilitudo nihil adiuuet: quæ interdum facit, vt caſus expreſſus ad ſimiles trahatur. l. Gallus. §. & quid ſi tantum. Verùm affirmationi nihil eſt tàm contrarium, quàm negatio: neque rurſum negationi, quàm affirmatio. Tùm verò, quem filio in caſum vnum ſubſtituiſti, faciliùs ac procliuiùs eſt in vtrumque caſum ſubſtitutum intelligi, quàm inſtitutum eum, quem omninò non inſtituiſti.

7 Quærit Bartolus, nûm caſus vnus ſubſtitutionis vulgaris ad alterum trahatur? Et magis eſt, trahi: non tamen per D. Marci conſtitutionem. Sufficit namque ſimilitudo. De quo ſuperiùs diximus.

8 Quæro, nûm D. Marci conſtitutio ad omnes tertij generis ſubſtitutiones pertineat? Et putem ad hanc ſubſtitutionem, SI INTRA PVBERTATEM DECEDET, EI TITIVS HÆRES ESTO: quæ & ipſa tertij generis eſt, in qua ſcilicet neuter exprimitur caſus, non pertinere, cùm extendi eam nihil ſit neceſſe.

Quæro, vtrum conſtitutio D. Pij. ad omnes
9 reciprocas ſubſtitutiones impuberibus factas pertineat, an tantùm ad reciprocas & eaſdem breues? Qui enim ità ſcribunt, PRIMVM SECVNDO SVBSTITVO, ET SECVNDVM PRIMO SVBSTITVO: reciprocè ſubſtituunt, non tamen breuiter. Sed dicendum eſt, ad ſubſtitutiones has verbis pluribus & ſententiis explicatas, non pertinere D. Seueri conſtitutionem. Neque enim abſurdum ſit, in diuerſis orationibus verbum idem variè accipi.

Quæro, quid opus fuerit Diuorum Pij, &
10 Marci conſtitutionibus ad extendendũ verbum SVBSTITVO, ad caſum vtrumque: cùm interpretationẽ magis, quàm extenſionem, deſiderare videatur, vtpotè generale? Et dicendũ eſt, in vulgari vſu ſubſtitutionẽ pro vulgari ſubſtitutione accipi,

accipi, quæ ità ſecunda eſt inſtitutio, vt in primæ locum poſſit euadere. Nam pupillares ſubſtitutiones ſemper ſecundas continent ſucceſſiones, neque incipere ab iis teſtamēta poſſunt. Quare non in legāter dici poſſit, definitionem ſubſtitutionis ab Accurſio traditā, vulgari ſubſtitutioni propriè conuenire, quæ inſtitutionis, & vim & nomen habet: vtrique autem ſubſtitutioni definitionem illam eſſe aptiorē, SECVNDI HÆREDIS APPELLATIONEM. 11

Circà Diuorum Seueri & Antonini conſtitutionem quæro, quo modo accipi opporteat verbum commune? Et reſpōdeo, verbum, commune, dici communem orationem & ſententiam. Ità dixit Terentius, verùm illud verbum eſt vulgò quod dici ſolet, omnes ſibi meliùs, &c. Ita alio loco, Neque illud verbum meum facio, dudum quod dixti Demipho. Itáque reciproca ſubſtitutio duobus pluribúſve vnico facta verbo & vnica ſententia, verbo communi fieri dicitur. 12

Quæro, nùm ad reciprocas tantùm ſubſtitutiones, factas verbo communi, conſtitutio Seueri pertineat? Et reſpondeo, ad eas tantummodo pertinere. Nàm ſi pluribus verbis, pluribúſque orationibus hoc modo, PRIMVM SECVNDO SVBSTITVO, SECVNDVM PRIMO SVBSTITVO: vel ità, PRIMVM SECVNDO, SECVNDVM PRIMO SVBSTITVO, inuicem fratres eſſent ſubſtituti, abſurdum & incōngruens non videretur, in vnius perſona duplicem, in alterius vulgarem tantum 13

intelligi factam ſubſtitutionem. Quod in vno verbo, vnáque ſententia incongruens ſit & abſurdum. Vnum namque & idem verbum in reciprocante ſubſtitutione eo demùm modo accipi opportet, quo vtrique ſubſtitui poteſt. In quo illud notandum eſt, id quemque dicere intelligi, quod congruenter oratione ſignificatur, vt in l. quamuis. C. eod. Neque tàm pupilli vtilitas attēditur, cuius intereſt in caſum vtrumque hæredem habere, quàm ſententiæ & orationis abſurditas euitatur. Cautio igitur eſt, vt ſi teſtator impuberi filio in vtrumque caſum dare velit ſubſtitutum, ſeparatim & duabus orationibus vtrique ſubſtituat, non communi verbo: Et in caſum pupillarem impuberi ſubſtituat, puberi autem in vulgarem. Nàm ſi in vulgarem impuberi quoque ſubſtituat, (quamuis conſtitutio Diui Marci hoc caſu locum habeat) quæſtio tamen voluntatis relinquetur, nùm in vulgarem dumtaxat caſum vtrique voluerit dare ſubſtitutum. Diui enim Marci conſtitutio voluntati cedit teſtatoris. Qui ad omnem quæſtionem euitandam cautiùs fecerit, ſi in vtrumque caſum expreſſe impuberi ſubſtituerit. Ne in pupillarem dumtaxat caſum videatur ſubſtituiſſe, quemadmodum & in vulgarem dumtaxat puberi ſubſtituit.

V. Caius libro tertio ad legem Iuliam & Papiam.

SI in teſtamento hæredes ſcripti, ità alicui ſubſtituti fuerint, vt ſi is hæres

non

non eſſet, quiſquis ſibi hæres eſſet, is in partem quoque deficientis eſſet hæres: pro qua parte quiſque hæres extitiſſet, pro ea parte eum in portionem quoque deficientis vocari placet: neque intereſſe, iure inſtitutionis quiſque ex maiore parte hæres factus eſſet, an verò per legem alteram alicuius partem vindicaſſet.

SVMMARIVM.

1. *Nûm ſubſtituti admittantur ad hanc ſubſtitutionem?*
2. *Poſſum exiſtere ex maiore parte hæres, quam ex qua ſum inſtitutus.*
3. 4. 5. *Quæſtiones variæ ad l.*

GOVEANVS.

Verba hæc, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, eandem recipiunt interpretationem in vulgari ſubſtitutione, quam & in pupillari. Nam & ad hanc ſubſtitutionem ij demùm, qui adierunt, & exiſtente ſubſtitutionis conditione ſuperſunt, admittuntur: ità tamen, vt ſatis ſit, hæredes aliquando extitiſſe. Quæ omnia expoſita ſunt ad l. cùm filio. ſuprà eod.

Quæro, nûm ſubſtituti admittantur ad hanc 1
ſubſtitutionem? Et Iureconſ. in l. ex duobus. §. filio. infrà eod. ſcribit admitti. Nam in hæredibus

bus ſcriptis ſubſtituti numerantur.

2 Ait Iureconſ. *Pro qua parte quiſque hæres extitiſſet.*) Exiſtere autem maiore ex parte hæres poſſum, quàm ex qua ſum inſtitutus. Pone enim aliquid accreuiſſe, & ità auctam portionem meam. Et hoc nimirum eſt, quod ait Iureconſ. NEQVE INTERESSE iure inſtitutionis quiſque ex maiore parte hæres factus eſſet, an verò per legem alteram alicuius partem vindicaſſet.

Quæro, per quam legem? Et Caius Papiam Popæam dicere videtur: Iuuenalis,

-Propter me ſcriberis hæres,
Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Verba ſunt, niſi me memoria fallit, Mœchi maritos irridentis, quibus ex adulterio vxores liberos pariunt. Eos, quibus liberi erant, caduca ex eo teſtamento vindicaſſe, in quo hæredes ipſi eſſent inſtituti, ex eo intelligi poteſt, quod Vlpian. tit. de fideicommiſſ. ſcribit, Si quis in fraudem fiſci tacitam fidem accommodauiſſet, Senatum quartæ retentionem ademiſſe, nec vindicare ex eo teſtamento caducum potuiſſe, ſi liberos haberet.

3 Quæro, nùm quod ex ſubſtitutione alia accedit, portionem augeat ſubſtitutionis? vt eccè, PRIMVS EX VNCIA MIHI HÆRES ESTO. SECVNDVS EX VNCIA MIHI HÆRES ESTO. TERTIVS EX VNCIA MIHI HÆRES ESTO. QVARTVS EX VNCIA MIHI HAERES ESTO. QVINTVS EX BESSE MIHI HAERES ESTO. SI

PRI

PRIMVS HAERES NON ERIT, SECVNDVS HAERES ESTO. SI QVINTVS MIHI HAERES NON ERIT, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, HAERES ESTO.

Quæro, inquam, nùm ſecundus, qui duas vncias habet, alteram ex inſtitutione, alteram ex ſubſtitutione, duplam portionem habiturus ſit in beſſe Quinti, ità vt ipſe quatuor vncias habeat? Et reſpondeo habiturum: nàm in duabus vnciis videri inſtitutum, cùm ſubſtitutio nihil aliud ſit, quàm ſecunda inſtitutio: Et propè eſſe, vt vncia vna purè, altera ſub conditione, relicta videatur. l. j. §. id quod. Ad leg. Falc. 4

Quæro, quid ſi nominatim ſubſtituatur, & non per articulum QVISQVIS? Et eo caſu viriles portiones fient. l. nonnumquàm. ad Trebell. 5

VI. Terentius Clemens libro quarto ad legem Iuliam & Papiam.

SI is qui ex bonis teſtatoris ſolidum capere non poterat, ſubſtitutus ſit ab eo impuberi filio eius: ſolidum ex ea cauſa capiet, quaſi à pupillo capiat. Sed hoc ità interpretari Iulianus noſter videtur, vt ex bonis, quæ teſtatoris fuerant, ampliùs capere non poſſit. Quòd ſi pupillo aliquid præstereà acquiſitum eſſet, aut ſi exhæredato eſſet ſubſti

ſubſtitutus: non impediri eum capere, quaſi à pupillo capiat.

SVMMARIVM.

1. *Caſus huius legis poni debet, non in filio naturali, ſed in vxore inſtituta pro parte.*
2. *Libera inter virum & vxorem ſunt voluntates.*
3. *Quæ ex teſtamento principali non capit ſolidum, neque ex teſtamento pupillari ſolidum capit.*
4. *Pœnæ adiuuandæ non ſunt.*

GOVEANVS.

Lex hæc deſumpta eſt ex libro quarto Terentij Clementis ad legem Iuliam & Papiam, vti teſtantur Pandectæ Florentinorum. Itaque
1 eius caſus poni debet non in filio naturali, vti Accurſius poſuit, ſed in vxore inſtituta pro parte, & pupillo ſubſtituta, quæ olim capere non poterat plus decima bonorum mariti per legem Iuliam. Quod hodiè ſublatum eſt per l.ij. C. de infirm. pœn. cœlib. & orb. & deci. ſubl. De quibus decimis & ſolidi capacitate ſcribit Vlpian. in Inſtitu. Nomine matrimonij decimam vnam capere mulier poterat, iure liberorum ſolidum. quod ius interdum ab Imperatore impetrabatur. Iuſtinianus titu. de iure liberor. liberas inter
2 virum & vxorem voluntates eſſe voluit. Filiis etiam interuenientibus quædam mulieres nihil capiebant, quæ videlicet contrà legem coïerãt:

vt cùm famoſa mulier, aut libertina Senatori nupſerat. Ratio dubitationis in hac lege, quia hæres impuberis etiam abſtinentis, hæres eſt teſtatoris. l. ſi pupillus. de acquir. hæred. & à teſtatore capit. Quamobrem quæ ex teſtamento 3
principali ſolidum capere non poteſt, neque ex teſtamento pupillari ſolidum poſſe capere videbatur. In contrarium tamen reſpondet Iurecõſ. proptereà quòd qui ex bonis pupilli capit, à pupillo capere propemodum videtur. Sed Iulianus rectè diſtinxit, vt ex bonis quidem teſtatoris, quæ erant in pupilli hæreditate, ſolidum non capiat, quia verè contrà legem caperet. Nam & ex bonis, & ex iudicio teſtatoris caperet: Ex bonis autem ipſius pupilli propriis ſolidum capiat. Quãuis enim à teſtatore capit, vti iàm diximus: tamen quia de bonis pupilli capit, intelligi à pupillo capere. Quæ ſententia rationem illam habet, quòd pœnæ adiuuandæ non ſunt, Notan- 4
dum inſuper eſt, particulam QVASI, hoc in loco, veritatem non exprimere. Eſt cùm veritatem exprimit: vt in l. ait Prętor. §. ſed quod Papinianus. de mino.

VII. Papinianus libro ſexto Reſponſorum.

VErbis ciuilibus ſubſtitutionẽ pòſt decimumquartum annum ætatis fruſtrà fieri conuenit. Sed qui non admittitur vt ſubſtitutus, vt adiectus hæres quandoq; non erit: ne fiat contrà volun

luntatem,ſi filius non habeat totum interim,quod ei teſtamento pater dedit.

SVMMARIVM.

1. *Accurſij, Bartoli, & Alexandri de hac lege interpretationes.*
2. *Militaris ſubſtitutio quæ ſit?*
3. *Authoris de hac lege Opinio.*
4. *Núm Subſtitutio facta poſt pubertatem, proficiat ad cauſam fideicommiſſi?*
5. *Priuilegium militis circà ſubſtitutionem ab eo factam.*
6. *Miles poſt pubertatem ſubſtituendo, bona ſua ex tempore ad ſubſtitutum transferre videtur.*
7. *Verba ciuilia quæ, & quibus opponuntur.*

GOVEANVS.

1 Accurſius,Bartolus & Alexander legem hanc intelligunt de compendioſa ſubſtitutione facta à pagano. Ego ex l.precibus.C.eo.militaris ſubſtitutionis ſpeciem dixi compendioſam:& à militari, in qua certa poſt pubertatem exprimitur ætas,differre: cuiuſmodi illa eſt ſubſtitutio in l. centurio.infrà eo.quam perperàm compendio-
2 ſam homines minimè mali vocant: Militarem porrò eſſe ſubſtitutionem, quæ verbis directis pupillarem ætatem egreditur: neque eam modò, ſed omnem ſubſtitutionem, quæ iure militari fit, quemadmodum ſuo tempore dicemus. Quæ cũ ità ſint,lex hæc ad cõpendioſam ſubſtitutionem pertinere non poteſt. Quin ne ad eas quidem ſubſtitutiones videtur pertinere, quib[us]

ætas

ætas pupillaris compræhenditur, hoc modo, SI FILIVS MEVS INTRA XV. ANNVM DECESSERIT. Neque enîm fruſtrà fiunt huiuſmodi ſubſtitutiones, cùm intrà pubertatem valeant, l. in pupillari. infrà eod. valeántque iure directo, vt nihil ſit neceſſe quæri, nùm quaſi cohæredes admitti debeant ſubſtituti. Exiſtimo itáque legem iſtam ad eas ſubſtitutiones pertinere, 3
quæ à pubertate incipiunt, hoc modo, SI FILIVS MEVS POST XIIII. ANNVM DECESSERIT. Quas ſubſtitutiones fruſtrà prorſus fieri reſpondit Papinianus: cùm neque in id proſint, vt quaſi adiectus hæres ſubſtitutus admittatur, ne filius interim non habeat totum, quod ei pater teſtamento dedit. Interdum namque ex ſubſtituto fieri cohæredem, vt in l. ſi paterfamiliàs. de hæred. inſtit. Et vetere iure, inſtitutus ità, vt niſi intrà certum tempus cerneret, Mæuius hæres eſſet: gerendo pro hærede, ſubſtitutum in partem admittebat. Quod D. Marcus poſteà correxit, vti ſcribit Vlpianus in Inſtitution. ſub titulo, qui hęred. inſtitu. poſſ. Hinc etiam illud eſt, quod in l. Lucius. de hæred. inſtit. dubitabatur de ſeruo, nûm vt cohæres admitti deberet eius, cui datus fuerat ſubſtitutus,

Quæro, nûm ſubſtitutio iſta facta poſt pu- 4
bertatem proficiat ad cauſam fideicommiſſi. Et reſpondeo, non proficere. Neque enim fruſtrà fieret, ſi quaſi fideicommiſſum valeret. Quaſi fideicōmiſſum non valere argumēto fuerit. l. ſi ſeruus legatus. §. ſi ſeruus alienus. de leg. j. & l. ſeruo.

C.de teſtam.manumiſ. Quibus in locis ſeruo alieno directa libertas fruſtra datur. Quod ſi fauor libertatis verbum directum ad cauſam fideicommiſſi non trahit, nulla res omninò trahet. Ita quoque ſubſtitutio, in qua longius pubertate tempus compræhenſum eſt, ad cauſam fideicommiſſi non trahitur poſt pubertatem: cûm eam pubertate finiri ſcribat Iureconſ.in d.l.in pupillari.
5 niſi fortè à milite facta ſit ſubſtitutio, vel compendio, vel expreſſa certa poſt pubertatem ætate. Nam intrà pubertatem vtraque valet ſubſtitutio iure communi, ſiue directo.l. Centurio. infrà eod. Poſt eam ætatem iure fideicommiſſi. l. precibus.C.eo. Priuilegium namque militis in eo verſatur, vt facta ab eo verbis directis pupillaris ſubſtitutio, valeat poſt pubertatem iure fideicommiſſi. Id quod pagano non tribuitur, qui neque ex tempore, neque ad tempus hæredem fa-
6 cere poteſt. Quod vtrumque quia miles poteſt, poſt pubertatem ſubſtituendo, videtur ex tempore ſua bona ad ſubſtitutum transferre. Neque obſtat iis, quæ diximus, l. Scæuola.ad Trebell.vbi ſubſtitutio in codicillis poſita, benigna interpretatione, quaſi fideicommiſſaria, ideò accepta eſt, quòd obliquarum is locus ſit, non directarum diſpoſitionum.

7 Ait Papinianus: *Verbis ciuilibus.*) Verba ciuilia Papinianus vocat legitima, communia & vulgaria: Quibus opponuntur precaria. obliqua, fideicommiſſorum verba. De quo ſcripſimus lib.j.lection.var.ad l.eam, quam.

Ait Iureconſ. *Adiectus hæres.*) Ità cohæres appellatur

latur in l.ſi hæres.famil.erſciſc. vbi malè quidam libri habent Addictum.

Ait Iureconſ. *Quandoque.*) Pro quandocumque.Ità accipitur in l.ij.de bon.aut.iudic.poſſ.Ità Terentius dixit,Quæ cuius vita vt ſit, pro Cuiuſque.Et alio loco,Quæ ſolet quos ſpernere, pro, Quoſque,vel Quoſcumque.Ità Marc.Tullius ad Marcellum,Cuiuſmodi, Pro Cuiuſcumque modi,dixit. Ità accipiendus eſt Senarius ab eodem relatus in Oratore ad Brutum, Quæ chara quàm ſint,pòſt carendo intelligas.vt Quæ pro Queque accipiatur.

VIII. Vlpianus libro quarto ad Sabinum.

QVI liberis impuberibus ſubſtituit,aut purè,aut ſub conditione ſolet ſubſtituere.Purè ſic, SI FILIVS MEVS INTRA PVBERTATEM DECESSERIT, SEIVS HAERES ESTO. Siue enim Seius iſte hęres inſtitutus ſit & impuberi ſubſtitus: ſiue ſolus ſubſtitutus nullam habet conditionem: ſub conditione autem inſtitutum ſi ſubſtituat id eſt: SI MIHI HAERES ERIT: non aliàs exiſtet hæres ex ſubſtitutione, niſi ex inſtitutione hæres fuerit. Cui ſimilis eſt & hæc ſubſtitutio QVISQVIS MIHI EX SVPRASCRIPTIS HAERES ERIT. habet enim in ſe eandem conditionem ſimilem ſuperiori.

SVMMARIVM.

1 *Qui filio impuberi ſubſtituit, aut purè, aut ſub conditione ſubſtituit.*
2 *Conditiones eæ dumtaxat, faciunt conditionales Subſtitutiones, quæ aduentitiæ ſunt.*
3 *Obiectio, eiusdémque reſponſio.*

GOVEANVS.

1 Qui filio impuberi ſubſtituit, aut purè, aut ſub conditione ſubſtituit. Purè ſic, SI FILIVS MEVS INTRA XIIII. ANNVM DECESSERIT,
2 SEIVS HAERES ESTO. Nam conditionales ſubſtitutiones eæ dumtaxat faciunt conditiones, quæ aduentitiæ ſunt. Neque refert, Seius inſtitútus ſit hæres & impuberi ſubſtitutus, an ſolùm ſubſtitutus: vtroque enim caſu purè eſt ſubſtitutus. arg. l. hęredis. §. tractari. quando dies leg.
3 cęd. Neque mouet quod ex parte inſtitutus, & impuberi ſubſtitutus, niſi patri hæres extiterit, impuberis hæreditatem non obtineat. l. ſed ſi plures. §. impuberi. infrà eod. Id enim fit, non propter conditionem vllam, ſed propter coniunctionem hæreditatum. Nam & è contrario, ſi patri hæres Titius extiterit, impuberis hæreditatem ex ſubſtitutione repudiare non poterit. l. quidam. C. de iure delib. Is igitur demum impuberi ſub conditione ſubſtituet, qui ſic ſcribet, SI SEIVS MIHI HAERES ERIT; vel, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT. Nàm poſterior articulus ſimilem conditionem habet ſuperiori. Ne-

que

que refert, ſolusne Seius, an cum alio, pupillo ſubſtituatur.l.ita tamen.§.qui ſuſpectam.ad Trebell.

Ait Iureconſ. *Solus.*) In Pandectis Florentinorum legitur SOLVM.

Ait Iureconſ. *Similem ſuperiori.*) Hæc interpretis videntur. Illud enim ſatis eſt, EANDEM CONDITIONEM.

§.

AIt *Vlpianus.* Hæc verba, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, IDEM IMPVBERI FILIO HAERES ESTO. hunc habent ſenſum, vt ei, non omnis, qui patri hæres extiterit, ſubſtitutus videatur. Et ideò neque pater, qui per filium, neque dominus, qui per ſeruum hæres extitit, ad ſubſtitutionem admittetur. Sed neque hæredis hæres, quia non ex iudicio veniunt. Partes quoque eædem ad ſubſtitutos pertinent, quas in ipſius patrisfamiliàs habuerunt hæreditate.

SVMMARIVM.

1 *Incerta perſona certo Iudicio non inſtituitur.*
2 *Poſthumi alieni nouiſſimè à Iuſtiniano recepta eſt Inſtitutio.*

GOVEANVS.

Per verba iſta, QVISQVIS MIHI HAERES

ERIT, conſtat neque dominum, neque patrem ad ſubſtitutionem admitti, quibus per ſeruum & filium hæreditatis quæſita portio eſt : neque hæ-
1 redem hæredis, quia incerta perſona eſt. Incerta autem perſona certo iudicio non inſtituitur. Propter quam cauſam qui nati non erant, olim non inſtituebantur. Sed poſteà placuit prudentibus, eos poſthumos inſtitui, qui præteriti rum-
2 perent teſtamenta. Quæ ratio cùm ceſſaret in poſthumo alieno, eius inſtitutio iure ciuili recepta non fuit. Nouiſſimè tamen recepta eſt à Inſtiniano §. poſthumus. de lega. lib. ij. Inſtit.

Opponit Accurſius l. qui patri. de acquir. hæred. Vbi hæres hæredis ad impuberis hæreditatem admittitur. Verùm in ea l. per ius id fit accreſcendi.

De eo quod poſtremo loco ait Iureconſ. Eaſdem partes habituros in ſubſtitutione, ex quibus erant inſtituti, diximus ſuprà ad l. ſi in teſtamento.

IX. Labeo libro primo poſteriorum à Iaboleno epitomatorum.

SI pater filio impuberi eoſdem, quos ſibi, & te vnum prætereà hæredem inſtituit: bonorum filij te dimidium, cæteros patris hæredes communiter dimidium ità habere, vt vnus ſemis apud te maneat: alterius ſemiſſis pro iis partibus in hæredes paternos diuiſio fiat, quibus

ex

ex partibus hæreditatem paternam haberent.

SVMMARIVM.

1. De qua Subſtitutione locus hic intelligendus.
2 Articulus, Quiſquis, diſtributiuus eſt.
3 Labeo vir philoſophia plenus.
4 Quibus eadem res per damnationem relinquebabatur, ij coniuncti non intelligebantur.

GOVEANVS.

Libri quidam paragraphum legis ſuperioris faciunt hoc principio, LABEO QVOQVE SCRIBIT, &c. vt ſententia Labeonis ab Vlpiano referatur. Nam & Vlpiani meminit Imperator in l. vlt. C. eod. Videtur autem locus hîc intelligendus de ſubſtitutione, quæ fit per hæc verba, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT. Nam & locus ſuperior, & qui proximè ſequitur, de eadem iſta ſubſtitutione loquuntur. Vt autem 1 legum contrarietas euitetur manifeſta, non malè legem hanc intelligas de huiuſmodi ſubſtitutione verbis duobus explicata, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, FILIO IMPVBERI HÆRES ESTO. TITIVS FILIO IMPVBERI HÆRES ESTO. Idque Iureconſ. ipſe videtur ſignificare illis verbis, ET TE VNVM PRAETEREA. Nàm Imperator in d. l. vltim. ſcribit, facta iis verbis ſubſtitutione ab eo, qui hæ-

redes duos inſtituerat, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, ET TITIVS FILIO IMPVBERI HAERES ESTO, trientes fieri, non ſemiſſes: vt de ea ſubſtitutione locus hìc intelligi non poſſit. Niſi quis dicat, ſententiam Vlpiani, improbatam ab Imperatore relictam hoc loco incuria & negligentia Triboniani: vt in l. debitor: de leg. ij. l. naturalis. §. iij. de præſcr. verbis. & in l. ſi non ſortem. §. penult. de condict. indeb. Impe-
2 ratorem ratio illa mouit in d. l. vlti. Quòd articulus QVISQVIS, diſtributiuus eſt, vt hæredes inſtituti, in vnam eandémque portionem con-
3 iuncti non videantur. Labeo verò vir philoſophiæ plenus, illud animaduertit, hanc ſubſtitutionem, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, vel in vno hærede conſiſtere. l. Lucius. §. vltim. hoc titu. vt quamuis plures reperiantur, non debeant tamen plus auferre quàm vnus. Quæ ratio digna eſt Iureconſulto & philoſopho.

Opponit Accurſius l. Lucius. §. Lucius. de leg. ij. quo in loco PRAEDIOLVM LIBERTIS, LIBERTABVSQVE MEIS, ET QVOS TESTAMENTO MANVMISI, ET SEIAE DARI Iuſſum inter legatarios æquis portionibus diuiditur, neque ſemiſſem Seia aufert. Accurſius variè reſpondet, vt ferè ſolet. Ego puto in l. Lucius. eò fieri partes viriles inter legatarios, quia legatum iis verbis relictum ſit, DARI VOLO. Quæ propria ſunt legati relicti per damna-
4 tionem. Quibus autem eadem res per damnationem relinquebatur, ij coniuncti non intelligebantur, nec erat inter eos ius accreſcendi, vti ſcribit

bit Vlpianus in titu. de leg. in Inſtit. Cui rei argumento eſſe poteſt, l. ſi Titio. §. rei de legat. ij. Si igitur teſtator in §. Lucius. ità ſcripſiſſet, PRAEDIOLVM MEVM LIBERTIS, LIBERTABVSQVE MEIS, ET QVOS TESTAMENTO MANVMISI, ET SEIAE DO LEGO: Seia ſemiſſem auferret. l. ſi Titio & hæredibus. de vſuf. accreſc. facit l. interdum. in principio, de hæred. inſtit. Illud prętereundum non eſt, d. l. vlti. C. de impub. non pertinere ad ſubſtitutiones has. HAEREDES MEOS ET TITIVM IMPVBERI SVBSTITVO. QVOS MIHI HAEREDES SCRIPSI, ET TITIVS HAEREDES SVNTO. QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, ET TITIVS FILIO HAERES ESTO. FILIVS HAERES ESTO. Nàm ex iis omnibus ſubſtitutionibus ſine dubio ad ſemiſſem Titius vocatur.

X. *Vlpianus libro quarto ad Sabinum.*

SEd ſi plures ſint ità ſubſtituti, QVISQVIS MIHI EX SVPRASCRIPTIS HAERES ERIT. Deindè quidam ex illis, poſteáquam hæredes extiterunt patri, obierunt: ſoli ſuperſtites ex ſubſtitutione hæredes exiſtent, pro rata partium, ex quibus inſtituti ſunt. Neque quicquam valebit ex perſona defunctorum.

SVMMARIVM.

1. *In ſubſtitutionibus proximi accipiuntur hæredes, non hæredes hæredum.*
2. *Si ex ſubſtitutis nemo ſuperſit, quo tempore pupillus moritur, qui vocantur ad eius hæreditatem?*
3. *Quomodo ſuperſtites ſubſtituti acquirant hæreditatem pupilli?*

GOVEANVS.

1 Dubitationem in lege hac duplex ratio facit. Altera ex l. ſciendum. de verbo. ſigni. Altera ex l. ſi poſt diem. quan. di. leg. ced. Sed verius eſt, in ſubſtitutionibus proximos accipi hæredes nõ hæredes hęredũ. Et quãuis ſubſtitutionis conditionẽ impleuerit qui teſtatori hęres extitit, propter quam cauſam videbatur ad hęredem tranſmiſiſſe impuberis hæreditatem: tamen deceſſit antè diem cedentem hæreditatis pupillaris, cuius dies, vti mox dicemus, cedit á morte pupilli.

2 Quæro, ſi ex ſubſtitutis nemo ſuperſit quo tempore pupillus moritur, qui vocentur ad pupilli hæreditatem? Et puto, hoc caſu hęredes hæredum iure accreſcendi vti poſſe. arg. l. qui patri. de acquir. hæred.

3 Quæro, ſuperſtites ſubſtituti quomodo acquirant hæreditatem pupilli? Et reſpondeo, nouam illis eſſe neceſſariam aditionem. l. ità tamen. §. à patre. ad Trebel. Nam l. Toties. de acquir. hære. de vulgari ſubſtitutione loquitur.

§. I.

§ I.

A*It Iureconſ.* Quos poſſum hæredes mihi facere neceſſarios, poſſum & filio: vt ſeruum meum & fratrem ſuum, quamuis in rebus humanis nondum ſit. Igitur poſthumus erit fratri hęres neceſſarius.

SVMMARIVM.

1. *Neceſſarij hæredes qui ſint.*
2. *Serui ex teſtamento hæredes eſſe coguntur, Filij autem neceſſarij naſcuntur. Nepotes verò & ſerui fiunt neceſſarij.*
3. *Dilatio aperturæ tabularum ius neceſſarij hæredis non mutat.*

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. moribus. §. priùs. Neceſſarij ſunt, non qui adire coguntur, nemo enim cogitur. l. nec emere. C. de iure de- 1 liber. Sed qui non poſſunt repudiare. Et ex iis, filij non teſtamenti modo cauſam omittunt, verùm in totum etiam hæreditate abſtinent. Serui 2 ex teſtamento hęredes eſſe coguntur. l. neceſſariis. de acquirenda hæred. Filij neceſſarij naſcuntur: Neceſſarij fiunt nepotes & ſerui: illi ſucceſſione, ſerui inſtitutione. Sic impuberis frater & ſeruus teſtatoris filio impuberi neceſſarius, etiã exhęredato. Neque dilatio aperturæ tabularum

ius

ius neceſſarij hæredis mutat.l. iij.§.vlt.de hæred. inſt.Sanè ſi ſeruus cõmunis impuberi ſubſtituatur,nõ erit neceſſarius, niſi partẽ poſteà teſtator redemerit. Nã ſi pupillus redemerit, non fit neceſſarius.l.ſed & ſi §. vlt.de hære.inſtit. vt neque à pupillo alienatus, deſinit eſſe neceſſarius. l. pater filio. de hære. inſtit. l. vlt.§.vlt.hoc tit.Eò autem teſtatoris ſeruus fit impuberi neceſſarius, quia vnum teſtamentum eſt patris & filij. l. moribus.§.prius. Eadem ratio facit, vt impubes fratrem poſthumum hęredem ex teſtamento habere poſſit,quamuis frater fratri poſthumus ſit alienus. Poſthumos autem alienos quamuis legitimos haberes hæredes ex Galli ſententia.l.à fratris poſthumo.de legat.j.(ſic enim lego,non AB HAEREDE) tamen ex teſtamento non habebas.De quo plenè ſcripſimus. ad l. Gallus. Bartolus putat, etiam ſuum fieri poſthumum fratri:Quam ſententiam ſuperiùs refutauimus.

Quæro poſsítne fratri impuberi ſubſtitutus, abſtinere impuberis hæreditate? De qua quæſtione dicemus ad l.ſi filius infrà eod.

§. II.

AIt *Iureconſ.* Filio impuberi hæredi exaſſe inſtitutus, ſubſtituto quis eſt. Extitit patri filius hęres:an poſſit ſubſtitutus ſeparare hæreditates,vt filij habeat,patris nõ habeat?Non poteſt. Sed aut vtriuſque debet hæreditatẽ habere,

aut neutrius. Iūcta enim hæreditas cœpit eſſe. Idémque & ſi pater me hæredē ſcripſerit ex parte, filium ex parte, & ego patris hæreditatem repudiauero. Nam neque filij hæreditatem habere poſſum.

SVMMARIVM.

1. *Duæ hæreditates, quæ in duplicibus tabulis verſantur, in vnam coaleſcunt.*
2. *Non valerent tabulæ pupillares, non quaſi ta ex paterno teſtamento hæreditate.*
3. *Vnius perſonæ duæ non poſſunt intelligi hæreditates.*
4. *Qui partem hæreditatis paternæ repudiat, alteram partem, quæ cum bonis pupilli coniuncta eſt, acquirere non poteſt.*

GOVEANVS.

In hoc §. ratio dubitationis illa eſt, quòd in 1
duplicibus tabulis duæ verſantur hæreditates: ac proindè videntur poſſe ſeparari. Verùm duæ iſtæ hęreditates in vnam coaleſcunt. l. ſi filiusfa. in fin. & l. qui patri. de acquir. hæred.

Ait Iureconſ. *Extitit patri filius hæres.*) Ex teſtamento hæreditati ſe paternæ immiſcendo. Neque enim aliter pupillaris conſiſteret ſubſtitutio.

Quæro, quid ſi non extitiſſet patri hæres? Et eo caſu neque coniuncta hæreditas 2
eſſe cœpiſſet, neque valerent tabulæ pupillares

non

non quæſita ex paterno teſtamento hęreditate. Nam filius ex aſſe ponitur inſtitutus.

Ait Iurecconſ. *Patris non habeat.*) Et è contrario.

Ait Iureconſ. *Iuncta namque hæreditas eſſe cæpit.*) Bona patris & filij in vnam hęreditatem coaleſcunt, poſteà quàm patri filius hęres extitit.
3 Neque enim vnius perſonę intelligi poſſunt duę hęreditates.

Ait Iureconſ. *Idémque eſt, ſi pater me ex parte.*) Propter eandem coniunctionem hęreditatum. Nam qui partem hęreditatis paternę repudiat, alteram partem, quę cum bonis pupilli coniuncta eſt, quaſi ſub conditione ſibi relictam, acquirere non poteſt. l. cohęredi. §. cohęres. infrà eo. & per conſequens neque ipſam pupilli hęreditatem. Opponit Accurſ. l. ità tamen. §. qui ſuſpectam. ad Trebell. ad quam reſpondebimus ad l. ex duobus. §. filium. infrà eod. Opponit l. filius qui patri. infrà eod. quam ſuo loco exponemus.

§. III.

AIt *Iureconſ.* Si ex aſſe hæres inſtitutus, repudiauerit patris hæreditatem, cùm non haberet ſubſtitutum, non poterit filij adire. Nec enim valet filij teſtamentum, niſi patris fuerit adita hæreditas. Nec ſufficit ad ſecunda-

rum

rum tabularum vim, ſic eſſe factum teſtamentum vt ex eo adiri hæreditas poſſit.

SVMMARIVM.

1. *Nudo nomine ſui hæredis, non confirmantur tabulæ pupillares.*
2. *In bonorum poſſeßione contrà tabulas requiritur vt adiri poßit ex teſtamento hæreditas, ſecus in querela inofficioſi teſtamenti.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Ex aſſe*) Secus ſi ex parte. Tùm enim cohęres teſtamentum ſuſtineret, & repudiata hęreditate patris, filiijexhęredati hęreditatem ſubſtitutus obtineret. d. §. qui ſuſpectam ad Trebel.

Ait Iureconſ. *Neque ſufficit.*) Hinc colligi liquidó videtur, nudo nomine ſui hęredis non cõfirmari tabulas pupillares. Cùm ſatis non ſit, adiri poſſe hęreditatem: ſed illud omninò requiratur, vt adeatur. Sanè in bonorum poſſeſſione contrà tabulas, illud dumtaxat requirimus, vt adiri poſſit ex teſtamento hęreditas, quamuis adita non ſit. l. illud. l. quod vulgò. de bon. poſſeſ. con. tab. Quod ſecus eſt in querela inofficioſi, quę adita demum hęreditate naſcitur. l. Papinianus. §. ſi conditioni. de inoffic. teſtament.

Marginal numbers: 1 (beside "Ait Iureconſ. Neque ſufficit"), 2 (beside "tur, vt adeatur. Sanè in bonorum poſſeſſione con-").

§. IIII.

Ait Iureconſ. Ad ſubſtitutos pupillares pertinent, & ſi quæ poſteà pupillis

pillis obuenerint. Neque enim ſuis bonis teſtator ſubſtituit, ſed impuberis: cùm & exhæredato ſubſtituere quis poſſit. Niſi mihi proponas militem eſſe, qui ſubſtituit hæredem hac mente, vt ea ſola velit ad ſubſtitutum pertinere, quæ à ſe ad inſtitutum peruenerunt.

SVMMARIVM.

1. *Impuberi qui ſubſtituit, bonis impuberis ſubſtituit.*
2. *Vulgaris ſubſtitutio quæ in pupillari continetur, ad bona impuberis, non teſtatoris pertinet.*
3. *Miles & eius filius impubes pro parte teſtati, & pro parte inteſtati rectè decedunt.*

GOVEANVS.

1 Ait Iureconſ. *Neque enim ſuis bonis.*) Impuberi qui ſubſtituit, bonis impuberis ſubſtituit: cùm in ſecundis tabulis impuberis hæreditas verſetur. Sanè per fideicommiſſum ſuis dumtaxat bonis teſtator ſubſtituit. l. cohæredi. §. cum
2 filiç infrà eod. Hinc intelligi poteſt, vulgarem ſubſtitutionem, quæ in pupillari continetur, ad bona ipſius impuberis, non autem teſtatoris pertinere.

Ait Iureconſ. *Niſi mihi proponas militem.*) Re-
3 ctè Accurſius militem & filium militis impuberem pro parte inteſtatos poſſe decedere. l. miles §. ſi miles. de milit. teſtam.

Ait

Ait Iureconſ. *Ea mente.*) probare itaque oportet, ea mente militem fuiſſe.

§. V.

A*It Iureconſ.* In arrogato autem impubere dicemus ad ſubſtitutum eius ab arrogatore datum, non debere pertinere ea, quæ haberet, ſi arrogatus non eſſet: ſed ea ſola, quæ ei ipſe dedit arrogator. Niſi fortè diſtinguamus, vt quartam quidem, quam omnimodo ex reſcripto Diui Pij debuit ei relinquere, ſubſtitutus habere non poſſit: at ſuperfluum habeat. Scæuola tamen libro x. Quæſtionum, putat, vel hoc arrogatori permittendum. Quæ ſententia habet rationem. Ego etiam amplius puto, & ſi quid beneficio arrogatoris acquiſiuit, & hæc ſubſtitutum poſſe habere: vt puta arrogatoris amicus, vel cognatus ei aliquid reliquit.

SVMMARIVM.

1. *Quarta, quam in bonis arrogatoris impubes habet, ex D. Pij reſcripto, as alienum appellatur.*
2. *Quarta illa, qua ſit in bonis arrogatoris?*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Non debere pertinere.*) Immò

verò ipſo iure pertinent: ſed cautione legitimis ſuccurritur. De qua in l. nec aliter. de adopt.

Ait Iureconſ. *Vt quartam quidem, quam, &c.*)
1 Hæc quarta, quam in bonis arrogatoris impubes habet, ex D. Pij. reſcripto æs alienum appellatur. l. Si arrogator. de adopt. l. Papinianus. §. ſi quis impubes. de inoffic. teſtam. in qua ne verbis quidem fideicommiſſi, poſt pubertatem arrogator ſubſtituere poteſt. d. l. ſi arrogator. Quarta autem iſta, eſt quarta bonorum, quæ arrogator moriens relinquit. l. vlt. ſi quid in fraudem patr.

Ait Iureconſ. *Et ſi quid beneficio arrogatoris.*) Occaſione & contemplatione. Nàm de iis, quæ impuberi arrogator dedit, iàm dixerat. Et facit l. aditio. de acqui. hære.

§. fin.

A*It Iureconſ.* Nemo inſtitutus & ſibi ſubſtitutus, ſine cauſæ mutatione quicquam proficit. Sed hoc in vno gradu. Cæterum ſi duo ſint gradus, poteſt dici valere ſubſtitutionem. Et Iulianus libro xxx. Digeſtorum putat, ſiquidem ſibi ſubſtitutus ſit, cùm haberet cohæredem Titium, SI STICHVS HÆRES NON ERIT, LIBER ET HÆRES ESTO: non valere ſubſtitutionem. Quod ſi ità, SI TITIVS HÆRES NON ERIT, TVNC STICHVS LIBER ET

HÆRE

HÆRES ET IN EIVS PARTEM ESTO: duos gradus eſſe: atque ideò repudiante Titio, Stichum liberum & hæredem fore.

SVMMARIVM.

1. *Cauſa inſtitutionis mutatur in ſubſtitutione, & quando.*
2. *Vnus gradus videtur eſſe, cum quis rectà ſibi ſubſtituitur.*
3. *Quando ſint duo gradus.*
4. *Adiectio cohæredis duos gradus non facit.*
5.6.7. *Quæſtiones variæ ad rem.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Sine cauſæ mutatione.*) Cauſa inſtitutionis mutatur in ſubſtitutione, cùm ſub 1 conditione inſtitutus, purè ſubſtituitur. l. vlt. §. Titius hæres. infrà eodem.

Ait Iureconſ. *Et hoc in vno gradu.*) Vnus gradus eſſe videtur, cùm quis rectà ſibi ſubſtituitur, 2 hoc modo. TITIVS HÆRES ESTO, SI TITIVS HÆRES NON ERIT, TITIVS HÆRES ESTO.

Ait Iureconſ. *Cæterùm ſi duo ſint gradus.*) Duo gradus ſunt, cùm Titius hoc modo ſibi 3 ſubſtituitur, TITIVS HÆRES ESTO, SI HÆRES NON ERIT, SEIVS ESTO: SI SEIVS NON ERIT, TITIVS ESTO.

Ait Iureconſ. *Valere ſubſtitutionem.*) Vt omiſſa inſtitutione, ſubſtitutionem amplecti Sti-

chus poſſit, quamuis cauſa mutata non ſit. l. j. §. ſi proponatur. ſi quis omiſſa cau. teſt.

Ait Iureconſ. *Et Iulianus libro xxx. Digeſtorum putat.*) Alij libri, ET IVLIANVS LIBRO XXX. DIG. PROBAT. Quæ lectio magis placet.

Ait Iureconſ. *Cùm haberet cohæredem Titium.*) Adiectio iſta cohæredis videbatur facere vtilem hanc ſubſtitutionem. SI STICHVS HÆRES NON ERIT STICHVS LIBER ET HÆRES ESTO: Vt repudiante Titio, Stichus ad eius portionem ex hac ſubſtitutione rectè admittendus videretur.

Ait Iureconſ. *Non valere ſubſtitutionem.*) Quia vnus gradus eſt, & Stichus rectà ſibi ſubſtituitur.
4 Nec enim adiectio cohæredis duos gradus facit.

Ait Iureconſ. *Duos gradus eſſe.*) Quia Stichus per interpoſitam cohæredis Titij perſonam ſibi ſubſtituitur, non rectà, vt in caſu ſuperiore.

Ait Iureconſ. *Atque ideò.*) Quia duo ſunt gradus.

Ait Iureconſ. *Repudiante Titio Stichus liber & hæres.*) Ex ſubſtitutione, cuius maior modus eſt, quàm inſtitutionis.

Quæro, quomodo Stichus cum libertate in-
5 ſtitutus poſſit ex inſtitutione non eſſe hæres, cùm hæres ſit neceſſarius? Et magis eſt, vt quem teſtator inſtituit ſubſtituit, in eius arbitrio relinquere videatur, vtra ex cauſa hæres eſſe malit. d. §. ſi proponatur.

6 Quæro, in ſubſtitutione hac, STICHVS

LIBER

LIBER ET HAERES ESTO. TITIVS HÆRES ESTO. SI TITIVS HAERES NON ERIT. STICHVS LIBER ET HÆRES ET IN PARTEM TITII ESTO.

Quæro, inquam, quonám modo Stichus ſibi dicatur ſubſtitutus? Et reſpondeo, quia cohæredi ſubſtituitur. Cohæres autem quaſi ſubſtitutus accipitur.l.ſi Titio.§.Iulianus. de legat.ij. Qui autem ſuo ſubſtituto ſubſtituitur,ipſe ſibi ſubſtitui intelligitur.

Quæro, nûm ſit mutata cauſa inſtitutionis in ſubſtitutione? Et reſpondeo, mutatam videri, 7
cùm ſubſtitutionis maior, quàm inſtitutionis modus ſit. Verùm id in gradibus duobus non ſpectari. Nàm ſubſtitutionem hanc valere, TITIVS HAERES ESTO: SI NON ERIT, SEIVS ESTO: SI SEIVS NON ERIT, TITIVS ESTO, quamuis ſubſtitutionis cauſa non mutetur.

XI. Paulus libro primo ad Sabinum.

SI is, qui hæres inſtitutus eſt, filio ſubſtitutus ſit: nihil oberit ei in ſubſtitutione, ſi tunc capere poſſit, cùm filius deceſſit. Contrà quoque poteſt pœnas in teſtamento pupilli pati, licet in patris paſſus non ſit.

SVMMARIVM.

1. *Hæreditatis paternæ & pupillaris dies non ſimul cedit.*
2. *Quando Cælebs ex ſubſtitutione pupilli capere poterat, qui per legem Iuliam Papiam ex teſtamento capere prohibebatur.*

GOVEANVS.

Quia patris & filij vnum teſtamentum, videtur ex filij teſtamento capere non poſſe, qui ex
1 patris capere non potuit, Et è contrario. Verùm aliter ſe habet: proptereà quòd hæreditatis paternæ & pupillaris dies non ſimul cedit. Vti enim iàm ſuperiùs diximus, à pupilli morte cedit dies pupillaris hæreditatis, quo tempore quæri oportet, nûm ſubſtitutus capere poſſit. Eadem deciſionis ratio eſt in l. qui plures. & in l. in ſubſtitutione. infrà eodem.

Ait Iureconſ. *Si tùm capere poſſit.*) Per le-
2 gem Iuliam & Papiam: qua cælebs ex teſtamento capere prohibebatur. Is tamen, ſi maritus erat tempore mortis pupilli, ex ſubſtitutione pupilli capere poterat.

Ait Iureconſ. *Pœnas.*) Quas ſuſtuliſſe Imperatores in tit. de infirm. pœn. cælib. & orb. ſuperiùs diximus.

Ait Iureconſ. *In teſtamento pupilli.*) Pone maritum tempore mortis teſtatoris, & orbum tempore mortis pupilli, pone vxorem tempore mortis

mortis teſtatoris, viduam moriente pupillo: cui lex Iulia à morte viri anni dumtaxat vacationem tribuebat, intrà quem ex teſtamento capere poſſet.

XII. Papinianus libro tertio Quæſtionum.

SI FILIVS, qui patri, ac poſteà fratri ex ſecundis tabulis hæres extitit, hæreditatem patris recuſet, fraternam autem retinere malit: audiri debet. Iuſtius enim Prætorem facturum exiſtimo, ſi fratri ſeparationem bonorum patris conceſſerit. Etenim ius dicenti propoſitum eſt, liberos oneribus hæreditariis non ſpontè ſuſceptis liberare, non inuitos ab hæreditate remouere: præſertim cùm remotis ſecundis tabulis legitimam haberet fratris hæreditatem. Itaque legata dumtaxat ex ſecundis tabulis præſtari debent, habita ratione facultatum in Falcidia, non patris (vt aliâs aſſolet) ſed impuberis.

SVMMARIVM.

1. *Caſus legis.*
2. *Quod in extraneo repudiatio, idem in ſuo abſtentio operatur.*
3. *Ius dicens prætor appellatur.*
4. *Quare Prætor magis ignoſcat filijs, quam ijs, qui ſponte hæreditates adeunt alienas.*

5. *Quòd fauore filiorum introductum eſt, in odiùm eorum retorqueri non opportet.*
6. *Legata primarum tabularum, in quibus hæreditas teſtatoris verſatur, non præſtantur impetrata ſeparatione bonorum.*
7. *Legata verò ſecundarum tabularum, de impuberis hæreditate præſtantur.*

GOVEANVS.

1 Teſtator filios duos hæredes ſcripſit, impuberi fratrem ſubſtituit: vterque patri hæres extitit neceſſarius. Defuncto poſteà fratri impuberi, frater hæres extitit, & quidem neceſſarius. Vrgentibus creditoribus paternis & legatariis, frater, qui & patri & fratri extiterat hæres neceſſarius, bonorum paternorum ſeparationem à Prætore poſtulauit: ne creditores paterni bona fratris impuberis attingerent. Quæſitum eſt, eſſétne ſeparatio iſta bonorum concedenda? Et Papinianus reſpondit, concedendam. Duri namque & iniqui Prætoris eſſet, filio dumtaxat permittere abſtinere. Ità enim fratris hæreditate, frater priuaretur. Nàm qui ex parte à patre inſtitutus abſtinet, non poteſt impuberis, hæredis inſtituti ex altera parte, hæreditatem obtinere. l. ſed ſi plures. §. filio. in illis verbis, IDEMQVE EST, &c. ſuprà eod. Partim enim iudicium teſtatoris approbaret, partim improbaret. Itáque extraneus ex parte hæres inſtitutus, filio impuberi ex altera parte inſtituto ſubſtitutus, repudiata ſua parte, ad impuberis hæreditatem non admit-
2 titur. Quod autem in extraneo repudiatio, idem

idem in ſuo abſtentio operatur. Qua ratione concil·andus eſt d.§.filio.cum hac lege. Neque enim hîc petit filius, vt ſibi liceat abſtinere, ſed vt bona patris, ab impuberis hæreditate ſeparentur.

Ait Iureconſ. *Etenim ius dicenti.*) Ius dicentem appellat, quem Prætorem appellauit. Et ità accipitur in l.j.de iuriſdict. 3

Ait Iureconſ. *Propoſitum eſt.*) In beneficio abſtinendi concedendo. De quo in l.neceſſariis.de acquir.hæred.

Ait Iureconſ. *Oneribus hæreditariis non ſpontè ſuſceptis liberare.*) Filij enim neceſſarij hæredes ſunt. Atque ideò eſt, quod eis Prætor ignoſcat 4
magis, quàm iis, qui ſpontè hæreditates adeunt alienas.

Ait Iureconſ. *Non inuitos ab hæreditate remouere.*) Remoueret autem Prætor fratrem à fratris hæreditate inuitum, ſi ei nihil aliud permitteret, quàm abſtinere. Vti enim iàm diximus, abſtinere non poteſt frater, niſi tota hæreditate abſtineat: Et per conſequens, bona fratris coniuncta iàm cum hæreditate patris, omittat. At 5
quod in fauorem filiorum introductum eſt, in odium eorum retorqueri non opportet.

Ait Iureconſ. *Præſertim cùm remotis ſecundis tabulis.*) Altera ratio eſt, qua Prætorem moueri opportet ad concedendum ſeparationem bonorum. Nam remotis ſecundis tabulis, hoc eſt, ſi frater non fuiſſet fratri impuberi à patre ſubſtitutus, impuberis bona frater ab inteſtato obtineret. Nùnc quia fratri à patre ſubſtitutus eſt,

non poteſt ab inteſtato fratris hæreditatem obtinere, cùm ex teſtamento ſit neceſſarius. l. ſi pupillus. §. vltim. de acquirend. hæred. Ità enim loci ij conciliandi ſunt, aut, vt verius dicam, intelligendi.

Ait Iureconſ. *Itaque legata dumtaxat ex ſe-*
6 *cundis tabulis præſtari.*) Impetrata ſeparatione bonorum paternorum, legata primarum tabularum, in quibus hæreditas verſatur teſtatoris, non prçſtantur. Secundarum verò, in quibus pupilli hæreditas continetur, præſtabuntur de bonis ipſius pupilli.

Ait Iureconſ. *Habita ratione facultatum in Fal-*
7 *cidia.*) Legata ſecundarum tabularum de impuberis hæreditate præſtantur, habita tamen ratione facultatum ipſius teſtatoris, non pupilli. l. in ratione. §. quod vulgò, ad legem Falcid. Verùm in lege hac, propterea non habetur ratio facultatum ipſius teſtatoris, cuius bona ſeparata ſunt à bonis pupilli. Itáque ſi legata relicta in ſecundis tabulis excedant dodrantem bonorum ipſius impuberis, frater Falcidiam retinebit. De quo plenè ſcripſimus ad d. l. in ratione.

XIII. *Pomponius libro primo ad Sabinum.*

QVo gradu hæres liberis ſubſtituatur, nihil intereſt.

XIIII. *Idem libro ſecundo ad Sabinum.*

IN pupillari ſubſtitutione, licet longius tempus comprælienſum fuerit, tamen finietur ſubſtitutio pubertate.

GOVEANVS.

Leges hæ obſcuram non habent ſententiam. De l. In pupillari diximus in quæſtione illa, Quot modis finiatur pupillaris ſubſtitutio, & in l. verbis.

XV. Papinianus libro ſexto reſponſorum.

CEnturio filio, ſi intrà viceſimum & quintum ætatis annum ſine liberis vita deceſſerit, directò ſubſtituit. Intrà quatuordecim annos etiam propria bona filij ſubſtitutus iure communi capiet: poſt eam autem ætatem ex priuilegio militum, patris dumtaxat cum fructibus inuentis in hæreditate.

SVMMARIVM.

1. *Pagani & Militis in ſubſtituendo differentia.*
2. *In teſtamento militis non habet locum Falcidia.*
3. *Quarta naturæ de bonis militis non detrahitur.*
4. *Militis priuilegium eſt, vt eius bona, ad quem ipſe vult, perueniant.*

GOVEANVS.

1 Paganus verbis directis pubertatem ſubſtituendo egredi non poteſt, verbis fideicommiſſi poteſt.l.cohæredi.§.cum filiæ. infrà eod.§.vlt. de pupill.ſubſtit.lib.ij. Inſtitut.Miles egredi directò poteſt, ſiue expreſſa certa ætate poſt pubertatem, hoc modo, SI FILIVS INTRA XXV. ANNVM DECESSERIT: ſiue compendio, hoc eſt, nulla expreſſa certa ætate, hoc modo, QVANDOCVMQVE FILIVS DECESSERIT. Quæ duæ ſpecies militaris ſubſtitutionis ponuntur in l. precibus. in ſecunda parte. C. eod. Vtro autem modo miles ſubſtituat,non refert. Nam intrà pubertatem ſubſtitutus iure communi vtetur, & bona tam patris, quàm filij,ex quibus facta hæreditas vna eſt,obtinebit ex ſubſtitutione: pòſt pubertatem verò, ex priuilegio militis, hoc eſt (vt interpretantur Imperatores in d. l. precibus.) veluti ex iuſta cauſa fideicommiſſi, bona dũtaxat militis, cum fructibus inuentis in hæreditate militis,hoc eſt, cum fructibus pendentibus,& maturis tempore mortis ipſius militis: nam ij fructus hæreditatem augent.l.in Falcid.ad leg. Falcid.ac per cõſequens,in fideicommiſſariam hęreditatis reſtitutionem venire opportet, neque ad eos arbitror pertinere. l. in fideicommiſſariam. ad Trebell. Obtinebit autem ſolida & ſine vlla diminutione, quamuis ex cauſa veluti fideicommiſſi
2 obtineat. Nam in teſtamento militis non habet locum Falcidia.l.j. §. denique. ad Trebel. l. in teſtamento. de milit. teſtament. & l. in teſtamen

ſtamento. C. eod. Quin nec quarta quidem, quæ 3
vulgò naturæ appellatur, de bonis militis detrahitur: vtpotè cuius teſtamentum inofficioſum non dicatur. l. in teſtamento. C. de inoffic. teſta. Bona militis iure directo poſt pubertatem capi non poſſe ex eo intelligimus, quod Imperatores aiunt, VELVTI EX IVSTA CAVSA FIDEICOMMISSI. Item ex eo, quòd bona militis ab hærede pueri petenda ſunt. d. l. precibus. Poſtremò, ſi iure directo bona militis caperet ſubſtitutus, pòſt pubertatem filiò hæredem miles dare poſſet, & ciui Romano puberi teſtamenti factionem ſuo priuilegio adimeret, quod nequaquam admittendum eſt. l. ij. §. meritò. & §. ſi quis à principe. ne quid in loco pub. fi. l. ex facto. hoc tit. Verumtamen quia militis 4
priuilegium illud eſt, vt eius bona, ad quem ipſe vult perueniant, cogitur lex fingere & cōminiſci quoddam fideicommiſſum, vt priuilegium militi conſeruet. Neque verò ad militem attinet, quomodo ſua bona ad ſubſtitutum perueniant, iuréne directo, an veluti ex cauſa fideicommiſſi: ſatiſque habet, modò perueniāt. Porrò quod ait Iureconſ. SI SINE LIBERIS, eam conditionem ceſſare faciunt etiam naturales. l. ex facto. §. j. ad Trebell. Filij autem num in conditione tantum ſint non etiam in diſpoſitione ſcripſimus. ad d. l. ex facto.

XVI. Pomponius libro tertio ad Sabinum.

SIquis eum, quem in teſtamento ſuo legauit, rurſus à ſubſtituto filij libe

rum

rum eſſe iuſſerit, liber erit, quaſi legato adempto. Nam & in legato in iis teſtamentis nouiſſima ſcriptura erit ſpectanda, ſicut eodem teſtamento codicillis confirmatis obſeruaretur.

SVMMARIVM.

1. *Præualet libertas legato.*
2. *Codicilli teſtamento confir mati, ſecundæ tabulæ pars ſunt, & appendix principalis teſtamenti.*
3. *Datio libertatis legatum non appellatur.*
4. *Non videtur datum, quod ademptum eſt.*
5. *In Codicillis confirmatur relictum in teſtamento.*
6. *Legatum non relinquitur niſi in teſtamento.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Si quis eum.*) Hoc ipſum ſcribit Iureconſultus in l.ij. de ſtatulib.

Ait Iureconſ. *Liber erit.*) Eueniente caſu pupillaris ſubſtitutionis. l.in teſtamento.ij.de manumiſſ. teſtamen. Expectandus enim is gradus eſt, à quo libertas relicta eſt.

Ait Iureconſ. *Quaſi adempto legato.*) Neque expectamus euentum ſubſtitutionis, vt legatum
1 ademptum intelligatur. Cum enim eodem teſtamento & ſeruus legatur, & liber eſſe iubetur, præualet libertas. d.l.ij.de ſtatul. & l.vltim.infrà eod. Patris autem & filij vnum eſt teſtamentum.

Itaque

Itaque in ſecundis tabulis ademptum legatum, in primis ademptum cenſetur, quemadmodum in codicillis teſtamento cõfirmatis ademptum, in teſtamento ademptum intelligitur. Nam & 2
codicilli teſtamento confirmati & ſecundæ tabulæ pars ſunt, & appendix principalis teſtamēti. l. ab inteſtato. de iure codicil. l. moribus. ſuprà eod.

Ait Iureconſ. *In iis teſtamentis.*) in tabulis duplicibus: Quæ, vti diximus, vnum teſtamentum cenſentur. Vulgares Codices habent, ET IN TESTAMENTIS. Sed ſuperior lectio, quæ eſt Pandectarum Florent. mihi magis probatur. Ex eo autem quod ait Iureconſ. ET IN LEGATO: intelligimus dationem libertatis legatum 3
non appellari, argum. l. in generali. de verb. ſignific. Nam l. XII. tabularum latè verbum legandi vſurpauit. l. verbis. de verb. ſignific. Et ſanè lex Falcidia libertates non minuit, quæ legata minuit. l. Papinianus. §. quarta. de inoffic. teſtament.

Ait Iureconſ. *Nouiſſima ſcriptura.*) Facit l. ſi idem ſeruus. l. ſi quis in principio. de leg. iij. l. Diui. de iure codic. Interdum ſanè prima ſcriptura ſpectatur: vt in l. ſi mihi. & in l. ſi ità ſit adſcriptum. de leg. j. Si enim quis ità ſcripſerit, QVAE POSTEA LEGABO, DARI NOLO: prima ſcriptura valebit: neque poſteà legatum debebitur. Neque enim datum videtur, quod 4
ademptum eſt. d. l. ſi ità.

Ait Iureconſ. *Sicut in eodem teſtamento vel codicillis confirmatis.*) In Codicillis confirmari po- 5
teſt

teſt relictum in teſtamento. Nàm, vt iàm diximus,codicilli teſtamento confirmati,pars teſtamenti cenſentur.l.ij.de iure codic.Codicilli autem teſtamento non confirmati,teſtamenti pars non ſunt. Itaque in huiuſmodi codicillis,neque
6 legatum adimi poteſt. Nam legatum niſi in teſtamento non relinquitur.§.prætereà.de fideic. hær.lib.ij.Inſtit.

§. I.

A*It Pomponius.* Si ſuo teſtamento perfecto, alia rurſus hora pater filio teſtamentum fecerit, adhibitis legitimis teſtibus,nihilominus id valebit,& tamen patris teſtamentum ratum manebit, Nàm & ſi ſibi & filio teſtamentum pater feciſſet, deindè ſibi tãtùm, vtrumque ſuperius rumperetur.

SVMMARIVM.

1. *Secundo teſtamento iure perfecto, Superius tollitur:& quomodo hoc intelligi debeat.*
2. *Teſtamentum filij,non tàm eſt teſtamentum, quã teſtamenti paterni pars & ſequela.*
3. *Teſtamentum nihil aliud eſt,quam voluntatis noſtræ conteſtatio.*
4. *Non quiſquis teſtimonium dicere poteſt,legitimus teſtis eſt,ſed qui Ciuis Romanus pubes eſt.*

GOVEA

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Si ſuo teſtamento.*) Ratio dubitationis illa eſt, quòd ſecundo teſtamento iure perfecto ſuperius tollitur: teſtamentum autem filij, patris quoque teſtamentum dicitur. Ratio verò decisionis in contrarium, quòd à patris teſtamento, filij teſtamentum pendet, neque tàm teſtamentum eſt, quàm teſtamenti paterni pars & ſequela. Secundo autem noſtro teſtamento tùm demùm prius tollitur, cùm à priore ſecundum non pendet. 1 2

Ait Iureconſ. *Adhibitis legitimis teſtibus.*) Cùm eodem contextu tibi & filio teſtamentum facis, ſeptem teſtes ſufficiunt. Cùm autem alio tempore tibi, alio filio teſtaris, vtriſque tabulis obſignandis par numerus teſtium requiritur. Et ſanè ſi in filij teſtamento alia hora facto, teſtes non adhiberentur, teſtamentum non eſſet. Nam te- 3
ſtamentum nihil aliud eſt, quàm voluntatis noſtræ conteſtatio. Legitimi autem teſtes appellantur, Ciues Romani puberes. De quo ſcripſimus lib. ij. de Iuriſdictione. Neque enim legitimus 4
teſtis eſt, quiſquis teſtimonium dicere poteſt.

Ait Iureconſ. *Vtrumque ſuperius rumpetur.*) Quia ſecundum à priore non pendet.

§. fin.

AIt *Pomponius.* SED SI ſecundum teſtamentum ità fecerit pater, vt ſibi hæredem inſtituat, ſi viuo ſe filius,

decedat:poteſt dici,non rumpi ſuperius teſtamentum: quia ſecundum non valet,in quo filius præteritus ſit.

SVMMARIVM.

1 *Falſitas Bartoli ex hoc loco probatur.*
2 *Quamuis ex eo teſtamento,in quo filius eſt præteritus,acquiri hæreditas non poßit, proficit tamen ad bonorum poſſeßionem contrà tabulas.*

GOVEANVS.

1 Locus hic manifeſtè probat, falſò Bartolum ſcribere ad.l.Gallus.filium iis verbis inſtitui, SI FILIVS ME VIVO DECEDAT. De quo
2 ſuperius diximus. Quamuis autem ex eo teſtamento,in quo filius præteritus eſt acquiri hæreditas non poſſit,proficit tamen ad bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas.l.ij.C.de edictoDiui Adrian.tol. De quo alio loco ſcripſimus.

XVII. Idem libro quarto ad Sabinum.

SVbſtitui liberis etiam poteſt, qui poſt mortem eius natus fuerit, cui ſubſtitutus hæres fuerit.

GOVEANVS.

Non ſolùm filio impuberi ſubſtituere poſſum eum,qui poſt mortem meam naſcetur: ſed etiam eum,

eum, qui naſcetur poſt mortem ipſius impuberis. De quo maior dubitatio eſt, qui ne viuo quidem pupillo in ea cauſà futurus eſt, vt hæres inſtitui poſſit.

XVIII. Vlpianus libro ſextodecimo ad Sabinum.

SI ſeruus communis ſubſtitutus ſit impuberi cum libertate, ſi quidem à patrefamiliàs fuerit redemptus, erit impuberi neceſſarius. Si verò ab impubere redemptus ſit, non neceſſarius, ſed volũtarius fit hæres, vt Iulianus libro xxx. Digeſtorum ſcripſit. Quòd ſi neque à patre, neque à pupillo fuerit redemptus, æquitatis ratio ſuggerit, vt ipſe pretium partis ſuæ domino offerens poſſit & libertatem, & hæreditatem conſequi.

SVMMARIVM.

1. *Communis ſeruus quomodo poßit inſtitui.*
2 *Vendendi ſerui neceßitas impoſita à Iuſtiniano.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Si ſeruus communis.*) Communẽ 1
ſeruum & cum libertate, quaſi noſtrum, & ſine libertate, quaſi alienum inſtitui poſſe ſcribit Vlpianus in Inſtitut.

Ait Iureconſ. *Si redemptus.*) Hoc iure vendere 2
ſocius partem ſuam non cogebatur. Vendendi

namque neceſſitatem impoſuit Iuſtinianus.l.j.de com.ſeru.manu.§.vlt.de dona.libro l. ij. Inſtit.

Ait Ireconſ.*Erit impuberi neceſſarius.*)Quia & teſtator ſibi facere neceſſarium potuit.

Ait Iureconſ.*Si verò ab impubere.*)Neque enim teſtatoris ſeruus fuit:cuius vtrũque teſtamẽtũ eſt.

Ait Iureconſ.*Ratio æquitatis ſuggerit.*)Quæ facit,vt quod ſeruus de peculio domino numerat, de ſuo dare videatur.l.ſtatuliberos.§.ſeruus communis.de ſtatulib.facit l.id autem.ad legem Falc. l.etiam ſi.§.Sabinus.de petit.hær.

Ait Iureconſ.*Vt ipſe pretium partis ſuæ,&c.*)Viuo adhuc impubere.Nam poſt mortem impuberis,exiſtente iàm conditione ſubſtitutionis,& ſolidum pretium,& præterea pupillaris hæreditatis æſtimationem alteri domino offerat opportet. Quemadmodum autem neque teſtatore, neque pupillo offerente, vendere partem ſuam dominus olim cogebatur:ità neque offerente ſeruo.

Ait Iureconſ. *Libertatem & hæreditatem conſequi.*)Mortuo demum pupillo.Sed cuius libertus erit?Et magis eſt,vt eius libertus ſit, à quo libertatem accepit,quamuis pro parte.

§. fin.

Ait *Vlpianus*, SI TITIO fuerit legatus ſeruus,poterit impuberi ſubſtitui cum libertate, quemadmodum inſtitui potuit legatus : & euaneſcet legatum exiſtente conditione ſubſtitutionis.

SVMMARIVM.

1 *Olim ſerui proprij ſine libertate fruſtrà inſtituebantur:*

bantur: Hodiè vtiliter inſtituuntur.

2 *Serui hæredes inſtituti, Neceſſarij fiebant.*

GOVEANVS.

Serui proprij ſine libertate fruſtrà olim inſtituebantur: hodiè vtiliter inſtituuntur. Et libertatem vnà cum hæreditate accepiſſe intelliguntur, quemadmodum & quos tutores filiis damus. 1
Quemadmodum autem ſeruos noſtros inſtitutos hæredes nobis neceſſarios faciebamus: ita & filiis noſtris impuberibus ſubſtitutos, filiis neceſſarios faciebamus hæredes. l. ſed ſi plures. §. quos poſſum. ſuprà eod. Neque ſolùm filiis, verum & nobis. Itáque abſtinente filio, ſeruus hęreditati meę inuitus obligabatur. l. in tabulis. de ſtatulib. Et is ſeruus, ſtatuliberi iure muniebatur, quamuis libertatem à ſe caperet: ne in filij poteſtate eſſet, patrem facere inteſtatum. Quod eueniret ſeruo alienato. 2

Ait Iureconſ. *Euaneſcet legatum exiſtente conditione.*) Antè, quàm exiſtat conditio ſubſtitutionis, non poteſt ſeruus pupilli hæres fieri: & per conſequens neque liber. Nam libertatem à ſe capit. Capere autem libertatem à ſe non poteſt, niſi hęres exiſtat. Porrò autem in propoſito, momento eodem & legatum euaneſcit, & libertas competit. Eſt, cùm prius legatum euaneſcat, quàm libertas competat. De quo diximus ad l. ſi quis eũ.

XIX. Iulianus libro trigeſimo Digeſtorum.

Idem eſt, & ſi pòſt mortem legatarij ſeruus ſit ſubſtitutus.

SVMMARIVM.

1 Adiectio illa, Poſt mortem, conditionem in ſe non habet.
2 Authoris Opinio circà interpretum huius loci pugnam.
3 Poſt mortem legatarij, datum legatum pro puro habetur.

GOVEANVS.

Seruum Titio legatum ſi cum libertate filio impuberi ità ſubſtituas, POST MORTEM TITII: Eueniente conditione ſubſtitutionis, legatum euaneſcit, neque mors Titij expectatur, cùm certum ſit Titium moriturum. l. ſi pòſt mor-
1 tem. §. vlt. de legat. j. Nàm adiectio iſta, POST MORTEM TITII, conditionem non habet, ſed dumtaxat mora temporis libertatem ſuſpendit. l. j. & l. hęres meus. de cond. & demonſtr. Paulus tamèn in l. peculium. §. vltim. de leg. ij. contrarium ſcribere videtur. Titio (ait) Stichus legatus pòſt mortem Titij libertatem accepit: Et legatum adita hæreditate, & libertas pòſt mortem Titij competit. Quam pugnam quemadmodum componant noſtri interpretes, piget referre. Li-
2 bri in medio ſunt. Ego nullam conciliationis rationem diſpicio. Affirmare auſim Iureconſultum ſcripſiſſe, A TITIO: vt Titium dicamus hæredẽ inſtitutum. Subiungit namque, SI TAMEN TITIO HAEREDE EX PARTE INSTITVTO STICHVS LEGATVS SIT, &c. Pòſt mortem autem hæredis, data Sticho libertate, nõ ſolùm tempus, verùm & conditio libertati ineſt: quem-

quemadmodum cùm hæres iubetur poſt mortẽ ſuam dare, vel reſtituere. d. l. j. & l. hæres meus. de cond. & demonſtr. l. ſi pecunia. §. quod ità de leg. ij. Pòſt mortem autem legatarij, datum legatum 3
pro puro habetur. d. l. j. de cond. & demonſtr.

XX. Vlpianus libro ſextodecimo ad Sabinum.

PAtris, & filij teſtamentũ pro vno habetur, etiam iure Prætorio. Nam (vt Marcellus libro octauo Digeſtorũ ſcribit) ſufficit tabulas patris eſſe ſignatas: & ſi reſignatæ ſunt filij, ſeptem ſigna patris ſufficiunt. Sed & ſi pater ſibi per ſcripturam, filio per nuncupationem, vel contrà, fecerit teſtamentum, valebit.

SVMMARIVM.

1 *Vnius hominis plura teſtamenta intelligi non poſſunt.*

2 *In Teſtamento Prætor ſigna, Imperator teſtium ſubſcriptiones, Ius Ciuile teſtium præſentiam requirit.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Teſtamentum pro vno habetur.*) Quamuis ſit duarum hæreditatũ, ſeu potiùs duarum cauſarum, vti ſcribit Imperator in tit. de pupillari ſubſt. lib. ij. Inſtit. Neque ſanè vnius homi- 1
nis plura teſtamenta intelligi poſſunt.

2 Ait Iureconſ. *Etiam iure Prætorio.*) Non ſolum iure Ciuili. Prætor ſigna, Imperator ſubſcriptiones teſtium, ius Ciuile teſtium præſentiam requirit. Et quia vnum eſt teſtamentum patris & filij, ſeptem teſtes vtrique teſtamento ſufficiunt, quēadmodum & ſeptem ſigna ſufficiunt. Itáque ſi patris tabulæ ſignatæ proferantur, impuberis verò reſignatæ, Prætor bonorum poſſeſſionem dabit ſecundum tabulas impuberis. Sufficit namque patris tabulas eſſe ſignatas. De ſignis & teſtium ſubſcriptionibus loquitur Iureconſultus, in l. ad teſtium. ſuprà de teſtam. & Imperator in l. hac conſultiſſima. C. eod.

XXI. Idem libro quadrageſimo primo ad Edictum.

SI ità quis ſubſtituerit, SI FILIVS MEVS INTRA DECIMVM ANNVM DECESSERIT, SEIVS HAERES ESTO: Deindè hic antè quartumdecimum annum poſt decimum deceſſerit: magis eſt, vt non poſſit bonorum poſſeſſionem ſubſtitutus petere. Non enim videtur in hunc caſum ſubſtitutus.

SVMMARIVM.

1 *Quare ex die, neque ad diem hæreditas dari poßit.*
2 *Vndè lex hæc deſumpta ſit.*

GOVEANVS.

1 Ratio dubitationis, quòd neque ex die, neque in [illegible] ad diem

ad diem hæreditas dari poſſit l. hęreditas. de hęredib. inſtitu. §. hæredis. eod. Titulo. lib. ij. Inſtit. Deciſionis ratio, Quia cum filio impuberi ità ſubſtituitur, SI INTRA DECIMVM ANNVM DECESSERIT, non tàm ex die quàm ſub conditione, & in caſum facta intelligitur ſubſtitutio. Nàm & ſi quis ità hęredem inſtituat, SI POST SEPTVAGINTA ANNOS DECESSERO, rectè inſtituit. l. poteſt. de hęred. inſtit.

Ait Iureconſ. *Vt non poßit bonorum poſſeßionem ſubſtitutus petere:*) Et per conſequẽs neque ad hęreditatem admitti. Prętor enim quamuis bonorum poſſeſſionem interdum iis det, qui ad hęreditatem non admittuntur, vt cognatis, vt emancipatis, vt poſthumis alienis inſtitutis. l. poſthumus. de inoffic. teſtam. Bonorum tamen poſſeſſionem numquam denegat iis, qui ad hęreditatem vocantur. Quid ergo de poſſeſſione dixit Iureconſultus, cùm idem in hęreditate iuris ſit? Et Pandectę Florentinorum teſtantur legem 2
hanc ex libro quadrageſimoprimo Vlpiani ad Edictum deſumptam. In quo ſcribere Vlpianum de bonorum poſſeſſionibus conſtat ex l. j. de leg. pręſt. & legibus compluribus de bonor. poſſ. contra tab. ex hoc eodem libro excerptis.

XXII. *Caius libro quintodecimo ad Edictum prouinciale.*

IS, qui contra tabulas teſtamenti patris, bonorum poſſeſſionem petierit ſi fratri impuberi ſubſtitutus ſit, repellitur à ſubſtitutione.

SVMMARIVM.

1. Quæ ſit ratio dubitationis, & deciſionis huius legis.

GOVEANVS.

Filius, qui bonorum poſſeſſionem patris contra tabulas petiit, repellitur à Prætore ab impuberis ſucceſſione.l.filium. §. omnibus. & §. non ſolum de leg.præſt. Quòd ſi fratris hæreditatem adiuerit ex ſubſtitutione, hæreditas ei aufertur, & fiſco applicatur.l.ij. de his, quib. vt indign. Sanè qui ex ſubſtitutione pupillari fratri hæres extitit, inofficioſum patris teſtamentum dicere non poteſt, cuius iàm iudicium agnouit.l.pòſt legatum acceptum.de iis, quib. vt indig. l. ſi pars. §. vlt.l. vlt.de inoffic.teſtam.l.parentibus.l.Polla. C. eo. Ratio dubitationis in lege hac, quia duæ ſunt hę reditates, Ratio verò deciſionis, quia expugna-
1 to paterno teſtamento, euaneſcũt tabulę pupillares: neque ex eo teſtamento conſequi quicquam meretur, qui expugnare id conatus eſt: & quantum in ipſo fuit, inteſtatum fecit patremfamiliâs.

XXIII. Papinianus libro ſexto Reſponſorum.

QVI plures hæredes inſtituit, ità ſcripſit EOS QVE INVICEM SVBSTITVO: pòſt aditam à quibuſdã ex iis hęreditatẽ vno eorũ defũcto, ſi cõditio ſubſtitutionis extitit, alio hærede partẽ ſuã repudiante

pudiante ad ſuperſtites tota portio pertinebit: quoniam inuicem in omnẽ caſum ſinguli ſubſtituti videbũtur. Vbi enim quis hæredes inſtituit,& ità ſcribit, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO: ij ſubſtituti videbuntur,qui hæredes extiterunt.

GOVEANVS.

Quę de ſubſtitutione his verbis, facta QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, dicta à nobis ſunt ad l.ſed ſi plures.eadem dici opportet de ſubſtitutione verbo communi facta, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO.

XXIIII. Vlpianus libro quarto diſputationum.

SI PLVRES ſint inſtituti ex diuerſis partibus, & omnes inuicem ſubſtituti,plerumque credendum eſt,ex iiſdem partibus ſubſtitutos,ex quibus inſtituti ſunt: vt ſi fortè vnus ex vncia, ſecundus ex octo, tertius ex quadrante ſit inſtitutus: repudiante tertio, in nouem partes diuidatur quadrans: ferátque octo partes, qui ex beſſe fuerat inſtitutus: vnã partem,qui ex vncia. Niſi alia fortè mens fuerit teſtatoris, quod vix credendum eſt, niſi euidenter fuerit expreſſum.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. In ſubſtitutionibus, quæ verbo communi fiunt, par omnium conditio eſſe debet.

GOVEANVS.

1 Ratio dubitationis, Quia in ſubſtitutionibus quę verbo communi fiunt, par omnium conditio eſſe debeat, arg. l. iam hoc iure. ſuprà eodem.

Ait Iurecõſ. *In nouẽ partes diuidatur quadrãs.)* Quadrãs non in duodecim partes, ſed in nouem diuiditur quot ſcilicet inter eos diſtributę erant, quibus quadrans accreſcit. Et ſanè ſi in duodecim diuideretur, tres vncię redundarent.

Ait Iureconſ. *Quod vix credendum eſt.)* Nam interdum creditur, vt in l. vtrum. de reb. dub. & in l. nonnumquàm & l. quoties. ad Treb.

XXV. Iulianus libro viceſimo quarto Digeſtorum.

SIPATER Impuberes filios inuicem ſubſtituerit, & ei, qui nouiſſimus mortuus fuerit, Titium: reſpondendum eſt, ſolos fratres bonorum poſſeſſionem accepturos, & quodammodo duos gradus huius inſtitutionis factos: vt primò fratres inuicem ſubſtituerentur: Si illi non eſſent, tum Titius vocaretur.

SVMMARIVM.

1. Nouiſſimus is dicitur deceſſiſſe, poſt quem nemo deceſſit.

2. Proximus interdum dicitur qui ſolus eſt.

3. Vulgaris lectio placet authori.

GOVEANVS.

Pater impuberes filios hęredes inſtitutos ſubſtituit & ei, qui nouiſſimus intrà pubertatem decederet, Titium ſubſtituit. Primus, reliquis fratribus iàm puberibus, ipſe impubes deceſſit, atque- ità intrà pubertatē nouiſſimus deceſſit. Nā & no- 1
uiſſimus dicitur is deceſſiſſe, pòſt quem nemo deceſſit, non ſolùm qui pòſt alios deceſſit. l. qui duos de reb. dub. Quemadmodum & proximus interdum dicitur, qui ſolus eſt. d. l. qui duos. & l. 2
ij. de ſuis & legitim. hęredib. l. proximus. & l. proximi. de verbor. ſignific. Itàque & fratres inuicem ſubſtituti & Titius nouiſſimo ſubſtitutus, ad nouiſſimi hęreditatem admitti poſtulabant. Iulianus tàmen, ſolos fratres, non etiam Titium, ad bonorum poſſeſſionem fratri defuncti admittendos reſpondit. Titium enim ità demum videri ſubſtitutum, ſi fratres non eſſent. Et huius inſtitutionis, hoc eſt, ſubſtitutionis (nàm ità quoque accipitur in l. pater filio. de hęred. inſtit,) duos quodammodo gradus eſſe factos, vt primo gradu fratres, ſecundo, ſi ij non ſint, Titius videatur ſubſtitutus. Notat Accurſius, in quibuſdam libris legi, INVICEM INSTITVERIT, non autem SVBSTITVERIT. Sed mihi lectio 3
vulgaris placet.

XXVI. Idem

XXVI. *Idem libro viceſimonono Digeſtorum.*

SI PATER filium impuberem hæredem ſcripſerit, & ei ſubſtituerit, ſi quis ſibi poſt mortē natus fuerit: deinde viuo fratre poſthumus natus erit: teſtamentum rumpetur. Pòſt mortem autem fratris viuo patre natus, ſolus hæres patri ſuo exiſtet.

SVMMARIVM.

1. *Poſthumus præteritus agnaſcendo rumpit teſtamentum.*
2. *Præteritio filij ſuperſtitis iniuſtum facit teſtamentum.*
3. *Factis inſtitutionibus quaſi caducis, in primum gradum euadunt ſubſtituti.*
4. *Verbum (exiſtere) proprium eſt eorum, qui ſine vllo facto, mortuis parentibus, ſtatim hæredes fiunt.*

GOVEANVS.

1 Poſthumus præteritus agnaſcendo rumpit teſtamentum. Si quis igitur filio impuberi fratrem poſthumum ſubſtituerit, & is viuo fratre naſcatur, teſtamentum rumpit. Nàm poſthumus in primo gradu pręteritus reperitur. Neque dici poteſt teſtamentum in ſecundo gradu conſiſte-
2 re, in quo filius ſuperſtes præteritus eſt. Quæ pręteritio iniuſtum facit teſtamentum. Si autem fratre mortuo poſthumus naſcatur, quęrendum eſt, pòſt patrem, an antè patrem deceſſerit. Nàm ſi pòſt patrem filius deceſſit, adhùc teſtamentum rumpi

rumpi dicemus, propterea quòd in primo gradu poſthumus præteritus reperitur. Quòd ſi antè patrem filius deceſſit, natus poſthumus non rumpit teſtamentum. Nam inſtitutione fratris facta quaſi caduca ſubſtitutio poſthumi, ad intellectum inſtitutionis reuocatur. Atque ità primo gradu poſthumus reperitur inſtitutus: neque rumpit teſtamentum. Itàque in textu pòſt, VIVO PATRE NATVS, ponenda virgula eſt: vt viuo adhuc patre, fratrem mortuum intelligamus. Fa- 3
ctis autem inſtitutionibus quaſi caducis, in primum gradum euadere ſubſtitutos manifeſtè intelligimus ex l. cùm ex filio. §. quidam infrà eod. Poſthumum porrò propriè accipere debemus eum, qui pòſt mortem naſcitur. Exiſtere autem 4
(quo verbo vtitur Iureconſultus. in extrema hac lege) proprium verbum eſt eorum, qui ſine vllo facto, mortuis parentibus, ſtatim hæredes fiunt.

XXVII. Idem libro trigeſimo Digeſtorum.

SITITIVS cohæredi ſubſtitutus fuerit, deindè ei Sempronius: veriùs puto in vtramque partem Sempronium ſubſtitutum eſſe.

GOVEANVS.

Idem hoc ſcribit Iureconſ. in l. cohęredi. infrà eod. quo in loco illud addit, non intereſſe pręcedátne ſecunda ſubſtitutio, an ſequatur primam. Item non referre, priórne ſubſtitutus pòſt inſtitutum, an antè decedat. Qui enim cohęredi ſubſtituto ſubſtituitur, & ei, cui is ſubſtitutus eſt, rectà intelligitur ſubſtitutus, Quod veréne

dica

dicatur in pupillari ſubſtitutione, & quæremus ad l.cohæredi.

XXVIII. *Idem libro ſexageſimoſecundo Digeſtorũ*

LEx Cornelia, quæ teſtamenta eorũ, qui in hoſtium poteſtate deceſſerunt, confirmat: non ſolum ad hæreditatem ipſorum, qui teſtamenta fecerunt, pertinet: ſed ad omnes hæreditates, quæ ad quemque ex eorum teſtamento pertinere potuiſſent, ſi in hoſtiũ poteſtatẽ nõ perueniſſent. Quapropter cum pater in hoſtiũ poteſtate deceſſit, filio impubere relicto in ciuitate, & is intrà tẽpus pubertatis deceſſerit, hæreditas ad ſubſtitutũ pertinet, perindè ac ſi pater in hoſtium poteſtatem non perueniſſet. Sed ſi pater in poteſtate deceſsit, filius impubes apud hoſtes: ſi quidem mortuo patre filius in hoſtium poteſtatem peruenerit, non exiſtimo legi Corneliæ locum eſſe, quia non efficitur per eam, vt is qui nulla bona in ciuitate reliquit, hæredes habeat. Quare etiã ſi pubes filius viuo patre captus fuerit, deindè mortuo in ciuitate patre, in hoſtiũ poteſtate deceſſerit, patris hęreditas ex lege XII. tabularũ, nõ filij ex lege Cornelia, ad agnatũ proximũ pertinet.

Scæuola

XXIX. *Scæuola libro quintodecimo Quæſtionum.*

SI PATER captus ſit ab hoſtibus, mox filius, & ibi ambo decedant: quamuis pater prior decedat, lex Cornelia ad pupilli ſubſtitutionem non pertinebit, niſi reuerſus in ciuitate impubes decedat. Quoniam & ſi ambo in ciuitate deceſſiſſent, veniret ſubſtitutus.

SVMMARIVM.

1. *Hæreditas Captiui lege Cornelia quomodo conſtituatur.*
2. *Nouæ leges appellantur, quæ poſt leges xij. Tab. latæ ſunt.*
3. *Fictio legis Corneliæ non multùm abeſt à veritate.*
4. *Lex Cornelia ad principalia teſtamenta propriè pertinet.*
5. *Impubes teſtamenti factionem non habet.*
6. *Quando lex Cornelia ad ſecundas tabulas non pertineat.*
7. *Iure ſtrictiore teſtamentariæ, quam legitimæ hæreditates tenentur.*
8. *Lex cornelia perſonam eius demonſtrat, qui teſtamentum facere poteſt.*
9. *Lex Cornelia ad Teſtamenta eorum, qui in ciuitate decedunt, non pertinet.*
10. *Qui bona non relinquit, hæredem habere non poteſt.*

GOVEANVS.

Lege Cornelia captiui hæreditas conſtituitur, 1

non ſolùm ex teſtamento, verùm & ab inteſtato.l. bona. de captiu. & poſtlim. reuerſ. & l. pater. §. vlti.eod.tit. & l.ſi pater. de ſuis & legitim. hæred. Nam & nouis legibus hæreditates deferri
2 ſcribit Iur. conſultus in l. iij. vndè legit. Nouæ autem leges appellantur, quæ poſt leges duodecim Tabularum latæ ſunt. Ità appellantur in l.j. de condict.ex lege. Ex teſtamento autem ità conſtituitur captiui hæreditas lege Cornelia, non vt in captiuitate factum teſtamentum valeat, ſed quod quis antè captiuitatem fecerit, quod & ipſum non valeret propter capitis diminutionem, niſi lex Cornelia prima hora captiuitatis deceſſiſſe captiuum fingeret. Quæ fictio non multum
3 abeſt à veritate, cùm de ciuitate per captiuitatem caput eximatur, & morti captiuitas comparetur.l.Gallus. §. & quid ſi tantum. Lex igitur
4 Cornelia, quæ eorum, qui apud hoſtes deceſſerunt, teſtamenta confirmat, ad principalia teſtamenta propriè pertinet. Quibus tamen confirmatis, neceſſe eſt tabulas quoque confirmari pupillares. Pertinere autem ad principalia teſtamenta legem Corneliam, ex eo intelligi poteſt, quòd in ea eius perſona demonſtratur, qui teſtamentũ facere poteſt.d.l. pater.§. vltimo.de capt. & poſtlim.reuerſ. Impuberem autem conſtat te-
5 ſtamenti factionem non habere. Tabulæ igitur pupillares lege Cornelia per quandam conſequentiam confirmantur, hoc eſt, primis tabulis confirmatis. Itaque ſi pater apud hoſtes decedat, & filius in ciuitate impubes pòſt patrem, valebit pupillaris ſubſtitutio ex lege Cornelia, quæ paternum

ternum teſtamentum confirmat. Sanè ſi filius apud hoſtes decedat, ſiuè antè patrem, ſiuè pòſt patrem, lex Cornelia ad ſecundas tabulas non pertinet. Quia filius in ea cauſa non eſt, vt hæredem habere poſſit. Reuerſo autem filio ab hoſtibus, & in ciuitate decedente intrà pubertatem, lege Cornelia ſecundæ tabulæ confirmantur. Nam ſi pater & filius in ciuitate deceſſiſſent, ſubſtitutus admitteretur. Nunc autem filius reuerſus ab hoſtibus, re vera in ciuitate decedit, vbi & pater per legem Corneliam fingitur deceſſiſſe. Et hæc ſententia eſt l. ſi pater captus. & l. quod ſi filius. in ſecunda part. de capt. & poſtl. reuerſ. Quòd ſi filius in ciuitate decedat, viuente adhùc patre apud hoſtes, nihil eſt, quod de tabulis ſecundis quæramus: certùm enim eſt, irritas factas eſſe. Neque enim reuerſo patre, intelligi poteſt filius deceſſiſſe paterfamiliâs. Mortuo autem poſteà patre apud hoſtes, verum eſt, viuo patre filium de eius poteſtate exiuiſſe. Quod cùm accidit, irrita fit pupillaris ſubſtitutio. l. cohæredi. §. cùm filiæ. infrà eod. Et hæc eſt ſententia d. l. quòd ſi filius. in prima part. Sanè filius hic in ciuitate decedens, viuente adhùc apud hoſtes patre, ſi poſteà pater apùd hoſtes decedat, legitimum hæredem habere poterit. l. ſi pater. de ſuis & legit. hær. Quamuis quo tempore deceſſit, nondum planè eſſet liberatus à patria poteſtate, quæ adhùc pendebat propter ius poſtliminij. Ex 7
quo intelligi poteſt, arctioribus vinculis, & iure ſtrictiore teneri teſtamentarias, quàm legitimas hæreditates. Cui rei & illud argumento fuerit,

quòd poſthumum alienum hæredem ex teſtamento habere non poſſum, legitimum autem poſſum. l. à fratris poſthumo. de lega. j. Quòd ſi pater in ciuitate deceſſit, & filius impubes apud hoſtes: manifeſtum eſt ad ſecundas tabulas non
8 pertinere legem Corneliam: quæ, vti iàm diximus, perſonam eius demonſtrat, qui teſtamentum facere poteſt. Neque tabulas pupillares confirmare intelligitur, niſi cùm principales confir-
9 mat. Ad teſtamenta autem eorum, qui in ciuitate decedunt, certum eſt, non pertinere legem Corneliam: quibus ſufficit lex XII. tabularum. Quia tamen impubes iàm paterfamiliâs ab hoſtibus captus eſt, vbi etiam deceſſit, legitimam eius hæreditatem defert lex Cornelia. d. l. pater. §. vlt. Cùm igitur lex Cornelia impuberis huius hæreditatem deferat, non alienum erit, Prætorem reſpicientem & ad legis, & ad teſtatoris voluntatem, ſubſtitutis dare vtiles actiones in hæreditatem. d. l. pater. §. vlt. Et hoc nimirum eſt, quod hoc loco ait Iulianus, NON INCOMMODE DICITVR HÆREDITATEM, &c. Si verò viuo patre in ciuitate, filius ab hoſtibus capiatur, ibíque decedat: certùm eſt lege Cornelia ſubſtitutos non adiuuari: proptereà quòd verum ſit, nulla bona impuberem in ciui-
10 tate reliquiſſe. Qui autem bona non relinquit, hæredem habere non poteſt. Ex quo intelligimus, decedente impubere filio antè patrem, expirare pupillares ſubſtitutiones. Etſi Bartolus contrà ſentit.

XXX. In

XXX. Iulianus libro ſeptuageſimo octauo Digeſtorum.

QVIDAM teſtamento Proculum ex parte quarta, & Quietum ex parte dimidia & quarta hæredem inſtituit. Deindè Quieto Florum, Proculo Soſiam hæredem ſubſtituit. Deindè ſi neque Florus, neque Soſia hæredes eſſent, tertio gradu ex parte dimidia & quartà Coloniam Leptitanorum: & ex quarta complures hæredes ſubſtituit in plures, quàm in tres vncias. Quietus hæreditatem adiit. Proculus & Soſia viuo teſtatore deceſſerunt. Quæritur, quadrans Proculo datus, ad Quietum, an ad ſubſtitutos tertio gradu pertineat? Reſpondi, eam videri voluntatem patrisfamiliâs fuiſſe: vt in tertio gradu ſcriptos hæredes ità demum ſubſtitueret, ſi tota hæreditas vacaſſet. Idque apparere euidenter ex eo, quod plures, quàm duodecim vncias inter eos diſtribuiſſet: Et idcircò partem quartam hæreditatis, de qua quæritur, ad Quietum pertinere.

SVMMARIVM.

1. Municipia & Ciuitates ex Vlpiano hæredes inſtitui non poſſunt.

2. *Municipijs, Ciuitatibus & Collegiis legata relinqui poſſunt.*
3. *Vniuerſitates à libertis ſuis rectè inſtituuntur.*

GOVEANVS.

Factis inſtitutionibus quaſi caducis, ſubſtitutiones in primum locum reuocantur: l. cùm ex filio.§.quidam. infrà eod.niſi teſtatoris voluntas obſtet.

1 Ait Iureconſ. *Coloniam Leptitanorum.*) Vlpianus in inſtitutionibus ſcribit, Municipia & ciuitates hæredes inſtitui non poſſe: propterea quòd neque hæreditatem cernere, neque gerere pro hærede poſſint. Et Plinius lib. v. Epiſtol. ſcribit, Rempub. neque hæredem inſtitui poſſe, neque præcipere poſſe, hoc eſt, præceptionis legatum accipere: quomodo ſolis hæredibus inſtitutis legatur. Idem tamen Vlp.in l.recuſare. ad Trebel. ſcribit. Municipes hæredes inſtitutos, item & collegia, ſi ſuſpectam dicant hæreditatem poſſe cogi adire & reſtituere. facit. l. j. §. ſi autem.eod. tit.l.iij. C.eo.l.hæreditatis.& l. Collegium. C. de
2 hære.inſtituen. Municipiis & ciuitatibus & collegiis legata relinqui poſſe conſtat. l. ſi hæres. §. vicis.& in l.ſi ciuitatibus.de leg.j.l.cùm Senatus.
3 de reb.dub. Vniuerſitates à libertis ſuis rectè inſtituuntur. l.j. de libert. vniuerſit. Leptis autem magna in Africa eſt: cuius meminit Iureconſultus in l vlt.de cenſib. Temporibus Iulij Cæſaris ciuitas libera erat, vti ſcribit Hircius de bello Africo.Spartian.in Seuero in princ.Seuerus Africa oriun

ca oriundus Imperiũ tenuit. Cui ciuitas Leptis, pater Geta, maiores equites Romani, antè ciuitatem omnibus datam. Salluſtius in Iugurthino à Sidoniis conditam ſcribit inter duas Sirtes.

Ait Iureconſ. *In plures, quàm tres vncias.*) Hæc diuiſio quemadmodum fieri debeat, docet Iureconſ. in l. interdum. §. vlt. de hæred. inſti. Quòd ſi teſtator tres hæredes inſtituat, vnum ex ſemiſſe, alterum ex triente, tertium ex quadrante: factis vnciis tredecim, ſex primo dabimus, ſecundo quatuor, tertio tres. Quamuis enim neque primus ſemiſſem, neque ſecundus trientem, neque tertius quadrantem habeat: tamen proportio id facit, vt quemadmodum primus ſemiſſem, ità ſecundus quadrantem, tertius trientem habeat, tredecim vnciarum. Et huius diuiſionis, quantum memoria ſuppetit, credo Iureconſultos non meminiſſe.

Ait Iureconſ. *Proculus & Soſia viuo teſtatore deceſſerunt.*) Hæc ratio dubitationis eſt, factis enim quaſi caducis & Proculi inſtitutione, & Soſiæ ſubſtitutione tertio gradu ſubſtituti, primum locum nacti vnà cum Quieto ad Proculi portionem admittendi videbantur.

Ait Iureconſ. *Eam videri voluntatem patrisfamiliâs.*) Hæc ratio deciſionis eſt.

Ait Iureconſ. *Idq́ apparere euidenter ex eo.*) Voluntas teſtatoris ex eo apparet, quòd in tertio gradu plures vnciæ diuiſæ ſunt. Quæ diuiſio, adeunte Quieto ex ſemiſſe & triente hærede inſtituto, locum habere

non poteſt. Ex quo intelligimus, tertio gradu ſubſtitutos tùm demùm teſtatorem vocaſſe, cùm tota hæreditas vacaſſet. Neque enim intelligitur teſtator quicquam de portione Quieti diminutum voluiſſe. Alia ratio eſt diuiſionis in l. Iulianus. de hæredi. inſtit.

XXXI. Idem libro ſingulari de Ambiguitatibus.

IN ſubſtitutione filij ità facta, QVISQVIS MIHI EX SVPRASCRIPTIS HÆRES ERIT, IDEM FILIO MEO HÆRES ESTO: Quæritur, quiſquis hæres quandocumque fuerit intelligatur, an quiſquis tunc hæres erit cùm filius morietur? Placuit prudentibus, ſi quandocumque hæres fuiſſet. Quamuis enim viuo pupillo hæres eſſe deſiiſſet, (fortè ex cauſa de inofficioſo, quæ pro parte mota eſt) futurum tamen eum hæredem ex ſubſtitutione creditum eſt. Non ſimili modo in hac ſpecie dicendum eſt: Si quis cùm duos filios haberet, Caium puberem, Lucium impuberem, ità filio ſubſtituiſſet, SI LVCIVS FILIVS MEVS IMPVBES DECESSERIT, NEQVE MIHI CAIVS FILIVS MEVS HÆRES ERIT, TVNC SEIVS HÆRES ESTO.

Nam

Nàm prudentes hoc interpretati ſunt, vt ad impuberis mortem conditio ſubſtitutionis eſſet referenda.

SVMMARIVM.

1. *Verba hæc, Quiſquis mihi hæres erit, conditionem in ſe continent.*
2 *Non poteſt hæres eſſe deſinere, niſi qui hæres aliquando fuit.*
3. *Neque datio, neque ademptio hæreditatis ad Prætoris imperium pertinet.*
4. *Querela inofficioſi teſtamenti Iuris ciuilis eſt.*
5. *Sententia in eo, qui obtinuit per querelam inofficioſi, Ius facit.*
6. *In Totum expugnato teſtamento, euaneſcunt tabulæ pupillares, ſecus pro parte expugnato.*

GOVEANVS.

Facta impuberi ſubſtitutione per verba hæc, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT: is etiam admittitur, qui cedente die hæreditatis pupillaris, hæres non reperitur. Sufficit enim aliquando hæredem extitiſſe, & ſi poſteà hæres eſſe deſierit. Nàm verba hæc, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, conditionem continent. l. qui liberis. ſuprà eo. Qua ſemel impleta, placuit prudentibus, non repelli ſubſtitutum. Quam ſententiam adiuuat fauor pupilli, ſecundum quem reſpondet Iureconſultus in l. Pupillus de acquir. hæred. Ratio dubitationis, vti iàm dixi, illa eſt: 1

quòd cedente die pupillaris hæreditatis hæres non reperitur,cui,mota pro parte querela inofficioſi teſtamenti, hæreditas euicta eſt.

2 Ait Iureconſ. *Hæres eſſe deſiſſet.*) Non poteſt autem hæres eſſe deſinere,niſi qui hæres aliquãdo fuit.l.non poteſt de regul. iur. Nam quod ait Iureconſultus in l. ait Prætor. §. ſed quod Papinianus.de minorib.eum,qui ſemel hęres extitit, ſemper hæredem manere, ſic accipiendum eſt, vt Prętor efficere non poſſit,quin hęres maneat.
3 Nam neque datio,neque ademptio hæreditatis ad PręToris imperium pertinet,vti ſcribit Impe-
4 rator in tit.de bon.poſſeſ.lib.iij.Inſtit. Querela autem inofficioſi teſtamenti iuris ciuilis eſt, & per eam expugnato teſtamento, hæres fit is,qui
5 obtinuit: & quidem ipſo iure. Nam ſententia hoc caſu ius facit.l.Papinian.§.vlt.de inoffic.teſtam. Cùm ergo ipſo iure hæres fiat, ſecundùm quem pronunciatum eſt,neceſſe eſt,hęres is eſſe deſinat ipſo iure,qui ſuccubuit.

Ait Iureconſ. *Si quandoque hæres fuiſſet.*) Modò die cedente hæreditatis pupillaris ſuperſtes ſit.l.qui plures.ſuprà eod.

6 Ait Iureconſ. *Quæ pro parte mota eſt.*)Nam in totum expugnato teſtamento,euaneſcunt tabulæ pupillares.l.Papinianus.§.ſed nec.de inof.teſtam. Pro parte autem expugnato, pars, quæ in teſtamento relinquitur,ſuſtinet tabulas pupillares.Neque enim verum eſt, in totum patremfamiliâs inteſtatum deceſſiſſe.

XXXII.

XXXII. *Idem libro primo ad Vrſeium Ferocem.*

QVi complures hæredes ex diſparibus partibus inſtituerat, & in his Attium: ſi Attius non adierit, cæteros ex eiſdem partibus, quibus inſtituit, hęredes ei ſubſtituerat: Deindè ſi Attius non adiiſſet, Titium cohæredem iis, qui ſubſtituti ſunt, adiecit. Quæſitum eſt, quam partem is, & quam cæteri habituri eſſent? Reſpondi, Titium virilem, cæteros hæreditarias partes, Veluti, ſi tres fuiſſent, Titium quartam partem Attianæ partis habiturum: reliquarum partium hæreditarias partes, ex quibus inſtituti erant, reliquos habituros eſſe. Quòd ſi non ſolùm Titium, ſed etiam alios adieciſſet hæredes, hos quidem viriles partes habituros: veluti, ſi tres puta cohæredes fuiſſent ſubſtituti, extranei duo adiecti: hos quintas partes Attianæ partis, reliquos autem cohæredes hæreditarias partes habituros eſſe dixi.

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Titium virilem, cæteros hæreditarias partes.*) Si teſtator iis verbis ſubſtituiſſet, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, ET TITIVS:

TITIVS: Titius ſemiſſem, reliqui omnes ſemiſſem auferrent. l. ſi pater filio. hoc tit. ità enim leges hæ duæ conciliandæ ſunt.

XXXIII. Africanus libro ſecundo Quæſtionum.

SI mater ità teſtetur, vt filium impuberem cùm erit annorum quatuordecim, hæredem inſtituat, eíque in pupillaribus tabulis, ſi ſibi hæres non erit, alium ſubſtituat: valet ſubſtitutio.

SVMMARIVM.

1. *Qui ſub conditione inſtituit, nec conditionem repetit in ſubſtitutio, ne purè ſubſtituit.*
2. *Mater filio impuberi pupillariter non poteſt ſubſtituere.*

GOVEANVS.

1 Si ſub conditione inſtituas, neque conditionem repetas in ſubſtitutione, purè ſubſtituis. l. ſub conditione de hęr. inſt. Quare ſi mater filio ſubſtituat hac conditione, CVM ERIT ANNORVM QVATVORDECIM: & ei ſimpliciter hoc modo ſubſtituat, SI FILIVS HÆRES NON ERIT: decedente filio antè quartumdecimum annum admittitur ſubſtitutus. Conditio autem iis verbis continetur l. ſi cui. §. hoc legatum. de leg. j. in l. ſi Titio. quan. di. leg. cęd. & in l. ſi quis legata. de cond. & demonſt. de quo diximus ad l. ſi quis ità. ſuprà eod. Nàm in

l. Fir

l. Firmio. quand. di. leg. ced. & in l. ex iis. C. eod. ſolutio & præſtatio dumtaxat legati, in tempus differtur. Neque ideò conditionale cenſeri debet. Pupillares autem tabulas accipere debemus, in quibus pupillo ſeparatim mater vulgari modo ſubſtituit. Matrem enim conſtat filio im- 2
puberi pupillariter non poſſe ſubſtituere.

§. fin.

It Africanus. Si filius & ex eo nepos poſthumus hæredes inſtituantur vt Gallo Aquilio placuit: & nepoti, ſi is hæres non erit, Titius ſubſtituatur: filio hærede exiſtente, Titium omnimodò, id eſt, etiam ſi nepos natus fuerit, excludi reſpondit.

SVMMARIVM.

1. *Nepos cum patre admitti non poteſt ad aui ſucceſſionem.*

GOVEANVS.

Gallus Aquilius formulam protulit, ex qua nepotes poſthumi, hoc eſt, qui poſt mortem aui naſcerentur, inſtitui poſſent. Si quis igitur ex Galli conſilio ita ſcribat, FILIVS MIHI HÆRES ESTO: SI FILIVS ME VIVO DECEDET, TVM QVI EX EO MIHI NEPOS NASCETVR POST MORTEM MEAM, HÆRES

ESTO: SI IS HAERES NON ERIT, SEIVS ESTO: Si quis, inquam, ità ſcribat, & filium, & nepotem inſtituit: ità tamen, vt ſimul admitti
1 non poſſint pater & filius. Et hoc nimirùm eſt quod ſcribit Iureconſultus in l. cùm in teſtamẽ-
2 to de hær. inſtit. huius inſtitutionis duos gradus eſſe. Non quòd nepos ſubſtitutus ſit, ſed quòd cum patre, vti diximus, admitti non poſſit ad aui ſucceſſionem. Vndè fit, vt quamuis nepos inſtitutus ſit, tamẽ eo non nato, Seius nepoti ſubſtitutus vnà cum filio teſtatoris non admittatur, quemadmodum admitteretur, ſi vnà cum filio extraneum teſtator inſtituiſſet, & extraneo Titium ſubſtituiſſet: Extraneo namque nõ adeunte, vnà cum filio Titius admitteretur. Ratio igitur dubitandi eſt, quòd & nepos inſtitui dicitur. Ratio decidendi, quòd inſtitutionis huius duo ſunt gradus: neque accidere poteſt, vt filius & nepos vnà hæreditatem obtineant: neque per conſequens filius & nepoti ſubſtitutus.

XXXIIII. *Idem libro quarto Quæſtionum.*

EX duobus impuberibus ei, qui ſupremus moreretur, heredem ſubſtituit. Si ſimul morerentur, vtrique hæredem eſſe reſpondit: quia ſupremus, non is demum, qui poſt aliquem, ſed etiam pòſt quem nemo ſit, intelligitur. Sicut & è contrario proximus non ſolùm is, qui antè aliquẽ, ſed etiam is, antè quem nemo ſit, intelligitur.

SVMMARIVM.

1. *Per bonorum poſſeßionem contrà tabulas, ipſo iure non reſcinditur teſtamentum.*
2. *Vnde legata à ſubſtitutis præſtabũtur. & Quare.*

GOVEANVS.

Legis huius eadem propemodum ſpecies eſt, quæ & l. qui duos. & l. vel ſingulis. infrà eod. & l. qui duos. de reb. dub. Subſtitutum ei, qui nouiſſimus impubes decedet, pueris ſimul decedentibus, ad vtriuſque hæreditatem admitti, quaſi vtroque nouiſſimo decedente. Et verò cùm poſt alterum neuter deceſſerit, nouiſſimus vterque rectè dicitur deceſſiſſe. Sicut è contrariò, Proxi- 1
mus is dicitur in lege XII. Tabul. non ſolùm is, qui antè aliquem eſt: ſed etiam is, antè quem nemo eſt. d. l. qui duos. de reb. dub. Sanè ſi pater, qui filios duos habebat, eum, qui nouiſſimus decederet, rogauerit partem dimidiam hæreditatis propinquo reſtituere, & pueri ſimul decedãt, fideicommiſſum peti non poteſt. l. ſi eius, qui. ad Treb. Ratio illa eſt, quia fideicommiſſa onera 2
ſunt eorum, à quibus relinquuntur: neque ab aliis peti poſſunt. Quare ſi vndè petenda ſunt, non appareat, peti nullo modo poſſunt.

§. j.

A*It Iureconſ.* Filium impuberem & Titium hæredes inſtituit. Titio Mæ-

uium

uium ſubſtituit. Filio quiſquis ſibi hæres eſſet ex ſuprà ſcriptis, ſubſtituit. Titius omiſit hæreditatem. Mæuius adiit. Mortuo deindè filio, putat magis ei ſoli ex ſubſtitutione deferri pupilli hæreditatem, qui patris quoque hæreditatem adierat.

GOVEANVS.

Cohæres filio impuberi ſubſtitutus nominatim, ſiquidem ſubſtitutum habeat, patris hæreditatem recuſare poteſt, & filij obtinere ex ſubſtitutione. Quod illi non liceret, ſi ſubſtitutum non haberet. l. ſed ſi plures. §. ij. ſuprà eod. Sic enim loci ij conciliãdi ſunt. Sanè ſi Titius cohęres impuberi ſubſtituatur per verba hæc, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, repudiata hæreditate patris, filij hæreditatem obtinere nullo modo poteſt; ne ſi quidem habet ſubſtitutum. Nam verba hæc, QVISQVIS MIHI HAERES ERIT, conditionem in ſe continent. l. qui liberis. ſuprà eod. Itaque ſi Titio ſit Męuius ſubſtitutus, & repudiante Titio, ex ſubſtitutione adierit Mæuius: Decedente poſteà impubere, ſolus Mæuius ad eius hæreditatem admittetur. Quia verum ſit vnum Mæuium teſtatori hæredem extitiſſe.

§. fin.

AIt Iureconſ. Etiam ſi contra tabulas patris. bonorum poſſeſſio petita ſit

ſit:ſubſtitutio tamèn pupillaris valet, & legata omnibus præſtanda ſunt, quæ à ſubſtituto data ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Per bonorum poſſeßionem contra tabulas, ipſo iure non reſcinditur teſtamentum.*

2 *Vndè legata à ſubſtitutis præſtabuntur: & Quare.*

GOVEANVS.

Expugnato teſtamento per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, firmæ nihilò minùs manent ſecundæ tabulæ: cùm per bonorum poſſeſ- 1
ſionem contra tabulas ipſo iure non reſcindatur teſtamentum. Quare legata relicta à ſubſtitutis, præſtabuntur. Quæ eò prima ratione videntur 2
præſtari non debere, quia accepta bonorum poſſeſſione contra tabulas, quicquid id eſt, quod ad impuberem peruenit, Prætoris beneficio, non teſtatoris voluntate, videtur peruenire. Ratio autem decidendi in contrarium illa eſt, quod commiſſo per præteritum edicto, quamuis inſtitutus beneficio Prætoris vtatur: tamen à teſtatore capere intelligitur id, quod capit, à quo hæres erat inſtitutus. Itaque ſubſtitutus legata præſtabit, etiam extraneis perſonis. l. filium. de leg. præſtan.

XXXV. Idem libro quinto Quæſtionum.

ET ſi contra tabulas patris petita ſit à pupillo bonorum poſſeſſio, in

ſubſtitutum tamen eius actionem legati dandam eſſe, ità vt augeantur legata, propterea quòd filius extraneis non debuerit. Sed & creſcere à ſubſtituto data legata, ſi per bonorum poſſeſſionem, plus ad filium perueniſſet. Quemadmodum & ipſe filius plus exceptis deberet. His conſequens eſſe exiſtimat, vt ſi impubes ex aſſe ſcriptus ſit, & per bonorum poſſeſſionem ſemis ei ablatus ſit ſubſtitutus in partem, legati nomine exoneretur: vt quemadmodũ portiò, quæ per bonorum poſſeſſionem accreſcit, auget legata, ità & hîc, quæ abſceſſit, minuat.

SVMMARIVM.

1 *Quæſtio circà legem.*
2 *Occurrit obiectioni.*
3 *Legata ſecundarum tabularum augentur, portione inſtituti aucta per bonorũ poſſeſſionẽ cõtra tabulas.*
4 *Ita diminuta portione, diminuuntur.*
5 *Lex hæc, ad quæ legata pertineat.*
6 *Subſtitutio pupillaris habet hanc conditionem (ſi filius hæres erit.)*
7 *Relicta ab impubere legata, ſi is hæres extiterit, quaſi æs alienum debentur à ſubſtituto.*
8 *Vulgares ſubſtitutiones accepta bonorum poſſeſſione contrà tabulas expirant.*

GO-

GOVEANVS.

Qui filios duos habebat, altero præterito, impuberem in poteſtate retentum, hæredem inſtituit: commiſſo per præteritum edicto, bonorum poſſeſſionem contra tab. admiſit inſtitutus impubes: Quæritur, nùm tabularum ſecundarum legata à ſubſtituto debeantur, & nùm ampliora 1
debeantur, quàm deberentur, ſi contra tabulas poſſeſſio petita non eſſet. Et deberi ſcribit Iureconſ. l. proxima ſuperiore. Neque mouet quòd 2
reſciſſæ primæ tabulæ ſint, in quibus relicta intelliguntur legata ſecundarum tabularum. l. in ratione. §. quod vulgò. vti namque ad legem ſuperiorem proximam ſcripſimus, neque ipſo iure primæ tabulæ per bonorum poſſeſſionem contra tabulas reſcinduntur, & tùm demùm relicta in primis tabulis intelliguntur legata ſecundarum, cùm de lege Falcidia quæritur. Danda igitur in ſubſtitutum eſt actio legati, & quidem ità, vt ab eo relicta legata augeantur: propterea quòd impubes, qui bonorum poſſeſſionem contrà tabulas acceperat, extraneis perſonis legata non præſtiterit. l. j. de leg. præſt. Itaque plenior ad ſubſtitutum hæreditas peruenerit. Augentur item le- 3
gata ſecundarum tabularum, portione inſtituti aucta per bonorum poſſeſſionem contra tabulas. Nam ſi filius ex vncia inſtitutus, commiſſo per fratrem præteritum edicto, ad ſemiſſem perueniat: indè ſubſtitutus legata à ſe relicta præſtabit, retenta ſeſcuncia, quæ quarta pars ſemiſſis eſt. l.

Filium.de leg.præſt. Nam acceſſio iſta de bonis ſit teſtatoris. Quòd ſi portionem ſuam aliundè auxiſſet pupillus, non prodeſſet id augmentum legatariis ſubſtituti. l.in ratione. §. quod vulgò. Quin & ipſe inſtitutus, aucta ſua portione per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, coniunctis perſonis, quibus ſolis præſtat, plus præſtat. Neque tam ad id reſpicimus,quòd Prætoris beneficio acceſſio iſta fit, quàm quòd ex bonis te-
4 ſtatoris fit. Quemadmodum autem aucta portione inſtituti per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, augentur legata relicta à ſubſtituto: ità & diminuta diminuuntur.Exempli cauſa: Ex dodrante impubes erat inſtitutus: Ei frater præteritus,accepta bonorum poſſeſſione contra tabulas, vncias tres ademit: ſubſtitutus legata præſtabit ex ſemiſſe. Quoniam ſemis dumtaxat ad eum peruenit. Sanè ſi pupillus portionem ſuam imminuat, ea res legatariis ſubſtituti non nocebit.d.§.quod vulgò. Vt eccè Impubes ex ſemiſſe inſtitutus, hæreditatem imminuit vſque ad ſeſcũciam,ſi à ſubſtituto ſeſcuncia legata ſit, ſine vlla diminutione & retentione ſubſtitutus legata ſol-
5 uet.Lex igitur hæc ad ea legata pertinet, quæ ab ipſo ſubſtituto relicta ſunt:quæ & deberi reſpondet Africanus, & quemadmodum debeantur exponit.in l.verò.vlt.§.vlt.de leg.iij.exponere mihi videtur Iureconſultus, quemadmodum legata relicta ab impubere inſtituto præſtentur à ſubſtituto, accepta bonorum poſſeſſione contra tabulas, commiſſo per fratrem inſtituti impuberis edicto.

edicto. Et ait Iureconſultus, ſubſtitutum omnibus, hoc eſt, & extraneis, & coniunctis perſonis legata præſtaturum ex ea parte, ex qua filius inſtitutus eſt. Ex ea verò, quæ accedit per bonorũ poſſeſſionem contra tabulas, coniunctis dumtaxat perſonis. Quod illàm rationem habet, quia ſubſtitutus ad pupillarem ſubſtitutionem admittitur, quaſi filius heres patri extiterit: Etenim il- 6
lam ſubſtitutio pupillaris habet conditionem, SI FILIVS HAERES ERIT: vt neceſſe ſit, filium intelligi patri heredem extitiſſe, qui inſtitutus bonorum poſſeſſionem contra tabulas accepit. Si autem filius patri heres extitiſſet ex vncia, pro ea parte legata debuiſſet. Quare ſubſtitutus, qui ſic ad ſubſtitutionem admittitur, quaſi filius hæres patri extiterit, omnibus, hoc eſt, extraneis & coniunctis, legata præſtabit ex ea parte, ex qua filius eſt inſtitutus. Si quid verò beneficio Prætoris acceſſerit, ex eo coniunctis perſonis tantùm legata preſtabit ſubſtitutus, quibus dumtaxat Pretor conſulit per edictum de legatis preſtandis. Aliter igitur, hoc caſu, legata relicta ab inſtituto preſtabit ſubſtitutus, quàm ipſe inſtitutus præſtitiſſet. Neque mirum videri debet quod liberis ipſis tribuitur, eorum ſubſtitutis non tribui. Quod autem Accurſius ad d. §. vltim. ſcribit, legata ab impubere relicta, cenſeri repetita à ſubſtituto, in vulgari tãtùm ſubſtitutione verè dicitur. Nam 7
relicta ab impubere legata, ſi is hæres extiterit, quaſi es alienũ debẽtur à ſubſtituto. d. §. quod vulgò. Neq. ſolũ à ſubſtituto, verùm & à quouis pueri

 ſuc-

ſucceſſore,vt nihil ſit neceſſe intelligi repetita à ſubſtituto.Quò fit vt diminuta hæreditate ab impubere, ſolida nihilò minùs præſtentur à ſubſtituto legata.d.§.quòd vulgò. Poſtremò vulgares
8 ſubſtitutiones accepta bonorum poſſeſſione cõtra tabulas expirant.Nam bonorum poſſeſſores, loco hæredum Prętor conſtituit. l. ij.de bonor. poſſeſſ Siuè igitur hęreditas adeatur, ſiue bonorum poſſeſſio accipiatur, euaneſcunt vulgares ſubſtitutiones. Et ità non ineleganter ampliari poteſt. l. pòſt aditam. C. de impub. & aliis ſubſtitut.

XXXVI. Martianus libro quarto Inſtitutionum.

POteſt. quis in teſtamento plures gradus hæredum facere, vt puta, SI ILLE HÆRES NON ERIT, ILLE ESTO: Et deinceps vt nouiſſimo loco in ſubſidium vel ſeruum neceſſarium hæredem inſtituat. Et vel plures in vnius locum poſſunt ſubſtitui, vel vnus in plurium, vel ſingulis ſinguli,vel inuicem ipſi, qui hæredes inſtituti ſunt.

SVMMARIVM.

1 *Inſtitutiones, & Subſtitutiones vulgares lege xii. tab.confirmantur.*

2 *Ad ea.quæ dicta ſunt ſuperius de neceſſario hærede & eius differentiis remittit Author.*

GOVEANVS,

Ait Iureconſ. *Poteſt quis.*) Lex hæc facilem habet ſententiam. Nam lege XII. tabularum non ſolùm inſtitutiones, verùm & ſubſtitutiones vulgares confirmantur. Quemadmodum in principio huius commentarij diximus. 1

Ait Iureconſ. *Plures gradus hæredum.*) Vulgariter ſubſtituendo, nàm impuberi ſubſtituto, pupillariter ſubſtitui non poteſt: niſi filius idem ſit & impubes qui ſubſtituitur. Quamuis autem gradus facias: vnus tamèn dumtaxat gradus hæreditatem obtinere poteſt.

Ait Iureconſ. *Vt nouiſſimo loco.*) Cum libertate olim: Hodiè ſine libertate. De quo diximus ad l. ſeruus communis. Nouiſſimo autem loco ait Iureconſ. propterea quòd ſeruus hęres inſtitutus neque repudiare, neque abſtinere poteſt. l. neceſſariis. de acquir. hæred. Quare neceſſarius hęres appelletur, & quę neceſſariorum differentiæ ſint, ſuperiùs ſcripſimus. 2

XXXVII. Florentinus libro decimo Inſtitutionum.

VEl ſingulis liberis, vel ei, qui eorum nouiſſimus morietur, hæres ſubſtitui poteſt. Singulis, ſi neminē eorū inteſtatò decedere velit: Nouiſſimo, ſi ius legitimarum hęreditatum integrum inter eos cuſtodire velit.

SVMMARIVM.

1 *Nouiſſimus decedens, rogatus reſtituere, de ſua dumtaxat portione reſtituenda rogatus intelligitur, intrà quam conſiſtit fideicommiſſum.*
2 *Simile primò affert.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Si neminem eorum inteſtatò decedere velit.*) ſine hærede teſtamentario.

Ait Iureconſ. *Nouiſſimo, ſi ius legitimarum, &c.*) Hinc ſequitur, ipſos fratres neque directò, neque per fideicommiſſum inuicem eſſe ſubſtitutos: inter quos legitimę hęreditates ſeruari dicantur.
1 Sanè qui nouiſſimus decedet rogatus reſtituere, de ſua dumtaxat portione reſtituenda rogatus intelligitur, intrà quam conſiſtit fideicommiſſum. De quo plenè ſcripſimus ad l. eum qui ſiue,
2 ſi eius. ad Treb. Idem dicendum, ſi pater filiis inſtitutis ità per fideicommiſſum ſubſtituat, SI AMBO SINE LIBERIS DECEDANT. Nouiſſimus enim rogatus de ſua dumtaxat portione intelligitur, non etiam de fratris portione, quę ad eum lege rediit.

XXXVIII. *Paulus libro ſingulari de ſecundis tabulis.*

QVi plures liberos habet, poteſt quibuſdã ſubſtituere. Neque vtique neceſſe habet omnibus, ſicuti poteſt nulli, ſubſtituere. Ergo & ad breue tẽpus ætatis ſubſtituere poteſt: vt puta,

SI FILIVS MEVS INTRA ANNVM DECESSERIT, TITIVS EI HAERES ESTO: SI POST DECIMVM QVARTVM, MAESVIVS HAERES ESTO.

SVMMARIVM.

1. *Subſtitutio his verbis, facta, (ſi intrà decimum annum) non ſolum tempus, ſed etiam conditionem contitinet.*
2. *Subſtitutio his verbis (intrà x. ann.) alij, quam quam impuberi directò fieri non poteſt, ſecus per fideicommiſſum.*
3. *Hodiè, error iuris interpretantium, cui ſubſtitutioni det locum?*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Ergo & ad breue tempus*) Et filio 1 poſt id tempus decedente, non admittitur ſubſtitutus. Nam iis verbis, SI INTRA DECIMUM ANNVM, non ſolùm tempus, verùm & conditio continetur. l. ſi cui legetur. §. hoc legatum de leg. j. l. ſi Titio. quand. di, leg. ced.

2 Ait Iureconſ. SI FILIVS MEVS INTRA X. AN. *&c.* Intrà id tempus alij, quàm impuberi directò ſubſtitui non poteſt: per fideicommiſſum ſanè poteſt. Itàque ſubſtitutiones, quæ hodiè fiunt extraneis, vel filiis puberibus hoc modo, SI INTRA CERTVM TEMPVS DECESSERIT, SVBSTITVO, vel SI SINE LIBERIS DECESSERIT, SVBSTITVO, iuris au-

 ctoritate

toritate non nittuntur. Hodiè tamèn errore eorum qui ius interpretati ſunt, valent iure fideicommiſſi, quaſi verbum SVBSTITVO obliquum etiam ſit. De quo diximus in principio commentarij huius.

§. fin.

AIt *Paulus* Si à patre inſtitutus, rogatúſque hęreditatem reſtituere coactus à fideicommiſſario adierit: quãuis cętera, quę in eodem teſtamento relicta ſunt, per eam aditionem confirmentur, (vt legata & libertates) ſecundas tamèm tabulas non opportet reſuſcitari, deſtituto iàm iure Ciuili teſtamento, Cerdibius Scæuola noſter dicebat. Sed plerique in diuerſa ſunt opinione: quia & pupillares tabulæ pars ſunt prioris teſtamenti. Quo iure vtimur.

SVMMARIVM.

1. *Caſus notabilis.*
2. *Aditionis nomen generale eſt.*
3 *Filius inſtitutus ex teſtamento iàt pemûm ſithæres, ſi ſe immiſceat.*

GOVEANVS.

1 Pater filium impuberem, hęredem inſtitutum, rogauit de reſtituenda Sempronio hęreditate

ditate,ſi impubes decederet. In quod fideicommiſſum conſtat patris dumtaxat facultates venire. De quo dicemus ad l. cohęredi. §. cùm filiæ. infrà eod. Eidem filio Seium pupillariter ſubſtituit: ad quem bona filij cum quarta bonorum paternorum ex ſubſtitutione peruenire poſſunt. Filius ſuſpectam hęreditatem dixit. Poſtulante fideicommiſſario iuſſu Prętoris ſeſe immiſcuit. Per eam immiſtionem ſecundæ quoque tabulæ 2
confirmantur. Quę filij aditio (nàm aditionis nomen generale eſſe , & immiſtionem quoque ſignificare docuimus ad l. moribus. §. adeò) ad reſtitutionem hęreditatis paternę neceſſaria non eſt. l. ità tamèn. §. ſi à patre. ad Trebel. Cùm filius hęres ſit neceſſarius , & patre mortuo ſtatim hęres fiat l. j. §. prętermittere. ſi quis omiſſa cauſa teſtam. Ad confirmationem autèm ſecundarum tabularum, & eorum omninò , quę in teſtamen- 3
to relicta ſunt , neceſſaria eſt. Ità enim demùm filius inſtitutus ex teſtamento hęres fit, ſi ſe immiſceat. d. §. prętermittere.

XXXIX *Iabolenus lib. primo ex poſteriorib. Labeonis.*

CVm ex filio qui duos nepotes impuberes haberet , ſed alterum eorum in poteſtate, alterum non: & vellet vtrumque ex æquis partibus hæredem habere: & ſi quis ex his impubes deceſſiſſet, ad alterum partem eius transferre:

Ex

Ex conſilio Labeonis, Offilij, Caſſellij, & Trebatij, eum, quem in poteſtate habebat, ſolum hęredem fecit: & ab eo alteri dimidiam partem hęreditatis cùm in ſuam tutelam veniſſet, legauit: quòd ſi is, qui in ſua poteſtate eſſet impubes deceſsiſſet, alterum hęredem ei ſubſtituit.

SVMMARIVM.

1. *Caſus notabilis de Auo, qui duos impuberes, alterum in poteſtate, alterum emancipatum habebat.*
2. *Præteritus à patre, non agit de inofficioſo, & quare?*
3. *Præteritus à matre, quia bonorum poſſeßio non datur querela inofficioſi datur.*
4. *Tutum ab omni parte quatuor prudentum conſilium.*
5. *Ex cauſa legati iuſtum dominium transfertur.*
6. *Auguſtus primus auctoritatum dedit fideicommißis.*
7. *Fructus percepti antè diem legati cedentem, ad legatarium non pertinent.*

GOVEANVS.

1 Auus, qui nepotes duos impuberes, alterũ alterũ in poteſtate, emãcipatũ habebat, cũ ad vtrumque ęquas partes bonorũ ſuorũ vellet peruenire, & ſi quis ex iis impubes deceſſiſſet, ad alterũ eius portionem transferre: ex conſilio Labeonis patris, Offilij, Caſſellij & Trebatij, nepotem, quem in poteſtate habebat, ſolùm hæredem fecit, &

emancipa

emancipatum ei pupillariter ſubſtituit. Emancipato autem nepoti ſub hac conditione legauit mediam partem hæreditatis, non bonorum, cùm in ſuam tutelam perueniſſet. Quibus verbis cùm inſit conditio (vti ſuperiùs docuimus ex l. ſi Titio. quando di. leg. ced.) decedente antè XIIII. annum emancipato, in familia relictus totam hæreditatem obtinet: ac rurſum decedente intrà pubertatem eo, qui in familia relictus eſt, ex ſubſtitutione ad vniuerſam hæreditatem admittitur emancipatus. Itaque vtrumque eſt teſtator conſequutus, vt & partibus æquis nepotes hæreditatem obtinerent, & altero intrà pubertatem decedente, eius portio ad alterum rediret. Emancipato quamobrem pupillariter auus non ſubſtituerit in aperto eſt. Verendum autem non fuit ne emancipatus quaſi præteritus ageret de inofficioſo: cùm à patre præterito querela non detur. l. ſi proponas de inoff. teſt. Eò autem de 2
inofficioſo non agit præteritus à patre, quia remedium aliud habet, bonorum videlicet poſſeſſionem contra tabulas, quam Prætor dat, tàm ſuis præteritis, quàm emancipatis. Sanè præteri- 3
tis à matre, quia bonorum poſſeſſio contra tabulas non datur. l. illud de bon. poſſeſ. contra tab. neceſſarium eſt remedium querelæ inofficioſi teſtamenti. Illud quoque verendum non fuit ne emancipatus bonorum poſſeſſionem contra tabulas peteret. Petens namque contra tabulas, impuberis priuaretur ſubſtitutione. l. is, qui. ſuprà eod. l. iij. de his, quib. vt indig. l. filiũ. §. omnibus. & §. nõ ſolùm. de leg. pręſt. Tutũ 4
itàque

itaque eſt ab omni parte quatuor prudentum conſilium. Ex quo quamuis emancipatus hęres non fiat, tamen dominus fit medię partis bonorum, & dominus iuſtus ac legitimus. Nam ex
5 cauſa legati iuſta dominia tranferuntur, vti ſcribit Vlpianus in Inſtitutionibus, tit. de dominiis & acquiſ. rerum. Dubitet porrò quis quamobrem prudentes auo non conſuluerint, vt per fideicommiſſum vtrumque vtrique ſubſtitueret nepotem: cùm pręſertim retentio ex S. C. nulladum eſſet introducta. Et putem Iurecon-
6 ſultos reſpondiſſe antè ius fideicommiſſorum conſtitutum ab Auguſto. Eum enim primum authoritatem fideicommiſſis dediſſe conſtat. Fructus autem medij temporis dubium non eſt ad eum pertinere, à quo relictum legatum eſt. Vti enim iam diximus, legatum hoc conditionale eſt, CVM IN SVAM PERVENERIT TVTELAM quę conditio, quemadmodum accipi debeat, ſcribit Iureconſ. in l. cum filio. de legat. iij.
7 Fructus autem percepti antè diem legati cedentem ad legatarium non pertinent, neque ſanè in fideicommiſſum veniunt. l. in fideicommiſſariam. ad Trebel. niſi teſtator roget reſtitui quicquid ad hęredem peruenerit. l. Baliſta ad Trebel. l. iij. §. cum Pollidius. de vſur.

§. I.

Ait Iureconſ. Filio impuberi in ſingulas cauſas alium atque alium hęredem ſubſtituere poſſumus veluti, vt

alius

alius, ſi ſibi nullus filius fuerit hęres: & impubes mortuus fuerit, hęres ſit.

GOVEANVS.

De ſententia huius paragraphi ſcripſimus ad l. iàm hoc iure. ſola voluntas teſtatoris, vel expreſſa, vel intellecta obſtat conſtitutioni Diui Marci: vt in hoc caſu, filio impuberi teſtator duos dedit ſubſtitutos in caſus diuerſos. Nullum Diui Marci conſtitutioni, voluntas teſtatoris locum reliquit.

Ait Iureconſ. *Si filio nullus, &c.*) Nullus dixit Iureconſ. pro NON, vt in l. j. de hęr. vel act. vend.

§. fin.

A*It Iureconſ.* QVIDAM quatuor hęredes ſcripſerat, & omnibus hęredibus pręter vnum ſubſtituerat: vnus ex illis, cui nō erat quiſque ſubſtitutus, vt ex cęteris alter viuo patrefamiliâs deceſſerat: partem eius, cui nemo erat ſubſtitutus ad ſubſtitutum quoque pertinere Offilius & Caſſellius reſponderunt: quorum ſententia vera eſt.

GOVEANVS.

Moriente inſtituto viuo teſtatore, factáque quaſi caduca inſtitutione, ſubſtitutus in primum

locum

locum euadit: & ad deficientem portionem vnà cum reliquis primis hæredibus admittitur: ſimul enim omnibus hæreditas defertur. Poſt teſtatorem autem mortuo inſtituto à primis hæredibus in portione deficientis ſubſtitutus præuertitur, vtpotè quibus hæreditas antè defertur. Neque intereſſe puto viuóne an mortuo teſtatore pars deficiat. §. huius ſententiam ad l. pater. attigimus. Quam ne olfeciſſe quidem Accurſius videtur.

X L. Papinianus libro xxix. Quaſtionum.

CAuſa cognita impubes arrogatus deceſſit, quemadmodum legitimis hæredibus authoritate principali proſpicitur vinculo cautionis: ità ſi fortè ſubſtituat naturalis pater impuberi, ſuccurrendum erit ſubſtituto. Nàm & & legitimis hæredibus futuris non aliȩ, quàm vtiles actiones præſtari poſſunt.

SVMMARIVM.

1. *Arrogationes à populo ad principem translatæ ſunt.*
2. *Cauſæ cognitio in arrogatione, eorum præſentiam deſiderat, ad quos ea res poteſt pertinere.*
3. *Cautio danda ab arrogatore de reſtituendis bonis arrogati, & quare danda.*
4. *Cautio hæc finitur pubertate arrogati.*
5. *Prætermiſſa cautione Prætor in arrogatorem dat vtilem actionem.*

6. Ij qui

6. Ij quibus cautione ſuccurritur in bonis arrogati, non ſunt hæredes, ſed vtiles dumtaxat habent actiones.

GOVEANVS.

Arrogationes per populum fieri ſolitæ, per 1
Principem fieri cœptæ ſunt, tranſlata in eum populi poteſtate. De quo diximus ad l. moribus. Neque verò paſſim in alienam poteſtatem redigitur paterfamiliâs, ſed cauſa cognita. l. nec aliter. de adopt. Nam & de re arrogatoris & exiſtimatione, & propoſito arrogandi quæritur. Illud item quæritur: nûm ſatius ſit liberis arrogatorem dare operam. Cauſæ autem cognitio eorum præ- 2
ſentiam deſiderat, ad quos ea res poteſt pertinere. l. nam ita diuus. de adop. l. in cauſæ. de minori.
Quin & datis fideiuſſoribus cauet arrogator, ſi 3
impubes decedat, bona ſe iis reſtituturum, ad quos perueniſſent, ſi impubes arrogatus non eſſet. Quæ cautio ſiuè ſatiſdatio ideò exigitur, ne de morte impuberis lucrum vllum & compendium ſperare poſſit arrogator. Finitúrque ea cau- 4
tio pubertate. l. hæc ſatiſdatio. de adopt. Quo remedio & legitimis hæredibus, & antè eos ſubſtitutis, ſi quos fortè ei pater naturalis dederit, conſulitur: ipſo namque iure ad arrogatorem, arrogati bona pertinent, ad quem omnia ſecum trar sfert arrogatus: & capite minutus, neque legitimum, neque teſtamentarium hęredem habere poteſt: ſed & prætermiſſa cautione, adhùc ta- 5
mèn in arrogatorem Prætor vtilem actionem dat. Quid ad ſubſtitutum arrogati perueniat, do-

6 cet. Iureconſ. in l. ſed ſi plures. §. in arrogato. ſuprà eo. Ij autem, quibus cautione ſuccurritur, in bona impuberis vtiles dumtaxat actiones habent: neque enim heredes ſunt. Ità in l. ait Prætor. §. ſed quod. de minori. vtiles actiones Prætor dat iis, qui hæredes non ſunt. & in l. ſi pater. §. vlt. de captiu. & in l. morib. §. interdum. De cauſæ cognitione & ſatiſdatione, quæ in impuberis arrogatione requiritur, ſcribit Imperator in l. impuberem. C. de adopt.

XLI. *Idem libro vj. Reſponſorum.*

COhæredi ſubſtitutus priúſquam hæreditatem adiret, aut conditio ſubſtitutionis exiſteret, vita deceſſit: ad ſubſtitutum eius, ſiuè antè ſubſtitutionem ſiuè poſteà ſubſtitutus ſit, vtraque portio pertinebit: neque intererit prior ſubſtitutus poſt inſtitutum, an antè decedat.

SVMMARIVM.

1. *Caſus legis.*
2. *Decedens antè conditionem legati, vel Inſtitutionis, nihil tranſmittit.*
3. *Pluribus gradibus impuberi ſubſtitui poteſt.*

GOVEANVS.

De ſententia principij legis huius diximus ad l. ſi Titius. ſuprà eod. ſi quis ità ſcribat, PRI-

MVS

MVS HÆRES ESTO. SECVNDVS HÆRES ESTO. SI SECVNDVS HÆRES NON ERIT, PRIMVS ESTO. SI PRIMVS HÆRES NON ERIT, TERTIVS ESTO. Tàm primo, quàm ſecundo tertium videtur ſubſtituere. Neque refert an eo ordine ſubſtituat, an verò hoc: SI PRIMVS HÆRES NON ERIT, TERTIVS HÆRES ESTO. SI SECVNDVS HÆRES NON ERIT, PRIMVS ESTO. Neque item refert primus antè ſecundum, an verò poſt ſecũdum decedat: vtroque enim caſu tertius ſecũdo ſubſtitutus intelligitur.

Ait Iureconſ. *Priuſquam hæreditatem adiret.*) Nam pòſt aditam hæreditatem expirare vulgares ſubſtitutiones conſtat.

Ait Iureconſ. *Aut conditio ſubſtitutionis exiſteret.*) Hoc eſt, antè quàm ſecundus portionem ſuam repudiaret, quam quia primus ad tertium non tranſmittit: ideò non refert antè ſecundum an pòſt decedat, ſi tranſmitteret, referret. Qui 2 enim antè conditionem vel legati, vel inſtitutionis decedit, nihil tranſmittit. Non idem iuris eſt in pupillari ſubſtitutione. Si enim, Filio IMPVBERI SI HÆRES ERIT, FRATREM IMPVBEREM SVBSTITVAS. & FRATRI ſi HÆRES ERIT, ET IN PVBERTATE DECEDAT, SEMPRONIVM. ad primi ſubſtitutionem non admittitur Sempronius, ſi frater fratri hæres non fuerit l. qui habebat. hoc tit. Idem dicendum in hac ſpecie: Teſtator filio impuberi poſthumum ſubſtituit, ſi poſthumus naſceretur, & intrà pubertatem decederet,

Sempronium ei ſubſtituit: non intelligitur filio impuberi Sempronius ſubſtitutus. Itaque poſthumo non nato, & filio intrà pubertatem decedente, legitimi hæredes pueri ad eius hæreditatem, non Sempronius, admittentur. Quod conſentaneum eſt Scæuolæ ſententiæ: de qua diximus ad l. iam hoc iure. Si verò, FILIO, ſi INTRA PVBERTATEM DECEDAT, TITIVM SVBSTITVAS, addáſque, ſi TITIVS HÆRES NON ERIT, SEIVS ESTO: ſi SEIVS NON ERIT, CAIVS ESTO; verùm eſt non ſolum Titium, verum & Seium & Caium puero eſſe ſubſtitutos: pluribus nàmque
3 gradibus impuberi ſubſtitui poteſt. l. quo gradu. ſuprà eod.

§. I.

Ait Iureconſ. Ex his verbis, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO. non adeuntis portio ſcriptis hæredibus pro modo ſibi vel alij quæſitæ portionis, defertur.

GOVEANVS.

De ſententia paragraphi huius diximus ad l. qui plures. & ad l. ſed ſi plures. & ad l. iij. ſubſtitutionum harum, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT: &, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO: eadem vis eſt, eodémque vtraque iure cenſetur.

Ait Iureconſ. *Non adeuntis portio.*) Scriptis hæredibus, non etiam iis, quibus per ſcriptos

hæredes

heredes hæreditas acquiritur: quales ſunt hæres hæredis, pater, & dominus.

Ait Iureconſ. *Pro modo.*) De hoc diximus ad l.ſed ſi plures.

Ait Iureconſ. *Sibi vel alij quæſitæ portionis defert.*) Quare ſi filius ſui iuris reperiatur exiſtente conditione ſubſtitutionis, ſibi acquiret: de quo dictum eſt ad l.iij.huius tituli.

§. II.

A*it Papinianus.* Cum filiæ, vel nepoti, qui locum filij tenuit, aut poſt teſtamentum cœpit tenere, parens ſubſtituit: ſi quis ex iis mortis quoque tempore non fuerit in familia, ſubſtitutio pupillaris fit irrita.

SVMMARIVM.

1. *Filius trina emancipatione de poteſtate exibat, Filia autem & nepos vnica emancipatione.*
2. *Hodiè quomodo à Nepote differt Filius.*

GOVEANVS.

Quidam libri habent cum FILIO. Pandectæ Frorentinorum habent FILIAE. & ità Accurſius legit: quam lectionem ſi ſequimur, neceſſe eſt, in parte iſta iuris, inter filiam & filium differentiam aliquam fuiſſe, quemadmodum & in illo filius à filia & nepote differebat, quòd filius trina mancipatione de poteſtate exibat, vti ſcribit Caius libro j. Inſtitutionum. Filia autem 1

& nepos,& qui deinceps ſequuntur, vnica mancipatione.l.certũ.§.vlti.de iniuſto rupt.teſt.Sic enim locus is reſtituendus eſt. In illo item filius à nepote differebat, quòd præteritio filij iniuſtum faciebat teſtamentum: filiæ verò & nepotis non item: vti ſcribit Vlpianus in Inſtitutionibus ſub titulo Qui hære. inſtit. poſs. Scribit & Imperator lib. ij. Inſtit. de exhær. Hodiè quoque à nepote illo differt filius, quòd filius ſub omni conditione non rectè inſtituitur, nepos autem rectè. l.ſuus.de hær. inſtitut. in illo item quòd filio in quartam fructus non imputat. l. iubemus.C. ad Trebell. de quo ſcripſimus ad l. in fideicommiſſariam, ad Treb. Si autem legimus filio, ſententia huiuſmodi erit, ſubſtitutionem pupillarem irritam fieri, ſi filius vel nepos tempore mortis teſtatoris ſui iuris reperiatur: quemadmodum è contrario irrita fit pupillaris ſubſtitutio, ſi morte teſtatoris impubes paterfamiliâs non fiat. de quo ſcripſimus ad l. moribus. quo in loco dicebamus, non ſolùm filio impuberi, ſed & nepoti, & pronepoti pupillariter ſubſtitui poſſe: neque requiri ad pupillarem ſubſtitutionem, vt ſit ſuus is, cui pupillariter ſubſtituitur: ſatiſque eſſe, ſi ſit in poteſtate: verùm ad hoc, vt nepoti, quem pater antecedit, tutò pupillariter ſubſtituas, debere & nepotem inſtitui ex formula legis Veleæ, ne præteritus quandoque rumpat teſtamentum ſuccedendo.

§. III.

AIt *Papinianus.* Quod ſi hæredem filium pater rogauerit, ſi impubes

bes diem ſuum obierit, Titio hæreditatem ſuam reſtituere, legitimum hæredem filij ſalua Falcidia cogendum patris hæreditatem, vt ab impubere, fideicommiſſo poſt mortem eius dato, reſtituere placuit: nec aliud ſeruandum eſt, cùm ſubſtitutionis conditio puberem ætatem verbis precariis egreditur: quæ ita locum habebunt, ſi patris teſtamentum iure valuit, alioquin ſi non valuit, ea ſcriptura, quam teſtamẽtum eſſe voluit, codicillos non faciet, niſi hoc expreſſum eſt: nec fideicommiſſo propriæ facultates filij tenebuntur. Et ideò ſi pater filium exhæredauerit, & ei nihil reliquerit, nullum fideicommiſſum erit. Alioquin ſi legata vel fideicommiſſa filius acceperit, intrà modum eorum, fideicommiſſum hæreditatis à filio datum, citrà Falcidiæ rationem debebitur.

SVMMARIVM.

1. *Sententia paragraphi.*
2. *In Quartam fructus medij imputabantur olim. hodie verò non, quando filius rogatur reſtituere.*
3. *Filius reſtituendo vnã tantum quartam detrahit.*
4. *Sententia l. Eam, quam. cod. de fideicom.*
5. *Teſtator neque legare, neque fideicommittere niſi de ſuo poteſt.*

6. *Fideicommiſſa ſunt onera.*
7. *Tres quæſtiones circà hunc §. & earumdem ſolutiones.*
8. *Sententia l. apud Iulianum §. idem Iulianus ad Treb.*

GOVEANVS.

Aut locus hic mutilus eſt, aut particula,
1 QVOD, redundat: qua dempta non minùs benè ſtabit ſententia, quæ huiuſmodi eſt: Si filium impuberem hæredem inſtitutum pater roget de reſtituenda hæreditate, ſi impubes decedat, legitimus hæres filij hæreditatem patris reſtituet ex Trebelliano, & actiones transferet. l. quamuis. l. ſi
2 eius pupilli. §. ſi quis rogatus. ad Trebel. In quartam autem, quam ex ſe retinet, fructus medij imputabuntur. l. in fideicommiſſariam. ad Trebell. hodiè non imputantur, ſi filius rogetur reſtituere. Ex eo autem, quòd retenta Falcidia, hoc
3 eſt, Trebellianica, hæreditatem reſtitui ait Iureconſultus, intelligimus, filium rogatum reſtituere, vnam dumtaxat, quartam detrahere. De quo ſcripſimus ad leg. j. legitimus autem hæres pueri non aliter vniuerſam patris hæreditatem reſtituit, quàm reſtitueret fideicommiſſum particulare, à filio impubere poſt eius mortem relictum: vtrumque enim præſtabit quaſi æs alienum. Et hoc nimirum eſt, quod ait Iureconſultus, VT AB IMPVBERE, FIDEI COMMISSO, &c. Idẽ erit, ſi verbis precariis ſubſtitutio puberta:ẽ egrediatur, hoc eſt, ſi teſtator filiũ heredẽ inſtitutum roget de reſtituẽda hæreditate, ſi intra XXV. annum decedat. Eueniente namque conditione fideicommiſſi legitimus hæres pueri, hæreditatẽ patris

patris, ſalua Falcidia, cogetur per Prætorem reſtituere. Quæ ità locum habent, & verè dicuntur, ſi teſtamentum, in quo relictum eſt fideicõmiſſum. l. ex teſtamento. C. de fideic. niſi ponas ità relictum fideicommiſſum, vt & à ſucceſſore ab inteſtato peti poſſit. Quo caſu deſtituto teſtamẽto, debetur nihilominùs fideicommiſſum à legitimo ſucceſſore. Quæ ſententia eſt legis, 4
Eam, quam. C. de fideic. vel, niſi teſtator expreſſerit, velle ſe eam ſcripturam iure etiam codicillorum valere. Quòd ſi nõ expreſſerit, ea ſcriptura, quam teſtamentum eſſe voluit, nõ valebit iure codicillorum: nec enim codicillos facere voluit. l. j. de iure cod. In hoc autem fideicommiſſum ab impubere relictum, vel intrà pubertatẽ, vel pòſt decedente, præſtandum, vti diximus, à legitimo pueri hærede, bona dumtaxat veniunt teſtatoris: qui neq; legare, neque fideicommit- 5
tere niſi de ſuo poteſt: vt quemadmodum, qui filio directò ſubſtituit, bonis ipſius filij ſubſtituit. l. ſed ſi plures. §. iij. ſuprà eod. ità qui per fideicommiſſum ſubſtituit, de ſuis id bonis faciat. Neque mirum, cùm fideicommiſſa onera ſint. 6
Directò autem qui impuberi ſubſtituit, filium, vti iàm ſæpè diximus, honoret. Quid inter fideicommiſſum & fideicommiſſariam ſubſtitutionem interſit, ſcripſimus lib. j. lect. var. Ex his illud ſequitur, non poſſe fideicommiſſum à filio exhæredato relinqui, nec vniuerſale, nec particulare, cùm in fideicommiſſum bona dumtaxat veniant teſtatoris. Sanè ſi filio exhæredato pater aliquid relinquat, quàntum à patre accepit fi-

lius, tantum à patre rogari poteſt vt reſtituat.l. ex facto.ad Treb. Quòd ſi iudicium patris agnouerit,& legatum acceperit ſibi à patre relictum, hæres pueri hæreditatem reſtituet citrà Falcidiam (ità enim legendum eſt, non CIRCA.) Citrà Falcidiam autem reſtituet, quia filius exhæredatus tanti legatum à patre relictum videtur æſtimaſſe. Itaque cùm pretium quodammodò filius hæreditatis habeat, quam rogatus eſt reſtituere, Falcidiam non inducet.& hęc ſententia eſt paragraphi huius. In quo, quia Iureconſultus idem de fideicõmiſſo à filio relicto dumtaxat tractat, quæramus nos quid iuris ſit, ſi ab impuberis ſubſtituto fideicommiſſum relinquatur. Item quæramus quid iuris ſit, ſi à legitimo impuberis hærede fideicommiſſum relinquatur. Tertiò quæramus, quid iuris ſit, ſi filio impuberi, à quo intrà pubertatem decedente fideicommiſſum relictum eſt, pater pupillariter ſubſtituat. Ad primam quæſtionem reſpondeo, filij impuberis ſubſtitutum rogari poſſe de hæreditate impuberis reſtituenda,& ex Trebel. eam reſtitutionem fieri: hæres namque teſtatoris eſt, qui impuberi hæres exiſtit. Aliud iuris eſt in exhæredati ſubſtituto, qui niſi patris quoque hæres ſit, rogari non poteſt vti filij impuberis hæreditatem reſtituat.l. in ratione. §. vlt. ad leg. Falc.& l. ità tamen. §. à patre. ad Trebell. Quod ſi pupillo cohæres ſubſtituatur, ſinè dubio rogari poteſt de impuberis hæreditate reſtituenda. Et ſi abſtento fortè pupillo vel omittente teſtamenti cauſam, qui ex parte erat inſtitutus,

7 (margin, beside "tia eſt paragraphi huius")

tutus,

tutus, ſuſpectam dixerit patris hæreditatem, cohæres idémque ſubſtitutus, poſtulante eo, qui in ſecundis tabulis fideicommiſſum accepit, adire cogetur, ex principali teſtamento: Et ità confirmatis tabulis pupillaribus, adire rurſum ex ſubſtitutione, & reſtituere compelletur impuberis hæreditatē. Quòd ſi duo impuberi ſint dati cohæredes, & iidem impuberi ſint ſubſtituti, alterius aditio ex principali teſtamento confirmationi ſecundarum tabularum ſufficiet: Ex ſubſtitutione autem impuberis vterq; adire cogetur, cùm vterque rogatus ſit pupillarem hæreditatē reſtituere. Quæ ſententia eſt l. apud Iulianum. §. 8
idem Iulianus. ad Treb. in quo §. illud dubitari animaduerto, quamobrem Prætor hæredem inſtitutum ex principali teſtamento adire cogat, cùm patris hæreditatem non ſit rogatus reſtituere: ità enim fieri, vt alieni compendij cauſa ipſe oneribus paternæ hæreditatis implicetur: quod minimè æquum eſt. Ad quod reſpondeo, hæredem inſtitutum eundémque impuberi ſubſtitutum, propter fideicommiſſum ſecundarum tabularum, ex principali teſtamento cogi à prætore adire, cùm impubes ſiuè ex teſtamento omittens, ſiuè exhæredatus, totam ab inteſtato patris obtinet hæreditatem inſtitutionibus deſtitutis: vt in d. §. idem Iulianus. & l. ità tamen. & §. à patre. eod. titu. Quo caſu vtramque ſimul hæreditatem reſtituit ſubſtitutus. Quin & ſi in totum pupillus abſtineat, puto mortuo pupillo cogendum inſtitutum adire ex patris teſtamento: non vt habeat, quod reſtituat: ſed in id dum-

taxat,

taxat, vt confirmatis ſecundis tabulis cogi rurſum poſſit impuberis hæreditatem adire & reſtituere: argumento ſit, quòd ſi duo impuberi dati ſint cohęredes, ij deníque ſubſtituti, ſatis ſit alterum ex principali teſtamẽto cogi adire. Pupilli autem hæreditatem vterque adire compellatur. d. §. idem Iulianus. & d. §. à patre. Cùm igitur per eam aditionem tabulæ dumtaxat ſecundæ confirmentur, res poſſeſſoribus non auferatur, in eum, qui ea de cauſa adiit, non dantur à Prætore actiones. Ità & bonorum poſſeſſio, quę datur litem de inofficioſo inſtituere volenti, nõ aufert rem poſſeſſori. l. ij. C. de inoff. teſt. ſubſtitutum autem filij impuberis, cui nihil pater legauit, conſtat non poſſe fideicommiſſo grauari: cùm, vti dictum eſt, de ſuis bonis & leget & fideicommittat teſtator: niſi idem ſit à patre hæres inſtitutus. Is enim etiam de pupilli hæreditate reſtituenda rogari poteſt. Et ſi ſuſpectã dixerit patris hæreditatem, cogi poterit ab eo, qui in ſecundis tabulis fideicõmiſſum accepit, adire patris hæreditatem. Et ità confirmatis ſecundis tabulis, cogetur rurſum adire impuberis hæreditatẽ, & reſtituere. l. ità tamen. §. à patre. in quo §. illud idem quæritur, quod in §. idem Iulianus: dubitari diximus.

Ad ſecundam quæſtionem reſpondeo, legitimum hæredem pueri, neque de patris hæreditate reſtituenda rogari poſſe, cùm filij hæres ſit: neque de filij, cùm in fideicommiſſum bona filij non veniant. De bonis, quæ ipſius teſtatoris fuerũt, reſtituendis vel omnibus, vel parte, rogari poſſe ſcribit Iureconſ. in l. ſi Titio pecuniá. §. vlt.

§. vlt. de leg. j. Sed hoc fideicommiſſum nō pertinet ad Trebellianum, & pubertate finitur. l. hoc autem. de leg. j. & ab exhæredati impuberis hærede, niſi hæres inſtitutus ſit, relinqui non poteſt. l. planè. de legat. j. ne ſi pater quidem filio exhæredato aliquid reliquerit. l. cùm quidam. C. de legatis.

Ad vltimam quæſtionem reſpondeo, neque fideicommiſſarium ſubſtituto obſtare, neque hunc illi: ſed fideicommiſſarium habiturum dodrãtem paternæ hæreditatis, ſubſtitutum autem filij hæreditatem cum quarta parte bonorum paternorum.

§. IIII.

Ait *Papinianus.* Qui diſcretas portiones coniunctis pluribus ſeparatim dedit, ac poſt omnem inſtitutionis ordinem ità ſcripſit, QVOS HÆREDES MEOS INVICEM SVBSTITVO: coniunctos primo loco vice mutua ſubſtituere videtur. Quibus inſtitutionum partes non agnoſcentibus, cæteros omnes cohæredes admitti.

SVMMARIVM.

1. *Caſus paragraphi.*
2. *Qui coniunguntur, in idem corpus redigi videntur.*

GOVEA

GOVEANVS.

Teſtator ità ſcripſerat, PRIMVS, ET SE-
1 CVNDVS EX TRIENTE HAEREDES SVNTO. TERTIVS ET QVARTVS EX TRIENTE HAEREDES SVNTO. QVINTVS ET SEXTVS EX EADEM PARTE HAEREDES MIHI SVNTO: EOSQVE INVICEM SVBSTITVO: coniunctos primo loco ſubſtituiſſe videtur, & vtroque repudiante, tum demum reliquos cohæredes vocaſſe. Itaque ſi primus repudiet, ſecundus ex ſubſtitutione ſolus admittetur. Repudiante verò etiam ſecũdo, tùm demùm tertius, quartus, quintus, ſextus admittentur. Ratio decidendi ex voluntate teſtatoris ſum-
2 pta videtur. Qui enim coniunguntur, in idem corpus redigi videntur. l. vnica, de caduc. tollend. Sanè ſi teſtator primo Sempronium ſubſtituat, non eſt dubium quin coniuncto Sempronius præferatur. l. ij. §. vltim. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tabul. Coniuncti porrò non intelliguntur, quod ad ius accreſcendi attinet, qui ſine parte inſtituti ſunt, hoc modo, PRIMVS ET SECVNDVS MIHI HAEREDES SVNTO. TERTIVS ET QVARTVS EX TRIENTE MIHI HAEREDES SVNTO: nàm repudiante primo, ad eius ſextantem cohæredes omnes admittentur. l. item quod Sabinus. de hæred. inſt. Ideóque Iureconſultus dixit, QVI DISCRETAS PORTIONES.

§. V.

A*It Papinianus.* Qui patrem, & filium pro parte hæredes inſtituerat, & inuicem ſubſtituerat: reliquis cohæredib' datis, poſt completũ aſſem ità ſcripſit: HOS OMNES INVICEM SVBSTITVO, voluntatis fuit quæſtio, an cõmemoratione omnium, patrem & filium ſubſtitutioni cohæredum immiſcuiſſet: an eam ſcripturã ad cæteros omnes trãſtuliſſet. Quod magis veriſimile videtur, propter ſpecialem inter patrẽ & filium ſubſtitutionem.

SVMMARIVM.

1. *Generalis diſpoſitio ad particularem diſpoſitionem ferè non pertinet.*
2. *Pater & filius vna & eadem perſona cenſentur.*

GOVEANVS.

Teſtator patrem & filium hæredes inſtituit ex certa parte, eóſque inuicem ſubſtituit. Ex reliquis partibus hęredes alios inſtituit, & ità ſcripſit, HOS OMNES INVICEM SVBSTITVO: generalis hæc & reciprocans ſubſtitutio, ad perſonas patris & filij non pertinet, quos inuicem ſpeciali ſubſtitutione teſtator ſubſtituit.

Vt

1 Vt enim rectè notat Accurſius, generalis diſpoſitio, ad particularē diſpoſitionem ferè non pertinet. l. doli clauſula. de verb. oblig. & l. vltim. de pœnis.

Ait Iureconſ. *Quod magis veriſimile videtur.)*
2 Adiuuat hanc veriſimilitudinem, quòd pater & filius perſona eadem cenſentur. Propter quam coniunctionem, ſi patrem & filium, & Titium prætereà hæredes inſtituas: ſemiſſem pater & filius auferent, & Titius alterum ſemiſſem, l. vlti. C. de impub.

§. VI.

AIt *Papinianus*. Cohæres impuberi filio datus, eidémque ſubſtitutus, legata ſecundis tabulis relicta perindè præſtabit, ac ſi purè partem, & ſub conditione partem alteram accepiſſet. Non idem ſeruabitur in alio ſubſtituto. Nam ille Falcidiæ rationē inducet, quaſi planè ſub conditione primis tabulis hæres inſtitutus: tametſi maximè cohæres filio datus, quadrãtem integrum obtineret. Nam & cùm legatum primis tabulis Titio datur, ſecundis autem tabulis eadem res Sempronio, Sempronius quandoque Titio concurrit.

SVMMA

SVMMARIVM.

1 *Subſtitutus ſublata perſona filij intelligitur inſtitutus.*
2 *Re ſunt coniuncti, quibus eadem res à pupillo, & ab eius ſubſtituto legatur.*

GOVEANVS.

1 Filium impuberem pater hæredem inſtituit. Titium ei dedit cohæredem, eundémque filio ſubſtituit,& ab eo legata reliquit in ſecundis tabulis ſuprà dodrantem portionis impuberi filio relictæ. Siuè filius patris hęreditate abſtineat,ſiuè hæres exiſtat,ſolida legata præſtabit ſubſtitutus, habita ratione totius hæreditatis, & non portionis filio relictę. Nàm abſtinente pupillo, videtur cohæres idémque ſubſtitutus,in ſolidum inſtitutus partim purè,partim ſub conditione. Quòd ſi à filio legata in primis tabulis relicta ſint, & iis non ſolutis impubes deceſſerit, eo caſu diſtinguẽdum eſt,exſtiterítne filius patri hęres,ánnon; Illo caſu ex perſona pupilli,quia ea debuerit, legata præſtabit ſubſtitutus habita ratione portionis impuberi relictæ. Quæ ſi dodrantem portionis impuberis ſuperent, Falcidiam detrahet ſubſtitutus: quamuis portionem, ex qua eſt inſtitutus,integram habeat,& in ea ſit quadrans omniũ bonorum. Abſtento verò impubere, ſubſtitutus ex ſua perſona legata à pupillo relicta ſoluet, habita ratione vtriuſque ſemiſſis. l. qui fundum. §. qui filium. ad legem Falcid. Alius autem ſubſtitutus, quàm cohæres, Falcidiam vtique inducet: Quamuis Titius filij cohæres portionem

ſuam integram habeat,& in ea portione quadrãs ſit omnium bonorum. Inducet autem Falcidiam ſubſtitutus,quaſi in primis tabulis inſtitutus: quibus ſecundarum legata tabularum relicta intelliguntur.l.in ratione.§. quod vulgò.ad legem Falcid.argu.l.j.quan.di.leg.ced. Quemadmodum igitur Titius & Sempronius hęredes inſtituti, in ſua portione vterque Falcidiam inducit, ità cohæres impuberis & impuberi ſubſtitutus, vterque in ſua portione rationem Falcidiæ ponit: nec alterius portio, alterius legatariis quicquam prodeſt. ſubſtitutum autem ſublata perſona filij intelligi inſtitutum in primis tabulis probat Iureconſultus ex eo, quòd re coniuncti ſint, quibus eadem res à pupillo & ab eius ſubſtituto legatur. Pendente tamen conditione ſubſtitutionis, totum legatum interim habet, cui in primis tabulis relictum eſt.l.planè.§.ſi coniunctim.de leg.j. Sanè ſi ab impuberis cohærede, & ab impuberis ſubſtituto, eadem res legata ſit, legatarij numquàm cõcurrent, cùm à diuerſis vindicent. l.cùm ſingulis.de vſufr.accreſc. Plura de ſententia §.huius ſcribimus ad l.j.§.id quod ex ſubſtitutione.ad leg.Falcid.

1 (margin, beside "deſt.ſubſtitutum autem ſublata perſona filij in-")
2 (margin, beside "conſultus ex eo, quòd re coniuncti ſint, quibus")

§. VII.

AIt *Papinianus*. CVM pater impuberi filiæ, quæ nouiſſima diem ſuum obiiſſet, tabulas ſecundas feciſſet, & impubes filia, ſuperſtite ſorore pubere, vita deceſſiſſet: irritam eſſe factam ſubſtitutionem

tionem placuit, in perſona quidem prioris, quia nouiſſima non deceſſit: in alterius verò, quia puberem ætatem compleuit.

GOVEANVS.

De ſententiá huius §. diximus ad l. ſi pater impuberes. Si pater ſubſtituat filiis impuberibus hoc modo, EI, QVI NOVISSIMVS INTRA PVBERTATEM MORIETVR: ſubſtitutio locum non habet quamdiu vnus ſupereſt, quamuis pubes effectus. Licet enim prima fronte verum videatur, eum, qui impubes deceſſit, fratre iàm pubere, nouiſſimum intrà pubertatem deceſſiſſe, tamèn non eſt verum, nouiſſimum deceſſiſſe. Vtrumque autem verum eſſe opportet, & in pubertate deceſſiſſe, & nouiſſimum deceſſiſſe antè, quàm admittatur ſubſtitutus. Si duobus impuberibus ità pater ſubſtituat, Si vterque impubes deceſſerit, niſi vtroque intrà pubertatem decedente non admittitur ſubſtitutus. l. pen. C. eod. de quo plenè ſcripſimus ad l. Hęredes mei. §. cum ità ad Trebell.

§. fin.

A*It Papinianus.* NON videri vitio factam ſubſtitutionem his verbis placuit, ILLE FILIVS MEVS, SI (QVOD ABOMINOR) INTRA PVBERTATIS ANNOS DECESSERIT, TVNC IN LO-

CVM, PARTEMVE EIVS, TITIVS HÆRES ESTO: nonmagis, quàm ſi poſt demonſtratam conditionem ſibi hæredem eſſe ſubſtitutum iuſſiſſet. Nàm & qui certæ rei hęres inſtituitur, cohærede non dato, bonorum omnium hæreditatem obtinet.

SVMMARIVM.

1 *Ex parte inſtitutus, Iuris poteſtate ex aſſe inſtitutus intelligitur quando non habet cohæredem.*

2 *Quis pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus decedere non poteſt.*

3 *Ex re certa inſtitutus, legatarij loco habetur.*

GOVEANVS.

1 Ex parte inſtitutus ſi cohæredem non habet, iuris poteſtate ex aſſe inſtitutus intelligitur. l. in-
2 terdum. §. denique. de hære. inſtit. Neque enim ius patitur, vt pro partę quis teſtatus, pro parte inteſtatus decedat. Idem dicendum de eo, qui certæ rei ſolus hæres inſtituitur. l. j. de hęre. inſtit.
3 Nàm ſi generaliter alius hæres inſtituatur, ex re certa inſtitutus legatarij loco habetur. l. quoties. C. de hæred. inſtit. Itaque ſi filio impuberi ex aſſe inſtituto pater hoc modo ſubſtituat, IN EIVS LOCVM ET PARTEM: valet ſubſtitutio perindè, ac ſi ita dixiſſet, SI FILIVS INTRA PVBERTATEM DECESSERIT, TITIVS HÆRES ESTO. Nàm vtroq; modo hæres ex aſſe erit ſubſtitutus. Aliud iuris eſt in militis teſtamēto.

to. Ridiculum valdè eſt, quod Bartolus ſcribit, hoc paragrapho probari poſſe, filium rectè inſtitutum videri, ſi pater ita ſcribat, SI FILIVS INTRA PVBERTATEM DECESSERIT: nam præteritum hoc caſu ſcribit Iureconſultus in l. ſi quis eum. §. vlt. ſuprà eodem.

XLII. Idem libro primo Definitionum.

QVi duos impuberes filios hæredes reliquerat, ità ſubſtituit, SI AMBO MORTVI ESSENT: deinde pueri poſt mortem patris ſimul perierunt. Duę hęreditates ſubſtituto deferuntur. Sed ſi diuerſis temporibus vita decedant, in hęreditate nouiſſimi pueri, eius fratris, qui antè mortuus eſt, hęreditatem ſubſtitutus inueniet. Sed in rationem Falcidię pueri prioris hęreditas non veniet, nec ſubſtitutus ampliùs quàm ſex vncias iure teſtamenti deſiderabit: legata quoque, quæ à ſubſtituto eius filij data ſunt, qui prior inteſtatus deceſſit, ad irritum recidunt.

SVMMARIVM.

1 *Caſus legis de ſubſtitutione facta duobus filiis impuberibus.*

2 *Semis eius, qui prior deceſſit ad nouiſſimum redit lege, non diſpoſitione teſtatoris.*

3 *Species huius legis.*

GOVEANVS.

1 Si quis duobus filiis impuberibus ità ſubſtituit, SI AMBO INTRA PVBERTATEM DECEDANT, ei, qui nouiſſimus morietur, ſubſtituere videtur, vt duarum harum ſubſtitutionum eadem vis ſit, SI AMBO INTRA PVBERTATEM DECEDANT, SVBSTITVO, &, EI QVI NOVISSIMVS MORIETVR, SVBSTITVO. l. penul. C. eod. Itaque ſi pueri ſimul decedant, duæ hæreditates ex teſtamento ſubſtituto deferuntur, quaſi in primis tabulis aſſe inſtituto. l. pater. §. vlt. ad leg. Falcid. Neque inter fratres legitimis hæreditatibus locus eſt, quia neuter alteri ſupereſt. Quòd ſi diuerſis temporibus pueri vita decedant, nouiſſimi dumtaxat hæreditas ſubſtituto defertur ex teſtamento: ſed in eius hæreditate reperietur hæreditas fratris, qui prior deceſſit, cui nouiſſimus legitimus hæres extitit. Quamuis autem in nouiſſimi hæreditate fratris hæreditas reperiatur, nihil tamen ea res adiuuat legatarios ſecundarum tabularum: ſed cum eis ſubſtitutus rationem Falcidiæ ponet, habita dumtaxat ratione ſemiſſis à patre relicti, ei, qui
2 nouiſſimus deceſſit. Nàm ſemis eius, qui prior deceſſit, ad nouiſſimum redit lege, non diſpoſitione teſtatoris. Et quia in Falcidia ponenda, ratio dumtaxat habetur ſemiſſis nouiſſimo relicti, ideò ſubſtitutus ſeſcunciam dumtaxat iure Falcidiæ deſiderabit. Ità enim legendum eſt, non SEX VNCIAS. Et ità legitur in Pandectis Florenti-

rentinorum. Quam lectionem adiuuat & d.l.pater.§.vlt. Adiuuant & verba illa, IVRE TESTAMENTI. Nàm ſex vncias non iure teſtamenti, ſed ex voluntate teſtatoris capit ſubſtitutus, ſeſcunciam autem iure teſtamenti, hoc eſt, iure inſtitutionis: legata quoque, quæ à ſubſtituto eius filij data ſunt, qui prior deceſſit, ad irritum recidunt. Cùm enim ſubſtitutio locum non habuerit, legata in ſecundis tabulis relicta non debebuntur. In primis autem tabulis relicta ab impubere, qui prior deceſſit, ab eius hærede legitimo debebuntur quaſi æs alienum. Species igitur huius legis ità poni debet: Pater filios duos impuberes, hæredes inſtituit primum & ſecundum. Primo Sempronium ſubſtituit, ſi ambo fratres intrà pubertatem decederent: Secundo Titium ſubſtituit, ſi ambo fratres intrà pubertatem decederent: ſubſtituiſſe intelligitur ei, qui nouiſſimus decederet. Idem ſcribit Imperator in l.penul. C. eod. quam tamen Accurſius vt contrariam citat ſine cauſa. Citat & l. pen. de iniuſto, rupto. teſtam. quaſi contrariam, nihilo maiore de cauſa.

XLIII. *Paulus libro nono Quæſtionum.*

EX facto quæritur, Qui filium habebat mutum puberem, impetrauit à Principe, vt muto ſubſtituere ei liceret, & ſubſtituit Titium. Mutus duxit vxorem poſt mortem patris, & naſcitur ei filius. Quæro, an rumpatur teſtamentū?

Reſpondi, beneficia quidem principalia ipſi principes ſolent interpretari: verùm voluntatem principis inſpicientibus, poteſt dici, eatenus id eum tribuere voluiſſe, quatenus filius eius in eadem valetudine perſeueraſſet: vt quemadmodum iure ciuili pubertate finitur pupillare teſtamentum, ità princeps imitatus eſt ius in eo, qui propter infirmitatem teſtari non poſſit. Nàm & ſi furioſo filio ſubſtituiſſet, dicemus deſinere valere teſtamẽtum, cùm reſipuiſſet, quia iàm poſſet ſibi teſtamentum facere. Etenim iniquũ cœpit fieri beneficium principis, ſi adhùc id valere dicamus. Aufert enim teſtamenti factionem hominis ſanæ mentis. Igitur etiam agnatione ſui hæredis, dicendum eſt rumpi ſubſtitutionem. Quia nihil intereſt, alium hæredem inſtituerit poſteà, an iure habere cœperit ſuum hæredem. Nec enim aut patrem, aut principem de hoc caſu cogitaſſe veriſimile eſt, vt eum, qui poſteà naſceretur, exhęredaret. Nec intereſt, quemadmodũ beneficiũ principale intercedat circà teſtamenti factionem, vtrum in perſona vnius, an complurium.

SVMMARIVM.

1. *A principe ſolet impetrari, quod neque lege, neque moribus licet.*
2. *Mutus, Surdus, Furioſus, & Prodigus teſtamentum facere non poſſunt, & quare.*
3. *Mutus litteras ſciens, teſtamenti habet factionem.*
4. *Mutus contrahere poteſt matrimonium.*
5. *Malum eſt ominari de ſterilitate & infœcunditate matrimonij.*
6. *Principali benignitati modus non eſt ſtatuendus.*
7. *Pupillaris ſubſtitutio iuris ciuilis eſt: non autem legitima.*
8. *Hodie non eſt neceſſarium patri priuilegium in ſubſtitutione facta furioſo: quia ex priuilegiario, factum eſt ciuile ſubſtituendi genus.*
9. *Priuilegium iniquum eſt, quod tribuit princeps alicui cum alterius iniuria.*
10. *Sui hæredes etiam viuis parentibus in poſſeßione bonorum ſunt.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. *Ex facto quaeritur.*) Nouum, & inauditum erat, patrem puberi filio teſtamentum feciſſe: cùm filiis dumtaxat impuberibus ſubſtituere liceret. Rectè itaque ait Paulus, EX FACTO QVAERITVR.

Ait Iureconſ. *Impetrauit à principe.*) A principe impetrari neceſſe erat, quod neque lege, neque moribus licebat. 1

Ait Iureconſ. *Vt muto ſubſtituere.*) Neque mutus, neque ſurdus, neque furioſus, neque prodigus teſtamentum facere poterant. Et 2

 furioſus

furioſus quidẽ quia animi iudicio caret: Mutus, quia proferre nõ poterat verba mancipationis & nuncupationis teſtamenti: ſurdus quia audire non poterat verba emptoris familiæ: prodigus, cui boni interdictũ erat, propterea quòd ei commercium rei ſuæ interdictũ eſſet: Ideóque mancipare & vendere non poſſet familiam, hoc eſt, hæreditatem, Et ità Vlpianus ſcribit in Inſt. tit. qui teſt. fac. poſ. Neque ideò tamen quòd mutus teſtamentum facere nõ poſſet, puberi muto ſubſtituere pater pupillariter poterat abſque principis permiſſu, aut hodiè verò poteſt. Nam in l. humanitatis. C. de impuber. de muto nihil cauetur.
3 Sanè ſi mutus literas ſciat, non impetrabit pater vt pupillariter ſubſtituere poſſit, cui per l. diſcretis. C. qui teſta. fac. poſ. teſtamenti factionem dederit imperator.

4 Ait Iureconſ. *Mutus duxit vxorem.*) Mutus contrahere matrimonium poteſt: cùm aliter, quàm oratione, conſenſus declaretur. l. mutus. de iure dotium.

Ait Iureconſ. *Poſt mortem patris.*) Ducta iàm à
5 filio vxore, non facilè pater petiiſſet à principe, vt filio hęredem dare poſſet: ne ominari videretur ſterile & infœcundum fore filij matrimonium, cuius ipſe auctor fuiſſet.

Ait Iureconſ. *Naſcitur ei filius.*) Cuius agnatione teſtamentum rumpi conſtat.

Ait Iureconſ. *Beneficia principalis.*) Beneficia, priuilegia appellantur. l. vlt. de conſt. princ.
6 Quæ ipſos principes interpretari oportet. Neque enim fas eſt principali benignitati quemquam

quam modum ſtatuere. l. Neratius de reg. iur.

Ait Iureconſ. *In eadem valetudine.*) Mutum morboſum eſſe ſcribit Iureconſultus in l. Mutum. de ædil. edicto.

Ait Iureconſ. *Vt quemadmodum Iure ciuili*) Pupillarem ſubſtitutionem iuris ciuilis eſſe ſuperius diximus, quamuis legitima non ſit 7

Ait Iureconſ. *Ità princeps imitatus,*) Neque alius imitari potuit ius pupillaris ſubſtitutionis, quæ, vti iàm diximus, contrà legis rationẽ introducta moribus eſſet.

Ait Iureconſ. *Nàm & ſi furioſo.*) Nullam furoris intermiſſionem habenti. Is enim demùm teſtamenti factionem non habet. l. furioſi. C. qui teſt. fac. poſ. Et in hoc olim patri neceſſarium erat priuilegium. Hodiè neceſſarium non eſt: 8 cùm per l. humanitatis. ex priuilegiario factum ſit ciuile ſubſtituendi genus. Et hanc ſubſtitutionem poſſit hodiè vel pupillarem appellare, vti in principio diximus. Quæ verò filio muto, & ſurdo fiunt ſubſtitutiones, ex principis priuilegio fiant neceſſe eſt: neque in certum vllum ſubſtitutionis genus referri poſſunt: De quibus cùm in d. l. humanitatis. nihil caueatur, in conſequentiam trahi ius pupillarium ſubſtitutionum non opportet,

Ait Iureconſ. *Etenim iniquum incipit, &c*) Priuilegium principis iniquum eſt, quod princeps aliqui tribuit cùm alterius iniuria. 9

Ait Iureconſ. *An iure habere cœperit ſuum heredem.*) Cur legitimi hẹredes iniquum non faciunt

ciunt principis priuilegium, ſui autem faciunt? Et dicendum eſt, ſuis auferri bona, quorum etiam viuis parentibus in poſſeſſione ſunt.

Ait Iureconſ. *Nec enim aut patrem, &c.*) Si pater non cogitauit, neque princeps cogitauit, qui nihil aliud, quàm patris preces admiſit.

Ait Iureconſ. *Vt eum, qui poſteà naſceretur.*) Remoueret à ſucceſſione. Id quod ſine principe facere potuiſſet, §. poſthumi quoque. de exhęred. liber. in Inſtit.

Ait Iureconſ. *Nec intereſt quemadmodum.*) Siuè enim permittat, vt alicui ex liberis nominatim pater ſubſtituat, ſiue generaliter permittat, vt filiis puberibus mutis ſubſtituat, valebit ſubſtitutio: patri namque tribuitur priuilegium.

§. I.

A*It Paulus.* Item quæro, ſi ità facta proponatur ſubſtitutio: Filius meus ſi intrà decem annos deceſſerit, Titius hæres eſto: ſi intrà XIIII. Męuius: filiúſque octo annorum deceſſerit: vtrum Titius ſolus ex ſubſtitutione ei hęres erit, an & Męuius? Quia certum eſt, & intrà decimum annum, & intrà quartumdecimum annum filium deceſſiſſe. Reſpondi, omne quidem ſpatium, quod eſt intrà pubertatem, libe-

rum

rum eſſe patri ad ſubſtituendum filio. Sed finis huius, pubertas eſt. Magis autem eſt, in vtroque eorum tempus ſuum ſeparatim ſeruari. Niſi contraria voluntas teſtatoris apertè oſtendatur.

SVMMARIVM.

1. Subſtitutio dicitur à iureconſulto conditionalis inſtitutio.

GOVEANVS.

Paragraphus hic, lucem interpretis non deſiderat, in quo & dubitationis & deciſionis ratio apertè ponitur. Illud dumtaxat notandum eſt: ſubſtitutionem à Iureconſulto apellari, quæ conditionalis inſtitutio eſt, niſi præceſſiſſe intelligamus inſtitutionem. Qui enim ità ſcribit SI FILIVS MEVS INTRA DECIMAM ANNVM DECESSERIT, TITIVS HAERES ESTO: Titium ſub conditione inſtituit: ſubſtituit cùm ità ſcribit, FILIVS HAERES ESTO. SI FILIVS INTRA DECIMVM ANNVM DECESSERIT, TITIVS HAERES ESTO. De quo diximus ad l. j. huius tituli.

§ II.

A*It Paulus.* Lucius Titius, cùm haberet filios in poteſtate, vxorem hære

hæredem ſcripſit, & ei ſubſtituit filios. Quæſitum eſt, an inſtitutio vxoris nullius momenti ſit, eò quòd ab eo gradu filij non eſſent exhæredati? Reſpondi, eum gradum, à quo filij præteriti ſunt, nullius eſſe momenti. Et ideò cùm iidē ſubſtituti proponantur, ex teſtamento eos hæredes extitiſſe videri. Scilicet quia non in totum teſtamentum infirmat filius: ſed tantùm eum gradum, qui ab initio non valuit. Sicut reſponſum eſt, ſi à primo ſit filius præteritus, à ſecundo exhęredatus. Nihil autem intereſt, qua ratione ſecundi hæredis inſtitutio valeat: vtrum quia ab eo filius exhæredatus eſt, an quia ipſe filius ſubſtitutus eſt.

SVMMARIVM.

1. *Quare ad alios hæreditates noſtras transferre non poßimus, niſi eas prius filiis quos in familia relinquimus, auferamus?*
2. *Auferendi vnica ratio, per Exhæredationem.*
3. *Præteritio filij, eum dumtaxat teſtamenti gradum vitiat, à quo præteritus eſt.*

GOVEANVS.

Filij, quos in poteſtate habemus, etiam viuentibus nobis rerum noſtrarum quodam modo domini

mini ſunt.l.in ſuis.de libr.& poſthu. Vndè fit vt 1
ad alios hęreditates noſtras transferre non poſſimus,niſi eas priùs filiis, quos in familia relinquimus, auferamus: auferendi autem vna ratio eſt, 2
per exhęredationem. Itaque filio,qui in poteſtate eſt, præterito, inutile teſtamentum eſt.l.inter cætera de lib. & poſthu. Quin & emancipatos, quos iure ciuili neque hæredes inſtituere, neque exhęredare neceſſe erat, tamen Prætor iubebat, ſi non inſtituerentur hęredes,exhęredari:maſculos nominatim, fœminas inter cæteros:alioquin contra tabulas bonorum poſſeſſionem dabat. §. emācipatos,de exhęr, liber.li.ij.Inſtit.Qui locus deſumptus eſt ex Vlpiani Inſtitutionib. tit. Qui hære.inſtit.poſſ.Non in totum autem filij prętęritio vitiat teſtamentum, ſed eum dumtaxat gra- 3
dum,à quo præteritus eſt:cùm in ſecundo,& tertio, & reliquis gradibus conſiſtere poſſit teſtamentum. De quo ſcripſimus ad l. j. huius tit. Quare ſi à primo gradu filius præteritus proponatur, & ſecundo gradu inſtitutus, in ſecundo gradu verſabitur hæreditas, & ex teſtamento filius patri hæres exiſtet. Idem dicendum, ſi à primo gradu præteritus ſit, & à ſecundo exhęredatus: ſecundus namque gradus valet, & in eo hęreditas conſiſtit. l. & ſi pepercerit. §.vltim. de libr. & poſthum. l. ſi filius. de hæred.inſtit. Illud enim aduertendum eſt, quamuis primus gradus non valeat, neque ab eo hęreditas deferri poſſit, filium tamen dici ſubſtitutum, quia ſecundum eum hęredem pater fecerit.

§. fin.

§. fin.

AIt Paulus. Iulianus Longinus pater eos, quos ſibi hæredes inſtituerat, filiis ità ſubſtituit, Quiſquis ſibi hęres eſſet. Vnus ex hæredibus inſtitutis, qui tacitam fidem accommodauerat, vt non capienti partem ex eo, quod acceperat, daret, ad ſubſtitutionem impuberis admiſſus, vtrũ pro ea parte, pro quæ ſcriptus fuit veniat? an verò pro ea, quã acceperat, ità vt augeatur eius pars in ſubſtitutione? Reſpõdi, qui in fraudẽ legũ fidẽ accõmodat, adeundo hæres efficitur. Nec deſinet hæres eſſe, licèt res, quæ ità relictæ ſunt, auferantur. Vndè & ex ſecundis tabulis in tantum hęres eſſe poteſt, inquantum ſcriptus eſſet. Satis enim punitus eſt in eo, in quo fecit cõtra legẽ. Quinimò & ſi deſineret hæres eſſe, idem dicerẽ. Quemadmodũ intelligendum eſt in eo, qui cùm ſcriptus eſſet hęres, poſtquàm adiiſſet hæreditatem, in ſeruitutem redactus eſt, & poſteà libertate donatus eſt: cui permiſsũ eſt ad ſubſtitutionẽ venire, quæ ei in teſtamẽto fuerat relicta. Licèt enim hęreditatem ex inſtitutione amiſit: tamen ex

ſubſtitu

ſubſtitutione iſtam portionem quam amiſit, percepturum.

SVMMARIVM.

1. *Portiones adſcriptæ in inſtitutionibus, repetitæ cenſentur in ſubſtitutionibus.*
2. *Fideicommiſſa tacitè relinqui poſſunt, legata non item.*

GOVEANVS.

Ex hac ſubſtitutione, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, FILIO IMPVBERI HÆRES ESTO, admittitur & qui hæres eſſe deſit. l. in ſubſtitutione. ſuprà eod. Multò ergo magis is, qui hæres eſſe non deſinit, ſed rem dumtaxat amiſit, vt is, cui fiſcus rem aufert, propterea quòd in fraudem legum fidem tacitè teſtatori accommodauit, reſtituturum ſe partem, ex eo, quod acciperet, ei, quem lex capere prohibet: quæ tacita fideicommiſſa appellantur. Hic igitur & hæres ex ſecundis tabulis erit, & ex ea parte, ex qua hæres inſtitutus eſt. Portiones namque 1
adſcriptæ in inſtitutionibus, repetitæ in ſubſtitutionibus cenſentur: ſatiſque in eo punitus eſt, in
quo fecit contrà legem. Illud prætereundum non 2
eſt, fideicommiſſa tacitè relinqui poſſe, legata non poſſe: vt potè quæ niſi in teſtamento relinqui non poſſint, fideicommiſſa autem & extrà teſtamentum, & ſolo nutu relinquantur. l. nutu. de leg. iij.

XLIIII. Idem libro decimo Quæſtionum.

EX pupillari teſtamento ſuperiùs principale neque ex parte, neque

in totum confirmari poſſe, Mætianus ſcripſit.

SVMMARIVM.

1. *Pupillaris ſubſtitutio ad bona dumtaxat pupilli pertinet.*
2. *Legis huius ratio.*
3. *Codicillis hæreditas non datur.*

GOVEANVS.

Ex pupillari ſubſtitutione pupillo etiam abſtinenti ſucceditur, patri non ſucceditur, neque
1 ex parte, ſi filius ex parte erat inſtitutus, neque in totum, ſi ex aſſe. Vti namque pluribus locis docuimus, pupillaris ſubſtitutio ad bona dum-
2 taxat pupilli pertinet. Lex hæc, rationem illam habet, ne pupillaris ſubſtitutio teſtamentum, ex quo ipſa valet, confirmare videatur. Quæ eadem
3 ratio facit, ne codicillis hæreditas detur. l. quod per manus. de iure codic. Bartoli ſanè ſententiam exiſtimantis, per vulgarem ſubſtitutionem in pupillari contentam ſuccedi teſtatori, vel vna hæc lex confutare poſſit.

XLV. *Idem libro duodecimo Reſponſorum.*

LVCIVS Titius legitimum filium & alterum naturalem hæredes inſtituit, eóſque inuicem ſubſtituit. Titius legitimus filius, quem pater anniculum reliquit,

reliquit, pòſt patris mortem impubes deceſſit ſuperſtite matre & fratre naturali, quem etiam cohæredem habebat. Quæro, an hæreditas eius ad Titium naturalem fratrem ex cauſa ſubſtitutionis pertineat, an verò ad matrem? Reſpondi, ad primum caſum non exiſtentium hæredum ſubſtitutionem, de qua quęritur, pertinere. Non ad ſequentem, ſi quis eorum poſteà deceſſiſſet intrà pubertatem. Cùm in naturalis filij perſona duplex ſubſtitutio locum habere non poſſit. Et ideò ad matrem legitimi filij hæreditas ab inteſtato pertinet. Aliter ſi eiuſdē ætatis liberi inſtituti, inuicémque ſubſtituti fuiſſent, tùm enim altero defuncto intrà pubertatem, eius ſucceſſio non ad matrem, ſed ad ſubſtitutum fratrem eius deuoluitur.

SVMMARIVM.

1. *Reciprocans ſubſtitutio imparibus perſonis facta vno eodémque verbo, quo caſu valeat?*
2. *Vnius eiuſdémque verbi vis duplex in vnius perſona eſſe non poteſt, in alterius verò ſimplex.*

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. iã hoc

 iure.

iure. Ex reſcripto Diuorum Seueri & Antonini,
1 reciprocans ſubſtitutio imparibus perſonis vno eodémque verbo facta, in eum dumtaxat caſum valet, quo vtrique ſubſtitui poteſt: cum abſur-
2 dum & incongruens ſit, vnius eiuſdémque verbi in alterius perſona vim eſſe duplicem, in alterius verò ſimplicem. Quæ eadem ratio decidendi eſt in l. quamuis. C. de impub. Si igitur filios: alterum naturalem, alterum legitimum pater inuicem ſubſtituat communi verbo, hoc modo, EOSQVE INVICEM SVBSTITVO: & hîc quæſita hæreditate impubes decedat, mater ad legitimam filij hæreditatem ab inteſtato admittetur, ſiuè quiuis alius pueri legitimus hæres. Neque enim in ſecundum caſum, legitimo naturalem ſubſtituiſſe pater intelligitur, qui naturali in vulgarem dumtaxat caſum ſubſtituere poterat. Matris autem meminit Iureconſultus quia ſic ex facto contigerat, non quia ſola mater ad legitimam pueri ſucceſſionem admitti poſſit.

§. fin.

AIt *Paulus*. Paulus reſpondit, Si omnes inſtituti hæredes, omnibus inuicem ſubſtituti eſſent: eius portionem, qui quibuſdam defunctis poſteà portionem ſuam repudiauit, ad eum ſolum, qui eo tempore ſuperuixit, ex ſubſtitution pertinere.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Vbi ſubſtitutorum nemo ſupereſt, defunctorum hæredes iure accreſcendi vtuntur.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. qui plures. Quemadmodum ſubſtitutio facta iis verbis, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, in vnius perſona conſiſtit, vti diximus ad l. ſi pater filio. neque ad eam hæredes eorum, qui quæſitis ſuis portionibus deceſſerunt, admittũtur, quamdiu vnus aliquis ex ſubſtitutis ſupereſt. l. ſi ex pluribus. §. alia cauſa. de ſuis & legit. hæred. (ſic enim locum eum intelligendum puto) ità reciproca ſubſtitutio verbo communi facta, ei ſoli prodeſt, qui eo tempore ſuperuixit, quo conditio ſubſtitutionis extitit. Sanè ſi ſubſtitutorum nemo ſuperſit, tùm defunctorum hæredes iure accreſcendi vtentur. Non idem dicendum eſt in pluribus legitimis hæredibus: quorum cohæredes defunctorum hæredibus in iure accreſcendi non obſtant. d. l. ſi ex pluribus. 1

XLVI. Idem libro tertio Reſponſorum.

PATERFAMILIAS primis tabulis poſthumo hærede inſtituto, ſecundis tabulis, ſibi vel filio, ſi intrà pubertatem deceſſiſſet, Caium Seium fratrem ſubſtituit: deindè Titium Caio Seio: Poſteà ſic dixit, QVOD ſi Caius Seius

frater meus primo loco ſubſtitutus, hæres mihi eſſet, tunc Titio fideicommiſſum relinquo. Quęro, cùm filius patri hæres extiterit, eóque intrà pubertatem mortuo, frater teſtatoris ex ſubſtitutione hæres ſit: an fideicommiſſum debeatur, cùm ità relictum ſit, ſi Caius frater ſuus ſibi hæres extitiſſet. Reſpondi, defuncti fratrem, qui in vtrumque caſum inſtitutus vel ſubſtitutus eſt, filio impubere defuncto, ea, quæ teſtator reliquit, præſtare debere. Nec aduerſari hæc verba, Quòd ſi Caius Seius mihi hæres erit, tùnc dari volo: cùm verum ſit, eum teſtatori hæredem extitiſſe.

GOVEANVS.

Si teſtator Seio, quem ſibi & filio impuberi ſubſtituit, Titium porrò ſubſtituat, & à Seio, ſi ſibi hæres ſit, Titio fideicommiſſum relinquat: ſiue patri, ſiue filio hæres Seius exiſtat, Titio fideicommiſſum debebitur. Nam & qui filio ex pupillari ſubſtitutione hæres extitit, mihi quoque videri poteſt hæres extitiſſe. De quo ſcripſimus ad l.j. huius Tit. locíſque aliis compluribus. Adiuuat hanc ſententiam illa præterea ratio, quòd ſecundarum tabularum legata & fideicommiſſa, de patrimonio teſtatoris præſtari intelliguntur. De quo plenè ſcripſimus ad l.

in

in ratione. §. quod vulgò. ad leg. Falcid.

XLVII. *Scæuola libro ſecundo Reſponſorum.*

QVi habebat filium & filiam impuberes, inſtituto filio hęrede, filiam exhæredauit. Et ſi filius intrà pubertatem deceſſiſſet, filiam eidem ſubſtituit. Sed filiæ, ſi antè, quàm nuberet, deceſſiſſet: vxorem ſuam, item ſororem ſuam ſubſtituit. Quæro, cùm filia pubes prior deceſſerit, deinde frater eius impubes, an filij hæreditas ad vxorem & ſororem teſtatoris iure ſubſtitutionis pertineat? Reſpondi, ſecundùm ea, quæ proponerentur, non pertinere.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. Cohæredi.

XLVIII. *Idem libro ſingular. Quæſtion. publicè tractatarum.*

SEruum communem habemus: Hic hæres ſcriptus eſt: Et ſi hæres non ſit, Mæuius illi ſubſtitutus eſt. Alterius iuſſu dominorum adiit hæreditatem, alterius non. Quæritur, an ſubſtituto locus ſit, an non? Et verius eſt, ſubſtituto locum eſſe.

SVMMARIVM.

1. *Subſtitutio potentior eſt iure accreſcendi.*
2. *Seruus communis cum hæres inſtituitur, vicem pluriùm perſonarum ſuſtinet.*
3. *Seruo communi proprietate legata, inter dominos non eſt ius accreſcendi. Secus legato vſufructu.*

GOVEANVS.

Si ſeruus ſubſtitutum non haberet, altera portio, portioni per ſeruum quæſitæ alteri domino accreſceret. l. ſeruus communis. de acqui. hæ-
1 re. l. cogi. §. ſi ſeruo. ad Trebellian. Verùm ſubſtitutio potentior eſt iure accreſcendi, vti multis locis oſtendimus. Cùm igitur ſeruus communis
2 hæres inſtituitur, vicem plurium perſonarum ſuſtinet, quibus pro dominicis partibus acquirit.
3 d. l. ſeruus. Vndè fit, vt ſi ſeruo communi proprietas legetur, inter dominos non ſit ius accreſcendi. l. & Proculo. de leg. ij. Quamuis in vſufructu ſecus ſit. l. j. de vſufr. accreſc. Idque propter propriam & peculiarem vſusfructus naturam, quemadmodum à nobis ſcriptum eſt in libro de iure accreſcendi.

§. I.

A*It Scæuola*. Titius hæres eſto. Stichum Mæuio do lego. Stichus hæres eſto. Si Stichus hæres non erit, Stichus liber, hæréſq; eſto. In hac quæſtione in primis quærendum eſt, vtrum

vnus

vnus gradus ſit,an duo. Et an cauſa mutata ſit ſubſtitutionis, an eadem permaneat. Et quidem in pleriſque quæritur, an ipſe ſibi ſubſtitui poſſit. Et reſpondetur,cauſa inſtitutionis mutata ſubſtitui poſſe. Igitur ſi Titius hæres ſcriptus ſit,& ſi hæres non ſit, idē hæres eſſe iuſſus ſit:ſubſtitutio nullius momenti erit. Sed ſi ſub cōditione quis hæres ſcriptus ſit,purè autē ſubſtitutus eſt, cauſa mutatur. Quoniam ex inſtitutione deficere poteſt conditio,& ſubſtitutioni locū afferre. Sed ſi extiterit cōditio, duæ puræ ſunt. Et ideò nullius momenti erit ſubſtitutio.Contrà ſi puré quis inſtituatur, deindè ſub conditione ſibi ſubſtituatur: nihil facit ſubſtitutio conditionalis:nec mutata intelligitur:quippè cū & ſi extiterit conditio, duæ puræ ſunt inſtitutiones.Secundum hęc,propoſita quæſtio manifeſtetur,Titius hæres eſto. Stichum Mæuio do lego.Stichus hæres eſto.Si Stichus hæres non erit; Stichus liber,hęréſque eſto.Nos dicimus,quando eodem teſtamento & legatus ſit Stichus, & libertatē accepit, præualere libertatem.Et ſi præualet libertas, nō de-

 beri

beri legatum. Et ideò iuſſu legatarij non poſſe adire hæreditatẽ. Ac per hoc verũ eſt, Stichum hæredem non eſſe. Et ex ſequẽtibus verbis libertatem illi competere: cũ vnus gradus videatur. Quid ergo ſi non adierit Titius? Incipiet ex ſubſtitutione Stichus liber & hæres eſſe. Porrò quamdiu non adiit iuſſu legatarij, nec ex cauſa legati intelligitur legatarij eſſe effectus. Et ideo certum eſt, illũ hęredẽ non eſſe. Ac per hoc ex his verbis, ſi hæres non erit, Stichus liber, hęréſque eſtō, Stichus liber & hæres exiſtet. Hoc autem quod ſentimus, Iulianus quoque in libris ſuis probat.

SVMMARIVM.

1. *Tria præmittuntur pro intelligentia huius §.*
2. *Species huius §.*
3. *Quæ ſolent quæri ex ſententia Scæuolæ ad ſpeciem huius §.*

GOVEANVS.

1 Ad §. huius intellectum tria præmittenda ſunt. Primum, ſi ſeruus legatus inſtituatur, hæreditatis huius dies adita demum hæreditate cedit, quemadmodum & legati ſeruo legato relicti, l. hæredis aditio. quando di. leg. ced. l. vnica. § libertatibus, de caduc. tollend. Alterum, cùm ſeruus

ſeruus legatus hæres inſtituitur, verba hæc SI HÆRES NON ERIT, hunc dumtaxat caſum recipiunt, ſi alium hæredem nõ fecerit: Id quod per §. hunc manifeſtè probatur. Tertium, cùm ſeruo legato libertas eodem teſtamento adſcribitur, libertatis cauſa præualet, & legatũ ademptum intelligitur. Secundùm hæc, de propoſita 2
ſpecie conſideremus, TITIVS HÆRES ESTO: STICHVM MÆVIO DO, LEGO: STICHVS HÆRES ESTO: SI STICHVS HÆRES NON ERIT, STICHVS LIBER, HAERESQVE ESTO. Ex hac ſcriptura à Titio hæreditate adita, Stichum ex cauſa legati peteret Mæuius, niſi Stichus liber eſſe iuſſus eſſet. Quare iuſſu Mæuij adire Stichus hæreditatem non poteſt: Et per hoc verum eſt, Stichum hæredem nõ eſſe. Ideóque ex ſequentibus verbis Sticho libertas competit. vti enim in principio poſuimus, verba hæc, SI HAERES NON ERIT, quæ in ſeruo alieno plures admittunt caſus, l. paterfamiliâs. de hæred. inſt. in ſeruo proprio legato & inſtituto, hunc dumtaxat recipiunt intellectum, ſi legatarij iuſſu nõ adierit. Titio autem non adeunte, ex ſubſtitutione Stichus liber & hæres eſſe incipit. Neque verendum eſt, quia ex inſtitutione Stichus libertatem conſequi non poteſt, non adeunte ſcilicet Titio, ne legatarij factus interim Stichus intelligatur. Neq; enim legatarij Stichus fieri poteſt antè, quàm adeatur hæreditas. Stichus autem ipſe niſi legatarij iuſſu adire non poteſt. Iubere porrò legatarius qui poteſt nondum dominus effectus? Certum itaque,

que eſt, non adeunte Titio propter hanc iuris inexplicabilem perplexitatem, Stichum ex inſtitutione hæredem non eſſe, quemadmodum in ſuperiore caſu propter libertatem eodem teſtamento adſcriptam. Quare ex iis verbis, SI STICHVS HAERES NON ERIT, STICHVS LIBER, HAERESQVE ESTO, liber & hæres erit.
3 Ad ea, quæ in propoſita ſpecie Scæuola quęri ſolere ſcribit, nûm gradus vnus ſit, Et nûm cauſa inſtitutionis in ſubſtitutione mutetur? ſic reſpondeo: Duos eſſe gradus, cùm Stichus legatus inſtituitur, & ſibi ſubſtituitur. Propè enim eſſe, vt cùm alij acquirat hæreditatem, alij ſubſtitutus videatur. Qui ſi legatus non eſſet, vnum dumtaxat gradum faceret inſtitutus, & ſibi ſubſtitutus. l. Sed ſi plures. §. vlt. ſuprà eod. Verùm adeunte Titio, cùm libertas legatum tollat, vnus gradus intelligitur, ac ſi teſtator ſcripſiſſet, TITIVS HAERES ESTO. STICHVS LIBER ESTO. Non adeunte verò Titio, duo gradus ſunt, & intelliguntur: Cùm hoc caſu ademptum legatum intelligi nihil ſit neceſſe, ad quod, propter iuris, quam diximus, perplexitatem, legatarius peruenire non poteſt, ſeruo etiam libertate non relicta. Quæri autem de cauſæ mutatione in duobus gradibus nihil eſt neceſſe. In vno gradu ea quæſtio neceſſaria eſt, cùm citrà cauſæ mutationem, nemo ſibi vtiliter ſubſtituatur. d. l. ſed ſi plures. Quo in loco vnus gradus eſſe dicitur, ſiuè is, qui ſibi ſubſtituitur, cohæredem habeat, ſiuè non habeat, niſi hoc modo ſubſtituatur. TITIVS HAERES ESTO. STICHVS HAERES

RES ESTO. SI TITIVS HAERES NON ERIT, STICHVS LIBER, ET HAERES, ET IN EIVS PARTEM ESTO. Illa queſtio prætermittenda non eſt: Quamobrem adeunte Titio, Stichus hæres non ſit ex inſtitutione: cùm libertatem eodem teſtamento accipiat, per l. ij. de manumiſ. teſtam. Et reſpondendum eſt, ideò fieri, quia ſi Stichus hæres ſit ex inſtitutione, falſum erit, Stichum hæredem non eſſe. Itaque Stichus liber non erit: cùm ità liber eſſe iubeatur, SI HÆRES NON ERIT. Rurſum ſi liber nō ſit, hæres eſſe non poteſt. Sequens illa quæſtio eſt, cur ex ſubſtitutione hæres non eſt. Et dicendum eſt, à Titio in hac hæreditate Stichum anteuerti, cùm in primo gradu Titius hæreditatē accipiat, in ſecundo Stichus. Et hæc ſententia mihi videtur. §. huius longè obſcuriſſimi.

§. fin.

AIt *Scæuola*. Si pupillus ſubſtitutum ſibi ſeruum alienauerit, eumque emptor liberum hæredémque inſtituerit, numquid iſte in ſubſtitutione habeat ſtatum vniuerſum? Et ſi quidem pupillus ad pubertatem peruenerit, neceſſarius ex teſtâmento emptori hæres exiſtit. Si verò intrà pubertatem deceſſerit, ex ſubſtitutione quidem liber & hæres fit, & neceſſarius patri pupilli, emptori autem

autem voluntarius hæres exiſtit.

SVMMARIVM.

1. *Summa huius* §.
2. *Hæredes neceſſarij, ſtatim ſunt hæredes mortuo teſtatore.*

GOVEANVS.

1 De ſententia §. huius diximus ad l. ſi ſeruus communis. ſuprà eod. Summa hæc eſt: Seruum pupillo ſubſtitutum cum libertate, neceſſarium fieri nō ſolùm pupillo, verùm etiam patri: Alienari tamen interim poſſe à pupillo: ſed eam alienationem non obſtare quò minus eueniente conditione pupillaris ſubſtitutionis, liber & hæres neceſſarius fiat. Itaque à nouo domino inſtitutus, ei neceſſarius hæres non fiet. Egreſſo ſanè pupillo pubertatem, nouo domino neceſſarius hæres exiſtit. l. ſi paterfamiliâs. de hær. inſt. Illud prætereundum non eſt, aliis in libris legi STA-
2 TIM. Et ſanè hæredes neceſſarij, ſtatim hæredes ſunt mortuo teſtatore. l. j. §. prætermittere. ſi quis omiſſa cauſa teſtam. Et hæc ad titulum de vulgari & pupillari ſubſtitutione dictabat ANTONIVS GOVEANVS Valentiæ Delphinatus, anno à Chriſto nato M. D. LV.

ANTO

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI,

DE IVRE ACCRESCENDI LIBER.

ANTONIVS GOVEANVS ANDREÆ GOVEANO FRATRI. S.

CVM multæ res in iure Ciuili nequaquã ſatis adhùc explicatæ ſint, tum perobſcura, Andrea frater, quæſtio eſt de iure accreſcendi. De qua literis tàm variæ proditæ ſunt, támque diſcrepantes ſententiæ, vt non leue operæpretium facturum me exiſtimauerim, ſi de re tàm incerta, certi aliquid adferre poſſem. Studioſè itaque Pãdectarum locis, iis, qui quæſtionis huius proprij videbantur, conquiſitis, noſtroq; adhibito ordine, illud efficere cónati ſumus, ne qua magna, in parte hac iuris ſupereſſet dubitatio. Quicquid autem eſt quod effecimus, tibi damus, dicamusq; naturæ atq; animo fratri, beneficijs parenti. Vale. Toloſæ Id. Aug. An. à Chriſto nato M. D. XLIX.

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI,

De Iure Accreſcendi Liber.

SVMMARIVM.

1 *Ius accreſcendi comparatur alluuioni.*
2 *Ius accreſcendi interdum reale, interdum perſonale.*
3 *Libri huius diſpoſitio.*
4 *Coniunctionum tria genera.*
5 *1. Re & verbo coniuncti.*
6 *In parte coniuncti cæteris anteferuntur.*
7 *Re & verbo coniuncti ab initio partes faciunt, at re coniuncti concurſu.*
8 *Limitatio præcedentium.*
9 *2. Re coniuncti, hi Imp. diſiuncti dicuntur.*
10 *Re coniunctus in parte coniuncti potior non eſt.*
11 *Olim re in eadem duobus legata per damnationem non fiebat concurſus.*
12 *Notatur Accurſius.*
13 *Vera ſententia l. Re coniuncti.*
14 *3. Verbis coniuncti. Et inter hoc ius accreſcendi locum non habet.*

15 *Contrariis reſpondetur.*

16 *Inter coheredes ius accreſcendi reperitur.*

17 *Coheredi vacans pars cum onere accreſcit.*

18 *Cur inter coheredes quibus proprietas, deducto vſufructu legata, in vſufructu ius accreſcendi non ſit.*

19 *Coniunctio inter coheredes prælationem inducit ratione hæreditatis.*

20 *Non ratione rei.*

21 *Subſtitutus coniuncto præfertur.*

22 *Non ſolum inter heredes teſtamentarios ius accreſcendi reperitur, ſed & inter legitimos.*

23 *Etiam inter bonorum poſſeſſores.*

24 *Et in querela inofficioſi teſtamenti.*

25 *Inter legatarios ratione coniunctionis quoque ius accreſcendi eſt.*

26 *Coniunctio rei & verbi, item rei tantùm inducit ius accreſcendi, ſed non coniunctio verbi.*

27 *Quando inter plures dominos ius accreſcendi reperiatur.*

28 *Ius vſusfructus indiuiduum.*

29 *Quid vſusfructus à proprietate in iure accreſcendi differat.*

30 *An in ſpecie l. ſi duo de iureiurando. reperiatur ius accreſcendi.*

31 *Excuſat ſe author quare interdum à Bartolo recedat.*

32 *Et cur ipſe non ſenex in ſtudio iuris ſcribat.*

1 QVOD per alluuionem accedit, accreſcere dicitur. l. inſula. §. ergo. de acquirẽd. rer. domin. Itaque alluuioni compara-

tur

tur ius accreſcendi.l.ſi Titio.de vſufru. Neque id abs re,nàm vt alluuio tacitum,laténſque eſt augmentum,ità quod accreſcit,tacitè,latenter,ipſoque iure accedit:hoc eſt,ſine nouo vllo facto noſtro.l.ſed cum patrono.de bono.poſſ.Vndè fit,vt minore,qui hæreditatem adierat,reſtituto, ei datus cohæres poſſit accreſcentem minoris partem acquirere.l.ſi minor.De acqui.hæred.Subſtituto autem vulgari locus non ſit poſt aditam à minore hæreditatem,quamuis poſteà reſtituto. l. poſt aditam.C.de impub. Excepto ſeruo hærede neceſſario.l. & ſi ſine.§.ſed quod Papinianus:de minoribus.De quo plura ſcripſimus in commentario de ſubſtitutionib.Ius autem hoc accreſcendi 2
reale interdum eſt,interdum perſonale. Perſonale in vſufructu.l. interdum. de vſufru. accreſ. l. ſi Titio.de vſufru.l.& an eadem. de excep. rei iudi. De quo plura ſuo loco. Quod autem Iureconſ. accreſcere dicunt,interdum Imperator dicit non decreſcere. §. vbi autem. C. de caduc. tollend. Quod ius in coniunctis dumtaxat re verſatur. Re 3
peritur autem ius hoc inter coniunctos cohæredes tàm teſtamentarios,quàm legitimos , bonorum poſſeſſores,eos,qui querela inofficioſi agũt, legatarios,plures dominos , quorum ſeruo vſusfructus legatur:de quibus omnibus eo, quo propoſuimus ordine,dicemus. Dicemus autem ad 4
modum.Primò igitur de coniunctis , & coniunctionum tria genera facit Iureconſultus in l. triplici.de verbor.ſignif.l.re coniuncti.de legat.tertiò. Rei & verbi,rei tantùm,& verbi tantum. Re 5
& verbo coniuncti ſunt,quibus ità legatur,TITIO

ET MAEVIO FVNDVM SEMPRONIANVM DO LEGO. Re tantùm, quibus ita legatur, TITIO FVNDVM SEMPRONIANVM DO LEGO, EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO DO LEGO. verbis tantùm, quibus ſic legatur, TITIO ET MAEVIO FVNDVM SEMPRONIANVM AEQVIS PARTIBVS
6 DO LEGO. Re & verbo coniuncti eiuſdem perſonæ vice funguntur. l. planè. de legat. j. §. vbi autem. de cadu. tollen. Itaque in parte coniuncti cæteris anteferuntur. Neque obſtat, quod partes ab initio faciunt. l. planè. §. ſi coniunctim. de lega. j. Qui enim partes faciunt ab initio, partes non habent. Vt autem ius accreſcendi excludatur, neceſſe eſt partes habere ab initio legatarios, vt habent qui verbis dumtaxat coniuncti ſunt. l. re cõ-
7 iuncti. de leg. iij. Facere autem ab initio partes eò dicuntur qui re & verbo coniuncti ſunt, non quia pro parte ab vtroque legatum vindicetur: Nam ſolida res ſingulis legatur. Sed quia concurſu, hoc eſt, vtroque ſolidum vindicante legatario res inter eos ſcinditur. l. coniunctim. de leg. iij. l. planè. §. ſi coniunctim. de leg. primò. Et quia vnius perſonæ vicem ſuſtinent re & verbo coniuncti, ideo quod coniuncto accreſcit, cum onere accreſcit. §. vbi autem. de cadu. toll. Et qui partem non capit, partem facit. §. ſi coniunctim. iam citato. l. huiuſmodi. §. ſi Titio. de lega. j. l. ſi duobus. eod. titu. Niſi cùm vel ei, qui in rerum natura non erat tẽpore teſtamenti, & Titio legas. §. in primo. de cadu. tollen. Vel Titio & ei, quem ſolum hæredem ſcripſiſti. l. planè. §. ſi duobus. de legat. primo.

mo. Illud enim legatum pro non ſcripto habetur, quod ei, qui in rerum natura deſiit, relinquitur. Hoc autem inutile prorſus eſt, cùm eundem hæredem & legatarium eſſe iuris ratio non permittat. Seruo autem tuo ſi leges, euenire poteſt vt vtile legatum fiat. poteſt enim, cedente die legati, ſeruus liber reperiri. Item ſi mihi rem meam leges, réſque, legati die cedente, mea non ſit: vtile fit legatum. Vt autem mihi à me legetur vtiliter, id verò euenire nullo modo poteſt. Cùm igitur tibi, & ei, qui in rerum natura eſſe deſiit, aut tibi & hæredi rem eandem lego, partes non fiunt ab initio. Itáque tu ſolidum legatum aufers. In omnibus autem aliis ſpeciebus coniuncti re & verbis partes faciunt ab initio non concurſu, exceptis his, qui in vſufructu coniunguntur: qui niſi concurſu partes non faciunt. l. j. §. vltim. de vſufru. accreſc. Idque propter propriam quandam vſusfructus naturam. de qua infrà dicemus. Propter quam illud quoque euenit in vſufructu, vt niſi partes concurſu fiant, iuri accreſcendi in eo locus non ſit. l. idem Neratius (ſic enim legendum eſt, non INDE NERATIVS) de vſufru. accreſc. Et hæc de primo genere coniunctionum. Re autem coniunctus (quem diſiunctum Imper. appellat. §. his ita. & §. vbi autem. de caduc. tollend. Et Iureconſ. in l. prima. §. interdũ. de vſuf. accreſc. locíſque aliis compluribus) in parte re coniuncti potior non eſt, in l. re coniuncti. de leg. iij. Nam ſi idẽ fundus duobus cõiunctim legetur, & duobus rurſum ſeparatim, hoc modo, TITIO

8 (margin, beside "omnibus autem aliis")

9 (margin, beside "num. Re autem")

ET MÆVIO FVNDVM SEMPRONIANVM DO LEGO, EVNDEM FVNDVM CAIO LEGO, EVNDEM FVNDVM LVCIO LEGO. Si Lucius legatum repudiet, non Caio ſolùm, verùm & Titio & Mæuio accreſcit. Quibus omnibus eadem res ſine partibus legata

10 eſt, fiúntque trientes in parte Lucij. Quamuis autem potior non ſit re coniunctus in parte coniuncti, his, quibus eadem res legata eſt coniunctim, ius tamen accreſcendi in hac rei dumtaxat coniunctione locum habet. Et quidem ſine onere in legatis. §. vbi autem. de cadu. tollen. Et quia concurſu dumtaxat non ab initio partes faciunt diſiuncti, non concurrente legatario, alterius legatum non tàm augeri videtur, quàm non diminui: ideóque ius hoc non decreſcendi vocat Impe. §.

11 vbi autem de cadu. toll. Qui concurſus olim non fiebat, cùm res eadem duobus per damnationem legabatur. Tùm enim alter rem, alter æſtimationem auferebat, vti Caius teſtatur lib. ij. Inſtitut. de lega. De quo legati genere intelligenda verba ea ſunt Imperatoris in §. vbi autem, IN VNO TANTVMMODO GENERE LEGATI EAM

12 ACCIPIENS. Quem locum malè Accurſ. de legato vindicationis intellexit. Quam legatorum differentiam eo loco, quem citauimus, Imp. ſuſtulit. Itaque hodiè quocumque modo res eadem ſeparatim legatur, partes concurſu fiunt, niſi conſtet de contraria mente teſtatoris. l. ſi pluribus. de leg. primò. Neque verò exiſtimandum eſt, ſolos hos dici coniunctos, qui concurſu partes faciunt, quibúſque ſingulis ſolida res relinquitur.

Nam

Nam quod Iureconſult. ſcribit in l. coniunctim. de leg. tertiò, Coniunctim legari, eſſe rem ſolidã ſingulis relinqui, & inter eos cõcurſu partes fieri, non ſic eſt accipiendum, quaſi ſoli coniuncti ſint, qui re dumtaxat coniunguntur, de quibus Iureconſ. loqui conſtat: ſed vt hi etiam coniuncti dicantur, qui tamen propriè diſiuncti videntur, & dicuntur. Porrò autem ſi eadem res duobus ſeparatim legetur, & eadem res aliis rurſum duobus per partes hoc modo, PRIMO FVNDVM SEMPRONIANVM DO LEGO, SECVNDO EVNDEM FVNDVM DO LEGO, TERTIO ET QVARTO EVNDEM FVNDVM ÆQVIS PARTIB. DO LEGO. quæ- 12
ſtionis ait eſſe Iureconſ. in l. re coniuncti. an ad partem primi deficientem Tertius & Quartus vnà cum Secundo admittantur: & reſpondit Secundum dumtaxat admitti. Cauſa illa eſſe videtur, quòd quibus res pro parte legatur, ad portiones eorum, quibus ſinè partibus res eadem legatur, admitti non debet. & hæc ſententia eſt legis Re coniuncti. Quod aliter ſe habet in hæreditatibus, quemadmodum mox dicemus. Tertium & poſtremum coniunctionis genus, cùm per partes pluribus res eadem relinquitur, qui cùm partes neque ab initio, neque concurſu faciant, ſed habeant ſemper à teſtatore conſtitutas, l. re coniuncti. iure accreſcendi non vtantur. Qui enim ita ſcribit, TITIO ET MÆVIO, vel, TITIO CVM MAEVIO, vel, TITIO MAEVIOQVE FVNDVM AEQ. PARTIB. DO LEGO,

 non

non tàm coniungere videtur, quàm dicere celeriter
14 velle. l.ſi ità quis hæredes. De hær.inſti. Ius
autem accreſcendi, inter eos, qui ita coniunguntur,
non eſſe ſcribit Iureconſ. in l.cùm ſingulis.
De vſufr.accreſ. CVM SINGVLIS AB HÆREDIB. SINGVLIS EIVSDEM REI VSVSFRVCTVS LEGATVR, FRVCTVARII SEPARATI VIDENTVR NON MINVS, QVAM SI AEQVIS PORTIONIB. DVABVS EIVSDEM REI FRVCTVS LEGATVS FVISSET. VNDE FIT, VT INTER EOS IVS ACCRESCENDI NON SIT. Adiuuat hanc ſententiam Imperator in §.
ſi eadem res, de legatis. vbi inter coniunctos re
& verbo, & coniunctos item re dumtaxat, ius ac-
15 creſcendi verſari docet. De coniunctis verbo
non idem ſcribit. Neque obſtat l.ſi duob. §. ſi
Titio & poſthumo. De leg. primò. Quòd enim
inter Titium & poſthumum, quibus æquis partibus
res legatur, ius accreſcendi verſatur: ea ratione
fit, legati poſthumo relicti dies non cedit,
niſi nato demùm poſthumo, quemadmodum, ſi
quid ei, qui apud hoſtes eſt, legetur: cuius legati
dies ante reuerſionem non cedit. Item, ſi quid
ſeruo ſuo data libertate leget teſtator. Neque enim
legati huius antè hæredis aditionem dies cedit.
de quo ſcripſimus ad legem primam. §.ſed &
ſi ſeruo. Ad leg. Falcidiam. Non obſtat præterea
l.Mæuio dimidiam. de leg.ij. vbi non coniunctio
verbi ius accreſcendi inducit, ſed ipſius Iureconſulti
ratio. QVIA, ait, CVM SEPARATIM ET PARTES FVNDI ET TOTVS FVNDVS

LEGA-

LEGATVS SIT, NECESE EST VT EA PARS, QVAE CESSAT, PROPORTIONE LEGATI CVIQVE EORVM, QVIB. FVNDVS SEPARATIM LEGATVS EST, ACCRESCAT. Hęc Modeſtinus. Eò autem ceſſans portio Seij penes hæredem non relinquitur, quia Titius, cui totus fundus legatus eſt, hęredi obſtat, & obiicitur. Sed cùm is trientem dumtaxat ferat, Seij portio pro eadem parte ei accreſcet, ęquiſque partibus inter Męuium & Titium Seij pars diuidetur. Non obſtat poſtremò l. re coniuncti. cuius (vt iàm diximus) illa ſententia eſt, eos, quibus eadem res per partes legatur, ad portiones eorum non admitti, quibus eadem res ſine partibus legatur. Nàm quòd Imper. ſcribit in §. his ità. de cadu. tollend. Verbis coniunctos propter vnitatem ſermonis in vnum quaſi corpus videri redactos, accipiendum eſt, vbi coniũctio verbi ad rei coniunctionem accedit. Et hęc de coniunctis ſufficiant. Sequitur de cohęredibus videamus: inter quos ius accreſcendi neceſſariò reperitur, cùm ſit abſurdum eiuſdem hæreditatis partem agnoſcere, partem reſpuere. Si quis ergo ità ſcribat, TITIVM MAEVIVM AEQVIS PARTIB. HAEREDES INSTITVO. Ius inter eos erit accreſcendi, non propter verbi coniunctionem, & orationis celeritatem, ſed propter eam, quam diximus, cauſam. Vndè fit, vt nolenti Titio & inuito portio Mæuij accręſcat. §. his ità. de caduc. tollen. Cùm legatarij ceſsãtes portiones inuiti nõ agnoſcãt. §. vbi autẽ. de cadu. tollẽ. Nihil enim abſurdè 16

ſit, cùm penes hęredem hæ potiones relinquan-
17 tur. Accreſcit autē cohęredi vacās pars cum ſuo onere. §. his ità. l. ſi Titio. §. Iulianus. de leg. ij. Neque obſtat l. ſi duobus. de vſuf. accreſc. vbi duo-
18 bus hęredibus inſtitutis, proprietate deducto vſufructu legata, inter cohęredes negat Iureconſ. eſſe ius accreſcendi in vſufructu. Ideò nāque ius accreſcēdi inter cohæredes in hoc vſufructu eſſe nō poteſt, quia per partes videtur cōſtitutus: cùm ex proprietatis parte, quam quiſque præſtat hęres, vſumfructū deducat. Quare ſi contingat cohęredem partem ſuam repudiare, pars vſusfructus vacans cum proprietate conſolidabitur. Id ergo ſpeciale eſt in vſufructu propter propriam quandam vſusfructus naturam, de qua paulò pòſt
19 dicemus. Quamuis autem inter cohęredes ius hoc ſit accreſcendi ratione hęreditatis, tamē inter eos coniunctio prælationem inducit: vt, ſi duos in ſemiſſe coniungas in parte coniuncti, cōiūctus reliquis præfertur cohæredibus. Quod tùm demum fit, cùm portio, in qua coniuncti ſunt, expreſſa eſt: ſi enim ità inſtituas, TITIVS ET MAEVIVS EX VNDECIM VNCIIS HAEREDES SVNTO, CAIVS ET SEIVS HAEREDES SVNTO: inter Caium & Seium ius non erit pręlationis, ſed vacans Caij ſemuncia omnibus cohæredibus debetur. Nam quod ad ius accręſcendi attinet, coniuncti non ſunt, qui ſine portione inſtituuntur, idque ità Seruio viſum eſt. l. item quod Sabinus. de hęredib. inſtitu. Id autem intelligendum eſt relicta per partes hęreditate: nàm ſi ſine partibus hęredes inſtituantur hoc modo,

modo, TITIVS ET MAEVIVS HAERE-
DES SVNTO, SEIVS HAERES ESTO,
LVCIVS HAERES ESTO. Titius & Mæ-
uius iure pręlationis vtuntur in portione coniun-
cti. l. hęredes ſine partibus. de hęredib. inſtit. in l.
autem. Item quod Sabinus, Titio & Męuio in
vndecim vnciis coniunctim inſtitutis, Caius &
Lucius ſine parte coniunguntur. Sanè rei coniun- 20
ctio nullam prelationem inducit in hęreditati-
bus. Nàm ad partes eorum, qui ſeparatim hęre-
des inſtituuntur ſine partibus, omnes cohęredes
admittuntur. l. hęredes ſine. Quod in legatis ſe-
cus eſſe diximus. Verbi item coniunctio vt in le-
gatis, ità in hęreditatibus nullam inducit pręla-
tionem. l. ſi ità quis hęredes. de hæredib. inſti-
tuen. Quod autem diximus coniunctione indu-
ci pręlationem, accipiendum eſt inter ipſos co-
hęredes. Nàm ſubſtitutus quin coniuncto pręfe- 21
ratur, nulla dubitatio eſt. l. ęquiſſimum. §. ſi duo. de
bono. poſſeſſ. ſecun. tab. Cauſa illa eſt, quòd vo-
luntate teſtatoris vtitur ſubſtitutus, coniunctus
autem lege: quę minùs poteſt, ac pollet. Neque 22
ſolùm inter hęredes teſtamentarios ius accre-
ſcendi reperitur, verùm & inter legitimos. l. ſi Ti-
tio. §. Iulianus. de leg. ij. Itaque ſi alter ex legiti-
mis hęredibus portionem repudiet, alteri accre-
ſcit: & olim quidem ſine onere, ſed poſt reſcri-
ptum Seueri, quod legata & fideicommiſſa ab
inſtituto relicta debentur à ſubſtituto, cohęres
tanquam ſubſtitutus conſequenter cum onere
accreſcentem partem. Neque ſanè modica eſt
inter cohęredem & ſubſtitutum adfinitas, cùm

vterque

vterque vocetur ad vacantem partem eodem caſu, ſi inſtitutus, vel cohæres hæres non ſit. Neque obſtat l. j. §. vlt. de leg. iij. nã eo loco nõ de cohęrede loquitur Iureconſul. ſed de ſecundo gradu hęredum, quem debere negat à primo gradu relicta. Inter plures fideicommiſſarios ius accreſcendi non verſatur, remanétque vacans portio apud hæredem, niſi inuicem ſint ſubſtituti. l. Scęuola. ad Treb. De quo ad eum locum plenè ſcripſimus. Inter eum quoque, cui alter ex hæredibus rogatus eſt hæreditatis partem reſtituere & cohæredem, ius accreſcendi non reperitur: accreſcítque vacans portio ei, qui portionem ſuam reſtituit. Neque enim hæres eſſe deſiit: adeò vt ſi coactus adierit qui reſtituit, accreſcentis portionis noua reſtitutione opus ſit. Sic enim & legenda & intelligenda eſt l. Papinianus. Ad Trebell.
23 vti ad eum locum ſcripſimus. Quemadmodum autem inter hæredes, ità & inter bonorum poſſeſſores ius hoc reperitur accreſcendi. l. vnica. quando non petent. part peten. accreſc. l. iij. §. vltim. de bonor. poſſ. Proindè ſi plures ſint, quibus bonorum poſſeſſio competit, quorum vnus admiſerit bonorum poſſeſſionem, cæteri non admiſerint, vel quòd ſpreuerint ius ſuum, aut quòd tempore bonorum poſſeſſionis excluſi ſint, aut antè mortui ſint, quàm petierint bonorum poſſeſſionem, ei, qui admiſit accreſcunt etiam hæ portiones, quæ cęteris competerent, ſi bonorum poſſeſſionem petiiſſent. Atque ità accreſcunt, vt nouam earum portionum poſſeſſionem accipere nihil ſit neceſſe. Vndè fit vt patrono

à liber

à liberto,præterito, qui contra tabulas ſuæ partis bonorum poſſeſſionem accepit,neceſſaria ſit noua bonorum poſſeſſio vnde legitimi , videlicet repudiante hærede inſtituto : quia in eodem genere poſſeſſionis ius accreſcendi reperitur. l. ſed cum patrono de bonor. poſſeſſionib. Et hęc de hæreditatibus & bonorum poſſeſſionibus. Quin 24
& in querela teſtamenti inofficioſi quia hęreditas euincitur,ius accreſcendi reperitur.l.cùm ponas.§.vlt. de inoffic.teſta.Proindè ſi duos fratres egerint,& alter deſtiterit, alteri eiꝰ portio accreſcit. Quod accreſcendi ius in querelà non reperiretur,ſi querela dumtaxat teſtamentum expugnaretur , non etiam euinceretur hæreditas. De quo plura ſcripſimus lib.primo lectionum variarum. Cùm igitur petitio hæreditatis querela ſit , & cui ea competit, nulla alia ad hæreditatem peruenire via poſſit : qui ab ęa deſiſtit, hæreditati videtur renunciare. Itaque ei , qui in lite perſeuerauit , eius portio iure accreſcit.

SEQVITVR de legatariis : inter quos 25
ius non eſt accreſcendi , niſi ratione coniunctionis. Nec enim abſurdum eſt , legati partem agnoſcere , & partem repudiare : cùm vacans pars penes hęredem relinqui poſſit. Itáque ſi Titio & Mæuio æquis partibus fundum relinquas , vacantem Titij partem Męuius non conſequetur , ſed penes hæredem, vti iàm dictum eſt , ea portio remanebit : niſi in caſu l. Mæuio. de leg. ij. & l. ſi duobus.§.ſi Titio. de leg. j. de quibus iàm diximus. Sanè verbi 26

&

& rei coniunctio ius inducit accreſcendi:quin & rei tantùm. §. ſi eadem res. Delegatis , libro ſecundo Inſtit. Sola verba coniunctio neque in legatis, neque in hæreditatibus ius inducit accreſcendi.

27 Supereſt de pluribus dominis dicamus, quorum ſeruo communi ſi legetur vſusfructus, ius inter dominos accreſcēdi verſatur.l.j.§.j.de vſuf. accreſcendi. Si autem proprietas legetur, quaſi ipſis dominis pro partibus,quas in ſeruo habent, proprietas legata ſit, ità inter eos ius non eſt accreſcendi.l.& Proculo.de leg.ſecundò.In vſufructu autem legato ipſius ſerui perſona ſpectatur, propter indiuiduam vſusfructus naturam. Cùm

28 enim ius ſit vſusfructus,indiuiduum eſſe conſtat: & ſi ratione ipſorum fructuum diuiſionem recipere dicatur.l.j.§.ſi vſusfructus,Ad leg.Falcid.Et quoniam proprietatis & vſusfructus mentionem fecimus,vidēdum eſt quid vſusfructus à proprie-

29 tate differat in iure accreſcendi.Et prima illa differentia ſit,quòd ſeruo communi legata proprietate, inter dominos non eſt ius accreſcendi, de quo iàm diximus.Secunda, quòd proprietas acquiſita ius accreſcendi non admittit:vſusfructus & conſtitutus, & poſteà admiſſus, nihilominus accreſcendi ius recipit. Quodcumque enim non inuenio qui mecum vtatur fruatur, ſolus vtar fruar in ſolidum. Neque refert, legatus nobis coniunctim ſit, an ſeparatim. l. j.§. vltim. de vſufru. accreſcen. Tertia differentia, quòd in vſufructu niſi concurſu partes fiant, ius non eſt accreſcendi,l.idem Neratius putat.de vſuf.accreſcendo

ſcēdo. Quarta, quòd vſufruct⁹ perſonæ, nō rei accreſcit. l. ſi Titium. de vſufr. l. interdum. de vſufr. accreſc. l. & an eadem. de except. rei iudi. Priores tres differentię ex illa cauſa manant, quòd vſusfructus ſua naturâ indiuiduus eſt, ex fruendóque conſiſtit, hoc eſt, ex facto aliquo. l. vnic. Quando dies vſufr. leg. ced. In quo niſi vterque dominorum concurrat, alter in ſolidum vtetur fruetur. Idem dicendum de legatariis, quibus vel coniunctim, vel ſeparatim legatus vſusfructus eſt, qui niſi in facto fruendi concurrant, alter in ſolidum fruetur: neque refert, amiſerítne, an repudiauerit vſumfructum. Qui enim non inuenit qui ſecum vtatur fruatur, in ſolidum fruetur. Quinta differentia illam cauſam habet, quòd vſusfructus ius eſt perſonale: & ex perſona eius, cui debetur, ſpectatur. Quæ vna differentia eſt inter vſumfructum ſerui, & operas ſerui, quæ ex ipſo ſeruo ſpectantur, qui eas præſtat: vt reale quoddam ius operæ videantur. Cùm tamen ab vſufuctu ſerui operæ re ipſa non differant. Et vt ſcribendi finem faciamus, in ſpecie, quam refert Vlpianus, l. ſi duo patroni. de iureiuran. iúsne ac- 30
creſcendi ſit, quæritur. Et dicendum eſt, non eſſe. Si enim patronus erat is, cui libertus iurauit patronum eum non eſſe, portio, quam is in liberti bonis habebat, non ipſo iure, ſed ope dumtaxat exceptionis deficit, quæ naſcitur ex iuramento, quod niſi ei, qui iurauit, vel eius hęredi, prodeſſe non debet. Itaque aduerſus hęredem liberti, alter patronus non ſolidæ partis patrono debitæ bonorum poſſeſſionem contra tab. ſed dimidiæ

dumta

dumtaxat petit, ac ſi duo patroni eſſent. Quòd ſi patronus non erat is, cui libertus iurauit, alterius patroni portio non augetur, ſed eam partem in bonis liberti habet, quam ei lex dat. Sanè hoc neceſſe eſt probet coram iudice, illum patronum non fuiſſe, aduerſus quem iuratum eſt. In quo iudicio iuſiurandum liberti plurimùm iudicem mouebit. Hæc ferè, ANDREA frater, de iure accreſcendi habui quæ ſcriberem. Duo
31 autem reprehenſorum genera noſtris laboribus opponuntur: aliis, quòd ſine duce Bartolo ſcribam, non placet, cum quo errare etiam honeſtè poſſem: præproperè alij & præfeſtinatè ſcribere aiunt hominem in hoc ſtudio non ſenem. Vtriſque ſemel reſpondendum eſt, amicè tamen: beneuoli enim ſunt obiurgatores. Primùm igitur nemo vnquam ſuo odio efficiet, à me vt Bartolus vituperetur, ſummo, vt audio, credóque vir ingenio. Aliundè mihi iucundior laus fuerit, quàm ex eorum inſectatione, qui ſi nihil aliud, publicè prodeſſe ſtuduerũt. Bartoli itáque gloriæ, gratiæ, nihil obſto, nihil detraho, augere etiam, ſi poſſum, cupiã: ſed hoc dico, quòd & æquiſſimis Bartoli Manibus dictũ velim, certiores eſſe, melioréſque haud paulò quàm Bartolũ in iure Pop. Rom. duces, veteres Iurecõſultos. At niſi prælucẽte Bart. ſequi eos nemo poſſit, id qui exiſtimat, nihil aliud, quàm de ingenij ſui imbecillitate cõfitetur. Annis ampliùs ſexcẽtis ſine Bartolo, atque adeò ſine interprete ius fuit: tot enim à Iuſtiniano ad Lotharium Saxonem numerantùr: quo imperante vixit in Italia Irnerius iuris interpres vetuſtiſſimus. Quin Imperator

perator ipſe, ſi intelligi ſine Bartolo ius non poteſt, quid eſt quod Pandectis adhiberi prohibet commentarios? Quid ergo, dicat aliquis, tu interpretes condemnas? minimè equidem: nàm & ipſe ad interpretandum ius pro parte mea virili incubui, & bonis interpretibus magnam habendam gratiam cenſeo: ſed hoc dico, ſi quis manibus non illotis, vt aiunt, ius tractet, ſi diligenter tractet, non multum deſideraturum eum, aut meos, aut Bartoli (vt parua cum magnis conferam) commentarios. Hæc denique orationis meæ ſumma eſt: poſſe hominem aliquo ingenio, induſtria aliqua, aliqua Latinarum, Græcarúmque literarum intelligentia, veteris memoriæ Pop. Romani non ignarum, in Dialecticis exercitatum, ob quam vnam artem, longè & æqualibus, & iis, qui antè ipſum fuerant, Iureconſultis præſtitit Ser. Sulpitius: Philoſophiæ demùm non inſolentem, ac rudem: cui Labeo Antiſtius, quia egregiè operam dederat, multa in iure innouauit: poſſe, inquam, eum, in quo hæc ſint, per ſe in ſcientia hac aliquid conſequi non vulgare: in quo hæc non ſint, ſed non inſequar longiùs. Neque id tamen ſic accipi velim, quaſi hæc in me ſint: dicerem eſſe ſi ità ſentirem, neque in veritate arrogantiæ crimen extimeſcendum putarem.
Reliquis facilis reſponſio eſt. Non conſenui in 32
iure Ciuili: nec vellem quidem. Operam tamen annos fermè tres Lugduni dedi Aemylio Ferreto parenti alteri meo, Iureconſultorum memoriæ noſtræ facilè principi: cùm ille & reſpondendo, & monendo, & aliquid interdum veluti præ-

legendo, ſatisfaceret ſtudio noſtro Ciuilis diſciplinæ. Neque ex eo tempore à libris Iuriſconſultorum lõgiùs vnquam oculos dimouimus. Nàm id omne tempus, quo Toloſæ fuimus, tanta in ſtudio aſſiduitate, tantáque contentione vſi ſumus, vt maiore non potuerimus. Quæ vt ità non ſint, faciunt tamèn imperitè, qui de ſcriptis noſtris iudicaturi, quàm multos annos in hoc ſtudio conſumpſerimus, quærendum cenſent: quid enim aliud quærant ij, quorum de re iudicium nullum eſt? Tum verò ars hæc neque ità facilis eſt, vt ſimul aſpici, cognoſcíque poſſit: neque ità difficilis vt cognoſcendæ vix ætas ſufficiat. Poſita omnia ſunt ante oculos, poſita in vſu quotidiano, communíque hominum vita, in foro, ac iudiciis agitata, neque ità multis, aut difficilibus literis continentur, nos floribus auſtros Perditi, & in liquidos fontes immiſimus apros: noſtro vitio in ſolo tam culto, tam miti, Pro molli viola, pro purpureo narciſſo, Carduus & ſpinis creuit paliurus acutis, vt eſt apud Poëtam. Q. Mutius Scæuola idem pontifex, idem iuris peritiſſimus, nullius ſibi artis faciliorem cognitionem videri dicere ſolebat. Neruam filium de iure reſpondiſſe adoleſcentem admodum, memoriæ proditum eſt. Et, vt ſcribendi finem faciam, vetus, frater, eſt, &, vti mihi videtur, verum: niſi quod citò quiſque potuerit, nunquàm omninò poſſe perdiſcere. Vale.

ANT.

ANTONIVS GOVEANVS IVRECONSVLTVS IN TITVLVM,

AD LEGEM FALCIDIAM LIBRO XXXV. DIGESTORVM.

ANTONII GOVEANI IN LEGVM X. TIT. AD L. FALCID. LIB. XXXV. DD. interpretationem,

PRÆFATIO.

SVMMARIVM.

1. *Vnde dicta ſit lex Falcidia.*
2. *Eadem plebiſcitis & legibus authoritas.*
3. *Lex 12. tab. fons totius diuini & humani iuris.*
4. *Quo tempore lata Falcidia fuerit.*
5. *Lege Regia populi poteſtas in principē tranſlata.*
6. *Vis ac ſententia legis Falcidiæ.*
7. *An portio Falcidiæ ſit æs alienum?*
8. *Falcidiæ beneficium aufertur filio, qui teſtamenti inofficioſi querelam non pertulit.*
9. *Iure Ciuili vnius dumtaxat Quartæ retentio eſt permiſſa.*
10. *In bonis parentum, filiis Natura nullam certam portionem definiuit.*
11. *Vtilitas legis Falcidiæ quæ ſit?*
12. *Fauor Teſtamentorum magnus.*
13. *Neceſſitas legis Falcidiæ.*
14. *Lex Furia, lex minùs quàm perfecta dicitur ab Vlpiano.*
15. *Ad quæ pertineat lex Falcidia.*

ANTE

ANTEQVAM ad legum ipſa-
rum interpretationem acceda-
mus, præfari neceſſe eſt, vnde
dicta ſit lex Falcidia, quo tem-
pore lata, quæ legis ſententia,
quæ vtilitas, & poſt leges Fu-
riam & Voconiam neceſſitas: poſtremò vbi lo-
cum habeat. Et lex Falcidia à Falcidio Trib. pl. à 1
quo rogata eſt, appellatur, (teſte Dione, Euſebio,
& Iſidoro in c. quædam. ij. diſt.) vti pleræque
omnes leges. Neque mirum eſt, plebiſcitum le-
gem appellari, cùm lex Hortenſia Plebiſcitis pa- 2
rem legibus dederit auctoritatem: ità leges Apu-
leias, leges Sempronias, & alias pleraſque vide-
mus appellari, quas à Tribb. pleb. latas eſſe con-
ſtat. Legem ſimpliciter cùm appellamus, legem 3
ferè XII. Tab. intelligimus, fontem totius diui-
ni & humani iuris. Ità in l. vſucapio. de vſuc. & l.
iuregentium. §. ſi paciſcar. de pact. ità apud M.
Tullium in Topicis lex accipitur, ASSIDVVM
(ait) ASSIDVO VINDICEM ESSE LEX
IVBET. Quam legem Gellius XII. Tabul. eſſe
ſcribit: non autem Aeliam Sentiam, quem-
admodum eo loco mendoſi codices habent. La- 4
ta autem eſt lex Falcidia Auguſto TRIVMVI-
RO Reip. conſtituendæ antè ſuſceptum perpe-
tuum plebis tribunatum, quem illi à populo
mandatum ſcribit Appianus, Antonio adhùc
cum Parthis bellum gerente. Nam ex eo tem-
pore ſolus is Trib. Plebis fuit: eámque poteſta-
tem ſequentes Impp. vſurpauerunt. Pòſt ſuſce-
ptum ab Auguſto imperium legem Falcidiam

5 latam non fuiſſe ex eo liquet, quòd lege Regia,
populi poteſtate in principem tranſlata, deſierit
populus & leges iubere, & magiſtratus creare.
Vndè factum eſt, vt ceſſauerit lex de Ambitu. l. j.
ad l. Iul. de ambi. Illud ſanè conſtat, antè datam
ab Auguſto fideicommiſſis auctoritatem, latam
eſſe legem Falcid. in qua de fideicommiſſis nihil
cauetur: nàm & ipſe Imperator in titu. de fidei-
commiſſ. hæred. lib. ij. Inſt. §. poſteà. ſcribit, re-
tentionem de fideicommiſſis Pegaſiano S.C. eſſe
6 introductam: Vis, ac SENTENTIA legis Fal-
cidiæ illa eſt, vt ab hærede ità liceat legare, vt hæ-
reditatis quadrantem ipſe capiat. Itaque ſi plus
dodante hæreditatis teſtator legatis eroget, legis
huius auctoritate hæres partem quartam retinet
hæreditatis: quæ retentio iure teſtamenti fieri
dicitur in l. qui duos. de vulg. & pupil. Sic enim
is locus intelligi debet, non quomodo ab Accur-
ſio exponitur. Cùm igitur legis Falcidiæ aucto-
7 ritate & prouidentia quadrantem hæreditatis
hæres retineat, meritò dubitauerit quis, nûm
portio Falcidiæ æs ſit alienum: nam quarta,
quam D. Pij conſtitutio in bonis arrogatoris ar-
a rogato dat, æs quoddam alienum appellatur in
l. Papinianus. §. ſi quis impubes. de inoffi. teſtam.
l. ſi arrogator. de adoptio. Exiſtimo tamen aliam
eſſe rationem quartæ D. Pij, aliam eius, quæ iure
teſtamenti retinetur: vix enim eſt, vt æs alie-
num dicatur ea portio, quam iure teſtamenti,
iuréque inſtitutionis & quaſi hæres quis capit.
Cui ſententiæ conſequens eſt quod Vlp. ſcri-
bit in d. l. Papinianus. §. meminiſſe. Falcidiæ
benefi

beneficium auferri filio, qui teſtamenti inoffi- 8
cioſi querelam non pertulit. Nam quarta D. Pij, quia (vti iam diximus) æs alienum cenſetur, arrogato non aufertur, qui in querela inofficioſi teſtamenti non obtinuit. d. §. ſi quis impubes. Quòd ſi S. C. quarta æs alienum non eſt, neque Falcidia æs alienum erit: arg. l. ſi patronus. de donat. Nec eſt quod exiſtimemus eò quartam. S. filium amittere, quia ſalua adhuc ei ſit quarta, quæ iure naturæ vulgò deberi dicitur. Conſtat namque iure ciuili vnius dumtaxat
quartæ retentionem eſſe permiſſam. l. quam- 9
quam. C. ad leg. Falci. l. cohæredi. §. cum filiæ. de vulg. & pupil. Neque ſanè vlla ratio afferri poteſt, quamobrem cùm S. C. inducitur, duæ quartæ à filio detrahantur: cùm autem Falcidiæ ratio ponitur, vna dumtaxat detrahitur. Nam Falcidia per inofficioſi teſtamenti querelam excludi ſcribit Iureconſ. in d. l. Papinianus. §.
quarta autem. de inof. teſt. Tum verò non intel- 10
ligo quænam iſta naturæ quarta ſit, nullam enim certam portionem in bonis parentum filiis natura definiuit. Præterea ſi naturæ iure portio iſta filiis debetur, (vti exiſtimauit ſummus Pontifex in cap. Raynutius. de teſta.) querela inofficioſi teſtamenti filio non erat neceſſaria. Nam neque arrogato, qui ex D. Pij conſtitutione quartam habet, neceſſaria eſt. d. l. Papinianus. §. ſi quis impubes. Poſtremò liberis naturalibus tantùm eadem iſta portio de-
beretur. VTILITAS autem legis Falcidiæ il- 11
la eſt, ne teſtamenta deſtituantur, nullo pro-

poſito ex aditione hæredibus inſtitutis commodo. Adire namque ex teſtaméto ne filius quidem cogi poteſt: qui & beneficio prætoris abſtinere, & ſuo iure omittere cauſam teſtamenti poteſt. Hæc eadem cauſa ordinem ampliſſimum mouit, ad permittendam ſimilem retentionem, de fidei-
12 commiſſariis hæreditatibus. Quantus autem teſtamentorum fauor ſit, ex eo intelligimus, quòd ſi pars iudicantium pro liberis, pars pro teſtamento iudicauerit, ea pars vincit, quæ pro teſtamento iudicauit. l. ſi pars. de inoffic. teſta. NE-
13 CESSARIA autem fuit lex Falcidia poſt leges Furiam & Voconiam teſtamentarias: quia iis legibus non ſatis hæredi cauebatur; & per conſequens neque teſtamento. Illa plus mille aſſibus legatarium capere vetabat, ſed numerum legatariorum non definiebat. Itaque poterat euenire, vt multiplicato numero legatariorum, hæredi nihil relinqueretur. Lex autem Voconia vetabat, eum, qui eſſet cenſus, plus cuiquam legare, quàm ad hæredem perueniret, vti teſtatur M. Tullius in præt. vrb. Qua lege ſalua, poterat euenire, vt pluribus legatariis, vnus dumtaxat aureus ad hęredem perueniret. Ponamus, ab eo, qui centum aureos in bonis habebat, nonaginta nouem legatariis ſingulos aureos legatos. Itaque neutra lex vllo ſatis iuſto operæ pretio hæredes ad adeundas hæreditates inuitabat. Legem porrò
14 Furiam legem minus quàm perfectam appellat Vlp. titul. j. Inſtit. quæ factum non reſcinderet: ſed ei, qui plus mille aſſibus ceperat, pœnam quadrupli iniungeret: quam pœnam lex Falcidia ſuſtulit illis verbis, ſine FRAVDE

SVA

SVA CAPERE LICETO. Pertinet autem lex 15
Falcidia ad legata, ad fideicõmiſſa particularia, relicta teſtamento ex S. C. & ab inteſtato ex D. Pij conſtitutione. l. filiusfamilias. hoc titul. Ad donationes item cauſa mortis ex D. Seueri conſtit. l. ij. C. de donat. cauſ. mort. cuius conſtitutionis poteſtate fit, vt rei corporaliter traditæ, pars tamen quarta in hæreditate remanſiſſe videatur. l. penul. C. ad leg. Falc. l. j. §. ſi quis. quor. leg. Item ad donationes inter virum & vxorem, quæ morte confirmãtur. l. cùm hic ſtatus. de iure dot. Ad eam poſtremò mortis cauſa capionẽ, de qua Imperator in l. penult. C. ad leg. Falcid. Neque enim eius legis deciſio caſum propoſitum egreditur: de quo ſcribendum ad §. item. de donationibus quæ inter virum & vxorem permiſſæ ſunt, non detrahetur Falcidia: neque enim eæ donationes morte cõfirmantur: arg. l. ſi quãdo. de leg. j. de donationibus: item de inofficioſis nõ detrahitur Falcidia, niſi mortis cauſa fiãt: aduerſus namque eas, quæ inter viuos fiunt, proditum eſt remedium QVERELÆ inofficioſæ donationis, ad exemplum inofficioſi teſtamenti. de quo remedio Imp. in titul. de inoffic. donati. His præmiſſis conſequens eſt vt ad interpretationem legum accedamus.

I. Paulus lib. ſingulari ad legem Falcidiam.

LEX etiam Falcidia lata eſt, quæ primo capite liberam legandi facultatem dedit vſque ad dodrantem, iis verbis, QVI CIVES ROMANI SVNT, QVI EORVM POST HANC LEGEM ROGATAM TESTAMENTVM FACERE VOLET, VT EAM PECVNIAM, EASQVE RES, QVIBVSQ. DARE LEGARE VOLET, IVS POTESTASQ. ESTO, VT HAC LEGE SEQVENTI LICEBIT. Secundo capite modum legatorum conſtituit iis verbis, QVICVMQVE CIVIS ROMANVS POST HANC LEGEM ROGATAM TESTAMENTVM FACIET, IS QVANTAM CVIQ. CIVI ROM. PECVNIAM IVRE PVBLICO DARE, LEGARE VOLET, IVS POTESTASQ. ESTO: DVM ITA DETVR LEGATVM, NE MINVS QVAM QVARTAM PARTEM HÆREDITATIS EX EO TESTAMENTO HÆREDES CAPIANT. ET IIS QVIBVS QVID ITA DATVM LEGATVMVE ERIT, EAM PECVNIAM SINE FRAVDE SVA CAPERE LICETO: ISQVE HÆRES, QVI EAM PECVNIAM DARE IVSSVS DAMNATVSVE ERIT, EAM PECVNIAM DEBETO DARE, QVAM DAMNATVS EST.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Libera legandi facultas conceſſa à l.12.tab.ſublata à l.Voconia,per l.Falcidiam reſtituitur.*
2. *Verbum(legandi)propriè accipi debet.*
3. *Ius Teſtamẽtorum propriũ eſt ciuium Romanorũ.*
4. *Nulla per legem Falcidiam differentia inter Cenſos & incenſos.*
5. *Duo ſolemnia legum principia.*
6. *Nulla lex de Iure ciuili præteritum tempus reſpicit.*
7. *Quæ leges Rogatæ dicuntur.*
8. *Legata in ſolo teſtamento relinquuntur, & non alibi.*
9. *Quæ contineantur appellatione Pecuniæ & Rei.*
10. *Dodrans hæreditatis vni per legem Falcidiam legare licet.*
11. *Omne legatum,donatio eſt.*
12. *Quid ſit legare?*
13. *Quod precatiuè relinquitur, Fideicommiſſum dicitur: Quod imperatiuè,legatum appellatur.*
14. *Ius Teſtamentorum publicum eſt.*
15. *Quarta pars Hodiè quæ ſit pro numero hæredum.*
16. *In ſingulis hæredibus ratio legis Falcidiæ poni conſtat.*
17. *Capere eſt cum effectu: ideò hæres non grauatur in Falcidia.*
18. *Pœnæ præparatio Fraus appellatur.*
19. *Hæc verba(Iuſſus & Damnatus) propria ſunt legati per damnationem relicti.*

GOVEANVS.

Liberam legandi facultatem Lege x i i. Tab. 1
conceſ

conceſſam, lege Voconia ſublatam, lex Falcidia vſque ad dodrantem reſtituit. Nam lex Furia factum non reſcindebat, vti iàm ſuperiùs ſcripſi-
2 mus. Verbum autem legandi propriè accipiendum eſt ità, vt in legibus nouis accipitur: quarũ auctoritate verbum hoc eſt coãguſtatum: quod in lege XII. Tabul. pleniſſimè accipitur. l. verbis legis. de verb. ſignif.
3 *Lex ait*, QVI CIVES ROMANI SVNT.) Ius enim teſtamentorum proprium eſt ciuium Ro-
4 manorum. Nullam porrò differentiam cõſtituit lex Falcidia inter cenſos & incẽſos: cùm lex Voconia ei, qui cenſus non eſſet, infinitam daret legandi poteſtatẽ, teſte M. Tullio in prætura vrb.
5 Duo porrò erant ſolemnia legum principia, alterum, QVI CIVES ROM. SVNT. alterum QVICVMQ. SENATOR. vti teſtatur idem M. Tulli⁹ in oratione pro Rabir. Poſth. & in oratione pro Aul. Cluent. legibus iis, quarum initium erat, QVICVMQ. SENATOR. plebs non tenebatur, in qua equites numerabantur. Quarum autem initiũ erat, QVICVMQ. CIVIS ROM. iis legibus cunctus populus tenebatur.

Ait lex, QVI EORVM POST HANC LE-
6 GEM ROGATAM.) Nulla lex de iure ciuili præteritum tempus reſpicit: leges, quibus facinora coërcentur, interdum præteritum tempus reſpiciunt, ſi eiuſmodi facinora ſunt, quæ ſua ſponte vitanda fuerint, nulla etiam lege lata: vti
7 teſtatur M. Tullius in Præt. vrb. Rogatæ autem leges dicuntur, quas populus interrogatur iubeátne leges eſſe: itaque in tabellis, quibus ſuf-

fragia

fragia ferebantur, ſcripta verba hæc erant, VTI ROGAS.

Lex ait, TEST. FACERE VOL.) Neq; enim alibi quàm in teſtamento legata relinquuntur. §. præterea. de fideic. hær. lib. ij. Inſt. 8

Ait Paulus, VT EAM PECVNIAM EASQ. RES.) Pecunia ea, quæ in computatione patri- 9
monij ſunt, Res verò, ea etiam quæ ſunt extra patrimonium, complectitur. l. rei. de verbo. ſign. Vtroque autem nomine etiam iura & actiones continentur. l. pecunia. de verbo. ſign. Interdum pecunia pro vniuerſo patrimonio ſumitur, vt in l. nam quod. §. vlt. ad Trebell.

Lex ait, QVIBVSQVE.) Vni pluribúſve: vti enim iàm diximus, dodrantem hæreditatis vni per legem Falcidiam legare licet. Quod per le- 10
gem Voconiam non licebat. Hoc autem ità accipiendum eſt, ſi modò cum eis factio ſit teſtamenti. §. legari. de legat. lib. ij. Inſt.

Lex ait, DARE LEGARE.) Pro eodem dixit: omne namque legatum donatio eſt. l. legatum. 11
de leg. j. Ità verbum hoc accipiendum eſt in l. ex facto. §. ſi quis ità cauerit. ad Trebel. Eſt autem 12
Legare, authore Vlp. in Inſt. tit. de leg. imperatiuè, & legis modo aliquid alicui relinquere, hoc modo, Tibi habe, vindica, præſume, præcipito, hęres dato, ſinito capere. Quod autem pre- 13
catiuè relinquitur, Fideicommiſſum appellatur.

Ait lex, IVRE PVBLICO.) Iure teſtamenti. Quod ex alia cauſa datur, vt puta emptionis, ſtipulationis, donationis, iure priuato datur. Ius 14
teſtamentorum publicum eſt, & lege XII. Tabul.

bul. conſtitutum, ſine qua ſupremæ hominum voluntates non valerent, quaſi in tempus alienum collatæ: de quo alibi ſcripſimus. Aliter ius publicum accipitur, cùm ius in publicum & priuatum diuidimus. l. prim. de iuſtit. & iure.

15 *Ait lex*, QVARTAM PARTEM HÆRED.) Hodiè trientem vel ſemiſſem pro hæredum numero. in Nouell. de hæred. & Falcid. in ſecund. part. de quo ſcripſ. lib. ij. lecti. vari. & ad l. j. de vulg. Porrò quod ait Iureconſ. HAEREDITATIS, ſic accipiendum eſt, vel portionis,
16 in qua quis inſtitutus eſt: nàm in ſingulis hæredibus, propter legata ab eis relicta nominatim poni conſtat Falcidiæ rationem. l. in ſingulis. hoc titul. quaſi pluribus hæreditatibus: de quo plenè dicemus ad d. l. in ſingulis.

17 *Ait lex*, HAEREDES CAPIANT.) Capere eſt cum effectu: ex quo intelligimus, in Falcidia grauari hæredem non poſſe.

Lex ait, SINE FRAVDE SVA CAPERE LICETO.) Sine metu pœnæ legis Furiæ. Fraudem & periculum coniunxit M. Tullius in præt.
18 vrb. & Iureconſ. pœnæ præparationem fraudem appellari ſcribit, in l. aliud eſt fraus. de verbo. ſignific.

Ait lex. DARE IVSSVS, DAMNATVSVE ERIT.) Cùm lex Falcidia ad omnia legata pertineat, quid eſt, quod in ea nominatim cauetur, vt legatum damnationis hæres dare de-
19 beat? Nam vtrumque hoc IVSSVS & DAMNATVS, proprium eſt legati per damnationem

nem relicti. Et dicendum eſt de hoc genere legati, legem nominatim cauiſſe, quia cui per iudicationem legabatur, is rei vindicationem haberet: hoc eſt intendere & agere poſſe rem ſuam eſſe, quamuis ſua ipſe manu capere non poſſet, ſibique ius dicere. Cui conſequens eſt, quod Paulus ſcribit titul. de vſufr. lib. iij. ſententiarum, Vſumfructum per vindicationem relictum ipſo iure conſtitui, per damnationem autem relictum præſtari ab hærede: hoc eſt, actione dumtaxat perſonali peti poſſe. Quo fiebat, vt quæ in rerum natura non erant, & alienæ res, hoc genere legari poſſent, per vindicationem non poſſent, niſi quæ teſtatoris erant iure Quiritum, & quidem duobus temporibus, teſtamenti & mortis, teſte Vlp. in tit. de legat. in Inſtitut. Dici etiam poteſt, quia omnia legata ab hærede præſtentur, etiam per vindicationem relicta videri hæredem iuſſum & damnum dari.

Ait Paulus: Lex Falcidia etiam ad eos, qui apud hoſtes moriuntur, propter legem Corneliam pertinere videtur: quòd ea lex perindè eorum teſtamenta confirmet, atque ſi in ciuitate deceſſiſſent: propter quam fictionem & lex Falcidia, & omnes teſtamentariæ pertinent, quæ tamen poſſint locum habere.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Lex Corneliæ quæ teſtamenta confirmet?*
2. *Lex Falcidiæ pertinet ad legata in teſtamentis captiuorum relicta.*
3. *Captiuis ipſo iure nullus eſt hæres, ſecus lege Cornelia.*
4. *Eadem ratio in teſtamentis iure poſtliminij confirmatis, & per legem Corneliam.*
5. *Num per legem Corneliam teſtator ſuum & neceſſarium hæredem habere poßit?*
6. *Propriè ſuum hæredem non habet, qui in poteſtate filium non habet.*
7. *Repugnant Haberi & Habere.*
8. *Vſucapio inſtituta captiuitate interrumpitur.*
9. *Ius poſtliminij plenius eſt quàm legis Corneliæ.*
10. *Quorum teſtamenta lex Corneliæ confirmet?*
11. *Per accidens impuberum teſtamenta lege Cornelia confirmantur.*
12. *Captiuitas capitis Diminutio eſt, quà conſtat irritum fieri teſtamentum.*

GOVEANVS.

1 Lex Cornelia teſtamentaria, eorum, qui apud hoſtes decedunt, teſtamenta antè captiuitatem facta confirmat, ac ſi prima hora captiuitatis de-
2 ceſſiſſent. l. eius. de teſtam. Quare & ad legata in his teſtamentis relicta, lex Falcidia pertinebit, quaſi relicta à ciuibus Rom. fictione legis Corneliæ. Neque obſtat, quòd captiuitate irritum fiat teſtamentum. l. ſi quis filio. §. irritum. de iniuſto rupt. teſtamento. Ipſo namq; iure irritum fit,

fit,ſed lege Cornelia confirmatur dicta.l. ſi quis. §.quatenus. Eadem reſponſio accommodari poteſt ad l. itinere. de verb. ſign. Captiui quidem 3
ipſo iure hæredem eſſe non poſſe: ſed lege Cornelia captiui induci hæreditatem. l. bona. de capti.l.lege Cornelia.de teſtam. Nam & nouis legibus hæreditates deferri poſſunt. l.ij. vndè leg.
Quod autem diximus de teſtamentis, quæ lege 4
Cornelia confirmantur, dicendum erit de teſtamentis, quæ iure poſtliminij confirmantur. d.§. quatenus.vt enim lex Cornelia fingit prima hora captiuitatis deceſſiſſe teſtatorem,hoc eſt, in ciuitate deceſſiſſe: ità iure poſtliminij qui ab hoſtibus reuertitur,fingitur numquàm ab hoſtibus captus,vt ſcribit Imper.in titu.quib.mod. ius patr. poteſt.ſolui.lib.j.Inſtit. Quæro,num per legem 5
Corneliam ſuum hæredem & neceſſarium habere teſtator poſſit? Et reſpondeo, non poſſe propriè ſuum hæredem vel neceſſarium captiui dici. l.lege Cornelia.de teſtam.Itaque ſicubi Imperator ſuum hæredem captiui appellat, impropriè appellat.Appellat autem ea de cauſa, quia & filius,& ſeruus captiui,inuitus obligatur hæreditati:nec enim propriè ſuum hæredem habet, qui in 6
poteſtate filium non habet: Neque propriè neceſſarium hæredem habet,qui ſeruum non habet in poteſtate.d.l.lege Cornelia. Neque verò id effici per legem Corneliam poteſt,vt qui ipſe poſſidetur,& habetur,quem in poteſtate habeat. Re- 7
pugnant namque Haberi & Habere. Vndè fit vt inſtituta vſucapio captiuitate interrumpatur,neq; fictione legis Corneliæ,aut iuris poſtliminij adiu-

Ff uetur.

uetur.l.ſi is,qui pro emptore.de vſuca.l.in bello. §.factæ.de capt.Iure autem poſtliminij fieri poteſt,vt ſuum hæredem quis habeat. §. interdum. de hæred.quæ ab inteſtat.def.neque enim abſurdum eſt,eum, qui in hoſtium poteſtate eſt, & ab
9 hoſtibus habetur,fingi à patre haberi, & in eius eſſe poteſtate,in quo ius poſtliminij plenius eſt, quàm legis Corneliæ. Legitimum autem hæredem,per legem Corneliam, qui apud hoſtes deceſſit, habere poteſt, cùm legitimus hæres non habeatur, quemadmodum ſuus & neceſſarius. l.
10 bona.de capt.l.ſi pater.de ſuis & leg.hæred. l.pater.§.vlt.de capt. Non omnium autem teſtamenta,qui apud hoſtes deceſſerunt,lex Cornelia confirmat, ſed eorum dumtaxat, qui teſtamenti factionem tempore captiuitatis habent:nàm in lege Cornelia eius perſona demonſtratur, qui te-
11 ſtamentum facere poteſt.d.l.pater.§.vlti.de capt. Sanè per accidens impuberum teſtamenta lege Cornelia confirmantur, hoc eſt,confirmato principali teſtamento: itaque ſi pater in ciuitate deceſſit,& filius impubes apud hoſtes, ad impuberis teſtamentum non pertinebit lex Cornelia: cùm patris teſtamentum,qui in ciuitate deceſſit, ad legem Corneliam non pertineat.l.lex Cornelia.de vulg.Itaque ad legata relicta in ſecundis tabulis tùm demùm lex Cornelia pertinebit, cùm ad ipſas tabulas pertinere poterit. Quamobrem non ſufficiat ſimilitudo mortis & captiuitatis pro
12 confirmandis eorum teſtamentis, qui apud hoſtes decedunt,cauſa illa eſt,quòd captiuitas capitis diminutio eſt, quâ conſtat irritum fieri teſtamen

mentum.l.qui ex liberis.§. teſtamento. de bono. poſ.ſecund.tab.In hoc ſanè ſeruitus morti comparatur, quòd vtroque modo caput de ciuitate eximitur,& quòd vtroque modo filius de patris poteſtate exit.l. Gallus. §. & quid ſi tantum. de lib.& poſth.

Ait Paulus: Ad eos,qui,omiſſa cauſa teſtamenti, poſſident hæreditatem, non pertinet lex Falcidia, ſed per edictum Prætoris inducitur poteſtas legis,idémque eſt ſi iuriſiurandi cnoditio remiſſa ſit.

SVMMARIVM.

1 *Omiſſa cauſa teſtamenti,legata intercidunt.*
2 *Conditio iuriſiurandi appoſita in legatis à Pratore remittitur.*
3 *Quomodo prater omiſſa ex teſtamento hareditate hæredi conſulat.*
4 *Solutio contrariarum legum.*
5 *Aliud eſt omittere cauſam teſtamenti, aliud dicere ſuſpectam hareditatem.*
6 *Dubitatio & eius ſolutio.*
7 *Legatarius iuris non eſt ſucceſſor.*

GOVEANVS.

Non adita ex teſtamento hæreditate, nihil in 1
teſtamento relictum valet.l.eam,quam.C. de fideicom. l.j.de vulg. Omiſſa itaque cauſa teſtamenti,intercidunt legata.Verùm ſi hæreditas ab

inteſtato poſſideatur, legatariis vtiles actiones prætor pro ſuo imperio dat,non ſecus atque ſi hę reditas adita fuiſſet.l.j. ſi quis omiſ. cauſ. teſtam.
2 Quemadmodum & iis, quibus ſub iuriſiurandi conditione legata ſunt relicta, quam conditionē remittit.prætor.l.quę ſub conditione.de conditi. inſtit.& l.non dubitamus.de condi.& demon.Cicero in Præt.vrb.Das bonorum poſſeſſionem ei,
3 qui non iurauit. Cum igitur prætor legata tueatur,omiſſa ex teſtamento hæreditate, æquum eſt eum quoque hęredi conſulere, & permittere retentionem legis Falcidiæ.l.quia tamen. ſi quis omiſ.cauſ.teſta.quo beneficio hęres priuandus nō eſt,quamuis id egerit vt interciderint legata.Iure namque ſuo hæres facere videtur,qui delatam ex teſtamento hęreditatem mauult ab inteſtato poſ
4 ſidere.l.quoties.de reg.iur.Neque obſtat l.beneficio.& l.hęreditatum.§.vlt.hoc tit.quibus in locis Falcidia priuatur hęres,quia rem illicitam fecit,rem hęreditariam ſubtrahens, & rem hęreditariam ſuam eſſe pertinaciter contendens.Neque ęquum videtur, meliorem fieri conditionem legatariorum,deſtituto teſtamento, quàm ſi adita hęreditas fuiſſet.l. Marcellus. ad Trebel. Neque mouet, quòd qui ſuſpectam hęreditatem dicit, Falcidię commodo priuatur. l. nam quod. §. qui compulſus.l.ita tamen.§.qui ſuſpectam.ad Treb.
5 Aliud namque eſt, omittere cauſam teſtamenti, aliud ſuſpectam hęreditatem dicere,qui namque ſuſpectam dicit,in totum hęreditate abſtinet, vt ſi fideicommiſſario poſtulante adire nō cogatur, bona concedi creditoribus opporteat,& demor-

tui

tui nomine vendi: qui autem cauſam teſtamenti omittit, ab inteſtato hęreditatẽ poſſidet, & creditoribus hæreditariis reſpondet, & ſi bona vendi neceſſe ſit, eius nomine venduntur. Meritò dubi- 6
tauerit quis, quamobrem Prętor legatorum conſeruandorum cauſa non cogat hęredẽ inſtitutum adire, quemadmodum cogit fideicommiſſi vniuerſalis conſeruandi cauſa. l. ſi quis omiſſa. ſi quis omiſ. cau. teſt. Et reſpondendum eſt, legatorum & fideicommiſſorum particularium cauſa neminem adire cogi. l. nam quod. §. vlt. ad Treb. Ratio illa eſt, ne alieni compendij cauſa oneribus hęreditariis inuitus quis implicetur: quod non accidit cùm ex Treb. hæreditas reſtituitur: ità enim reſtitutio fit, vt in fideicommiſſarium actiones transferantur. l. j. l. cogi. ad Trebel. At in legatarium, 7
qui iuris ſucceſſor non eſt, actiones conſtat non transferri.

Ait Paulus: Sed & ſi ſeruo ſuo teſtator data libertate legauit: quamquam in id tempus, quo liber futurus eſt, differtur. Item ſi ei, qui apud hoſtes eſt, aut ei, qui nondum natus eſt, datum ſit aliquid, hæc lex locum habebit.

SVMMARIVM.

1 *Neceſſe eſt diſtinctas eſſe perſonas accipientis & præſtantis.*

2 *Quid iuris ſit de legatis relictis ſeruis noſtris legatis?*

3 *Regula Catoniana non pertinet ad eas hæreditates, quarum dies non cedit à morte teſtatoris.*

4 *Num ad legata ſeruis alienis relicta, pertineat lex Falcidia.*

5 *Num Falcidia pertineat ad legata relicta ſeruis communibus?*

6 *Quomodo ei, qui apud hoſtes eſt vtiliter legetur?*

7 *Ceſſio legati, eſt ad hæredem legati tranſmiſſio.*

8 *An decedente legatario apud hoſtes pertineat lex Falcidia ad legatum?*

9 *Falcidia detrahitur de legato relicto ei, qui nondum natus eſt: hoc eſt poſthumo.*

10 *Hodiè Poſthumus alienus quemadmodum hæres inſtituitur, ità & legatum capit.*

GOVEANVS.

SERVO proprio ſine libertate inutiliter legatur: ipſi namque hæredi ab ipſo hærede legare-
1 tur, quod fieri nullo modo poteſt. Neceſſe namque eſt, diſtinctas eſſe perſonas accipientis & præſtantis. Data libertate ſeruo, vtiliter legas: ſed eius legati dies non cedit à morte tua, ſed ab adita hęreditate. l. nam cum. quando dies leg. ced. l. vn. §. in nouiſſimo. C. de cad. tollen. De quibus legatis intelligitur lex, Regula. de reg. Caton. Et hoc nimirum eſt, quod Iureconſul. hoc loco ait, differri legatum in tempus libertatis. Neque enim antè cedit dies legati, quàm libertas competat: fruſtrà namque cederet. d. l. nam cum. Sanè ſeruus ex parte hæres inſtitutus, non expectat aditionem cohæredis: à ſe enim capit libertatem. l. ſed ſi ex parte. de acquir. hæred.

Quæro, quid iuris ſit de legatis relictis ſeruis noſtris

noſtris legatis? Et dicendum eſt quaſi alienis ſer- 2
uis legata valere. Sed horum legatorum dies non à morte teſtatoris, ſed ab adita hæreditate cedit: hoc eſt, ex quo ſeruus legatarij factus eſt ex cauſa legati. l. hæreditatis aditio. §. vlt. quando dies leg. ced. & d. §. in nouiſſimo. de caduc. tollen. Ità quoque ſi ſeruus legatus hæres inſtituatur, hæreditatis huius dies à morte teſtatoris non cedit, ſed ab adita hæreditate à cohærede. l. vlt. §. pen. de vulg. De qua hæreditate intelligere debemus d. l. regu
la Catoniana. in qua Iureconſ. ſcribit, regulam 3
Catonianam non pertinere ad eas hæreditates, quarum dies non cedit à morte teſtatoris.

Quæro, nûm ad legata ſeruis alienis relicta per- 4
tineat lex Falcidia, quæ de ciuibus Romanis loquitur? Et reſpondeo, pertinere, quaſi ipſis dominis relicta, conſtat namque ex perſona dominorum legata relicta ſeruis cenſeri. l. ſi mihi. §. regula. de leg. j. Nam quod dici vulgò ſolet, in legatis perſonā ſerui ſpectari oportere: hanc habet vim, vt ſeruo inutiliter legetur, quod liber factus habere non poſſit. l. venditor. §. vltim. de leg. ij. l. & ſi maximè. de ſeruit. leg.

Quæro, nûm lex Falcidia pertineat ad legata 5
relicta ſeruis communibus? Et reſpondeo pertinere: & quidem ità, vt de toto legato Falcidia detrahatur: nàm totum legatum ſocio acquiritur. l. verum. §. vlt. pro ſoc. l. Plautius. infrà eod. Neque enim ex cauſa ſocietatis legatum hoc relinquitur; neque in perſona hæredis legatum poteſt conſiſtere, vti iàm diximus.

6 Ait Paulus: *Item ſi ei, qui apud hoſtes.*) Ei, qui apud hoſtes eſt, vtiliter legatur, cùm in tempus reuerſionis legatum differatur, & pro non ſcripto cenſeatur, decedente apud hoſtes legatario. l. penul. de his, quæ pro non ſcrip. Cuius legati dies ante reuerſionem ab hoſtibus non cedit: etſi Accurſio & Bartolo aliter videatur. Si enim antè cederet, fruſtrà cederet: ceſſionis namque effectus eſt tranſmiſſio. l. iij. & l. hæredis aditio. quando
7 dies lega. ced. Itaque Theoph. ceſſionem legati definit ad hæredem legati tranſmiſſionem, in titu. de leg. lib. ij. Inſtit. Neque obſtat lex, illa. §. vlt. de hæred. inſtit. & l. captiuum. C. de capt. quibus in locis illud dumtaxat deciditur, capto ab hoſtibus vtiliter legari, & iure poſtliminij legatum id
8 confirmari. Quæro, decedente apud hoſtes legatario, pertineátne lex Falcidia ad legatum? Et reſpondeo, non pertinere, ſiuè pro non ſcripto habeatur, ſiuè in cauſam caduci incidat. Pro non ſcripto habetur, quod iàm capto relinquitur. d. l. pen. de iis, quæ pro non ſcript. l. ſi ſeruo meo Stichus. de leg. j. In cauſam autem caduci legatum incidere videtur, cùm legatarius poſt teſtamentum in hoſtium poteſtatem peruenit, ibíque deceſſit. Lex autem Falcidia ad ea legata pertinet, quæ peti poſſunt, & iure debentur.

9 Ait Iureconſ. *Aut ei, qui nondum.*) De legato relicto ei, qui nondum natus eſt, hoc eſt, poſthumo, Falcidia detrahitur, cùm in tempus natiuitatis legatum conferatur: neque antè eius legati dies cedat. Itáque ſi poſthumus non naſcatur,

catur, legatum pro non ſcripto habetur l. quo
loco. §. vltim. de hæred. inſtitut. Facit l. ſi
duobus. §. vltim. de leg. j. facit l. vtrum. de reb.
dub. Quibus in locis ſcribunt Iureconſulti, non
nato poſthumo, legatum etiam per partes Titio
& poſthumo relictum, ſolidum ad Titium per-
uenire. Quæ ſententia rationem hanc habet, quia
pars adſcripta poſthumo, pro non ſcripta habe-
tur poſthumo non nato: nàm ſi pro ſcripta habe-
retur, poſthumus partem faceret, quemadmo-
dum partem fecit legatarius is, qui poſt teſtamẽ-
tum deceſſit: de quo intelligenda eſt d. l. ſi duo-
bus. in princip. Quæro, de quo poſthumo loqua-
tur Iureconſultus? Et quidem ſuo poſthumo dũ-
taxat iure vetere legatum relinqui poterat. §. po-
ſthumo quoque. de leg. lib. ij. Inſt. Nàm & ſolus
is poſthumus inſtitui iure ciuili poterat, argu. l.
poſthumus. de inoff. teſta. quamuis inſtitutio-
nem poſthumi alicui prætor tueretur: hactenus
tamen, vt poſthumo alieno bonorum daret poſ-
ſeſſionem ſecundùm tabulas, & ventrem intereà
in poſſeſſionem mitteret. d. l. poſthumus. & §.
poſthumus alienus. de leg. lib. ij. Inſt. & titul. de
bonor. poſſ. in princip. Hodiè verò quemadmo- 10
dum poſthumus alienus hęres inſtitui poteſt ex
Iuſtinianiconſtit. ità & legatum capere poteſt. d.
§. poſthumo. Qui poſthumi ſui, & qui alieni ſint,
ſcripſimus ad l. Gallus. de li. & poſthu. in quibus
enpotes poſtumo non numerari, eodem loco
demonſtrauimus.

AIt Paulus. Ad municipum quoque legata, vel etiam ea, quæ Deo relinquuntur, lex Falcidia pertinet,

SVMMARIVM.

1. *Hodiè Municipes quomodo appellentur, & quomodo olim.*
2. *Ciuibus relictum legatum, ciuitati relictum intelligitur.*
3. *Collegijs legata relinquuntur ex S.C. authoritate.*
4. *Olim cũ certis dijs erat teſtamẽti factio: & quib.*
5. *De legatis relictis talib. dijs, Falcidia detrahebatur.*
6. *Princeps poteſtate in terris proximè ad Deum accedit.*

GOVEANVS.

1 Municipes cuiuſque ciuitatis ciues hodiè appellantur. Olim municipes appellabantur, qui munera in ciuitate noſtra capere poterant, & honores gerere. l. j. ad municip. de quo Aul. Gell. Ciuitatibus itaque, quæ ſub Imperio Rom. erãt, legatum relinqui poterat ex D. Neruæ conſtitutione: quod ius auctore. D. Adriano Senatus diligẽtiùs conſtituit, vti teſtatur Vlp. in ti. de leg. in Inſt. Neque refert, an ciuibus, an ciuitati lega-
2 tum relinquatur: nam & ciuibus relictum, ciuitati relictum intelligitur. l. ciuibus. de reb. dub. Neque ciuitati modò legatum relinqui poterat, verùm & vico. hoc eſt, ciuitatis parti. l. ſi hęres. §. vlt. de leg. j. Neque enim D. Neruę conſtitutio ad vicos paganos pertinet, vt neque ad caſtella; (duo nãque vicorũ genera facit Varro, vrbanos & paganos) ſed dũtaxat ad ciuitates, & earũ partes, quibus vel in honorẽ, vel ad decus, & ornamẽ

mentum

mentum legare poſſumus.l.ciuitatibus. de leg.j. Antè D. Neruæ conſtitutionē ciuitatibus legata relinqui nō poterāt,quaſi incertis perſonis,vt neque hęreditas:de quo ſcripſi ad l.quidam Proculum.de vulg. Collegiis item legata relinqui cœperunt ex S.C. auctoritate, quod ſub D. Marco 3
factum eſt.l.cùm Senatus.de rebus dub. quare & ad hęc legata lex Falcidia pertinebit.

Ait Iureconſ. *Vel etiam quæ Deo relinq.*) Cum 4
certis diis olim factio teſtamēti fuit.Ij autē erāt, Vlpiano teſte in tit.de hęred. inſtit. Iupiter Tarpeius,Mars Gallicus,Minerua Melienſis, Hercules Gallicanus,Apollo Didymęus,Cybele mater deorum,quę Smyrnę colebatur , Cęleſtus Salinēſis,qui Carthagini colebatur : pręter hos inſtitui nullus Diuorum poterat. Ex quo ſequitur, illis ſolis legata relinqui potuiſſe : iis namq; rectè legamus, qui hæredes inſtitui poſſunt. Neque 5
iniquum videri debet, ſi de legatis Deo relictis quarta detrahatur:cùm rebus iis dij nō indigeāt, quas ipſi mortalibus ad vſum vitę tribuerunt. Sanè de legatis relictis principi Falcidiam detrahi 6
conſtat, qui in terris poteſtate proximè ad Deos accedit.l.in legatis.C.ad legem Falcidiam.

A*it deindè Paulus.* Non ſolùm autem ad res proprias teſtatoris legatas, ſed ad alienas quoque lex pertinet : & omne,quod ex bonis defūcti erogatur, refertur ad hanc legem, ſiuè in corpore conſtet certo,incertóve : ſiue pondere, numero,menſura valeat:aut etiam ſi ius

ſit

legatum ſit, aut vſusfructus, aut quod in nominibus eſt.

SVMMARIVM.

1. *Falcidia ad ea pertinet, quæ ex patrimonio noſtro erogantur.*
2. *Quæ excipiuntur à detractione legis Falcidiæ.*
3. *Lex Fuſia Caninia ſublata.*
4. *Duplex diuiſio rerum quæ ex patrimonio noſtro erogantur.*
5. *Quod commune eſt, noſtrum appellari poteſt.*
6. *In propriis rebus, hæredum res numerantur.*
7. *In omnibus legatis præſtandis, patrimonij ipſius teſtatoris ratio habetur.*
8. *Alienæ res rectè legantur.*
9. *Tria ſunt neceſſaria, vt res alienas legatas hæres redimere cogatur.*
10. *In rebus alienis illa numerantur, quæ in nullius bonis ſunt.*
11. *Quomodo lex Falcida ad res alienas pertineat.*
12. *Quomodo (certum) accipitur in actione quæ appellatur certi condictio & in ea quæ dicitur, Si certum petatur.*
13. *Certorum quædam diuiduitatem non recipiunt*
14 *Incertum corpus dicunt iureconſulti genus.*
15. *Vſufructus, quãuis ſit ius, diuiſionẽ tamẽ recipit.*
16. *Aliæ ſeruitutes præter vſumfructum, quomodo ad legem Falcidiam pertineant?*
17 *In nominibus eſſe dicitur, quod in tabulis debetur.*

GOVEANVS.

1 Falcidia ad ea pertinet, quę ex patrimonio noſtro erogantur, ſi modò voluntate noſtra erogẽtur. l. cùm pater. §. vlti. & l. alienus. hoc noſtro tit. Facit §. itẽ. hac ead. lege. Quibus in locis decidi-

tur,

tur,neque ad legẽ Falcidiã pertinere quod hæres propter ſuã contumaciã ampliùs ſoluit, delato iureiurando in litem legatario: neque ampliùs iuſto pretio in rem alienam comparandam ſua ſtultitia impendit: neque item quod mortis cauſa ab hęrede capit legatarius: id enim ſua voluntate hęres dat,de quo dicemus ad d.§. item. Ex- 2
cipiũtur ab hac regula inſtrumenta prędiorũ domino relictorũ.l.ſi prædiorũ.C. eod tit.Excipiũtur quæ vxoris cauſa empta,paratáq; ſunt, quæ à lege Falcidia nominatim excipiũtur.l. ſi vſusfructus.hoc tit.Excipiũtur quę ità relinquũtur,vt ad legatariorum hęredes tranſeant.Nouel. ſed & in ea C.eod.Excipiũtur quę ad pias cauſas relinquũtur.Nouel.ſimiliter.C.eod. Libertates excipi nõ eſt neceſſe,cùm legari propriè non dicantur.arg. l.in generali.de verb.ſignif.Lex Fuſia Caninia ad 3
libertates teſtamẽto datas pertinebat:quę à Iuſtiniano ſublata ėſt.C.& Inſt.de lege Fuſ.Can.toll. Rerũ porrò earũ, quę ex patrimonio noſtro ero- 4
gantur,duplicem ponit Iureconſ.diuiſionẽ:prior eſt ex ratione dominiorũ,ſecunda ex rerum ipſarum differẽtia.Res igitur,quæ legantur, aut proprię ſunt, aut alienæ: & propriæ quidem hodiè quoquo iure ſublata dominiorum differentia. l. vnica. C. de nudo iure quir.toll. In propriis autẽ rebus & communes comprehendere debemus: quod enim commune eſt, noſtrum appellari poteſt. l. rectè. de verbor. ſignific. Sed ea pars dumtaxat in legato eſt, quæ noſtra eſt: neque alteram partem tenetur hæres redimere.l. ſerui electione. §. vltim. de leg. De quo Ioannes

nes Boſſianus vetus interpres dubitauit. In propriis prætereà rebus & hęredum res connumerari debent, cum eadem perſona hęredis & teſtatoris cenſeatur, nam legari hæredum res poſſe conſtat. §. non ſolū de leg. lib. ij. Inſt. Idque legatum vtique valet, ſiue teſtator rē hæredes eſſe ſciuerit, ſiue ignorauerit. l. vnus ex familia. §. ſi rem ſuam. de leg. ij. licet in legato rei alienæ ſecus ſit, quemadmodum mox dicemus. Sed ratio Falcidię in rebus hęredum ità poni debet, vt res hæredis legata in dodrantem computetur ita fiet vt & quadrantem hæreditatis hæres retineat, & rei ſuæ pretium. Exempli cauſa, Qui in bonis centum habet, ſi rem hæredis leget, quæ ſit viginti, de patrimonio ſuo quin-
7 quagintaquinque dumtaxat lagauit: nàm huiuſmodi legatum in contributionem venit l. pater. §. auia. hoc tit. cùm in omnibus legatis præſtan-
8 dis patrimonij ipſius teſtatoris ratio habeatur. l. in ratione. §. quod vulgò. hoc tit. Alienas item res
9 legari poſſe conſtat. §. non ſolum. lib. ij. Inſt. quæ & ipſæ ex noſtro patrimonio intelliguntur erogari, cùm earum pretium erogetur. Tria autem neceſſaria ſūt ad hoc, vt res alienas redimere hęres cogatur. In primis, vt eius rei commercium ſit. l. cùm ſeruus. §. vlt. de leg. j. Si enim eius rei cōmerciū nō ſit, neque rē neq; æſtimationē pręſtabit hęres: niſi fortè per fideicommiſſum relicta res ſit: tum enim æſtimationem præſtabit hæres. l. ſed ſi res aliena. de leg. j. Secundò requiritur, vt teſtator rem alienam eſſe ſciuerit: id quod legatarius probare tenetur. dict. §. non ſolum. de leg. libr. ij. Inſtitut. facit lex, vnum

ex

ex familia.§.ſi tuum. de leg. ij. Tertiò requiritur, vt iuſto pretio res emi poſſit.l. non dubium.§.vltimo, de leg.iij.l.ſi domus.§.in pecunia.de legat. j.Facit l.alienus. infrà eodem. In rebus autem alienis illæ quoque numerandę ſunt, quę in nullius bonis ſunt, cuiuſmodi ſunt res hęreditarię.l. j.de re. diui. Quandiu namque hæreditas iacet. res dominum non habet. Vndè fit, vt hęres furti non agat, eius rei nomine, quæ antè aditam hęreditatem furto ſublata eſt, ſed dumtaxat expilatę hęreditatis crimen intendat.l. j.de cri.exp. hęred. De quo M. Tul. in Epiſt. ad Trebatium, cuius principium eſt, ET SI SERO. Lex autem Falcidia ità ad res alienas pertinet, vt de iuſto earum pretio quarta portio detrahatur. Diuiſio ſecunda ex rerum ipſarum differentia ſumitur. Res enim quę legatur, interdum certum corpus eſt, quod Dialectici indiuiduum τ̃ ὀυσίας appellant, Iureconſ.ſpeciem. l.cùm res. de legat. j. Id autem ſiuè corpus, ſiuè indiuiduum, ſiuè ſpecies, vel certo nomine ſignificatur: vt cùm Stichum dicimus: vel digito oſtenditur, vt cùm quis legat frumentum, quod in illo horreo eſt: cùm legat hunc hominẽ, Stichũ oſtendens. Interdum & quadam deſcriptione demonſtratur, vt cùm teſtator legat filium Areſcuſæ. Sanè in actione, quę appellatur Certi condictio, certum non pro certo corpore accipitur, ſed pro eo, de quo apparet, quid, quale, quantúmque ſit: vt cùm quis ſtipulatur centum modios frumenti Africi optimi: quamuis enim certum corpus non ſtipuletur, certum tamen ſtipulari dicitur. l. vbi autem non

10 (beside "In rebus autem a-"); 11 (beside "Lex au-"); 12 (beside "certum non pro cer-")

appa

apparet. de verbo. obligat. In actione autem Si certum petatur, CERTVM, pro pecunia numerata accipitur. Nam reliquæ omnes res ſiuè pondere, ſiuè menſura conſtent, per conditionem triticariam petuntur, non per actionem Si certum petatur.l. j. de cond. triticar. Sed cùm
13 certorum quædam diuiduitatem nôn recipiant, vt Stichus, ad æſtimationem neceſſariò decurrendum erit, vt lex Falcidia locum habere poſſit. Id quod & in ſeruitutibus legatis, & in factis fieri videmus. l. ſi is, qui quadringenta. §. vltim. hoc titul. Incertum autem corpus genus appellant
14 Iureconſulti: vt qui hominem legat, incertum corpus legare dicatur: non quòd hominis notio, quæ genus appellatur, corpus ſit: neque enim tangi cerníve poteſt: Sed quia huic notioni corpora ſubſunt, vt ſcribit Mar. Tul. in Topic. Neque exiſtimandum eſt, legem Falcidiam ad omnia corpora incerta pertinere, ſed ad ea dumtaxat, quæ vtiliter legantur: nam fundus generaliter inutiliter legatur: triticum generaliter inutiliter legatur menſura non appoſita: animal generaliter inutiliter legatur, l.ità ſtipulatus. de verb. obligat. l. cùm poſt. §. gener. de iure dot. l. triticum. de verb. oblig.

Ait Iureconſ. *Siue pondere, numero, &c.*) Quæ appendimus, numeramus, vel metimur, pondere, numero, menſuráve conſtare videntur: quia ſinè iis ad nihilũ rediguntur. Inutiliter nãq; & ſtipulatur, & legat, qui triticũ legat, qui triticũ ſtipulatur, d. l. triticũ. de verb. obli. Eę autẽ res vna demõſtratione ad certitudinẽ redigi poſsũt. l. in ratione §.
[illegible] diligen

diligenter.hoc titu.vt,vinum, quod in illis doliis eſt:aut,vinum,quod ex illa vinea naſcetur.

Ait Paulus: *Aut etiam ſi ius legatum ſit, vt vſusfructus.*) Vſusfructus quamuis ius ſit, tamen 15
diuiſionem recipere poteſt: quia huic iuri corpora ſubſunt, hoc eſt, fructus, qui diuidi poſſunt. §. ſi vſusfructus hac l. noſtra à quibus fructibus re ipſa vſusfructus non differt, quem vulgò vſumfructum cauſalem appellant. Aliæ au- 16
tem ſeruitutes ità ad legem Falcidiam pertinent, vt de earum æſtimatione quarta detrahatur. l. ſi is,qui quadringenta.§.vlt.infrà eod.cùm diuiſionem nullam recipiant. Idem dicendum eſt de operis ſerui legatis. d. §. ſi vſusfructus. Idem dicendum eſt, ſi factum legetur, d. §. ſi is,qui quadringenta.

Ait Paulus: *Aut quod in nominibus eſt.*) In nominibus eſſe dicitur, quod in tabulis debetur: 17
quod quamuis noſtrum non ſit, quia vindicari non poteſt:tamen quia nobis debetur, noſtrum rectè appellatur: cùm autem legantur ea,quæ in nominibus ſunt,actiones hæres legatario cedere tenetur. l. ex eo. C. ad l. Falcid. Neque mouet quòd lex Falcidia de re,& pecunia loquatur:nam & rei appellatione, & pecuniæ, & bonorum, & meorum, actiones continentur.l. rei.l. pecuniæ. l. bonorum.l. meorum. de verb. ſignif.l. ſi legatus. §. vlti.ad Trebell. Huc pertinet l. qui chirographum.de lega.iij.

A*It Paulus*: Item ſi ità legatum ſit, HÆRES MEVS SEIO PENVM DA-

TO: SI NON DEDERIT, DECEM DATO: quidam putant omnimodo in legato decem eſſe:penum autẽ mortis cauſa capi, nec in Falcidiam id imputare hæredem poſſe. Ego autem didici, ſi incontinenti hæres penum ſoluerit, videri hoc legatum eſſe, & in legem Falcidiam imputari poſſe. Et quod dixi, IN CONTINENTI, id accipiendum cum aliquo ſpatio. Quòd ſi, iàm mora facta, ſoluerit hæres penum, tunc nec legatum eum accepiſſe, nec in Falcidiam imputari poſſe: iàm enim transfuſum legatum eſſe, & decem deberi. Idémque erit, etiam ſi ab initio ità legatum datum ſit, SI PENVM NON DEDERIT, DECEM DATO. quia hîc penus non eſt legata: & penus ſi datur, mortis cauſa capitur, quia deficit legati conditio.

SVMMARIVM.

1. *Falcidia locum non habet in his, quæ mortis cauſa capiuntur.*
2. *Mortis cauſa capio quæ propriè accipiatur.*
3. *Obiectionum ſolutiones.*
4. *Penus vndè dicta?*

GOVEANVS.

Docuit Iureconſ. ad ea, quæ ex teſtatoris patrimonio erogantur, legem Falcidiam pertinere. Nunc

Nunc docet ità demum legem Falcidiam pertinere, ſi ex voluntate teſtatoris erogentur. Quod enim mortis cauſa capitur à legatario, quamuis de patrimonio teſtatoris erogetur, ad legem tamen Falcidiam non pertinet: id enim ſua voluntate hæres dat, vt legati onus defugiat. Itaque in l.acceptis.in illis verbis, NAM IN CENTVM, generaliter definit Iureconſ. Falcidiam locum 1
non habere in his, quæ mortis cauſa capiuntur. Neque obſtat l.penult. C.ad leg. Falc. Nam eius legis deciſio non egreditur caſum propoſitum. Id quod ipſe non obſcurè ſignificat Imp.illis verbis, QVARE NON IN PRÆSENTI CASV, &c. In quo Imp.ipſi etiam teſtatori conſulit, cuius teſtamentum ſcriptus hæres, nullo ex aditione propoſito commodo, facilè deſtituat. Mortis 2
cauſa capionem propriè accipimus eam capionem, quæ nomen non habet, cui mors occaoſinem dedit.l.mortis.de don.cauſ.mort.

Ait Iureconſ. SI INCONTINENTI HÆRES PENVM SOLVERIT, VIDERI HOC LEGATVM ESSE, &c.) Neque obſtat l.j. de penu. leg. In qua Iureconſultus penum 3
in præſtatione eſſe ait. Neque enim ex eo ſequitur, penum legatam non eſſe, quia in præſtatione dumtaxat ſit. Eò namque in petitione non eſt, quia poſt moram hæredis, penoris legatum ademptum intelligitur ſub conditione, eo videlicet caſu, quo decem peti poſſe cœperint. l. ſi penum. quando dies leg.ced. Et cùm ademptum ſit penoris legatum, peti non poteſt. Non igitur rectè fit, penum legatam non eſſe, quia non ſit

in petitione. Sanè vno caſu penus peti poteſt per iudicem, decedente ſcilicet legatario antè moram hæredis. Quo caſu hæres legatarij penum dumtaxat petit: cùm legatario mora facta non ſit, qui non interpellato hærede deceſſerit. Nam decem, poſt moram dumtaxat hæredis in præſtanda penu factam, peti poſſunt. Non obſtat item l. cum ſanè. quando dies leg. ced. In qua Iureconſ. ait, cùm ità legatum eſt, HÆRES PENVM DATO: SI PENVM NON DEDERIT, DECEM DATO. vnum legatum intelligi, & ſtatim peti poſſe. Neque enim ait Iureconſ. vnum legatum eſſe, ſed vnum dumtaxat legatum intelligi. Vnum autem legatum intelligitur, quo ad ceſſionem diei, & petitionem: ſola namque decem peti poſſunt: & per conſequens huius ſolius legati dies cedit. Quod autem addit Iureconſ. ET STATIM PETI POSSE: ſic intelligendum eſt, vt ſimul atque hæres interpellatus extrà iudicium, penum dare recuſauit, confeſtim decem peti poſſint: neque expectemus dum penus dari non poſſit. l. ità ſtipulatus. de verb. oblig.

Ait Iureconſ. ET IN LEGEM FALCIDIAM IMPVT.) Nam lex Falcid. ad legata pertinet, hoc eſt, ea, quæ ex voluntate teſtatoris erogantur ab hærede.

Ait Iureconſ. ET QVOD DIXI, INCONTINENTI, ID ACCIPIENDVM CVM ALIQVO SPATIO.) Poſt interpellationem d. l. ſi penum. quando dies leg. ced. Spatium autem hoc à iudice definitur. l. quo. rem rat. hab.

l. quod

l. quod diximus. de ſolut.

Ait Iureconſ. MORTIS CAVSA CAPITVR,) quamuis poſt moram hæredis, penoris legatum ademptum intelligatur, & transfuſum in legatum decem: tamen antè litem conteſtatam penus præſtita, ab onere legati hæredem liberat. l. j. de penu. leg. l. cùm ſine. quando dies leg. ced. facit l. ſi inſulam. de verb. obligat. Poſt litem ſanè conteſtatam penum offerens hæres non audietur, d.l. ſi inſulam. Si tamen penum legatarius acceperit, decem petenti, puto aut doli mali exceptionem, aut pacti taciti opponendam. arg. l. qui in futurum. de pact. Idem dicendum eſt, ſi legatum cœperit à conditione, hoc modo, SI HÆRES PENVM NON DEDERIT, DECEM DATO. Nam penus vtique mortis cauſa capitur, neque in legato eſt: ſed ab hærede vltrò præſtatur, vt ab onere legati liberetur. Itaque ſolida penus præſtabitur, ſine diminutione legis Falcid. quamuis ex patrimonio teſtatoris præſtetur. Penum ex eo dictam 4
ſcribit M. Tul. quòd penitus reponatur, & recondatur.

A*it Paulus*: Si vſusfructus legatus ſit, qui & diuidi poteſt, non ſicut cæteræ ſeruitutes indiuiduæ ſunt: veteres quidem æſtimandum totum vſumfructum putabant: & ità conſtituendum quantum ſit in legato. Sed Ariſto à ve-

terum opinione receſsit. Ait enim, poſſe quartam partem ex eo, ſicut ex corporibus retineri. Idque Iulianus rectè probat. Sed operis ſerui legatis, cùm neque vſus, neque vſusfr. in eo legato eſſe videatur, neceſſaria eſt veterum ſententia, vt ſciamus quantum ſit in legato. Quia neceſſariò ex omnibus, quæ ſunt facti, pars decedere debet: nec pars operæ intelligi poteſt. Imò & in vſufructu ſi quæratur quantum hic capiat, cui vſusfructus datus eſt: quantum ad cæterorum legatorum æſtimationem, aut etiam huius ipſius, ne dodrantem excedat legatum: neceſſario ad veterum ſentētiam reuertendum eſt.

SVMMARIVM.

1. *Quare vſusfructus diuiſionem recipiat.*
2. *Itineris, via, & Actus ſeruitutes indiuiduæ ſunt, & quare,*
3. *Quomodo Vſusfructus legari intelligatur: Et quomodo via.*
4. *Opera in facto tātum conſiſtit: Via autem in vſu.*
5. *Æſtimatio operæ ſerui vel fit ſecundum miniſterium, vel ſecundum modum.*
6. *Differentia fructus Serui, & aliorū animalium.*
7. *Operæ in numerum diuidi poſſunt.*
8. *Nûm operarum legatarum dies ſemel cedat?*

GOVEA

GOVEANVS.

Ex omnibus ſeruitutibus ſolus vſusfructus
diuiſionem recipit. l. v. de vſufru. Nam ipſi fru- 1
ctus, in quibus vſusfructus conſiſtit, diuiſionem
recipiunt, quamuis ius vtendi fruendi incorpo-
rale ſit. Adeò autem in fructibus vſusfructus
conſiſtit, vt ipſos fructus vſumfructum inter-
dum appellemus: vt cùm dicimus, Abſcedente
ſemper vſufructu, inutilem fieri proprietatem:
& conſolidari vſumfructum cum proprietate, &
vſumfructum accreſcere. Itineris verò, & actus, 2
& viæ ſeruitutes indiuiduæ ſunt, quia in vſu
dumtaxat conſiſtunt: qui quidem indiuiduus eſt.
l. viæ. de ſeruit. neque vlla prætereà res iis iuribus
ſubeſt. Cùm igitur vſusfructus diuiſionem reci-
piat, ſicuti & corpora, ſi vſusfructus legetur, & 3
legi Falc. locus ſit: non intelligitur totus vſus-
fruct. legatus, ſed ea dumtaxat pars, quam per
legem Falcid. capere poteſt legatarius. Quod in
via ſecus eſt: nam tota in legato eſt, etiam Falci-
dia interueniente, quia præſtari niſi ſolida non
põſſit. l. ſi is, qui quadringenta. infrà eod. Vete-
res tamen, quorum interpretatione conſtat ius
Ciuile, exiſtimabant idem iuris eſſe in vſufru-
ctu, quod & in reliquis ſeruitutibus: neque in-
telligi poſſe, niſi facta æſtimatione, quæ pars
vſusfructus non eſſet in legato, quaſi vſusfru-
ctus diuiſionem non reciperet. A quorum ſen-
tentia meritò Ariſto receſſit, propter eam cau-
ſam, quam diximus. Nam quemadmodum lega-

to fundo, ſi locus Falcidiæ ſit, ea dumtaxat fundi pars in legato eſt, quàm per legē Falc. legare licet. Ita legato vſufructu, pars dumtaxat vſusfructus legata intelligitur, cùm legi Falc. locus eſt. Si igitur qui fundum dumtaxat in bonis habebat alteri proprietatem, alteri vſumfr. leget, quartam partem plenæ proprietatis retinebit hæres. Non
4 idem dicendum eſt de operis ſerui legatis. Nam opera cùm in facto tantùm conſiſtat, quemadmodum & via in vſu, diuiſionem non recipit. l. operas. de oper. libert. l. ij. de ann. legat. Neque obſtat l. ſi quando. eodem titu. vbi pro parte à pluribus patronis operam peti poſſe ſcribit Iureconſ. Nam opera non niſi præterita petitur, & quæ iàm edi non poteſt. Quare æſtimatio magis petitur, quæ quidem diuiſionem recipit. l. in ſtipulationibus. de verb. oblig. & l. ſtipulationes
5 non diuiduntur. eod. tit. Æſtimatio autem operæ ſerui, vt id obiter dicamus, vel fit ſecundum miniſterium, vel ſecundum modum. l. vlt. de oper. ſeru. Secundum miniſterium æſtimantur operæ ſerui mediaſtini, ſerui autem artificis operæ ſecundum modum.

Ait Iureconſ. CVM NEQVE VSVS.) Separare voluit Iureconſ. operas ab vſu. Nam & vſus indiuiduus eſt. l. vſus. de vſu & hab. Id quod & Accurſ. annotauit.

Ait Iureconſ. NEQVE VSVSFRVCTVS.) Operis legatis, vſumfructum legatum conſtat. l. operis. de oper. ſer. Ità enim eo loco legendum eſt, non VSVM. Quod ità accipiendum eſt, quaſi vſusfructus ſerui ab operis ſerui re non differat.

Nec

Nec enim in fructu ſerui præter operas, opera- 6
rumque mercedes quicquam reperitur. l.ij. de
vſufr.legat. Quod ſecus eſt in aliis animalibus:
nam in vſufructu bouis,in vſufructu ouis partus
etiam cõtinentur, & reliqua omnis vtilitas,quæ
ex his percipi poteſt. Alio tamen iure ſunt ope-
ræ,alio vſusfructus. De quo ſcripſimus lib.j.Le-
ction.variar. In numerum quidem operas diuidi 7
poſſe conſtat,d.l. in in ſtipulationibus. de verb.
oblig.l.libertus.de oper.libert. Nã ſi patronus,
cui centum operæ promiſſæ ſunt,decedat pluri-
bus hæredibus relictis:inter hæredes operarum
diuiſio numero fiet,nõ partibus operarum. Ne-
que obſtat quod legatis operis ſerui,mercedes
quoque legato cedunt,d.l.ij.de vſufr. leg. Qua-
rum ratione videri poſſint operæ diuiſionem re-
cipere, quemadmodum & vſusfructus ratione
ipſorum fructuum. Nã opera in mercedibus nõ
cõſiſtit,ſinè quibus operæ & ſunt, & intelligun-
tur: vſusfructus autem ab ipſis fructibus re non
diſtinguitur. Illa quæſtio indifficilis eſt, num 8
operarum legatarũ dies ſemel cedat, cùm opera
in facto conſiſtat, & diurnum officium definia-
tur. l. j. de oper. libert. Sed magis eſt,vt ſemel
dies cedat operarum, quemadmodũ & vſusfru-
ctus,quamuis ex faciendo conſiſtat, hoc eſt, ex
vtendo fruendo.l. vnica. quand.dies vſ.leg.ced.
Et ſanè ſi ſemel non cederet,ad hæredem legatũ
operarum, quarum dies poſt mortem legatarij
cederet,non tranſmitteretur. At tranſmitti ſcri-
bit Iureconſultus in l.ij. de vſufr. leg.

Ait Ureconſ. SED ET IN VSVFRVCTV.)

Vſufructu legato nûm eadem æſtimatio neceſſaria ſit, quæ in annuo legato, cùm iudex inter hæredem & alios legatarios rationem Falcidiæ habet, plenè ſcribemus ad l. cum Titio. hoc tit.

Ait Paulus, AVT ETIAM HVIVS IPSIVS NE DODRANTEM EXCEDAT:) Qui fundum dumtaxat in bonis habebat dignum. C. vſumf. legauit; vt ſciri poſſit quotannis finiri debeat vſusfru. æſtimatio facienda eſt. Si enim x. quotannis vſusfr. æſtimatur, poſt annos vij. & dimidiatum non debebitur, ne legatum dodrantem bonorum excedat. In annuo legato citrà vllam æſtimationem annus expectatur, quo legatum dodrantem excedit. l. lex Falcidia. infrà eod.

A*It Paulus*: Si quis creditori ſuo quod debet legauit, aut inutile legatum erit, ſi nullum commodum in eo verſabitur: aut ſi propter repræſentationis (puta) cõmodum, vtile erit, lex quoq; Falcidia in eo commodo locum habebit.

SVMMARIVM.

1. *Quando vtile legatum ſit, vbi creditori legatur à debitore debitum.*
2. *Quando Falcidia non verſetur in tali legato, & quare.*

GOVEA

GOVEANVS.

Si creditori leges quod debes, vtile legatum 1
eſt, ſi vllum ex legato creditor commodum ſentit, putà, exceptionis timore liberatus. Propter quod commodum & Falcidiam patitur legatarius, & fideicommiſſo grauari poteſt. l. ſi deportati. §. vlt. de leg. iij. Dies itē legatum facit propter commodum repręſentationis: adeò vt & fideicommiſſo onerari mulier poſſit, cui prælegata dos eſt. l. cùm quis vxori. de dote præleg. De quo plura ſcribemus ad l. verbis legati. infrà eod. Sanè ſi aliud commodum in legato verſe- 2
tur, vt quia rei legatæ dominium ſtatim nanciſcitur legatarius, vel quia ſumptum facturus non ſit in nominis perſecutione, neque Falcidiæ in huiuſmodi commodo locus eſt, neque fideicōmiſſo oneratur legatarius. l. ſi mulier. §. ſi rem. de leg. iij. Ratio illa eſt, quòd hæc commoda ità percipit legatarius, vt de noſtro patrimonio nihil decedat. At qui repręſentat, plus ſoluit. Nam tempore plus ſolui conſtat.

A*it Paulus:* Si legatarius poſſeſſionem nactus eſt, & non poteſt auocari res, quia voluntate hæredis errantis nactus eſt poſſeſſionem, dabitur actio hæredi, vt id, quod ſupra dodrantem eſt, auferatur.

SVMMARIVM.

1. Vindicatio legatorum nomine hodiè competit: ſua tamen manu legatarius legatum non capit.

2. Lega

2. Legatario nullo iure debetur id, quod per legem Falcidiam capere non licet.

3. Errantis nulla eſt voluntas.

GOVEANVS.

1 Etſi vindicatio hodiè nomine legatorũ omnium competit, legatarius tamẽ ſua manu legatum capere non poteſt: aliud namque eſt vindicare, aliud ſua manu capere. Quod ſi fecerit, inciuile factum Prætor coërcet per interdictum QVOD LEGATORVM: quo poſſeſſionem rerũ legatarum hæres recipit. Quod ſi hæredis volũtate, quamuis errantis, ad legatarium trãſlata ſit poſſeſſio, non dat Prætor interdictum, ſed condictionem indebiti, per quã aufert hæres à legatario partem legati indebitam. Quam & ipſam condictionem indebiti non habet hæres, ſi ſciẽs & prudens ſolida legata præſtet vel promittat. l. error. C. ad leg. Falc. l. vlt. eod. tit. l. patronus. de donat. Et hoc nimirum eſt, quod Vlpianus in
2 Inſtit. ait, Legata perperã ſoluta non repeti. Ex quo intelligi poteſt, legatario nullo iure deberi id, quod per legem Falcidiam capere non licet. Si enim iure vel Prætorio, vel Ciuili deberetur, ſolutum non repeteret hæres. Quod autem ait Iureconſultus de errantis voluntate, ſic accipiẽdum eſt, non quaſi in eo errauerit quod fecit: nã eo caſu puto interdictum QVOD LEGATORVM, competere: cùm errãtis nulla voluntas ſit.
3 l. per errorẽ. de iuriſd. omn. iudi. l. ij. de iudi. ſed quia Falcidiam locum non habere exiſtimabat ignarus patrimonij. Poteſt etiam hæres repete-

re

re poſſeſſionem rerum legatarum, vt retentione vti poſſit, l. linea margaritarum. infrà eo. de quo planè ſcripſimus ad l. hæres. ad Treb.

AIt Paulus: Interdum omnimodò neceſſarium eſt ſolidum ſolui legatario, interpoſita ſcilicet ſtipulatione Quantò amplius, quàm per legem Falcid. cœperit, reddi: veluti ſi quæ à pupillo legata ſunt, non excedant modum legis Falcidiæ. Veremur autem, ne impubere eo mortuo, alia legata inueniantur, quę contributione facta, dodrantem excedant. Idem dicetur, & ſi in principali teſtamento quædam ſub conditione legata ſunt, quæ an debeantur, incertũ eſt. Et ideò ſi hęres ſinè iudice ſoluere parat[9] ſit, proſpiciet ſibi per hanc ſtipulationẽ.

SVMMARIVM.

1. *Vt per errorem ſoluta, ità & omiſſa per errorem condicuntur.*
2. *Quæ ſit cauſa interponendæ cautionis (Quanto amplius) à legatario hæredis?*
3. *Antè ſecundarum tabularum apertionem, legata in primis tabulis relicta ſolida præſtantur, exacta cautione. Quanto amplius.*
4. *Arbiter quandoque dicitur Iudex. Et qui propriè Iudex dicitur.*

GOVEA

GOVEANVS.

INTERDVM OMNIMODO NECESS.) Incerto adhuc habeátne locum Falcidia, quæ incertitudo legatarios remorari non debet.

Ait Iureconſ. INTERPOSITA SCILICET STIPVLAT.) Cum fideiuſſore.l.j.§.hæc ſtipulatio. titu. ſeq. cuiuſmodi omnes ferè ſunt Prætoriæ ſtipulationes.l.j.& l.in Prætoriis.de præt. ſtip.Facit.l.j.vt legat.nom. cau. Hæc autem ſtipulatio ſi omiſſa fuerit, per cōdictionem incerti
1 repetetur. Vt enim per errorem ſoluta, ità & omiſſa per errorem condicuntur. l.iij.§.vlt.titul. ſeq. Sanè quibuſdam remittitur iſta cautio. d.l. iij.& l. cùm non facilè.titu.ſeq. Neque in legatis modò, verùm & donationibus cauſa mortis
2 locum habet d.l.j.§.in mortis.tit.ſeq. Cauſa autem interponendæ cautionis iſtius cum fideiuſſore, illa eſt, ne lapſo facultatibus legatario, res hęredi pereat, qui neceſſariò ſolida legata ſoluit. Nàm condictionem indebiti vtique hæres habet, qui nō ſua voluntate, ſed neceſſariò, vti iàm diximus, integra legata ſoluit.d. §. hæc ſtipulatio.& l.ij.de condict. indeb.

Ait Iureconſ. QVANTO AMPLIVS, &c.) Hæc verba eum etiam comprehenderunt, qui totum legatum reſtituere debet.l.j.§.hęc verba. titu.ſequen.

3 *Ait Iureconſ.* VELVTI SI QVÆ A PVPILLO.) Antè ſecundarum tabularum apertionem, quæ legis conſilio clauſo manent, legata in primis tabulis relicta, interim ſolida ſoluuntur, ex-

acta

acta cautione QVANTO AMPLIVS. Quæ quidem cautio apertis demum ſecundis tabulis committitur, ſi legata ſecundarum tabul. cum legatis primarum contributa & commiſta dodrantem excedant hæreditatis teſtatoris: cuius ratio habetur in legatis ſecundarum tabularum præſtandis, licèt in ſecundis tabulis pupilli verſetur hæreditas. de quo dicemus ad l. in ratione. quod vulgò. infrà eod.

Ait Ureconſ. SVB CONDITIONE.) Antè cuius euentum ratio Falcidiæ nó ponitur. Aliud iuris eſt, ſi pecunia in dies plures legata ſit: nam eo caſu, non ſtipulatio, ſed computatio neceſſaria eſt: cùm certo ſciri iàm poſſit, locúmne Falcidia habitura ſit. d. l. iij. §. j. titu. ſequente.

Ait Ureconſ. SINE IVDICE.) Arbitrum 4
Prætor dat ad ineundam quantitatem patrimonij. d. l. j. titu. ſeq. quem hoc loco iudicem appellat Iureconſ. quamuis propriè is demum Iudex dicatur, qui abſoluere, & condemnare poteſt: Arbiter autem datus à Prætore neutrum facere poteſt. l. cùm fideicommiſſum. de confeſſ. De huiuſmodi arbitris intelligenda eſt l. ab arbitro. qui ſatiſd. cog. qui neque ad abſoluendum, neque ad condemnandum à Prætore dantur, ſed ad negotium dumtaxat explicandum. Exempli cauſa: Ad ineundam quantitatem patrimonij, & probandos fideiuſſores, & alia eius generis. De quo ſcripſimus lib. 11. de iuriſd.

A*It Paulus:* Id quod ex ſubſtitutione cohæredis ad cohæredem peruenit, proficit legatarijs. Is enim hæres ſimilis eſt ex parte purè, ex parte ſub conditione hæredi inſtituto. Sed ea, quæ ab eo legata ſunt, ſi omiſerit aditionem, non augebuntur, ſcilicet, ſi ab eo nominatim data ſunt, non QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT.

SVMMARIVM.

1. *Peruenire dicitur, quod penes aliquem remanet.*
2. *In omni ſubſtitutione ineſt conditio, quæ tamen non facit ſubſtitutionem conditionalem.*
3. *Nominatim intelligitur nomine vel cognomine expreſſo.*

GOVEANVS.

Id quod ex ſubſtitutione cohæredis ad me peruenit, legata auget à me relicta, ſiuè integra hæredis portio, ſiuè pars eius ad me perueniat.
1 Peruenire autem dicitur, quòd penes me remanet. l. peruenire. de verbor. ſignific. Eſto igitur portio cohæredis, cui ipſe ſum ſubſtitutus, decem: ſi quinque ab eo legata ſint, ad me non decem, ſed quinque dumtaxat ex ſubſtitutione perueniunt. Si verò nihil à cohærede legatum ſit, tota decem ad me perueniunt. Tàm autem quin

quinque,quàm decem, augent legata, à me relicta:vt ecce,Portio mea erat decem, ea tota legata à me ſunt:per legem Falcidiam ſeptem & ſemis tantùm legata intelliguntur, accedentibus ex cauſa ſubſtitutionis decem. Tota decem à me relicta in legato ſunt,ac ſi ex viginti hæres eſſem inſtitutus.Idem dicendum eſt,ſi quinque dumtaxat perueniant ex ſubſtitutione, in quibus quadrans eſt ipſorum viginti:vndè quindecim legare teſtator potuit,ſalua lege FalcidiaQuod ſi duo & ſemis,dumtaxat ex ſubſtitutione ad me perueniant,hoc eſt quadrans ipſe portionis cohæredis, videndum eſt, quemadmodum poni debeat ratio legis Falcidiæ.Et hoc caſu relicta à me legata non augebuntur,l.ſi pupillus.§.vlti.infrà eod.Itaque quartam habebo vtriuſque portionis.Ex qua vtraque,eueniente conditione ſubſtitutionis, videor ab initio inſtitutus: non ſecus atque ſi ex parte purè,ex parte ſub conditione eſſem inſtitutus. Neque abſurda & abhorrens eſt ſimilitudo 2
iſta, cùm in omni ſubſtitutione inſit conditio, quæ tamen conditionalem non facit ſubſtitutionem.De quo ſcripſimus ad l.qui liberis. de vulg. & pup.Quid ergò ſi eius quoque portio,cui ipſe ſubſtitutus ſum,onerata ſit? Eſto mea portio decem, cohæredis item decem: à me octo legata ſint,à cohærede item octo,& hoc caſu eueniente conditione ſubſtitutionis, quartam ex perſona cohæredis retinebo. Idem dicendum quamuis integra mea portio ſit.d.l.ſi pupillus.Nõ refert autẽ,ex vtra ſubſtitutione portio ad me perueniat, vulgari,an pupillari. Nam & ea pars bonorũ te-

ſtatoris, quæ ad me ex pupillari peruenit ſubſtitutione, meis legatariis proficit. l. qui fundum. §. qui filium. hoc titu. Cuius rei ratio illa eſt, quòd quamuis pupillo ex ſecundis tabulis ſuccedatur, ex patris tamen teſtamento ſucceditur. Vndè fit, vt in formula pupillaris ſubſtitutionis apponatur particula MIHI. Vndè ratio dubitandi in l. ſi pupillus. de acqui. hæred. l. paterfamilias. de priuil. cred. Meis igitur legatariis prodeſt, quicquid ex ſubſtitutione cohæredis ad me peruenit. Quòd ſi ipſe hæreditatem omittam, legata à me relicta nominatim non præſtabit cohæres, niſi quomodo ego præſtitiſſem, cùm mihi non fuerit ſubſtitutus. Si enim ſubſtitutus mihi fuiſſet me omittente hæreditatem, habita ratione vtriuſque ſemiſſis, legata præſtaret, non ſua modò, verùm & mea, quaſi à ſe repetita. l. qui fundum. §. qui filium
3 hoc tit. Nominatim autem intelligo, nomine, vel cognomine, vel prænomine expreſſo. l. j. de lib. & poſth. Si enim verbis communibus, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT, legata à me relicta ſunt, ea cohæres, quaſi à ſe relicta, ſolida præſtabit.

Ait Paulus: Si cohæredis mei portio exhauſta ſit, mea integra, & illam vindicauero, conſundendas eſſe partes Caſſius exiſtimat, Proculus contrà. In qua ſpecie & Iulianus Proculo aſſenſit: quam ſententiam probabiliorem eſſe puto. Sed & Diuus Antoninus iudicaſſe dicitur

citur commiſcendas eſſe vtraſque partes in computatione legis Falcidiæ.

SVMMARIVM.

1 *Quis non poteſt pro parte teſtatus decedere, & pro parte inteſtatus.*

2 *Qui in certa parte coniunguntur, ij in ea parte omnibus perſonis anteponuntur.*

GOVEANVS.

Quemadmodum quod ex ſubſtitutione cohęredis ad me peruenit, legata à me relicta auget, ità & accreſcens portio meis proficit legatariis, quamuis iuris poteſtate, non voluntate teſtatoris accreſcat. Nam & legata, quæ apud hæredem remanent inutiliter putà relicta, efficiunt vt cęteris legatis aut nihil, aut minus detrahatur. l. quod ſi alterutro. infrà eod. Neque referre puto, an ideò mihi accreſcat quia cohęres repudiauerit, an quia per legem aliquam is capere non potuerit. l. cum in teſtamento. ſuprà de vulga. & pupilla. Quamobrem autem legatariis meis proſit accreſcens cohæredis portio, cauſa illa eſſe videtur, Quia, repudiante cohærede, ex parte, vtraque videor ab initio inſtitutus. d. l. quod ſi alterutro. ídque iuris, vti iàm diximus, poteſtate: quod quidem non pa- 1
titur, vt quis pro parte teſtatus, pro parte decedat inteſtatus. De quo ſcripſimus in libro de iure accreſcendi. Idem dicendum puto, & ſi quaſi con-

iuncto cohæredis mihi pars accreſcat: multóque adeò magis cùm id, quòd ratione coniunctionis accreſcit, propè ſit vt voluntate accreſcere teſta-
2 toris videatur. Quos namq; in parte certa coniũgis, eos in ea parte perſonis omnibus anteponere videris, exceptis eorum ſubſtitutis, qui expreſſa adiuuantur voluntate. Sanè accreſcentis portionis legata nihilo præſtabo ampliora, quàm is præſtitiſſet, à quo ea relicta erant nominatim. Nã ſi ità erant relicta, QVISQVIS MIHI ERIT HÆRES, idem dicendum puto quod in ſubſtituto. arg. l. cùm in teſtamento. de vulgari & pupill. in qua ex inſtitutione videri capere dicor id etiã quod accreſcit. Idem dicendum de fideicommiſſis à legitimis hæredibus relictis: vt cohęredis accreſcens portio fideicommiſſariis meis proſit: ego autem cum ſuo dumtaxat onere conſequar portionem accreſcentem. l. ſi Titio. §. Iulianus. de legat. ſecund. niſi fideicommiſſa ità relicta ſint, QVISQVIS MIHI HÆRES ERIT.

Ait Paulus: Si cohæredem meum poſt aditam hæreditatem arrogauero, non dubitabitur, quin ſeparandæ ſint portiones perindè, ac ſi cohæredi meo hæres extitiſſem.

SVMMARIVM.

1 *Adita hæreditate res teſtatoris eſſe deſinit, & fit hæredis.*

2 *Seruus Inſtitutus, & eſt, & intelligitur. Et ex teſtamento hæres exiſtit.*

GO-

GOVEANVS.

Quod ex arrogatione cohæredis (quæ ſpecies eſt acquiſitionis per vniuerſitatem) ad me peruenit, eſt cùm legatariis meis proficit, eſt cùm non proficit. Si enim poſt aditam à cohærede hæreditatem eum arrogem, nihilò maiora legata præſto legatariis meis: puto, quia nec ex re teſtatoris mea portio augeatur: adita namque hæreditate res teſtatoris eſſe deſinit, & hæredis fit. Quò fit, vt minore, qui hæreditatem adierat, in integrum reſtituto, neque ſubſtitutus niſi vno caſu admittatur, neque legitimis ſucceſſionibus locus fiat, ſed fiſcus quaſi ad bona vacantia inuitetur. l. vlt. de ſucceſſ. edicto. de quo ſcripſimus lib. ij. lection. variar. & in commentario, de vulga. & pupil. Idem dicendum ſi cohęredi meo hęres extiterim pòſt aditam videlicet ab eo hęreditatem: nam non aditam hęreditatem non tranſmittunt niſi ij, de quibus lex Theodoſiana loquitur, & qui deliberantes ab hac luce emigrant. §. in nouiſſimo. de caduc. tollend. Si autem cohęredem meum arrogauero antè aditam ab eo hęreditatem, ea portione, quę mihi per eum rectà acquiritur ex bonis teſtatoris, legata à me relicta augebuntur: non ſecus, atque ſi ego ex parte, & filius vel ſeruus ex parte, hęredes eſſemus inſtituti. Quo caſu portio per eas perſonas mihi quęſita legatariis meis proficit. l. ſi pupillus. §. ſi ego. & l. maritum, infrà eod. Nec eſt quod quiſquam exiſtimet id propterea fieri, quia inſtituto ſeruo meo ego I

ſim inſtitutus. Ipſe namque ſeruus inſtitutus & eſt & intelligitur,& ex teſtamento hæres exiſtit, quamuis commodum hæreditatis mihi acquirat, & cedente die hæreditatis ſi liber reperiatur ſibi hæreditatem quærit,vel nouo domino, ſi alienatus ſit. De quo ſcripſimus ad l.iij. de vulgari & pupilla.Legata ſanè à cohærede, quem arrogaui, vel cui hæres extiti, relicta, nullo caſu ampliora pręſtabuntur,quàm is præſtitiſſet,ex cuius perſona præſtantur.

Ait Paulus: SI IN ANNOS SINGVLOS legatum ſit Titio, quia multa legata,& conditionalia ſunt, cautioni locus eſt, quæ in edicto proponitur, QVANTO AMPLIVS ceperit reddi.

SVMMARIVM.

1 *Quomodo tempus computetur in annuis legatis & ſtipulationibus annuis.*
2 *An ſit neceſſaria Cautio (Quanto Amplius)*
3 *Tempus non eſt modus tollendæ obligationis.*
4 *Annuum legatum morte legatarij finitur, niſi adiecerit teſtator (& hæredibus.)*
5 *Hæredis appellatio in vſufructu legato, proximum hæredem non egreditur: & quare.*
6 *Modus quo finitur vſusfructus, conſolidatio dicitur.*

GOVEANVS.

Si quis ità leget aureos centum, ANNVA, BIMA, TRIMA DIE: vnum legatum eſſe conſtat tribus

tribus penſionibus ſoluendum, eiúſque diem ſemel cedere. Si verò ita, DENOS AVREOS ANNVOS: plura legata ſunt: primi quidem anni purum, annorum ſequentium conditionalia SI LEGATARIVS VIVET. Quæ conditio in legato annuo Reipublicæ relicto non ineſt: neque ſemel, ſed per ſingulos annos legati huius dies cedit, initio ſcilicet cuiuſque anni. l. iiij. de annu. leg. l. cùm in ſingulos. cùm legib. duabus ſeqq. quando dies leg. ced. l. j. quando vſusfruct. leg. di ced. Qua ratione in annuis legatis & ſtipu- 1
lationibus annuis ab initio cuiuſque anni computandum tempus eſt præſcriptionis xxx. vel xl. annorum. l. cum notiſſimi. §. in iis. etiam. C. de præſcript. xxx. vel xl. anno. Neque dubium eſt quin præſtationi cuique ſua debeat opponi præſcriptio: ſua enim quęque actione petitur, & ſuam quæque diem habet. Cùm igitur legatum anni primi purum ſit, ſolui diminutum non opportet propter legata ſequentium annorum: quę certum adhùc non eſt debitum iri, cùm ſint, vti iàm diximus, conditionalia. §. interdum. ſuprà, hac noſtra lege.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Cautio itaque neceſſaria eſt in edicto propo- 2
ſita, QVANTO AMPLIVS, &c. cùm fieri nulla poſſit propter incertum conditionis, computatio. Quòd ſi ità leges, DENA IN DECEM ANNOS, diſtinguendum eſt: vel enim in alimenta legatum relictum eſt, & eo caſu per annos ſingulos dies legati cedit: neque ſequentium annorum legatum legatarius antè decedens tranſ-

mittit, vel exonerandi hæredis cauſa, in penſiones decem legati vnius collata ſolutio eſt: & tùm legatum vnum eſt, eiúſque dies ſemel cedit, & ad hæredem vniuerſum tranſmittitur, quandocunque poſt mortem teſtatoris decedat legatarius. l. ſi cum præfinitione. quando dies leg. ced. Quęro, cùm iudex inter hæredem & alios legatarios Falcidiæ rationem habet, quemadmodum id annuũ legatum, quod morte finiri conſtat, in computationem veniat? Et Iureconſultus in l. cum Titio. hoc tit. æſtimari opportere ait, quanti legatum hoc venire poſſit. Mortuo verò legatario, non aliud ſpectari opportere quam quod ex ea cauſa hæres debuerit. Quęro de ſtipulatione annui ex legati cauſa interpoſita. Et dicendum eſt, naturam legati non mutari, quamuis in ſtipulationem ſit deductum. l. ſi legati. de leg. j. l. ſi ſtipulatus. de vſur. l. j. §. ſi quis. vt leg. no. caue. Itaque quemadmodum in annuo legato ſæpius ſpectatur legatarij conditio, ità & in ſtipulatione ſępius conditio ſtipulatoris conſiderabitur: & quemadmodum plura legata ſunt, ità & ſtipulationes plures erũt. Idque generaliter dicendum eſt de ſtipulatione annui, vt plures ſemper contineat ſtipulationes. l. pluribus. de verb. obl. quo loco in ſtipulatione hac ARGENTVM ID ANNVA BIMA TRIMA DIE QVOQVE DIE DARI? plures ineſſe ſtipulationes dicuntur: illam namque vim habet ea ſtipulatio, vt certi argenti pars tertia quoquo anno peti poſſit. Et ſi adiectæ vſuræ ſint, eius dumtaxat partis vſuræ debeantur, in cu-

ius

ius ſolutione ceſſatum eſt.l. Seia.de vſur. l. lecta. ſi cert. pet. Quia tamen conditio ſtipulantis ſemel ſpectatur, vt intelligamus, cuinam ex ea ſtipulatione acquiratur, quod in legato ſecus eſt. l. ſi filius de verb.obl.l.quæ legata.de regu.iur. Stipulationem hanc annui vnam eſſe ait Ireconſ. in l.ſenatus.§.vltim.de don.cau.mort. Neque diſtingui inter eas annui ſtipulationes, quæ finitum habẽt annorũ numerũ, in d.l.pluribus.& eas, quæ infinitè cõcipiuntur hoc modo, ANNVA DENA? quas perpetuas eſſe conſtat.l.ſi Stichum §.vltim. de verb.obl.licet illud apponatur, QVOAD VIVAM: 3
cùm tempus non ſit modus tollendæ obligationis.l.obligationum ferè.§.planè.d.titu. Hoc tamen caſu hęredem ſtipulatoris doli mali exceptio ſubmouebit.§.at ſi ità de verb.obli. lib. III. Inſti. Qua eadem exceptione repellitur, qui aliter vindicat ſeruitutem, quàm eſt conſtituta: quãuis ſeruitus ipſo iure neque ex die, neque ad diem conſtitui poſſit. l.iiij. de ſeruit. Annuum verò le- 4
gatum, vti iàm diximus, morte finitur legatarij: niſi adiecerit teſtator, ET HAEREDIBVS: quo caſu in infinitum hæredibus legatum debetur, non tantùm proximis hæredibus.l.in annuis.C.de legat. Quod aliter eſt in vſufructu. l. cum antiquitas.C. de vſufru.leg. Nam hæredis appellatio in 5
vſufructu legato proximum hæredem non egreditur: puto, ne ſemper abſcedente vſufructu inutilis proprietas reddatur. Propter quam cauſam placuit certis modis finiri vſumfructum, & ad proprietatem reuerti, quæ conſolidatio 6
appellatur.

Ait Iureconſ. Idquod naturà hæreditati debetur, & peti quidem non poteſt, ſolutum verò non repetitur, non eſſe computandum in hæreditate quidam putant. Sed Iulianus & hoc ex euentu augere patrimonium, aut non augere exiſtimat: & hæreditario iure id quoque capi: ideóque in reſtitutionem hæreditatis venturum.

SVMMARIVM.

1. *Obligationum diuiſio.*
2. *Qui dicitur naturâ debere.*
3. *Pacta ſeruari naturæ & fidei humanæ eſt cõueniẽs.*
4. *Quæ ſunt legitimæ conuentiones.*
5. *In ſeruum nulla cadit obligatio ciuilis.*
6. *Naturalis obligatio ſerui, impedit ſoluti cõdictionẽ.*
7. *Quare ſeruilis obligatio, naturalis dicatur.*
8. *Pupillus naturaliter tantum obligatur: ciuiliter autem non, ſinè authoritate tutoris.*
9. *Natura iniuriũ eſt aliquẽ alienis dãnis creſcere.*
10. *Promittendo, quis non poteſt fieri locupletior.*
11. *Quando perſona locum facit condictioni.*
12. *Quæ neceſſaria, ad hoc vt pupillus naturaliter ex cauſa mutui obligetur.*
13. *Prætori ſola naturalis æquitas, iuſta cauſa eſt actionis dandæ.*
14. *Iuris ignorãtia ad repetitionẽ ſoluti non prodeſt.*
15. *Modi tollendæ naturalis obligationis.*
16. *Pacta quæ tueatur Prætor.*
17. *Ius in iureiurando non verſatur: & quare.*

18 fide

18. Fideiuſſor adhibitus ad naturales obligationes, ciuiliter obligatur.

GOVEANVS.

Obligationum quædam ciuiles dumtaxat 1
ſunt, quædam naturales & ciuiles, quædam naturales tantùm. Obligatio ciuilis tantùm eſt ſtipulatio, inuentum ſcilicet iuris ciuilis. Naturales & ciuiles ſimul, ſunt conuentiones iuris gentium, ex quibus iure ciuili actio naſcitur: quales ſunt, quæ in proprium nomen tranſeunt & innominatæ, quæ cauſam habent. l. iuriſgentium. de pact. ex quibus non ſolum iure ciuili dari opportet, verùm etiam iure naturæ ac gentium. l. cùm amplius. §. vlt. de regu. iur. Is (ait Iureconſ.) naturâ 2
debet, quem iure gẽtium dare opportet, & cuius fidem ſequuti ſumus. Naturales tantùm obligationes ſunt, quę ſolo æquitatis naturalis vinculo continentur. l. Stichum. §. naturalis. de ſolut. Quæ quamuis actiones non pariant, ſoluti tamen condictionem impediunt. l. naturales. de act. & oblig. Cuiuſmodi ex pacto naſcitur obligatio:
nihil enim tàm fidei humanæ conueniens eſt, 3
quàm pacta ſeruari. l. j. de pactis. Excipio legiti- 4
mas conuentiones, quibus actiones ipſo iure & producuntur, & tolluntur. l. legitima. de pact. & l. ſi tibi decem. §. ij. & l. ſi vnus. §. pactus. eod. tit. De quibus legitimis conuentionibus loquitur Iureconſ. in d. l. iuriſgen. §. ſi paciſcar. in illis verbis, DE FVRTO ENIM PACISCI LEX PERMITTIT. De quo ſcripſimus lib. II. lect. variar. Excipio item quaſdam conuentiones, ex quibus Prætori viſum eſt actiones dare,

vt de pecunia conſtituta, & hypothecariam: de qua loquitur Iurecconſ.in d.l.ſit tibi. §.de pignore. Si igitur inter nos conuenerit, vt mihi decem dares,quãuis ex pacto in ciuem Rom. actio non detur,naturaliter mihi tamen teneris,hoc eſt, iure gẽtium te mihi dare opportet, quo nulla inter pactum & aliam conuentionem differentia conſtituitur:quare ſi ex ea cauſa ſoluas, non repetes. l.quamuis.C.de vſur.Ex quo,vti iàm diximus,cẽſetur,& æſtimatur naturalis obligatio. d. l. natu-
5 rales.de act.& oblig. SERVVM item, in quem nulla cadit ciuilis obligatio, naturâ debere dicimus,extraneis, ex quauis cauſa,domino ex cauſa dumtaxat peculiari. Quod cùm diximus, factum nos demonſtrare ait Iureconſultus, nõ referre ad ciuilem obligationem.l.nec ſeruus.de pecul.Vndè fit.vt nuda voluntate dominus ſeruo debitum remittat. l. ſi peculium. de pecul. leg. quomodo non tollitur ciuilis obligatio. E contrario item dominus ſeruo naturâ debere dicitur ex cauſa peculiari,vti iàm diximus: idq; debitum ſeruat per compenſationem ſeruus:quamuis petitio ei nulla competat eius,quod in rem domini impendit, d.l. ſi peculium.§.ſicut. facit l. etiam.de compẽſ. in qua ſcribit Iureconſultus,id, quod naturâ debetur,in compẽſationem deduci.Naturalis tamẽ iſta inter dominũ & ſeruum obligatio æſtimatur ex iure ciuili. Neque aliis modis ſeruo dominus naturâ debere dicitur,quàm quibus iure ciuili teneretur. Itaque ſi in rationes dominus referat, ſe decem ſeruo ſuo debere, non ideò tamen naturaliter debere intelligitur:nam hoc modo ciuiliter nemo obligatur. l. non ſolùm de pecul. Ex-

tra

traneis quoque ex quauis cauſa debet ſeruus naturaliter: cuius obligationis nomine, in dominum vel de peculio, vel de in rem verſo actio à Prætore datur. d. l. nec ſeruus. Et hæc ſerui naturalis obligatio ſoluti condictionem impedit, ſiuè ipſe ſeruus ſoluat ex peculio, cuius liberam habebat adminiſtrationem, ſiuè alius pro ſeruo, ſiuè ipſe liber effectus. l. naturaliter. de cond. ind. Itaque fideiuſſor datus à ſeruo tenetur: qui non teneretur, ſi ſolutum repeti poſſet. l. quod enim. de fideiuſ. Idem dicemus, ſi ſeruus quod naturaliter domino debebat, hæredi manumiſſus ſoluat: nam ſolutum non repetet. Illud præterea efficit naturalis iſta ſerui obligatio, qua extraneo tenetur: vt totum ſerui debitum, domino agenti, ex ſocietate puta inita cum ſeruo, compenſetur, quamuis peculio dumtaxat tenus præſtet ex ſerui contractu conuentus. l. ſi cum filiofam. de compenſat. Illud item operatur, vt ſi cũ domino de peculio agatur, id dominus deducat de peculio, quod ſibi à ſeruo debetur, quaſi æs alienũ: quod idem fit: cùm ſerui peculiũ legatur. d. §. ſicut. l. ſi peculium de pecul. leg. Seruilis autem iſta obligatio eò dicitur naturalis, quia ex 7
æquitate naſcitur naturali, qua homo homini fidem præſtare tenetur quoad eius facere poteſt: neq; enim cõditio ſeruilis perfidię iuſta excuſatio eſt. Pater item filio, & filius patri, ex cauſa peculiari naturaliter obligatur, de qua obligatione, & eius effectu in l. frater à fratre de condit. indeb. PVPILLVS item eſt cùm naturaliter tãtùm obligàtur: nàm ſine tutoris auctori-

tate placuit pupillum ciuiliter non obligari. Naturaliter autem tùm demum ſine tutore obligatur, cùm ex contractu factus eſt locupletior, cuius obligationis naturalis illa æquitas fons eſt, &
9 origo, quòd naturâ iniurium ſit, quemquam aliorum damnis creſcere, & ex alienis incommodis ſua commoda comparare. l. nám hoc naturâ. de condi.ind. l.iure naturę. de reg.iur. l. rerum quidem.rerum amot. Non factum autem locupletiorem pupillum nulla naturalis tenet obligatio ex contractu ſine tutore inito. Neque enim ęquū eſt naturâ, pupillum, qui propter ætatem minus conſulit, & videt parum, atque ideò ſub tutore agit, in plus teneri, quàm quatenus factus eſt locupletior. Hinc fit, vt quod ſtipulanti ſine tutoris auctoritate ſoluit, repetere poſſit, quaſi ne naturaliter quidem debitū. l. quod pupillus. de cōd.
10 indeb. Neque enim promittendo locupletior quis fieri poteſt. Quin & ſi ex mutui cauſa factus non ſit locupletior, ne naturaliter quidem obligatur. l. pupillus. de act. & oblig. Sic enim eam legem intelligendam puto, vt ex cauſa mutui nulla naturalis ęquitas pupillum ſine tutore contrahentem obliget, niſi factus ſit locupletior. Cùm igitur naturalis ęquitas pupillum locupletiorem factum ex cauſa mutui obliget, ſi pubes factus ſoluat, non repetet. l. naturaliter. §. vltim. de cond.
11 ind. Nam ſi impubes adhùc ſoluat, perſona locum facit condictioni. l. interdum. d. titul. etiam ſi ciuiliter debitum fuerit. Neque enim verè ſolutùm eſt, quod pupillus ſine tutoris auctoritate ſolutionis cauſa numerauit: cum pecuniam accipientis

cipientis non fecerit.l. non omnis. §. ſi pupillus. ſi cert. pet. Neque mouet, quòd iſta numeratione pupillus liberetur. Ideò namque liberatur, quòd eius facto ad creditorem pecunia peruenerit: non quia creditoris facta pecunia ſit. 12
d.§.ſi pupillus. Ad hoc igitur vt pupillus naturaliter, hoc eſt, ratione ęquitatis naturalis ex cauſa mutui obligetur, neceſſe eſt, factus ſit ex ea re locupletior. Quę tamen naturalis obligatio tùm vires, ac robur ſuum exerit, ac demonſtrat, hoc eſt, tum ſoluti cōdictionem impedit, Ex quo etiam cenſeri diximus naturales obligationes, cùm debitum naturale rectè ſolutum eſt: hoc eſt, cùm is ſoluit, qui ſoluere iure potuit: ipſe nimirū pubes factus, aut impubes adhùc tutore auctore, d.§.vlt.l.naturaliter. Aliter ſi ſolutum ſit, & pecunia extans vindicatur, & conſumpta condicitur.d.l.interdum.quia, vti iàm diximus, non ſit facta accipientis. Actionem ſanè ex mutuo non parit naturalis iſta obligatio. Pòſt reſcriptum tamen D.Pij.in pupillum actio datur, quatenus eſt factus locupletior.l.ij. §.pupillus.de nego.geſt.l. pupillus. de autho.tut.quę actio vtilis appellatur in l.ſed mihi.commod.Puto, quia vtilitatis cauſa ex reſcripto D.Pij dari cœpit in eum, qui ipſo iure non obligatur. Eadem ratione actio quod certo loco, vtilis appellatur. l. j.de eo, quod cer. loc. quę in eum datur, qui alio loco conuenitur, quàm in quo ſoluere promiſerat, vtilitatis (vti iàm dixi) cauſa: ne in eius arbitrio ac poteſtate ſit, numquàm ſoluere, quod aſſequi poterat, deuitato loco, in quo dare promiſerat. Prętor quidem actionem

actionem ſuam in pupillum dat,quatenus eſt fa-
ctus locupletior ex facto inſtitoris, à pupillo ſi-
ne tutore prępoſiti l. eatenus. de inſtit. act. Prę-
13 tori nàmque ſola naturalis ęquitas iuſta cauſa eſt
actionis dandę. Quęro, ſi pupillus ex cauſa mutui
non factus locupletior, pubes per iuris errorem
ſoluat,hoc eſt, exiſtimans ſe teneri, an ſolutum
14 repetet? Et imp. in l.ſi quis ius. de iur. & fact.
ignor. Scribit iuris ignorationē ad repetitionē ſo
luti nō prodeſſe. Sanè infirmę ętati iuris ignora-
tio nō necet quo minùs in integrum reſtitui poſ-
ſit.l.quāuis.C.d.ti.l.j.& ij.ſi aduerſ.cred.&c.Om
nes igitur naturales obligationes aut actiones pa
riūt ſi legis Prętoríſve accedat auctoritas: aut, ſi
ſolo ęquitatis vinculo cōtinētur,ſoluti repetitio-
nem impediunt. d. l. naturales.de act. & oblig.
15 Tolluntur autem naturales iſtę obligationes,
quę ſolo ęquitatis vinculo continentur, vel pa-
cto iuſto,vel iureiurando.l.Stichum.§.naturalis.
de ſolut.Cùm enim nihil tàm ſit naturale, quàm
vnumquodque tolli eo modo, quo eſt conſti-
tutum: mirari nemo debet, ex æquitate natu-
rali natam obligationem, alia æquitate natu-
rali, quę in pactis verſatur, extingui prorſus ac
tolli. hoc enim eſt, quod Iureconſul. ait in d.§.
naturalis. IPSO IVRE TOLLI.Pactum autem iu-
ſtū eſſe opportet id, quo naturalis tollitur obliga
16 tio:hoc eſt,pactum iuris prętorij.& eius generis,
quod à Prętore ſeruetur. Neque enim omnia pa-
cta tuetur Prætor:ſed ea dūtaxat,quæ neque con-
tra leges,neque cōtra Senatuſconſulta,&c.l.iuriſ
gen.§.prætor ait de pact. IDEM dicendū de iureiu-

rando, cui æquum eſt eum ſtare qui detulit, qua æquitate naturalis quoque obligationis vinculum diſſoluitur. d. §. naturalis. & l. vlt. de iureiur. 17
Ius autem in iureiurando non verſari, ex eo intelligi poteſt, quod ex cauſa iuriſiurandi tradita poſſeſſio ad vſucapionem non prodeſt, ſed dumtaxat ad præſcriptionem, hoc eſt, ad exceptionem temporalem. l. ſi duo. §. item. de iureiur. itaque in cauſis & titulis poſſeſſionum, vnde ſequitur vſucapio, non numeratur Iuſiurandum. TOLLVNTVR, item naturales obligationes nuda voluntate. Nam ſi dominus in rationes ſuas retulerit, ſeruum nihil ſibi debere: ſublatum eſt debitum naturale. l. ſi peculium. §. ſed & ſi. de pecul. leg. quo modo non tolluntur ciuiles obligationes. Quamuis autem ſolo æquitatis vinculo 18
naturales iſtæ obligationes contineantur, adhibitus tamen ad eas fideiuſſor ciuiliter obligatur. l. fideiuſſor. §. fideiuſſor. & l. quod enim. de fideiuſ. Quæ fideiuſſoris obligatio nulla eſſet, ſi neque iure ciuili, neque gentium reus principalis teneretur. Interdum tamen natura debita dicuntur, quæ re ipſa credita promiſsáve ſunt: ad quorum ſolutionem nulla nos æquitatis naturalis ratio vrget. Exempli cauſa: Quod tibi Titius debebat, animo nouandi à pupillo ſine tutore ſtipulatus es: tenere eam ſtipulationem naturaliter ait Iureconſ. in l. j. de nouat. Item, decem mutuo pupillo dedi ſine tutore: ea pupillus conſumpſit: naturale hoc debitum appellatur. l. Stichum. §. aditio. de ſolut. l. cùm illud. §. hæres meus. quando dies leg. ced. Non quia iure gentium pupillus

ſoluere teneatur:ſed quia, vti iàm diximus, re ip-
ſa mutuo accepit. Quod debitum naturale non
in id prodeſt, vt condictionem ſoluti inhibeat:
ſed vt ſi pupillo huiuſmodi creditor naturalis
ſuccedat, debitum retineat & deducat in ratione
legis Falcidiæ imponenda. d. §. aditio. Item vt ſi
ità legem, quod mihi pupillus debet, & pupillus
nihilo factus locupletior ſoluat hæredi, legatum
valeat. d. §. hæres. Naturà autem & hæc quoque
debita dici ſignificat Iureconſ. in paragrapho
noſtro, cùm ait, QVOD NATVRA HÆRE-
DITATI DEBETVR, ET PETI QVI-
DEM NON POTEST, SOLVTVM VE-
RO NON REPETITVR. Vndè liquidò col-
19 ligitur, quædam naturâ deberi, vt ſoluta repeti
poſſint: ea autem, vti iàm diximus, ſunt quæ na-
turâ deberi dicuntur: quia re ipſa credita promiſ-
sáve ſunt: ad quæ ſoluenda nulla æquitate obli-
gamur: quæ cùm repeti ſoluta poſſint, & hæredi
inuito extorqueri, mirum non eſt, ſi hæredita-
tem non augeant: neque legatariis proficiant,
quibus lex Falcidia legata diminuerat. Quæ verò
ex æquitate naturali debentur, ſoluta augeant
patrimonium teſtatoris, & legatariis proficiant.
Quamuis enim eorum nomine hæreditati (quæ
20 teſtatoris vicem refert. l. hæreditas enim. de ac-
quir. rer. dom. & l. mortuo. de fideiuſ.) Actio non
competat, obligatio tamen naturalis, quæ ſoluti
condictionem impedit, in hæreditate erat: quò
fit, vt & in reſtitutionem veniant hæreditatis de-
bita naturalia ſoluta. l. quamuis. & l. ſi hæredi
eius. ad Trebell.

Ait

A*It Ivreconſult.* Si debitor creditori hæres exiſtat, quamuis confuſione liberetur, tamen locupletiorem hæreditatem percipere videtur, vt computetur ei quod debet, quamuis aditione confuſum ſit.

SVMMARIVM.

1. *Modi tollendæ obligationis: Et An confuſione tollatur?*
2 *Sibi quiſque ſemper ſoluendo eſſe intelligitur.*
3. *Interdum Aditio creditoris, ſolutionis loco cedit, & quando.*

GOVEANVS.

Solutione, acceptilatione, ſtipulatione Aquiliana, nouatione, & interdum conſenſu, ità tollitur obligatio, vt nullum eius veſtigium relinquatur. 1 Confuſione verò non planè tollitur, nam ſi creditori hæres extiteris, aditione extincta quidem actio eſt, cum à te ipſo, qui creditori ſucceſſiſti, petere non poſſis, tuum tamẽ nomen adhùc in hæreditate manet, & in ea computatur, etiam ſi ſoluendo non ſis, quia ſibi quiſque ſemper ſol- 2 uendo eſſe intelligitur. l. quærebatur. l. Neſennius. §. ſi debitori. hoc tit. Cui ſententiæ conſequẽs eſt, vt ſi à creditore hæres inſtitutus ex Trebelliano hæreditatem reſtituas, dentur aduerſus te fideicommiſſario actiones, quaſi debitorem hæreditarium. l. ità tamen. §. ſi ex Trebelliano. ad Trebell. Idem ex contrario dicendum eſt, ſi debitori tuo hæres extiteris. Quamuis namque tibi

actio confuſione perierit, tamen ſi ineunda patrimonij teſtatoris quantitas ſit, & cum legatariis Falcidiæ ratio ponenda, cum reliquo ære alieno tuum quoque debitum deducis, l. in imponenda. C. eo. niſi fortè debitum cum Falcidia compenſari teſtator voluerit. l. ſi debitor. hoc tit. l. cum pater. §. Titio. de leg. ij. Eademq; ratione ſi debitoris tui hæreditatem ex Trebelliano reſtituas: vel fideicommiſſarij voluntate tuum debitum retinebis, vel obligationem reſtitui fideicommiſſarius patietur: alioquin petentem fideicommiſſum doli mali exceptione ſubmouebis. l. Papinianus. de ſeruit. quo in loco ſcribit Iureconſ. ſeruitutes aditione hæreditatis confuſas, niſi iterum imponi legatarius patiatur, à legati petitione exceptione doli mali repellendum. Cui conſequens eſt quod ſcribit Imp. in l. ſi maritus. de inoff. teſt. & Iureconſ. in l. hæredem. de iis, quib. vt indig. & in l. ij. de hæred. vel act. vend. §. ſi quis debitori. Sanè ſi hæreditas vt indigno auferatur, non reſtituuntur confuſæ actiones: puto, in odium indigni. l. indigno. d. tit. Interdum qui-
3 dem aditio iſta creditoris non confuſionem obligationis parit, ſed ſolutionis loco cedit: exempli cauſa. Qui pupillo ſine tutoris auctoritate crediderat, hæres ei extitit, non poteſt videri confuſa obligatio, quæ nulla fuerat: tamen aditio hæreditatis, vti iàm diximus, ſolutionis loco cedit: retinetque debitum ſuum vniuerſum hæres, non ſolùm quatenus factus erat pupillus locupletior: nam hactenus naturalis conſiſtebat obligatio. l. Stichum. §. aditio. de ſolut.

Ait

AIt Iureconſul. De impenſa monumenti nomine facta quæritur, an deduci debeat? Et Sabinus ità deducendam putat, ſi neceſſarium fuerit monumentum extruere. Marcellus conſultus, an funeris, monumentique impenſa, quantam teſtator fieri iuſſit, in ære alieno deduci debeat: reſpondit, non amplius eo nomine, quàm quòd funeris cauſa conſumptum ſit, deducendum: nam eius quod in extructionem monumenti erogatum ſit, diuerſam eſſe cauſam. Nec enim ità monumenti ædificationem neceſſariam eſſe, vt ſit funus, ac ſepultura. Idcircò eum, cui pecunia ad faciendum monumentum legata ſit, Falcidiam paſſurum.

I I. *Marcellus.*

NEc amplius concedendum erit, quàm quod ſufficiat ad ſpeciem modicam monumenti.

SVMMARIVM.

1. *Id cuiuſque eſt, quod ſoluto ære alieno ſupereſt.*
2. *Æquius eſt lucrum non capere legatarios, quam teſtatorem inſepultum iacere.*
3. *Impenſa in monumentum facta an obſit legatariis.*

4. *Qua auctoritate hæredes compelluntur ad obſequium ſupremæ voluntatis teſtatoris.*
5. *Legata non minuit ſumptus non neceſſarius.*
6. *Quæ ratio ſit funeris & ſepulturæ, & diuerſa quidem à monumento.*
7. *Monumentum dicitur, quod memoriæ cauſa extruitur, ità vt extet.*

GOVEANVS.

Quia nemo niſi de ſuo legare poteſt: id autem
1 cuiuſque eſt, quod ſoluto ære alieno ſupereſt: ideo, deducto ære alieno, legata præſtantur, neque ſolùm ære alieno deducto, verùm & funeris
2 impenſa. §. ij. de lege Falcid. libro II. Inſtit. Aequius namque eſt, lucrum non capere legatarios, quàm teſtatorem inſepultum iacere. l. & ſi quis. de relig. Quo eodem loco exponit Iureconſul. quæ impenſa cauſa funeris fieri dicatur. Monu-
3 menti non eadem ratio eſt. Neque enim impenſa in monumentum facta legatariis obeſt, niſi cùm monumenti extructio neceſſaria eſt: tum autem neceſſaria eſt, cùm teſtator iuſſit ſibi fieri monumentum. Quamuis enim ſtricto iure nulla teneantur hæredes actione ad monumentum ædificandum, etiam ſi ædificare iuſſi ſint. l. Qu. Mutius. de annu. leg. tamen principali, vel ponti-
4 ficali compellũtur auctoritate ad obſequium ſupremæ voluntatis. l. hæreditas. de petit. hæred. Quod autem diximus, ſtricto iure nulla actione hæredem teneri ad monumenti extructionem, tùm verum eſt, cùm ei, qui monumentum extruere

truere iuſſus eſt, datus non eſt cohæres. Nam cohæredi, præter actionem Familiæ erciſcundæ, actio etiam præſcriptis verbis competit aduerſus cohæredem, vt monumentum extruat vti iuſſus eſt.l. iis conſequenter. famili. erciſcun. Eius namque intereſt monumentum extrui, in quo poſſit ſepeliri. l. vel quæ. de religioſ. Si igitur de monumento nihil teſtator cauit, quæ eo nomine ab hærede impenſa facta eſt, de hæreditate non deducitur in imponenda ratione legis Falcidiæ: neque legata minuit ſumptus non 5
neceſſarius. Quid ergo? omnémne eam impenſam deducet hæres, quam teſtator in monumentum fieri iuſſit? Minimè: ſed iuſtam dumtaxat ac probabilem: & neque eam quidem, ſed eam tantùm, quæ ſufficit ad ſpeciem modicam monumenti, quæ ſententia eſt leg. ſequent. Alia 6
cauſa funeris ac ſepulturæ eſt: tantum enim hoc nomine deducitur, quantum impendi teſtator voluit, habita ratione & dignitatis, & facultatum. d. l. & ſi quis. §. hæc actio. de religioſ. Neque enim alia teſtatoris voluntas, ne in funeris quidem impenſa ſeruanda eſt. facit l. ſeruo alieno. §. vltim. de legat. j. Quæ Marcelli ſententia rationem illam habet, quòd monumenti extructio neceſſaria non eſt: funus autem & ſepultura neceſſaria. Nam monumen- 7
tum id appellatur, quod memoriæ cauſa extruitur, & ædificatur ità, vt extet. leg. ſecund. & leg. monumentum. de religioſ. in quod ſi mortuus illatus ſit, ſepulchrum: ſin vacuum ſit, κενοτάφιον dicitur. Quid ſi impenſa in monumen-

tum iuſſa fieri à teſtatore legatariis non noceat? Et eo caſu non licet hæredi minus impendere, plus licet. l. cùm in teſtamento. de verb. ſign.

III. Paulus.

SI hæres inſtitutus eam hæreditatem, quæ ſoluendo non eſt, vendiderit: vix quidem poterit perſuaderi non fuiſſe eam hæreditatem ſoluendo, quæ emptorem inuenerit: vera autem ratione nihil legatariis debebitur: quia magis ex ſtultitia emptoris habere videtur hæres inſtitutus, quam ex bonis defuncti. Nam & è contrario, ſi malè vendiderit res hæreditarias, non erit hoc legatariorum detrimentum. Ità ergo commodum debet eſſe hæredis, ſi benè res adminiſtrauerit. Sed & ſi is, qui ſoluendo non eſt, legauerit, & hæres cum creditoribus deciderit ne ſolidum ſolueret, & ob eam deciſionem factum ſit vt aliquid retineret: nihil tamen legatariis debiturum: quia eam pecuniam non ex hæreditate, ſed ex deciſione habeat.

SVMMARIVM.

1. *Appellatione hæreditatis etiam damnoſa venit.*

2. *An*

2. *An venditor hæreditatis,quæ creditoribus tantum ſufficit,legatarijs teneatur?*
3 *Æris alieni onus penes venditorem hæreditatis remanet:ſecus in Fiſco.*
4. *Iurecõſulti veri & æqui ſacerdotes & interpretes.*
5. *Decidere ſeu tranſigere An poßit hæres cum creditoribus hæreditarijs?*

GOVEANVS.

Ait Paulus: Eam hæreditatem, quæ ſoluendo non eſt.) Hæreditas,damnoſam etiam ſignificat hæreditatem,l.hæreditatis.de verb.ſignifi.ità & bonorum poſſeſſio, damnoſam quoque ſignificat bonorum poſſeſſionem.l.iij. de bonor.poſſ. quamuis propriè bona dicantur, quæ deducto ære alieno ſuperſunt.l.ſubſignatum.§.bona.de verb.ſign.Quęro nûm venditor hęreditatis,quę creditoribus tãtum ſufficit, legatariis teneatur? Et cùm legata non præſtentur, niſi de eo quod ſupereſt deducto ære alieno, quod ex ſua adminiſtratione hæres habet, non autem ex ipſa hæreditate, non proderit legatariis. Videamus de hæreditate, in qua quod ſupereſt deducto ære alieno legatis non ſufficit. Et puto ne hoc quidem caſu hæredem teneri legatariis, niſi quatenus teneretur, ſi hæreditatem non vendidiſſet: hoc enim quo nunc plus habet, ex ſua adminiſtratione habet. Quod autem ità habet,nõ proficere legatariis ait Iureconſ.in hac noſtra lege, in verſiculo, QVEMADMODVM EX CONTRARIO.

(Margin numbers: 1 beside "non eſt.) Hæreditas"; 2 beside "verb.ſign.Quęro".)

Ait Iureconſ. Vendiderit.) Ex qua emptione nihil emptor conſequitur, ad quem ſcilicet id dumtaxat transfertur, quod ad hęredem verè dici poteſt perueniſſe. l. ij. de hær. vel actio. vend.
3 Nam æris alieni onus penes venditorem remanet hæreditatis. l. j. C. de hęred. vend. Fiſcum excipio, de quo, qui emit hæreditatem, cōuenitur à creditoribus hæreditariis, non ipſe fiſcus. l. j. C. de hær. vend.

Ait Ireconſ. Vix quidem poterit perſuaderi.) Iuris ſtricta ratione, cùm tanti res ſint, quanti vendi poſſint.

Ait Paulus: Vera autem ratione.) Vera ratio eſt, quam æquitas ſuadet, cuius ſcientiam profi-
4 tentur Iureconſulti, & cuius dicuntur Sacerdotes & Interpretes. Æquum autem non videtur, hæredem, qui de bonis teſtatoris nihil ceperit, ad legatorum compelli ſolutionem.

Ait Paulus: Ex ſtultitia emptoris) Ad quem ex ea emptione neque res vlla peruenit, neque nomen ſaltem hæredis: nam id penes venditorem remanet vnà cum actionibus directis: neq; aliæ in emptorem actiones transferuntur, quàm vtiles, ex reſcripto D. Pij, l. ſi cū emptore. de pact. facit l. emptor. C. de hær. vend. Directas autem actiones emptor non intentat, niſi ei ceſſæ ſint. Quid ergo ſi emptori res hæreditarias venditor tradiderit, ære alieno non ſoluto? Et ipſum hæredem creditoribus teneri conſtat, qui tamen poſteà, eo nomine cum emptore aget, cui ſcilicet plus tradiderit, quàm traditum opportuerit. Neque enim traditum opportuit, niſi quod ſupereſſe

pereſſe poterat deducto ære alieno. l. ſi is qui hæreditatem. de cond.indeb.

Ait Iureconſ. Quàm ex bonis defuncti.) Vndè legata præſtantur: bona autem, vti iam diximus, dicuntur, quæ ſuperſunt deducto ære alieno.

Ait Iureconſ. Deciderit.) Decidere autem ſi- 5
ue tranſigere poteſt hæres, etiam antè aditam hæreditatem. l. iure gentium. §. vlt. iuncta l. ſeq. de pact.

Ait Iureconſ. Non ex hæreditate, ſed ex deciſione habeat.) Quamuis occaſione hæreditatis habeat.

A*It Paulus:* Item ſi Reipub. in annos ſingulos legatum ſit, cùm de lege Falcidia quæratur, Marcellus putat, tantum videri legatum, quantum ſufficiat ſorti ad vſuras trientes eius ſummæ, quę legata eſt, colligendas.

SVMMARIVM.

1. *In fauorem hæredis propenſiores eſſe opportet, quàm legatariorum, qui in mero lucro verſantur.*
2. *Plura quæſita circà materiam.*
I. *Reſponſiones.*
4. *Ea dumtaxat computantur, quæ certum eſt debitum iri.*
5. *Quæ ſint Trientes vſuræ?*
6. *Quæ Centeſima?*

GOVEA

GOVEANVS.

Qui quadringenta in bonis habebat, primo & ſecundo ducenta legauit, Reipub. annua quatuor. locus Falcidiæ non eſt: nam hæres centum habet, quia annua quatuor Reip. relicta centum dumtaxat æſtimantur, vndè trientibus vſuris colligi poſſunt. Quòd ſi primo, ſecundo, & tertio trecenta legauerit, & Reip. annua quatuor, locus Falcidiæ eſt, quia hæredi nihil relinquatur facta, vti iàm diximus, æſtimatione annui legati. Quamobrem tres legatarij facient hæredi ſeptuagintaquinque. Æquitas huius æſtimationis illa eſt, quam diximus, quòd vſuris triētibus, quæ leues ſunt. l. tutor, qui repertoriū. §. ſi poſth. de adminiſtra. & pericu. tuto. quatuor annua ex centum colligi poſſunt. Capitolinus in Alexandro ſcribit, Trientarium eum fœnus exercuiſſe vt æquiſſimum & leuiſſimum ad vſum Reipub. Neque alia fiet æſtimatio, ſi vna ſolutione Reipubl. ſatisfieri opporteat, de qua æſtimatione quæri non poſſunt tres legatarij, qua nihil aliud
1 quæritur, niſi vt hæredi ſalua ſit Falcidia, in cuius fauorem propenſiores eſſe nos opportet, quàm legatariorum, qui in mero lucro verſantur. Facta igitur ex Marcelli ſententia annui huius legati æſtimatione, ſeptuagintaquinque, vti iàm diximus, hæredi tres conferent legata-
2 rij. Quæro, reliqua vigintiquinque, quæ ad quadrantem bonorum hæredi deſunt, vndè detrahantur? Quæro, nûm eadem iſta æſtimatio fiat, cùm de quantitate annui legati Reipub. relicti

quæ

quæritur? Pone teſtatorem, qui centum habebat in bonis, annua quatuor Reipubl. legaſſe, & nulla præterea legata reliquiſſe. Quæro, quamobrem in hoc caſu non fiat computatio. Quæro, quamobrem non eadem legati huius annui Reipubl. relicti fiat æſtimatio, quæ legati annui Titio relicti. Quæro poſtremò, quæ dicantur vſuræ trientes. Ad primum reſpondeo, Reliqua 3
x x v. quæ ad quadrantem hęreditatis deeſſe hæredi videntur, de annuo legato detrahi, & tria tantùm annua præſtari, quæ trientibus vſuris ex ſeptuagintaquinque colliguntur, quemadmodum quatuor ex centum. Cui ſententiæ conſequens eſt, vt ſi, eodem retento caſu, decem annua Reipub. legata ſint, cùm ſeptuagintaquinque dumtaxat legari potuerint, per legem Falcidiam ſeptem ſtatim de legato annuo detrahantur, & tria tantùm præſtentur: nam id, quod vltrà patrimonij vires teſtator legat, ante omnia detrahitur in imponenda ratione legis Falcidię, Exempli cauſa. Qui quadringenta in bonis habebat, quingenta & quinquaginta legauit, ante omnia centum & quinquaginta detrahuntur. §. vlt. de lege Falcid. lib. ij. Inſtit. Nihil autem refert, cùm quadringenta habeas, legéſne quibuſdam trecenta, & Reipub. annua decem: an verò leges quingenta & quinquaginta. Nam ex Marcelli ſententia decem annua Reipub. relicta ducentis quinquaginta æſtimantur: quorum annua decem triens vſura eſt. Ad ſecundum reſpődeo, Eandẽ æſtimationẽ annui legati fieri opportere, cùm de quantitate ſolius legati annui Reip. relicti

cti quæritur, nùm dodrantem excedat hæreditatis: nam & in vſufructu æſtimatio veterem locum habet, cùm quæritur, nûm plus ſit in legato vſusfructus, quàm in dodrante hæreditatis. l. j. §. ſi vſusfructus. ſuprà eod. Ad tertium reſpondeo, In annuo legato Reipubl. relicto computationem fieri non poſſe niſi annorum numerus præfinitus ſit: perpetuum namque eſt legatum, vt & ipſæ Reſpub. perpetuæ æternæque ſunt: neque enim facilè Reip. mors contingit. l. an vſusfructus. de vſufructu. de quo ſcripſimus lib. ij. lect. vari. Ad quartum reſpondeo, legatum annuum Titio relictum propter incertum mortalitatis non poſſe certa vlla æſtimatione cenſeri, neque
4 in computationem deduci, cùm ea dumtaxat computentur, quæ certum eſt debitum iri. l. niſi. titul. ſequ. Sequentium autem annorum legata conditionem illam habent, ſi Titius viuat: cuius morte annuum legatum finiri cõſtat. l. legatum. de cap. diminut. Neceſſe igitur eſt tanti legatum annuum Titio relictum æſtimetur, quanti venire poſſit, in incerto poſito quamdiu Titius victurus ſit. l. cum Titio. infrà eod. de qua æſtimatione plura eo loco dicemus. Sanè in alimentis legatis, & vſufructu Reipub. legato, non fit æſtimatio ex ſententia Marcelli, quę tantùm locum habere poteſt in annuo legato pecuniæ. Quemadmodum autem ea legata æſtimentur, dicemus ad l. hęreditatum. infrà eod. Ad poſtre-
5 mum reſpondeo, Trientes vſuras eſſe tertiam partem vſurę centeſimę. l. hac edictali. §. iis illud. de ſecun. nup. l. vlt. §. prętere. à C. de iure dot.

l. vni

l.vnica.§.ſin autem.de rei vxor.actio.l.eos.C.de vſur.l.cùm quidam.§. vlt.ff. de vſur. Centeſima 6
autem vſura eſt centeſima pars ſortis,quę ſingulis menſibus ſoluitur,atque ideo centum menſibus ſortem æquat.Huius vſuræ cēteſimæ exemplum legimus in l.lecta. ſi cert. pet. in illis verbis, IN DENARIOS CENTENOS DENARIOS SINGVLOS. Quemadmodum igitur vſuris centeſimis xij.ſingulis annis colligitur,ità vſuris trientibus colliguntur quatuor, & vſuris quadrantibus tria,vnum vſuris vncialibus, octo vſuris beſſibus,decem vſuris dextantibus, ſex vſuris ſemiſſibus, ſeptem vſuris ſeptuncibus, & quinque vſuris quincuncibus:quæ omnes vſuræ denominantur ex ratione centeſimæ, quam veteres appellabant Sanguinariam.

IIII. Papinianus.

FVndo mihi legato ſub conditione, pendente legati conditione hæres me hæredem inſtituit, ac poſteà legati cōditio extitit, in Falcidiæ ratione fundus non iure hæreditario, ſed legati, meus eſſe intelligitur.

SVMMARIVM.

1. *Dies legati conditionalis exiſtente demùm conditione cedit.*
2. *Ex duabus cauſis rei eiuſdem Dominium contingere non poteſt,quamuis poſſeßio poßit.*
3. *Conditio legati ius hæreditarium ſuſpendit.*

GOVEA

GOVEANVS.

1 Ratio dubitandi in hac lege, quòd legati conditionalis dies, exiſtente demum conditione cedit. l. ſi poſt diem. quando dies leg. ced. & l. legato ſub cond. de cond. & demonſtra. l. cedere diem. de verb. ſign. Ratio verò decidendi, quia iure hæreditario habere non videor, quod alio hærede inſtituto eram habiturus: ideóque neque in reſtitutionem hæreditatis id venit, l. ſequens quæſtio. de legat. ij. Quærit Accurſius, Quamobrem ex vtraque cauſa, & legati, & hæreditatis, fundum habere non intelligar? Et reſ-
2 pódet id quod res eſt, Ex duabus cauſis rei eiuſdem dominium contingere non poſſe, quamuis poſſeſſio poſſit, l. non vt ex pluribus. de regul. iur. l. iij. §. ex pluribus. de acquir. vel omit. poſſ. Notat prætereà Accurſ. mutari hæredi cauſam dominij conditione exiſtente: quod vix eſt vt
3 recipiatur. l. iij. §. illud. de acqui. poſſ. Nam conditio legati ius hæreditarium ſuſpendit: hoc eſt, facit vt in pendenti ſit, an hæreditaria res ſit, l. ſi fur. de vſufr. argum. l. ſi fundum. de legat. j. Neque obſtat l. cum rei. de actio. empti. Nam legatarius, qui pendente legati conditione, rem legatam ab hærede emit, exiſtente conditione dicitur rem non habere ex cauſa legati, ſed emptionis: quia ſcilicet ei tradita non ſit ex cauſa legati, ſed emptionis: ideóque pretium recuperabit actione ex empto: quòd ſi pretium traditum non ſit, obligatione ex vendito abſolui debet, l. huiuſmodi. §. qui ſeruum. de legat. j. Quòd

ſi

ſi ab alio, quàm ab hærede, rem ſibi legatam emerit, legatarius non agit ex teſtamento ad rem quam habet, neque ad verum rei pretium, ſed ad pretium quod ipſe numerauit, l. planè. §. quod ſi rem. de legat. j. ſatis enim eſt eum indemnem ſeruari.

V. Idem.

VErbis legati vel fideicommiſſi non neceſſariò ciuitati relinquitur, quod ex cauſa pollicitationis præſtari neceſſe eſt. Itaque ſi debiti modum teſtamento dominus exceſſerit, ſuperfluũ dumtaxat Falcidia minuetur: quare nec fideicommitti legatarij poterit. Quod ſi dies aut conditio legatum fecerit, nõ vtilitatis ęſtimatio, ſed totum petetur quod datũ eſt: nec ſi viuo teſtatore dies venerit, aut conditio fuerit impleta, fiet irritum, quod ſemel competiit.

SVMMARIVM.

1 *Legatum quid ſit.*
2 *Pollicitatio facta ciuitati an obliget pollicentem?*
3 *Quid ſit pollicitatio? Quidue pactum?*
4 *In debiti modo legata ſuperfluum dumtaxat Falcidia minuit.*
5 *Quando debitor creditorem fideicommiſſo onerare poteſt.*

Kk GO-

GOVEANVS.

Papinianus ait; Verbis legati, vel fideicommiſſi.) In fideicommiſſis teſtamento relictis ex S.C. Peg. Falcidiam verſari iàm ſuperius ſcripſimus, & quæ legatorum, quæque item fideicommiſſorum verba ſint.

Ait Iureconſ. Non neceſſariò ciuitati relinquitur.) Creditori tuo, hoc eſt, ei, qui exigere abs te inuito poteſt, non neceſſariò legas quod ei debes, hoc modo, Titio lego quod ei debeo: vel, Titio x. lego, quæ ei debeo. Nam ſi ità dicas, Titio lego quantum ei debeo: non intelligitur debitum legatum, ſed tantum, quantum eſt in nomine: neque nominis perſecutio legato, neque legati petitio debiti perſecutioni officit. Non neceſſariò igitur creditori legas quod ei debes, cùm id ſine tuo legato conſequi poſſit. Quin ne propriè qui-
1 dem legare videris ei, cui nihil donas. Legatum enim eſt donatio relicta à teſtatore, præſtanda ab hærede. Et quia ex huiuſmodi legato nihil amplius creditor conſequitur, quàm ex ſua obligatione conſequeretur, inutile legatum hoc appellatur ab Imp. in §. ex contrario. de lega. lib. ij. Inſtitu. quia ſcilicet neceſſarium non ſit. Neque enim prorſus inutiliter relinquis teſtamento id, quod debes. l. ſi creditori meo. de leg. j. l. ſi mulier. §. ſi rem. de leg. iij. Nam ſi iure honorario debita mihi res legetur, euidens vtilitas eſt, quod pro actione honoraria ciuilem habeo, d. l. ſi creditori. Itaque Papin. non dixit inutiliter Reipub.

legari,

legari,quod ex cauſa pollicitationis prȩſtari neceſſe ſit:ſed dixit,Non neceſſariò legari.Iſta tamẽ vtilitas non facit amplius legatum,quàm nomen erat:& per conſequens neque Falcidiam propter id commodum patietur legatarius, neque fideicommiſſo onerari poterit.d.§.ſi rem. Qua de re ſcripſimus ad l.j.§.creditori.hoc tit.Ciuitatis autem meminit Papin.non quia aliud iuris in priuato ſit,ſed quia ita ex facto accidit,de quo reſpondit:nam locus hic deſumptus eſt ex libro octauo Reſponſ.Papiniani.

Ait Iureconſ. Quod ex cauſa pollicitationis 2
prȩſtari neceſſe eſt.)Pollicitatio facta ciuitati ex cauſa,ob honorem puta decretum,vel decernendum,obligat pollicentem ex D.Traiani conſtitutione,l.ſi quis.de pollic. Eſt autem Pollicitatio 3
ſolius pollicentis promiſſio,Pactũ verò duorum pluriúmve conſenſus.l.pactum.de pollic. Atque ideò nudam promiſſionem pollicitationem appellat Iureconſ.in l.ſciendum.§.dictum.de ȩdilit. edict.vt differat à promiſſione, quȩ in ſponſione verſatur.Quod igitur Reipub. legas debitum ex cauſa pollicitationis,non neceſſariò legas,cui ſua ſufficit ad exigendum obligatio.

Ait Iureconſ. Si debiti modum teſtamento do- 4
minus exceſſerit, ſuperfluum dumtaxat Falcidia minuetur.)Debebam tibi x.legaui xv. ſola quinque Falcidia minuuntur: quia Falcidia locum dumtaxat habet in iis, quȩ à teſtatore data legatáve ſunt.At ſola quinque data ſunt, nam x. quæ debebantur,& prȩſtari ex alia cauſa neceſſe erat,

vix eſt vt data & legata videantur, quamuis per ſpeciem legati relicta ſunt. l. filiæ. §. Papinianus: Famil. erciſc. quamobrem de decem Falcidia non detrahetur.

*Ait Iurecon*ſ. Quare nec fidei committi legatarij poterit.) Si debitor creditori debitum relinquat per ſpeciem legati, fideicommiſſo onerare eum non poterit, cui ſcilicet nihil de ſuo det: ſi plus leges quàm debebas, de ſuperfluo poteris fideicommittere. Quin ſi dies vel conditio legatũ fecerit, quatenus vtilitatis ferre æſtimatio poteſt, fidei legatarij rectè committis. l. cùm quis vxori. de dote præl. de quo ſcripſimus ad l. j. §. ſi creditori. hoc titu.

*Ait Iurecon*ſ. Quòd ſi dies vel conditio legatum fecerit.) Debebam tibi x. in diem vel ſub conditione, legaui purè, dies vel conditio amota facit vt tota x. data legatáque videantur: quia quo tempore relinquuntur, præſtari ex alia cauſa non eſt neceſſe.

*Ait Iurecon*ſ. Non vtilitatis æſtimatio, ſed totum petetur quod datum eſt.) Cùm legatum debiti modum excedit, ſuperfluum tantum petitur quaſi legatum, quia dumtaxat id datum ſit. Cùm autem commodum & vtilitas repræſentationis in legato verſatur propter diem vel conditionem obligationis amotam, totum id, quod eſt relictum, petitur, quia totum datum eſt. Vti enim iàm diximus, tempore teſtamenti præſtari ex alia cauſa non erat neceſſe. l. debitor. de legat. ij. Et quia totum datum intelligitur, de toto

Falci-

Falcidia detrahetur:æſtimata ſcilicet vtilitate legati,quam dies vel conditio remiſſa affert. d. l. cùm quis vxori.de dot. præl. & l.j.§. ſi creditori. ſuprà,eod.& l.ſi deportati. §. ſi quis creditori.de legat.iij.

*Ait Iureconſ.*Nec ſi viuo teſtatore dies venerit, aut conditio fuerit impleta, fiet irritum quod ſemel competit.)Quod tibi datum in teſtamento volui,quamuis poſteà viuo me acciderit vt tu id à me ex alia cauſa petieris, & exegeris, non ideò tamen minus legatum debetur: ſufficit namque ſemel legatum conſtitiſſe, & competiiſſe, & valiturum fuiſſe,ſi facto teſtamento, vita ſtatim teſtator deceſſiſſet. Et hæc Papiniani ſententia eſt, quam Imperator comprobauit in §.ex contrario. de leg. lib. ij. Inſtitut. repudiata Pauli ſententia,qui aduenientе die obligationis, vel impleta conditione viuo teſtatore,inutile & irritum legatum fieri exiſtimauit. Cuius tamen improbatam opinionem Tribon.imprudens reliquit in l. debitor.de legat. ij. quod non vno loco eum feciſſe oſtendimus lib. ij. lect. var. Cùm igitur ex ſententia Papiniani debitum ſub conditione,purè legatum,datum,legatúmque perſeueret,adueniente,viuo etiam teſtatore,conditione,legatum id Falcidia minuetur, & fideicommiſſo onerari legatarius poterit.

VI. Venuleius.

SI vir vxori hęres extiterit,& in funus eius impenderit,non videbitur totum quaſi hęres impendiſſe. Sed deducto eo,quod quaſi dotis nomine, quam lucri facit,conferre debuit.

SVMMARIVM.

1 AEquum eſt mulieres de ſuis patrimoniis ſepeliri.
2 Defuncta in matrimonio muliere, dotem maritus lucrifacit.
3 Hodiè ſicut olim mortua in matrimonio filia ſine liberis,dos ad patrem reuertitur.
4 Quid dos Aduentitia,& Receptitia.
5 Ius ſtipulationis ad hæredes mulieris hodiè tranſmittitur.
6 Hodiè filiæ propria eſt actio dotis Aduentitiæ.

GOVEANVS.

Et hæres mulieris,& maritus, qui defuncta in matrimonio vxore dotem lucratur, in funus mulieris conferunt. l. in eum. l. Celſus. de relig. & ſumpt.fune.Et quidem pro rata.l.& ſic pro rata.
1 de relig.Aequum enim eſt, mulieres de ſuis patrimoniis ſepeliri.Dotes autem in mulierum patrimoniis ſunt.l.denique.§.ergo.de minor. Quare ſi mulier in matrimonio decedens maritum hæredem inſtituat, non omnem funeris impenſam maritus legatariis reputabit, cuius partem dotis

dotis nomine, quã lucratur morte vxoris, agnoſcere eum opportet pro portione, & pro rata, vti iàm diximus. Ponamus in hæreditate eſſe ducenta, in dote centum, duas impenſæ partes hęreditas, vnam dos ſuſtinebit. Defuncta in matrimo- 2
nio muliere, maritum dotem lucrifacere ſcribit Vlpian. in l. cùm in fundo. de iure dot. l. ſed ſi alia. de bon. dam. & in tit. de dotib. in Inſti. facit l. ſi ab hoſtibus. §. ſi vir. Sol. mat. l. mulier. §. cùm proponeretur. ad Treb. excepta dote profectitia, quæ ad patrem ſuperſtitem redibat l. iure ſuccurſum. de iure dot. certis partibus in ſingulos liberos relictis: quam retentionem ſuſtulit Imperator in l. vnica. de rei. vx. act. Neque intererat, ſui iuris eſſet mulier, an filiafamilias, cùm dotem profectitiam ius poteſtatis non faceret. l. iij. de iure dot. facit l. filiæ meæ ægræ emancipatæ. ſolut. matr. Nihil i- 3
tem intererat, liberóſne reliquiſſet, an non: nam vtique dos ad patrem, à quo profecta fuerat, reuertebatur, mortua in matrimonio filia, hodiéque reuertitur: neque enim id mutatum eſt ab Impp. niſi de retentione ob liberos. Aduentitia 4
autem dos penes maritum remanebat, niſi is, qui dotem dederat, ſtipulatus fuiſſet, ſibi dotem reddi mortua in matrimonio muliere: quæ dos receptitia appellabatur. l. mortis cauſa. §. ſed & dos. de don. cau. mor. de qua Gellius lib. xvij. ca. vj. Aduentitia autem dos dicitur, quam alius, quàm pater, dedit. Dos item, quam mulier pro ſe dederat, quæ in nomine generis manet, marito relinquebatur, morte vxoris ſoluto matrimonio, niſi ſtipulata mulier eſſet dotem eo caſu reddi. Verùm

cùm hodiè ſtipulatio de dote reddenda, vtique
interpoſita intelligatur, etiam ſi interpoſita non
ſit.l.vni.de rei vxo.actio.dotem maritus non lu-
crifaciet, mortua in matrimonio vxore, niſi ex
5 pacto, cùm ad mulieris hæredes ſtipulationis ius
tranſmittatur.l.vni.§.illo proculdubio. de rei vx.
actio. Diuortio ſoluto matrimonio, ſi quidem
ſui iuris erat mulier, ipſa habebat actionem, id
eſt, dotis repetitionem, etiam profectitiæ. d. l.fi-
liæ meæ ægræ emancipatæ. Quòd ſi in poteſtate
patris erat, pater adiuncta filiæ perſona actionem
habebat dotis etiam aduentitiæ, teſte Vlp.in ti-
6 tu.de dot.in Inſtit. hodiè autem filiæ propria a-
ctio eſt dotis aduentitiæ.l.ij.§.quòd ſi in patr.ſol.
matr.de quo ſcripſi lib.j.lect.varia. Soluto matri-
monio morte viri, nullo pacto fieri poterat, vt
dos liberis relinqueretur.l.j.de dot.prel.quia con
trà publicam vtilitatem eſt, mulieres ſuis dotibus
ſpoliari.l.j.ſolut.matrimon.

VI. Papinianus.

LEge Falcidia interueniente, legata
ſeruitus, quoniam diuidi nõ poteſt,
non aliter in ſolidum reſtituetur, niſi
partis offeratur ęſtimatio.

SVMMARIVM.

1 *Quæ Indiuidua ſunt, ſolida ſunt in legato.*
2 *An de ſeruitute vrbana legata, Falcidia detra-
hatur?*

3 *Plu-*

3. Pluris ſunt libera prædia, quam ſerua.
4. Patientia in ſeruitutibus pro præſtatione accipitur.
5. Rerum incorporalium naturalis traditio non eſt.
6. Libertas ſeruitutis legari poteſt.

GOVEANVS.

Quę indiuidua ſunt, neque legari, neque 1
præſtari, pro parte poſſunt: itaque ſolida in legato ſunt. l. cùm filius. de legat. ij. l. is, qui quadringenta. §. fin. infrà eo. Cùm igitur intelligi non poſſit quę pars in legato non ſit, eundum eſt ad æſtimationem, cuius quartam partem ſi hęredi inferre legatarius recuſet, à petitione legati doli mali exceptione repelletur. dict. l. ſi is, qui quadringenta. & l. purè. de doli mali, & met. except. de quo diximus ad l. j. §. ſi vſusfructus. quo loco expoſuimus quamobrem via, actus, iter diuiſionem non reci- 2
piant. Illud hoc loco quærendum eſt, nûm de ſeruitute vrbana legata, Falcidia detrahatur, & quomodo detrahatur. Item illud, nûm de libertate ſeruitutis legata Falcidia detrahatur. Et ſeruitutem vrbanam legari conſtat ex Rubric. de ſeruit. legat. Ruſt. & vrb. exempli cauſa: Legare poſſum tibi ius ex area mea in ædes tuas introeundi, ius ſtillicidij in aream meam auertendi, ius tigni in parietem meum immittendi: item hæredem meum damnare

damnare poſſum altius non tollere, ne luminibus tuis officiat:neque enim aliter ſeruitus iſta tibi relinqui poteſt:fruſtrà namque tibi legem ius altius tollendi, ſi mihi ſeruitutem non debebas.
3 Seruitutes igitur vrbanæ legari poſſunt,& legatæ noſtrum patrimonium minuunt, quantò ſcilicet pluris ſunt libera prędia quàm ſerua. Qui enim fundum vendit vti optimus maximúſque eſt, liberum vendere videtur. l. vti. l. cùm fundum. de verbor.ſignifi.l.penult. de euict. Itaque & in iis ſeruitutibus,lex Falcidia locum habebit:erítque æſtimatio neceſſaria, cùm præſtari vrbanæ ſeruitutes niſi ſolidę non poſſint,cum facti ſint.l.j.§.ſi
4 vſusfructus.ſuprà eod. Patientia autem pro præſtatione, quam reſtitutionem hoc loco appellat Iureconſ. in ſeruitutibus accipitur. l. quoties. de
5 ſeruit. Neque enim rerum incorporalium natu-
6 ralis traditio eſt. Ad ſecundum reſpondeo,libertatem ſeruitutis legari poſſe: vt ſi tibi permittam altius tollere,cùm mihi ſeruitutem deberes. De hoc tamen legato non puto Falcidiam detrahi: quia non tam data libertas videatur, quàm ſeruitus adempta:qua remota, res naturaliter ad ſuam redeunt libertatem. Propter quam cauſam fieri exiſtimo vt libertates teſtamento ſeruis datę Falcidiâ non minuantur.l. Papinianus. §. quarta autem. de inoffic. teſt. Non idem dicendum eſt de nominis liberatione legata: ipſa namque pecunia,quę in nomine erat,legata intelligitur: obligationis legata liberatione.

VIII. Idem.

IN legem Falcidiam æris alieni rationem in hæreditate relicti, quod vnus ex hæredibus ſoluere damnatus ſit, ipſe ſolus habebit.

SVMMARIVM.

1. Ipſo iure inter hæredes pro portionibus hæreditarÿs æs alienum diuiditur.

2. Poteſt tamen teſtator vni ſuorum hæredum onus æris alieni iniungere.

3. Onus æris alieni intrà dodrantem: non verò extrà intelligitur iniunctum.

GOVEANVS.

Qui quadraginta in bonis habebat, quatuor hæredibus inſtitutis xx. quæ debebat, ab vno nominatim ſolui iuſſit: ſolus is x x. de portione ſua deducet, in ratione legis Falcidiæ ponenda cum legatariis: quia ſolus is onus æris huius ſentit, Nã 1 quamuis ipſo iure inter hæredes pro portionibus hæreditatis ęs alienũ diuidatur, l. pacto. C. de pactis. tamen quia cõpelli ad ſolutioné poteſt is, cui teſtator id onus iniunxit, ſolus is æris huius rationem habebit. Quod vt planius intelligatur, ſcire opportet quemadmodũ id, quod in nominibus teſtator reliquit, lege x I I. Tabul. inter hæredes diuiditur. l. ea, quæ. C. Famil. erciſc. & l. j. C. de except. ità id quoque, quod teſtator debuit, eadẽ lege inter hæredes diuidi, neque in ſolidum vnum ex hæredibus poſſe conueniri. l. is, qui de cond. indeb. Iſta autẽ ęris alieni diſtributio, vti iàm diximus, pro portionibus fit hæreditariis, nõ

pro

pro æſtimatione rerum, in quibus hæredes ſunt inſtituti: pone alterum rerum Italicarum, alterũ prouincialium hæredem eſſe inſtitutum: nam hæ inſtitutiones vice prælagatorum & præceptionũ accipiendæ ſunt. l. ex facto proponebatur. de hę-
2 red. inſtit. Quamuis autem æs alienum inter hæredes ipſo iure diuidatur, poteſt tamen teſtator onus æris alieni vni ſuorum hæredum iniungere; vel per ſpeciem legati, hoc modo, A primo hęrede Titio creditori meo lego quod ei debeo. Vel ſimpliciter hoc modo, Titio creditori meo Sempronius hęres meus ſatisfacito. Priore caſu actio creditori meo competit aduerſus hæredem: poſteriore verò ipſis cohæredibus, quorum intereſt dimitti communem creditorem. l. ſeruo legato. §. ſi teſtator. de legat. j. Neque mirũ eſt, alij actionem competere quàm cui teſtator dari iuſſit. Nã etſi pater pro filia genero dotem dari iubeat, ipſi filiæ actio cõpetit, cuius intereſt non eſſe indotatam, d. l. ſeruo legato. Itaque in iudicio familiæ erciſc. hęres iuſſus creditori ſatisfacere cohęredibus cauet indemnes ſeruaturum. l. ſi filiæ. §. Pa-
3 pinianus. famil. erſciſc. Quęro, ſi æs alienum portionẽ hæredis abſorbeat, quid iuris ſit. Et reſpõdeo, æris alieni onus ſibi iniunctum agnoſcere hæredem opportere intrà dodrantẽ ſuæ portionis: quod verò dodrantem excedit, in alios hæredes redundare. d. §. Papinianus. Quæro ſi compẽſandi animo creditori fundum ab vno hærede legaſti, cui x. debebas, quid iuris ſit, ſi ſuo iure creditor vti malit, quàm tuo iudicio? Et hoc cacaſu actio nihilominus dabitur creditori primó

in

in eum ſolum, à quo fundus legatus erat, neque alios hæredes cogetur conuenire, niſi in id, quod ab illo vno conſequi non potuerit. Neque enim vtique ab hærede totum debitum creditor conſequitur, ſed quinque dumtaxat, ſi pluris non ſit fundus legatus. Et hæc ſententia eſt l. cùm ab vno. de leg. ij. in qua pro dictione SOLVM poſita ſecundo loco, habent Pandectæ Florentinorum PRIMVM. Ego vtramque dictionem retineo.

IX. *Idem*

IN lege Falcidia placuit, vt fructus poſteà percepti, qui maturi mortis tẽpore fuerint augeant hæreditatis æſtimationem fundi nomine, qui videtur illo tempore fuiſſe prætioſior: circà ventrem ancillę verò nulla temporis admiſſa diſtinctio eſt, nec immeritò, quia partus nondum editus, homo non rectè fuiſſe dicitur.

SVMMARIVM.

1. *Frumentum maturum tempore mortis teſtatoris pendens, habetur pro demeſſo: & auget hæreditatem.*
2. *Aliàs maturi fructus, in pendentibus fructibus numerantur.*

3. Partus

3. Partus ancillæ, qui in vtero eſt, non habetur pro nato in ratione legis Falcidiæ, & quare.

4. Vbi de commodis eius, qui in vtero eſt agitur, pro nato habetur.

GOVEANVS.

1 Frumentum maturum tempore mortis teſtatoris pendens (nam collectum, fructus non dicitur, ſed corpus eſt ſeparatum,) habetur pro demeſſo, & auget hęreditatem in ratione legis Falcidiæ, quia iam frumentum appellatur, & per cõſequens in reſtitutionem venit hæreditatis. l. centurio. de vulg. & pupil. Quo in loco ſcribit Iureconſ. à filij hęrede bona militis cum fructibus in hęreditate inuentis, ſubſtituto reſtitui: hoc eſt, cũ fructibus maturis pendentibus tempore mortis militis, quę reſtitutio ex cauſa veluti fideicommiſſi fieri dicitur, in l. precibus. C. de impub. Itaque l. in fideicommiſſariam. ad Treb. de aliis fructibus intelligenda eſt, quàm qui maturi pendebant tempore mortis teſtatoris. de quo ſcripſi ad
2 d. l. Centurio. Aliàs autem maturi fructus, pendentibus in fructibus numerantur, & ad eum pertinent, cui teſtator vſumfructum fundi reliquit,
3 l. ſi pendentes. de vſufru. Partus autem ancillę, qui in vtero eſt, non habetur pro nato in ratione legis Falcidię, quamuis matris pretium augeat. l. ſi quod ex Pamphilla. de legat. ij. quia nomine ſpeciei ſuę non appellatur antè, quàm editus ſit: hoc eſt, homo non appellatur, ſed magis pars viſcerum matris. in l. j. §. ex hoc reſcripto. de

vent.

vent.inſpic.& ſpes animantis.in l.vetat lex regia. de mort.infer.Sanè ſi de commodis eius, qui in 4 vtero eſt, agatur, pro nato haberi ſolet. l. qui in vtero.de ſtatu hom.Quin & in vſucapione partus ancillę furtiuę, quaſi iam editus pro furtiuo habetur,neque poteſt vel à furè, vel ab eius hęrede vſucapi,l.aliena.§.Scęuola.de vſucap.de quo plura ſcrib.in lib.de vſucap.

X *Idem.*

QVòd ſuprà quadrantem ad hęredē poteſt peruenire, ſuprà dodrantem in pecunia legatum non onerat hęredem: veluti hęreditas pupilli ſi fortè ſubſtitutus ſit exhęredato,qui patri pupilli hęres extitit.

SVMMARIVM.

1. *A pupillo capit,qui ex re pupilli capit,quamuis iudicio teſtatoris capiat.*
2. *Exhæredato ſubſtitutus nullo omninò legato onerari poteſt.*

GOVEANVS.

Qui in bonis quadringenta habebat, Titium hęredem inſtitutum filio exhęredato ſubſtituerat:à Titio ipſa c c c c. legauerat: quę cum legis Falcidię diminutione Titius pręſtiterat.Mortuo

tuo impubere exhęredato ex ſubſtitutione centum ad Titium peruenerunt: legatarij augeri ſua legata poſtulabant, nouę huius hęreditatis acceſſione. Papinianus reſpondit, vltrà dodrantem ſuę pecunię fruſtrà teſtatorem legaſſe, propter id, quod ex re alterius poterat ad hęredem peruenire. Mouebat, quòd ſubſtitutus filio exhęredato ſecundus teſtatoris hęres diceretur. l. j. de vulgari & pupill. de quo eo loco plenè ſcripſimus: & ſtricta ratione à teſtatore capere Titius videretur,
1 quod ex teſtamento caperet. Vera tamen ratio facit vt à pupillo capere intelligatur, qui ex re pupilli capit, quamuis iudicio teſtatoris capiat. l. ſi is, qui. de vulgari & pupil. Cui ſententiæ illud conſequens eſt, vt ſi pupillo ex parte inſtituto cohęres ſit ſubſtitutus, ea bonorum pars, quam ex ſubſtitutione à pupillo capere intelligitur, cohęres legata non augeat: nam & alius pupillo ſubſtitutus legata non ex tota pupilli hęreditate præſtat, ſed ea tantùm parte, quę ad pupillum à patre promanauit. l. ſequenti. § quod vulgo. Vndè fit, vt
2 exhæredato ſubſtitutus nullo omninò legato onerari poſſit, niſi idem hęres ſit inſtitutus. d. l. ſeq. §. vltim. quę ſententia eſt verborum extremorum legis noſtrę, QVI PATRI HAERES EXTITIT: & hęres inſtitutus, vltrà dodrantem tamen bonorum teſtatoris, onerari legatis non poſſit, ſiuè in primis, ſiuè in ſecundis tabulis. d. §. vltim. legis ſequentis, in quo Accurſius
lapſus

lapſus videtur. Non igitur quicquid ex teſtamento capis, & quaſi hæres capis, tuis proficit legatariis, & tibi in quadrantem imputatur, niſi ex re capias teſtatoris, & quaſi hæres. l. cùm pater filiæ. hoc eod. tit. de quo ſcripſi ad l. j. §. id, quod ex ſubſtitutione.

X I. *Idem lib. xxix. Quæſt.*

IN ratione legis Falcidiæ retentiones omnis temporis hæredi in quadrantem imputantur.

SVMMARIVM.

1. *Retineri dicitur id, quod de hæreditate, quam quis rogatur reſtituere, deducere iuſſus eſt.*
2. *Remanent etiam ea, quæ ab initio non conſtiterunt.*
3. *Quæ ſint Caduca, & quaſi Caduca.*
4. *Quare dicta Caduca?*
5. *Plura quæſita ad legem.*

GOVEANVS.

Docuit Iureconſultus in lege proxima ſuperiore, id, quod ex re alterius, quamuis teſtatoris voluntate, ac iudicio, ad hæredem peruenit, in Falcidiam non imputari, nunc docet, id, quod retinetur ab hærede, in Falcidiam imputari. Reti- 1
neri autem in l. in quartam. & in l. acceptis. hoc titulo, & l. deducta. §. nummis. ad Trebel. dicitur id, quod de hæreditate, quam quis rogatur reſtituere, deducere iuſſus eſt. Hoc autem loco reten-

tiones accipiendæ ſunt pro legatis, quæ apud
2 ipſum hæredem remanent. Remanent autem & quæ ab initio non conſtiterunt: cuiuſmodi ea ſunt, quæ pro non ſcriptis habentur, & quæ po-
3 ſteà defecerunt. Ea autem duorum ſunt generum: aut enim quaſi caduca, aut caduca appellantur. Quaſi caduca ſunt, quæ iis relicta ſunt, qui viuo teſtatore deceſſerunt, aut quorum conditio viuo teſtatore defecit. Quæ poſt mortem teſtatoris deficiunt, caduca nominantur, quæ & ipſa ex Iuſtiniani conſtitutione apud hæredem remanent: in quibus olim ſolos liberos & parentes hæredes inſtitutos vſque ad tertium gradum ius antiquum habuiſſe ex lege Papia, teſtatur Vlpianus in Inſtitutionibus, & Imperator in l.vnica.§. & cùm lex.de cad. tollen. Dicta autem caduca idem Vlpianus exiſtimat, quia ab iis ce-
4 ciderit is, cui relicta ſunt. Legata item, à quorum petitione poteſt legatarius exceptione ſubmoueri, apud hæredem remanent, & ei in quartam imputantur.l.non eſt dubium.l. nec intereſt.l. ex aſſe.hoc tit. Quin & quædam, quæ vt indignis auferuntur, apud hæredem remanent.l.v.§.amittere.l.in fraudem.§.j.& l.vlt.de iis, quib.vt indig. quamuis regulariter quæ vt indignis auferuntur, Fiſco applicentur.l. Papinianus.§. meminiſſe. de inoff. teſtamen. Ratio dubitandi in lege hac, illa eſt. Quia quæ apud hæredem remanent ex iis cauſis, quas enumerauimus, ex iudicio teſtatoris ad hæredem non perueniunt. Ratio verò decidendi, quia ex re teſtatoris ſint, que ex iis cauſis retinentur, eaque hæres retineat quaſi hæ-

res.

res.l.id autem. infrà eod. Quæ eadem decidendi ratio eſt in l. quod ſi alterutro. hoc titul. Quæro, nûm ſemper quæ pro non ſcriptis habentur, & quæ in cauſa caducorum verſantur, quæq́ue verè caduca ſunt, apud hæredẽ remaneant? Et reſpondeo, remanere: niſi hæredi obſtet vel ſubſtitutus, vel coniunctus. Quòd ſi & ſubſtitutum & coniunctum habeat legatarius, pręfertur ſubſtitutus. d.l.vnica.§.in primo. de cad.tol. Quæro, quæ remanent apud hæredem, quomodo remaneant? Et ſiquidem pro non ſcriptis habeãtur, ſine onere remanent, niſi in caſibus l. cùm verò. §. ſi pro non ſcripto.de fideicom.libert.& l.vlt.de iis, quæ pro non ſcrip. & ſi qui præterea reperiri poſſint. Quæ verò quaſi caduca ſunt, quæq́ue propriè caduca dicuntur, & apud hæredem cum onere remanent, & ad ſubſtitutos & coniunctos cum onere pertinent. §. pro ſecundo. §. in nouiſſimo. de cad.tollend.

A*It Papinianus:* Si ſeruus ſub conditione libertate data, vita deceſſerit: ſiquidem impleta conditio quandoque fuerit, hæredi non videbitur periiſſe. Quòd ſi defecerit, in contrarium ratio trahit, ſed quãti ſtatuliber moriens fuiſſe videtur.

SVMMARIVM.

1. *Serui legati æſtimatio interuentu arbitri fit.*
2. *Cuius tẽporis in tali æſtimatione habeatur ratio?*

GOVEANVS.

Serui, qui poſt teſtatorem diem ſuum obeunt, in ratione legis Falcidiæ ponenda, ſcripto hæredi periiſſe intelliguntur, neque propterea legata minuuntur. l. in quantitate. hoc tit. Verùm quia legatariorum intereſt, ſeruum plurimi æſtimari,
1 hæredis autem vt quàm minimò æſtimetur, ideo interuentu arbitri de Falcidia cognoſcentis, ſerui fit æſtimatio. Et ſi quadrans bonorum eſt vigintiquinque, & ſeruus, qui obiit, vigintiquinque dignus fuerit, nihil hæres de legatis retinebit: ſi verò dimidiò minoris ſeruus fuerit, duodecim tantùm & ſemiſſem hæres detrahet Falcidiæ nomine. Idem dicendum eſt de iis, qui ſtatu liberi deceſſerunt, ſi conditio poſteà libertatis defecerit: nam & ij hæredi periiſſe intelliguntur, eiuſque quadrantem minuunt. Verùm ij æſtimantur,
2 non quanti hodiè eſſent ſi viuerent, ſed quanti tùm erant cùm deceſſerunt. Nam hodiè ſi viuerent, ſerui eſſent: deceſſerunt autem ſtatu liberi. Quin autem ſerui pluris ſint, quàm ſtatu liberi, in dubium non venit, propter conditionem libertatis, vndè ſtatu liber appellatur, l. j. de ſtatu lib. Quòd ſi mortuo demum ſtatulibero, conditio libertatis extiterit, hæreditati periiſſe ſeruus intelligitur, eamque totam minuet, non ſolum hæredis quadrantem, neque de eius æſtimatione ambigunt hæres & legatarij, cùm de vniuerſa hæreditate pretium detrahatur.

Papinia

P*Apinianus ait,* Imperator M. Antonius decreuit, hæredes, quibus pars bonorum ablata eſt, non in ampliorem partem, quàm pro ea parte, quæ relicta eſt, legatorum nomine teneri.

SVMMARIVM.

1. *Portio, quam querela inofficioſi ſcripto hæredi aufert, legata imminuit.*
2. *Ex contrario Portio accedens per bonorum poſſeſſ. contrà tab. legatariis proficit.*

GOVEANVS.

Portio bonorum, quam vel querela inofficioſi teſtamenti, vel bonorum contra tabulas poſſeſ- 1
ſio, ſcripto hæredi aufert, legata pro portione imminuit: vt eccè, Frater præteritus à fratre inſtituto ſemiſſem hæreditatis abſtulit per bonorum poſſeſſionem contra tabulas, in partem legatorum exoneratur inſtitutus: cùm veriſimile ſit, minus teſtatorem legaturum fuiſſe, niſi ſolidum patrimonium ad hęredem ſperaſſet peruenturum. De quo plenè ſcripſimus ad l. & ſi contra tabulas. de vulga. Ex contrário quoque portio, quæ per bonorum poſſeſſionem contra tabu- 2
las accedit, legatariis ſcripti hæredis proficit, d.l. & ſi contrà. Idem dicendum de fideicommiſſis relictis ab eo, quem vnum exiſtimabas tibi hæredem futurum ab inteſtato: nam ſi duo tibi hæredes extiterunt, in partem dimidiam fideicom-

miſſorum exoneratur is, à quo fideicómiſſa reliquiſti. l. cùm pater. §. cùm exiſtimaret. de leg. ij. Aliud dicendum eſt in caſu legis, poſt emancipationem. de leg. iij. Quamuis enim duo hæredes exiſtant ei, qui vnum ſe habiturum exiſtimabat, nihil tamen de fideicommiſſis diminuet is, à quo erant relicta, ſi cohæredi rogatus fuerat reſtituere dimidiam partem hæreditatis.

A*it Papinianus*, Cùm quidam parte dimidia bonorum adempta relegatus fuiſſet, idémque prouocatione interpoſita, teſtamento poſteà facto obiiſſet, atque poſt mortem eius, non rectè appellatum, eſſet pronuntiatum: quæſitum eſt, vtrum æris alieni loco pars dimidia abſcederet, vt reſidua ſola videretur fuiſſe in bonis: an verò ſuccurri hæredi neceſſarium videretur? Sed videtur ſuccurri debere, cùm animus litigantis, & obtinendi votum hanc opinionem admittat.

SVMMARIVM.

1. *Relegatus omnia ſua, & bona, & iura retinet.*
2. *Omnia bona auferre, eſt vitam eripere.*
3. *Sententia deportationis omnia bona aufert.*
4. *Deportatus non poteſt teſtari. Relegatus verò poteſt.*

5. Stricta

5. *Stricta ratione hæres tenetur legata præſtare habita ratione patrimonij teſtatoris.*

GOVEANVS.

Relegatus omnia ſua, & iura,& bona retinet, 1
niſi quid ei fortè abſtulit ſententia relegationis,
l.relegati.de interd. & releg. Neque tamen bona 2
omnia auferre relegato ſententia poteſt,id enim
eſſet vitam eripere & libero & ciui. Sanè depor- 3
tationis ſententia, quæ in locum interdictionis
aquæ & ignis ſucceſſit, bona omnia ipſo iure
damnato aufert, & ſi iudex nihil de bonis pronuntiet.
l. j. de bonis damnat. Itaque teſtari non 4
poteſt deportatus,relegatus poteſt.l. eius.de teſt.

Ait Iureconſ. Appellatione interp.) quę ſententiæ effectum ſuſpendit.l. furti,de iis, qui not. inf. Quòd ſi relegatus antè ſententiam teſtamentum feciſſet,minus dubitaremus,nûm pars bonorum per ſententiam adempta loco æris alieni decederet.Non ſolùm autem relegati teſtamentum, pẽdente appellatione factum valet, verum etiam deportati:& ſi interim decedat deportatus, valebit teſtamentum, quia nondum capite minutus intelligitur.l.ſi quis filio.§.ij autẽ.de iniuſto rupt. teſtament. Confirmata verò eo adhuc viuo ſententia,rumpitur deportati teſtamentum: relegati non rumpitur, quia relegatus capite non minuitur.

Ait Iureconſ. Atque poſt mortem eius non rectè appellatum,eſſet pronuntiatũ.) Mortuo relegato pendẽte appellatione, criminis cauſa extin-

guitur, bonorum per ſententiam ademptorum durat. Mortuo verò deportato pendente appellatione, & criminis & bonorum cauſa extinguitur. l. iij. C. de bon. damnat.

Ait Iureconſ. Vtrum æris alieni loco pars dimidia abſcederet.) ità vt æſtimando patrimonio teſtatoris, de quo legata præſtari debent, pars iſta dimidia bonorum per ſententiam ablata non computetur.

Ait Iureconſ. Sed videtur ſuccurri deb. &c.) Reddit Papinianus rationem, non quare neceſſè
5 ſit, hæredi per Prætorem ſuccurri, ſed quare æquum ſit. Nam ſuccurri ideò neceſſe eſt, quia ſtricta ratione hæres tenetur legata præſtare, habita ratione vniuerſi patrimonij, quod teſtator reliquit. Succurri autem ideo eſt æquum, quia veriſimile ſit, minus teſtatorẽ legaturum fuiſſe, niſi ſperaſſet in cauſa appellationis obtinere. Adiuuat hanc æquitatem illa etiam ratio, quòd propter teſtatoris delictum dimidia pars bonorum hæredi ſit adempta, non ex noua vlla cauſa.

A*It Papinianus*, Si ſeruus teſtamento manumiſſus antẽ aditam hæreditatem decedat, hæredi quidem periiſſe intelligitur. Sed cuius pretij erit, qui ſi viueret non æſtimaretur? nam & eos, qui ea valetudine affecti fuerant, vt eos non poſſe viuere certum eſſet, tamen ſi poſteà moriantur, hæreditati periiſſe reſcriptum eſt. Nec aliud in iis, qui

ſub

ſub eodem tecto fuerant, cùm dominus à familia necaretur.

SVMMARIVM.

1. *Seruus cum decedit, hæredi perit quomodo intelligi debeat.*
2. *Qui vero ſerui pereunt cum teſtatore, hæreditati pereunt.*

GOVEANVS.

Ait Ireconſ. Antè aditam hæred.) ac proindè antè quàm libertas competeret, l. nam cum. quando d. lega. ced. Quare cùm ſeruus decedat, 1 facilè quis dixerit hęredi perire, neque eius precium de hæreditate deducendum.

Ait Ireconſ. Hæredi quidem periiſſe intell.) Ingenuè confiteor locum hunc à me non intelligi. Neque verò æquum videtur, ſeruum eum hæredi intelligi periiſſe, qui, ſi hodiè viueret, in hæreditate non eſſet, liber enim eſſet. Quare ſemper locum hunc ita legendum exiſtimaui, QVIDAM PERIISSE INTELLIGVNT: quorum ſententiam Papinianus variè ac ſubtiliter confutat. Primùm enim qui hæredi perit, æſtimetur neceſſe eſt, propter eam cauſam, quam diximus ad §. ſi ſeruus. hac eadem lege. Æſtimari autem non poteſt, qui, ſi hodiè viueret, non æſtimaretur, quia liber eſſet. l. ſeruum filij. §. ſi ſtatuliberum. de lega. j. Tùm verò ſeruos, quos teſtator moriens tàm graui affectos valetudine

reliquit, vt certum eſſet morituros, hæreditati perire reſcriptum eſſe, quamuis poſt teſtatorem decedant. Quare teſtamento manumiſſi, decedentes antè aditam hæreditatẽ, hæreditati peribunt, in qua certum erat non remanſuros. Quin & ſeruos ex S. C. Claudiano ſupplicio affectos propterea, quòd cùm ſub eodem tecto eſſent, dominum, cùm necaretur, non defenderint, hæreditati periiſſe intelligi, & eorum pretium de hæreditate deduci. l. ęris alieni hoc tit. quamuis
2 eos teſtator moriens in bonis reliquerit. Quæro, cui pereāt, qui ſimul cum teſtatore pereunt? Et Iureconſultus in l. ſed &. de reb. dub. hæreditati perire ſcribit.

A*it Papinianus*, Quod vulgò dicitur, in tabulis patris & filij vnam Falcidiam ſeruari, quam poteſtatem habeat, videndum eſt. Quamuis enim ſubſtitutus, quę à pupillo relicta ſunt, cùm filius hæres extiterit, vt æs alienum quodlibet debeat: tamen propter ea, quæ ſecundis tabulis data ſunt, cōtributioni locus eſt. Secundũ quod poteſt euenire, nec ſubſtitutus quidquam retineat, vel vt longè plus habeat quarta paternę hęreditatis, quid ergo ſi non ſufficiat pupilli hæreditas, cùm patris ſuffeciſſet? De ſuo quadrante nimirum dabit ſubſtitutus quæ pater legauit de ſuo: nec ad rẽ pertinet.
quòd

quòd ex nullo teſtamento præſtatur vltrà vires patrimonij, cũ in hac parte iuris legata, quæ ſecundis tabulis relinquuntur, quaſi in primis ſub conditione relicta intelliguntur.

SVMMARIVM.

1. *Vna Falcidia in duplicibus tabulis ſeruatur: ex ſententia communi.*
2. *Textus expoſitio.*

GOVEANVS.

Vulgari & communi Iureconſultorum ſententia, vna Falcidia in duplicibus tabulis ſeruatur: in quibus & ſi duæ verſentur hęreditates, patris videlicet & filij, tamen vnum patrimonium eſt, cuius ratio habetur in legatis præſtandis, etiam ſecundarum tabularum: in quibus, quaſi in ſuo teſtamento, legare teſtatori licet. Itaque communi calculo vtrarumque tabularum legata ſubiici eſt neceſſe. Quorum ſi ratio ſepararetur, præter id, quod abſurdum ſit, eorum legatorum, quæ ex eodem patrimonio relinqui intelliguntur, rationem ſeiungere, fraus etiam legi Falcidiæ fieret. Ponamus, qui cẽtum in bonis relinquebat, in primis tabulis quinquaginta legaſſe, & in ſecundis quinquaginta. Si primarũ tabularum legata per ſe ſpectemus, & à legatis ſecundarum tabularum ſeparemus, Falcidiæ locus nõ erit in primis tabulis: rectè enim de centum 1

tum legātur quinquaginta. Rurſum ſi legata ſecundarum tabularum per ſe conſiderentur, Falcidiæ quidem locus erit, ſed quæ ſit duodecim & ſemis. Itaq; teſtator de centū legauerit octogintaſeptem & ſemiſſem, qui dumtaxat legare potuit ſeptuagintaquinque.

2 *Ait Iureconſ.* Quamuis enim ſubſtitutus, quæ à pupillo relicta ſunt, cùm filius hæres extiterit.) ex teſtamento. Poteſt enim abſtinere, quo caſu debebuntur quidem à ſubſtituto legata relicta ab inſtituto, verùm non vt æs alienum, ſed vt ab ipſo ſubſtituto repetita, ex D. Marci cōſtitutione. l. licet Imperator. de leg. j. & de omnibus legatis, quaſi omnibus à ſe relictis, Falcidiam detrahet ſubſtitutus.

3 *Ait Iureconſ.* Vt æs alienum quodlibet debeat.) pupilli: cui ex pupillari ſubſtitutione ſucceditur, quod ſoluere tenetur non ſolùm pupillo ſubſtitutus, verùm quiuis pupilli hæres. Et hæc ratio eſt, propter quam videbatur ſubſtitutus ſine diminutione legis Falcidiæ, legata in primis tabulis relicta præſtare debere, quaſi iā debita à pupillo, cuius ipſe hæres eſſet. Sed ratio decidendi in cōtrarium illa eſt, quia propter legata ſecundarum tabularum, in primis minus legatum intelligitur: adeò vt, ſi pupillus quinquaginta à ſe legata ſoluerit, referento primo caſu, condictione indebiti ſubſtitutus reuocare poſſit partem legati indebitam.

Ait Iureconſ. Tamen propter ea, quæ ſec. tab. data ſunt.) Quæ licet ab hærede pupilli, & de pupilli hæreditate præſtentur, præſtantur tamen

habita

habita ratione bonorum paternorum, quæ ad pupillum peruenerũt.l.qui fundum.§. qui duos. hoc tit.niſi in caſu. l.ſi filius.de vulga. in qua ſeparatis bonis paternis, legata ex ſecundis tabulis præſtantur ex quantitate bonorum pupilli: De quo ſcripſimus ad d. l. ſi Filius.

Ait Iureconſ. Contributioni locus erit.) Contributio oſtendit, quantò minus debuerit pupillus de legatis à ſe relictis.

Ait Iureconſ. Secundùm quod pot.euen.) quia patrimonij teſtatoris ratio habetur, quod is rectè legauerit, præſtari omninò eſt neceſſe: quare ſi cẽtum in bonis reliquerit, & legauerit ſeptuagintaquinque, & ad ſubſtitutum ſeptuagintaquinque dumtaxat pupillus tranſmiſerit, ſine vlla diminutione & retentione legata præſtabit ſubſtitutus: neque pupillaris hæreditatis, vndè legata pręſtãtur, ratio habetur: locus enim eſſet Falcidiæ.

Ait Iureconſ. Vel vt longè plus habeat quarta.) Teſtator centum in bonis reliquit, & centum legauit: aucta eſt à pupillo hæreditas ad ducenta: pupilli ſubſtitutus, ſiquidem pupillaris hæreditatis ratio habeatur, Falcidiam non inducet: nam de ducentis, centum legari per legem Falcidiam potuerunt. Sed quia patrimonij teſtatoris ratio habenda eſt, de centum, quæ teſtator reliquit, Falcidiam detrahet ſubſtitutus: & præterea centum habebit, quæ ipſe pupillus acquiſiuit: itaque longè plus habebit hoc caſu quarta paternæ hęreditatis.

Ait Iureconſ. De ſuo quadrante nimirum dabit

bit ſubſtitutus, quæ pater legauit de ſuo.) Dictio QVADRANTIS interpretis eſt, & quidem imperiti, & à margine in contextum irrepſit. De ſuo namque præſtat ſubſtitutus, ad quem ſexaginta dumtaxat peruenerunt, cùm teſtator, qui centum in bonis relinquebat, ſeptuagintaquinque legauit. De ſuo præſtare hoc caſu ſubſtitutum ex ipſa Papiniani obiectione intelligimus. Eſt autem huiuſmodi: Ex nullo teſtamento præſtatur vltrà vires hæreditatis, quamuis in teſtamento locus non ſit Falcidiæ. l. j. §. in quibuſdam. tit. ſeq. l. j. §. ſi is, qui quadringenta. ad Trebel. Quare ſi ad ſubſtitutum ſexaginta dumtaxat peruenerunt ex pupilli teſtamento, quamuis Falcidiam non inducat, in plus tamen, quàm ad eum peruenit, non tenebitur. Quam rationem parum ad rem facere Papinianus reſpondit: quia legata ſecundarum tabularum in primis relicta cenſentur ſub illa conditione, Si pupillus, &c. in quibus quæ verſabatur hæreditas, legatis ſufficiebat. Neque vno iſto caſu de ſuo præſtat hæres quod teſtator legauit de ſuo. Si enim ex centum ſeptuagintaquinque teſtator leget, & in tantum bona decreuerunt, vt minus ſeptuagintaquinque ſuperſint, ſolida nihilominus debentur legata. l. in quantitate. infrà eod. Neque ſubſtituto damnoſa iſta ſententia eſt, cui liberum eſt non adire ex ſubſtitutione, atque ità coget legatarios ſecundarum tabularum in partem legatorum decidere. d. l. in quantitate. Eorum ſententia, qui exiſtimant Papinianum hoc loco exponere, quando ſubſtitutus nihil

hil retineat, placere nullo modo poteſt: nam & inepta redditur obiectio: neque verè diceretur, ex nullo teſtamento vltrà vires præſtari patrimonij: & ſcribendum fuerat QVID ENIM, non QVID ERGO. Et eodem negotio illud quoque expoſuiſſet Iureconſultus, quando ſubſtitutus plus habeat quarta paternæ hæreditatis. Poſtremò veriſimile non ſit, caſum iſtum omiſſum à Papiniano, cùm ad ſubſtitutum ſexaginta perueniunt, cùm eſſent de centum legata à teſtatore ſeptuagintaquinque. Noſtram iſtam emendationē Felix Guerra homo doctiſſimus, & Delphinatus ſui decus clariſſimum approbauit.

P*apinianus ait*, Si filio ſuo duos ſubſtituerit, & alterius portionem onerauerit, tractari ſolet, an ex perſona ſua Falcidiam poſſit inducere ſubſtitutus, quam pupillus non haberet, vel vnus pupilli ſubſtitutus. Et facilè quis dixerit conſequenter prioribus, quæ de patrimonij ratione dicta ſunt, non eſſe Falcidiæ locum, & vltrà vires portionis conueniendum alterum ſubſtitutum. Sed verior eſt diuerſa ſentētia, perindè huic quartam relinquendam exiſtimantium, atq; ſi ità patri hæres extitiſſet. Vt enim opes patris, & contributio legatorum

indè

indè capiunt & formam, & originem, ità plures ſubſtituti, ſubducta perſona pupilli, reuocandi ſunt ad intellectum inſtitutionis. Quid tamen dicemus de altero ſubſtituto, qui non eſt oneratus, ſi fortè nondum legata pupillus à ſe relicta ſoluerit, & aliquid vltrà dodrantem ſit in omnibus? & ipſum Falcidiam habiturum? atqui quartam habet, neque idem patitur inſtituti comparatio. Rurſus ſi negemus, aliud apertè, quàm quod vulgò probatum eſt, reſpondetur. Itaq; varietas exiſtet, vt is quidem, qui proprio nomine oneratus eſt, velut inſtitutus deſideret quartam: alter autem, qui non eſt oneratus, vt ſubſtitutus licet portio eius largiatur, non in ſolidum conueniatur propter calculi confuſionem. Huic conſequens eſt, vt ſi pupillo de Falcidia cautum fuerit, duobus ſtipulatio committatur, videlicet in eam quantitatem, quam vnuſquiſque ſibi retinere potuiſſet.

SVMMARIVM.

1. *Quæſtio circà §.*
2. *In ſingulis hæredibus ratio legis Falcidiæ ponitur.*
3. *Sententia §.*

GOVEANVS.

Qui centum in bonis habebat, filium impuberem hæredem inſtituit: ab eo vigintiquinque legauit: ſi filius in pubertate decederet, Titium & Mæuium ſubſtituit: à Titio quinquaginta legauit, à Mæuio triginta: filius in pubertate deceſſit. Quærebatur, poſsétne Titius, cuius portio 1 exhauſta eſt, ex ſua perſona Falcidiam inducere, quaſi oneratus vltrà dodrantem ſuę portionis. Et prima fronte facilè quis dixerit, Titium Falcidiam detrahere non poſſe: cùm patrimonium teſtatoris, cuius modus in legatis duplicium tabularum præſtandis ſpectari ſolet, legatis à Titio relictis ſufficiat: itaque nec ipſum impuberem, ſi ab eo quinquaginta eſſent legata Falcidiam retenturum fuiſſe, neque vnum pupillo ſubſtitutum. Sed verior eſt ſententia exiſtimantium, Titium quartam ſuæ portionis retenturum, hoc eſt, duodecim & ſemiſſem, perinde quaſi teſtatori ſucceſſerit. Nam in imponenda ratione legis Falcidiæ, ſubſtituti pupillares teſtatori ſuccedere intelliguntur, quamuis pupillo ſuccedant. l. qui fundum. §. qui filium. hoc tit. Quæ illorum verborum ſententia eſt, SVBDVCTA perſona impuberis, &c. In ſingulis autem hæredibus ratio- 2 nem Falcidiæ poni conſtat. l. in ſingulis. hoc tit. Neque obſtat l. j. §. Marcellus. tit. ſeq. quam exponemus ad l. in ſingulis. infrà eod. Ponamus legata trigintaſeptem & ſemiſſem, neque amplius perueniſſe ad ſubſtitutum. Et hoc caſu nihil retinet ſubſtitutus. Ponamus legata quinquaginta, & cē-

tum ad eum perueniſſe cuncta hæreditate à pupillo: habebit & quadrantem ſuæ portionis ſubſtitutus, & prætereà quinquaginta, quæ pupillus acquiſiuit. Ponamus poſtremò legata triginta ſeptem & ſemiſſem, & triginta tantùm ad ſubſtitutum perueniſſe: & hoc caſu de ſuo ſeptem & ſemiſſem præſtabit ſubſtitutus: nam teſtator de quinquaginta rectè triginta ſeptem & ſemiſſem legauit. Titius igitur ex ſua perſona, quaſi primis tabulis inſtitutus in quinquaginta, duodecim & ſemiſſem retinebit. Vti enim iàm diximus, habenda ratio eſt portionis, vndè legata relinquuntur, quemadmodum vno ſubſtituto haberetur ratio totius patrimonij. Mæuius autem, à quo legata diximus triginta, Falcidiam ex ſua perſona inducere non poteſt, cùm portionis ſuæ quadrantem ei teſtator integrum, illibatúmque reliquerit. Neque ei quicquam proſit, ſi ad intellectum inſtitutionis reuocetur, hoc eſt, ſi intelligatur teſtatori ſucceſſiſſe: nam inſtitutus in primis tabulis in ſemiſſe hæreditatis, qui eſt quinquaginta, non oneratur, ſi ab eo triginta legentur. Verumtamen qui ex ſua perſona inducere Falcidiam non poteſt, facta contributione poterit, ſi pars legatorũ impuberis, quæ ad Mæuij onus pertinet, cum legatis ipſius Mæuij contributa, dodrantem portionis ipſius Męuij excedant. Legata namque poſuimus xxv. ab impubere, quæ à pupillo ſoluta non ſunt. Ex iis duodecim & ſemis ad onus Mæuij pertinent, quæ contributa & commiſta cum triginta, quæ à Mæuio legata ſunt, dodrantem portionis Mæuij excedunt, qui quidem eſt triginta

gintaſeptem & ſemis. Quemadmodum enim vno ſubſtituto, legatorum contributio oſtendit, num teſtator vltrà dodrantem ſuorum bonorum legauerit, ità duobus ſubſtitutis, facta contributio demonſtrat, num legata ab vno relicta, eius portionis, vndè relicta ſunt, dodrantem excedãt. Vterque itaque ſubſtitutus, tàm oneratus ex ſua perſona, quàm non oneratus, Falcidiam inducit: ille quaſi in quinquaginta primis tabulis hæres inſtitutus, hic verò quaſi ſubſtitutus, facta, vbi diximus, contributione, quamuis eius portio legatis, quæ ab eo relicta ſunt, ſufficiat. Quòd ſi impubes propter legata relicta in ſecundis tabulis, ſua legata ſoluerit exacta cautione prætoria QVANTO AMPLIVS: de qua diximus ad §. interdum. l. j. ea cautio vtrique ſubſtituto committetur, ſed non in eandem quantitatem ſed quam quiſque de ſua portione retinere potuiſſet, ſi fortè ex diſparibus portionibus fuerant ſubſtituti. Et hæc eſt ſententia §. ſi filio ſuo. in quo locus ille, VT ENIM OPES PATRIS, &c. interpungendus ſic videtur, Vt enim opes, patris formam capiunt & originem, & indè contributio legatorum, ità, &c. Quorum verborum ſententia illa eſt, Vt enim in duplicibus tabulis, opes & bona, de quibus legata relinquuntur & præſtantur, capiunt patris formam, dicuntur namque patrimonium: & originem, quia à teſtatore profluunt, & promanant: & indè contributio legatorum rationem, quæ ex iiſdem bonis relinquuntur. Ratio autem deciſionis in contrarium, incipit ab illis verbis, ITA PLVRES SVBSTI-

T V T I,&c. Illa quoque verba, E T A L I Q V I D V L T R A D O D R A N T E M, ſic interpungenda ſunt, E T A L I Q V I D vltrà dodrantem ſit in omnibus, Et ipſum Falcidiam habiturum? Quemadmodum Falcidiæ ratio ponatur duobus impuberibus vno dato ſubſtituto, dicemus ad l. pater. §. duobus. hoc tit.

Ait Papinianus, Quæſitum eſt, ſi quis pupillo cohæredem ſubſtituiſſet, quemadmodum Falcidiæ ratio iniri debeat, & quale ſit quod vulgò dicitur, L E G A T O R V M R A T I O N E M S E P A R A N D A M? Dixi, quantum ad legata, quæ pater à filio, item à ſubſtituto reliquis, nullam fieri poſſe ſeparationem, cùm communi calculo ſubiiciantur, & inuicem inducant contributionem. Sed legata, quæ ab inſtituto extero relicta ſunt, permiſceri cęteris nō opportere: ideóque quartam pupillo datæ portionis habere ſubſtitutum, quamuis ſuam portionem habeat vt inſtitutus: & aliam cauſam eſſe eius, qui ex variis portionibus hæres ſcriberetur. Ibi enim legatorum confundi rationem, non minus quàm ſi ſemel fuiſſet nuncupatus ex ea portione, quæ conficeretur ex pluribus: neque referre

referre purè ſæpe, an ſub diuerſis conditionibus ſit hæres inſtitutus.

SVMMARIVM.

1. *Vis ſeparationis.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Nullam poſſe fieri ſeparationem.) ſiuè vnus, ſiue plures ſint ſubſtituti.

Ait Iureconſ. Permiſceri cæteris non opportere.) cuius ſeparationis ea vis eſt, vt quamuis cohæres portionem ſuam inlegatam habeat, tamen ſi pupilli portio exhauſta ſit, ex perſona pupilli Falcidiam inducat, ſi modò patri hæres extitit pupillus. l. qui fundum. §. qui filio. hoc tit. Si enim integra portio pupilli ſit, & cohæredis exhauſta, cohæredis legatariis in ſolidum ſatisfiet. Exhauſta vtriuſque portione, mortuo pupillo, legata omnia contribuuntur, vt quartam bonorum cohæres habeat. De quo plenè dicemus ad d. l. qui fundum. §. vlti. Sanè cohæres idémque ſubſtitutus legata à ſe relicta tàm in primis quàm in ſecundis tabulis, numquàm ſeparabit, ſiuè pupillus hæres extiterit: ſiuè minimè, quaſi ex parte ſub conditione primis tabulis inſtitutus. l. cohæredi. §. cohæres. de vulgar. 1

Ait Iureconſultus. Et aliam cauſam eſſe.) Cohæres idémque ſubſtitutus vtique in

ratione legis Falcidiæ ponenda ſimilis eſt ei, qui ex parte purè ex parte ſub conditione primis tabulis inſtituitur, niſi cũ exhauſta pupilli portio eſt, & is patri hæres extitit:nàm eo caſu legata ſeparantur.

A*It Papinianus*, Si quis exhæredato filio ſubſtituit hęredem inſtitutum, & ab eo tabulis quoque ſecundis legauerit, neceſſariò ratio confundetur: cùm ideò legata valere dixerit Iulianus à ſubſtituto relicta, quòd idem patri hęres extiterit.

SVMMARIVM.

1. *Pater filio impuberi ritè exhæredato ſubſtituere poteſt.*
2. *A pupillo nullum legatum relinqui poteſt.*
3. *Quando debeantur legata relicta ab impuberũ exhæredati ſubſtituto?*

GOVEANVS.

1 Pater filio impuberi ritè exhęredato ſubſtituere poteſt. l. j. de vulg. Nam qui in poteſtate eſt, ſit prętẹritus teſtamẽtũ iniuſtum facit. Quemadmodum autem ab impubere exhęredato, legatum relinqui nullum poteſt, ità neque ab eius ſubſtituto. l. cùm quidam. C. de legat. l. ab exhæredati, de leg. j. l. qui fundum. §. qui filios. hoc titul. Niſi impuberem exhęredatum, fratri hęredi inſtituto, pater ſubſtituerit. d. §. qui filios. vel

vel ipſum ſubſtitutum exhęredato hęredem ſibi inſtituerit. Quo caſu legata relicta in primis tabulis, neceſſariò confunduntur cùm legatis ſecundarum, quę non debentur à ſubſtituto tanquam pupilli, ſed tanquam patris ſucceſſore, cui niſi ſuccederet, legata non deberet. Nam à pupillo legatum omninò nullum relinqui potuit. 2
Quod Accurſius ad hunc locum, & ad l. quod ſuprà. notat, Exhęredati bona cum patrimonio teſtatoris commiſceri, verum non puto. Quamuis enim patrimonij teſtatoris ratio habeatur in legatis prębstandis duplicium tabularum, non ideò tamen bona patris cum bonis ipſius pupilli cõmiſcebantur. Quod ſi fieret, aucta à pupillo hęreditate, Falcidiam non induceret ſubſtitutus.
Quęro quando debeantur legata relicta ab impuberis exhęredati ſubſtituto. Et reſpondeo, deberi adita hęreditate ex ſecundis tabulis, quamuis à morte teſtatoris dies eorum cedat. l. j. quand. di. leg. ced. 3

XII. Idem lib. xxx. Quæſtionum.

SI debitor creditore hærede inſtituto petiiſſet, ne in ratione legis Falcidię ponenda, creditum ſuum legatariis reputaret: ſine dubio ratione doli mali exceptionis apud arbitrum Falcidiæ defuncti voluntas ſeruetur.

SVMMARIVM.

1. Creditor hæres inſtitutus, ſuum creditum detrahit in imponenda ratione legis Falcidiæ.

2. *In dolo eſt hæres, qui ex ſuis vtilitatibus iudicium teſtatoris partim approbat, partim improbat.*

3. *Aliud eſt compenſare creditum cum Falcidia, aliud creditum non reputare.*

GOVEANVS.

1 In imponenda ratione legis Falcidiæ creditor hæres à debitore inſtitutus, ſuum creditum detrahit. l. in imponenda. C. ad leg. Falcid. De quo ſcripſimus ad l. j. §. ſi debitor. Neque ciuilis ſolùm creditor, verùm & is, cui dumtaxat naturaliter debetur. Exempli cauſa, qui pupillo credidit ſine tutoris authoritate. l. Stichum. §. aditio. de ſolution. Si tamen creditor rogatus ſit ſuum creditum non deducere, neque legatarijs reputare, voluntas teſtatoris apud arbitrum Falcidiæ ſeruabitur, oppoſita à legatariis exceptione doli
2 mali. In dolo enim hæres eſt, qui ex ſuis vtilitatibus & rationibus partim iudicium teſtatoris approbat, partim improbat. l. penul. de coll. dot. l. auunculo. de donat. cauſa mor. Compenſabit igitur creditor Falcidiam cum ſuo credito, & ità, vt quantulacumque Falcidia compenſationi ſufficiat. Nam ſi ea lege & conditione hæres eſſet inſtitutus ipſo iure, hoc eſt, ſine ope exceptionis, quælibet Falcidia vniuerſum debitum abſumeret. l. cùm pater. §. Titio. de lega. ij. Neque obſtat l. quod de bonis. §. cum fideicommiſſum. hoc tit. Ibi enim facta à teſtatore proponitur compenſatio, quæ concurrentes & pares non excedit quan-
3 titates. Aliud autem eſt compenſare creditū cum Falcidia,

Falcidia aliud creditum non reputare. Malè Accurſius in d.§.Titio. compenſationem computationem interpretatur.

XIII. Idem lib. xxxvij. Quæſtion.

SI tacitum fideicommiſſum ſeruus iniungente domino ſuſceperit:habiturum eum legis Falcidiæ beneficium, quia parere domino debuit, conſtitutũ eſt. Idémque placuit in filio, qui fuit in patris poteſtate.

SVMMARIVM.

1. *Legata quæ relinquuntur ijs, qui capere non poſſunt,ad fiſcum pertinent.*
2. *Fiſcus Falcidiam patitur.*
3. *An in totum priuetur hæres, ſi maior inſtitutionis, quam fraudis modus ſit.*
4. *Legatum eſt donatio relicta teſtamento.*

GOVEANVS.

Legata relicta iis, qui capere non poſſunt, ad Fiſcum pertinent. l. j.de iure Fiſcid.ità tamen 1
vt & Fiſcus Falcidiam patiatur. l. etiam ſi. C. ad leg. Falcid. Idem de fideicommiſſis reli- 2
ctis ab inteſtato dicendum eſt: in quibus etiam ex D. Pij conſtitutione Falcidiæ locus eſt. leg. filius familias. hoc titul. Idem dicendum, ſi hęreditas reſtitui iuſſa ſit incapaci Nam & aduerſus Fiſcum S.C. Trebellianum induci-

tur: niſi hęresin fraudem Fiſci tacitam teſtatori fidem accommodauerit: quo caſu Falcidiam nō deducit, quia Fiſcum fraudare voluit. l. cùm quidam .§. in tacito. de vſur. Sanè ſeruis noſtris, item & liberis, quos habemus in poteſtate, ad excuſationē noſtrum imperium ſufficit in iis, quæ atrocitatem non habent. l. ad ea. de reg. iur.
3 Quæro, ſi maior inſtitutionis, quàm fraudis, modus ſit, nûm in totum Falcidia priuetur hæres? Exempli cauſa: Rogatus erat hęres tacitè vniuerſam hęreditatem reſtituere ei, qui partē dúmtaxat capere poterat. Et hoc caſu in ea tantùm parte, quę ad Fiſcū pertinet ius Falcidię amittit hęres. l. hęres. de iis, quib. vt indig. Tacitum autem fideicommiſſum dicitur, quod in fraudem Fiſci, in tacitam hęredis fidem teſtator contulit. l. in tacitis. de leg. j. l. in fraudē. de iis, quib. vt ind. Ità tacitum S. C. appellat Liuius, quod preſcriptum
4 nō eſt: cuiuſmodi illud fuit, quo aduerſus Perſea Macedoniæ regem bellum eſt decretum. Legatum tacitum dici non poteſt, quod neceſſe eſt in teſtamento relinquatur, vel ſcriptura teſtamento confirmata: ità enim definitur, Donatio relicta teſtamento.

XIIII. *Idem libro ix. Reſponſorum.*

PAter filiam quæ à virò diuerterat, hæredem pro parte inſtituit, & ab ea petiit vt fratri & cohæredi ſuo portionē hæreditatis acceptā deducta ſexta

ta reſtitueret, admiſſa compenſatione dotis in Falcidiæ ratione. Si pater dotem conſentiente filia non petiiſſet, Falcidiam quidem iure hæreditario, dotem autem iure proprio filiam habituram reſpondi: quia dos in hæreditate patris non inueniretur.

SVMMARIVM.

1. *Sola Emancipata filia dotis actionem habet.*
2. *Alia petitio dotis quam per iudicem, ius filiæ non imminuit.*
3. *Multa quæſita & reſponſa ad legem.*
4. *Falcidia non dicitur æs alienum.*
5. *Mortuo patre dote non exacta, mulier ſuo iure dotem repetit: vndè dos dicitur patrimonium mulieris.*
6. *Mulier quare in dote inſtitui non poſſit?*

GOVEANVS.

AIt Iureconſ. Filiam.) quam in poteſtate retinuerat, cùm eam in matrimonium collocaret, Quę enim in manum conueniebant, patris poteſtate liberabantur, teſte Vlpiano in Inſtit. Eò autem retentam in poteſtate filiam ponimus, quia emancipata ſola, dotis actionem habet. l. ij. & l. filiæ meę. ſolu. matrim. Neque vllam ea dos reciperet dubitationem, cuius nomine patri actio nulla competeret diuortio matrimonio ſoluto. 1

Ait Iureconſ. Quæ à viro diuerterat.) quo tempore iàm actio de dote patri competebat, adiun

adiuncta tamen filiæ perſona.d.l.ij.ſol. matr. Atque ideò videbatur pater, filiam rogare poſſe, vt in ratione Falcidię dotem compenſaret & computaret. Id quod rogare pater filiam nullo modo potuiſſet conſtante adhuc matrimonio, hoc eſt, eo tempore, quo nullum adhuc patri in dote ius eſſet: dotis namque dominus maritus eſt. l. doce ancillam. C. de rei vind. l. quamuis de iure dotium.

Ait Iureconſ. Admiſſa compenſatione dotis.) pro ſumma concurrente. Quid enim ſi ſexta hęreditatis pars, quam pater filiam deducere iubet, vnà cum dote non efficiat quadrantem portionis, ex qua filia eſt inſtituta? Eſto filia ex ſemiſſe inſtituta: quadrans eſt ſeſcuncia: ſexta pars vncia vna: pone dotem non efficere ſemunciam.

Ait Iureconſ. In ratione Falcidiæ.) Quæ ex Pegaſiano inducitur.

Ait Iureconſ. Si pater dotem conſentiente filia non petiiſſet.) Ad hoc vt pater filiam rogare potuerit, de compenſanda & computanda dote in ratione Falcidiæ, opportuit eum dotem per iudicem petiiſſe, & conſentiente
2 filia petiiſſe: Alia enim petitio, ius filiæ non
3 imminuit. Quæro, ſi pater dotem exegit conſentiente filia, quid iuris ſit. Item quæro, ſi ſine filiæ conſenſu exegit, quid iuris ſit. Poſtremò, ſi dotem pater ſibi reddi ſtipulatus fuerit, quid iuris ſit. Ad primum reſpondeo, dotem à patre exactam de filiæ voluntate, reliquis

liquis patris bonis immiſceri, & de ea diſponere patrem poſſe quaſi de ſuis bonis.l.vltim. commun. vtriuſ. iudic. niſi in caſu dict. l. vltim. Sanè ſi iterum pater filiam in matrimonium collocet, dotem ei non poteſt diminuere, niſi calamitas aliqua eius bonis inciderit. Nouel. quamuis. de rei vxor. act. Ad ſecundum reſpondeo, Si pater ſine conſenſu filiæ dotem exegit, ſupereſſe adhuc mulieri actionem de dote aduerſus maritum: ſed ſi mulier à patre ſit hæres inſtituta, doli mali exceptione repelletur.l.cùm dotem. §. ſi pater ſolut. matr. Ad tertium reſpondeo, cùm pater dotem ſibi reddi ſtipulatus fuerat, dos patrimonium mulieris non erat, neque eam dotem mulier præcipuam habeba ,niſi patri hæres extitiſſet vel ex teſtamento, vel ab inteſtato. Quòd ſi plures hæredes teſtator fecerat,in omnes ſcindebatur obligatio.§. videamus.de rei vx. act. Inſtinianus tamen etiam hoc caſu mulierem dotem præcipuam habere voluit.d.§.videamus.

Ait Iureconſ. Iure hæreditario.)Iure Falcidiæ, quam inſtitutus retinet quaſi hæres,& iure inſtitutionis.Vndè fit,vt æs alienum Falcidia non dicatur. De quo diximus ad l.j.Dicitur etiam Falcidia iure teſtamenti retineri .l. qui duos. de vulg. 4

Ait Iureconſ. Iure proprio.)Mortuo patre dote nõ exacta, mulier ſuo iure dotẽ repetit,etiã exhęredata vel prętcrita,vel bonis paternis abſtẽta. l.vlt.de coll. dotis. ac proptereà dos patrimoniũ 5

mulieris

mulieris appellatur in l. denique. §. ergo de mi-
6 nor. l. meum. de relig. & ſumpt. fu. Ex quo intel-
ligi poteſt, in dote mulierẽ inſtitui nõ poſſe, cùm
eius propriũ ſit patrimoniũ: & ſiuè inſtituta, ſiuè,
prȩterita, ſiuè exhȩredata, dotem habeat, quæ ra-
tio eſt deciſionis. Sed videamus, cùm patri mo-
rienti actio de dote competierit, quamobrem ea
actio in bonis teſtatoris non computetur. Et pu-
to eò non computari, quia iure tantùm poteſta-
tis competierit. Si enim ex ſtipulatione compe-
tiiſſet, vtique in eius bonis numeraretur, & inter
hȩredes ſcinderetur.

AIt *Papinianus*, AVIA nepotibus hȩredibus inſtitutis fideicommiſit, vt omiſſa retentione, quȩ per legem Falcidiam ex alio teſtamento competebat, ſolida legata fratribus & cohȩredibus ſoluerent. Rectè datum fideicommiſſum reſpondi: ſed huius quoque onus in contributionem venire.

SVMMARIVM.

1. *Res hæredis à teſtatore legari poteſt.*
2. *In Falcidiæ ratione patrimonia hæredis & teſtatoris ſeparantur.*

GOVEANVS.

1 Rem hȩredis noſtri legari poſſe conſtat, & le-
gatum valere, etiam ſi teſtator rem ſuam exiſti-
mauerit

mauerit.l.vnum ex familia.§.ſi rem ſuã.de legat. ij. Sed in ratione legis Falcidię ponenda, legata omnia contribuentur: tam quæ teſtator de ſuis bonis reliquit, quàm de bonis hæredis. Contributis autem ità legatis, intelligi poterit, nùm locus ſit Falcidiæ. Exempli cauſa, Teſtator, qui in bonis centum relinquebat, de ſuis bonis ſeptuagintaquinque legauit, & de patrimonio hęredis vigintiquinque: legi Falcidię locus eſt: & de ſeptuagintaquinque legatis hęres vigintiquinque detrahet. In ratione autem legis Falcidiæ, hęredis & teſtatoris ſeparari patrimonia opportere, argumento fuerit l.imponenda. C. ad leg. Falcid. & l.in ratione.§.quod vulgò.ſupra eod. Rectè itaque Papinianus reſpondit, Auiam de bonis ipſorum hęredum rectè fideicommiſſum reliquiſſe: cùm vti iàm diximus, res hęredum legari poſſint. Sed eius fideicommiſſi onus venire in contributionem. Illud conſtat, nepotes rogari non potuiſſe, ne Trebellianum S. C. inducerent. l. quod bonis.§.vlt.infrà eod. 2

A*It Papinianus.* Duobus impuberibus ſubſtitutum, vtrique hæredem exiſtentem, in alterius hæreditate Falcidia vti non conuenit, ſi de bonis alterius impuberis quartam partem hæreditatis patris, quæ ad filios peruenerit retineat. Quòd ſi frater fratri legitimus hęres extiterit, & impuberi ſupremo ſubſtitutus,

tus, portio quidem paternorum bonorum, quam inteſtatus puer accepit, rationi Falcidiæ non confundetur: ſed quartam eius tantùm portionis ſubſtitutus retinebit, quam impubes accepit, qui ſubſtitutum habuit.

SVMMARIVM.

1. *Poſt perſonas inſtitutorum, ſubſtituti ponuntur in ratione Falcidiæ.*
2. *Aliud eſt, hæreditatem alicuius habere, aliud alicui hæredem exiſtere.*
3. *Male Accurſius legit.*

GOVEANVS.

1 Sublatis perſonis inſtitutorum, ſubſtituti ad intellectum inſtitutionum reuocātur in imponēda ratione legis Falcidiæ. De quo diximus ad §. quod vulgò. l. in ratione. Itaque ſubſtitutus duobus impuberibus, ipſis de medio ſublatis intrà pubertatem, poſteaquàm patri hęredes extiterunt, in primis tabulis videtur inſtitutus: & per conſequens legata præſtat, habita ratione vtriuſque ſemiſſis, & ſi in alterius portione quadrantem omnium bonorum teſtatoris habeat, ſat habeat. Neque refert quomodo facta ſit ſubſtitutio: an hoc modo, CAIO FILIO MEO IMPVBERI TITIVM SVBSTITVO. SEIO FILIO MEO IMPVBERI TITIVM SVBSTITVO. an hoc modo, CAIO ET SEIO FILIIS

LIIS MEIS IMPVBERIBVS TITIVM SVBSTITVO: an hoc modo, EX FILIIS MEIS QVI SVPREMVS IN PVBERTATE MORIETVR, TITIVM SVBSTITVO: an hoc modo, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT. quocumque enim modo fiat ſubſtitutio, ſi ſubſtitutus vtrique impuberi hæres extiterit; quaſi ex aſſe primis tabulis inſtitutus legata præſtabit. Nam & ita facta ſubſtitutione, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, euenire poteſt, vt ſubſtitutus vtrique hæres exiſtat, pueris ſimul decedentibus. l.ex duobus.l.qui duos.de vulg.l.qui duos.de reb. dub. Neque alio caſu contingit ità factis ſubſtitutionibus ſubſtitutum vtrique impuberi hæredem eſſe. Si autem primis duobus modis fiat ſubſtitutio, ſiue ſimul pereant pueri, ſiue diuerſis temporibus, ſubſtitutus vtrique hæres exiſtet, & legata præſtabit habita ratione vtriuſque ſemiſſis. Ponamus igitur ità patrem ſubſtituiſſe, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, (eadem namque vis eſt vtriuſque ſubſtitutionis) & diuerſis temporibus pueros periiſſe, eius dumtaxat, qui ſupremus deceſſit, hæreditas ſubſtituto defertur, eiúſque portionis quadrante contentus eſſe cogitur. Ponamus enim eius pueri, qui prior deceſſit, portionem legatis exhauſtam, iure legitimo ad ſupremum puerum perueniſſe: non inducit ſubſtitutus Falcidiam in portione eius pueri, qui prior deceſſit, vt ità omnium

TVTI,&c. Illa quoque verba, ET ALIQVID VLTRA DODRANTEM, ſic interpungenda ſunt, ET ALIQVID vltrà dodrantem ſit in omnibus, Et ipſum Falcidiam habiturum? Quemadmodum Falcidiæ ratio ponatur duobus impuberibus vno dato ſubſtituto, dicemus ad l. pater. §. duobus. hoc tit.

Ait Papinianus, Quæſitum eſt, ſi quis pupillo cohæredem ſubſtituiſſet, quemadmodum Falcidiæ ratio iniri debeat, & quale ſit quod vulgò dicitur, LEGATORVM RATIONEM SEPARANDAM? Dixi, quantum ad legata, quæ pater à filio, item à ſubſtituto reliquis, nullam fieri poſſe ſeparationem, cùm communi calculo ſubiiciantur, & inuicem inducant contributionem. Sed legata, quæ ab inſtituto extero relicta ſunt, permiſceri cęteris nō opportere: ideóque quartam pupillo datæ portionis habere ſubſtitutum, quamuis ſuam portionem habeat vt inſtitutus: & aliam cauſam eſſe eius, qui ex variis portionibus hæres ſcriberetur. Ibi enim legatorum confundi rationem, non minus quàm ſi ſemel fuiſſet nuncupatus ex ea portione, quæ conficeretur ex pluribus: neque referre

referre purè ſæpe, an ſub diuerſis conditionibus ſit hæres inſtitutus.

SVMMARIVM.

1. *Vis ſeparationis.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Nullam poſſe fieri ſeparationem.) ſiuè vnus, ſiue plures ſint ſubſtituti.

Ait Iureconſ. Permiſceri cæteris non oportere.) cuius ſeparationis ea vis eſt, vt quamuis cohæres portionem ſuam inlegatam habeat, tamen ſi pupilli portio exhauſta ſit, ex perſona pupilli Falcidiam inducat, ſi modò patri hæres extitit pupillus. l. qui fundum. §. qui filio. hoc tit. Si enim integra portio pupilli ſit, & cohæredis exhauſta, cohæredis legatariis in ſolidum ſatisfiet. Exhauſta vtriuſque portione, mortuo pupillo, legata omnia contribuuntur, vt quartam bonorum cohæres habeat. De quo plenè dicemus ad d. l. qui fundum. §. vlti. Sanè cohæres idémque ſubſtitutus legata à ſe relicta tàm in primis quàm in ſecundis tabulis, numquàm ſeparabit, ſiuè pupillus hæres extiterit: ſiuè minimè, quaſi ex parte ſub conditione primis tabulis inſtitutus. l. cohæredi. §. cohæres. de vulgar. 1

Ait Iureconſultus. Et aliam cauſam eſſe.) Cohæres idémque ſubſtitutus vtique in

ratione legis Falcidiæ ponenda ſimilis eſt ei, qui ex parte purè ex parte ſub conditione primis tabulis inſtituitur, niſi cũ exhauſta pupilli portio eſt, & is patri hæres extitit: nàm eo caſu legata ſeparantur.

A*It Papinianus*, Si quis exhæredato filio ſubſtituit hęredem inſtitutum, & ab eo tabulis quoque ſecundis legauerit, neceſſariò ratio confundetur: cùm ideò legata valere dixerit Iulianus à ſubſtituto relicta, quòd idem patri hęres extiterit.

SVMMARIVM.

1. *Pater filio impuberi ritè exhæredato ſubſtituere poteſt.*
2. *A pupillo nullum legatum relinqui poteſt.*
3. *Quando debeantur legata relicta ab impuberis exhæredati ſubſtituto?*

GOVEANVS.

1 Pater filio impuberi ritè exhęredato ſubſtituere poteſt. l. j. de vulg. Nam qui in poteſtate eſt, ſit pręteritus teſtamẽtũ iniuſtum facit. Quemadmodum autem ab impubere exhęredato, legatum relinqui nullum poteſt, ità neque ab eius ſubſtituto. l. cùm quidam. C. de legat. l. ab exhæredati, de leg. j. l. qui fundum. §. qui filios. hoc titul. Niſi impuberem exhęredatum, fratri hęredi inſtituto, pater ſubſtituerit. d. §. qui filios.

vel

vel ipſum ſubſtitutum exhęredato hęredem ſibi inſtituerit. Quo caſu legata relicta in primis tabulis, neceſſariò confunduntur cùm legatis ſecundarum, quę non debentur à ſubſtituto tanquam pupilli, ſed tanquam patris ſucceſſore, cui niſi ſuccederet, legata non deberet. Nam à pu- 2
pillo legatum omninò nullum relinqui potuit. Quod Accurſius ad hunc locum, & ad l. quod ſuprà notat, Exhęredati bona cum patrimonio teſtatoris commiſceri, verum non puto. Quamuis enim patrimonij teſtatoris ratio habeatur in legatis prę̨ſtandis duplicium tabularum, non ideò tamen bona patris cum bonis ipſius pupilli cómiſcebantur. Quod ſi fieret, aucta à pupillo hęreditate, Falcidiam non induceret ſubſtitutus. Quęro quando debeantur legata relicta ab im- 3
puberis exhęredati ſubſtituto. Et reſpondeo, deberi adita hęreditate ex ſecundis tabulis, quamuis à morte teſtatoris dies eorum cedat. l. j. quand. di. leg. ced.

XII. Idem lib. xxx. Quaſtionum.

SI debitor creditore hærede inſtituto petiiſſet, ne in ratione legis Falcidię ponenda, creditum ſuum legatariis reputaret: ſine dubio ratione doli mali exceptionis apud arbitrum Falcidiæ defuncti voluntas ſeruetur.

SVMMARIVM.

1. *Creditor hæres inſtitutus, ſuum creditum detrahit in imponenda ratione legis Falcidiæ.*

2. *In dolo eſt hæres, qui ex ſuis vtilitatibus iudicium teſtatoris partim approbat, partim improbat.*

3. *Aliud eſt compenſare creditum cum Falcidia, aliud creditum non reputare.*

GOVEANVS.

1 In imponenda ratione legis Falcidiæ creditor hæres à debitore inſtitutus, ſuum creditum detrahit. l. in imponenda. C. ad leg. Falcid. De quo ſcripſimus ad l. j. §. ſi debitor. Neque ciuilis ſolùm creditor, verùm & is, cui dumtaxat naturaliter debetur. Exempli cauſa, qui pupillo credidit ſine tutoris authoritate. l. Stichum. §. aditio. de ſolution. Si tamen creditor rogatus ſit ſuum creditum non deducere, neque legatarijs reputare, voluntas teſtatoris apud arbitrum Falcidiæ ſeruabitur, oppoſita à legatariis exceptione doli
2 mali. In dolo enim hæres eſt, qui ex ſuis vtilitatibus & rationibus partim iudicium teſtatoris approbat, partim improbat. l. penul. de coll. dot. l. auunculo. de donat. cauſa mor. Compenſabit igitur creditor Falcidiam cum ſuo credito, & ità, vt quantulacumque Falcidia compenſationi ſufficiat. Nam ſi ea lege & conditione hæres eſſet inſtitutus ipſo iure, hoc eſt, ſine ope exceptionis, quælibet Falcidia vniuerſum debitum abſumeret. l. cùm pater. §. Titio. de lega. ij. Neque obſtat l. quod de bonis. §. cum fideicommiſſum. hoc tit. Ibi enim facta à teſtatore proponitur compenſatio, quæ concurrentes & pares non excedit quan-
3 titates. Aliud autem eſt compenſare creditũ cum

Falcidia,

Falcidia aliud creditum non reputare. Malè Accurſius in d.§.Titio. compenſationem computationem interpretatur.

XIII. Idem lib. xxxvij. Quæſtion.

SI tacitum fideicommiſſum ſeruus iniungente domino ſuſceperit: habiturum eum legis Falcidiæ beneficium, quia parere domino debuit, conſtitutũ eſt. Idémque placuit in filio, qui fuit in patris poteſtate.

SVMMARIVM.

1. *Legata quæ relinquuntur ijs, qui capere non poſſunt, ad fiſcum pertinent.*
2. *Fiſcus Falcidiam patitur.*
3. *An in totum priuetur hæres, ſi maior inſtitutionis, quam fraudis modus ſit.*
4. *Legatum eſt donatio relicta teſtamento.*

GOVEANVS.

Legata relicta iis, qui capere non poſſunt, ad Fiſcum pertinent. l. j.de iure Fiſcid.ità tamen 1
vt & Fiſcus Falcidiam patiatur. l. etiam ſi. C. ad leg. Falcid. Idem de fideicommiſſis reli- 2
ctis ab inteſtato dicendum eſt: in quibus etiam ex D. Pij conſtitutione Falcidiæ locus eſt. leg. filius familias. hoc titul. Idem dicendum, ſi hęreditas reſtitui iuſſa ſit incapaci Nam & aduerſus Fiſcum S.C. Trebellianum induci-

ta reſtitueret, admiſſa compenſatione dotis in Falcidiæ ratione. Si pater dotem conſentiente filia non petiiſſet, Falcidiam quidem iure hæreditario, dotem autem iure proprio filiam habituram reſpondi: quia dos in hæreditate patris non inueniretur.

SVMMARIVM.

1. *Sola Emancipata filia dotis actionem habet.*
2. *Alia petitio dotis quam per iudicem, ius filiæ non imminuit.*
3. *Multa quæſita & reſponſa ad legem.*
4. *Falcidia non dicitur æs alienum.*
5. *Mortuo patre dote non exacta, mulier ſuo iure dotem repetit: vndè dos dicitur patrimonium mulieris.*
6. *Mulier quare in dote inſtitui non poßit?*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Filiam.) quam in poteſtate retinuerat, cùm eam in matrimonium collocaret. Quę enim in manum conueniebant, patris poteſtate liberabantur, teſte Vlpiano in Inſtit. Eò autem retentam in poteſtate filiam ponimus, quia 1 emancipata ſola, dotis actionem habet. l. ij. & l. filiæ meę. ſolu. matrim. Neque vllam ea dos reciperet dubitationem, cuius nomine patri actio nũlla competeret diuortio matrimonio ſoluto.

Ait Iureconſ. Quæ à viro diuerterat.) quo tempore iàm actio de dote patri competebat, adiun

adiuncta tamen filiæ perſona.d.l.ij.ſol. matr. Atque ideò videbatur pater, filiam rogare poſſe, vt in ratione Falcidię dotem compenſaret & computaret. Id quod rogare pater filiam nullo modo potuiſſet conſtante adhuc matrimonio, hoc eſt, eo tempore, quo nullum adhuc patri in dote ius eſſet: dotis namque dominus maritus eſt. l. doce ancillam. C. de rei vind. l. quamuis de iure dotium.

Ait Iureconſ. Admiſſa compenſatione dotis.) pro ſumma concurrente. Quid enim ſi ſexta hęreditatis pars, quam pater filiam deducere iubet, vnà cum dote non efficiat quadrantem portionis, ex qua filia eſt inſtituta? Eſto filia ex ſemiſſe inſtituta: quadrans eſt ſeſcuncia: ſexta pars vncia vna: pone dotem non efficere ſemunciam.

Ait Iureconſ. In ratione Falcidiæ.) Quæ ex Pegaſiano inducitur.

Ait Iureconſ. Si pater dotem conſentiente filia non petiiſſet.) Ad hoc vt pater filiam rogare potuerit, de compenſanda & computánda dote in ratione Falcidiæ, opportuit eum dotem per iudicem petiiſſe, & conſentiente
2 filia petiiſſe: Alia enim petitio, ius filiæ non
3 imminuit. Quæro, ſi pater dotem exegit conſentiente filia, quid iuris ſit. Item quæro, ſi ſine filiæ conſenſu exegit, quid iuris ſit. Poſtremò, ſi dotem pater ſibi reddi ſtipulatus fuerit, quid iuris ſit. Ad primum reſpondeo, dotem à patre exactam de filiæ voluntate, reliquis

liquis patris bonis immiſceri, & de ea diſponere patrem poſſe quaſi de ſuis bonis. l. vltim. commun. vtriuſ. iudic. niſi in caſu dict. l. vltim. Sanè ſi iterum pater filiam in matrimonium collocet, dotem ei non poteſt diminuere, niſi calamitas aliqua eius bonis inciderit. Nouel. quamuis. de rei vxor. act. Ad ſecundum reſpondeo, Si pater ſine conſenſu filiæ dotem exegit, ſupereſſe adhuc mulieri actionem de dote aduerſus maritum: ſed ſi mulier à patre ſit hæres inſtituta, doli mali exceptione repelletur. l. cùm dotem. §. ſi pater ſolut. matr. Ad tertium reſpondeo, cùm pater dotem ſibi reddi ſtipulatus fuerat, dos patrimonium mulieris non erat, neque eam dotem mulier præcipuam habeba ,niſi patri hæres extitiſſet vel ex teſtamento, vel ab inteſtato. Quòd ſi plures hæredes teſtator fecerat, in omnes ſcindebatur obligatio. §. videamus. de rei vx. act. Inſtinianus tamen etiam hoc caſu mulierem dotem præcipuam habere voluit. d. §. videamus.

Ait Iureconſ. Iure hæreditario.) Iure Falcidiæ, quam inſtitutus retinet quaſi hæres, & iure inſtitutionis. Vndè fit, vt æs alienum Falcidia non dicatur. De quo diximus ad l. j. Dicitur etiam Falcidia iure teſtamenti retineri. l. qui duos. de vulg. 4

Ait Iureconſ. Iure proprio.) Mortuo patre dote nõ exacta, mulier ſuo iure dotẽ repetit, etiã exhęredata vel pręterita, vel bonis paternis abſtẽta. l. vlt. de coll. dotis. ac propterea dos patrimoniũ 5 mulieris

mulieris appellatur in l. denique. §. ergo de mi-
6 nor. l. meum. de relig. & ſumpt. fu. Ex quo intel-
ligi poteſt, in dote mulierē inſtitui nō poſſe, cùm
eius propriū ſit patrimoniū: & ſiuè inſtituta, ſiuè,
pręterita, ſiuè exhęredata, dotem habeat, quæ ra-
tio eſt deciſionis. Sed videamus, cùm patri mo-
rienti actio de dote competierit, quamobrem ea
actio in bonis teſtatoris non computetur. Et pu-
to eò non computari, quia iure tantùm poteſta-
tis competierit. Si enim ex ſtipulatione compe-
tiiſſet, vtique in eius bonis numeraretur, & inter
hęredes ſcinderetur.

A*It Papinianus*, AVIA nepotibus hęredibus inſtitutis fideicommi-ſit, vt omiſſa retentione, quę per legem Falcidiam ex alio teſtamento competebat, ſolida legata fratribus & cohęredibus ſoluerent. Rectè datum fideicommiſſum reſpondi: ſed huius quoque onus in contributionem venire.

SVMMARIVM.

1. *Res hæredis à teſtatore legari poteſt.*
2. *In Falcidiæ ratione patrimonia hæredis & teſtatoris ſeparantur.*

GOVEANVS.

1 Rem hęredis noſtri legari poſſe conſtat, & legatum valere, etiam ſi teſtator rem ſuam exiſti-
maucrit

mauerit.l.vnum ex familia.§.ſi rem ſuã.de legat. ij. Sed in ratione legis Falcidię ponenda, legata omnia contribuentur: tam quæ teſtator de ſuis bonis reliquit, quàm de bonis hæredis. Contributis autem ità legatis, intelligi poterit, nùm locus ſit Falcidiæ. Exempli cauſa, Teſtator, qui in bonis centum relinquebat, de ſuis bonis ſeptuagintaquinque legauit, & de patrimonio hęredis vigintiquinque: legi Falcidię locus eſt: & de ſeptuagintaquinque legatis hęres vigintiquinque detrahet. In ratione autem legis Falcidiæ, hęredis 2
& teſtatoris ſeparari patrimonia opportere, argumento fuerit l.imponenda. C. ad leg. Falcid. & l.in ratione.§.quod vulgò.ſupra eod. Rectè itaque Papinianus reſpondit, Auiam de bonis ipſorum hęredum rectè fideicommiſſum reliquiſſe: cùm vti iàm diximus, res hęredum legari poſſint. Sed eius fideicommiſſi onus venire in contributionem. Illud conſtat, nepotes rogari non potuiſſe, ne Trebellianum S. C. inducerent. l. quod bonis.§.vlt.infrà eod.

A*It Papinianus.* Duobus impuberibus ſubſtitutum, vtrique hæredem exiſtentem, in alterius hæreditate Falcidia vti non conuenit, ſi de bonis alterius impuberis quartam partem hæreditatis patris, quæ ad filios peruenerit retineat. Quòd ſi frater fratri legitimus hęres extiterit, & impuberi ſupremo ſubſtitutus,

tus, portio quidem paternorum bonorum, quam inteſtatus puer accepit, rationi Falcidiæ non confundetur: ſed quartam eius tantùm portionis ſubſtitutus retinebit, quam impubes accepit, qui ſubſtitutum habuit.

SVMMARIVM.

1. *Poſt perſonas inſtitutorum, ſubſtituti ponuntur in ratione Falcidiæ.*
2. *Aliud eſt, hæreditatem alicuius habere, aliud alicui hæredem exiſtere.*
3. *Male Accurſius legit.*

GOVEANVS.

1 Sublatis perſonis inſtitutorum, ſubſtituti ad intellectum inſtitutionum reuocãtur in imponẽda ratione legis Falcidiæ. De quo diximus ad §. quod vulgò l. in ratione. Itaque ſubſtitutus duobus impuberibus, ipſis de medio ſublatis intrà pubertatem, poſteaquàm patri hęredes extiterunt, in primis tabulis videtur inſtitutus: & per conſequens legata præſtat, habita ratione vtriuſque ſemiſſis, & ſi in alterius portione quadrantem omnium bonorum teſtatoris habeat, ſat habeat. Neque refert quomodo facta ſit ſubſtitutio: an hoc modo, CAIO FILIO MEO IMPVBERI TITIVM SVBSTITVO. SEIO FILIO MEO IMPVBERI TITIVM SVBSTITVO. an hoc modo, CAIO ET SEIO FILIIS

LIIS MEIS IMPVBERIBVS TITIVM SVBSTITVO: an hoc modo, EX FILIIS MEIS QVI SVPREMVS IN PVBERTATE MORIETVR, TITIVM SVBSTITVO: an hoc modo, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT. quocumque enim modo fiat ſubſtitutio, ſi ſubſtitutus vtrique impuberi hæres extiterit; quaſi ex aſſe primis tabulis inſtitutus legata præſtabit. Nam & ita facta ſubſtitutione, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, euenire poteſt, vt ſubſtitutus vtrique hæres exiſtat, pueris ſimul decedentibus. l.ex duobus.l.qui duos.de vulg.l.qui duos.de reb. dub. Neque alio caſu contingit ità factis ſubſtitutionibus ſubſtitutum vtrique impuberi hæredem eſſe. Si autem primis duobus modis fiat ſubſtitutio, ſiue ſimul pereant pueri, ſiue diuerſis temporibus, ſubſtitutus vtrique hæres exiſtet, & legata præſtabit habita ratione vtriuſque ſemiſſis. Ponamus igitur ità patrem ſubſtituiſſe, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, (eadem namque vis eſt vtriuſque ſubſtitutionis) & diuerſis temporibus pueros periiſſe, eius dumtaxat, qui ſupremus deceſſit, hæreditas ſubſtituto defertur, eiúſque portionis quadrante contentus eſſe cogitur. Ponamus enim eius pueri, qui prior deceſſit, portionem legatis exhauſtam, iure legitimo ad ſupremum puerum perueniſſe: non inducit ſubſtitutus Falcidiam in portione eius pueri, qui prior deceſſit, vt ità omnium

bonorum quartam partem habere poſſit. Neque enim ei, qui prior deceſſit, ſuccedit ſubſtitutus: quamuis in ſupremi hæreditate, primi quoque
2 hæreditatem inueniat. Aliud namque eſt, hæreditatem alicuius habere, aliud alicui hæredẽ exiſtere. Ita ex contrario, ſi prioris pueri integra ſit portio, non ideò in ſupremi pueri portione, Falcidiam omittet ſubſtitutus: cùm neque iure ſubſtitutionis, neque iure accreſcendi ad ſubſtitutũ primi pueri portio peruenerit. Idẽ dicẽdũ eſt in caſu d.l. qui duos. in qua legere testator ità ſubſtituerat, CAIVM ET SEIVM FILIOS MEOS IMPVBERES HAEREDES INSTITVO. CAIO, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, SEIO, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, MAEVIVM SVBSTITVO, quo caſu legata relicta à ſubſtituto eius pueri, qui prior deceſſerit, ad irritum recident: cùm ſubſtitutioni locus non fuerit, ſed dumtaxat legitimis hæreditatibus. Sanè legata ab ipſo puero relicta, frater legitimus hæres præſtabit, & quidem ſine vl-
3 la diminutione, quaſi æs alienum. Illud prætermittendum non eſt in d.l. qui duos. malè Accurſium legere: SEX VNCIAS, pro SESCVNCIAM, qui eſt quadrans ſemiſſis: id quod ex §. hoc manifeſtè apparet.

XV. Idem libro xiij. Reſponſorum.

QVod de bonis Iure Falcidiæ contribuendum eſt à debitore, cui

mortis

mortis cauſa pacto debitum remiſſum eſt, in factum concepta replicatione retinebitur.

SVMMARIVM.

1. *Donationes cauſa mortis referuntur in cumulum bonorum, & quare.*
2. *Quæ propriè appellatur donatio cauſa mortis.*
3. *Acceptilatio mortis cauſa fieri poteſt.*
4. *Quid iuris legata debitori liberatione?*
5. *Quæ dicatur in Factum exceptio, ſiuè replicatio?*

GOVEANVS.

Pandectæ Florentinorum habent QVOD BONIS CONTRIBVENDVM. Idem Papinianus in l. Seia. §. cùm pater. de dona. cauſa mort. Cùm pater in extremis vitæ conſtitutus, emancipato filio quædam ſine vlla reddendi conditione donaſſet, ac fratres & cohæredes eius bonis contribui donationes Falcidiæ cauſa vellent, &c. Donationes igitur mortis cauſa referuntur in cumulum bonorum: vt indè Falcidia detrahatur. 1

Ait Iureconſ. Pacto debitum remiſſum eſt.) De non petendo. Mortis autem cauſa pacto debitum remittitur, cùm ea conditione remittitur, vt morte donatoris non inſecuta peti debitum poſſit. Ea namque demum donatio cauſa mortis propriè appellatur, quæ reddendi conditionem habet. d. §. cùm pater. & l. vbi ità. eod. titul. Si enim ità donatum ſit, vt nullo caſu reuo- 2

çetur donatio: neque propriè mortis cauſa donatio eſt, neque Falcidia locum habet, cùm inter viuos facta donatio intelligatur. Iſta autem debiti remiſſio, cauſa mortis donationis inſtar habet, atque ideo ad legẽ Falcidiam pertinet. Idem dicendum eſt, ſi acceptilatione mortis cauſa debitum remiſſum ſit. Nam & cauſa mortis donaturus accepto ferre poteſt. l. mortis cauſa. ij. §. j. de
3 don. cauſa mort. Quamuis enim acceptilatio actus legitimus ſit, neque diem, neque conditionem recipiat. l. actus. de reg. iur. mortis tamen cauſa fieri poteſt. Aliud enim eſt mortis cauſa accepto ferre, aliud ſub conditione accepto ferre.

4 Quæro, quid iuris ſit, legata debitori liberatione? Et hoc caſu ſi locus Falcidiæ ſit, liberationem pro parte dumtaxat conſequetur legatarius ab hærede. Cui enim liberatio legata eſt, petere debet ab hærede vt liberetur.

5 *Ait Iureconſ.* In factum concepta replicatione.) In factum autem ſiue exceptio, ſiue replicatio appellatur, quæ nomen non habet. Qua ratione & actio in factum appellatur. l. j. de præſcri. verb. Replicatio autem huiuſmodi eſt, Ni teſtator tibi cauſa mortis plus remiſerit pacto, quàm per legem Falcidiam remittere potuerit. Quæ replicatio hæredi neceſſaria non eſt, legata liberatione, quæ, vti iam diximus, petitur ab hærede. Cui autem à teſtatore pacto remiſſum eſt, is ab hærede nihil petit: quin neceſſe eſt, vltrò eum hæres conueniat, & appellet de contribuendo, quod pacto ei remiſſum eſt. Qui ſi opponat pacti exceptionem, in factum hæres replicabit.

Atque

Atque ità debitum mortis cauſa pacto remiſſum à teſtatore, Falcidiæ cauſa retinebitur ab hærede.

A*it Papinianus:* Frater cùm hæredem ſororem ſcriberet, alium ab ea, cui donatum eſſe volebat, ſtipulari curauit ne Falcidia vteretur, & vt certam pecuniam, ſi contra feciſſet, præſtaret. Priuatorum cautione legibus non eſſe refragandum conſtitit: & ideo ſororem iure publico retentionem habituram, & actionem ex ſtipulatu denegandam.

SVMMARIVM.

1. *fruſtrà teſtator illud ſtipulatur ab hærede, ad quem ius ſtipulationis tranſmittit.*
2. *Cùm pœna adiicitur ſtipulationi, certa & vtilis redditur ſtipulatio facti.*
3. *Tranſactiones legibus prohibitæ vim nullam habent.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Alium ab ea, cui donatum eſſe volebat.) Vetus Codex ALIVM AB EO. Et ſanè legatario non videtur pœnæ perſecutio deneganda commiſſa ſtipulatione. Nam ſi ſimpliciter ſpondeat hæres Falcidiam ſe non deducturum, de legato nihil deducet. l. ſi quod. infrà eod. l. vlti. C. eod. Alius autem quàm legatarius, ſtipu-

lando nihil aliud, quàm legibus refragatur, cùm eius non interſit. Alium quàm legatarium ſtipulatum ex eo coniici poteſt, quod teſtator curauerit vt ſtipularetur, & quod pœnam ſtipulatus eſt ab hærede ſi contrà faceret, ſine qua inanis prorſus eſſet ſtipulatio, cùm, vti diximus, eius non in-
1 tereſſet. l. quoties. de verb. oblig. Certè ipſe teſtator fruſtrà iſtud ſtipuletur ab hærede, quem ius ſtipulationis tranſmittit.

Ait Iureconſ. Actionem ex ſtipulatu denegan-
2 dam.) Cùm pœna ſtipulationi adiicitur, certa & vtilis redditur facti ſtipulatio. l. cùm pœnam. de verb. oblig. Ex eo autem quod Iureconſ. ait denegandam pœnæ perſecutionem ex ſtipulatu, intelligimus ipſo iure competere. Quare dicendum eſt, cautionem iſtam, prohibitam lege Falcidia non eſſe. Si enim lege Falcidia eſſet prohibita, nulla ex ea cautione actio naſceretur. l. ſi ſtipuler.
3 §. ij. de verb. oblig. Nam neque tranſactiones legibus prohibitæ vim vllam habent: De quibus intelligenda eſt l. tranſigere. de tranſact. C. quemadmodum ſcripſimus lib. j. Lectio. variarum.

Ait Papinianus: Non idcircò minus Falcidiæ rationem in cæteris annuis legatis admitti viſum eſt, quòd primo ac ſecundò anno ſine vlla detractione fuiſſet legatario ſoluta.

SVMMARIVM.

1. *Quomodo annua legata relinquuntur?*

2. *De quibus legatis.§.hic intelligitur.*
3. *Pluribus ſummis eidem perſonæ legatis, in vnâ ſeruari falcidia poteſt.*

GOVEANVS.

Annua legata aut ità relinquuntur, ANNVA 1
DENA, aut ità, CENTVM ANNVA BIMA TRIMA DIE. Cùm annua dena relicta ſunt; quia plura legata ſunt, & annorum ſequentium conditionalia, exacta cautione Prætoria penſiones ſine vlla diminutione intereà ſoluuntur, donec ad eum annum peruenitur, quo Falcidia exiſtit. Tunc enim retrò penſiones diminuuntur per legem Falcidiam. l. lex Falcidia. hoc tit. De
quibus legatis paragraphus hic intelligi non po- 2
teſt. Quæ enim dubitationis ratio ſit, cùm primæ penſiones ità præſtitæ ſint, vti eas præſtari opportuerit? De altero igitur genere annui legati debet locus hic intelligi. Centum enim annua bima trima die legatis, primorum annorum penſionibus plenè ſolutis, meritò dubitauerit quis, nûm de penſione anni tertij poſſit hæres detrahere Falcidiam. Ratio dubitationis illa eſt, quia de omnibus penſionibus hoc caſu Falcidia detrahitur, neque annus vltimus expectatur. l. pœnales. §. annua. infrà eod. Itaque primis annis prætermiſſa Falcidia, de penſione anni tertij videtur non poſſe pro ſuperioribus annis retineri.
Ratio verò deciſionis in contrarium, quòd plu- 3
ribus ſummis eidem perſonæ legatis, in vna ſeruari Falcidia poteſt, etiam pro iis, quæ da-

tæ ſolutæque ſunt: Cùm legatarij non interſit. Pluribus autem rebus legatis, in vna re plena Falcidia non retinetur, niſi per doli exceptionem. l.ſi ex pluribus.infrà eod.Intereſſe namque poteſt legatarij, non pati in vna re plenam Falcidiam. Quid enim ſi Falcidia rem totam abſumat, qua legatarius carere nolit? Ad l.j.C.de fideicom.non reſpondeo, quia nihil ad ſententiam §. huius attinet.

AIt *Papinianus*, Quod auus ex cauſa tutelæ nepoti debuit, cùm auo nepos ſolus hæres extitiſſet, ratio Falcidiæ ſi poneretur, in ære alieno bonis deducendum reſpondi. Nec ad rem pertinere, quod hæredem auus, idémque tutor rogauerit, vt ſi ſine liberis ante certam ætatem decederet, tam hæreditaria bona, quàm propria reſtitueret. Non enim ex hoc hæreditatem debito compenſatam videri: cùm vel ideò maximè declaretur non eſſe compenſationem factam, quoniam hæredem ſuum habere propria bona defunctus oſtenderit. Planè ſi conditio fideicommiſſi fuerit impleta, fructus hæreditatis poſt mortem aui percepti, pari pecunia debito tutelæ compenſabuntur: ſed quartam hæres nepotis

nepotis de bonis dumtaxat, quæ moriens auus reliquit, retinebit.

SVMMARIVM.

1. Paragraphus hic dicitur obſcurus.
2. Quid iuris. Vbi teſtator hac lege hæredem inſtituit vt exiſtente conditione bona tam hæreditaria, quam propria reſtituat?
3. Fructus imputantur in Quartam, quia augent hæreditatem.

GOVEANVS.

Paragraphus hic in paucis obſcurus numerari poteſt. Auus nepotem, cui ex tutelæ adminiſtratione centum debebat, hęredem inſtituit, ac rogauit, vt ſi intrà certam diem vita ſine liberis decederet, bona tam hæreditaria, quàm propria Titio reſtitueret. Cùm in ratione Falcidiæ ponenda ſuum creditum cum reliquo ære alieno vellet nepos deducere, factam debiti cum hæreditate compenſationem legatarij contendebāt, neque vllam eo nomine fieri oportere deductionem. Verùm Papinianus reſpondit, nullam factam compenſationem videri. Neque obſtare, quòd exiſtente conditione fideicommiſſi, nepos bonorum propriorum fideicommiſſo teneatur, quatenus ad eum ex iudicio teſtatoris perueniſſet. Nam & iſto caſu non cum hæreditate, ſed cum fructibus pendente conditione perceptis debitum compenſari: & quidem ità, 1

vt ſi par quantitas fructuum & debiti ſit, totum debitũ extinguatur. Sin verò maior debiti quantitas ſit, concurrentes dumtaxat quantitates cõpenſentur. Quod ſi fructuum maior ſit quãtitas quàm debiti, quod amplius eſt lucrari hęredem, neque ei in Trebellianicam imputari: Et de iis dumtaxat bonis, quæ auus moriens reliquit, hæredem nepotis quartam retinere. Quęro, quamobrem fideicommiſſo bonorum propriorum nepos teneatur pro quantitate dumtaxat fructuum? Et reſpondeo, quia nihil præter fructus nepoti auus relinquere videtur. Nam quartam bonorum ipſius aui ex Senatuſconſulto capit: fructus pendente conditione perceptos, ex iudicio teſtatoris. l. mulier. §. ſi hæres. ad Treb. Sanè ſi teſtator hæreditatem cum debito compenſatam voluit, ipſam quoque quartam in compẽſationem venire, §. prox. ſeq. Papinianus reſpon-
2 det. Quid ergo, ſi teſtator hac lege hęredem inſtituat, vt exiſtente conditione bona tam hæreditaria, quàm propria reſtituat? Et eo caſu quantulacumque quarta compẽſationi ſufficit. l. cùm pater. §. Titio. de leg. ij. Quid ſi plus in fructibus ſit, quàm in debito, quamobrem quod plus eſt, in quartam hoc caſu hæredi nõ imputatur, cùm fructus regulariter imputentur. l. in fideicommiſſariam. ad Trebel. Et dici poſſit, voluntate id fieri teſtatoris, qui cùm fructus hæredi relinqueret, quem de propriis bonis reſtituendis rogauerat, non pluris eos videtur æſtimaſſe, quàm quod hæredem reſtituere rogabat. Quamobrẽ nepotis hæres de bonis dumtaxat, quæ is moriẽs

reli

reliquit, quartam retinebit, neque in eam imputabuntur fructus, qui poſtea percepti ſunt. Sanè 3
fructus, de quibus ſuperiùs diximus, ad l. in lege Falcidia. imputabuntur in quartam: augẽt enim hæreditatẽ. Quæro, quid iuris ſit, ſi teſtator hęredem roget de bonis tam hæreditariis, quàm propriis ſtatim reſtituẽdis? Et eo caſu propriorum bonorum fideicommiſſo hæres non tenetur, ne pro quantitate quidem Falcidiæ, quam de bonis retinet teſtatoris: niſi ea lege proponatur inſtitutus, vti iam diximus. Bona autẽ teſtatoris detracta quarta reſtituet. Illud animaduerſione dignum eſt, Papinianum de caſibus duobus reſpondere, qui euenire ſimul non poſſunt. Nam ſi aduerſus legatarios Falcidiam nepos inducat, certum eſt, bonorum propriorum hæredis fideicommiſſum expirare, cui à teſtatore nihil ſit relictum. Quin & bonorum quoq; ipſius teſtatoris fideicommiſſum euaneſcit, cùm Falcidiæ portio in fideicommiſſum non veniat.

A*It Papinianus*: Cùm fideicommiſſum ex voluntate matris à patre moriente debitum eſſet filio: pater hæreditatem ſuam, quam in filium conferebat, compenſari voluit cum eo, quod filio deberetur. Si ratio Falcidiæ poni cœperit: fini quadrantis, quem ex bonis patris cum effectu percepit, compenſabitur: atque ita ſuperfluum æris alieni dodranti tantùm detrahetur.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Sententia lectionis huius §.*
2. *Explicatio verborum §.*
3. *Aliud eſt Rogari hæredem vt compenſet hæreditatem cum debito, aliud ne reputet ſuum creditum.*

GOVEANVS.

1 Locus hic aliter in Pandectis Florentinorũ, aliter in vulgatis codicibus legitur. Sed vtriuſque lectionis eadem ſentẽtia eſt. Vxor maritum hæredem inſtitutum rogauit vt poſt mortem filio communi hæreditatẽ reſtitueret. Pater moriens filium hæredem inſtituit, ac rogauit, vt ſuã hæreditatem cum debito compenſaret: Et ab eodem filio legata reliquit ſuprà dodrãtem hæreditatis. Quæſitum eſt, nûm tota hæreditas in compenſationem veniret, cùm ex aſſe filius eſſet inſtitutus, an verò ea pars hæreditatis, quæ cum effectu ad filium peruenerat, hoc eſt, quarta, cuius per legem Falcidiam hæres retentionem haberet. Et reſpondit Papinianus, hanc dumtaxat partem in compenſationem venire. Nam dodrantem legatis erogatum non videri ad filium perueniſſe. Quare ſi Falcidia debito non ſufficiat, ſuperfluum æris huius alieni de reliquo dodrante detrahendum.

2 Quæro, quæ vis illorum verborum ſit, SI RATIO FALCIDIÆ PONI COEPERIT? Et reſpondeo, Si ratio Falcidiæ non ponatur, compenſationem non eſſe neceſſariam: cùm hæ-

res

res ſuum creditum tum demum deducat, cùm Falcidia locum habet: Compenſationem porrò tum ei opponi, cùm deducere ſuum creditum parat. Quæro, quamobrem hoc caſu Falcidia compenſationi non ſufficiat, hoc eſt, quamobrem vel minima Falcidia totum debitum non extinguat? Et reſpondeo, quia facta ſit à teſtatore compenſatio, quæ eatenus facta videtur, quatenus cum effectu ad hæredem perueniret. Sanè ſi teſtator creditorem hæredem inſtitutum roget, ne creditum ſuum reputet legatariis, dicendum eſt, quantulamcumque Falcidiam compenſationi ſufficere, oppoſita doli mali exceptione. l. ſi debitor. ſuprà eod. Aliud enim eſſe, 3
rogari hęredem vt compenſet hęreditatem cùm debito, aliud, ne reputet ſuum creditum.

Ad l. pater. ſuprà eod. ab Accurſio hoc loco citatam eò non reſpondeo, quia nihil ad ſententiam legis huius attinet, in qua ſcilicet neque pater filiæ, neque filia patri quicquam debet.

AIt *Papinianus*: Ex donationibus in vxorem collatis quod hæres eius reddere viro cogitur, in bonis mulieris non erit: nam ità fit locupletior, vt tantò pauperior eſſe videatur. Quod autem hæres indè minuit, viro non perit.

SVMMA.

mulieris appellatur in l. denique. §. ergo de mi-
6 nor. l. meum. de relig. & ſumpt. fu. Ex quo intelligi poteſt, in dote mulierẽ inſtitui nõ poſſe, cùm eius propriũ ſit patrimoniũ: & ſiuè inſtituta, ſiuè, prçterita, ſiuè exhçredata, dotem habeat, quæ ratio eſt deciſionis. Sed videamus, cùm patri morienti actio de dote competierit, quamobrem ea actio in bonis teſtatoris non computetur. Et puto eò non computari, quia iure tantum poteſtatis competierit. Si enim ex ſtipulatione competiiſſet, vtique in eius bonis numeraretur, & inter hçredes ſcinderetur.

AIt *Papinianus*, AVIA nepotibus hçredibus inſtitutis fideicommiſit, vt omiſſa retentione, quç per legem Falcidiam ex alio teſtamento competebat, ſolida legata fratribus & cohçredibus ſoluerent. Rectè datum fideicommiſſum reſpondi: ſed huius quoque onus in contributionem venire.

SVMMARIVM.

1. *Res hæredis à teſtatore legari poteſt.*
2. *In Falcidiæ ratione patrimonia hæredis & teſtatoris ſeparantur.*

GOVEANVS.

1 Rem hçredis noſtri legari poſſe conſtat, & legatum valere, etiam ſi teſtator rem ſuam exiſtimauerit

mauerit.l.vnum ex familia.§.ſi rem ſuã.de legat. ij. Sed in ratione legis Falcidię ponenda, legata omnia contribuentur: tam quæ teſtator de ſuis bonis reliquit, quàm de bonis hæredis. Contributis autem ità legatis, intelligi poterit, nùm locus ſit Falcidiæ. Exempli cauſa, Teſtator, qui in bonis centum relinquebat, de ſuis bonis ſeptuagintaquinque legauit, & de patrimonio hęredis vigintiquinque: legi Falcidię locus eſt: & de ſeptuagintaquinque legatis hęres vigintiquinque detrahet. In ratione autem legis Falcidiæ, hęredis 2
& teſtatoris ſeparari patrimonia opportere, argumento fuerit l.imponenda. C. ad leg. Falcid. & l.in ratione.§.quod vulgò.ſupra eod. Rectè itaque Papinianus reſpondit, Auiam de bonis ipſorum hęredum rectè fideicommiſſum reliquiſſe: cùm vti iàm diximus, res hęredum legari poſſint. Sed eius fideicommiſſi onus venire in contributionem. Illud conſtat, nepotes rogari non potuiſſe, ne Trebellianum S. C. inducerent. l. quod bonis.§.vlt.infrà eod.

A*It Papinianus.* Duobus impuberibus ſubſtitutum, vtrique hæredem exiſtentem, in alterius hæreditate Falcidia vti non conuenit, ſi de bonis alterius impuberis quartam partem hæreditatis patris, quæ ad filios peruenerit retineat. Quòd ſi frater fratri legitimus hęres extiterit, & impuberi ſupremo ſubſtitutus,

FILIIS MEIS IMPVBERIBVS TITIVM SVBSTITVO. an hoc modo, EX FILIIS MEIS QVI SVPREMVS IN PVBERTATE MORIETVR, TITIVM SVBSTITVO: an hoc modo, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT. quocumque enim modo fiat ſubſtitutio, ſi ſubſtitutus vtrique impuberi hæres extiterit; quaſi ex aſſe primis tabulis inſtitutus legata præſtabit. Nam & ita facta ſubſtitutione, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, euenire poteſt, vt ſubſtitutus vtrique hæres exiſtat, pueris ſimul decedentibus. l. ex duobus. l. qui duos. de vulg. l. qui duos. de reb. dub. Neque alio caſu contingit ità factis ſubſtitutionibus ſubſtitutum vtrique impuberi hæredem eſſe. Si autem primis duobus modis fiat ſubſtitutio, ſiue ſimul pereant pueri, ſiue diuerſis temporibus, ſubſtitutus vtrique hæres exiſtet, & legata præſtabit habita ratione vtriuſque ſemiſſis. Ponamus igitur ità patrem ſubſtituiſſe, EI, QVI SVPREMVS MORIETVR, vel, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, (eadem namque vis eſt vtriuſque ſubſtitutionis) & diuerſis temporibus pueros periiſſe, eius dumtaxat, qui ſupremus deceſſit, hæreditas ſubſtituto defertur, eiúſque portionis quadrante contentus eſſe cogitur. Ponamus enim eius pueri, qui prior deceſſit, portionem legatis exhauſtam, iure legitimo ad ſupremum puerum perueniſſe: non inducit ſubſtitutus Falcidiam in portione eius pueri, qui prior deceſſit, vt ità omnium

bonorum quartam partem habere poſſit. Neque enim ei, qui prior deceſſit, ſuccedit ſubſtitutus: quamuis in ſupremi hæreditate, primi quoque
2 hæreditatem inueniat. Aliud namque eſt, hæreditatem alicuius habere, aliud alicui hæredē exiſtere. Ita ex contrario, ſi prioris pueri integra ſit portio, non ideò in ſupremi pueri portione, Falcidiam omittet ſubſtitutus: cùm neque iure ſubſtitutionis, neque iure accreſcendi ad ſubſtitutū primi pueri portio peruenerit. Idē dicēdū eſt in caſu d. l. qui duos, in qua legere testator ità ſubſtituerat, CAIVM ET SEIVM FILIOS MEOS IMPVBERES HAEREDES INSTITVO. CAIO, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, SEIO, SI AMBO IN PVBERTATE DECEDENT, MAEVIVM SVBSTITVO, quo caſu legata relicta à ſubſtituto eius pueri, qui prior deceſſerit, ad irritum recident: cùm ſubſtitutioni locus non fuerit, ſed dumtaxat legitimis hæreditatibus. Sanè legata ab ipſo puero relicta, frater legitimus hæres præſtabit, & quidem ſine vl-
3 la diminutione, quaſi æs alienum. Illud prætermittendum non eſt in d. l. qui duos. malè Accurſium legere: SEX VNCIAS, pro SESCVNCIAM, qui eſt quadrans ſemiſſis: id quod ex §. hoc manifeſtè apparet.

XV. Idem libro xiij. Reſponſorum.

QVod de bonis Iure Falcidiæ contribuendum eſt à debitore, cui

mortis cauſa pacto debitum remiſſum eſt, in factum concepta replicatione retinebitur.

SVMMARIVM.

1. *Donationes cauſa mortis referuntur in cumulum bonorum, & quare.*
2. *Quæ propriè appellatur donatio cauſa mortis.*
3. *Acceptilatio mortis cauſa fieri poteſt.*
4. *Quid iuris legata debitori liberatione?*
5. *Quæ dicatur in Factum exceptio, ſiuè replicatio?*

GOVEANVS.

Pandectæ Florentinorum habent QVOD BONIS CONTRIBVENDVM. Idem Papinianus in l. Seia. §. cùm pater. de dona. cauſa mort. Cùm pater in extremis vitæ conſtitutus, emancipato filio quædam ſine vlla reddendi conditione donaſſet, ac fratres & cohæredes eius bonis contribui donationes Falcidiæ cauſa vellent, &c. Donationes igitur mortis cauſa referuntur in cumulum bonorum: vt indè Falcidia detrahatur. 1

Ait Iureconſ. Pacto debitum remiſſum eſt.) De non petendo. Mortis autem cauſa pacto debitum remittitur, cùm ea conditione remittitur, vt morte donatoris non inſecuta peti debitum poſſit. Ea namque demum donatio cauſa mortis propriè appellatur, quæ reddendi conditionem habet. d. §. cùm pater. & l. vbi ità. eod. titul. 2
Si enim ità donatum ſit, vt nullo caſu reuo-

çetur donatio: neque propriè mortis cauſa donatio eſt, neque Falcidia locum habet, cùm inter viuos facta donatio intelligatur. Iſta autem debiti remiſſio, cauſa mortis donationis inſtar habet, atque ideo ad legẽ Falcidiam pertinet. Idem dicendum eſt, ſi acceptilatione mortis cauſa debitum remiſſum ſit. Nam & cauſa mortis donaturus accepto ferre poteſt. l. mortis cauſa. ij. §. j. de don. cauſa mort. Quamuis enim acceptilatio
3 actus legitimus ſit, neque diem, neque conditionem recipiat. l. actus. de reg. iur. mortis tamen cauſa fieri poteſt. Aliud enim eſt mortis cauſa accepto ferre, aliud ſub conditione accepto ferre.

Quæro, quid iuris ſit, legata debitori libera-
4 tione? Et hoc caſu ſi locus Falcidiæ ſit, liberationem pro parte dumtaxat conſequetur legatarius ab hærede. Cui enim liberatio legata eſt, petere debet ab hærede vt liberetur.

Ait Iureconſ. In factum concepta replicatio-
5 ne.) In factum autem ſiue exceptio, ſiue replicatio appellatur, quæ nomen non habet. Qua ratione & actio in factum appellatur. l. j. de præſcri. verb. Replicatio autem huiuſmodi eſt, Ni teſtator tibi cauſá mortis plus remiſerit pacto, quàm per legem Falcidiam remittere potuerit. Quæ replicatio hæredi neceſſaria non eſt, legata liberatione, quæ, vti iam diximus, petitur ab hærede. Cui autem à teſtatore pacto remiſſum eſt, is ab hærede nihil petit: quin neceſſe eſt, vltrò eum hæres conueniat, & appellet de contribuendo, quod pacto ei remiſſum eſt. Qui ſi opponat pacti exceptionem, in factum hæres replicabit.

Atque

Atque ità debitum mortis cauſa pacto remiſſum à teſtatore, Falcidiæ cauſa retinebitur ab hærede.

AIt Papinianus: Frater cùm hæredem ſororem ſcriberet, alium ab ea, cui donatum eſſe volebat, ſtipulari curauit ne Falcidia vteretur, & vt certam pecuniam, ſi contra feciſſet, præſtaret. Priuatorum cautione legibus non eſſe refragandum conſtitit: & ideo ſororem iure publico retentionem habituram, & actionem ex ſtipulatu denegandam.

SVMMARIVM.

1. ſruſtrà teſtator illud ſtipulatur ab hærede, ad quem ius ſtipulationis tranſmittit.

2. Cùm pœna adiicitur ſtipulationi, certa & vtilis redditur ſtipulatio facti.

3 Tranſactiones legibus prohibitæ vim nullam habent.

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Alium ab ea, cui donatum eſſe volebat.) Vetus Codex ALIVM AB EO. Et ſanè legatario non videtur pœnæ perſecutio deneganda commiſſa ſtipulatione. Nam ſi ſimpliciter ſpondeat hæres Falcidiam ſe non deducturum, de legato nihil deducet. l. ſi quod. infrà eod. l. vlti. C. eod. Alius autem quàm legatarius, ſtipu-

lando nihil aliud, quàm legibus refragatur, cùm eius non interſit. Alium quàm legatarium ſtipulatum ex eo coniici poteſt, quod teſtator curauerit vt ſtipularetur, & quod pœnam ſtipulatus eſt ab hærede ſi contrà faceret, ſine qua inanis prorſus eſſet ſtipulatio, cùm, vti diximus, eius non in-
1 tereſſet. l. quoties. de verb. oblig. Certè ipſe teſtator fruſtrà iſtud ſtipuletur ab hærede, quem ius ſtipulationis tranſmittit.

Ait Iureconſ. Actionem ex ſtipulatu denegan-
2 dam.) Cùm pœna ſtipulationi adiicitur, certa & vtilis redditur facti ſtipulatio. l. cùm pœnam. de verb. oblig. Ex eo autem quod Iureconſ. ait denegandam pœnæ perſecutionem ex ſtipulatu, intelligimus ipſo iure competere. Quare dicendum eſt, cautionem iſtam, prohibitam lege Falcidia non eſſe. Si enim lege Falcidia eſſet prohibita, nulla ex ea cautione actio naſceretur. l. ſi ſtipuler.
3 §. ij. de verb. oblig. Nam neque tranſactiones legibus prohibitæ vim vllam habent: De quibus intelligenda eſt l. tranſigere. de tranſact. C. quemadmodum ſcripſimus lib. j. Lectio. variarum.

Ait Papinianus: Non idcircò minus Falcidiæ rationem in cæteris annuis legatis admitti viſum eſt, quòd primo ac ſecundo anno ſine vlla detractione fuiſſet legatario ſoluta.

SVMMARIVM.

1. Quomodo annua legata relinquuntur?

2. De

2. *De quibus legatis.§.hic intelligitur.*
3. *Pluribus ſummis eidem perſonæ legatis, in vnà ſeruari falcidia poteſt.*

GOVEANVS.

Annua legata aut ità relinquuntur, ANNVA DENA, aut ita, CENTVM ANNVA BIMA TRIMA DIE. Cùm annua dena relicta ſunt, quia plura legata ſunt, & annorum ſequentium conditionalia, exacta cautione Prætoria penſiones ſine vlla diminutione intereà ſoluuntur, donec ad eum annum peruenitur, quo Falcidia exiſtit. Tunc enim retrò penſiones diminuuntur per legem Falcidiam. l. lex Falcidia. hoc tit. De quibus legatis paragraphus hic intelligi non poteſt. Quæ enim dubitationis ratio ſit, cùm primæ penſiones ità præſtitæ ſint, vti eas præſtari opportuerit? De altero igitur genere annui legati debet locus hic intelligi. Centum enim annua bima trima die legatis, primorum annorum penſionibus plenè ſolutis, meritò dubitauerit quis, nûm de penſione anni tertij poſſit hæres detrahere Falcidiam. Ratio dubitationis illa eſt, quia de omnibus penſionibus hoc caſu Falcidia detrahitur, neque annus vltimus expectatur. l. pœnales. §. annua. infrà eod. Itaque primis annis prætermiſſa Falcidia, de penſione anni tertij videtur non poſſe pro ſuperioribus annis retineri. Ratio verò deciſionis in contrarium, quòd pluribus ſummis eidem perſonæ legatis, in vna ſeruari Falcidia poteſt, etiam pro iis, quæ da-

1 (margin, beside line 1 of paragraph) · 2 (beside "quibus legatis paragraphus") · 3 (beside "Ratio verò deciſionis")

tæ ſolutæque ſunt: Cùm legatarij non interſit. Pluribus autem rebus legatis, in vna re plena Falcidia non retinetur, niſi per doli exceptionem. l. ſi ex pluribus. infrà eod. Intereſſe namque poteſt legatarij, non pati in vna re plenam Falcidiam. Quid enim ſi Falcidia rem totam abſumat, qua legatarius carere nolit? Ad l. j. C. de fideicom. non reſpondeo, quia nihil ad ſententiam §. huius attinet.

AIt *Papinianus*, Quod auus ex cauſa tutelæ nepoti debuit, cùm auo nepos ſolus hæres extitiſſet, ratio Falcidiæ ſi poneretur, in ære alieno bonis deducendum reſpondi. Nec ad rem pertinere, quod hæredem auus, idémque tutor rogauerit, vt ſi ſine liberis ante certam ætatem decederet, tam hæreditaria bona, quàm propria reſtitueret. Non enim ex hoc hæreditatem debito compenſatam videri: cùm vel ideò maximè declaretur non eſſe compenſationem factam, quoniam hæredem ſuum habere propria bona defunctus oſtenderit. Planè ſi conditio fideicommiſſi fuerit impleta, fructus hæreditatis poſt mortem aui percepti, pari pecunia debito tutelæ compenſabuntur: ſed quartam hæres nepotis

nepotis de bonis dumtaxat, quæ moriens auus reliquit, retinebit.

SVMMARIVM.

1. Paragraphus hic dicitur obſcurus.
2. Quid iuris. Vbi teſtator hac lege hæredem inſtituit vt exiſtente conditione bona tam hæreditaria, quam propria reſtituat?
3. Fructus imputantur in Quartam, quia augent hæreditatem.

GOVEANVS.

Paragraphus hic in paucis obſcurus numerari poteſt. Auus nepotem, cui ex tutelæ adminiſtratione centum debebat, hęredem inſtituit, ac rogauit, vt ſi intrà certam diem vita ſine liberis decederet, bona tam hæreditaria, quàm propria Titio reſtitueret. Cùm in ratione Falcidiæ ponenda ſuum creditum cum reliquo ære alieno vellet nepos deducere, factam debiti cum hæreditate compenſationem legatarij contendebāt, neque vllam eo nomine fieri opportere deductionem. Verùm Papinianus reſpondit, nullam factam compenſationem videri. Neque obſtare, quòd exiſtente conditione fideicommiſſi, nepos bonorum propriorum fideicommiſſo teneatur, quatenus ad eum ex iudicio teſtatoris perueniſſet. Nam & iſto caſu non cum hæreditate, ſed cum fructibus pendente conditione perceptis debitum compenſari: & quidem ità, 1

vt ſi par quantitas fructuum & debiti ſit, totum debitũ extinguatur. Sin verò maior debiti quantitas ſit, concurrentes dumtaxat quantitates cõpenſentur. Quod ſi fructuum maior ſit quãtitas quàm debiti, quod amplius eſt lucrari hęredem, neque ei in Trebellianicam imputari: Et de iis dumtaxat bonis, quæ auus moriens reliquit, hæredem nepotis quartam retinere. Quęro, quamobrem fideicommiſſo bonorum propriorum nepos teneatur pro quantitate dumtaxat fructuum? Et reſpondeo, quia nihil præter fructus nepoti auus relinquere videtur. Nam quartam bonorum ipſius aui ex Senatuſconſulto capit: fructus pendente conditione perceptos, ex iudicio teſtatoris. l. mulier. §. ſi hæres. ad Treb. Sanè ſi teſtator hæreditatem cum debito compenſatam voluit, ipſam quoque quartam in compẽſationem venire, §. prox. ſeq. Papinianus reſpon-
2 det. Quid ergo, ſi teſtator hac lege hęredem inſtituat, vt exiſtente conditione bona tam hæreditaria, quàm propria reſtituat? Et eo caſu quantulacumque quarta compẽſationi ſufficit. l. cùm pater. §. Titio. de leg. ij. Quid ſi plus in fructibus ſit, quàm in debito, quamobrem quod plus eſt, in quartam hoc caſu hæredi nõ imputatur, cùm fructus regulariter imputentur. l. in fideicommiſſariam. ad Trebel. Et dici poſſit, voluntate id fieri teſtatoris, qui cùm fructus hæredi relinqueret, quem de propriis bonis reſtituendis rogauerat, non pluris eos videtur æſtimaſſe, quàm quod hæredem reſtituere rogabat. Quamobrẽ nepotis hæres de bonis dumtaxat, quæ is moriẽs

reli

reliquit,quartam retinebit,neque in eam imputabuntur fructus, qui poſtea percepti ſunt. Sanè fructus,de quibus ſuperiùs diximus, ad l.in lege Falcidia.imputabuntur in quartam: augẽt enim hæreditatẽ. Quæro, quid iuris ſit,ſi teſtator hęredem roget de bonis tam hæreditariis, quàm propriis ſtatim reſtituẽdis? Et eo caſu propriorum bonorum fideicommiſſo hæres non tenetur,ne pro quantitate quidem Falcidiæ, quam de bonis retinet teſtatoris:niſi ea lege proponatur inſtitutus, vti iam diximus. Bona autẽ teſtatoris detracta quarta reſtituet. Illud animaduerſione dignum eſt, Papinianum de caſibus duobus reſpondere, qui euenire ſimul non poſſunt. Nam ſi aduerſus legatarios Falcidiam nepos inducat, certum eſt, bonorum propriorum hæredis fideicommiſſum expirare,cui à teſtatore nihil ſit relictum. Quin & bonorum quoq; ipſius teſtatoris fideicommiſſum euaneſcit, cùm Falcidiæ portio in fideicommiſſum non veniat. 3

A*It Papinianus:* Cùm fideicommiſſum ex voluntate matris à patre moriente debitum eſſet filio: pater hæreditatem ſuam, quam in filium conferebat, compenſari voluit cum eo, quod filio deberetur. Si ratio Falcidiæ poni cœperit: fini quadrantis, quem ex bonis patris cum effectu percepit, compenſabitur: atque ita ſuperfluum æris alieni dodranti tantùm detrahetur.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Sententia lectionis huius §.
2. Explicatio verborum §.
3. Aliud eſt Rogari hæredem vt compenſet hæreditatem cum debito, aliud ne reputet ſuum creditum.

GOVEANVS.

1 Locus hic aliter in Pandectis Florentinorũ, aliter in vulgatis codicibus legitur. Sed vtriuſque lectionis eadem ſentẽtia eſt. Vxor maritum hæredem inſtitutum rogauit vt poſt mortem filio communi hæreditatẽ reſtitueret. Pater moriens filium hæredem inſtituit, ac rogauit, vt ſuã hæreditatem cum debito compenſaret: Et ab eodem filio legata reliquit ſuprà dodrãtem hæreditatis. Quæſitum eſt, nûm tota hæreditas in compenſationem veniret, cùm ex aſſe filius eſſet inſtitutus, an verò ea pars hæreditatis, quæ cum effectu ad filium peruenerat, hoc eſt, quarta, cuius per legem Falcidiam hæres retentionem haberet. Et reſpondit Papinianus, hanc dumtaxat partem in compenſationem venire. Nam dodrantem legatis erogatum non videri ad filium perueniſſe. Quare ſi Falcidia debito non ſufficiat, ſuperfluum æris huius alieni de reliquo dodrante detrahendum.

2 Quæro, quæ vis illorum verborum ſit, SI RATIO FALCIDIÆ PONI COEPERIT? Et reſpondeo, Si ratio Falcidiæ non ponatur, compenſationem non eſſe neceſſariam: cùm hæ-

res

res ſuum creditum tum demum deducat, cùm
Falcidia locum habet: Compenſationem porrò
tum ei opponi, cùm deducere ſuum creditum
parat. Quæro, quamobrem hoc caſu Falcidia
compenſationi non ſufficiat, hoc eſt, quamob-
rem vel minima Falcidia totum debitum non
extinguat? Et reſpondeo, quia facta ſit à teſtato-
re compenſatio, quæ eatenus facta videtur, qua-
tenus cum effectu ad hæredem perueniret. Sanè
ſi teſtator creditorem hæredem inſtitutum ro-
get, ne creditum ſuum reputet legatariis, dicen-
dum eſt, quantulamcumque Falcidiam com-
penſationi ſufficere, oppoſita doli mali exce-
ptione. l. ſi debitor. ſuprà eod. Aliud enim eſſe, 3
rogari heredem vt compenſet hereditatem cùm
debito, aliud, ne reputet ſuum creditum.

Ad l. pater. ſuprà eod. ab Accurſio hoc loco citatam eò non reſpondeo, quia nihil ad ſententiam legis huius attinet, in qua ſcilicet neque pater filiæ, neque filia patri quicquam debet.

A*it Papinianus*: Ex donationibus in vxorem collatis quod hæres eius reddere viro cogitur, in bonis mulieris non erit: nam ità fit locupletior, vt tantò pauperior eſſe videatur. Quod autem hæres indè minuit, viro non perit.

SVMMA.

SVMMARIVM.

1. *Quibus ex cauſis Donationes ſunt permiſſæ inter virum & vxorem.*
2. *Ratio dubitationis §.*
3. *Ratio deciſionis eiuſdem.*

GOVEANVS.

1 Inter virum & vxorem donationes ex iis ferè cauſis permiſſæ ſunt, mortis, diuortij, exilij, manumiſſionis, dignitatis adipiſcendæ. Extrà has cauſas inter virum & vxorem prohibitæ donationes ſunt, morte tamen mariti confirmantur, l. cùm hic ſtatus. de don. inter vir.& vxor. Præmoriente verò vxore, ad virum res illicitè donatæ reuertuntur. Itaque mulieris hæres in ponenda ratione legis Falcidię, cum reliquo ęre
2 alieno iſtas quoque donationes deducit. Ratio dubitationis, quia cùm mulier facta locupletior videatur (hæ namque demum inter virum & vxorem donationes prohibitę ſunt, ex quibus qui accipit locupletior fit, qui dat, pauperior, l. ſi cõſtante matrimonio. de donat. inter vir.& vxor.) in patrimonio vxoris donationes iſtæ videntur
3 computandæ. Ratio verò decidendi in contrarium, quia mulier ità locupletior fit, vt tantò fieri pauperior videatur, cuius ſcilicet hæredem reſtituere marito ſuperſtiti res donatas opporteat. Si quid tamen mulier de rebus donatis diminuit, id marito perit. l. ſi id, quod donatum. de donatio. cauſa mort. Quod verò hęres diminuit, ſarcire marito cogitur.

Aiii

AIt Papinianus: Fructus prędiorum ſub conditione verbis fideicommiſſi relictos, in cauſam fideicommiſſi non deductos, hæres in ratione Falcidiæ ſic accepto facere ſibi cogitur, vt quartam & quartæ fructus, ex die mortis, bonorum, quæ mortis tēpore fuerunt, habeat. Nec ad rem pertinet quando Falcidia lex admiſſa ſit. Nā & ſi maximè poſt impletam cōditionem fideicommiſſorum locum habere cœperit, tamen ex die mortis fructus quadrantis apud hæredē relinqui neceſſe eſt.

SVMMARIVM.

1. *Legatum ſub conditione vel ex die relictum, in ratione Falcidiæ pro puro non habetur.*
2. *Fructus Quartæ ex die mortis teſtatoris habere debet hæres.*
3. *Fructus qui intelligantur.*
4. *In hæreditatis reſtitutione, fructus medij temporis in Quartam imputantur.*
5. *Odioſa eſt Querela Inofficioſi teſtamenti.*
6. *Fructus rerum ipſarum partes ſunt.*
7. *Sententia huius §.*
8. *Fructus ſub conditione verbis fideicommiſſi relictis, in fideicommiſſum non veniunt.*
9. *Hæres de legatis nihil debet detrahere, ſi abundè ei quadrans bonorum ſaluus ſit.*

GOVEANVS.

1 Teſtator prædia ſub conditione verbis fideicommiſſi reliquit: fructus, qui medio tempore perciperentur, in fideicommiſſum non deduxit. Quemadmodum legatum ſub conditione, vel ex die relictum in ratione Falcidiæ pro puro nõ habetur. l. in ratione. infrà eo. Et fructus medio tempore percepti in Falcidiam imputantur, ità neque fideicommiſſum conditionale pro puro habetur, & cõmodum medij temporis in quartam imputatur, ità vt ſi fructus medij temporis ad quartam & quartæ fructus ſufficiant, de legatis nulla fiat diminutio.
2 Fructus autem quartæ ex die mortis teſtatoris, habere hæres debet, non autem ex tempore, quo ratio Falcidiæ poni cœpit, quamuis Falcidia quartam faciat. Impleta namque conditione legati vel fideicommiſſi, ſi exiſtat ratio Falcidiæ, à principio quarta effecta intelligitur. Ideóque ex die mortis teſtatoris quartæ fructus apud hæredem relinqui neceſſe eſt. Fructus igitur legati, vel fideicommiſſi medio tempore percepti (ſi modò ex voluntate teſtatoris percipiantur, non ex fideicommiſſarij negligentia) in quartam imputantur, l. mulier.
3 §. ſi hæres. ad Trebell. Fructus autem hos ſatos Accurſius intelligit. Ego omne commodum medij temporis, deductis ſumptibus, & impenſis factis in fructus redigendos. l. quod in fru-
4 ctus. de vſur. In hæreditatis quoque reſtitutione fructus medij temporis in quartam imputantur, hæredib⁹ primi gradus exceptis. l. iubemus.

C. ad

C.ad Treb.In quartam item, quæ teſtamenti inofficioſi querelam excludit, fructus medij temporis imputantur,l.Papinianus.§. vnde ſi quis. de inoffic. teſtam. Neque mirum, cùm odioſa ſit querela teſtamenti inofficioſi, vti ſcripſimus ad l. j.C.de inoffic.lib.j.lect. vari. Neque obſtat l. ſci- 5
mus. C. de inoffic. in qua Imperator iubet quartam filio ex patris ſubſtantia repleri. Cùm enim ex fructibus repletur, ex ſubſtantia patris repletur.Fructus enim rerum,ipſarum quodammodo 6
partes ſunt:ipſisque accepto ferri ſcribit Vlp.in l. in fideicommiſſariam.ad Treb.Et hæc ſententia, 7
eſt §. huius, in quo dubitandum non eſt, quin ſcriptum fuerit, FRVCTVS PRAEDIORVM SVB CONDITIONE VERBIS FIDEICOMMISSI RELICTORVM, fructus enim relictos non eſſe verbis fideicommiſſi manifeſtò conuincitur ex eo, quod ſubiicit Iureconſultus, IN CAVSAM FIDEICOMMISSI NON DEDVCTOS. Quid enim aliud eſt, verbis fideicommiſſi relinqui,quàm in cauſam fideicommiſſi deduci? Nam quod Accurſ. ait, per conſequentiam fructus relictos verbis fideicommiſſi, valdè eſt abſurdum. Nam præter id, quod repugnat per conſequentiam aliquid relictum eſſe, & verbis fideicommiſſi relictum eſſe, falſum etiam eſt,prædiis per fideicommiſſum relictis ſub conditione,fructus quoque per cōſequentiã relictos per fideicōmiſſum intelligi. Venirent enim in fideicōmiſſi reſtitutionẽ:Tũ verò ſi fructus ſub cō- 8
ditione verbis fideicōmiſſi relinquantur,in fideicōmiſsũ nō veniunt, niſi qui percipiũtur impleta

3 conditione:pendente autem conditione percepti, non veniunt: cùm ipſius fideicommiſſi dies, impleta demum conditione cedat. At Iureconſultus de fructibus medio tempore perceptis loquitur, eóſque ait hæredem cogi ſibi accepto facere,& in quartam habere. Aequum enim eſt, de legatis nihil detrahere hæredem, ſi aliundè ei quadrans bonorum ſaluus ſit, ne contrà voluntatem faciat teſtatoris. Huic autem ineundo ſcripturæ breuitas cauſam dedit: nam genitiuorum iſtorum extrema ſyllaba ſic breuiter ſcribitur. & quæ propemodum literæ,S,figura eſt.

Ait Papinianus: Fideicommiſſum, portionis ſupplendæ gratia, pro qua matrem filius hæredem inſtituit, eidem matri datum ratione Falcidiæ minuetur: & eam pecuniam mater ſupra quartam ſuę portionis percipiet.

SVMMARIVM.

1. *Caſus §.*
2. *Aliud eſt Iure Inſtitutionis relinquere, aliud Iure fideicommiſſi ad ſupplendam portionem Inſtitutionis.*

GOVEANVS.

1 Filiūs matrem ex ſemiſſe hæredem inſtituit, Titium ex ſemiſſe, ac inter eos ſua bona diuiſit. Et

Et cum non ſatis æquam ſe diuiſionem feciſſe arbitraretur, voluit matri Titium ſupplere quod deeſſet ad ſemiſſem. Quamuis hæredum quoque legata minuere Falcidia ſoleat, id tamen, quod ad ſupplendam portionem inſtitutionis relictum erat, extrà Falcidiam eſſe videbatur, quæ non de portionibus cohęredum, ſed de legatis & fideicommiſſis detrahitur. Verùm in contrarium Papinianus reſpondit: aliud enim eſſe iure inſtitutionis relinquere, aliud iure fideicommiſſi ad ſupplendam portionẽ inſtitutionis. 2 Cui conſequens eſt, fideicommiſſum hoc in Falcidiam matri non imputari, ſi fortè cum legatariis poni rationem contingat. Nam legata & fideicommiſſa extrà quartam eſſe conſtat. l. in quartam. hoc tit. niſi in caſu l. quod autem. hoc tit. In fideicommiſſaria verò hæreditatis reſtitutione, & legata, & fideicommiſſa pro iis partibus imputantur, quas hæres à ſe capere intelligitur. De quo plenè dicemus ad l. in quartam. Quod autem poſuimus hæredum legata ad legem Falcidiam reuocari, non perpetuò verum eſt. l. Neſennius. infrà eod.

Ait Papinianus: Quarta, quę per legem Falcidiam retinetur, ęſtimatione, quam teſtator fecerit, non magis minui poteſt, quàm auferri.

GOVEANVS.

Iure enim publico ab hærede retinetur. Hodiè & auferri & minui poteſt. Nouel. de hær. & Falc.

Illud certè conſequi teſtator poteſt, vt de certis legatis Falcidia deducatur. l. ſi ità. & l. ſi is, qui quadringenta. infrà eod.

XVI. Scæuola libro tertio Quæſtionum.

SI ex pluribus rebus legatis hæres quædam ſoluerit, ex reliquis Falcidiam plenam per doli exceptionem retinere poteſt, etiam pro iis, quæ iam data ſunt. Sed & ſi vna res ſit legata, cuius pars ſoluta ſit, ex reliquo poteſt plena Falcidia retineri.

SVMMARIVM.

1. *Sententia §.*
2. *Ipſo iure, Falcidia legata omnia minuit.*

GOVEANVS.

1 Si ex pluribus rebus vni legatis quædam ſinè diminutione pręſtitę ſint, aliarum retineri Falcidia poteſt. Neque obſtat Nouell. de hęred. & Falcid. §. non autem. vbi prętermiſſa aduerſus quoſdam legatarios Falcidia, aduerſus alios non inducitur. Quin & plena retineri Falcidia poteſt in rebus iis, quę pręſtitę non ſunt, hoc eſt, etiam pro iis rebus, quę ſolutę ſunt ſine diminutione, non quidem ipſo iure, ſed doli mali oppoſita exceptione, ſi legatarius pro rebus pręſtitis nomi-
2 ne Falcidię hęredi ſatisfacere recuſet. Nam ipſo iure legata omnia Falcidia diminuit, & intereſſe legatarij poteſt, plenam Falcidiam in vna aliqua re non

re non pati. Quid enim ſi Falcidia fundum totum exempli cauſa abſumat, neque legatario fundo carere expediat? Quæ ratio cùm in annuis legatis ceſſet, præſtitis ſine diminutione primi & ſecundi anni penſionibus, in penſione anni tertij Falcidia retinebitur, & quidem ſine ope exceptionis. Quæ ſententia eſt §. non idcircò. l. quod de bonis. ſuprà. eod. Idem dicendum, ſi rei legatæ portio præſtita ſit ſine diminutione. Nam in altera plenam Falcidiam, oppoſita doli mali exceptione, ſeruabit hæres, niſi pro parte præſtita, à legatario Falcidiæ nomine ſatisfiat.

XVII. Scæuola libro ſexto Quæſtionum.

SI pòſt miſſionem faciat codicillos miles, & intrà annum decedat: ex teſtamento, quod in militia iure militari fecit plena legata: ex codicillis, habita Falcidiæ ratione præſtari debere dicitur. Sed res ità expedietur, ſi cùm quadringenta haberet, teſtamento quadringenta, codicillis centum legauerit: ex quinta parte, id eſt, octoginta, quæ ad legatarium ex codicillis peruenirent, ſi Falcidiam non pateretur, quartam, id eſt, viginti hæres retinebit.

SVMMARIVM.

1. *In militis teſtamento Falcidiæ non eſt locus.*

2. *Non ſunt proroganda priuilegia, quibus ius commune impugnatur.*

3. *Miſsionum tria ſunt genera.*

GOVEANVS.

1 In militis teſtamento legi Falcidiæ locus non eſt l. j. §. in quibuſdam. Tit. ſequ. l. j. §. denique. ad Treb. l. in militis. C. de milit. teſtam. in codicillis autem poſt miſſionem factis etiam teſtamento militari confirmatis, legi Falcidię lo-
2 cus eſt l. ſi certarum. §. vlt. de milit. teſt. Neque enim proroganda ſunt priuilegia, quibus ius commune impugnatur. Si igitur vtraque legata dodrantem hæreditatis excedant, ità res expedietur, vt ſi miles, qui in bonis ducenta habebat, centum in teſtamento, & centum in codicillis legauerit, centum teſtamento relicta ſolida pręſtentur, centum autē relicta codicillis factis poſt miſſionem, cum diminutione legis Falcidiæ: quod ſi in teſtamento ducenta legauerit, & in codicillis centum, principio detrahemus id, quod vltrà patrimonij vires legauit, & ex ducētis, quæ ſuperſunt, tertiam partem codicillis legatam intelligemus, vnde quadrans iure Falcidiæ retinebitur. Idē dicemus, ſi cùm in bonis quadringenta haberet miles, teſtamento quadringenta legaſſet, & codicillis centum: nam deductis centum, quæ vltra patrimonium legauit, quadringentorum partem quintam codicillis legaſſe intelligitur: ea autem erit octoginta: vnde vigintī retentis pro Falcidia, ſexaginta legatariis erogabuntur. l. ſi verò. de mil. teſt.

Miſſio

Miſſionum porrò tria ſunt genera. Quædam e- 3
nim cauſaria eſt, vt cùm miles morbi cauſa mittitur. Quædam eſt ignominioſa, cùm propter delictum miles mittitur. Quędam eſt honeſta, vt cùm milites emeritis ſtipendiis mittuntur, aut bello confecto. Eorum, qui ignominiosè miſſi ſunt, teſtamenta iure militari non valent, l. teſtamenta. de milit. teſt. & ad legẽ Falcidiam pertinent. Eorum verò, qui vel honeſtè, vel ex cauſa miſſi ſunt, teſtamẽta intrà annum miſſionis militari iure valent. d. l. teſtamenta. Sanè veteranorum teſtamenta iure communi cenſentur, & ad legem Falcidiam reuocantur. l. ad veterani. infrà eod.

XVIII. Paulus libro vndecimo Quæſtionum.

FILIVSFAMILIAS, qui militauerat, decedens patris ſui fideicommiſit codicillis, vt peculium ſuum caſtrenſe Titio poſt mortem reſtitueret. Quærebatur an vt hæres quartam deducere poſſit? Dixi legem Falcidiam inductam eſſe à Diuo Pio etiam in inteſtatorum ſucceſſionibus propter fideicommiſſa: ſed in propoſito nec hæreditatem eſſe quamuis placeret mihi, extraneo hærede inſtituto fieri hæreditatem eius aditione. Nam cùm apud patrem remanet, ius priſtinum durat, & peculium eſt.

Nec huic contrarium eſt, quod in teſtamento eius, qui apud hoſtes deceſſit, exercetur Falcidia. Nam fictio legis Corneliæ & hæreditatem & hæredem facit. Sed nemo dubitat, quin debeat hîc quoque indulgeri legis beneficium: ſi quidem quaſi patrisfamilias bona reſtituere cogitur, & hæres ſcriptus omiſſa ex teſtamento aditione, exemplo edicti, legatorum nomine conuenietur. His conſequens erit, vt ſi fructibus medio tempore quartam & quartæ fructus habuerit pater, etiam Trebellianum Senatuſconſultum inducamus, & vtiles actiones exerceri poſſint, fiátque hæreditas poſt reſtitutionem.

SVMMARIVM.

1. *Peculium Caſtrenſe quid.*
2. *An hæres Quartam deducere poßit ex peculio caſtrenſi.*
3. *Legis Falcidiæ verba ad teſtamentarias pertinet ſucceßiones.*

GOVEANVS.

Ait Iureconſ. Qui militauerat.) Facti enim à milite codicilli ad legem Falcidiam non pertinent.

Ait Iure

Ait Iureconſ. Vt peculium ſuum caſtrenſe.) 1
Peculium caſtrenſe definitum in l. caſtrenſi. de pecul.caſtr.in l.j.eo.tit.lib.xij.C.Quod autem de peculio caſtrenſi quæritur,queri etiam poteſt de peculio quaſi caſtrenſi, quod ab Imperatore difinitur in l.vltim. de inoffic.teſt.

Ait Iureconſ. Quærebatur an heres quar- 2
tam deducere poſſit.) Ratio dubitationis, quia peculium caſtrenſe filij inteſtati apud patrem remanſerat iure peculij, & quidem pagani, non quaſi hereditas: lex autem Falcidia ad hereditates pertinet. Quamuis enim in peculio caſtrenſi neque proprietas, neque vſusfructus patri quæratur iure poteſtatis. l. cùm opportet. §. exceptis. de bonis, quæ liber.l. errat. de pecul. caſtr. lib. xij C. Tamen iure poteſtatis retinetur quaſi peculium quodlibet paganum, ſi filius iure ſuo non vtatur. l. paterfamilias. de caſtr. pecul. Ideóque pater, apud quem remanſit caſtrenſe inteſtati filij peculium, intrà annum duntaxat de peculio conuenitur,ac ſi paganum peculium retinuiſſet.

Ait Iureconſ. Dixi legem Falcidiam indu- 3
ctam eſſe, &c.) Nam legis Falcidiæ verba ad teſtamentarias dumtaxat ſucceſſiones pertinent.

Ait Iureconſ. Propter fideicommiſſa.) Propter fideicommiſſa tam vniuerſalia, quàm particularia, quæ ab inteſtato relinqui poſſunt. Ex quo intelligimus Senatuſconſultum Pegaſianum ad fideicommiſſa teſtamentaria dumtaxat pertinuiſſe.

Ait Iureconſ. Sed in propoſito neque hæreditatem eſſe. Hæc ratio dubitationis eſt. Quammobrem autem in propoſito caſu hæreditas non ſit,iàm diximus.

*Ait Iureconſ.*Quamuis placeret, mihi,extraneo, &c.) Ad hoc vt peculium caſtrenſe iure hæreditatis cenſeatur,non eſt ſatis de peculio filium eſſe teſtatum, neceſſe prætereà eſt adeatur ex teſtamento hæreditas,qua non adita,remanet, vti diximus, peculium apud patrem iure peculij pagani.

Ait Iureconſ. Nam cùm apud patrem remanet.) Retrò enim cenſetur peculium paganum fuiſſe.l.proponebatur.& l.ſeruum, de leg. j. Neque nouo vllo iure patri opus eſt ad peculium retinendum.

Ait Iureconſ. Neque huic contrarium eſt.)Reſpondet Iureconſultus tacitæ obiectioni. Quamuis enim captiuus ipſo iure hæredem non habeat, vtpotè capite minutus, tamen per legem Corneliam eius, qui apud hoſtes deceſſit, hæredem & hæreditatem fieri. De quo plenè diximus ad l. j. huius titul. & ad l. lex Cornelia. de vulg.& pupil.

Ait Iureconſ. Sed nemo dubitat.)Melius Pandectæ Florent. SED ME NON DVBITARE. Quæ verba referuntur ad verbum DIXI, quod in principio poſuit. Fruſtrà enim decideretur,de quo nemo dubitaret.

Ait Iureconſ. Quin debeat hîc quoque indulgeri legis beneficium) legis Falcidiæ à D. Pio inductæ in ſucceſſionibus inteſtatorum. Quamuis

uis enim pater peculium filij caſtrenſe retineat quaſi peculium, & non quaſi hæreditatem, reſtituere tamẽ cógitur quaſi hæreditatem: nam quaſi peculium non reſtitueret. Cùm igitur quaſi hęres legitimus filij reſtituat, meritò quaſi hęredi legitimo legis Falcidiæ beneficium indulgebimus.

Ait Iureconſ. Et hæres ſcriptus omiſſa ex teſtamento, &c.) Si filius in peculio caſtrenſi patrem hæredem inſtituat: ſiue adeat pater ex ipſa inſtitutione, ſiue teſtamenti cauſam omittat, & ab inteſtato peculium filij poſſideat, à legatariis nihilominus conuenitur ex illa parte edicti, SI QVIS OMISSA CAVSA TESTAMENTI. In quo quaſi hæres legitimus filij cenſetur. l. ſi certarum. §. vlt. de milit. teſt. l. paterfamilias. §. vltim. de caſt. pecul.

Ait Iureconſ. His conſequens erit.) Si ex fructibus medij temporis quartam & quartæ fructus pater percepit, quia Falcidia locum non habet, reſtituitur ex Trebelliano hęreditas, & actiones tranferuntur. Si Falcidię locus eſſet Pegaſianum induceretur. De quo plura dicemus ad l. acceptis infrà eod. Si igitur pater, quartam & quartæ fructus percepit: ex fructibus medij temporis, hæreditatem ex Trebelliano reſtituet, & transferet actiones vtiles in fideicommiſſarium, quaſi hęreditate reſtituta ex Trebelliano. Nam filij peculium quaſi hęreditas reſtituitur: & hoc eſt, quod ait Iureconſultus, hæreditatem fieri pòſt reſtitutionem.

XIX.

XIX. Scæuola libro octauo Quæſtionum.

SI dignum decem fundum damnetur hæres quinque vendere, ſine dubio quinque erunt imputanda Falcidiæ.

SVMMARIVM.

1. *Legatum eſt vtile, ſi hæres fundum æquo pretio vendere damnetur.*
2. *Ea quæ hæres pretij loco accepit, in Falcidiam imputantur.*

GOVEANVS.

1 Si hęres fundum ęquo pretio vendere damnetur, legatum vtile eſt. l. Et ſi ęquo pretio. dę leg. j. Intereſſe namque poteſt legatarij fundum emptum habere, puta confinem, vel à maioribus relictum, cuius ei hęres commercium non faceret, niſi à teſtatore iuſſus. De hoc tamen legato puto Falcidiam non deduci, cùm de ſuo nihil teſtator eroget. De quo plenè diximus ad l. j. §. ſi creditori. Quare per huiuſmodi legatum cætera non diminuentur. Quod ſi fundum dignum decem, vendere quinque hęres iuſſus ſit, quinque legata intelliguntur. l. in ratione. §. vendere. l. qui fundum. infrà eod. Vndè vt de cęteris legatis Falcidia detrahetur. d. §. vendere.
2 dere. Quinque autem, quę pretij loco hęres accipit, in Falcidiam imputantur: neque enim condi

conditionis implendę cauſa dantur.l. in ratione. §.tametſi autem. infrà eod. Ideò autem pretium in Falcidiam imputatur, quia loco rei cedit. Idē dicendum ſi rem dignam quinque, iuſſus ſit hęres decem emere. Nam quinque dumtaxat legata intelliguntur. d. §. vendere. Aliud iuris eſt, ſi acceptis quinque fundum hęres dare iubeatur: hic enim totus fundus legatus, & de toto Falcidia detrahitur, & quinque extrà quartam accipiuntur mortis cauſa.l.ad veterani.infrà eod. Sanè ſi quęramus quatenus fideicommiſſo onerari legatarius poſſit, cui fundus ſub conditione, ſi quinque det, legatus eſt, non totum ex legati cauſa fundum accepiſſe intelligitur, ſed deducitur quod ex cauſa hæredi dat. l. non amplius. & l. ciuitatibus.§.vlt.de leg.j. Quid ergo ſi decem legata ſint hac conditione, ſi decem legatarius dederit? Et hoc legatum inutile eſt, & ridiculum. l.ſi fundus.infrà eod. cùm inter pares quantitates nihil interſit.

XX. *Idem libro nono Quæſtionum.*

SI à ſeruo meo hærede inſtituto mihi legetur, & mihi acquiratur hæreditas: negat Martianus, id legatum in Falcidiam computari, quia non debeatur.

GOVEANVS.

Si à domino hęrede inſtitut. ſeruo legetur inutile legatum

legatum eſt, propter regulam Catonianam: neque conualeſcit ſeruo quandoque manumiſſo. §. In ſeruo. de leg. ij. Inſtit. Itaque domino in Falcidiam imputabitur. l. quod ſi alterutro. infrà eo. Neque reliqua legata per huiuſmodi legatum minuentur. Quod ſi à ſeruo hærede inſtituto domino legetur, legatum valet. d. §. an ſeruo. & l. ſeruo legato. quan. di. leg. ced. Itàque meritò de huiuſmodi legato dubitatur, nùm cætera legata per hoc diminuantur. Et Iureconſ. reſpondet non diminui, ſi iuſſu domini ſeruus hæreditatem adeat. Et hæc eſt ſententia illorum verborum, NEGAT MAETIANVS IN FALCIDIAM COMPVTARI, &c. Sic enim legendum eſt, non, IN FALCIDIAM. Et ità habent Pandectæ Florentinorum Nam in Falcidiam imputari hoc legatum domino, ſcribit Iureconſultus in l. à filio. de leg. j.

XXI. Paulus libro duodecimo Quæſtionum.

SI pupillus, cui ſine tutore auctore decem mutuò data ſunt, legatum à creditore meruit ſub hac conditione, Si decem, quæ accepit, hęrędi reddiderit, vna numeratione: & implet conditionem, & liberatur naturali obligatione, vt etiam in Falcidia hęredi imputentur: Quamuis non imputarentur, ſi tantum conditionis implendæ cauſa data fuiſſent. Adeò autē ſoluere videtur, vt repudiato legato, vel Sticho, qui legatus eſt, mortuo, nihil repetere poſſit.

GOVEANVS.

De naturali pupilli obligatione abundè ſcripſimus ad l. j. §. id, quod natura. Si igitur pupillo, quem naturaliter obligatum habes, ſub ea conditione leges, ſi decem quæ mutuò ei dederas, hæredi numerauerit vna numeratione. Et conditionem implet pupillus, & obligationis vinculo liberatur. l. in numerationibus. de ſolut. Quare cùm ſoluere intelligatur, hæredi in Falcidiam imputabitur quod à pupillo acceperit: quod non imputaretur, ſi conditionis dumtaxat implendæ cauſa numeraretur. Quæ enim ità dantur, conſtat in quartam non imputari, l. in quartam. infrà eod. Adeò autem pupillus ſoluere videtur, vt ſi ſeruus legatus decedat, non repetat quod dedit, repetiturus, ſi conditionis tantum implendæ cauſa dediſſet.

Ait *Paulus*: Si ego & ſeruus meus hęredes inſtituti ſumus ex diuerſis partibus, nec à ſeruo erogatus dodrans: iis, quibus à me legatum eſt, contrà Falcidiam proderit, quod ex portione ſerui ad me peruenit ſuprà Falcidiam eius portionis. Ex contrario ſi ſeruo meo ſeruus, & decem mihi legata fuerint: ſerui Falcidia ex decem mihi legatis non retinetur, exemplo eodem Falcidiæ. Nam quartam retineo ex perſona ſerui: quamuis de mea portione nihil exhauſtum ſit.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Paragraphi obſcura ſententia.
2. Seruus diuiſionem non recipit.

GOVEANVS.

1 Paragraphus, hic perobſcuram habet ſententiam. Si ſeruus ex ſemiſſe, & dominus ex ſemiſſe heredes inſtituantur legatariis domini proficit quicquid ſuprà quadrantem portionis ſerui ad dominum ex ſerui inſtitutione peruenit, ac ſi dominus ex vtroque ſemiſſe eſſet inſtitutus. Nam & ſerui portio rectà domino acquiritur: cùm hereditas in perſona ſerui ne puncto quidem temporis conſiſtit. Idem dicendum de portione coheredis, quem antè, quàm adiret, arrogaui. l. j. §. ſi cohæredem. ſuprà eod. Quod ſi portio ſerui exhauſta ſit, domini autem integra, & in ea inſit quadrans omnium bonorum teſtatoris, tamen ex perſona ſerui detrahit dominus Falcidiam. In quo ſerui perſona ità per ſe ſpectatur, ac ſi domino nõ acquireret. Quo exemplo fit, vt ſi ſeruo legatur ſeruus, & domino decem, non pãtiatur dominus in ſuis decem Falcidiam vtriuſque legati: Quamuis vtriuſque commodum conſequatur.
2 Dicat aliquis, Vndè igitur ſerui legati Falcidia retinetur? Et magis eſt vt non retineatur, cùm ſeruus diuiſionem non recipiat, nec is, cui legatus eſt, habeat vndè hæredi quartam æſtimationis partem offerat. Quid ergo ſi ſeruo legato per fideicommiſſum libertas ſit relicta? Et eo caſu redimere dominus partem ſerui ab hærede debet, ac ſi quoque legatus ſeruus eſſet. l.

cum

cum quo. §. Stichum. infrà eo. Cuius enim fidei ſerui libertas committitur, ei ſeruus legatus videtur. Sanè ſi tibi & ſeruus, & decem legata ſint, ſiuè ſeruo relicta per fideicommiſſum libertas ſit, ſiuè non, vtriuſque legati in decem Falcidiam patieris. Quod ait Iureconſul. EX DIVERSIS PARTIBVS, ſic eſt accipiendum, vt ſeparatim dominus & ſeruus inſtituantur. Si enim ità inſtituas, SEMPRONIVS ET EIVS SERVVS EX ASSE HÆREDES SVNTO, dubium non eſt, quin vna inſtitutio intelligatur, neque neceſſe ſit ſeruum adire iuſſu domini.

XXII. Idem libro decimoſeptimo Quæſtionum.

NEſennius Apollinaris Iulio Paulo. Ex facto dominæ ſpecies eiuſmodi incidit: Titia filias ſuas tres numero æquis ex partibus ſcripſit hæredes, & à ſingulis legata inuicem dedit: ab vna tamen ità legauit tàm cohæredibus eius, quàm extraneis, vt Falcidiæ locus ſit. Quæro, an aduerſus cohæredes ſuas, à quibus legata & ipſa accepit, vti poſſit Falcidia? Et ſi non poſſit, vel doli exceptione ſubmouenda ſit, quemadmodum aduerſus extraneos computatio Falcidiæ iniri poſſit? Reſpondi, id quidem, quod à cohęrede legatorum nomine percipitur, non ſolet legatariis

proficere,quò minus Falcidiam patiantur. Sed cùm is, qui legatum præſtaturus eſt,ab eodem aliquid ex teſtamento petit:non eſt audiendus, deſiderans vti aduerſus eum Falcidiæ beneficio: ſi id quod percepturus eſt ex voluntate teſtatoris, ſuppleat, quod deducere deſiderat. Planè cęteris legatariis non vniuerſum, quod cohæredi pręſtat, imputabit, ſed quantum daturus eſſet, ſi nihil ab eo perciperet.

SVMMARIVM.

1. Prælegata ad legem falcidiam reuocantur.

2. Quod implendæ conditionis cauſa datur, conſtat non dari ex voluntate teſtatoris.

3. Quod legati nomine capitur, in Falcidiam non imputatur.

GOVEANVS.

1 Prælegata ad legem Falcidiam reuocantur. l. quod bonis.§.vlti.ſuprà eod.Sed ſi inuicem legata à cohæredibus relinquantur, oppoſita doli mali exceptio faciet,ne Falcidia inducatur,ſi tantum legati nomine à cohærede accipitur, quantum Falcidia deſiderat. Nam conditionis implendæ cauſa ſi quid à cohærede accipiatur, Falcidiam non impediet. Itaque intelligenda verba illa ſunt, EX VOLVNTATE TESTATORIS.
2 Quod enim implendæ conditionis cauſa datur, conſtat non dari ex voluntate teſtatoris. De quo diximus ad l.j. §.item. Si igitur portio vnius hæredum

redum ſit centum, & ab eo quinquaginta cohæredibus legata ſint, extraneis item quinquaginta, dubium non eſt, quin per legē Falcidiam à cohæredibus x i i. & ſemiſſem auferat, & tantumdem ab extraneis. Verùm ſi à cohæredibus ex volūtate teſtatoris, hoc eſt, ex legati cauſa, vti iam diximus, x i i. & ſemiſſem capiat, oppoſita doli mali exceptione Falcidiā cohæredes recuſabunt. Neque ideò tamen plus extranei nomine Falcidiæ conferent hæredi, quamuis quinquaginta hæres dederit cohæredibus. Neque enim extraneis imputantur quinquaginta, ſed quantū hæres daturus fuiſſet, ſi nihil à cohæredibus accepiſſet. Dediſſet enim x x x v i i. & ſemiſſem: qui nunc ideo plenum legatum præſtat, quia inuicem x i i. & ſemiſſem accipit à cohæredibus. Ponamus plus x i i. à cohæredibus accepiſſe, ea res non faciet vt extranei minus conferant in Falcidiam. Quod enim legati nomine capitur, in Falcidiā non imputatur. Quod ait Iurecōſultus Id quidem, quod à cohærede accipitur, non ſolere legatariis proficere, hoc eſt, in quartam non ſolere imputari, verè dicitur, ſiuè quantitas, ſiuè corpus hæreditariū legetur. Si enim Titio vni ex hæredibus à cohærede leges quinquaginta, tota quinquaginta Titius extrà quartam accipit, quæ tota fieri intelliguntur ex portione cohæredis. l. deducta. §. numis. ad Treb. Quin & ſi Titio vni ex hæredibus fundum leges, totus fundus extrà quartam erit. l. in quartam infrà eo. Neque enim iure hæreditario pars vlla fundi capi intelligitur, cùm de Falcidia quæritur: 3

Quamobrem dicemus ad l.in quartam. Alio iure S.C. quarta eſt. De quo item dicemus ad d.l. in quartam.

A*it Paulus*: Seruo hærede inſtituto, ſi à domino fideicommiſſa, à ſeruo legata data ſunt: priùs ratio legatorum habenda eſt: deindè ex eo, quod ſupereſt, fideicommiſſorum. Dominus enim ideò tenetur, quòd ad eum peruenit. Peruenit autem, quod deductis legatis ſupereſt. Planè Falcidiam exercet. Sed & ſi dominus omiſſa hæreditatis aditione ſeruum ſibi ſubſtitutum adire iuſſit: priùs erogantur, quæ ab ipſo domino data ſunt: tunc eorum, quæ à ſeruo relicta ſunt, ratio initur, ſi patitur Falcidia.

SVMMARIVM.

1. *Legata non niſi ab hærede inſtituto relinquuntur*
2. *Fideicommiſſa ab omni hærede relinqui poſſunt: & ab iis, ad quos res noſtra peruentura eſt.*
3. *Perueniſſe ad dominum intelligitur, quod ſupereſt deductis legatis.*
4. *Oppoſitio & eius ſolutio.*
5. *Paria ſunt Omittere ex teſtamento, & poßidere ab inteſtato.*

GOVEANVS.

Seruo hærede inſtituto, domini fideicommit-
1 ti poteſt, legari à domino non poteſt: legata namque niſi ab hærede inſtituto non relinquuntur.

Domino

Domino autem per ſeruum commodum dumtaxat hæreditatis acquiritur.l.cùm filio. de leg. j. 2
Fideicommiſſa ab omni hærede, bonorúmque poſſeſſore relinqui poſſunt,& ab iis omninò, ad quos res noſtra peruentura eſt: quales ſunt dominus & pater,qui per ſeruos & filios inſtitutos acquirunt. Ponamus igitur à ſeruo inſtituto x. legata,à domino item x. per fideicommiſſum relicta: priùs legata ſerui, quàm domini fideicommiſſa præſtabuntur, neque per hæc, illa diminuentur.Nam fideicommiſſis hactenus dominus tenetur, quatenus ad eum peruenit. Perueniſſe 3
autem intelligitur, quod ſupereſt deductis legatis. Si igitur ſerui legata dodrantem excedant, ex perſona ſerui ponet dominus Falcidiam. d. l.cùm filio. neque fideicommiſſis à ſe relictis tenebitur. Si autem intrà dodrantem à ſeruo legata ſint relicta, de reliquo fideicommiſſa dominus præſtabit intrà Falcidiam bonorum.

Ait Iureconſ. Sed & ſi dominus omiſſa hæreditatis aditione.) ſi domino ſeruus ſubſtitutus,iuſſu domini hæreditatem adeat,priùs ſoluuntur legata à domino relicta,& deindè à ſeruo quatenus ratio Falcidiæ patitur. Neque obſtat l.Iulianus. ſi quis omiſſ cauſa teſt.vbi filia patri in caſu ſub- 4
ſtituta iuſſu patris adit hæreditatem: ſeruus autem domino in caſu non ſubſtituitur, ſed domino eligendi poteſtas datur, ex vtra inſtitutione hæres eſſe malit: quemadmodum cùm filio pater ſubſtituitur. d.l. Iulianus. Itaque ſiuè ipſe dominus adeat,ſiue adire ſeruum iubeat, legata à domino relicta ipſo iure debebuntur, & prius ſol-

 uentur,

uentur,quàm quæ à ſeruo ſunt relicta:in l.autem Iulianus, legata à patre relicta ex illa parte edicti præſtantur SI QVIS OMISSA. Quãuis enim pater ab inteſtato non poſſideat,ſed ex filiæ ſubſtitutione, ſimile tamen aliquid facit omittenti ex teſtamento & poſſidéti ab inteſtato qui ſpreta propria inſtitutione, ex aliena ſubſtitutione contra teſtatoris volútatem poſſidet. Quod cùm dolo faciat compendij & lucri cauſa, ſententia edicti tenetur: nam verbis non tenetur. Cùm igitur in d.l.Iulianus. patris legata ipſo iure non debeantur, filiæ debeantur, horum priùs ratio habebitur,ſi Falcidia interueniat.

A*It Paulus:* Si debitori liberatio legata ſit,quamuis ſoluendo non ſit, totum legatum computatur: licet nomen hoc non augeat hæreditatem, niſi ex euentu. Igitur ſi Falcidia locum habeat, hoc plus videbitur legatum, quod huic legatum eſt. Cætera quoque legata minuentur per hoc, & ipſum hoc per alia: capere enim videtur eò, ꝗ liberatur. Sed ſi alij hoc nomen legetur, nullũ legatum erit, nec cæteris contribuetur.

GOVEANVS.

1. *Legatum eſt vtile liberationis debitori, qui ſoluendo non eſt.*
2. *Inutile eſt legatum, vndè nullam conſequi poteſt vtilitatem legatarius.*
3. *Id, quod naturâ debetur hæreditati, hæreditatem auget.*

GOVEANVS.

Debitori, qui ſoluendo non eſt, legata libera- 1
tione, legatum vtile eſt: quod enim ad ipſum attinet, locuples intelligitur. l. quærebatur. infrà. eod. Et per conſequens in ratione legis Falcidiæ computatur, hoc eſt, minuit cætera legata, & ipſum per alia quoque minuitur. Quod ſi alij nomen non idoneum legetur, tantum eo nomine inducet hæres: quantum exigi poterit. l. pretia. 2
§. j. infra eo. Si exigi nihil poterit, inutile legatum eſt, vndè nullam vtilitatem conſequatur legatarius. Víxque adeò eſt vt legatum dici poſſit, cùm legatum ſit. Verùm ex euentu & hoc quoque nomen hæreditatem auget. l. cum quo de peculio. infrà eod. Ità & quod naturâ debetur hæreditati, 3
eam ex euentu auget. l. j. §. id, quod naturâ. ſupra eod. Poteſt & nomen hoc vendi, & quod ex venditione redigitur, in legato eſſe intelligitur, d. l. quærebatur.

XXIII. *Scæuola libro quintodecimo Quæſtionum.*

SI fundus mihi legetur, & via: in Falcidiæ ratione, ſi tantum ſit in via, quantò amplius eſt in Falcidia, integer fundus capietur, & via peribit. Sed ſi via legetur, nec ſoluendo ſit hæreditas, non debebitur. Videndum etiam, ſi fundo & via legato, minus ex vtroque deſideretur, quàm ſit viæ pretium. Et poteſt coacta ratione dici, non

tantùm fundum ſolidum capi,ſed etiam vt doli exceptio tantum ſarciat, quantum deeſt: ne plus habeat, quàm Falcidia deſiderat: vt tunc ſolùm via intercidat, quoties plus Falcidia deſiderat, quàm eſt viæ pretium.

SVMMARIVM.

1. *fundo pro parte Via acquiri non poteſt.*
2. *Via non recipit diuiſionem.*
3. *Via prædij ſeruitus eſt.*
4. *Explicantur verba textus.*

GOVEANVS.

1 Si fundus legetur, & via ad fundum, interueniente Falcidia, viæ legatum intercidere videtur, cùm fundo pro parte acquiri via non poſſit. l. pro parte. de ſeruit. Verùm vt viæ legatum conſeruetur, ſi tantum in viæ pretio eſt, quantum Falcidia fundi & viæ deſiderat, vtraque Falcidia in via ſeruatur, & ſolidum fundum capit legatarius. Cùm autem plus in pretio viæ eſt, quàm in Falcidia fundi & viæ, & fundum ſolidum capit legatarius, & quod amplius in via eſt hæres ſar-
2 cit per doli exceptionem. Nam via non recipit diuiſionem. Quod ſi viæ pretium non ſufficiat compenſationi, hoc eſt, ſi minus in via ſit, quàm in Falcidia fundi & viæ, tùm neceſſariò via perit: cùm partem fundi apud hæredem relinqui ſit neceſſe, & via, vti in principio diximus, pro parte fundo acquiri nõ poſſit. Quæ ſententia eſt l. Plautius. §. vlt. infrà eod. Cùm autem hæreditas ſol-

uendo

uẽdo non eſt, neque fundus præſtari poteſt, ipſo
iure non debetur via, quæ prædij ſeruitus eſt. l. j. 3
commu. præd. Principium igitur legis huius ſic
legendum exiſtimo, SI FVNDVS MIHI LE- 4
GETVR, ET VIA, IN FALCIDIÆ RATIONE, SI TANTVM SIT IN VIA, QVANTVM EST IN FALCIDIA FVNDI ET VIÆ, INTEGER FVNDVS CAPIETVR, NEC VIA PERIBIT, &c. Si enim cùm demum via perit, cùm minus eſt in via, quã in Falcidia fundi & viæ, ſi tantum in via ſit, quantum in falcidia fundi & vię, via non peribit: hoc enim caſu nulla pars fundi remanet apud hæredẽ. Niſi autem fundi pars apud hæredem remaneat, via non perit. Neque veriſimile eſt omiſſum hũc caſum eſſe à Scæuola, cùm tantum eſt in via, quãtum in Falcidia fundi & viæ. Itaque Accurſ. verba illa QVANTO AMPLIVS, cogitur interpretari, nec plus, nec minus: quod aliud nihil eſt quàm, Tantundem. Et verò in veteribus Codicibus & Pãdectis Florent. legitur QVANTVM, non QVANTO. Vndè conijci poteſt, dictionem AMPLIVS interpretis eſſe, & in contextum irrepſiſſe.

XXIIII. Paulus libro xiij. Reſponſorum.

PAulus reſpondit, Falcidiæ legis rationem (ſi haberi opporteat) ità habendam, ac ſi eæ res, quæ ab hærede ſubtractæ ſunt, in hæreditate relictæ nõ fuiſſent. Idem reſpondit, partus ancillarum

antè diem fideicommiſſi editos, ad hæredes eius, qui rogatꝰ eſt, pertinere: eóſque in quartam & quartæ fructus computandos, ſi de lege Falcidia quæſtio intercedat. Idem reſpōdit, fructus ex propria re hæredis, quæ legata eſt, poſt diē fideicommiſſi cedentem perceptos, & ſi non ſint reſtituendi fideicommiſſario, hæredi in quartam imputari non ſolere.

SVMMARIVM.

1. *Legis huius tres Sententiæ.*
2. *Quarta quæ hæredi aufertur, fiſco applicatur.*
3. *Fœtus non eſt pars matris.*
4. *Sunt qui ancillas in id habent, vt pariant.*
5. *Dies & conditio inſunt fideicōmiſſo, cùm quis poſt mortem ſuam rogatur reſtituere rem aliquam.*
6. *Vndè legatarius antè hæredem decedens nihil ad hæredem tranſmittit.*
7. *Fructus & partus percepti poſt diem fideicommiſſi, in quartam non imputantur.*
8. *Ad eorum fructuum reſtitutionem tenetur hæres, quos percepit poſt moram, ſecus in perceptis antè moram.*

GOVEANVS.

1 Lex hæc tribus ſententiis continetur. Prima eſt, res ab hærede ſubtractas in Falcidiam non imputari: quod hanc vim habet, vt neque de his rebus Falcidia detrahatur, neque reliqua legata per

per eas minuatur: quam pœnam hæres fert fraudulenti conſilij. l. beneficio. infrà eod. Quã eandem pœnam patitur, ſi pertinaciter contendat, non eſſe rem hæreditariam. l. hæreditatum. §. vlt. infrà eod. Quarta autem, quæ hæredi aufertur, fiſco applicatur. l. reſcriptũ. de iis, quib. vt indig. 2

Sentẽtia ſecunda huiuſmodi eſt, Si hæres rogetur hæreditatem reſtituere poſt mortem ſuã, partus ancillarum antè diem fideicommiſſi editi, in fideicommiſſum non veniunt, quemadmodum neque fructus antè fideicõmiſſi diem percepti. Neque enim matris pars fœtus eſt. Neque 3
refert rogetur hæres ancillas, an hæreditatem reſtituere poſt mortem, vel ſimpliciter, vel hoc modo, SINE REDITIBVS, vel, EXCEPTIS REDITIBVS. l. Paulus. de vſuris. Neutro enim caſu partus in fideicommiſſum veniunt, niſi fortè qui gregem ſupplent ancillarum. Sic enim intelligendam arbitror l. deducta. §. hæreditatem. ad Treb. Sunt enim qui ancillas in id etiam ha- 4
beant, vt pariãt. Quemadmodum porrò fructus pendente conditione percepti, ac proindè ex teſtatoris voluntate, ità & partus ancillarum in quartam imputabuntur. Neq; enim tãtùm dies, 5
ſed & conditio fideicommiſſo ineſt, cùm quis poſt mortem ſuam rogatur hæreditatem vel rẽ vnam aliquam reſtituere. l. j. & l. hæres meus. de conditio. & demonſtr. Itaque ſi legatarius antè 6
hæredem decedat, nihil ad hęredem tranſmittit.

Quæro, quid dicendum ſit de partubus editis poſt diem fideicommiſſi cedentem? Et reſpondeo, neq; partus, neque fructus perceptos poſt diem

diem fideicommiſſi cedentem ex volũtate percipi teſtatoris: itaque in quartam non eſſe imputandos: lucro tamen cedere hæredis, ſi morã fideicommiſſo non fecerit. l. mulier. ad Trebel. Pòſt moram autem, vel pòſt litem conteſtatam perceptos fructus & partus editos reſtitui oportere. d. l. Paulus. de vſur. & l. quæſitum. §. vlt. de leg. j. De quo ſcribemus ad l. Diui. infrà eod.

Quæro de partubus editis & fructibus perceptis poſt diem fideicommiſſi cedentem, ſed antè moram factam: Exempli cauſa, ſi propter legem Falcidiam hæres præſtationem diſtulerit? Et reſpondeo, eos quoque partus & fructus ad hæredem videri pertinere. l. in fideicommiſſi. de vſuris.

Tertia ac poſtrema legis ſententia huiuſmodi eſt: Fructus percepti ab hærede ex re propria hæredis legata ità demum in quartam imputantur hæredi, ſi ad eorum reſtitutionem hæres te-
8 netur: ad eorum autem dumtaxat fructuum reſtitutionem tenetur, quos percepit poſt moram. d. l. quæſitum. l. j. & vlt. C. de vſu. & fru. leg. Percepti namque antè moram, quamuis poſt diem fideicommiſſi cedentem, reſtitui non debent. Fructus autẽ percepti ex re teſtatoris legata, in quartam imputantur, etiam qui reſtitui non debent: vt hæc differentia ſit inter fructus perceptos ex re teſtatoris, & ex re hęredis legata. Quare legendum puto SI NON, vbi legitur, ET SI NON SINT.

XXV. Sca

XXV. Scæuola libro quarto Reſponſorum.

MAritum ſuum & filium communem æquis partibus hæredes inſtituit. Quæſitum eſt, an in ratione legis Falcidiæ imputandum ſit marito, quod ad eum ex eadem hæreditate per filium peruenit. Reſpondi, ſi ex inſtitutione filij tantum retineat, quantum ad Falcidiam ſatis ſit, nihil quartæ nomine deducendum.

SVMMARIVM.

1. *Ex cauſa legati, quod per filium patri acquiritur, legatarijs non proficit.*
2. *Pater quartam retinet ex perſona filij, vbi portio filij exhauſta eſt.*

GOVEANVS.

Portio, quæ ex aditione filij ad patrem cohæredem peruenit, patris legata auget, ac ſi pater ex vtraque portione hæres eſſet inſtitutus. Ex cauſa verò legati vel fideicommiſſi, quod per filium patri acquiritur, non proficit legatariis. Nam neq; legata ipſi patri relicta legatariis proficiunt. l. Neſennius. ſuprà eod. Quod ait Iureconſ. PER FILIVM PERVENIT, intelligendum eſt, ſuprà quartam portionis filij. l. ſi pupillus. §. ſi ego. ſuprà eo. Si enim filij portio exhauſta ſit, ex perſona filij quartam pater retinebit, quamuis in portione ſua quadrantem habeat totius patrimonij

Ait

legatarius, qui legatum ſua auctoritate non occupauit, neq; ſibi ius dixit. l. j. quor. legat. Poteſt etiam hæres vindicare partẽ lineæ, quæ propter legis Falcidiæ rationẽ apud eum remanere debẽt: cùm ea portio legis poteſtate in hæreditate
2 remanſerit. l. pen. C. ad legem. Falcid. Hæreditas namque res ſingulas hæreditarias hæredis facit. l. vt legatum. de leg. ij. easque petitione hæreditatis hæres vindicat. l. regulariter. de petit. hær. An idem dici poſſit in legato quod ex pluribus corporibus non conſtat, dubito. Et magis eſt, vt
3 & eius legati hæres partem vindicet. Nam & incertæ partis ratione vindicatio datur. l. quæ de tota. §. incertæ. de rei vind. Quæ gemmæ, qui lapilli, quæ margaritæ appellẽtur, docet Iureconſultus in l. & ſi non. de auro & arg. leg.

AIt *Scæuola:* Quæſitum eſt, an pretiũ ſtatuarum Falcidiam pati debeat? Reſpondi, debere.

SVMMARIVM.

1. *An pretium Statuarum ad falcidiam ſit reuocandum.*
2. *Ratio dubitationis.*

GOVEANVS.

Teſtator in municipio ſtatuas ſibi poni iuſſe-
1 rat. Quæſitum eſt, nûm pretium ſtatuarũ ad Falcidiam reuocandum eſſet? Nam de ipſis ſtatuis detrahi non poſſe conſtabat. l. ſi is, qui quadrin-
2 genta. §. quędã legata. infrà eo. Dubitationis ratio illa erat, quod hæ ſtatuæ in honorem teſtatoris

toris poni iuſſæ eſſent. Verùm placuit & pretium harum ſtatuarum ad Falcidiam pertinere, quemadmodum & pecuniam, quæ ad monumentum relinquitur. l. j. §. vlt. ſupra. eod. Municipio ſtatuas legatas ex eo intelligi poteſt, quòd ſi hæredes ſtatuas non poſuerint, vſuras reip. vſq; ad tertiam centeſimæ pendunt. l. cùm quidam. §. vlt. de vſur.

XXVII. Idem libro ſexto Reſponſorum.

SEius & Agerius ſi intrà diem trigeſimum mortis meæ reipublicæ noſtræ cauerint, contentos ſe futuros tot aureis, legis Falcidiæ beneficio omiſſo: hæredes mihi ſunto: quos inuicem ſubſtituo. Quòd ſi volũtati meæ non conſenſerint, exhæredes ſunto. Quæſitum eſt, an hæredes inſtituti hæreditatem adire poſſint, ſi cõditioni parere nolint, cùm habeant ſubſtitutos eadem conditione præſcripta. Reſpondit, Seium & Agerium primo loco inſtitutos perindè adire poſſe, ac ſi ea cõditio, quæ fraudis cauſa adſcripta eſt, adſcripta non eſſet.

SVMMARIVM.

1. *Conditio in fraudem legis appoſita, pro non appoſita habetur.*
2. *Exhæredari etiã dicitur quilibet hæres inſtitutus.*

GOVEANVS.

Conditio in legis fraudem appoſita, pro non appoſita habetur, & à Prætore remittitur. l. hoc 1

modo.de condit.& demon. Quare ſi teſtator ſub hac conditione hæredes inſtituat, ſi cauerint ſe Falcidiæ beneficio non vſuros, purè intelliguntur inſtituti: neque eorum aditionem remorabitur conditio: quamuis teſtator eis dederit ſubſtitutos ſub eadem conditione, qui fortaſſe ea conditione hæreditatem adire non dubitarent.

2 *Ait Iureconſ.* Exhæredes ſunto.) Exhæredari non ſolùm liberi dicuntur, verùm & quiuis hæres inſtitutus. Neque eſt quod indè Accurſius colligat, Seium & Agerium filios fuiſſe teſtatoris.

Quæro, ſi hæredes legatariis caueant legis Falcidiæ beneficio non vſuros, an propterea ſolida legata præſtent? Et de quæſtione hac diximus ad l.quod bonis.§.j.ſuprà eod.

XXVIII. *Mæcianus libro primo Fideicommiſſorum.*

Pater quoque in legatis, quæ filius ei dedit, alio hærede inſtituto legis Falcidiæ rationem patitur.

SVMMARIVM.

1. *In ratione legis falcidiæ coniunctioni nihil tribuitur.*
2. *Fauor hæredis inſtituti, in teſtatorem ipſum redundat.*
3. *An pater de inofficioſo filij teſtamēto dicere poßit?*

GOVEANVS.

In ratione legis Falcidiæ coniunctioni & neceſſitudini nihil tribuitur. Itaque de legatis, quæ filius

filius emancipatus, vel qui de peculio caſtrenſi teſtabatur, patri reliquit, Falcidia detrahetur. Fauor enim hæredis inſtituti in teſtatorem ip- 2
ſum redundat, vti ſæpe diximus.

Quæro; ſi minus legitima portione in legato 3
patris ſit, nùm de inofficioſo filij teſtamento dicere pater poſſit? Et conſtat poſſe. l. pater filium. de inoffic. teſtam. niſi filij iudicium agnouerit. In legatis præſtandis petita bonorum poſſeſſione contra tabulas; & iis, quæ à patrono relinquuntur ex debita portione inſtituto habetur coniunctionis ratio: verùm vtrobique intrà Falcidiam. de quo plura ad l. ex aſſe.

XXIX. *Paulus lib. ij. Fideicommiſſorum.*

SI à me tibi fideicommiſſum vel legatum eſt, túmque id poſt tempus rogatus ſis mihi reſtituere, non puto hoc imputandum eſſe in Falcidiam: quia incipio poſteà quaſi fideicommiſſarius id recipere.

SVMMARIVM.

1. *Quæ ex fideicommiſſi cauſa capiuntur, extrà quartam eſſe conſtat.*
2. *Dolo peti videtur, quod reſtitui ſtatim opportet.*

GOVEANVS.

Si legatarius poſt tempus legatum hæredi reſtituere rogetur hæredi, in quartam id non im- 1
putatur quod quaſi fideicommiſſarius poſt tempus recipit. Quæ enim ex fideicommiſſi cauſa

capiuntur, extrà quartam eſſe conſtat. Quòd ſi legatarius rogetur legatum hæredi ſtatim reſtituere, magis eſt vt fideicommiſſum id in quartam hæredi imputetur, à cuius petitione ſummoueri legatarius exceptione poteſt l. nec inter-
2 eſt. l. ex aſſe. infrà eod. Dolo enim peti videtur, quod reſtitui ſtatim oporteret.

XXX. Matianus lib. viij. Fideicommiſſorum.

IN ratione legis Falcidiæ mortes ſeruorum, cæterorúmque animalium, furta, rapinæ, incendia, ruinæ, naufragia, vis hoſtium, prędonum, latronum, debitorum facta peiora nomina, in ſumma quodcumque damnum, ſi modò culpa legatarij careant, hęredi pereunt: quemadmodum ad hæredis lucrum pertinent fructus, partus ancillarum, & quæ per ſeruos acquiſita ſunt, vt ſtipulationes, rerum traditiones, legata, hęreditatésve his datæ, cætereęque donationes, item ſeruitutes, quibus liberata prędia pretioſiora fierēt, actionésque acquiſitę, vt furti, damni iniurię, ſimilésque: quorum nihil in rationem legis Falcidiæ cadit.

SVMMARIVM.

1. Lucrum & damnum ad hæredem, adita hæreditate pertinet.

2. Hære

2. *Hæreditas quandocumque adita, ex die mortis teſtatoris adita cenſetur.*

GOVEANVS.

1 Quicquid adita hæreditate damni lucríve contingit, ad vnum hæredem pertinere in dubium non venit. Idem dicendum ſi antè aditam hæreditatem quid eorum eueniat: quandocumque enim adita hæreditas, ex die mortis teſtatoris adita cenſetur. l. omnia. de reg. iur. l. hæres. de acquir. hær. 2

Ait Iureconſ. MORTES SERVORVM.) Excipiendi ſunt, quibus teſtator libertatem dedit, vel quos tàm graui affectos valetudine reliquit, vt certum eſſet morituros, vel qui ob dominum non defenſum capite puniti ſunt. l. in ratione. §. ſi ſeruus teſtamento. ſuprà eod. Neque refert purè an ſub conditione libertas data ſit, ſi quandoque impleatur conditio, hoc eſt, etiam poſt mortem ſerui. d. l. in ratione. §. j.

Ait Iureconſ. VT FVRTI, DAMNI INIVRIÆ.) Acquiſitæ per ſeruos hæreditarios. Exempli cauſa, Res peculiaris ſerui hæreditarij ſublata furto eſt, aut in ea ſeruo damnum iniuria datum eſt. Sic enim locum hunc intelligendum puto.

A*It Marianus*: Porrò diligenter animaduertendum eſt, ne quod dicitur, damna poſt mortem teſtatoris illata ad ſolum hęredem reſpicere: vſque-

quaque & ſine vlla diſtinctione recipiatur. Quod enim remora lege Falcidia in toto iuris foret, hoc idem foret & in ea parte, quæ lege Falcidia conſtitueretur. Hùc enim attinet damna poſteà facta non deduci, ne amota portio legatis fideíuecommiſſis detrahatur. Verum eſt autem iis ſolis, quę pondere, numeró, menſuráve conſtant, nec damno poſteà incidente, ex portione, quę fieri ſolet ad æſtimationem eorum bonorum, quę mortis tempore fuerint, quicquam detrahi. Certis verò corporibus ex his ipſis ità relictis, Pecuniam, quam in illa arca: vinum, quod in illis doliis: pondus argenti, quod in illis horreis habeo: Si non culpa hęredis deperierunt, vel detęriora ſunt facta: proculdubio aut nihil debebitur, aut eorum, quæ extabunt, qualia erunt, ea portio debebitur, quę per legem Falcidiam efficiatur ex æſtimatione bonorum, quę mortis teſtatoris tempore fuerint. Incertę autem res relictę diſtinctionem recipiunt. Nam ſi ex ſuis rebus incertam rem teſtator reliquiſſet, veluti argentum, quod elegerit. Et omne argentũ teſtatoris deperiſſet, admiſſa lege Falcidia portio eius quan-

titatis

titatis ſumetur, quæ fuit in bonis eo tẽpore, quo teſtator deceſſit: nec ad diminuendam eam quicquam damna poſteà incidentia proficient: res tamen, quæ interierint, pro nulla parte, ac ne æſtimatio quidem debebitur, non magis, quàm ſi omnes res per ſpeciem enumeratę relictæ eſſent.

SVMMARIVM.

1. *Damna poſt mortem teſtatoris antè hæreditatem aditam illata, non reſpiciunt ſolum hæredem.*
2. *Legato argenti pondere, legatum debetur, quamuis omne argentum teſtatoris intereat: & quare.*
3. *Idem in ijs quæ conſtant numero, pondere, & menſura.*
4. *Veteres in horreis partem pretioſiſſimam bonorum reponebant.*

GOVEANVS.

Damna poſt mortem teſtatoris antè aditam hæreditatem illata, non vtique ad ſolum hæredem reſpiciunt. Si enim ſpecies legata eſt, vt Stichus, ſine culpa hæredis mortuo Sticho, nihil eo nomine præſtatur. Idem dicendum, ſi ex rebus certis incerta legata ſit, hoc modo, TITIO LEGO ARGENTVM, QVOD ELEGERIT. Si enim omne argentum teſtatoris perierit nulla hæredis culpa, nihil debetur. Quin ne argenti quidẽ, quod periit, æſtimatio debebitur, non magis, quàm ſi omne argentum in ſpecie teſtator legaſſet, hoc modo, illam LANCEM, 1

antè diem fideicommiſſi editos, ad hæredes eius, qui rogat' eſt, pertinere: eóſque in quartam & quartæ fructus computandos, ſi de lege Falcidia quæſtio intercedat. Idem reſpõdit, fructus ex propria re hæredis, quæ legata eſt, poſt diẽ fideicommiſſi cedentem perceptos, & ſi non ſint reſtituendi fideicommiſſario, hæredi in quartam imputari non ſolere.

SVMMARIVM.

1. *Legis huius tres Sententiæ.*
2. *Quarta quæ hæredi aufertur, fiſco applicatur.*
3. *Fœtus non eſt pars matris.*
4. *Sunt qui ancillas in id habent, vt pariant.*
5. *Dies & conditio inſunt fideicõmiſſo, cùm quis poſt mortem ſuam rogatur reſtituere rem aliquam.*
6. *Vndè legatarius antè hæredem decedens nihil ad hæredem tranſmittit.*
7. *Fructus & partus percepti poſt diem fideicommiſſi, in quartam non imputantur.*
8. *Ad eorum fructuum reſtitutionem tenetur hæres, quos percepit poſt moram, ſecus in perceptis antè moram.*

GOVEANVS.

1 Lex hæc tribus ſententiis continetur. Prima eſt, res ab hærede ſubtractas in Falcidiam non imputari: quod hanc vim habet, vt neque de his rebus Falcidia detrahatur, neque reliqua legata per

per eas minuatur: quam pœnam hæres fert fraudulenti conſilij. l. beneficio. infrà eod. Quã eandem pœnam patitur, ſi pertinaciter contendat, non eſſe rem hæreditariam. l. hæreditatum. §. vlt. infrà eod. Quarta autem, quæ hæredi aufertur, 2
fiſco applicatur. l. reſcriptũ. de iis, quib. vt indig.

Sententia ſecunda huiuſmodi eſt, Si hæres rogetur hæreditatem reſtituere poſt mortem ſuã, partus ancillarum antè diem fideicommiſſi editi, in fideicommiſſum non veniunt, quemadmodum neque fructus antè fideicómiſſi diem percepti. Neque enim matris pars fœtus eſt. Neque 3
refert rogetur hæres ancillas, an hæreditatem reſtituere poſt mortem, vel ſimpliciter, vel hoc modo, SINE REDITIBVS, vel, EXCEPTIS REDITIBVS. l. Paulus. de vſuris. Neutro enim caſu partus in fideicommiſſum veniunt, niſi fortè qui gregem ſupplent ancillarum. Sic enim intelligendam arbitror l. deducta. §. hæreditatem. ad Treb. Sunt enim qui ancillas in id etiam ha- 4
beant, vt pariãt. Quemadmodum porrò fructus pendente conditione percepti, ac proindè ex teſtatoris voluntate, ità & partus ancillarum in quartam imputabuntur. Neq; enim tãtùm dies, 5
ſed & conditio fideicommiſſo ineſt, cùm quis poſt mortem ſuam rogatur hæreditatem vel rẽ vnam aliquam reſtituere. l. j. & l. hæres meus. de conditio. & demonſtr. Itaque ſi legatarius antè 6
hæredem decedat, nihil ad hęredem tranſmittit.

Quæro, quid dicendum ſit de partubus editis poſt diem fideicommiſſi cedentem? Et reſpondeo, neq; partus, neque fructus perceptos poſt diem

diem fideicommiſſi cedentem ex volũtate percipi teſtatoris: itaque in quartam non eſſe imputandos: lucro tamen cedere hæredis, ſi morã fideicommiſſo non fecerit. l. mulier. ad Trebel. Pòſt moram autem, vel pòſt litem conteſtatam perceptos fructus & partus editos reſtitui oportere. d. l. Paulus. de vſur. & l. quæſitum. §. vlt. de leg. j. De quo ſcribemus ad l. Diui. infrà eod.

Quæro de partubus editis & fructibus perceptis poſt diem fideicommiſſi cedentem, ſed antè moram factam: Exempli cauſa, ſi propter legem Falcidiam hæres præſtationem diſtulerit? Et reſpondeo, eos quoque partus & fructus ad hæredem videri pertinere. l. in fideicommiſſi. de vſuris.

Tertia ac poſtrema legis ſententia huiuſmodi eſt: Fructus percepti ab hærede ex re propria hæredis legata ità demum in quartam imputantur hæredi, ſi ad eorum reſtitutionem hæres te-
8 netur: ad eorum autem dumtaxat fructuum reſtitutionem tenetur, quos percepit poſt moram. d. l. quæſitum. l. j. & vlt. C. de vſu. & fru. leg. Percepti namque antè moram, quamuis poſt diem fideicommiſſi cedentem, reſtitui non debent. Fructus autẽ percepti ex re teſtatoris legata, in quartam imputantur, etiam qui reſtitui non debent: vt hæc differentia ſit inter fructus perceptos ex re teſtatoris, & ex re hęredis legata. Quare legendum puto SI NON, vbi legitur, ET SI NON SINT.

XXV. Scæuola libro quarto Reſponſorum.

MAritum ſuum & filium communem æquis partibus hæredes inſtituit. Quæſitum eſt, an in ratione legis Falcidiæ imputandum ſit marito, quod ad eum ex eadem hæreditate per filium peruenit. Reſpondi, ſi ex inſtitutione filij tantum retineat, quantum ad Falcidiam ſatis ſit, nihil quartæ nomine deducendum.

SVMMARIVM.

1. *Ex cauſa legati, quod per filium patri acquiritur, legatarijs non proficit.*
2. *Pater quartam retinet ex perſona filij, vbi portio filij exhauſta eſt.*

GOVEANVS.

Portio, quæ ex aditione filij ad patrem cohęredem peruenit, patris legata auget, ac ſi pater ex vtraque portione hæres eſſet inſtitutus. Ex cauſa verò legati vel fideicommiſſi, quod per filium patri acquiritur, non proficit legatariis. Nam neq; legata ipſi patri relicta legatariis proficiunt. l. Neſennius. ſuprà eod. Quod ait Iureconſ. PER FILIVM PERVENIT, intelligendum eſt, ſuprà quartam portionis filij. l. ſi pupillus. §. ſi ego. ſuprà eo. Si enim filij portio exhauſta ſit, ex perſona filij quartam pater retinebit, quamuis in portione ſua quadrantem habeat totiu s patrimonij 1 2

Ait

A*It Scæuola:* A liberto, cui fundum legauerat, per fideicommiſſum Seiæ annua decem dedit. Quęſitum eſt, ſi lex Falcidia liberti legatum minuit, an Seiæ quoque annuum fideicommiſſum minutum videatur, cùm reditus largiatur annuam pręſtationem? Reſpondi, ſecundum ea, quæ proponerentur, non videri minutum, niſi alia mens teſtatoris probetur.

SVMMARIVM.

1. *Quæſitum circà §.*
2. *Obiectionis ſolutio.*

GOVEANVS.

Iureconſ. in l. liberto § à liberto. de ann. leg. A liberto (ait) cui fundum legauerat ferentē annua LX. per fideicommiſſum dederat Pamphilæ
1 annua dena. Quæſitum eſt, ſi lex Falcidia liberto legatum minuat, an Pamphilæ quoque annuum fideicommiſſum minutum videatur: cùm ex reditu legata ſint: qui largitur, etiam ſi Falcidia partem dimidiā fundi abſtulerit, annuam Pamphilæ præſtationem. Reſpōdi, ſecundum ea, quę proponerentur, non videri minutum, niſi alia
2 mens teſtatoris probaretur. Neque obſtat l. pœnales. §. vlti. infrà eod. Vbi de ipſis viginti legatis, quindecim per fideicommiſſum relinquuntur: In propoſito autem, de reditu fundi legati annuum fideicommiſſum datur. Verùm de ſen-

tentia

tentia §.vlt.l.pœnales,plura ſuo tempore.

Quid ergo,ſi reditus portionis fundi,quæ detracta Falcidia ſupereſt, fideicommiſſo non ſufficiat? Et puto, ſi portio ea quinque tātùm ferat, non amplius legatarium præſtaturum: ſi decem ferat,ipſa omnino præſtaturum.l.cùm pater.§.ſi pars.de leg.ij. Dena nāq; in alimēta legata ſunt.

XXVI. Idem libro quinto Reſponſorum.

LIneam margaritarū trigintaquinq; legauit, quę linea apud legatarium fuerat mortis tempore. Quęro, an ea linea hęredi reſtitui debeat propter legē Falcidiam? Reſpōdit, poſſe hæredē cōſequi,vt ei reſtituatur: ac ſi malit, poſſe vendicare partē in ea linea,quæ propter legis Falcidiæ rationē debet remanere.

SVMMARIVM.

1. *Interdicto (Quod legatorum) non tenetur legatarius,qui legatum ſua authoritate non occupauit.*
2. *Hæreditas res ſingulas hæreditarias facit hæredis.*
3. *Vindicatio datur etiam ratione partis incertæ.*

GOVEANVS.

Linea margaritarum legata eſt,ea apud legatarium tempore mortis teſtatoris fuerat: poteſt hæres conſequi per arbitrum Falcidiæ, vt ſibi linea reſtituatur,hoc eſt,lineæ poſſeſſionem repetere poteſt,l.hæres.ad Trebell. Nam interdicto 1
QVOD LEGATORVM, non videtur teneri lega

legatarius, qui legatum ſua auctoritate non occupauit, neq; ſibi ius dixit. l. j. quor. legat. Poteſt etiam hæres vindicare partē lineæ, quæ propter legis Falcidiæ rationē apud eum remanere debet: cùm ea portio legis poteſtate in hæreditate
2 remanſerit. l. pen. C. ad legem. Falcid. Hæreditas namque res ſingulas hæreditarias hæredis facit. l. vt legatum. de leg. ij. easque petitione hæreditatis hæres vindicat. l. regulariter. de petit. hær. An idem dici poſſit in legato quod ex pluribus corporibus non conſtat, dubito. Et magis eſt, vt
3 & eius legati hæres partem vindicet. Nam & incertæ partis ratione vindicatio datur. l. quæ de tota. §. incertæ. de rei vind. Quæ gemmæ, qui lapilli, quæ margaritæ appellētur, docet Iureconſultus in l. & ſi non. de auro & arg. leg.

AIt *Scæuola:* Quæſitum eſt, an pretiū ſtatuarum Falcidiam pati debeat? Reſpondi, debere.

SVMMARIVM.

1. *An pretium Statuarum ad falcidiam ſit reuocandum.*
2. *Ratio dubitationis.*

GOVEANVS.

Teſtator in municipio ſtatuas ſibi poni iuſſe-
1 rat. Quæſitum eſt, nûm pretium ſtatuarū ad Falcidiam reuocandum eſſet? Nam de ipſis ſtatuis detrahi non poſſe conſtabat. l. ſi is, qui quadrin-
2 genta. §. quędā legata. infrà eo. Dubitationis ratio illa erat, quod hæ ſtatuæ in honorem teſtatoris

toris poni iuſſæ eſſent. Verùm placuit & pretium harum ſtatuarum ad Falcidiam pertinere, quemadmodum & pecuniam, quæ ad monumentum relinquitur. l. j. §. vlt. ſupra. eod. Municipio ſtatuas legatas ex eo intelligi poteſt, quòd ſi hæredes ſtatuas non poſuerint, vſuras reip. vſq; ad tertiam centeſimæ pendunt. l. cùm quidam. §. vlt, de vſur.

XXVII. Idem libro ſexto Reſponſorum.

SEius & Agerius ſi intrà diem trigeſimum mortis meæ reipublicæ noſtræ cauerint, contentos ſe futuros tot aureis, legis Falcidiæ beneficio omiſſo: hæredes mihi ſunto: quos inuicem ſubſtituo. Quòd ſi volũtati meæ non conſenſerint, exhæredes ſunto. Quæſitum eſt, an hæredes inſtituti hæreditatem adire poſſint, ſi cõditioni parere nolint, cùm habeant ſubſtitutos eadem conditione præſcripta. Reſpondit, Seium & Agerium primo loco inſtitutos perindè adire poſſe, ac ſi ea cõditio, quæ fraudis cauſa adſcripta eſt, adſcripta non eſſet.

SVMMARIVM.

1. *Conditio in fraudem legis appoſita, pro non appoſita habetur.*
2. *Exhæredari etiã dicitur quilibet hæres inſtitutus.*

GOVEANVS.

Conditio in legis fraudem appoſita, pro non appoſita habetur, & à Prætore remittitur. l. hoc 1

Q q modo.

modo.de condit.& demon. Quare ſi teſtator ſub hac conditione hæredes inſtituat, ſi cauerint ſe Falcidiæ beneficio non vſuros, purè intelliguntur inſtituti: neque eorum aditionem remorabitur conditio: quamuis teſtator eis dederit ſubſtitutos ſub eadem conditione, qui fortaſſe ea conditione hæreditatem adire non dubitarent.

2 *Ait Iureconſ.* Exhæredes ſunto.) Exhæredari non ſolùm liberi dicuntur, verùm & quiuis hæres inſtitutus. Neque eſt quod indè Accurſius colligat, Seium & Agerium filios fuiſſe teſtatoris.

Quæro, ſi hæredes legatariis caueant legis Falcidiæ beneficio non vſuros, an propterea ſolida legata præſtent? Et de quæſtione hac diximus ad l.quod bonis.§.j.ſuprà eod.

XXVIII. *Matianus libro primo Fideicommiſſorum.*

PAter quoque in legatis, quæ filius ei dedit, alio hærede inſtituto legis Falcidiæ rationem patitur.

SVMMARIVM.

1. *In ratione legis falcidiæ coniunctioni nihil tribuitur.*
2. *Fauor hæredis inſtituti, in teſtatorem ipſum redundat.*
3. *An pater de inofficioſo filij teſtamēto dicere poßit?*

GOVEANVS.

In ratione legis Falcidiæ coniunctioni & neceſſitudini nihil tribuitur. Itaque de legatis, quæ filius

filius emancipatus, vel qui de peculio caſtrenſi teſtabatur, patri reliquit, Falcidia detrahetur. Fauor enim hæredis inſtituti in teſtatorem ip- 2
ſum redundat, vti ſæpe diximus.

Quæro; ſi minus legitima portione in legato 3
patris ſit, nûm de inofficioſo filij teſtamento dicere pater poſſit? Et conſtat poſſe. l. pater filium, de inoffic. teſtam. niſi filij iudicium agnouerit. In legatis præſtandis petita bonorum poſſeſſione contra tabulas; & iis, quæ à patrono relinquuntur ex debita portione inſtituto habetur coniunctionis ratio: verùm vtrobique intrà Falcidiam. de quo plura ad l. ex aſſe.

XXIX. *Paulus lib. ij. Fideicommiſſorum.*

SI à me tibi fideicommiſſum vel legatum eſt, túmque id poſt tempus rogatus ſis mihi reſtituere, non puto hoc imputandum eſſe in Falcidiam: quia incipio poſteà quaſi fideicommiſſarius id recipere.

SVMMARIVM.

1. *Quæ ex fideicommiſſi cauſa capiuntur, extrà quartam eſſe conſtat.*
2. *Dolo peti videtur, quod reſtitui ſtatim opportet.*

GOVEANVS.

Si legatarius poſt tempus legatum hæredi reſtituere rogetur hæredi, in quartam id non im- 1
putatur quod quaſi fideicommiſſarius poſt tempus recipit. Quæ enim ex fideicommiſſi cauſa

capiuntur, extrà quartam eſſe conſtat. Quòd ſi legatarius rogetur legatum hæredi ſtatim reſtituere, magis eſt vt fideicommiſſum id in quartam hæredi imputetur, à cuius petitione ſummoueri legatarius exceptione poteſt l. nec inter-
2 eſt. l. ex aſſe. infrà eod. Dolo enim peti videtur, quod reſtitui ſtatim oporteret.

XXX. Matianus lib. viij. Fideicommiſſorum.

IN ratione legis Falcidiæ mortes ſeruorum, cæterorúmque animalium, furta, rapinæ, incendia, ruinæ, naufragia, vis hoſtium, prędonum, latronum, debitorum facta peiora nomina, in ſumma quodcumque damnum, ſi modò culpa legatarij careant, hęredi pereunt: quemadmodum ad hæredis lucrum pertinent fructus, partus ancillarum, & quæ per ſeruos acquiſita ſunt, vt ſtipulationes, rerum traditiones, legata, hęreditatésve his datæ, cætereque donationes, item ſeruitutes, quibus liberata prędia pretioſiora fierēt, actionésque acquiſitę, vt furti, damni iniurię, ſimilésque: quorum nihil in rationem legis Falcidiæ cadit.

SVMMARIVM.

1. *Lucrum & damnum ad hæredem, adita hæreditate pertinet.*

2. *Hære*

2. *Hæreditas quandocumque adita, ex die mortis teſtatoris adita cenſetur.*

GOVEANVS.

Quicquid adita hæreditate damni lucríve contingit, ad vnum hæredem pertinere in dubium non venit. 1
Idem dicendum ſi antè aditam hæreditatem quid eorum eueniat: quandocumque enim adita hæreditas, ex die mortis teſtatoris adita cenſetur. l. omnia. de reg. iur. l. hæres. de acquir. hær. 2

Ait Iureconſ. MORTES SERVORVM.) Excipiendi ſunt, quibus teſtator libertatem dedit, vel quos tàm graui affectos valetudine reliquit, vt certum eſſet morituros, vel qui ob dominum non defenſum capite puniti ſunt. l. in ratione. §. ſi ſeruus teſtamento. ſuprà eod. Neque refert purè an ſub conditione libertas data ſit, ſi quandoque impleatur conditio, hoc eſt, etiam poſt mortem ſerui. d. l. in ratione. §. j.

Ait Iureconſ. VT FVRTI, DAMNI INIVRIÆ.) Acquiſitæ per ſeruos hæreditarios. Exempli cauſa, Res peculiaris ſerui hæreditarij ſublata furto eſt, aut in ea ſeruo damnum iniuria datum eſt. Sic enim locum hunc intelligendum puto.

A*It Marianus*: Porrò diligenter animaduertendum eſt, ne quod dicitur, damna poſt mortem teſtatoris illata ad ſolum hęredem reſpicere: vſque-

quaque & ſine vlla diſtinctione recipiatur. Quod enim remora lege Falcidia in toto iuris foret, hoc idem foret & in ea parte, quæ lege Falcidia conſtitueretur. Hùc enim attinet damna poſteà facta non deduci, ne amota portio legatis fideíuecommiſſis detrahatur. Verum eſt autem iis ſolis, quę pondere, numeró, menſuráve conſtant, nec damno poſteà incidente, ex portione, quę fieri ſolet ad æſtimationem eorum bonorum, quę mortis tempore fuerint, quicquam detrahi. Certis verò corporibus ex his ipſis ità relictis, Pecuniam, quam in illa arca: vinum, quod in illis doliis: pondus argenti, quod in illis horreis habeo: Si non culpa hęredis deperierunt, vel detęriora ſunt facta: proculdubio aut nihil debebitur, aut eorum, quæ extabunt, qualia erunt, ea portio debebitur, quę per legem Falcidiam efficiatur ex æſtimatione bonorum, quę mortis teſtatoris tempore fuerint. Incertę autem res relictę diſtinctionem recipiunt. Nam ſi ex ſuis rebus incertam rem teſtator reliquiſſet, veluti argentum, quod elegerit. Et omne argentũ teſtatoris deperiſſet, admiſſa lege Falcidia portio eius quan-

titatis

titatis ſumetur, quæ fuit in bonis eo tẽpore, quo teſtator deceſſit: nec ad diminuendam eam quicquam damna poſteà incidentia proficient: res tamen, quæ interierint, pro nulla parte, ac ne æſtimatio quidem debebitur, non magis, quàm ſi omnes res per ſpeciem enumeratę relictæ eſſent.

SVMMARIVM.

1. *Damna poſt mortem teſtatoris antè hæreditatem aditam illata, non reſpiciunt ſolum hæredem.*
2. *Legato argenti pondere, legatum debetur, quamuis omne argentum teſtatoris intereat: & quare.*
3. *Idem in ijs quæ conſtant numero, pondere, & menſura.*
4. *Veteres in horreis partem pretioſiſſimam bonorum reponebant.*

GOVEANVS.

Damna poſt mortem teſtatoris antè aditam hæreditatem illata, non vtique ad ſolum hæredem reſpiciunt. Si enim ſpecies legata eſt, vt Stichus, ſine culpa hæredis mortuo Sticho, nihil eo nomine præſtatur. Idem dicendum, ſi ex rebus certis incerta legata ſit, hoc modo, TITIO LEGO ARGENTVM, QVOD ELEGERIT. Si enim omne argentum teſtatoris perierit nulla hæredis culpa, nihil debetur. Quin ne argenti quidẽ, quod periit, æſtimatio debebitur, non magis, quàm ſi omne argentum in ſpecie teſtator legaſſet, hoc modo, illam LANCEM, 1

illam PELVIM, &c. Quæ ſententia eſt verborum illorum, RES TAMEN, QVÆ INTERIERINT, &c. Sanè ſi argenti pondus purè relictũ eſſet, hoc eſt, ſine illa adiectione, QVOD LEGATARIVS ELEGERIT, quamuis omne teſtatoris argentum intereat, legatum tamen debetur. In hoc enim legato quantitas magis, quàm argentum continetur. d. l. cùm aurum: ac
3 proindè æſtimationis præſtatione ipſo iure hæres liberatur. l. j. §. vlt. de auro & argen. lega. Idem dicendum eſt, ſi ea legentur, quæ numero, pondere & menſura conſtant. Nullis enim damnis poſt mortem teſtatoris contingentibus eiuſmodi legata diminuuntur, niſi cum loci adiectione certa rediguntur, hoc modo, LEGO PECVNIAM, QVÆ IN ILLA ARCA EST. LEGO VINVM, QVOD IN ILLIS HORREIS EST. Ità enim ad certam ſpeciem redacta, ſi intereant nulla hæredis culpa, damnum ad legatarios pertinet.

4 *Ait Iureconſ.* In illis horreis.) Veteres in horreis pretioſiſſimam partem bonorum reponebant. l. j. de offic. præf. vigil. l. cùm in plures. §. locator horrei. locati.

A*It Mætianus*: Vendere autem vel emere iuſſus certo pretio fundum, aliámve quampiam rem, in legis Falcidiæ ratione, cùm quantũ ſit legatum requiratur, tantum eo nomine inducet, quãtò pluris, minorísve ſit res ea, quàm

quo

quo pretio teſtator accipi daríve iuſſit. Sed ei quidem portioni, quæ legatis deductis facienda erit, amplius deducetur: quippe nõ noſtri cauſa capi id pretium, ſed eo deducto reliquum legatum eſſe intellectum eſt.

SVMMARIVM.

1. Hic locus corruptus.

2. Quare id, quod pretÿ loco hæredi datur, deduci opportet, cum quæritur quantum in legato ſit.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad legem, ſi dignum. ſuprà eo. Sanè verba hæc, SED EI QVIDEM PORTIONI, QVÆ LEGATIS DEDVCTIS FACIENDA ERIT, AMPLIVS DEDVCETVR, quã habeant ſententiam, non equidem intelligo. In Pandectis Florẽtinorum legitur, SED VT EI QVIDEM PORTIONI, &c. Illud pro certo aſſeuerare audeo, corruptum 1 locum eſſe.

Ait Iureconſ. Quippè non noſtri cauſa id pre- 2 tium capi.) Mortis cauſa legendum videtur. Rationem autem reddit. Iureconſultus quamobrem id, quod pretij loco hæredi datur, deduci opporteat, cum quæritur quantum in legato ſit. Et ait deduci, quia mortis cauſa non capitur: eo deducto, quod reliquũ erit, in legato eſſe. Quod ſi acceptis quinque fundum hæres dare iuſſus eſſet, totus fundus legatus intelligeretur, neque quinque deducerentur. l. ad veterani. infrà eod.

A*It Matianus:* Tametſi antè legis Falcidiæ rationem quæ conditionis implēdę cauſa hęredi ſunt data, in quartam non computantur: tamen id, quod non figura conditionis accipere iuſſus eſt ab eo, cui hæreditatem reſtituere rogatus eſt, Celſo, & Iuliano noſtro placuit computari: quemadmodum ſi ea ſumma hæres vendere eas res iuſſus eſſet: quia non conditionis implēdæ cauſa: ſed quodammodo pro pretio inferre iuſſi ſunt. Quo loco amplius quæſitum eſt, an fideicommiſſarius quoque inuitus cogatur dare eam ſummam, & recipere hæreditatem, quaſi & ipſius fideicommiſſum eſſet. Sed id veriſimile non eſt: cùm talis oratio magis ipſius cauſa, quàm contrà ipſum poſita videatur.

SVMMARIVM.

1. *Quæ conditionis implendæ cauſa hæredi dantur, in quartam legis Falcidiæ non imputantur.*
2. *Quæſtio ad rem.*
3. *Fauorabilior eſt hæres quam legatarius, & fideicommiſſarius quam hæres.*
4. *Alia quæſtio ad rem.*

GOVEANVS.

1 Quæ conditionis implendæ cauſa hæredi dātur,

tur,in quartam legis Falcidiæ nõ imputari, ſcripſimus ad l.j.§. item ſuprà eod. Cùm autem hæreditas reſtituitur,imputari conſtat,quę ità dantur,ſi modò conditionis figura expreſſa non ſit, hoc modo, ACCEPTIS À MÆVIO CENTVM, HÆREDITATEM MÆVIO RESTITVITO. l.acceptis.infrà eod.licet verba hæc tacitam contineant conditionem.Centum igitur, quæ à Mæuio capiuntur,in quartam imputãtur, cùm quodammodo pro pretio hæreditatis inferantur perindè,ac ſi hæres Mæuio rogatus eſſet, hæreditatem aureis centum vendere. Quæ pecunia certè hæredi in quartam imputaretur. Sanè ſi dantis perſona demonſtrata nõ ſit,non tàm accipi pecunia intelligitur, quàm retineri. d. l. acceptis. Atque ideò in dubium non venit,quin ea pecunia in Trebellianicam imputetur. l. in quartam. in illis verbis, SED ET SI ACCEPTA PECVNIA. Quæro quamobrem in quartam legis Falcidiæ, quæ conditionis implendæ cauſa capiuntur, ſiue expreſſa conditionis figura,ſiue minimè non imputentur: cum autem reſtituitur hæreditas diſtinctionem hanc admittamus? Et puto,rationem illam eſſe, quia fauorabilior hæres ſit, quàm legatarius, & fideicommiſſarius,quàm hæres.Quò fit,vt multa in reſtituenda fideicommiſſaria hæreditate, imputentur,quæ extrà quartã Falcidiæ ſunt.d. l. in quartam. Quæro quamobrem duplex in propoſito fideicommiſſum non intelligatur, vt in l. fideicommiſſa.§.cùm eſſet.de leg. iij. conſtat namq; à fideicommiſſario relinqui fideicõmiſſum poſſe.

2 (margin, beside "PTA PECVNIA. Quæro quamobrem in quar-")
3 (margin, beside "mus? Et puto")
4 (margin, beside "tam. Quæro quamobrem duplex")

ſe. Sed veriſimile non eſſe reſpondet Iurecon. vt fideicommiſſarius pecuniam dare cogatur, cùm talis oratio magis ipſius cauſa, quã cõtrà ipſum poſita videatur. Sanè ſi accepta pecunia cohęres rogetur portionem hæreditatis cohæredi reſtituere duplex propterea fideicommiſſum intelligitur: dici non poteſt in vtram magis partem inclinauerit voluntas teſtatoris.

AIt Matianus: Cùm lex Falcidia interuenit, non veniunt in contributionem, quę ipſi hęredi à ſemetipſo vel ſeruo eius legata fideíuecommiſſa ſunt. Alia cauſa eſt eorum, quæ in diem certam dantur. Nam ſi libertatis dies cœperit cedere, ei debebuntur, & in contributionem venient. At ne ea quidem, quæ quis ſeruis ſuis inutiliter ſine libertate legauit, fideíuecommiſit, in computationem eius legis cedunt.

SVMMARIVM.

1. *Quæ hæredi à ſemetipſo legata ſunt, in contributionem non veniunt.*
2. *Homini libero ſi quid legatur, ſtatim contribuitur.*

GOVEANVS.

1 Quæ hæredi à ſemetipſo, vel eius ſeruo legata ſunt, in contributionem non veniunt: quæ autem ſeruo hæredis legantur vel in diem, vel ſub conditione, veniunt, cedente ſcilicet die libertatis.

tatis. Antè non contribuentur. Neque enim antè deberi poſſunt. Homini libero ſi quid leges 2
in diem, ſtatim contribuitur, quia certum eſt debitum iri. l. j. de condit. & demonſt. l. niſi dolo. §. quoties. tit. ſeq. Ea item, quæ quis ſeruis ſuis ſine libertate legat, in computationem non veniunt: vt neq; ea, quę heredis ſeruo purè teſtator legat: inutiliter enim legat. §. an ſeruo. de leg. li. ij. Inſt.

A*it Matianus:* Res, quas neque per fideicommiſſum relinqui poſſe certum eſt, in legis Falcidię computationē non veniunt.

SVMMARIVM.

1. Res ſacræ, & publicæ non legantur.

2. Res quædam per fideicommiſſum relinquuntur, quæ non poſſunt legari.

3. Quæ autem non legantur in computationem Falcidiæ non veniunt.

GOVEANVS.

Res ſacræ, publicæ, vſibus Imperatorum deſtinatæ, Cæſaris fundi patrimoniales, & quæ ædibus iniuncta ſunt, neque legari poſſunt, 1
neque per fideicommiſſum relinqui. Res autem quædam per fideicommiſſum relinqui poſſunt, 2
quæ legari non poſſunt. l. ſed ſi res aliena. de legat. j. Quæ neque legari, neque per fideicōmiſſum relinqui poſſunt, in computationem legis 3
Falcidiæ non veniunt, neque minuunt cætera legata. Cùm enim neq; per formulam, neque extraordinem aut ipſæ res, aut æſtimatio peti poſſit, propè eſt, vt ne legatæ quidem videantur. 1

XXXI. Pom

XXXI. Pomponius lib. ij. Fideicommiſſorum.

IS, cui fideicommiſſum ſoluitur, ſicut is, cui legatũ eſt, ſatiſdare debet, quod amplius ceperit, quàm per legem Falcidiam ei licuerit, reddi: veluti cùm propter conditionem aliorum fideicommiſſorum, vel legatorũ, legis Falcidiæ cauſa pendebit. Sed & ſecundum Caſſij & veterum opinionem, ſi à pupillo fideicommiſſa capiantur propter ea, quæ à ſubſtituto erunt relicta: cauere debebit is, cui ſoluatur. Nam quamuis repetitio ſit eorum, quæ fideicommiſſi nomine non debita ſoluerentur, tamen ſatiſdato, cautũ debet eſſe ei, à quo pecunia proficiſceretur, ne damnum ſentiat deficiente eo, cui ſolutum ſit.

SVMMARIVM.

1. *Sicut legatarius, ità Fideicommiſſarius cauet (Quanto amplius.*
2. *Sic etiam mortis cauſa donatarius.*
3. *Propter ea, quæ in diem legata ſunt, legis Falcidiæ ratio non pendet.*

GOVEANVS.

1 De ſententia legis huius diximus ad l. j. §. interdum. Quemadmodum legatarius, ità & fideicommiſſarius cauet quanto amplius, &c. quamuis de fideicõmiſſo lex Falcidia non loquatur: Neque

Neq; ſolùm fideicommiſſarius, verùm & mortis cauſa donatarius.l.j.§. in mortis cauſa donat. tit.ſeq. Præſentia igitur legata, vel fideicõmiſſa, ſolida ſoluũtur, exacta cautione Prætoria. l. j.§. ſi legata.tit.ſeq.neq;, obſtare videtur lex, ſi propterea. infrà eod. de qua ſuo tempore dicemus Sanè propter ea, quæ in diem legata ſunt, legis Falcidiæ ratio non pendet. Itaque. præſenti die data non tota vindicantur.l.niſi dolo.§.quoties. titul.ſequen. 2 3

Ait Iureconſ. Propter ea, quæ à ſubſtituto relicta erunt.) Secundarum tabularũ legata, in primis tabulis relicta intelliguntur ſub illa conditione, ſi pupillus hæres extiterit, & intrà pubertatem deceſſerit.l. in ratione. §. quòd vulgò. ſuprà eod.

XXXII. *Mætianus lib.ix.Fideicommiſſorum.*

POEnales actiones, ſiue legitimę, ſiue honorariæ, exceptis popularibus, in bonis actoris non ideò minus computandæ ſunt, quia morte reorum intercidere poſſunt. E contrario autem eædem actiones nihil in bonis rei defuncto eo, iniuriarum actio poterit cõputari: quia & ipſa ſimul cum eo intercidit, vt vſusfructus, & id, quod in dies, menſes, annóſve ſingulos alicui quoad viuat debeatur. Etenim ea demum obligatio, rei bonis

bonis diminutionē præſtat, quæ in hæredem tranſit. Nec contrarium eſt, quod viuente reo, eo minus in bonis eius intelligebatur. Nam & ſi ità ſtipulatus eſſet, vt cùm moreretur, deberi ei inciperet, tamen augerentur bona eius: quemadmodum ſi ipſe ſub eadem conditione promiſiſſet, defuncto eo minuerentur. Honorariæ quoque actiones, quæ intrà certum tempus à Prætore permittuntur, cum bonis actoris, defuncto eo, augmentum rei, deceſſionémve, ſi tales erūt, vt in hæredem quoque tranſeant, præſtabunt.

SVMMARIVM.

1. *Morte rei Actio Furti intercidit.*
2. *Actio furti litis conteſtatione fit perpetua.*
3. *Quare in hæredem non dantur pœnales actiones.*
4. *Actio iniuriarum non niſi conteſtata, hæreditatem auget.*
5. *Quare Actio iniuriarum hæredi non datur?*
6. *Qui actiones populares habet, non intelligitur eſſe locupletior.*
7. *Quæ ſint populares actiones?*
8. *In Actione populari præfertur is, cuius intereſt.*
9. *Reipub. intereſt plurimos habere defenſores.*

GOVEANVS.

Qui furti actionem habet, tantum hæredi relinquit,

linquit, quantum per eam actionem conſequi hæres poteſt. Neque refert, quòd morte rei in- 1
tercidere actio iſta poſſit. de perpet. & temporalib. action. lib. iiij. Inſtit. Sibi enim imputet hæres, quòd eam in iudicium ſtatim non deduxerit. Nam litis conteſtatione fit perpetua. d. Tit. de 2
perpet. & temporalib. action. Eò autem placuit, 3
pœnales actiones in hæredem non dari, quia delictorum non eſt ſucceſſio. Aliud dicendum eſt de actione iniuriarum. Ea enim actio niſi con- 4
teſtata hæreditatem non auget, quia hæredi non datur. d. tit. de perpet. & temporalib. actio. l. iniuriarum actio. j. & iij. l. item apud Labeonem. §. ſi quis aſtrologus. de iniur. Quamobrem autem 5
hæredi non datur, illa cauſa eſt, quia meram vltionem continet, & nullam rei perſequutionem. Sanè actiones populares, & ſi pœnales ſunt, cuiuſmodi illa eſt, quæ datur aduerſus eum, qui Prætoris album corrupit. l. ſi quis id, quod. de iuriſd. tamen qui eas habet, non intelligitur eſſe locu- 6
pletior. l. populares. de popular. action. Sunt au- 7
tem populares actiones, quæ populo ius ſuum & vtilitatem tuentur. l. j. de popular. action. Vndè etiam ſunt appellatæ. Ad quas etſi quiuis de po- 8
pulo admittatur, præfertur tamen is, cuius intereſt. l. iij. de popular. actio. omnes autem de populo ideò admittuntur, quia Reipublicæ intereſt quàm plurimos habere defenſores. l. nam Rei- 9
publicæ. de oper. noui nuntia. Quæ inter publica iudicia & actiones populares differentia ſit, ſcripſimus lib. ij. de iuriſdi. Quemadmodum autem actiones pœnales actoris patrimonium augent,

ità è contrario rei patrimonium non imminuunt, niſi conteſtatæ ſint. vti enim iàm diximus, in hæredem non dantur, niſi fortè quatenus ad eum peruenit, l. in hæredem. de calum.

Ait Iureconſ. Honorariæ quoque actiones.) Locus hic legendus ſic videtur, HONORARIAE QVOQVE ACTIONES, QVAE INTRA CERTVM TEMPVS A PRAETORE PROMITTVNTVR, IN BONIS ACTORIS, DEFVNCTO EO, AVGMENTVM, REI VERO DECESSIONEM SI TALES ERVNT, VT IN HAEREDEM QVOQVE TRANSEANT, PRAESTABVNT. Neque mouet, quòd tempore finiri poſſunt: cur enim hæres earum tempus exire ſinit? Et è contrario rei patrimonium imminuit huiuſmodi actio temporaria, ſi eiuſmodi ſit, vt in hæredem detur: quędam enim non dantur.

Ait Marianus: Iulianus ſcribit, ſi vtriuſque hæredis pars exhauſta ſit legatis, & alter ex hæredibus cautionem Prætoriam acceperit à legatariis: non ęqualiter, ſed pro ſuo modo legis Falcidiæ rationem, & actionem ex ſtipulatu habiturum. Omnes enim Prætorias ſtipulationes eiuſdem interpretationis eſſe. Nam conſtare, ex iudicatum ſolui ſtipulatione, ſiue à parte actoris, ſiue à parte rei plures hæredes extitiſſent: non omnibus, nec aduerſus omnes, actiones contin

contingere, ſed dumtaxat iis, qui viciſſent, & aduerſus victos: iiſque aduerſus quos res defenſa non eſſet, aduerſus eos, qui rem non defendiſſent.

SVMMARIVM.

1. *Subſtitutis ſtipulatio non æqualiter committitur & quare.*
2. *Omnes ſtipulationes prætoriæ diuiſionem recipiunt.*
3. *Tres clauſulas continet ſtipulatio iudicatum ſolui.*
4. *Stipulatio nuntiationis noui operis non committitur pro parte.*
5. *Prætoriæ ſtipulationes diuerſimodè acceptæ.*
6. *Alteri ſtipulari nemo poteſt.*

GOVEANVS.

Si vtriuſque hæredis portio exhauſta ſit, & alteri ex hæredibus cautum ſit cum fideiuſſore à legatariis, reddituros quantò amplius, &c. ſtipulatio non æqualiter vtrique committitur, ſed cuique pro ſuo modo. Idem dicendum ſi pupillus ſtipulatus ſit. Nam ſubſtitutis non æqualiter ſtipulatio committitur, ſed in eam quantitatem, quam vnuſquiſque retinere potuiſſet. l. in ratione. §. ſi filio. ſuprà eod. Eò autem cuique pro ſuo modo ſtipulatio committitur, & pro ea quantitate, quam retinere potuiſſet: quia ſtipulatio hæc diuiſionem recipit propter verba illa ſtipulationis, quanti ea res erit, tantam pecuniam det. l. j. l. etiam ſi. tit. ſequ. Quæ verba faciunt, vt pro ſua cuique parte committi poſſit ſtipulatio.

 l. præ

l. prætoriæ ſtipulationes. de prætor. ſtipul. Nam prima fronte, qui mihi promittit reſtituere quantò amplius receperit, non videtur ſtipulationi ſatisfacere, niſi totum reſtituat, quod amplius cepit, quàm per legem Falcidiam licuerit.

2 *Au Iuriſconſ.* Omnes enim prætorias ſtipulationes eiuſdem interpretationis eſſe.) Omnes enim recipiunt diuiſionem, in quibus incerta quantitas continetur, & ſcinduntur in perſonas hæredum tàm ſtipulatoris, quàm promiſſoris. d. l. prętoriæ ſtipulationes. Exempli cauſa, Qui ſtipulatus erat iudicatum ſolui, deceſſit pluribus hæredibus relictis: vnus egit, & vicit, is pro parte ſua cum fideiuſſore ex ea ſtipulatione agere poteſt, ſi vel iudicatum non fiat, vel res non defendatur. Tres enim clauſulas continet ſtipulatio iu-
3 dicatum ſolui, de iudicato faciundo, de re defendenda, & dolum malum abfuturum. l. iudicatum ſolui. iudic. ſolui. Et è contrario, ſi reus pluribus hæredibus relictis decedat, & ſtipulator cum vno egerit, & vicerit, pro eius dumtaxat parte, qui victus eſt, ſtipulatio committitur, ſi ab eo iudicatum non fiat, vel ſi is rem non defendat. Rectè itaque habet vetus codex, quem mihi Laurentius Rabot Gratianopolitani ſenatus princeps vir humaniſſimus commodauit. ET ADVERSVS EOS, QVI REM NON DEFENDISSENT: Prætoriæ igitur ſtipulationes, quæ incertam quantitatem continent, in perſonas hęredum tàm ſtipulatoris, quàm promiſſoris diuiduntur, exce-
4 pta ſtipulatione nũtiationis noui operis, quæ pro parte non committitur, cùm opus pro parte reſtitui

ſtitui non poſſit. Neque enim verum eſt, opus reſtitutum, niſi in eum ſtatum reponatur, in quo erat tempore nuntiationis. d. l. Præterię. Similes aliæ quoque reperiuntur ſtipulationes, de quibus Iureconſultus in l. eadem. §. vlt. de verb. oblig.
Quæ prætoriæ ſtipulationes, & quam variè di- 5
cantur, ſcripſimus lib. j. lection. var. Et verò aliter prætorię ſtipulationes accipiuntur in titul. de prætor. ſtip. aliter in l. ſtipulationum. de verbor. oblig. Et in tit. de diuiſ. ſtipu. lib. iiij. Inſtit. Illud mirum videri poſſit, quod Iureconſultus initio §. ait. interpoſitam ab vno ex hæredibus ſtipulationem aliis committi, cùm ſtipulari alteri nemo
poſſit. Et dicendum videtur ab eo, qui prior hæ- 6
reditatem adit, interpoſitam ſtipulationem vtrique committi: nam & ab eo rectè ſolida legata ſoluuntur, quæ modò communiter relicta ſunt.

Ait Marianus, Annua, bima, trima die aureis centenis legatis ex omnibus ſummis, non tantùm ex poſterioribus, portionem legis Falcidię detrahi placuit.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. quod bonis. §. non idcircò. ſuprà eod. diximus & ad l. ſi ex pluribus.

Ait Marianus. Si Titio viginti legatis, portio per legem Falcidiam detracta eſſet, cum ipſe quoque quindecim Seio rogatus eſſet reſtituere: Vindius noſter

tantum Seio pro portione ex xv. detrahendum ait, quantum Titio ex xx. detractum eſſet. Quæ ſententia & æquitatatem & rationem magis habet: quia exemplo hæredis legatarius ad fideicommiſſa præſtanda obligabitur, nec quia ex ſua perſona legatarius inducere legem Falcidiam non potuit, idcircò quod paſſus eſſet, non imputabitur: niſi fortè teſtator ità fidei eius commiſiſſet, vt totum quicquid ex teſtamento cepiſſet, reſtitueret. Si autem manumittere ſeruum vel ſuum, vel alienum rogatus ſit, omninò præſtare debebit libertatem. Nec hoc contrarium eſt ſuperioribus: quia fauor libertatis ſæpè & alias benigniores ſententias exprimit.

SVMMARIVM.

1. *Species huius §.*
2. *Pars quæ per Falcidiam retinetur, in legato non eſt.*
3. *Legatarius iuris eſt ſucceſſor.*
4. *Fideicommiſſum iuris non habet neceſſitatem.*
5. *Alimenta ſolida præſtantur, quamuis legatarius falcidiam patiatur.*

GOVEANVS.

1 Sententiam § huius attigimus ad l. maritum. §. à liberto. ſuprà eod. Species huiuſmodi eſt, Titio legata

legata ſunt viginti, & ab eo xv. per fideicommiſſum Sempronio relicta: ſi Titio lex Falcidia quartam legati partem adiuuat, hoc eſt, quinque, quartam quoque portionem fideicommiſſi Titius retinebit, & Sempronio dumtaxat vndecim & quadrantem vnius reſtituet. Quę ſententia & ęquitatem & rationem habet. Nam teſtatoris voluntas illa eſſe videtur, vt fideicommiſſarius legati dodrantem habeat. Interueniente autem lege Falcidia, quindecim dumtaxat in legato ſunt, quorum dodrante contentus eſſe debet fideicommiſſarius. Partem enim, quę per legem Fal- 2
cidiam retinetur, in legato non eſſe multis iàm locis demonſtrauimus. Quamuis autem legatario beneficium legis Falcidię non tribuatur, tamen propter voluntatem teſtatoris hoc ei concedemus, vt quod ipſe paſſus eſt ab hęrede, imputet fideicommiſſario l. Plautius. §. vlti. de condition. & demonſtrat. Quę æquitas illum iuris colorem habet, quòd legatarius exemplo hæredis, fideicommiſſario obligetur, qui cùm iuris 3
ſucceſſor non ſit, non videtur ipſo iure obligari poſſe. Quò fit, vt à legatario legatum non relinquatur: fideicommiſſum autem, quod iuris non 4
habet neceſſitatem, relinquatur. Cùm igitur exemplo hæredis fideicommiſſa præſtet legatarius, hanc ei quandam veluti Falcidiam iſto caſu non denegabimus. Quid ergo ſi Titio viginti legata ſint, & ab eo quinque per fideicommiſſum Sempronio relicta? Et eo caſu ceſſare §. deciſionem nemo non videt. Nam de quindecim ità quinque præſtantur, vt in lucro adhuc legatarius

verſetur. In caſu autem ſuperiore,ſi de fideicom-
miſſo nihil legatarius detrahat, nihil præter no-
men inane legatarij Titio teſtator reliquerit,
quod manifeſtò fuerit contrà voluntatem teſta-
toris, qui legati quadrantem apud Titium voluit
remanere. Aliud dicendum eſt, ſi totum legatum
Titius rogetur reſtituere. Nihil enim contrà te-
ſtatoris voluntatem fieri videtur, ſi tota quinde-
cim Titius reſtituat. Tota enim viginti reſtituere
tenetur,ſi lex Falcidia non interueniat. Quid er-
go ſi Titio legata viginti ſint,& is rogetur ſeruum
ſuum,vel alienum manumittere? Et fauor liber-
tatis facit,vt ſeruo ſuo libertatem præſtet, quam-
uis ipſe in legato Falcidiam patiatur. In ſeruo au-
tem alieno redimendo,nõ plus impendet, quàm
ad eum peruenit. Totum ſanè impendit quod
peruenit, ſi minoris ſeruus redimi non poſſit. I-
dem dicendum ſi alimenta per fideicommiſſum
5 à legatario relinquantur. Quamuis enim legata-
rius Falcidiam patiatur, ſolida nihilominus præ-
ſtabuntur alimenta.l.cùm pater.§. ſi pars. de leg.
ij.puto alimentorum fauore, quæ multas ſimiles
elicit ſentẽtias.l.quamuis.tit.ſeq.l.is,cui. de alim.
leg.l.ſi in metallum.de iis,quæ pro non ſcript.

XXXIII. Paulus lib.iij.fideicommiſſorum.

SI ſeruus tibi legatus ſit eúmque ro-
gatus ſis manumittere,nec prætereà
capias vndè quartam, quæ per legem
Falcidiam retinetur, recipere poſſis: ſe-
natus cenſuit,ceſſare Falcidiam.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Libertas relicta per fideicommiſſum ſeruo legato, legatum non perimit: & quare.

GOVEANVS.

Seruo legato relicta per fideicommiſſum libertas, ſerui legatum non perimit, directò data perimit, ſi quidem purè, vel in diem vtiliter data ſit. l. ſi poſt mortem. §. vlt. de leg. j. peculium. de leg. ij. l. qui teſtamento. eod. tit. Nam conditio expectanda omninò eſt. de quo ſcripſimus ad l. idem. de vulg. & pupil. Cùm igitur legatum ſerui conſiſtat, ad legem Falcidiam ipſo iure pertineret, niſi ſenatus ceſſare Falcidiam voluiſſet. Credo, ne aut libertas impediretur, aut legatario damnoſum eſſet ſuum miniſterium. Idem tamen ſenatus cenſuit, ſi quid prætereà caperet legatarius, vndè quartam legis Falcidiæ reficere poſſet. Sic enim legendum eſt, non, RECIPERE, in eo & ſerui & rei prætereà legatæ hæredi Falcidiam ſeruandam. l. ſed ſi non ſeruus. §. ſi ſolus infrà eod. 1

XXXIIII. *Marcellus.*

IVlianus notat, In teſtatoris ſeruo non erit Falcidię locus. Si verò pecuniam aliúdve quid legauerit, fideíque legatarij commiſerit, vt alienum ſeruum, vel legatarij manumitteret, locus erit.

SVMMARIVM.

1. Senatusconſultum ad ſeruum teſtatoris pertinet, & non ad alienum: & quare.

2. Pretij computatio pro libertate fieri non poteſt.

GOVEANVS.

1 In nõnullis codicibus principium legis huius ità legitur: Marcellus apud Iulianum libro trigeſimoquinto notat, in teſtatoris, &c. Notat igitur Marcellus ſenatuſconſultum ad ſeruum dumtaxat teſtatoris pertinere. Nam alieno ſeruo legato quia æſtimatio magis, quàm ſeruus, legata videatur, cuius præſtatione hęres defungatur. l. ſi alienus infrà eod. Falcidiæ locum eſſe. Quare & ſi pecunia, aliúdve quid legauerit teſtator, & fidei legatarij commiſerit, vt vel proprium ſeruum, vel alienum mannumittat, in legato Falcidiam patietur legatarius, nec ideò tamen proprij ſerui libertas impedietur. Quamuis in alieno redimendo non plus impendat, quam acceperit. d. l. ſed ſi nõ ſeruus. De quo diximus ad l. pœnales. §. vlt. Illud prætereundum non eſt, quod Vlpianus in tit. de ſtatuliberis ſcribit, libertatem ſeruo
2 alieno per fideicommiſſum datam perimi, ſi dominus eum iuſto pretio non vendat: quoniam nec pretij computationem pro libertate fieri poſſe.

XXXV. Vlpianus.

PLanè ſi quid ſit prętereà legatum ipſi ſeruo, Falcidiæ locum fore ſenatus declarauit. Vndè Scęuola ait, in eo, quod prætereà ſeruo legatum eſt, ità Falcidiam admittendam, vt indè quod pro ſeruo præſtandum eſt, ſumatur.

GOVEA

GOVEANVS.

Seruo legato, cui per fideicommiſſum libertatem reliquiſti, ſi aliquid prętereà leges, in eo legato Falcidia ponetur ex S.C. Et quidem ità, vt indè ſumatur, & quod nomine Falcidiæ pro ſeruo præſtandum eſt. Ità enim habent codices emendati, VT INDE ET QVOD PRO SERVO. Itaque fit, vt & hęredi ſalua Falcidia ſit, & libertas non impediatur.

XXXVI. Paulus lib. iij, Fideicommiſſorum.

SEd ſi non ſeruus ipſe legatus ſit, ſed pecunia, rogatuſque ſit legatarius ſeruum ſuum mannumittere, Falcidiã patietur & nihil ominus cogetur mannumittere, quia tanti ęſtimaſſe videbitur ſeruum ſuum. Quod ſi alienus ſeruus fuerit, in eo, non plus quam acceperit ad redimendum cogetur impẽdere.

GOVEANVS.

De primis duabus ſententiis, diximus ad l. pœnales. & ad l. ſi ſeruus.

AIt Iureconſ. Sin verò hęres ſeruum rogatus ſit mannumittere, placet pretium eius, vt ę s alienum, deducendum eſſe.

GOVEANVS.

Hæredis ſeruo libertatẽ directò dare nõ poſſum,

ſum, per fideicommiſſum ſanè poſſum, & eius pretium, vt æs alienum de hæreditate deducitur, non ſecus atque pretia ſeruorum teſtatoris teſtamento manumiſſorum. l. æris alieni. infrà eod. Cui ſententiæ conſequens eſt, vt ſi hæredis rem teſtator leget, in ratione legis Falcidiæ ponenda, eius pretiũ deducat hæres: vtique enim ſeparanda ſunt hęredis & teſtatoris patrimonia. De quo ſcripſim[9] ad l. j. d. §. nõ ſolũ & l. pater §. auię. ſuprà eo.

AIt Iureconſ. Si ſolus ſeruus legatus ſit, & fideicommiſſaria libertate donatus fuerit: (licet Falcidia interueniente) totus vindicari, petíve poteſt. Sed & ſi aliud prætereà capiat legatarius, adhuc ſeruus totus peti poteſt. Quartam autem vtriuſque ex legato retinendam, ne impediatur libertas.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. ſi pupillus. §. ſi ego. & ad l. ſi ſeruus.

AIt Iureconſ. Si incertũ ſit an libertas præſtari debeat, veluti ſi ſub conditione, vel poſt tempus, data ſit: nunquid in certo eo an præſtetur, cùm poſſit aut ſeruus mori, aut conditio deficere, interim Falcidia admittenda eſt: deinde cum libertas competere vel deberi cœperit, tunc legatarius illam partem recipiet, quam Falcidia detraxerit? Cæ-

cilio

cilio placebat,ſi quid ex operis eius medio tempore conſecutus fuerit hæres, pretium eius in id erogare eum debere, propter legis Falcidię rationem.

SVMMARIVM.

1. Sana lectio textus §.

2. Loci illius ſententia.

3. Satis legatario eſſe debet, ſi in damno non verſetur.

GOVEANVS.

Si ſeruo legato data per fideicommiſſum libertas ſit, vel ſub conditione, vel poſt tempus incertò eo, an libertas præſtetur: poteſt enim ſeruus mori, aut conditio deficere, interim Falcidiam patietur legatarius, & quartam partem ęſtimationis ſerui hæredi offeret: quam recipiet, cùm libertas ſeruo deberi cœperit. Tùm enim Senatuſcóſulto libertas impeditur, ac ſi à principio purè per fideicommiſſum eſſet data. Itaque 1 tollenda particula eſt, NVNQVID, & ſententia hęc ſine interrogatione legenda.

Ait Iureconſ. Cæcilio placebat, &c.) Locus hic mihi corruptus videtur: neque enim hæres ex operis ſerui quicquam medio tempore percipere poteſt, cum poſſeſſio ſerui ad legatarium transferatur. Seruum enim purè legatum ponimus. 2

Loci igitur huius ſententiam hanc eſſe opportet, Si tantum ex fructibus ſerui medio tempore percepit legatarius, quantum ſufficiat ad ſarciendam quartam partem æſtimationis ſerui, quam hæredi dederat, ab hęrede nihil repetet. Satis

quàm ſerui. De quo diximus ad l. in ratione. §. j. ſuprà eod. Perindè autem ſeruum hunc æſtimari, ac ſtatuliberum ait Iureconſultus, quia ſeruus is, cui per fideicommiſſum data libertas eſt ſtatuliber non eſt. Directa enim libertas, vel poſt 2
tempus vel ſub conditione data, ſtatuliberum facit. l. in bello. de capti. Quo loco ſtatuliber manifeſtè ab eo ſeruo ſeparatur, cui per fideicommiſſum data libertas eſt.

Ait Iureconſ. Sed & ſi ſeruum alienum hæres 3
rogatus eſt manumittere.) Non ſolum pretia ſeruorum teſtatoris in ęre alieno deducuntur, verùm & pretia ſeruorum ipſius hęredis, quos hęres rogatus eſt manumittere, ſed & alienorum ſeruorum, quos hęres rogatus eſt mannumittere, pretia de hęreditate deduci placuit, ne impediantur libertates: quę non deducerentur, ſi legatis alienis ſeruis per fideicommiſſum à legatario relicta libertas eſſet. De quo dixi ad l. Iulianus.

XXXVIII. Hermogenianus libr. i. Iuris Epitom.

STatuliber hæredis non auget familiam. Communes ſerui in vtriuſque patrimonio connumerantur. Cuius vſusfructus alienus eſt, in dominio proprietarij connumeratur. Pignori dati, in debitoris: ſub lege commiſſoria diſtracti, item addiem addicti in venditoris.

SVMMARIVM.

1. Statuliberi in imponenda ratione Falcidæ non computantur: & quare.

2. Lega

2. *Legata cum cautione prætoria præſtantur propter conditionales libertates.*

3. *Quod commune eſt, noſtrum dici poteſt.*

4. *Vſusfructus eſt pars dominij.*

5. *Fructuarius non eſt dominus, neque iuſtus poſſeſſor.*

6. *Serui lege commiſſoriæ diſtracti numerantur in bonis venditoris.*

7. *Lex commiſſoria vndè dicta.*

GOVEANVS.

Quamuis ſtatuliber poſſit intereà alienari, & hæredi intereà acquirat, & ſtatulibera hęredi pariat, hęredis denique intereà ſit, Vlp.
1 teſte in Titul. de ſtatulib. & Pomponio in leg. & poſt §.vltim. famil. ercis. tamen in ponenda ratione legis Falcidiæ, & patrimonij quantitate ineunda, ſtatuliberi non computabuntur propter incertum conditionis, in quam
2 ſtatuta libertas eſt. Cui conſequens eſt, propter conditionales libertates legata cum prętoria cautione pręſtentur, l. j. §. hęc verba. Tit. ſeq. In teſtatoris hęreditatem non totus ſeruus communis,
3 ſed pars computatur: Quamuis quod commune eſt, noſtrum dici poſſit: ſeruus, cuius alienus eſt vſusfructus, computatur: quamuis in quibuſdam
4 iuris partibus dominij pars ſit vſusfructus. Fru-
5 ctuarius enim neque dominus eſt, neque iuſtus poſſeſſor. l. naturaliter. de acquiren. poſſeſ. l. ſciendum qui ſatiſd. cog. Serui pignori dati computantur, quamuis corporaliter à creditore detineantur, & iure pignoris diſtrahi poſſint. Ratio illa eſt, quia debitor pecuniam habet, aut rem,

pro qua ſerunm pignori dedit. Serui lege commiſſoria diſtracti, item in diem addicti, in venditoris bonis numerantur: nam & qui lege commiſſoria vendidit, vel pretium, vel lege venditionis commiſſa rem habiturus eſt, & qui in diem addixit, quoquo modo addixerit, rei venditæ pretium habet: neque refert, an ità addixerit, vt ſtatim emptoris fieret, an verò ità, vt tum demum venditoris fieret, ſi intrà diem nihil quicquàm adderetur. Iis enim duobus modis addici in diem ſolet. l. ij. de in diem addic. Lex commiſſoria vnde dicta ſit, non ſatis conſtat. Pap. tamen l. iiij. §. eleganter. de lege commiſ. ex eo dictam legem commiſſoriam ſignificat, quòd venditionis lege commiſſa, hoc eſt, non obſeruata, res inempta fiat. Aliter legem commiſſoriam accipit Iulius Paulus in tit. de lege cõmiſſoria. lib. ij. ſent. recep. 6 7

XXXIX. Paulus libro ij. Sententiarum.

AEris alieni loco deducuntur non ſolùm pretia eorum, quibus libertas data eſt, & eorum, qui ſupplicio ſunt affecti, ſed etiam eius, quem Prætor propter iudicium proditæ mortis, vel detectæ coniurationis reorum, libertate donauit.

SVMMARIVM.

1. Pretia ſeruorum teſtamento manumiſſorum de hæreditate deducuntur.

2. Quare ſerui teſtatoris inamaniſſi æſtimantur?

3. Fiſcus non refundit pretia ſeruorum, qui Orcini liberti fiunt propter coniurationem in domini caput.

GOVEANVS.

1 Seruorum teſtamento manumiſſorum pretia de hæreditate deducuntur. l. Papinianus. §. quarta. de inoff. teſt. Neque refert, teſtatoris ſint, an hæredis, an alieni, quos hæres rogatus eſt ma-
2 numittere. Quærat aliquis, quamobrem ſerui teſtatoris manumiſſi æſtimentur. Et eò æſtimari neceſſe eſt, vt patrimonij quantitas ſciri poſſit, & quantum legatariis erogari potuerit: nam de ſerui manumiſſi æſtimatione inter hæredem & legatarios ambigi non poteſt, cùm de vniuerſa hæreditate pretium deducatur. De quo ſcripſimus ad l. in ratione. §. j. Pretia autem ſeruorum purè manumiſſorum deducuntur: quamuis antè aditam hæreditatem decedant. d. l. in ratione. §. ſi ſeruus teſtamento. quin & ſub conditione manumiſſorum pretia deducuntur, impleta etiam poſt mortem ſerui conditione. d. §. j. l. in ratione. Sed & eorum, qui ſupplicio affecti ſunt ob mortem domini non defenſam. d. §. ſi ſeruus teſtamento. Et eorum, quos Prætor propter iudicium mortis proditæ, ex ſenatuſconſulto manumittit, vel ob detectam coniurationem in domini caput, & orcini liberti fiunt. l. qui ob necem. qui ſi-
3 nè manumiſ. l. ſi necem. de bon. lib. neque eorum ſeruorum pretia hæredi Fiſcus refundit. l. j. c. quib. ex cauſ. ſer. lib. Ex alia cauſa, ſi ſeruo libertas à prætore imponatur, vt ob detectam coniu-

rationem

rationem monetariorum, pretium ſerui à Fiſco hæredi refunditur. l. ſerui. d. tit. quib. ex cauſ. ſer. lib.

X L. Hermogenianus lib.iiij. Iuris Epitom.

AD veterani teſtamentum ſiuè paterfamilias, ſiuè filiusfamilias ſit, licet intrà annum miſſionis decedat, lex Falcidia pertinet.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. ſi poſt miſſionem.

AIt *Iureconſ.* Si cui, ſi decem dediſſet, viginti fundus fuiſſet legatus, is in fundo legatarius habebitur.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. ſi dignum. & ad l. in ratione. ſecunda §. vendere. ſuprà eod.

X L I. Paulus lib. ix. ad Edictum.

DOlo carere non videtur, ſi iàm mota quis controuerſia hæreditatis, legata ſinè cautionibus det.

SVMMARIVM.

1. *Qui de ſuo legata ſoluit, antè litem hæreditatis motam, euicta hæreditate condicit: ſecus ſi poſt litem.*

2. *Quando moueri poteſt controuerſia hæreditatis.*
3. *Dolus hic dicitur Culpa.*
4. *Magna negligentia dolo æquiparatur.*
5. *In Criminibus dolus à culpa ſeparatur.*

GOVEANVS.

1 Antè litem hæreditatis motam, qui de ſuo legata ſoluit, euicta hæreditate condicit: & ſi propter inopiam eius, cui ſoluit, conſequi nihil poſſit, retentionem habet rerum hæreditariarum, & hæredi actiones cedit. l. quod ſi poſſeſſor. de pet. hæred. l. Papinianus. §. vlti. de inoff. teſta. poſt motam controuerſiam hæreditatis, qui de ſuo præſtat, euicta hæreditate retentionem eo nomine non habet. Itaque cautio ei neceſſaria eſt. l. hæc autem. §. hæc cautio. titu. ſequ. d. l. quod ſi poſſeſſor. Quod ſi vel rem, vel pecuniam hæreditariam præſtet, neceſſaria cautio non eſt, ſi antè litem hæreditatis motam præſtet, cum eo nomine victus non teneatur, qui neque poſſidet, neque dolo fecit quò minus poſſideret poſt litem motam culpæ nomine tenebitur. d. §. hæc
2 cautio. Moueri autem controuerſia hæreditatis poteſt, ſi teſtamentum inofficioſum, ſi falſum, ſi ruptum, ſi iniuſtum dicatur.

Ait Iureconſ. Dolo carere non videtur.) Quem
3 dolum hoc loco vocat, culpam appellat in d. §. hæc cautio. Et verò magna negligentia dolo
4 æquiparatur. l. quod Nerua. depoſiti. Non perpetuò tamen. Nam neque propter culpam actio de dolo datur, neque ob culpam in litem iuratur,

tur, neque ob negligentiam à tutela remotus infamiam incurrit. Poſtremo in criminibus dolus à culpa ſeparatur. de quo ſcripſimus ad l.ſi menſor.ſi menſ.Fal.mod.dix.

XLII. Idem Paulus lib. xviij. ad Edictum.

SErui, qui apud hoſtes ſunt, poſt mortem teſtatoris reuerſi, quoad Falcidiam pertinet, locupletiorem faciunt hæreditatem.

GOVEANVS.

Seruos redire poſtliminio conſtat, verùm non antè, quam in domini poteſtatem reuertantur. l. vlti.de cap. & poſtli. reuer. Itaque reuerſi iacente hæreditate, non videbantur locupletius facere patrimonium teſtatoris. Verùm Iureconſultus reſpondet, quòd ad legem Falcidiam attinet, videri poſtliminio rediiſſe, & hæreditatem augere.

XLIII. Idem Paulus lib. xxj. ad Edictum.

FAlcidia interuenire non poteſt, ſi ſtatuliber de alieno dedit, non de bonis defuncti: vel aliàs eſt homo liber, qui conditionem impleuit.

GOVEANVS.

Non ſolùm lex Falcidia in legatis locum habet, verùm & ſi quid ſtatuliber conditionis implendæ cauſa de peculio extraneo dederit, ad legem Falcidiam reuocabitur, nam de patrimonio teſtatoris datur. Si de bonis alienis dederit vel aliquis pro eo conditionem adimpleuerit, lex Falcidia locum non habet: quæ ad ea dumtaxat pertinet, quæ de patrimonio teſtatoris erogantur l.j.§.non ſolum. ſuprà eod. ſi ſtatuliber hæredi dederit, & de peculio dederit, imputari id in Falcidiam ſcribit Iureconſ. in l. idem. infrà eod. facit l.etiam ſi.§.ſed Sabinus.de pet.hæred.Quid ergo ſi extraneus accipere nolit, aut antequàm accipiat, moriatur? Et eo caſu perindè ſeruum liberum fieri, ac ſi dediſſet, ſcribit Vlp. in tit. de ſtatulib.

XLIIII. Vlpianus lib.xiiij.ad Edictum.

IN Falcidia æſtimatio pretij rerum ex veritate facienda eſt.

GOVEANVS.

Sententiam legis huius pleniùs idem Vlpianus exponit l.in lege Falcidia. infra eod. iuncta l.ſeq.

XLV. Paulus lib. lx. ad Edictum.

IN lege Falcidia non habetur pro puro, quod in diem relictum eſt. Medij enim temporis commodum computa-

tur

tur in iis legatis, quæ ſub conditione relicta ſunt. Proculus putabat cùm quæreretur de lege Falcidia, tantùm eſſe in legato, quanti venire poſſet.

SVMMARIVM.

1. *Quod in diem relictum eſt pro puro quandoque habetur. quandoque non.*
2. *Medij temporis commodum hæres imputatur.*
3. *Proculi ſententia.*
4. *Res in legatis in diem legatis cautionibus interpoſitis temperanda eſt.*

GOVEANVS.

Quod in diem relictum eſt, & ſi pro puro habetur quod ad ceſſionem diei attinet, l. j. de con- 1
ditio. & demonſt. pro puro tamen non habetur, cùm de lege Falcidia quæritur. Medij enim temporis commodum hæredi computatur, & eo de- 2
ducto, quod ſupereſt hæres imputat legatariis. l. in quantitate. §. in diem. & l. circà. infrà eod. de quo plenè dicemus ad d. §. in diem. & l. qui quadringenta. §. vlt.

Ait Iureconſ. In iis legatis, quæ ſub conditione relicta ſunt.) Hoc principium eſt §. vt teſtantur. Pandectæ Florentinorum, & veteres codices. Multæ leges eodem modo perperam diuiſæ, & interciſæ ſunt, l. Gallus. de liber. & poſthu. l. cùm tale legatum. de conditio. & demonſt. l. quærebatur. hoc titu. & aliæ innumerabiles. Exponitur autem in hoc §. ſimul & improbatur Proculi ſententia, exiſtimantis in iis legatis, quæ 3

ſub conditione relicta ſunt, tantum eſſe, quanti nomen venire poſſet. Itaque ſtatim ſciri poſſe
4 nûm Falcidia locum haberet. Verùm ea ratio & hæredi & legatariis damnoſa eſſe poteſt. Itaque melius res cautionibus interpoſitis temperabitur, vt pura, præſentiáque legata intereà ſolida præſtentur exacta cautione: perindè ac ſi nulla alia ſub conditione relicta fuiſſent.d.l. in quantitate. §.ſed & ſi.Sanè ſi à principio conſtet locum eſſe legi Falcidiæ propter legata pura, neceſſaria erit Proculi æſtimatio: ità enim & annuum legatum æſtimari videmus, cùm ſtatim apparet Falcidiæ locum eſſe. l. cum Titio. infrà eod. de quo plura eo loco dicemus.

A*it Iureconſ.* Quod ſi eſt, & deductio poteſt fieri, vt tantum videatur indè deberi, quanti nomen venire poteſt. Sed hæc ſententia non probatur. Cautionibus ergo melius res temperabitur.

GOVEANVS.

Deductionem dicere videtur Iureconſultus pro Falcidiæ detractione. Proculi tamen ſententiam improbatã ſequi videtur Celſus in l. ſi proptereà. infrà eod. de quo dicemus ſuo tempore.

XLVI. Vlpianus lib. lxxvj. ad Edictum.

QVi quod per legem Falcidiam retinere poterat, voluntatem teſtatoris ſecutus ſpopondit ſe daturum: cogendus eſt ſoluere.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. Patronus nihil præſtare cogitur de portione reuerentiæ patronali debita.

2. Ex pacto Actiones in ciues Romanos non dantur.

3. Voluntas teſtatoris Iuſta cauſa eſſe poteſt promittendi.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. quod bonis.§.j.& ad l.Seius & Agerius. ſupra eod.facit l.fideicommiſſum.de cond.ind. Aliud de pa- 1
trono dicēdum eſt, qui etiam ſi fideicommiſſario extraneo ſtipulāti promiſerit,tamen de portione reuerētiæ patronali debita, nihil præſtare cogitur.l.ſi patronus.de donat.

*Ait Iureconſ.*Spopōdit ſe daturum) quid ergo ſi pactus eſt ? & conſtat ex pacto actiones in ci- 2
ues Romanos non dari. Sanè ad retētionem pactum proficiet, ſi rei legatæ poſſeſſio apud legatarium erat. Idem dicendum, ſi quibuſdam legatariis ſolida legata hæres præſtiterit. Omnibus enim ſolida præſtare compellitur.l.vlt. C.ad legem Falc. Neque eſt quod quiſquam dicat ſtipulationem hāc quaſi ſine cauſa factam non valere: voluntas enim teſtatoris iuſta cauſa hæredi 3
fuit promittendi. Quæ ratio decidendi in l.j.C. ad leg.Falcid.

XLVII. Idem Vlpianus lib.lxxix.ad Edictum.

LEx Falcidia (ſi interueniat) in omnibus pēſionibus locum habet: ſed

hoc ex poſtfacto apparebit : vt puta in annos ſingulos legatum relictum eſt. quandiu Falcidia nōdum locum habet, integræ penſiones annuæ dabuntur. Sed enim ſi annus vecerit, quò fit vt contrà legem Falcidiam vltrà dodrantem aliquid debeatur : eueniet vt retrò omnia legata ſingulorum annorum minuātur.

SVMMARIVM.

1. *Si in annos ſingulos dena legentur, quomodo habeatur ratio legis Falcidiæ?*
2. *Quid iuris ſi ab initio appareat locum eſſe legi falcidiæ?*
3. *Quid ſi non appareat?*

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. quod
1 bonis.§.non idcircò. ſuprà eod. Si in annos ſingulos dena legentur, non ſtatim in penſione anni primi Falcidia ponetur, ſed expectabitur is annus, quo apparuerit contrà legem Falcidiam aliquid erogatum. Et tùm ſuperiorum annorum penſiones retrò minuentur. Et ſi eius anni penſio ſufficiat hæredi, nihil reddent legatarij: neq; enim intereſſe poteſt legatariorum, ſi plena Falcidia in vltima penſione ſeruetur. De quo dixi-
2 mus ad l. ſi ex pluribus. Quid ergo ſi ab initio appareat, locum eſſe Falcidiæ propter alia legata? Et eo caſu æſtimabitur annuum legatū quanti vendi poterit, & de ea quantitate detrahetur Falci

Falcidia.l. cum Titio. infrà eod. Quid ſi præter annuum legatum, alia quoq; legata relicta ſint, neque dùm appareat locum eſſe legi Falcidiæ? Et eo caſu pura legata ſolida præſtabuntur exacta cautione prætoria propter legata ſequentium annorum, quæ ſunt conditionalia.l.j.§.ſi in annos.ſuprà eod. Quòd ſi centum annua, bima, trima die legata ſint, de omnibus penſionibus detrahitur Falcidia. l. pœnales. §. annua. ſuprà eo.quod ſtatim ex computatione apparet nùm legi Falcidiæ, cum certum ſit, legata ſequētium annorum annorum debitum iri.l.iij.tit.ſeq.

A*it Iureconſ.* Nunquam legatarius vel fideicōmiſſarius (licet ex Trebelliano ſenatuſconſulto reſtituatur ei hęreditas) vtitur legis Falcidię beneficio.

SVMMARIVM.

1. Falcidia lex hæredis cauſa lata eſt.
2. Qui non deducant Falcidiam.
3. Quid iuris quando ſuſpecta eſt hæreditas.

GOVEANVS.

Lex Falcidia hæredis cauſa lata eſt. l. poteſt hæres.infrà eod. Quare legatarius in fideicommiſſis à ſe relictis Falcidiam non inducet, niſi in caſu l.pœnales.§.vltim.ſuprà eod. Et per conſequens neque fideicommiſſarius particularis. Idem

Idem dicendum ſi hæreditatis portio legata ſit, vel per fideicommiſſum relicta. Idem dicẽdum de eo, cui ex Trebelliano hęreditas reſtituta eſt: quamuis in eum actiones transferantur, hoc eſt, quamuis ſucceſſor per Treb. fiat. Si enim ad eum ducenta dumtaxat peruenerint, & teſtator ducẽta legauerit, qui in bonis habebat quadringenta, ducenta omninò præſtabit. l. j. §. ſi is, qui qua-
3 dringẽta. ad Treb. Sanè ſi ſuſpecta hæreditas dicatur, cum eadem diminutione prȩſtabuntur legata à fideicommiſſario, cum qua hæres præſtitiſſet. l. Marcellus. ad Treb. Neque melior conditio fiet legatariorum, proptereà quòd ſuſpecta dicta ſit hęreditas. Quin & ſi in prioris fideicommiſſarij gratiam, quartam hæres non retineat, dodrans, dumtaxat hæreditatis fideicommiſſario ſecundo reſtituetur. d. l. j. §. indè Neratius. ad Trebel.

XLVIII. Paulus lib. ij. ad Edictum Ædil. Curulium.

CVm emptor venditori, vel contrà, hæres extiterit: euicto homine vtrum duplum in æs alienum deducere, vel computare debeat, an ſimplum? duplum enim eſſet, ſi alius hæres extitiſſet. Et benignius eſt, eodem hærede exiſtẽte, ſimplum ei imputari.

SVMMARIVM.

1. *Inter hæredem & hæreditatem actio quædam proponitur.*

2. Ven

2. *Venditio Hæreditatis omnia onera hæreditaria in venditorem transfert.*

GOVEANVS.

Venditori,qui duplum debebat, emptor hæres extitit.In ratione Falcidię ponenda ſimplum hæres,& idem creditor deducet.Et ex cõtrario, ſi venditor,qui duplum debebat,emptori hæres exiſtat,ſimplum in hæreditate cõputabit,& tantò intelligetur locupletiorem hæreditatem accepiſſe.l.j.§.ſi debitor.ſuprà eod.Debitor enim
ſoluere hæreditati intelligitur.Nam inter hære- 1
dem & hæreditatem actio quædam proponitur. l.is,cui.§.ſi is,qui fundum.de euictio.In quo iudicio benignius eſt ſimplum, quàm duplum venire.Neque obſtat lex ij.§.ſi Titius.de hære.vel
actio.vend.Venditio namque hæreditatis hære- 2
ditaria omnia onera in venditorem transfert, & in locum teſtatoris emptorem conſtituit. d.l.ij. §.cùm quis. Quando promitti emptori duplum opporteat, ſcribit Iureconſult. in l.emptori.De euict.

XLIX. Idem Paulus lib.xij. ad Plautium.

PLautius ſeruo,quem tibi legauerat, fundum legauit.Atilicinus, Nerua Sabinus primùm in ſeruo rationem legis Falcidiæ habendam; & quota pars ex eo decederet, eam partem in fundo legato inutilem futuram: deinde ex reliquis

quis partibus fundi legis Falcidiæ portionem deceſſuram, ſicut ex omnibus legatis. Caſſi', quod ſi ſeruo pars lege Falcidia decedat, incipere ſeruum fieri cõmunem hæredis & legatarij. Communi autem ſeruo cum legatum ſit, totũ pertinere ad ſocium: quia in eam perſonam legatum conſiſtere poteſt. Qua ratione ſemel ex fundo partem lege Falcidia deceſſuram. Paulus. Caſſij ſententia vtimur. Nam & Diuus Pius reſcripſit, ſeruo communi fideicommiſſum datum, totũ ad ſocium pertinere.

SVMMARIVM.

1. *Seruo inutiliter legatur propter regulam Catonianam.*
2. *Cedente die legati per ſeruum communem hæres acquirere poteſt, repudiata hæreditate.*
3. *Donatio præſens eſt, præſentem habet effectũ, Legatum autem in mortem teſtatorem differtur.*
4. *Quod de legato dicitur, id etiam dici debet de donatione cauſa mortis.*

GOVEANVS.

Seruo, quem tibi legaueram, fundum legaui. Atilicinus Nerua, Sabinus lege Falcidia interueniente quota pars ex ſeruo decederet fundum pro ea parte inutiliter legatum exiſtimabant, cũ
1 ſeruo hæredis inutiliter legetur, propter regulã Catonianam. §. an ſeruo. de leg. lib. ij. Inſtit. Deindè

indè ex reliquis partibus Falcidiam deducendum, quas ſolas in legato eſſe conſtaret. Caſſius verò ab eorum ſententia receſſit, quia ſi de ſeruo per legem Falcidiam portio decedat, incipiat ſeruus cõmunis fieri hæredis & legatarij: communi autem ſeruo cùm legatum ſit, totum ad ſocium pertinere, in cuius dumtaxat perſona legatum conſiſtat. l. verum. §. ſi ſeruo communi. pro ſocio. l. ſi Eros. de opt. leg. Neque refert teſtatoríſne & legatarij, communis ſeruus fuerit, an hæredis & legatarij, an verò per legem Falcidiam hæredis & legatarij factus communis ſit. Nam neque pro parte teſtatoris, neque hęredis, legatum conſiſtit. Sanè in ſeruo teſtatoris illa præterea ratio eſt, quod cedente die legati ſolus ſocius eſt, qui per eum ſeruum poſſit acquirere. d. l. ſi Eros. Quæ ratio in ſeruo communi hæredis, vel eo, qui poſteà per legem Falcidiam hæredis communis factus eſt, locum non habet: nam cedente die legati, (cedit autem à morte 2
teſtatoris) per ſeruum communẽ acquirere hæres poteſt, repudiata hæreditate. Caſſij ſententia obtinuit, & ſecũdum eam Diuus Pius reſcripſit. Itaq; ſemel ex fundo per legem Falcidiam portio decedet. Neque obſtat l. per ſeruum. §. j. de acquir. rer. domi. in qua quod ſeruo communi ſocius donat, pro parte apud donatorem remanet. Donatio enim præſens eſt, præſentémque 3
habet effectum: legatum autem in mortem teſtatoris differtur, quo tempore acquiri ei non poteſt per ſeruum communem. Quę eadem reſponſio accommodanda eſt ad l. proindè. §. ſi ſeruus

4 uus communis.de ſtip.ſer. Porrò quod de legato dicimus,dici poteſt de donatione cauſa mortis,vt ſi cauſa mortis ſocius ſeruo communi donet,totum ſocio acquiratur.

Ait Iureconſ. Interdum euenit,vt propter rationem legis Falcidiæ ſequens legatũ extinguatur: veluti ſi fundus, & ad eum via legata ſit per alium fundum. Nam ſi pars fundi remanſerit in hæreditate,non poteſt procedere viæ legatum: quia pro parte ſeruitus acquiri non poteſt.

SVMMARIVM.

1. *Ad certam partem fundi,acquiri ſeruitus poteſt.*

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. ſi fundus. Quamobrem ſeruitus pro parte dominij acquiri non poſſit, notum omnibus eſſe arbitror. Ad
1 certam verò fundi partem acquiri ſeruitutem conſtat.l.ad certam.de ſeruit.

L. Celſus. lib.xiiij. Digeſtorum.

Non eſt dubium quin ea legata, à quibus ſummouere hæres exceptione petitorem poteſt, in quartam ei imputentur, ne cæterorum legata minuantur.

GOVEA

GOVEANVS.

Speciem legis huius poſuit Iureconſultus in l. ſi à me tibi. ſupra eod.

L I. Iulianus lib. lxi. Digeſtorum.

NEc intereſt vtrum ab initio quaſi inutile fuerit, an ex accidente poſteà in eum caſum peruenerit legatum, vt actio eius denegaretur.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. in ratione.

L I I. Marcellus lib. ix. Digeſtorum.

EX aſſe patronum hæredem inſtituit, libertus cùm ducentos aureos in bonis haberet, & legauit filio centum, viginti extraneo reliquit. Diminutio legati, quod extraneo pręſtatur, proficit filio ad conſequenda ſolida, quę ei legata ſunt.

SVMMARIVM.

1. *Alterius legis quam falcidiæ, in præſtandis legatis quandoque habetur ratio.*
2. *Lex Papia ad patronum ſpectat.*
3. *Quacumque de cauſa legatum ab hærede non præſtatur, cætera legata augeri conſtat.*
4. *Patronus quando vti poßit Fabiana actione.*
5. *Adiuuantur à Prætore ij, qui inuiti, & neceſſariò aliquid faciunt.*

GOVEANVS.

1 Interdum alterius legis, quàm Falcidiæ, ratio in præſtandis legatis habetur, vt puta, ſi patronus ex aſſe inſtitutus hęres ſit, & aliquid ſuprà debitam patrono partem legatum: nam hoc caſu ratio facienda eſt eius legis, quæ patronum vocat, non
2 Falcidiæ. l. j. §. interdum. tit. ſeq. Ea autem lex Papia eſt, ex qua in bonis liberti maioris centenario patrono, ſeu patronis ſemis debebatur. §. poſteà. de ſucceſ. lib. & l. ſi libertus. de bon. liber. Veruntamen ex ea portione coniunctis perſonis legata patronus pręſtabat. l. ſi iis, de cond. & demon. l. ſi eius. §. ſi patronus, ad Trebel. ſalua tamen Falcidia. Si igitur libertus, qui ducentos aureos in bonis habet patrono ex aſſe hęrede inſtituto filio centum, extraneo viginti relinquat, Iulius ſolida
3 centum conſequetur: propterea quod extraneo patronus nihil pręſtat. Quacumque enim de cauſa legatum non pręſtatur ab hęrede, cętera legata augeri conſtat. Itaque negationem huic loco deeſſe, ſemper exiſtimaui, & ſic legendum DIMINVTIO LEGATI, QVOD EXTRANEO NON PRAESTATVR. Quamobrem autem hoc caſu extraneo legatum non præſtetur, meritò quis dubitauerit, cùm patronus non ex portione debita, ſed ex aſſe hæres ſit inſtitutus. Verùm ea ſ ratio inſtituto patrono captioſa eſſet. Nam ex ſemiſſe inſtitutus extraneis nihil præſtaret. Bonorum

rum enim poſſeſſionem contra tabulas acciperet, quod ex aſſe inſtitutus facere non poteſt. Itaque adiuuandus hoc caſu à Prætore videtur, & legati extraneo relicti onere leuãdus. Eadẽ æquitas facit, vt patronus ex aſſe hęres inſtitutus Fabiana actione vti volẽs audiatur. Iniquũ enim ſit, eũ Fa- 4
biana excludi, cùm hæreditatem ſponte non adeat, ſed quia contrà tabulas petere non poſſit. l. ſi patronus. §. patronum. ſi quid in frau. pat. Contra tabulas ex aſſe patronus inſtitutus petere non poteſt: quia adita demum hæreditate petitio contra tabulas patrono datur. l. illud de bon. poſſ. cont. tab. Adiuuari à Prætore eos, qui inuiti & neceſſariò aliquid faciunt, intelligimus ex l. ſi filius qui patri. de vulga. & pupill. Neque eſt quod quiſquàm dicat centum inter filium & extraneum hoc caſu diuidi, vt filius quinque partes habeat, extraneus ſextam. Si quid enim de legato filij diminuas, bonorum poſſeſſionem contra tabulas petet filius: neque extraneo legatum aut patronus, aut filius præſtabit, aut ſi patronus filio ſarciat, quod ei abſtulerit extraneus, verum erit propter legatum extranei debitam portionem patroni diminui: quod nequaquam admittendum eſt. Verba autem illa DIMINVTIO LEGATI, ſic accipienda ſunt, EXONERATIO LEGATI.

Ait Iureconſul. Quacunque ex cauſa legata non præſtant, imputantur hæredi

in quartam partem: quę propter legem Falcidiam remanere apud eum debet.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius, multis iam locis ſcripſimus.

LIII. Celſus lib. xvij. Digeſtorum.

SI propter ea, quę ſub conditione legata ſunt, pendet legis Falcidię ratio, pręſenti die data, non tota vendicabuntur.

SVMMARIVM.

1. *Conditio legato appoſita, facit vt ratio ſalcidiæ pendeat, præſtantur tamen legata pura ſolida, cum cautione prætoria.*
2. *Conditio diem incertam habet.*
3. *Propter legata in diem relicta, ratio falcidiæ non pendet.*

GOVEANVS.

1 Conditio legato appoſita facit, vt ratio Falcidiæ pendeat. Sed ea incertitudo non impedit, quò minus legata pura ſolida intereà pręſtentur, cùm prætoria tamen cautione. Poteſt enim exiſtere cōditio, & Falcidiæ locum facere. l. in quantitate. §. ſed & ſi. infrà eod. l. j. §. ſi legata. titu. ſeq. Tota itaque legata vindicantur, quæ præſenti die
2 data ſunt, hoc eſt, purè. Nam conditio diem incertam habet. Mirum itaque videri poſſit, quamobrem neget Celſus, purè legata tota interim vindicari. Et in veteribus quibuſdam codicibus pro NON, legitur TAMEN, hac nota tamen. Niſi quis

quis dicat Celſum Proculi ſententiam ſecutum expoſitam à Paulo in l. in lege Falcidia. ſuprà eodem. Si enim legati conditionalis fiat æſtimatio, (vt Proculo viſum eſt) non eſt dubium, quin legata pura diminuantur, neque tota vindicari poſſint. Vtrumque Celſum ſectam Proculi ſecutum teſtatur Iureconſultus in l. ij. de orig. iuris. Sanè 3
propter legata in diem relicta ratio legis Falcidiæ non pendet. l. iij. tit. ſeq. Certum enim eſt, debitum iri. Itaque propter eiuſmodi legata, quæ præſenti die data ſunt, non tota vindicantur.

LIIII. Marcellus lib. xv. Digeſtorum.

PAter filium, ex quo tres habebat nepotes, hæredem inſtituit, fideíque eius commiſit, ne fundum alienaret, & vt in familia eum relinqueret. Filius decedens tres filios ſcripſit hæredes. Quærendum eſt, an omninò quaſi creditores vnuſquiſque in ratione legis Falcidiæ aliquid poſſit deducere: quia in poteſtate ſua habuit pater, cui ex his potius relinqueret. Sed hac ratione nemo in Falcidiæ ratione quicquam deduceret. Quod videndum eſt, ne durè conſtituatur: vtique enim in alieno ære habuit fundum: quippe cùm neceſſitate obſtrictus fuiſſet filiis eum fundum relinquendi.

fundum neceſſe erat. Neque habenda pro beneficio eſt electio neceſſaria. d. l. vnum ex familia. Quæro num viriles partes deducant nepotes ex diſparibus portionibus inſtituti. Et reſpondeo hæreditarias portiones deducturos. Verum enim eſt, in familia relictum eſſe fundum, & ſi vni totus relictus ſit. d. l. filiusfa. §. cùm pater. Fundo extraneo legato liberis, vno, pluribùſve exhæredatis, ad fideicommiſſi petitionem exhæredati admittentur. Nam inſtituti non poſſunt. Sed & emancipati admittentur fundo à teſtatore alienato. d. §. cùm pater. verùm fratres hęredes ſcripti ratione doli exceptionis, exhæredatis fideicommiſſum petentibus partem facere intelliguntur. d. l. vnum ex familia. §. ſed ſi vnum.

Ait Iureconſ. Ex quo nepotes tres habebat. Qui enim nati nondum ſunt, in familia noſtra non ſunt, neque enim dùm nominati ſunt. l. cùm ità. §. in fideicommiſſo. de lega. ij. 4

L V. Idem Marcellus lib. xx. Digeſtorum.

CVm Titio in annos ſingulos dena legata ſunt, & iudex legis Falcidiæ rationem inter hæredem & alios legatarios habet: viuo quidem Titio tanti litem æſtimare debet, quanti venire id legatum poteſt: in incerto poſito, quandiu victurus ſit Titius. Mortuo autem Titio, non aliud ſpectari debet, quàm quod hæres ex ea cauſa debuerit.

SVMMARIVM.

1. *Quando ſit neceſſe æſtimare annuum legatum,*
2. *Quanti æſtimari debeat?*
3. *AEſtimatio hæc neceſſaria eſt.*
4. *Quarta vſusfructus, ſicuti & corporum retinetur.*
5. *Quando æſtimari debeat vſusfructus ratione legati.*

GOVEANVS.

Sententiam legis huius attigimus ad l. in lege Falcidia. & l.lex. Falcidia. ſi annua dena legata ſint, & propter alia legata ab initio ratio legis
1 Falcidiæ ponatur, neceſſe erit æſtimare annuum legatum: Vt ſciatur quantum legatario præſtari
2 opportet. Tanti autem æſtimabitur, quanti vendi poterit, incerto eo quamdiu Titius victurus ſit. Mortuo autem Titio ſi Falcidiæ ratio ponetur, annorum, quibus Titius vixit, fiet computatio, &
3 de ea quantitate Falcidia detrahetur. Hæc autem æſtimatio neceſſaria eſt, ſiue nihil, ſiue minus quarta relictum ſit hæredi. Vſufructu verò legato ſiquidem teſtator vniuerſum patrimonium legatis erogauit, nulla neceſſaria æſtimatio eſt:
4 quarta enim vſusfructus, ſicuti & corporum retinetur l. j. §. ſi vſusf. ſuprà eod. Quod ſi teſtator. in legando reliqui aliquid fecerit, tùm quia legatarij non æquis partibus in Falcidiam conferunt, neque quartam cuiuſque legati partem hæres re-
5 tinet: plus enim quadrante bonorum haberet: eo, inquam, caſu æſtimari opportet vſumfructum vt & alia legata, non vt de æſtimatione conferant

legatarij,

legatarij, ſed vt ſciatur quota cuique legato portio per legem Falcid. decedat. Et hanc ſententiam eſſe puto l.j.§.ſed & in vſufruct.

LVI. Idem Marcellus.

CVm quo de peculio agi poterat, hæres creditori extitit. Quæritur cuius temporis peculium computari opporteat in Falcidia lege. Plerique putant quòd tùnc in peculio fuerit, cùm adiretur hæreditas, inſpiciendum. Ego dubito: quoniam mortis tempus in ratione legis Falcidiæ ineunda placuit obſeruari. Quid enim intereſt, peculium ſerui poſt mortem creditoris diminutum ſit, an debitor pauperior factus ſit? Aliquis dicet, quid ex cõtrario, ſi antè aditam hæreditatem acquiſierit ſeruus? Et ego quęram, quid ſi debitoris, qui tùnc non erat ſoluendo, ampliatę facultates fuerint? Et cum iſto placuerit ex pòſt facto vberiorem videri fuiſſe hęreditatem, ſicuti cum conditio crediti extitit poſt mortem, ità etiam peculij incrementum pleniorem faciet hęreditatem.

SVMMARIVM.

1. *Ex contractu ſerui dominus peculio tenus conuenitur.*

2. *In patrimonij quantitate exquirenda, mortis tempus ſpectatur.*
3. *Debitor pauperior factus hæreditatem non imminuit, cum quæritur de Falcidia.*
4. *Damna contingentiam poſt mortem teſtatoris, ſolum hæredem reſpiciunt.*
5. *Peculium & naſcitur & augetur, & moritur: & proindè homini comparatur.*

GOVEANVS.

1 Ex contractu ſerui dominus peculio tenus conuenitur prætoria actione de peculio. Si igitur dominns creditori hęres exiſtat, tantò locupletiorem hęreditatem accepiſſe intelligetur, quan-
2 tum erat in peculio moriente creditore. Et enim in patrimonij quãtitatę exquirẽda mortis tẽpus ſpectari placuit. l. in quãtitate. infrà eo. l. eo tempore. §. ſi creditor. de peculio. Quare ſi peculium pòſt mortem teſtatoris diminutum ſit, nihilo minorem propterea hæreditatem intelligitur hęres
3 accepiſſe. Nam neque pauperior factus debitor hęreditatem imminuit, cùm de Falcidia quæri-
4 tur. Damna enim, quæ pòſt mortem teſtatoris contingunt, ſolum hęredem reſpiciunt. l. in ratione. ij. ſuprà eo. Neque mouet, quòd ſi antè adi- tam hęreditatem ſeruus peculium auxerit, vberior ex pòſt facto hęreditas intelligatur. l. ſi creditor filij infrà eod. Nam & ſi debitoris, qui moriente teſtatore ſoluendo non erat, amplientur poſteà facultates, plenior fit hęreditas, ſicuti cum conditio crediti extitit poſt mortem teſtatoris. l. in quantitate. §. magna. infrà eod. Peculium na-
5 ſci

ſci, augeri, & mori ſcribit Iureconſultus in l. peculium. de leg. ij. & l. peculium. de pecul. Itaque homini comparatur.

A*It Ireconſ.* Scæuola notat, quid ergo ſi idem ſeruus defuncto & alij aliena debuerit, & vna decem habeat? Augetur ſcilicet & his hæreditas, decem (quæ defuncto naturaliter debebantur) in hereditate manentibus.

SVMMARIVM.

1. *Creditor ſerui domino hæres exiſtens, ſuum debitum deducit.*
2. *In actione de peculio locus eſt præuentioni.*
3. *Quoddam iudicium inter hæredem & hæreditatem proponitur.*

GOVEANVS.

Sequens illa quæſtio eſt, nûm ſi ſeruus defuncto, & alij dena debuerit, & vna decem in peculio habeat, ex iis decem hæreditas augeatur, an verò tantùm ex quinque. Et magis eſt, vt tota decem in hæreditate computentur: neque de decem quinque deducantur: quamuis ſi creditor 1
ſerui domino heres exiſtat, ſuum debitum deducat. l. peculium. §. ſed & creditor de pecul. Quamobrẽ autẽ tota decem dominus in creditoris hereditate cõputet, Ratio illa eſſe videtur, quia in a- 2
ctione de peculio prȩuẽtioni loc⁹ eſt. l. ſi verò, de peculio. l. j. de in rẽ verſo, & l. nõ ità. de trib. actio: Quamobrẽ autẽ anteuertere domin⁹ & occupare videatur.

gatum valet. Vti enim ſcripſimus ad l. ſi ſeruus. 1
fideicommiſſaria libertas legatum ſerui non perimit. Quæ ſi purè data eſſet, propter ſenatuſconſultum ceſſaret omninò Falcidia. d. l. ſi ſeruus. Nunc quia poſt triennium data libertas per fideicommiſſum eſt, ex eo quod interim de operis ſerui ad legatarium peruenire poteſt, quarta hæredi debetur. Id enim dumtaxat in legato eſſe videtur, cùm prætereà ad legatarium nihil cum effectu perueniat. Idem dicendum ſi directò poſt triennium ſeruo ſuo teſtator libertatem dediſſet, & eius vſumfructum Titio legaſſet. Quarta enim de vſufructu detraheretur: vſusfructus 2
autem ſerui duobus modis legari poteſt, aut ità, STICHI VSVMFRVCTVM TITIO LEGO: aut ità, STICHVM TITIO LEGO, ROGO VT PROPRIETATEM HAEREDI RESTITVAT. Ex quo legato nihil præter vſumfructum legatarius conſequitur. Seruum nãque petens doli exceptione repelletur. Neque aliam ſententiam recipere poſſunt illa verba, AVT EIVS PROPRIETATEM PER FIDEICOMMISSVM, &c. Sic enim legendum arbitror, NON EI. & ſic habent veteres quidam Codices.

A*it Iurecconſul.* Scichum tibi, ſeruo tuo decem legauit: vel contra, tibi decem, ſeruo tuo Stichum, libertatémque Stichi fidei eius commiſit, lex Falcidia minuit legata. Redimere ab hęrede partem debes, quemadmodum ſi tibi vtrumque legaſſet.

GOVEA

GOVEANVS.

De ſententia §.huius diximus ad l.ſi pupillus. §.ſi ego ſuprà eodem.

AIt Iureconſ. Sępius euenit ne emolumentum eius legis hęres conſequatur. Nam ſi centum aureorum dominus, vigintiquinque alicui dederit, & eum inſtituerit hæredem, & dodrantem legauerit: nihil aliud ſub occaſione legis Falcidię interuenire poteſt: quia viuus videtur hęredi futuro prouidere.

SVMMARIVM.

1. *Ipſo iure niſi quod iure hæreditario accipitur, in Falcidiam non imputatur.*
2. *Hæres futueo mortis cauſa inutiliter legatur.*
3. *Si pater vnius quartam filio donauerit, ad querelam non poteſt admitti filius.*
4. *Inuectionis ſolutio.*

GOVEANVS.

1 Si teſtator quadrantem bonorum futuro hæredi viuus donauerit, nihil ampliùs occaſione Falcidiæ hęres conſequetur: & legata minuere volẽti doli mali exceptio opponetur: nã ipſo iure niſi quod iure hęreditario accipitur, in Falcidiã nõ imputatur l.id quod.infrà eodem. Quęro ſi mor-
2 tis cauſa donauerit, quid iuris ſit? Et puto hęredi futuro mortis cauſa inutiliter donari: nã & legari

inutiliter

inutiliter cõſtat. Quæro ſi minus quarta, quid iuris ſit? Et puto quartã illi replendam, argumento. l. ſi non mortis de inoff. teſt. Idem dicendum eſt de quarta, quæ querelam teſtamenti inofficioſi excludit. Quam ſi pater viuus filio donauerit, ad querelam filius non comittetur. d. l. ſi non mortis. Neque obſtat quod filius, qui à patre res quaſdam accepit, & pactus eſt de inociffioſo nó agere ea pactione non obligetur. l. ſi quando. §. j. de inof. teſt. C. omninò enim filio quarta relinquenda eſt, à qua nullis pactionibus poteſt ſummoueri.

LVII. Idem Marcellus.

CVm dotem maritus alicui legauerit, vt vxori reſtituatur, non habere legem Falcidiam locum dicendum eſt. Et ſanè in pleríſque ità obſeruatur: vt omiſſa interpoſiti capientis perſona ſpectetur.

SVMMARIVM.

1. *Quare locus non eſt Falcidiæ, vbi maritus legat vxori dotem.*
2. *Repræſentationis cõmodum nullum ſentit mulier, cum dos in rebus ſoli conſiſtit: & quare:*
3. *In dote perſona accipientis ſpectatur, ad hoc vt Falcidia eſcludatur.*
4. *Vbi legato eſt commodum repræſentationis Faldiæ locus eſt.*

GOVEA

2. *Non oritur præſcriptio ex ea poſſeßione, quæ titulum non habet.*
3. *Longum tempus Veteres dicebant decennium.*

GOVEANVS.

Portio, quæ per legem Falcidiam apud hæredem remanere debet, in legato non eſt. Quare 1
vſucapi pro legato non poteſt, quin ne præſcriptio quidem ex ea poſſeſſione oritur, quæ titulum non habet. Itaque poſt longum tempus recte beneficium legis Falcidiæ hæres implorat. 2
Longum tempus decennium veteres appellabant, teſte Iulio Paulo lib. iij. Senten. recep. quo tempore hodiè res ſoli vſucapiuntur pòſt transformatam ab Imperatore vſucapionem. 3

LIX. Idem Modeſtinus.

BEneficio legis Falcidiæ indignus eſſe videtur, qui id egerit, vt fideicommiſſum intercideret.

SVMMARIVM.

1. *Legatum ſubtrahens, beneficio legis falcidiæ non vtitur.*
2. *Pœna non egreditur rem, in qua delictùm eſt commiſſum.*

GOVEANVS.

Qui legatum ſubtrahit beneficio legis Falcidiæ, in ea re non vtitur. Et ideò ſi is, qui qua- 1

dringenta habet, vniuerſa leget, & hæres centum ſubtrahat, trecentorum quartam partem retinebit, ſeptuagintaquinque ſcilicet, & ducenta xxv. dabit legatariis: ſed ex centum, quæ ſurripuit, legatariis quidem dabit ſeptuagintaquinque, reliqua, id eſt, xxv. ad Fiſcum venient. l. reſcriptum.
2 de iis, quib. vt indig. In quo notandum eſt, pœnam non egredi rem, in qua delictum commiſſum eſt.

A*it Iureconſ.* Præterea ei, qui non capienti rogatus eſt reſtituere hæreditatem, ſenatuſconſulto Plautiano non conceditur quartam retinere: ſed ea quarta quam non retinuit, ad Fiſcum pertinet ex reſcripto Diui Pij.

GOVEANVS.

De ſententia loci huius diximus ad l. ſi tacitum fideicommiſſum ſuprà eod.

LX. Iabolenus.

CVm pater impuberi filiæ hæredem ſubſtituit: id, quod ei legatorum nomine à patre obuenit, cum hæreditas ad ſubſtitutos pertinet, in computationem legis Falcidiæ non venit.

SVMMARIVM.

1. *Prælegatum filiæ ex parte inſtitutæ factum, in ratione Falcidiæ non computat ſubſtitutus.*
2. *Secus eſt ſi filia patri hæres non extiterit.*

GOVEA

GOVEANVS.

Quod pater filiæ ex parte inſtitutæ prælegauit, in ratione legis Falcidiæ non computat ſubſtitutus, ſed præcipuum habet, quemadmodum & filia præcipuum haberet, ſi rationem cum legatariis poſuiſſet: ex cuius perſona cùm legata præſtantur. l. qui fundum. §. qui filium. infrà eod. ampliora non præſtantur, quàm filia præſtitiſſet. de quo diximus ad l. in ratione. ſuprà eod. Quod ſi filia patri hæres non extiterit, puto prælegatum computandum eſſe & augere hæreditatem. 1 2

AIt Iureconſ. Legato petito, cùm in litem iuratum eſt, ratio legis Falcidiæ, non eius ſummæ, in quam legatarius iurauit, haberi debet: ſed eius, quāti re vera id fuit, quod petitum eſt. Nam id, quod pœnæ cauſa accreuit, in legem Falcidiam non incidit.

SVMMARIVM.

1. *Pecunia legata iuſiurandum in litem non defertur: & quare.*
2. *Vbi ex teſtamento agitur, in litem non iuratur.*

GOVEANVS.

Si Stichus legatus ſit, neque eum hæres præſtet, legatario in litem iuramentum defertur. Et ſi quid vltrà iuſtam ſerui æſtimationem præſtiterit, non nocebit legatariis pœna alienæ contumaciæ. Pecunia legata iuſiurandum in litem non 1

tur.l.ij. de in lit. iur. quia non æſtimatur: nequ
2 item fundo legato, cùm vindicari poſſit. Item ſi ex teſtamento agatur, in litem non iuratur. l. alias.de in lit. iuran.

LXI. Idem Iabolenus.

ALienus fundus tibi legatus eſt: cùm hæres hunc emere, niſi infinito pretio non poſſet, emit multò pluris quàm quanti erat, qua emptione effectum eſt, vt legatarij ad legem Falcidiam reuocarentur. Quæro cùm ſi fundus tanti, quanti re vera eſt, emptus eſſet, legata non fuerint exceſſiua ius legis Falcidiæ: an hoc ipſo hæres inſtitutus partem reuocandi à legatariis ius habeat, quòd ex voluntate defuncti pluris emerit fundum, quàm quanti erat? Reſpondi, Quod amplius hæres, quàm pretium fundi legatario ſoluerit, id rationi legis Falcidiæ imputari non poteſt: quia negligentia eius nocere legatariis non debet: vt potè cùm is confitendo veram æſtimationem præſtare poterat.

SVMMARIVM.

1. *Sicut diligentia hæredis legatariis non prodeſt, ità nec negligentia nocet.*

GOVEA

GOVEANVS.

Quemadmodum hæredis diligentia & induſtria legatariis non prodeſt, l. iij. ſuprà eod. ita neque nocet negligentia. Nam & ſi fundum teſtator alienum leget, pretio tamen infinito emi non vult, & iuſtæ æſtimationis præſtatione hæres defungitur. Quid ergo ſi fundum emi teſtator iuſſerit? Et eo caſu puto nihil eſſe quod hæredi imputetur. 1

LXII. Vlpianus.

IN lege Falcidia hoc eſſe ſeruandum Iulianus ait, ſi duo rei promittendi fuerint, vel duo rei ſtipulandi: ſi quidem ſocij ſint, in ea re diuidi inter eos debere obligationem, atque ſi ſinguli partem pecuniæ ſtipulati eſſent, vel promiſiſſent. Quòd ſi ſocietas inter eos nulla fuiſſet, in pendenti eſſe, in vtrius bonis computari oporteat id, quod debetur, vel ex cuius bonis detrahi.

SVMMARIVM.

1. *Inter duos rei ſtipulandi locus eſt præuentioni.*
2. *Duorum reorum alter nouare poteſt.*
3. *Conſtitutio pro ſolutione eſt.*
4. *Rei dicuntur ij, quorum res eſt.*

GOVEANVS.

Si duo rei ſint ſtipulandi, in pendenti eſt in 1

vtrius hæreditate obligatio computetur. Nam inter eos locus præuentioni eſt, cùm vtrique ſolidum debeatur, & petitione & acceptilatione vnius tota ſoluatur obligatio. l. ij. de duob. reis
2 ſtip. Quin nouare alterum poſſe conſtat. l. ſi rem. §. ſi duo. de nouat. quamuis vnius pactum alteri non noceat. l. ſi vnus. de pact. Neque obſtat l.
3 idem. de conſtit. pecu. Nam conſtitutio pro ſolutione eſt. d. l. idem. Idem ex contrario dicendum eſt de duobus reis promittendi. In pendenti namque eſt, vtrius patrimonium ea obligatio diminuat. Sanè ſi ſocij ſint, vel ſtipulandi, vel promittendi rei, inter eos diuidetur obligatio propter
4 iudicium ſocietatis. Reos dici M. Tullius ſcribit, eos, quorum res eſt.

A*it Iureconſ.* Corpora ſi quæ ſunt in bonis defuncti, ſecundum veritatem æſtimanda erunt, hoc eſt, ſecundum præſens pretium: nec quicquam eorum formali pretio æſtimandum eſſe ſciendum eſt.

SVMMARIVM.

1. *Neceſſe eſt corpora hæreditaria æſtimari, vt quantitas patrimonij ineatur.*
2. *Pecunia non recipit æſtimationem.*
3. *Quomodo æſtimentur corpora hæreditaria.*
4. *Quod dicatur pretium formale.*

GOVEANVS.

1 Vt quantitas patrimonij ineatur, æſtimari corpora

pora hæreditaria neceſſe eſt. Nam pecunia non recipit æſtimationem.l.ſi ità.de fideiuſ. l.iij. de in 2
litem iur. Æſtimantur autem corpora hæredita- 3
ria ſecundum verum, iuſtum, & præſens pretium. Hæc namque pro eodem dicuntur, non ſecundum pretium, quo aut empta res eſt, aut vendi poſſet ſi coleretur diligenter. Hoc enim pretium formale appellari videtur, non ſatis tamen 4
aperta nominis ratione. Idem pretium obſeruandum eſt in venditionibus fiſcalibus.l.iij. §. Diui. de iur.fiſci.

LXIII. Paulus.

PRetia rerum non ex affectu, nec vtilitate ſingulorum, ſed communiter finguntur. Nec enim qui filium naturalem poſſidet, tantò locupletior eſt, quòd eum ſi alius poſſideret, plurimo redempturus fuiſſet. Sed nec ille, qui filium alienum poſſidet, tantum habet, quanti eum patri vendere poteſt. Nec expectandum eſt dum vendat: ſed in præſentia non quaſi filius alicuius, ſed quaſi homo æſtimatur. Eadem cauſa eſt eius ſerui, qui noxam nocuit. Nec enim delinquēdo quiſquam pretioſior fit. Sed nec hæredē pòſt mortem teſtatoris inſtitutum ſeruum, tantò pluris eſſe, quantò pluris venire poteſt, Pædius ſcribit.

Eſt enim abſurdum, me ipſum hæredem inſtitutum non eſſe locupletiorem, antequam adeam: ſi autem ſeruus hæres inſtitutus ſit, ſtatim locupletiorem eſſe effectum: cum multis cauſis accidere poſſit, ne iuſſu noſtro adeat: acquirit etenim nobis certè cùm adierit. Eſt autem præpoſterum, antè nos locupletes dici, quàm acquiſierimus.

SVMMARIVM.

1. *Pretia rerum ex communi hominum æſtimatione, non ex affectu ſingulorum ſtatuuntur.*
2. *Seruus non tanti æſtimari debet, quanti noxa eſt.*
3. *Seruus delinquendo non fit pretioſior.*
4. *In lege Aquilia id, quod intereſt ſpectatur.*
5. *Poteſt Seruus nolle adirè hæreditatem.*
6. *Vt dominus per ſeruum acquirat, neceſſaria ſunt Factum & Animus.*

GOVEANVS.

1 Sextus Pædius pretia rebus ex communi hominum æſtimatione, non ex affectu, vel vtilitate ſingulorum ſtatuebat. l. ſi ſeruum. ad l. Aquil. Itaque qui filium naturalem poſſideret, non eſſe cenſendum locupletiorem, quia ſi alius eum poſſideret, plurimo propter paternam affectionem, redempturus eſſet: ſed neque illum, qui filium alienum naturalem poſſideret, tantum habere, quanti eum patri vendere

vendere poſſet, ſed quanti cuiuis de populo: neque enim re vera tanti eſt, quanti eum pater ęſtimat: neque expectandum eſt dùm à patre redimatur, neque enim cogitur redimere, ſed in pręſentia quaſi homo æſtimatur, non quaſi filius alicuius. Eadem cauſa eſt eius ſerui, qui noxam 2
nocuit: neque enim tanti æſtimari debet, quanti noxa eſt, pro qua dedi poteſt. Nam pro quamtauis noxa capitis viliſſimi deditione dominus liberatur, ſi modò inſciēte eo ſeruus deliquerit. Abſurdum namque ſit, ſeruum delinquendo fie- 3
ri pretioſiorem. Quin ne ſeruus quidem pòſt mortem teſtatoris hæres inſtitutus tanti in legis Falcidiæ ratione erit, quanti venire poteſt propter hæreditatem delatam: quamuis in lege A- 4
quilia ſecus ſit, vbi id, quod intereſt, ſpectatur. Quî enim locupletior hæres intelligetur, ſeruo hærede inſtituto, qui ſi ipſe eſſet inſtitutus, antè aditam hæreditatem nō eſſet locupletior? Nam & per ſeruum hęredem inſtitutum non antè dominus acquirit, quàm ſeruus eius iuſſu hæreditatem adeat. Multis autem modis accidere poteſt, ne ſeruus noſtro iuſſu adeat. Quid enim ſi antè moriatur? Quid ſi mihi hæreditas ſuſpecta ſit? Quid ſi adire ſeruus nolit? poteſt enim nolle. 5
l. cum proponas. de hær. inſt. C. adeò vt ſi metu verberum adeat, aditio nullius momenti ſit. l. qui in aliena. §. Celſus. de aquir. hæred. Neque 6
enim ſolum ſerui factum, verùm & acquirendi neceſſarius eſt animus ad hoc, vt per ſeruum dominus acquirat.

A*It Ireconſ.* Cuius debitor ſoluendò non eſt, tantũ habet in bonis, quantum exigere poteſt.

GOVEANVS.

De ſentẽtia §. huius diximus ad l. Neſennius. §. ſi debitori. & plenè exponitur à Iureconſ. in l. quærebatur. infrà eod.

A*It Iureconſ.* Nonnullam tamen pretij varietatem loca, temporáque afferunt. Nec enim tantidem Romæ vt in Hiſpania oleum æſtimabitur: nec continuis ſterilitatibus tantidem, quanti ſecundis fructibus: cùm hîc quoque nec ex momentis temporum, nec ex ea, quæ rarò accidit, caritate, pretia cõſtituãtur.

GOVEANVS.

Hoc idem ſcribit Iureconſ. in l. ideóque. de eo, quod certo loco.

AIt Iureconſ. cùm hîc quoque.) legendum eſt, DVM HIC QVOQVE, & ità habent Pandectæ Florentinorum.

LXIIII. Vlpianus.

SI in teſtamento ità ſcriptum ſit: Hæres meus Lucio Titio decem dare dãnas eſto: & quantò quidem minus per legem Falcidiam capere poterit, tantò amplius ei damnas eſto: ſententiæ teſtatoris ſtandum eſt.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Teſtator non poteſt facere quo minus Falcidia in ſuo teſtamento locum habeat.*
2. *Poteſt tamen facere vt quædam legata ſint extrà falcidiam.*

GOVEANVS.

Quamuis teſtator facere non poſſit, quò mi- 1
nus lex Falcidia in ſuo teſtamento locum habeat, illud tamen aſſequi poteſt, vt quædam le- 2
gata extrà Falcidiam ſint, & ſine vlla diminutione præſtentur: vt putà ſi, ità ſcribat, HÆRES MEVS LVCIO TITIO, X. DARE DAMNAS ESTO, & quantò minus per legem Falcidiam capere Titius poterit, tantò amplius ei hęres dato. l. qui quadringenta. infrà eod. Quòd ſi teſtator, qui quadringenta habeat, ducenta legauit Sempronio, & tibi ſimiliter ducenta ſub ea conditione, ſi legi Falcidiæ in ſuo teſtamento locus non eſſet, exceptio doli mali Sempronio proderit, ne quid de ſuo legato diminuatur. De quo dicemus ad d. legem, qui quadringenta.

LXV. Paulus.

SI fundus legatus ſit quinquaginta dignus, ſub ea conditione, ſi quinquaginta hæredi dediſſet: plerique putant vtile eſſe legatum: quia conditionis implendæ cauſa datur. Nam cõſtat, etiam Falcidiam eum pati poſſe. Sed ſi quin-

quagin

quaginta aurei legati ſint, ſi quinquaginta dediſſet: dicendum eſt, inutile eſſe legatum, & magis ridiculum eſſe.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. ſi dignum decem.

LXVI. Vlpianus.

Circà legem Falcidiam in eo, quod ſub conditione, vel in diem alicui relictum eſt, hoc obſeruandum eſt, ſi decem ſub conditione alicui fuerint relicta eáque conditio poſt decennium fortè extiterit, non videntur decem huic legata, ſed minus decem: quia interuallũ temporis & interuſurium huius ſpatij minorem facit quantitatem decem.

GOVEANVS.

De ſententia principij legis huius diximus ad legẽ, in lege Falcidia. & ad l. ſi propter. ſuprà eo.

Ait *Iureconſ.* Sicuti legata non debentur, niſi deducto ære alieno aliquid ſuperſit: ſic nec mortis cauſa donationes debebuntur, ſed infirmabuntur per æs alienum. Quare ſi immodicum æs alienum interueniat, ex re mortis cauſa ſibi donata nihil aliud conſequitur.

SVMMA

SVMMARIVM.

1. *Bona intelliguntur deducto ære alieno.*
2. *Donationes mortis cauſa legatis æquiparantur.*

GOVEANVS.

Legata de bonis teſtatoris præſtantur: bona autem intelliguntur deducto ære alieno. Quare ſi dimiſſis creditoribus nihil ſuperſit, legata non debebuntur. Idem dicendum eſt de donationibus cauſa mortis, quamuis rerum donatarum poſſeſſio ad donatarios tranſlata ſit, nam donationes mortis cauſa legatis æquiparantur. 1 2

LXVII. Terentius.

QVoties cuidam amplius legatum eſt, quã ei capere licet, & lex Falcidia locum habet: prius Falcidiæ ratio habẽda eſt, ſcilicet, vt ſubducto eo, quod lex Falcidia exceperit, reliquum (ſi non excedat ſtatutã legi portionẽ) debeatur.

SVMMARIVM.

1. *Vndè lex hæc deſumpta ſit.*
2. *Falcidiæ portio legis poteſtate in hæreditate manet.*

GOVEANVS.

Lex hęc deſumpta ex lib. iiij. Terentij Clemẽ- 1
tis

tis ad l.Iuliam & Papiam, vndè etiam deſumpta eſt l.ſi is,qui ex bonis. de vulg.& pupill. Itaque vtriuſque legis ſpecies ponēda eſt in eo,qui per legem Papiam ſolidum capere non poterat, quemadmodum ad d.l.ſi is,qui ex bonis.& ad.l. ſi in teſtamento.eo.tit. ſcripſimus. Quod igitur Titio amplius legatum erat, quàm ei capere per legem Iuliā liceret, Fiſco applicabatur,reliquū legatario concedebatur. Ponamus igitur Titiū quindecim capere potuiſſe, ei legata viginti-quinque ad fiſcum pertinebāt : niſi cùm lex Falcidia interueniebat : eius enim interuentu quin-
2 decim dumtaxat legata intelliguntur : nam Falcidiæ portio legis poteſtate in hæreditate manet. Itaque Fiſco nihil in eiuſmodi legato iuris erat:ſi legatarius nihil capere poterat, totū Fiſco acquirebatur, cum onere tamen Falcidiæ. Vtroque autem caſu ſi liberi aut parentes vſque ad tertium gradum erant inſtituti, ius eis antiquum in caducis ſaluum erat,teſte Vlpiano in ti. qui habeant ius antiq.in cad. & Imperatore in l. j.§.& cùm lex.de cad.tol.

LXVIII. Maximus ad legem Falcidiam.

Inſcriptio legis huius in Pandectis Florentinorum eſt, EMILIVS MACER LIB. II. AD LEGEM VICESIMAM HÆREDITATVM. Ego legendum puto viceſimæ. De viceſima hæreditatum leges complures latæ ſunt. Prima fuit lex Papia, cuius primo capite cauebatur vt hæreditatis extraneo relictæ viceſima

pars

pars ad Fiſcũ veniret. Hęc lex emẽdata à Nerua, perfecta à Traiano, & à M. Philoſopho, ſublata à Gratiano eſt.

Ait *Iureconſ.* Computationi in alimẽtis faciendæ hanc formam ineſſe. Vlpianus ſcribit, vt à prima ætate vſque ad annum XX. quantitas alimentorum triginta annorum computetur, eiúſque quantitatis Falcidia pręſtetur. Ab annis verò XX. vſque ad annum XXV. annorum XXVIII. Ab annis XXV. vſque ad annos XXX. annorum XXV. Ab annis XXX. vſque ad annos XXXV. annorum XXII. Ab annis XXXV. vſque ad annos XL. annorum XX. Ab annis XLI. vſque ad annos L. annorum computatio fit, quot ætati eius ad annum ſexageſimum deerũt, remiſſo anno vno. Ab anno verò L. vſque ad annum LV. annorum IX. Ab annis LV. vſque ad annum LX. annorum VII. Ab annis LX. (Cuiuſcumq; ætatis ſit) annorum V.

SVMMARIVM.

1. *Neceſſe eſt æſtimetur alimentorum legatum, vt ſciri poßit, quæ Falcidia ſit deducenda.*
2. *Alimentorum nulla fieri poteſt venditio.*
3. *Duplex forma computationis alimentorum.*
4. *Ætas cum in flexu conſiſtat, celerius præcipitat.*

GOVEA

GOVEANVS.

Si alimenta legata ſint, & propter alia legata à principio appareat, locum eſſe legi Falcidiæ,
1 neceſſe eſt æſtimetur alimentorum legatum, vt ſciri poſſit quantum legatario debeatur, & quæ Falcidiæ nomine facienda ſit deductio. Æſtimabitur autem facta annorum computatione ex ætate alimentarij. Quamobrem legati huius vẽditio non fiat, vt legati annui ſit. l. cum Titio. ſu-
2 prà eod. Ratio illa eſſe videtur, quia alimentorum nulla videtur poſſe fieri venditio: nec enim hæres alium alere compelli poteſt, quàm cui re-
3 licta ſunt alimenta ex ætate legatarij. Cuius cõputationis formam duplicem tradit Macer: veterem alteram, alteram recentiorem, & receptã vſu. Ex vetere forma à prima ætate, vſque ad annum xx. xx. annorum fiebat computatio, & de ea quantitate detrahebatur Falcidia, reliquũ legatario præſtabatur: facilè enim ad eos annos peruenit qui intrà xx. annum eſt. Ab anno autẽ xx. vſque ad annũ xxv. annorum. xxviii. Ab annis xxv. vſque ad annos xxx. annorum xxv. Ab annis xxx. vſque ad annos xxxv. annorum xxii. Ab annis xxxv. vſque ad annos xl. annorum xx. Ab annis xl. vſque ad annos l. tot annorũ, quot ætati legatarij deerãt ad annum lx. remiſſo vno anno, hoc eſt, anno vno non computato, eo ſcilicet, quem agebat legatarius. Ab anno verò l. vſque ad annum lv. annorum nouem. Ab annis lv. vſque ad annum lx. annorum vii. Ab annis lx. cuiuſcumque ętatis eſſet legatarius, annorum v. Cuius

v. Cuius computationis nulla certa & perpetua ratio apparet, ſi modò codices mendoſi nō ſunt: cùm enim ab anno xx. vſque ad annum xxv. annorum xxviii. fieret computatio, & de xxx. annis, qui à prima ætate vſque ad annum xx. computabantur, duo demerentur, Eadem ratio in cæteris ætatibus obſeruanda videbatur. Sanè ab annis xl. vſque ad l. pauciores anni computantur, quia 4
cùm ætas in flexu conſiſtit, celeriùs præcipiat.

Ait Iureconſ. Eóque nos iure vti Vlpianus ait, & circà computationem vſusfructus faciendam.

SVMMARIVM.

1. *Locus hic quomodo intelligatur.*
2. *Vſus neque vendi poteſt, neque ad alium transferri.*
3. *Vſusfructus transferri ad alium poteſt & in eo falcidia admittitur.*
4. *Alimenta non niſi æſtimata falcidiam patiuntur.*

GOVEANVS.

Aut locus hic dè modico vſufructu intelligitur, qui in alimenta relinqui ſolet. l. cùm ij. §. ſi in 1
ſingulos. de tranſac. aut legendum eſt VSVS, non, VSVSFRVCTVS. Et verò in veteribus Codicibus breuiter hoc modo ſcribi ſolet VSVSF. cuius ſcripturæ vltima litera à principio dictionis ſequentis ſumi potuit. Nam neque vſus 2
vendi poteſt, ad aliúmque transferri. §. j. & ij. de

vſu & hab. vt niſi ex annorum computatione legati non poſſit iniri æſtimatio, neque ſciri poſſit quantum legatario debeatur, aut quæ de legato
3 facienda ſit deductio. Vſusfructus alia natura eſt. Nam & in eo vti corporibus Falcidia admittitur,
4 & transferri ad alium poteſt. Alimenta & vſus neque vendi poſſunt, neque diminutionem legis Falcidiæ pati niſi æſtimata. Quod enim vſusfructus interdum æſtimatur, non eò fit vt de æſtimatione fiat deductio, ſed vt ſciatur quantum legatarius in Falcidiam conferre debeat, de quo diximus ad l. cum Titio. aut ne legatum dodrantem excedat. §. ſi vſusf. l. j.

Ait Iureconſ. Solitum eſt tamen à prima ætate vſque ad annum xxx. computationem annorum xxx. fieri. Ab annis verò xxx. tot annorum computationem iniri, quot ad annum ſexageſimum deeſſe videntur, numquam ergò amplius. quàm xxx. annorum computatio initur.

SVMMARIVM.

1. *Ad ætatem annorum lx. ſolent ferè homines peruenire.*

GOVEANVS.

Exploſa vetere computationis forma propter perplexitatem & varietatem, faciliorem vſus computationem recepit: à prima ſcilicet ætatè vſque ad annum xxx. tot annorum, quot ad an-
1 num LX. deſunt, ad quam ætatem ſolent ferè homines

mines peruenire. Ab anno autem LX. quemadmodum fieri ſolita ſit computatio, non tradit Iureconſ. Sed ex vetere forma puto annos v. computandos.

Ait Iureconſ. Sic denique & ſi Reip. vſfructus legetur: ſiue ſimpliciter, ſiue 3
ad ludos, xxx. annorum computatio fit.

GOVEANVS.

Quia Reip. relictus vſusf. annis centum durat, non tanti æſtimatur in ratione Falcidiæ, quanti vendi poteſt: nimiò enim æſtimaretur: ſed computatio fiet annorum, quæ in alimentis & vſu homini legatis laxiſſima fieri ſolet, hoc eſt annorum xxx. de qua quantitate Falcidia detrahetur. Si verò annua dena Reip. legentur, æſtimatio fiet, vti Iureconſ. docet in l. iij. §. vlt. ſuprà eo.

Ait Iureconſ. Si quis ex hæredibus rem propriam eſſe contendat, deindè hæreditariam eſſe conuincatur: quidam putant, eius quoque Falcidiam non poſſe retineri: quia nihil interſit, ſubtraxerit, an hæreditariam eſſe negauerit, quod Vlpianus rectè probat.

SVMMARIVM.

1. *Res hæredum propriæ legari poſſunt.*
2. *Non eſt cogendus hæres beneficium legis cum re propria compenſare.*

GOVEANVS.

1 Res proprias hęredum legari poſſe ſcripſimus ad l. j. §. non ſolum. & ad l. pater. §. auia. Verùm interueniente Falcidia, quia non eſt vndè hæres
2 ſuum recipiat, legatum non debetur. Neque cogendus hæres eſt beneficium legis cum re propria compenſare. Hæredis & teſtatoris in ponenda ratione legis Falcidiæ ſeparari opportere patrimonia, multis iàm locis demonſtrauimus.

Ait Iureconſ. Quia nihil interſit, ſubtraxerit, &c.) In vtraque igitur re Falcidia priuabitur. De quo diximus ad l. beneficio.

LXIX. Pomponius lib. v. ad Sabinnm.

VSufructu bonorum legato, ęs alienum ex omnibus rebus deducendum eſt: quoniam poſt ſenatuſconſultum nulla res eſt, quæ non cadat in vſumfructum legatum.

SVMMARIVM.

1. *Vſusfructus rerum pluris æſtimatur quàm vſusfructus bonorum.*
2. *De rebus nulla fit deductio: ſecus de bonis.*

GOVEANVS.

1 Si quis rerum vſumfructum leget, plus legat, & pluris legatum æſtimari opportet, quàm ſi bonorum

norum vſumfructum legaſſet: Bona enim, de- 2
ducto ære alieno, intelliguntur:de rebus nulla ſit deductio l. vlt. de vſufr.leg.l.ſubſignatum.§. bona.de verb ſig. l. mulier. de iure dot. Deducetur autem ęs alienum de iis etiam rebus,quę vſu conſumentur. Quarum quendam veluti vſumfructum ſenatus conſtituit. Verum enim vſumfructum earum rerum nulla omninò conſtitutio facere potuit,repugnante vſusfructus natura.

LXX. Vlpianus lib. xvi. ad Sabinum.

Falcidiæ ſtipulatio ſtatim committitur, vbi conditio legati vel debiti extitit.

GOVEANVS.

Propter legata conditionalia, vel libertates conditionales, vel æs alienum teſtatoris conditionale neceſſaria Prætoria ſtipulatio eſt QVANTO AMPLIVS. quæ conditione eueniente ſtatim cómittitur. Neque refert à quo ſit interpoſita ſtipulatio: nam & cohæredi committitur interpoſita à cohærede.l.pœnales.§.Iulianus. ſuprà eo & à pupillo interpoſita, ſubſtituto committitur.l. in ratione. §. ſi filio. ſuprà eod.l. ſi iis qui quadringenta. infrà eod. Quamobrem autem Iureconſ. dixerit STATIM COMMITTI,non intelligo neque temerè tamen adiecta ea particula videtur.

LXXI. Paulus lib. xxxij. ad Edictum,

POteſt hæres in vendenda hæreditate cauere, vt lege Falcidia interueniente ſolida legata præſtentur: quia ea lex hęredis cauſa lata eſt: nec fraus ei fit, ſi ius ſuum deminuat hæres.

SVMMARIVM.

1. *Hæres vendens hæreditatem ſtipulari poteſt ab emptore, vt legata ſolida præſtentur.*
2. *Poteſt hæres ius ſuum diminuere.*
3. *Poſt venditam hæreditatem nulla lex dici poteſt emptori.*

GOVEANVS.

Hæres in vendenda hæreditate ſtipulari po-
1 teſt, vt legata ſolida præſtentur ab emptore, quæ aliter cũ diminutione legis Falcidię emptor pręſtitiſſet. Cùm enim lex Falcidia hęredis cauſa la-
2 ta ſit, poteſt ipſe hęres ius ſuum diminuere, ſtipulatione prętermiſſa. Si hęres ſolida legata pręſtat, ab emptore ſolida non conſequentur. Vendita enim hęreditate ſerò ſuum ius hęres imminuat. In vendenda autem hæreditate dixit Iureconſul-
3 tus, quia poſt venditam hæreditatem nulla lex emptori dici potuit.

LXXII. Caius lib. iij. de leg. ad Edict. prætor. Vrb.

QVantitas patrimonij, deducto etiam eo, quicquid explicandarum venditionum cauſa impenditur, æſtimatur.

SVM

SVMMARIVM.

1. *Venditionis nomine emptio ſignificatur.*

GOVEANVS.

In ratione legis Falcidiæ ponenda, non ſolum æs alienum deducitur, verum etiam quod explicandarum venditionum cauſa impenſum eſt. Nam hę impenſę cùm veterem cauſam habeant, 1
non videntur de nouo fieri. Venditionis autem nomine emptionem quoque ſignificari Idem Caius ſcribit in l. veteres. de contrah. empti.

LXXIII. Idem lib. xviij. ad Edict. prouinc.

IN quantitate pratrimonij exquirenda, viſum eſt mortis tempus ſpectari. Qua de cauſa, ſi quis centum, &c.

GOVEANVS.

Ad l. in ratione. oſtendimus quamobrem in quantitate patrimonij exquirenda tempus mortis teſtatoris ſpectetur.

Ait Iureconſ. Vel etiam minus relinquatur, ſolida, &c.) De ſuo igitur præſtabit hæres quod teſtator legauit de ſuo intra modum legis Falcidiæ. De quo diximus ad l. in ratione. §. Quod vulgò.

Ait Iureconſ. In partem legatorum paciſci, Etiam antè aditam hæreditatem, vti ſcripſimus ad l. iij. ſuprà eod.

Ait Caius: Magna dubitatio fuit de iis, quorum conditio mortis tempore pendet:id eſt, an id, quod ſub conditione debetur, in ſtipulatoris bonis annumeretur,&c.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius multis iam locis diximus.

Ait Caius: Sed & ſi legata quædam purè, quædam ſub conditione relicta efficiant,vt exiſtente conditione lex Falcidia,&c.

GOVEANVS.

De ſententia §.huius multis iam locis diximus.

Ait Caius: In diem relicta legata alterius eſſe iuris, palàm eſt: cùm ea omnimodò tam ipſi legatario, quàm hæredibus,&c.

GOVEANVS.

De ſententia §.huius diximus ad l. in lege Falcidia. Teſtatoris, qui ducenta in bonis habet, ſi centum purè Titio leget, centum in diem Sempronio, vel ſub conditione, non intelligitur ducenta legaſſe. Fructus enim medij temporis detrahendus eſt, & hæredi in Falcidiam imputandus.De quo plura dicemus ad l. qui quadringenta.§.vlti.infrà eod.

LXXIIII.Idem

LXXIIII. Idem lib. iij. de leg. ad Edict. prator. Vrban.

QVod autem dicitur, Si ex iudicio defuncti quartam habeat hæres, ſolida præſtanda eſſe legata: ità accipere debemus, &c.

SVMMARIVM.

1. Non quicquid iure hæreditario capitur, in Falcidiam imputatur.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. quod 1 bonis. §. vlt. & ad l. Neſennius. Neque tamen quicquid iure hæreditario capitur, vtique in Falcidiam imputatur: nam bona pupilli ſubſtituto in quartam non imputantur. §. quod vulgò. Quid autem iure hæreditario capi videatur, diximus ad d. l. Neſennius, & dicemus ad l. in quartam. Quòd ſi ea voluntas teſtatoris fuerit, vt legato contentus hæres, Falcidiam non detraheret. Prætor pro ſua iuriſdictione actionem legati hæredi denegabit, ſi Falcidia vti velit. Legato verò accepto ſi Falcidiam nihilominus inducat, doli exceptione ſubmouebitur.

LXXV. Ex lib. xl. Digeſt. Iuliani Marcellus.

SEd ſi ideò legatum ei datum eſt, vt integra legata vel fideicommiſſa præſtet: deneganda erit actio legati, ſi lege Falcidia vti malit:

LXXVI. *Idem lib.iij.de leg.ad Edict.prætor.Vrbani.*

ID autem, quod conditionis implendę cauſa, vel à cohęrede, vel à legatario, vel ſtatulibero datur, in Falcidia, &c.

SVMMARIVM.

1. *Quod hæres implendæ conditionis cauſa capit, in Falcidiam non imputatur.*
2. *Quod ſtatuliber implendæ conditionis cauſa dat vni ex hæredibus, imputatur in Falcidiam.*
3. *Quod dat ſtatuliber, de peculio dare intelligitur.*
4. *Occurrit obiectioni.*

GOVEANVS.

Quemadmodum quod hęres implendæ conditionis cauſa legatario dat, per Falcidiam non minuitur, l.j.§. item ſuprà eod.ità quoque ſi quid hæres ità capiat, in Falcidiam non imputatur: extrinſecus namque id capitur. Sanè in reſtituenda fideicommiſſaria hęreditate interdum imputatur, l. in ratione. ij. tametſi. ſuprà & l.acceptis. infrà eod.

Ait Iureconſ. Pro ſua parte quadranti eius imputari debet.) Quod ſtatuliber conditionis implendæ cauſa vni ex hæredibus dat, in Falcidiam imputatur, & in petitionem hęreditatis venit, & in fideicommiſſum cadit. l. quod ſtatuliber. de don.cauſa mort.l.etiam ſi §. & quod Sabinus. de pet. hæred. De peculio autem dare intelligitnr, quod

quod ſtatuliber donatum accepit & dedit,ſiue eius nomine ipſo præſente alius dederit,d.l.Quod ſtatuliber.Neque obſtat l. quod conditionis. eo: titu.cuius illa ſententia eſt:qui ex cauſa legati ſo- 3
lidum capere non poteſt, neque conditionis implendæ cauſæ capiet, quamuis de bonis teſtatoris non capiat. Itaque ſi hęres ità inſtituatur, SI DECEM TITIO DEDERIT, non plus capiet Titius, quàm illi per legem capere licet. Idem dicẽdum eſt, ſi ſtatuliber conditionis implendæ cauſa Titio decem dare iuſſus ſit: ſi modò de eo det,quod in peculio habebat viuo teſtatore, Cæterum ſi poſt mortem teſtatoris vel pro eo alius dederit, in modum legati lege Iulia conceſſum id non imputabitur: vt neque id,quod à legatario hæres accipit, quia ſcilicet non proficiſcatur de bonis teſtatoris. Eadem autem ratione quod de peculio dat ſtatuliber conditionis cauſa imputatur, quamuis ex iudicio teſtatoris non capiatur, qua legata, quæ reſident apud hęredem,in quartam imputantur.

LXXVII. Idem lib.vij.ad Edictum prouinc.

IN ſingulis hęredibus rationem legis Falcidię componendam eſſe, non dubitatur.Et ideò,ſi Titio & Seio hęredibus,&c.

SVMMARIVM.

1. *Quot portiones à teſtatore diuiduntur, tot videntur eſſe conſtitutæ hæreditates.*
2. *Locus hic perobſcurus interpretatur.*

3. Portio

GOVEANVS.

Si hæredes ex certis partibus inſtituuntur, poteſt vel vnus Falcidiam inducere, quamuis cohæres portionem integram habeat,& in ea qua-
1 drantem omnium bonorum teſtatoris. Ratio enim habetur,non totius patrimonij, ſed cuiuſque portionis. Quot enim portiones à teſtatore diuiduntur, tot videntur eſſe conſtitutæ hæreditates. Quod ſi ſine partibus inſtituti ſint, omnes Falcidiam inducent, aut nemo. Neque ſolum id in inſtitutis hęredibus,verùm & in ſubſtitutis pupillo obſeruatur.l.in ratione.§.ſi filio. ſuprà eod. Neque obſtat l.j.§.Marcellus.tit.ſequ.in qua Iureconſultus ſic ſcribit: Qui quadringenta in bonis habebat, impuberem filium hæredem inſtituit, eíque ſubſtituit Titium & Seium. Si nihil à pupillo teſtator legauit, ſed à Titio trecenta, vtrum ducenta præſtabuntur,an centum quinquaginta? Mihi videtur verius,non amplius eum parte ſua erogare, certè nec minus. Locus perobſcurus eſt:Sententiam, meo iudicio, hanc habet.
2 Docuerat Iureconſultus propter legata ſecundarum tabularum à pupillo interponi ſtipulationem QVANTO AMPLIVS, &c., eàmque committi hæredibus pupilli:in §. autem Marcellus docet interdum interponi ſtipulationem ab ipſis ſubſtitutis opportere. Nam ſi à pupillo nihil legetur,non poſſit pupillus ſtipulari QVANTO AMPLIVS. Quare ſi alterius ſubſtituti portio exhauſta ſit, neceſſaria illi erit ſtipulatio in ſoluendis legatis à ſe relictis, quamdiu cohæres non adit: quæ ſtipulatio committetur

adeun

adeunte cohærede. Verùm non interponetur niſi cauſa cognita. In cauſæ autem cognitione verſabitur an cohæres adire poſſit. Idem namque Marcellus in l. ſi tamen. de legat. ij. ſcribit, ſi libertis fideicommiſſum relictum ſit, & ex iis pręſentes petant fideicommiſſum, cauſa cognita ſtatuendum eſſe, & explorandum, an alij ſint petituri. In §. igitur Marcellus. quo in loco legitur NON SOLI COMMITTITVR, veteres Codices habent. NON SOLVM. & finem §. faciunt in illis verbis. SED CAVSA COGNITA. Quæ vera lectio videtur.

LXXVIII. Idem lib. iij. ad Edict. Prat. Vrbani.

QVod ſi alterutro eorum deficiente, alter hæres ſolus extiterit, vtrum perindè ratio legis Falcidiæ habenda ſit, &c.

SVMMARIVM.

1. *Portio accreſcens, legata auget cohæredis.*
2. *Id quod ſuprà quadrantem peruenit, legata auget.*
2. *Multis modis portionem deficere contingebat.*
4. *Repudiatæ portiones cohæredibus accreſcebant.*
5. *Onera portionem ſequuntur hodiè.*
6. *Legatum quod pro non ſcripto habetur, ſine onere remanet apud hæredem.*

GOVEANVS.

De ſententia huius legis multis locis ſcripſimus. Portio, quæ accreſcit, ſi integra accreſcat, legata auget cohæredis, quamuis iuris poteſtate accreſcat, non voluntate teſtatoris. Nam & legata, quæ remanēt apud hæredē efficiunt, vt cæteris legatis 1

gatis aut minus,aut nihil detrahatur,quamuis iudicio teſtatoris non remaneant. Quamobrem autem in Falcidiam imputentur, diximus ad l. in ratione.ſuprà eod.Exhauſta verò cohæredis portio ſi accreſcat,nihilò maiora legata præſtantur: quamuis in ea ex perſona cohęredis ratio legis
2 Falcidiæ ponatur.Id enim demum quod ſuprà quadrantem peruenit legata auget.l. ſi pupilus.§.
3 ſi ego. ſupra eod. Multis autem modis portionem deficere contingebat: nam & quæ pro non ſcripta habebatur,deficiebat quidem, ſed ſine onere accreſcebat.§.in primo.de cad.toll.C. Item quæ quaſi caduca dicebatur, ſine onere accreſcebat.§. pro ſecundo. de cad toll. Caducæ autem
4 portiones ad fiſcum deuoluebantur. Repudiatæ autem portiones cohæredibus accreſcebant,
5 & quidem olim ſine onere,ſed ex D.Seueri conſtitutione onera portionem ſequi cœperunt. l. ſi Titio.§.Iulianus.de leg.ij. Nam l. Celſus. §. vlti. eod. tit. de portionibus caducis intelligenda eſt, inquibus filio ius antiquum lex Papia ſeruabat, vti iam ſupetiùs ſcripſimus. Hodiè ex Iuſtiniani conſtitutione quocũque modo hęreditatis portio deficiat, eam onera ſequuntur.§.iis ità defini-
6 tis.de cadu.toll. Quod in legato ſecus eſt. Quod enim pro non ſcripto habetur, ſine onere remanet apud hæredem.d.§.in primo.Quærit Accurſ. nùm cohęres quartam detrahat, ſi cohęredis rogati reſtituere portio ad eum redeat. Nã quum fideicommiſſo quaſi ſubſtitutus obligetur ex dicta conſtitutione, in dubiũ non venit. Et diſtinguendum videtur: Si enim is, à quo portio defe-

ẜta eſt,ius quartæ retinendę amiſerat,pone ſuſpeẜtam dixiſſe hęreditatem,cohęres,qui quaſi ſubſtitutus fideicommiſſo tenetur,quartam non detrahet,l.non iuſtam.C. ad Trebel.

LXXIX. Idem lib. xviij. ad Edict. prouinciale.

IN duplicibus teſtamentis,ſiue de patrimonio quęramus,ea ſola ſubſtantia ſpectatur, quam pater cùm moreretur,&c.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l.in ratione.§.quòd vulgò.

LXXX. Idem lib.iij.de leg.ad Edict.præt.Vrb.

SI is qui quadringenta in patrimonio habebat,à filio impubere hęrede inſtituto ducenta legauerit,eíque Titium & Seium,&c.

GOVEANVS.

De prima legis huius ſententia diximus ad l. in ratione.§.ſi filio.

A*It Caius*: Quędam legata diuiſionem non recipiunt. Vt eccè,legatum vię, itineris, actúsve: ad nullum enim ea res, &c.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l.j.§.ſi vſusfructus.& aliis locis compluribus.

LXXXI.

LXXXI. Idem lib. xviij. ad Edict. prouinc.

SI vſusfructus legatus ſit, venit in computationem legis Falcidię: nam diuiſionem recipit: adeò, vt ſi, &c.

GOVEANVS.

De prima legis huius ſententia diximus ad l. j. §. ſi vſusfructus. ſuprà eod.

AIt *Caius* Dos legata extrà rationem legis Falcidię eſt: ſcilicet, quia ſuam rem mulier recipere videtur, &c.

SVMMARIVM.

1. *Dos prælegata ad legem Falcidiam reuocatur.*
2. *Dos legata extrà Falcidiam eſt.*
3. *Mulieris cauſa res emptæ, extrà Falcidiam ſunt.*
4. *Quæ differentia ſit inter emptum & paratum.*

GOVEANVS.

1 Dos prælegata ad legem Falcidiam reuocatur, propter commodum repræſentationis. De
2 quo diximus ad l. cùm dotem. Dos autem legata extrà Falcidiam eſt. Mulier enim nihil aliud, quàm ſuum recipere videtur. Item mulieris cau-
3 ſæ emptæ. & paratæ res, extrà legem Falcidiam ſunt: non quòd earum donatio conſtiterit, vti Accurſio

Accurſio videtur, ſed quia nominatim ipſa lege Falcidia expreſſum eſt, vt res iſtæ extrà modum legis Falcidiæ eſſent. Hoc autem legatum ità debetur, ſi matrimonium conſtiterit vſque ad mortem teſtatoris, l. item. de lega. iij. Quæ differentia inter emptum & paratum ſit, ſcribit Iureconſ. in l. ſi quid. §. vlt. de leg. iij. 4

LXXXII. Vlpianus lib. viij. Diſputationum.

QVærebatur, cùm is, qui ſolùm in nomine quadringenta in bonis habeat, ipſi debitori liberationem, Seio autem, &c.

SVMMARIVM.

1. *Debitor quoad ipſum attinet, locuples eſſe intelligitur.*
2. *Acceptilatio, quia actus eſt legitimus, pendere non poteſt.*

GOVEANVS.

Is, qui ſola in nomine quadringenta in bonis habebat, ipſi debitori liberationem, Seio autem quadringenta legauit, ſi quæratur, quantum quiſque habeat interuentu legis Falcidiæ, ſic de ea re ſtatuendum eſt, ſi debitor ſoluendo eſt, trecenta legatariis dabimus, centum hæredi. Si verò debitor centum dumtaxat facere poſſit, centum inter hæredem & legatarium ità diuidētur, vt quadrantem hæredi demus, legatario ſeptuagintaquinque. Debitor ſibi centum quinquaginta

compenſet: Centum autem & quinquaginta, quæ ſuperſunt, vendantur, & eius pecuniæ, quæ redigi poterit, quarta pars hæredi detur, dodrans
1 legatario. Quę diſtributio illam rationem, habet, quia debitor, quod ad ipſum attinet, locuples eſſe intelligitur. Et quamuis ſoluendo non ſit, plenam tamen ſentit liberationem, & id legatum cæteris contribuitur. l. Neſennius. §. vlti. ſuprà eod. Idem dicendum, ſi mortis cauſa pacto debitum remiſſum ſit, vti ſcripſimus ad l. quod bonis. Idem dicendum, ſi debitum mortis cauſa accepto latum ſit, plenam namque ſentit debitor liberationem. Quod ſi quadringenta tantùm facere poſſit, in trecentis proficiet acceptilatio: Si autem tempore mortis aliquid præterea ſit, vndè refici quarta hæredi poſſit, in quadringenta valebit acceptila-
2 tio. Itaque eius effectus pendebit, vt in l. cùm hic ſtatus. §. ſinautem. de don. inter vir. & vx. Nam ipſa acceptilatio, cùm actus legitimus ſit, pendere non poteſt.

LXXXIII. Iulianus lib. xij. Digeſtorum.

SI creditor filij tui hæredem te inſtituerit, & legis Falcidiæ rationem ponas: peculij quantitas, quod aditæ hæreditatis tempore fuit, in quadrantem tibi imputabitur.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. cum ... de peculio. ſuprà eod.

Idem

LXXXIIII. *Idem lib. xiiij. Digeſtorum.*

REperitur caſus, quo hęres agere poteſt, quamuis teſtator agere non potuerit: veluti, ſi tutor, cùm ſolueret, &c.

SVMMARIVM.

1. *Regulariter actio, quæ mihi competit, hæredi meo non datur.*
2. *Caſus in quo hæres actione experitur, qua ipſe teſtator experiri non potuit.*
3. *Pupillus decedens poſt pubertatem, ſubſtituti non admittuntur.*

GOVEANVS.

Quamuis regulariter actio, quæ mihi non cõpetit, hæredi meo non detur, caſus tamen reperitur, in quo experitur hæres actione, qua ipſe non 1
potuit experiri teſtator. Exempli cauſa: Legata 2
relicta in primis tabulis propter legata ſecundarum tabularum, præſtare tutores pupilli debuerunt, exacta cautione. Ob quã prætermiſſam hæredes pupilli, hoc eſt, ſubſtituti, tutelæ actione, habent tutores obligatos. Ea tamẽ actione experiri non potuit pupillus, cùm antè decimũquartum annum deceſſerit. Nam ſi pòſt eam ætatem 3
decedat, neque ſubſtituti admittuntur, neque legata ſecundarum tabularum debentur.

LXXXV. Idem libro xviij. Digeſtorum.

SI dos ſocero data eſt, & ſolus filius hæres patri extitit: dotem confeſtim in computationem hæreditatis, & Falcidiæ rationē in ære alieno deducet, &c.

SVMMARIVM.

1. Vbi onera matrimonij ſunt, ibi dotem eſſe opportet.

GOVEANVS.

1 Vbi onera matrimonij ſunt, ibi dotem eſſe opportet, l. ſi is. §. j. de iure dot. Quare ſi ſocero dos data ſit, & filius ſolus patri hæres exiſtat, interueniente ratione legis Falcidiæ dotem in reliquo ære alieno filius deducet, ne vxorem habeat indotatam, hoc eſt, ne dote ſpoliatus, onera tamen ferat matrimonij. Quòd ſi filius cohæredem habeat, ipſe quidem pro qua parte patri hæres erit, dotem cum reliquo ære alieno deducet. Item & cohæres, qui iudicio familiæ erciſcundæ partem dotis reddere filio compellitur, l. ſi filia. §. j. fam. erciſc. Poſteaquàm autem dotis partem reſtituit, nihil eo nomine deducit, quaſi nondum ipſo iure actione de dote liberatus. Cautum enim habet d. l. filia. Quod ait Iureconſ. Si filius extraneum habet cohæredem, non video quid interſit habeátne fratrem cohæredem, an extraneum. In quibuſdam meis veteribus codicibus legitur EXTRANEO. Neſcio an ſcripſerit Iureconſultus EX TESTAMENTO. Nam duæ hæ dictiones

ctiones eodem penè modo breuiter ſcribuntur. Ità in l. in ratione. §. quæſitum. ſuprà eod. In veteribus libris legitur EX TESTAMENTO, pro, EXTERO.

LXXXVI. Idem lib. xl. Digeſtorum.

TItia teſtamento ſuo Titium fratrem ſuum ex parte tertia hæredem inſtituit, fideíque eius commiſit, vt hæreditatem retenta quarta parte Secundæ & Proculæ reſtitueret, &c.

SVMMARIVM.

1 *Caſus legis.*
2 *Alia cauſa eſt prælegati, alia legati.*
3 *Quid prælegatum.*
4 *Non quicquid hæredi legatur, prælegatum appellatur.*
5 *Quod ſit commune legato & prælegato.*

GOVEANVS.

Titia fratrem Titium ex parte tertia hæredem inſtituit, fideíque eius commiſit, vt hæreditatem, 1
retenta quarta parte, Secundæ & Proculæ cohæredibus reſtitueret. Eidem fratri quædam prædia prælegauit. Quæſitum eſt, an Titius ea, quæ prælegata erāt, etiam pro ea parte hæreditatis, quam rogatus eſſet reſtituere, integra retinere deberet? Ita enim habent Pandectæ Florentinorū, ETIAM

PRO EA PARTE. Nam de parte, quam Titius à cohæredibus accipit, dubium non eſt, quin integra retineatur. De parte autem, quam à ſe ipſe capit, meritò dubitabatur. Videbatur enim in reſtitutionem venire, quemadmodum & pars le-
2 gati hæreditaria in fideicommiſſum cadit, l.in fideicommiſſariam.§.vlt.ad Treb. Verùm alia cau-
3 ſa prælegati eſt, alia legati. Prælegatum enim teſtator hæredem pręcipuum, ac præter portionem hæreditatis habere vult, cuius ſi vlla pars reſtitueretur, contra voluntatem reſtitueretur teſtatoris. Neque eſt exiſtimandum, quicquid hæredi
4 legatur, prælegatum appellari: legari enim hæredi aliter quàm per præceptionem poteſt. l. j. §. ſi quis ex. Quod legator. hoc modo, Titio hæredi fundum lego. Prælegat qui ità ſcribit, PRAECIPITO HAERES MEVS, vel, PRAECIPVVM HABETO, teſte Caio lib.ij. Inſtit. & Vlpiano in titu.de leg. Integra igitur prædia etiam pro parte hæreditatis, quam reſtituere rogatus eſt, Titius retinebit. Sed in quartam duodecimam prædiorum partem imputabit. Qui ſi contrà ſententiam teſtatricis Falcidiam induxiſſet, totam portionem prælegati hæreditariam in quartam impu-
5 taſſet. Hoc enim legato cum prælegato commune eſt. Dubitari autem poteſt cùm quarta ex ſententia teſtatricis retineatur, quamobrem vlla prædiorum pars in quartam imputetur. Et videtur pars illa dumtaxat imputari, ſine qua hæreditatis quartam hæres non retineret. Itaque ſi duas quartas hæredem retinere teſtatrix voluiſſet, duas item vncias Titio imputaremus.

Idem

LXXXVII. *Idem lib.lxj. Digeſtorum.*

QVi fundum ſolum in bonis centum relinquebat, ſi hęredem ſuum damnauerit, vt eum quinquaginta Titio venderet, &c.

GOVEANVS.

De ſententia principij huius diximus ad l.ſi dignum decem.& l.in ratione. ij.§.vendere. & l. ad Veterani.

A*it Iulianus:* Item ſi is, qui duos fundos centum in bonis habebat, me & Titium hæredes inſtituiſſet, &c.

GOVEANVS.

Qui duos fundos ambos dignos centum habebat, me & Titium hæredes inſtituit: nósque inuicem damnauit, vt vterque alteri alterum fundum aureis quinquaginta venderemus. Neuter quicquam accepiſſe à teſtatore videbatur: quia cum vtriuſque portio eſſet quinquaginta dare vterque iuſſi ſumus: atq; ideò locus eſſe legi Falcidiæ. Verùm in contrarium Iulianus reſpondit, neutrum Falcidia vti poſſe: nam & me in Seiano fundo partem dimidiam hæreditario iure, non emptionis, & Titium in Corneliano item dimidiam eodem iure habere: In qua dimidia hæreditatis portio eſſet. Accurſius ambos fundos dignos ducentis ponit: quæ ſpecies nullam recipit dubitationem.

Ait Iulianus: Si quis hæredem inſtituerit eum, cui rogatus fuerat poſt mortem ſuam centum reſtituere: centum, &c.

SVMMARIVM.

1. *Æs alienum hæreditatem minuit, cuius conditio pòſt mortem teſtatoris exiſtit.*

GOVEANVS.

De ſententia §. huius diximus ad l. quod bonis. §. cùm fideicommiſſum. Dubitationis ratio illa erat, quòd æris huius alieni dies mortuo demum teſtatore cedit. Vti enim multis locis diximus,
1 conditionem habent verba hæc, POST MORTEM TVAM DATO, RESTITVITO. Verùm & æs alienum hæreditatem minuit, cuius conditio poſt mortem teſtatoris exiſtit. l. in quantitate. §. magna. ſuprà eodem.

Ait Iulianus: Si tu ex parte quarta, Titius ex parte quarta hæredes ſcripti fueritis, deinde tu ex parte, &c.

SVMMARIVM.

1. *Species §.*
2. *Quid Iuris in præſtatione legatorum ſpeciei & quantitatis.*

GOVEANVS.

2 Ego & Titius ex quadrantibus hæredes ſcripti, iuris poteſtate ex ſemiſſibus cenſemur inſtitu

inſtituti. Quod ſi ego prætereà ex parte dimidia inſtituar ſub conditione, nihil ea conditio legata & libertates remorabitur: qua etiam deficiente, vtraque valent. Nam exiſtente conditione legati, quod communiter præſtitimus, ego nouem partes dedi, deficiente verò æquas vterque noſtrum legati partes præſtiterit, cùm ex æquis partibus ſimus inſtituti.

Ait Iureconſ. Legata item libertates datæ fuerint) Purè. Id quod & Accurſ. notauit.

Ait Iureconſ. Quia ſiue conditio extiterit, te hęrede exiſtente.) Mortuo enim me, ſerò exiſtat conditio.

Quærit Accurſ. Quomodo legata præſtētur, 2
cùm incertum ſit quantum quiſque præſtare debeat? Et dicendum eſt, certa ſpecie legata quæri non opportere, quantum quiſque præſtet: verum ex pòſt facto apparere, quantum quiſque præſtiterit: nam præſtari omninò neceſſe fuit. Idem dici poteſt de quantitate legata. Pone legata centum: ea communiter præſtabuntur: exiſtente deindè conditione ex pòſt facto intelligitur ex iis centum ſeptuagintaquinque ab eo præſtita, qui eueniente conditione ex dodrante reperitur inſtitutus, ab altero verò ſola vigintiquinque. Itaque reuocari legata non opportet, vt quiſque pro ſua parte ea præſtet.

A*it Iulianus:* De lege Falcidia ſi hoc quęras, an exiſtēte cōditione miſceatur quadrās tu' & ſemis, atq; ità, &c.

GOVEANVS.

De ſententia §.huius diximus ad l.in ratione. §.quæſitum.ſuprà eod.

AIt Iulianus: Qui filium ſuum impuberem, & Titium æquis partibus hæredes inſtituerat, à filio totum ſemiſſem,&c.

GOVEANVS.

De ſententia §. huius ſcripſimus ad l. j. §.id quod natura. & ad l.in ratione. §. quæſitum. ſuprà eod.

AIt Iulianus: Qui filios duos impuberes habebat, alterum hæredem inſtituit,alterũ exhęredauit:deinde,&c.

SVMMARIVM.

1. Species §.

2. Occurrit obiectioni.

3. An pater poſſit à filio exhæredato legari?

GOVEANVS.

1 Quanquam à ſubſtituto exhæredati legare non poſſis, tamen ſi exhæredatum fratri inſtituto ſubſtituiſti, íſque fratri ex ſubſtitutione hæres exiſtat, & impubes moriatur, quem exhæredato dediſti ſubſtitutum legata à ſe relicta præſtabit habita ratione bonorum dumtaxat, quæ teſtator moriens reliquit: Neque legatariis pro-
2 derunt propria pupilli bona. Neq; mouet, quòd & ſi pater exhæredato aliquid leget, eius tamen ſubſti

ſubſtitutum nõ oneret: à ſubſtituto namque hæredis non legatarij relinquẽda legata ſunt. Quin & ſi ad exhęredatum, fratris ſucceſſio perueniat, aliter quàm per cauſam inſtitutionis, nihilo magis à ſubſtituto legata relinquãtur, quemadmodum neque ab ipſo exhæredato. De quo ſcripſimus ad l.j.de vulg. & pup.ſubſt.& ad l. cohæredi.§.cùm filiæ.eod.tit.

Quæro ſi exhęredato filio legatum pater dederit, poſsítne ab eo legare? Accurſius poſſe putat: Ego fideicõmittere poſſe puto, d.§. cùm filiæ. non legare. Sanè à ſubſtituto ne eo quidem caſu relinqui fideicõmiſſum poteſt. l. cum quidam.C.de lega. 3

A*It Iulianus:* Cohæres pupillo datus ſi pro parte ſua legata, habita legis Falcidiæ ratione, præſtiterit: deindè impubere, &c.

SVMMARIVM.

1. *Species §.*
2. *Duo in hac ſpecie quæruntur.*
3. *Reſponſiones ad quæſita.*
4. *Occurrit obiectioni.*
5. *Semper ſubſtitutus rationem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum, quæ pater relinquerit, ponit.*

GOVEANVS.

Titium filio impuberi pater dedit cohæredem, eundémque impuberi ſubſtituit: vtriuſque 1

portio

portionem legatis exhauſit. Titius in ſua portione rationem legis Falcidiæ poſuit. Mortuo impubere legatis nõ ſolutis, rurſum ratio legis ponenda erit, vt contributis Titij & pupilli legatis, Titius quartam bonorum partem habeat. Licet enim pupillo Titius ex ſubſtitutione hæres exiſtat, tamen ſublata perſona pupilli, ex vtroque ſemiſſe creditur in primis tabulis inſtitutus. l. in ratione. §. ſi filio. ſuprà eo. ac per cõſequens, remanere apud eum opportet quadrantem om-
2 nium bonorum. Duo in ſpecie hac quæri poſſunt: alterum, Quamobrem mortuo pupillo in eius portione Falcidiam non inducat Titius ſine iſta noua legatorum omnium cõfuſione: cùm enim ſuę portionis quartam habeat, retenta nũc quarta de pupilli portione, quadrantem habeat, retẽta nunc quarta de pupilli portione, quadrãtem omnium bonorum habiturum.

3 Ad prius reſpondeo, Quod vulgò dicitur, legatorum rationem ſeparandam, eò pertinet, vt quamuis exterus cohæres portionem integram habeat, & in ea quadrantem omnium bonorum, in portione tamen pupilli rationẽ Falcidiæ ponat, ſi modò pupillus patri hæres extiterit, d. l. in ratione. §. quæſitum. iuncto §. qui filium. l. huius qui fundum. At in propoſito exteri cohæredis portio exhauſta proponitur. Ad ſecundum reſpondeo, captioſum eſſe Titio, ſi quis eum velit quadrante eorum bonorum, quę à pupillo accepit, eſſe contentum. Quid enim ſi quinquaginta à teſtatore accepta vſque ad viginti imminuit pupillus? Quorum quadrantem, quinque ſcilicet,

cet,ſi cum quadrante portionis Titij cõiungas, qui eſt duodecim & ſemis,non efficies quadrantem omnium bonorum, qui eſt vigintiquinque. De integro igitur ratio ponenda erit, vt de viginti, quæ ad ſubſtitutum peruenerunt, ei duodecim & ſemiſſem relinquas: reliqua ſeptem & ſemiſſem legatariis concedas. Nec ad rem per- 4
tinet,quod dãna poſt teſtatoris mortem contingentia ad legatarios non pertinent d. §. quod vulgò.& l.in quantitate. ſuprà eod. Nam in propoſito idem ſubſtitutus eſt & cohæres: qui ſublata pupilli perſona ex aſſe primis tabulis intelligitur inſtitutus: atque ideò quartam ei omnium bonorum teſtatoris relinqui neceſſe eſt, quaſi ipſi patri ex ſecundis tabulis non pupillo ſucceſſerit.

Ait Iureconſ. Nec aliter augebuntur,&c.) Si extranei hæredis ſemis totus legatus fuerit, iſque pupillo,à quo nihil legatum erat, ex ſubſtitutione hæres extiterit, augentur legata, ac ſi cuilibet vulgari modo fuiſſet ſubſtitutus,eoque omittente ex aſſe hæres extitiſſet. Quia ſemper 5
ſubſtitutus rationem legis Falcidiæ ex quantitate bonorum, quæ pater reliquerit, ponit §. quod ſi ſuprà hac eadem lege. Pupilli autem, ſi patri ſemel hæres extiterit,legata non augebuntur, quamuis cohæredis eiuſdémque ſubſtituti portio integra ſit.§. qui filium.ſuprà hac eadem lege. Si verò hæres non extiterit pupillus, ità ratio ponetur,quaſi ex aſſe ab initio exterus hæres eſſet inſtitutus.

LXXXVIII.

LXXXVIII. Africanus lib. v. Quaſtionum.

QVi quadringenta habebat, trecẽta legauit: deindè fundum tibi dignum centum aureis ſub hac conditione legauit, ſi legi Falcidiæ in teſtamento ſuo locus non eſſet: Quæritur, &c.

SVMMARIVM.

1. *Species legis.*
2. *Conditio non poteſt niſi in ſolidum vel exiſtere, vel deficere.*
3. *Falcidia peræque legata omnia afficit.*

GOVEANVS.

1 Qui quadringenta in bonis habebat, trecenta Titio legauit, deindè tibi fundum dignum cẽtum hac conditione, ſi legi Falcidię in ſuo teſtamento locus non eſſet. Perplexa & inexplicabilis quæſtio eſt. Græci ἄπορον vocãt, quia exitum non habeat, authore Gellio lib. ix. Si enim legi Falcidię locus eſt, vti ſanè eſt, fund⁹ nõ debetur: rurſum ſi fundum deberi neges, locus legi Falcidiæ non erit, ac proinde fundus debebitur. Cùm autem ea teſtator fuerit voluntas, vt propter tuum legatum cæterorũ legata diminui noluerit, magis eſt, vt tui legati conditio defeciſſe videatur: neque enim tibi præſtari fundus ſalua hæredi Falcidia poteſt, quin cæterorum legata minuantur. Quòd ſi teſtator ducenta Titio legauit,

gauit,& item ducenta ſub eadem conditione, ſi legi Falcidiæ in ſuo teſtamento locus non eſſet, ex voluntate teſtatoris Titio præſtabuntur, de ducentis tibi legatis tu centum, hæres centum auferet. Ità enim per doli mali exceptionem res temperabitur, vt voluntatem teſtatoris conſeruemus, ſalua lege Falcidia. Prima enim ratione facilè quis dicat, aut tota ducenta, aut nihil tibi deberi, quia conditio non poſſit niſi in ſolidum 2
vel exiſtere, vel deficere. Si igitur velis Titium ſolida ducenta conſequi, ſic ſcribes, SI QVID AMPLIVS TITIO LEGAVI, QVAM PER LEGEM FALCIDIAM LICEBIT, TVNC QVANTVM AD SVPPLENDVM QVADRANTEM DEDVCI OPPORTET EX EO LEGATO QVOD TITIO DEDI, HÆRES MEVS DAMNAS ESTO DARE. Nam quò minus de Titij legato Falcidia detrahatur, prohibere non potes, cùm Falcidia peræ- 3
què legata omnia afficiat: rurſum iubere non potes, vt ego plenam Falcidiam hæredi faciam, cùm ſim legatarius, neque de manu legatarij capere debeat hæres eam portionem. Supereſt igitur vt ità ſcribas, quemadmodum diximus. Hæres autem quod Titio lex adimit, de meo ſarciet legato. Eadem ſententia eſt l. ſi in teſtamento. ſuprà eod. In contextu quidam ἀσύςαλος repoſuerunt. Pandectæ Florentinorum habent Τῶν ἀπόρων: quæ vera lectio eſt. Itaque à me hunc locum emendatum ante editas Florentinorum Pandectas ſerò nunc glorier. Alciatus Τῶν ἄκρων repoſuit infœliciter.

ψευδό

ψευδόμενον συλλογισμόν Cicero mentientem rationem interpretatur lib. ij. de diuinatione, & aliis locis.

A*It Africanus:* Qui ducenta in bonis relinquebat, legauit mihi centum præſenti die: tibi æque centum ſub conditione, &c.

SVMMARIVM.

1. *Species §.*
2. *Quæſtio ad §.*
3. *Secunda quæſtio.*
4. *Tertia quæſtio.*

GOVEANVS.

1 Qui ducenta in bonis moriẽs reliquerat, mihi præſenti die centum, tibi item ſub conditione centum legauit. Ego ſolida centũ conſequor, præſtita cautione. Quanto amplius, propter tuũ legatum conditionale. Pendente conditione ex reditu eius ſummæ, quæ tibi legata erat, hæres vigintiquinque percepit. Quæ cùm illi in Falcidiam imputentur, l. in quantitate. §. in diem. l. quod bonis. §. fructus prædiorum. l. ſed ſi non ſeruus. §. vlt. ſuprà eod. vigintiquinque illi dumtaxat conferemus, vt quinquaginta habeat quadrantem ipſorum ducentorum. Quin & fructus huius quadrantis ei opportet cõferamus à morte teſtatoris, non ex quo extitit cõditio d. §. fructus prædiorum. Fructus autem ij ſunto quinq;: Triginta igitur hæredi ſunt conferenda, non æqualiter ab vtroque noſtrum quinadena, ſed trigin

ſed triginta in partes ſeptem diuiſis, ego quatuor partes conferam ſeptemdecim cum vna ſeptima, tu tres, hoc eſt, duodecim cũ ſex ſeptimis: meum namque legatum amplius quarta parte eſt, quàm tuum: Quamuis enim tibi quoque legata ſint centum, & eueniente conditione centum accipias, meum tamen legatum tantò vberius eſt, quam tuum, quantum hæres ex fructibus tuis percepit. Sic igitur conferemus, quaſi ego centum, tu ſeptuaginta quinque accepiſſes. Quo caſu ego quarta amplius parte, quàm tu, in Falcidiam conferrem. Quæro, quamobrem, eueniente conditione, 2
non ità ratio Falcidiæ ponitur, vt de meo legato quadrans detrahatur, cum tui legati quadrantem fructus medij temporis faciant? Et dicendum eſt, tùm demùm ità rationem Falcidiæ poſſe poni, vt de omnibus legatis quarta portio detrahatur, cùm hæredi nihil relictum eſt: at in propoſito vigintiquinque hæredi relicta intelliguntur de ducentis: Quo caſu ſi quartam cuiuſque legati hęres retineat, multò amplius quarta habebit. Eſto patrimonium ducenta, legata mihi ſunt centum, tibi ſeptuaquinque: ſi me quartam portionem legati mei conferre opportet, & te item quartam tui, habebit hæres amplius ſeptuaginta ſeptem, cui dumtaxat debentur quinquaginta. Quæro, 3
cùm fructus de portione tua percipiantur, & quadrantem portionis tuæ efficiant, quamobrem conferre etiam in Falcidiam cogaris? Et verius eſt, portioni quidem acceptos fructus ferri, verùm propterea de tua portione nihil diminui. Quæro, cùm ex reditu ſummæ tibi legatę fructus 4

percipiantur, quamobrem etiam mihi proſint? Reſpondeo, pendente conditione ſummam adhuc tuam non eſſe, ſed hæreditariam.

LXXXIX. Martianus lib. vij. Inſtitutionum.

DIui ſeuerus & Antoninus reſcripſerunt, pecuniam relictam ad alimenta puerorum, legi Falcidiæ ſubiectam eſſe, &c.

SVMMARIVM.

1. *Puerorum & puellarum ætas in alimentis legatis quo anno finiatur.*

Si vnus ex hæredibus voluntate teſtatoris ſortem alimentis puerorum deſtinatam percipiat, Falcidiam patietur: legatarius enim videtur, cum neque caueat ex perſona deficientium puerorum ſortem reſtitui, neque aduersùs eum indebiti actio competat pueris mortuis l. pecuniæ. de alim.
1 & cib. leg. Puerorum ætas & puellarum in alimentis legatis decimo octauo & decimo quarto annis finitur. l. Mela. eod. titu.

Ait Martianus: Diui Seuerus & Antoninus generaliter reſcripſerunt Bononio Maximo, vſuras præſtaturum eum, qui, &c.

SVMMARIVM.

1. *Legatorum & fideicommiſſorum debentur vſura ex mora.*

2. Mora

2. *Mora fieri videtur, cùm poſtulanti non datur.*
3. *In bonæ fidei iudiciis tantùm valet quoad vſuras, mora, quantum in iudiciis ſtricti expreſſa obligatio.*
4. *Fructus ex lite conteſtata debentur.*
5. *Ratio differentiæ inter pecuniam & fructum.*
6. *Pecunia pecuniam non parit.*
7. *Debitoris cauſa dies apponitur: & ideò illi obeſſe non poteſt.*
8. *In contractibus ſtricti iuris, quid operetur mora?*
9. *Moram facere non intelligitur, qui iudicium eſt paratus accipere.*

GOVEANVS.

Legatorum & fideicommiſſorum vſuræ ex 1
mora debentur, l. ſi quis ſeruo. l. Titia. §. vſuras. de leg. ij. l. j. §. belliſſimè. quemadmodum. legat. nom. caueat. l. ſi cui. de condi. & demon. l. ij. in quib. cau. non eſt neceſſ. in integ. reſt. C. Idem ſcribit Iul. Paulus in Tit. ad leg. Falcid. 2
lib. iij. Sententi. receptar. quo loco addit, moram fieri videri, cùm poſtulanti non datur. Idem ſcribit Papinianus in l. qui ſolidum. de leg. ij. facit. leg. Nulla. de reg. iuris. Quod ità accipiendum eſt, ſi loco idoneo petitum ſit, leg. mora. de vſur. Et hoc commune habent legata & fideicommiſſa cum iudiciis bonæ fidei, in quibus ex mora veniunt vſuræ, idque iudicis officio, quod tantumdem

valet in his actionibus, quantum in iudiciis ſtricti iuris vſurarum expreſſa obligatio l. quia tantumdem, de neg. geſto. Itaque ſi iudicio ſtricti iuris pecuniam petas, numquam in vſuras condemnabis, ne poſt litem quidem conteſtatam l. eum,
4 qui, de don. Aliud in fructibus iuris eſt, qui ex lite conteſtata debentur, etiam ſi in perſonam actum ſit, l. vulgò. de vſur. l. quæſitum. §. vlt. de leg.
5 j. Ratio differentiæ illa eſt, quòd fructus rebus ipſis accepti feruntur, l. in fideicommiſſariam. ad
6 Treb. Pecunia autem pecuniam non parit: ideóque vſura, niſi deducta in obligationem, non debetur, cùm ſtricto iure agimus. Neque refert, appoſita dies ſit ſtipulationi, an non. Quamuis enim Calendis ſoluere promittam, tamen poſt
7 Calendas vſuras non debebo: mea enim cauſa dies appoſita eſt, atque ideò mihi obeſſe non debet. Quod ſi tua intereſſe putas, tibi ad diem pecuniam ſolui, ſtipulari pœnam potes: quæ ſtipulatio adueniente die ſtatim committitur, l. ma-
8 gnam. C. de contrah. & com. ſtip. Sanè in contractibus ſtricti iuris illud mora operatur, vt res periculo moroſi pereat, l. ſi ex legati cauſa. de verb.
9 oblig: verùm moram facere non intelligitur, vel iudicium ſuſcipere paratus. l. ſi quis ſolutioni. de vſur. l. paratum. eod. tit. vel qui ex cauſa differt ſolutionem, l. ſciendum. eod. tit. Si tamen fruſtrationis cauſa iudicium ſuſcepiſſe comperiatur, ex Diuorum Seueri & Antonini conſtitutione in vſuras damnabitur. Quod igitur Imperator in tit. de vſur. & fruct. legat. ſcribit, poſt litem conteſtatam vſuras & fructus legatorum deberi, ità accipi

opportet

opportet,ſi mora non præceſſerit,hoc eſt, ſi hæres iudicium ſuſcipere paratus fuerat.

XC. Florentinus lib.xi.Inſtitutionum.

SI hæres, cuius fideicommiſſum eſt, vt accepta certa pecunia, hæreditatem reſtituat,à voluntate eius,qui, &c.

SVMMARIVM.

1. *Ità conditionis cauſa datur pecunia, vt hæres commodum Falcidiæ præſtet.*
2. *Dolus hæredis in Falcidia.*

GOVEANVS.

Si hæres,accepta certa pecunia, hæreditatem reſtituere rogatus,lege Falcidia vti malit, iure id quidem faciet,verùm fideicommiſſum reſtituere cogetur, etiam non accepta pecunia. Neque ei proderit,quòd ea pecunia conditionis implendæ cauſa detur,cui antè, quàm pareatur, non videatur hæres teneri ad reſtitutionem : Itâ enim conditionis cauſa datur, vt commodum Falcidiæ 1
præſtet,& in Falcidiam imputetur. l. in quartam. l.acçeptis.infrà eod. Itaque dolo hæres faciat, ſi 2
& Falcidiam inducere velit, & id inſuper accipere,quod Falcidiæ commodum prȩſtat.Neque referre putem,deſignata ſit perſona dantis, an non: De quo dicemus ad l.in quartam. Sanè ſi figura conditionis expreſſa ſit, vtrumque hæres conſequetur.l.in ratione.ij.§.tametſi autem.ſuprà eod.

XCI. Martianus lib.xiij.Inſtitutionum.

IN quartam hæreditatis, quam per legem Falcidiã hȩres habere debet,imputantur res,quas iure hæreditario,&c.

SVMMARIVM.

1. *Legis huius quinque ſunt ſententiæ.*
2. *Etiam repudiata hæreditate hæres totum legatum conſequitur.*
3. *Natura ea eſt prælegati, vt id hæres habeat præcipuum.*
4. *Compenſatio locum habet, vbi à ſingulis hæredibus legata inuicem relinquuntur.*
5. *Quod conditionis implendæ cauſa hæredi datur, id totum extrà quartam eſt.*
6. *Pretium loco rei ſuccedit.*
7. *Prælegati ea portio, quæ iure hæreditario capitur, in quartam imputatur.*
8. *Quæ capiuntur à cohæredibus extrà quartam ſunt.*
9. *Sententia l. filium quem. Famil. exciſ.*
10. *Quæ ſit natura pecuniæ.*

GOVEANVS.

1 Lex hæc ſententiis quinque continetur. Prima eſt: In quartam, quæ per legem Falcidiam retinetur, neque legata, neque fideicommiſſà imputantur, neque ea, quæ hæredi implendæ conditionis cauſa dantur. Secunda, In fideicommiſſaria hæreditate reſtituenda legatorum, & fideicommiſſorum, & retentionum portiones eæ, quæ hæreditario iure capiuntur, imputantur: Portiones verò, quæ capiuntur à cohæredibus, extrà quartam ſunt. Tertia: ſed & pecunia, quæ quaſi retenta intelligitur, tota imputatur. Quarta, ſed & quæ extrinſecus conditionis implendæ cauſa accipitur, demonſtrata dantis perſona, in eadẽ cauſa eſt.

Quinta,

Quinta, & poſtrema: In quartam legis Falcidiæ quicquid conditionis implendæ cauſa hæredi legatarius dat, non imputatur. De ſingulis iis ſententiis ſuo ordine conſideremus. Legata igitur & fideicommiſſa in Falcidiam non imputari, ſic accipiendum eſt, vt totum legatum, & totum fideicommiſſum extrà Falcidiam ſit, ac ſi cum de Falcidia quæritur, nulla legati pars iure hæreditario capiatur. Quam ſententiam elicit fauor hæredis illo iuris colore nixus, quod etiam repudiata hæreditate hæres totum legatum conſequatur, 2
l. & quidem totum. de leg. j. facit l. quæſitum. §. duobus. eo. tit. l. eum, qui. §. pro parte. de iis, quib. vt indig. Eadem ratio facit, vt filius ex parte inſtitutus paterna hæreditate abſtinens, nummos à ſtatulib. accipiendo non videatur gerere pro hærede. l. pro hærede. §. Papinianus. de acqui. hæred. Quod multò magis admittendum eſt in prȩlegato, cuius ea natura eſt, vt id hæres præcipuum habeat. Neque mouet, quod nummi peculiares, quos ſtatuliber hȩredi dat conditionis implendȩ cauſa, in quartam imputentur. l. id autem. ſuprà eod. Neque enim vllum titulum habet ea capio. Idem dicendum de donationibus cauſa mortis, quȩ legatis ȩquiparantur. Sanè ſi à ſingulis hȩredibus inuicem legata relinquantur, compenſationi locus erit. l. Neſennius. ſuprà eod. l. filio & filiȩ. infrà eod. Quòd ſi teſtator eo animo hȩredi legatum relinquat, vt cum legatariis Falcidiȩ rationem non ponat, inducere Falcidiam volenti legati petitio denegabitur. l. quod autem dicitur. ſuprà eod. Quod autem cõditionis implen-

implendæ cauſa hæredi datur à legatario, figura etiam conditionis non expreſſa, totum extrà quartam eſt,l.in ratione.ij.§.tametſi autem.ſuprà eod. Alia cauſa eſt eius,quod ſtatuliber conditionis implendæ cauſa hæredi dat. Id enim pro'portione hæreditaria in quartam imputatur.De quo
6 diximus ad l. id autem. ſuprà eod. Quod pretij nomine hæres capit, in quartam conſtat imputari,cùm pretium loco rei ſuccedat. De quo diximus ad l. ſi dignum decem. ſuprà eod. Secunda ſententia erat:hæredem ex parte inſtitutum hæreditatem reſtituere rogatum, in quartam, cuius ex Senatuſconſul.retentionem habet, partem legati & fideicommiſſi, quam à ſe capit, imputari: Puto,quòd ea pars in fideicommiſſum & reſtitutionem veniat.l. in fideicommiſſariam. §. vlt. ad Treb.Sic enim is locus intelligi debet, non quomodo ab Accurſio & Azone exponitur. Itaque nihil eſt quod hæres queratur, ſi in quartam ei imputetur ea portio, quam erat reſtituturus, ſi ſenatuſconſulti beneficium non imploraſſet. Quæret aliquis, quamobrem ergo cùm nulla prælegati pars in fideicommiſſum veniat, vti o-
7 ſtendimus ad l. Titia.ſuprà eod. Tamen prælegati ea portio, quæ iure hæreditario capitur, in quartam imputetur, d.l. Titia. niſi in caſu eius legis? Verùm facilis reſponſio eſt: totum prælegatum præcipuum hæredem ferre non oportere, ſi contra voluntatem teſtatoris Falcidiam inducat. Quod ſi faciat, quaſi legatum duntaxat accepiſſet, non prælegatum, ità prælegati portionem in quartam ei imputari ęquum eſſe.Si

de vo

de voluntate teſtatoris quartam hæres retineat, quid iuris ſit, diximus ad d.l. Titia. In eadem cauſa ſunt retentionum hæreditariæ portiones: Nam 8
quæ capiuntur à cohęredibus, extrà quartam erunt. Diſtinguendum tamen eſt: vel enim extraneo rogatur hæres ex parte inſtitutus reſtituere, vel cohęredi: nàm ex aſſe inſtitutus non eſt dubiũ quin in quartam imputet, quod retinet. Si retento fundo extraneo reſtituere rogetur, portionem fundi, quam à ſe capit, in quartam imputat: quam verò capit à cohęrede, lucratur, cámque conſequitur iudicio familiæ erciſcundæ. l. ſi ità. famil. erciſc. ſi verò cohæredi reſtituere rogetur retento fundo, non ſolùm hęreditaria portio in quartam ei imputatur, ſed & portio, quam à cohærede, in eo fundo capit, compenſatur, ſi quid ad quartam deeſt, ſuppletur: & quod in fundo plus eſt, quàm in quarta, Iudicio familię erciſcundę cohęredibus reſtituitur. Quę ſententia 9
eſt l. filium, quem habentem. famil. erſciſc. C. in qua fundus neque legatur, neque prælegatur, neque per fideicommiſſum relinquitur, ſed retineri iubetur. Sic enim verba illa intelligenda ſunt, FILIVM QVEM HABENTEM FVNDVM, hoc eſt, filium, quem percepto, deducto, & retẽto fundo, ſiue: quod idem eſt, accepto de hęreditate fundo, &c. d. l. cùm pater. Iuſſum autem retinere legatarium non eſſe ex eo intelligimus, quod & ex aſſe hæres inſtitutus iubetur retinere : eum autem nemo dixerit legatarium. Tum verò ex parte inſtitutus iuſſus fundum retinere, portionem, quam in eo fun-

do iure hæreditario quæſitam habet, iure legati acquirere amplius non poteſt. Sanè ſi pecunia iubeatur retineri, tota in quartam imputatur, quia pecuniæ ea natura eſt, vt intelligi poſſit tota ex portione retenta, ità vt nulla eius pats capi à cohęrede videatur. l. deducta. §. numis. ad Trebel. d. l. cùm pater. de legat. ij. Tertia ſententia eſt: Nõ ſolùm retenta pecunia in quartam imputatur, verùm & qua accepta hæreditatem reſtituere hęres rogatur: Quamuis enim ea his verbi ſit, vt datam extrinſecus pecuniam ſignificare videatur, tamen cum dantis perſona non deſignatur, quaſi retenta intelligitur ex D. Pij conſtitutione. l. acceptis. infrà eod. & d. §. numis. ad Trebel. Quarta ſententia eſt, non ſolùm pecunia, quę quaſi retenta intelligitur, verùm & quę accipi à certo homine iubetur, quæ mortis cauſa accipitur, d. l. acceptis, in fideicommiſſaria hęreditate reſtituenda imputatur, quaſi pro pretio hęreditatis data, ſi modò figura conditionis expreſſa non ſit. d. §. tametſi autẽ. De quo diximus ad legem proximã ſuperiorem. Idem dicendum puto, ſi accepto fundo à Męuio, hęreditatem Mæuio rogatus ſit reſtituere propter ſimilitudinem permutationis & emptionis l. ij. de rer. permut. vt fundus hic quodammodo pro pretio ſit, quaſi facta inter hęredem & Mæuinm permutatione: quæ omnia fauore fideicommiſſarij introducta ſunt.

Maior hęredis, quàm legatarij fauor eſt: itaque hęredi nihil eorum quę à legatariis capit, in quartam imputatur, quacumque orationis figura vſus ſit teſtator. Quæ vltima eſt ſententia

l. huius.

l.huius Quod à ſtatulibero capit, in alia cauſa eſt, vti iam ſcripſimus. In Pandectis Florent. lex hęc locis duobus aſteriſco notatur. Priorem ſic legendum puto, NON PRO EA PARTE, QVAM A COHAEREDE ACCIPIT: EXTRA QVARTAM EST, QVOD A COHAEREDE ACCIPITVR. In codicibus manu-ſcriptis articulus VERO hac nota ſcribitur enim. quæ propemodum nota eſt articuli NON. Alterum locum ſic lego, SED ET QVOD IMPLENDAE CONDITIONIS FIDEICOMMISSI CAVSA HAEREDI DATVR. Nam in exemplaribus manu-ſcriptis breuiter ſemper ſcribitur FIDEIC. vt neſcias qui caſus ea nota deſignetur, & dictionum tranſpoſitio paſſim in noſtris libris occurrit: vt in l. Senatuſconſ. §. ſi filiusfa. ad S.C. Sillan. in l. peto. §. mater. de legat. ij. in l. qui quadringenta. in fine j. reſponſ. ſuprà eod. in l. recuſare. §. meminiſſe. ad Treb. & locis aliis innumerabilibus.

XCII. *Macer de iure militari.*

SI miles teſtamento facto partem dimidiam hæreditatis ſuæ tibi reſtitui iuſſerit, deindè pòſt miſsionem factis &c.

GOVEANVS.

De ſententia legis huius diximus ad l. pòſt miſſionem ſuprà eodem.

ab eo, cui neque legatum, neque fideicommiſſum, neque mortis cauſa donationem, neque hęreditatem dedimus, per fideicommiſſum relinqui nihil poſſit. l. ab eo. C. de fideicom. Quod enim à fideicommiſſario ità hęres capit, quodammodo pro pretio hæreditatis capere videtur. l. in ratione. ij. §. tametſi autem ſuprà eod. Quęri in 2
propoſito poteſt, an duplex fideicommiſſum ſit, vt & Mæuius fideicommiſſarius rogatus videatur hęredi centum dare. Et Iureconſ. in d. §. tametſi autem. ad eam quæſtionem reſpondet. Illud item quæri poteſt, nûm hęres Męuij conditionem implere poſſit. Et Iureconſ. in l. à teſtatore. de condit. & demonſtra. negat poſſe. Rogatus igitur hęres Sempronio reſtituere quod à fideicommiſſario conditionis implendæ cauſa acceperit, de hęreditate plenam Falcidiam retinebit, Sempronij fideicommiſſum non attinget: 3
nam ea centum mortis cauſa capit hæres: quę autem ità capiuntur, ad Falcidiam non pertinent, quemadmodum neque ea, quæ hæres legatario dat implendæ conditionis cauſa. De quo ſcripſimus ad l. j. §. item ſuprà eo. Quo caſu cùm inducatur Pegaſianum, legatarij loco erit Męuius fideicommiſſarius, neque iu eum actiones transferentur. De quo plenè ſcribemus ad S.C. Trebel. Sanè ſi teſtator ità ſcripſerit, ACCEPTIS CENTVM, HAEREDITATEM RESTITVTIO, neque dãtis perſonam deſignauerit, ea pecunia non data, ſed quaſi retenta de hęreditate intelligitur. Quare ſi in ea quarta inſit hęreditatis, Trebelliano locum faciet, & actio-

nes

nes transferentur, fiétque ex fideicommiſſo ſuc-
4 ceſſio. Nam Trebelliano Senatuſconſulto tùm demùm locum eſſe conſtat, cùm hęres aut quarta parte hęreditatis retẽta, aut re certa, quantitatéve in qua non minus inſit quarta, hęreditatem reſtituere rogatur. §. ergo. & §. ſi quis vna. de fideicom. hęr. facit. l. filiusfamilias. ſuprà eod. De ſententia legis huius plura ſcribemus ad l. deducta. §. nummis ad Treb.

XCIIII. Scæuola lib. xxi. Digeſtorum.

Filio & filia ſcriptis hæredibus, ſingulis certa pręlegauit: ſed longè minus filiæ, cui etiam domum obligatam, &c.

SVMMARIVM.

1. Sententia legis iàm dicta ad. l. Neſennius.

GOVEANVS.

1 De ſententia legis huius diximus ad l. Neſennius. Cùm ab hæredibus inuicem legata vel pręlegata relicta ſunt, pro concurrente quantitate compenſationi locus eſt, ſi tantum abs te ex legati cauſa accipio, quantum nomine Falcidię peto. Quæ ſententia illam rationem habet, quòd retenta abs te Falcidia legati vltrò citròque præſtitis, nihilo plus habiturus ſis, quàm admiſſa compenſatione. Tres hæredes ſumus inſtituti, inuicem nobis legata relicta ſunt: tu beneficium legis Falcidiæ imploras, quia de centum, quæ tua erat portio, octoginta teſtator nobis legauerit. Iuſta poſtulatio eſt, Petis inſuper quinque, quæ tibi

tibi prælegata ſunt: ea te cum Falcidia compenſare æquum eſt. Nam & nobis quinque ex cauſa legati dare te opportet: quæ ſi dares vigintiquinque habeas, nihil te à nobis petere opportet, niſi, vti iàm dictum eſt, nobis tu velis plenè ſolidéque ſatisfacere. Sic enim in fine legis legendum puto, non autem SOLVENDVM. Ad euitandum itaque circuitum finge te nobis quinque, dediſſe, eáque nos tibi reddidiſſe.

XCV. Idem lib. xxi. Digeſtorum.

MAritus, vxoris res extra dotem conſtituta adminiſtrauit, eáque decedens antè rationem ſibi redditam, &c.

SVMMARIVM.

1. De quibus rebus adminiſtratis teneatur vir vxori.
2. Quæ dantur extrà dotem, quomodo dentur.

GOVEANVS.

Debitor à creditore hæres inſtitutus, & hęreditatem reſtituere rogatus, id quod debebat cum reliqua hęreditate reſtituet. Quãuis enim cõfuſę actiones ſint, locupletiorẽ tamẽ in ratione Falcidiæ intelligitur hęreditatẽ accepiſſe, vti multis locis ſcripſimus. Quod autẽ Iureconſultus ait, virũ 1
vxori teneri ex adminiſtratione rerum ipſius vxoris, de rebus iis accipiendum videtur, quę neque in dotem, neq; extra dotẽ marito datę ſunt.

Nam

2 Nam & earum rerum fructus lucratur maritus. Quamuis enim extrà dotem dentur, tamen marito dantur, & ità dantur vt eius fiant. Itaque, ſoluto matrimonio, condicuntur, non vindicantur. l. ſi ego Seię. de iure dotium.

A*it Scæuola*: FIlię, quam mater rogauerat, ſi impubes deceſſiſſet, reſtituere hęreditatem Titio, patruus legitimus hęres, &c.

SVMMARIVM.

1. De quibus rebus adminiſtratis teneatur vir vxori.

2. Quæ dantur extrà dotem, quomodo dentur.

GOVEANVS.

1 Mater filiam impuberem hęredem inſtituit & rogauit vt ſi impubes decederet, hęreditatem Titio reſtitueret. Eidem puellę in alimēta libertorum pecuniam reliquit. Patruus puellæ legitimus hęres extitit. Poſtulabat, vt eam pecuniam quaſi puellę legatam ſibi deducere liceret, ex cuius vſuris impubes defuncta libertis alimenta pręſtabat: mortuis enim alimentariis apud puellam remanſuram fuiſſe, l. ſi pecunię. de alim. & cibar. leg. De quo ſcripſimus ad l. Diui. ſuprà eod. Verùm in d. l. ſi pecunię. pluribus hęredibus inſtitutis vnum, pecuniam percipere teſtator iubet, vndè libertos alat: hic verò puellę datum cohęredem nullum videmus, vt puellę illa pecunia legata intelligi non poſſit. Quare ſi ex cauſa iudex legitimo puellę hęredi pecuniam, vndè libertos alat, retinere permittat, pone id eum poſtulare, & fideicom

ſuſpectum eſſe, cauebit vt quiſque decedet alimentarius, pecuniam ſe fideicommiſſario pro modo ſortis reſtituturum.

A*It Scæuola*: Pòſt aditam hæreditatem triennio exacto, legatariis hæres legem Falcidiam oppoſuit, idcircò quòd adminiſtrarit, &c.

SVMMARIVM.

1. Hæres legis Falcidiæ beneficium, poſt longum tempus implorare non prohibetur.

2. Actores reis poſtulantibus actiones edere tenentur.

GOVEANVS.

Hæres legis Falcidiæ beneficium poſt longum 1
tempus implorare non prohibetur, l. legis Falcidiæ. ſuprà eo. Quod ſi ideò ad legem Falcidiam reuocare legatarios velit, quòd dicat teſtatorem tutelam adminiſtraſſe, cuius nondum ratio reddita ſit, negétque tantum redigi ex nominibus tutelæ poſſe, quæ teſtator fecerit, quantum in cautionem & ſtipulationem deductum ſit, neceſſe eſt inſtrumenta omnia exhibeat legatariis, & deſcribendi poteſtatem faciat, ex quibus ei veritas cognoſci poſſit, ne in eius poteſtate ſit, legatarios teſtatoris liberalitate fraudare. Actor enim hoc caſu videtur hæres: actores autem quin 2
poſtulantibus reis edere rationes teneantur, in dubium non venit. l. vlt. C. de edendo. Quod ſi legatarij peterent, & Falcidiam propter ſupradictam cauſam hæres opponeret, docendum ſine

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI,

LECTIONVM VARIARVM IVRIS CIVILIS LIBRI DVO.

ANTONIVS GOVEANVS IACOBO FABRO MEDICO, S.

QVæ in ciuili diſciplina obſcuritas cunque eſt, eam aut Triboniani temeritas, aut librariorum incuria, aut interpretum inſcitia inuexit. Ille Impp. & Iureconſultorum locos ita præcidit, quaſi Oedipi lecturi eſſent, non Daui. Librarij tam multa mendoſè deſcripſerunt, vt ne Florentinis quidem Pandectis fides ſatis conſtet. Interpretes verò, quos hodie iam vt auctores, & auctores bonos laudamus: ingenio quidem illi fœcundo, ſed literis parum exculto, nihil admodum aliud, quàm herbas noxias protulerunt: quibus euellendis tres trium Neſtorum ætates non ſufficiant. Itaque vrere eas agricolæ ſolent, non euellere. Eorum locorum qui propter has cauſas, quas commemoraui, lucem aliquam interpretis deſiderant, libros feci complures, primum ad te mitto, teſtimonium obſeruantiæ erga te meæ, monumentum amicitiæ noſtræ: fragile illud quidem ex ſeſe & caducum, ſed nominis tui commendatione ſpero inueteraſcet. nec enim.

—Phœbo gratior vlla eſt.

Quàm ſibi quæ Fabri præfixit pagina nomen. Sic enim de Medecinæ & Poëticæ inuentore exiſtimare fas eſt:

——Queîs tu artibus alter ab illo es.

Sed quidquid de ſcriptis meis mortuo me futurum eſt, equidem tanquam poſt me victurum ſcripſi, non induſtriæ apud poſteros, ſed animi erga te grati teſtimonium habiturus. Vale. Cadurci, Cal. Ianuar.

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI, LECT. IVRIS VAR.

LIBER PRIMVS.

Cap. I.

Ad L. Eam, quam. De fideicommiſſ. C.

FAlco puellæ inſtitutæ verbis precariis ita ſubſtituit, Si Caia intra pubertatem deceſſerit, hæreditatem meam illi & illi reſtitui volo. Puella necdum quæſita hæreditate deceſſit. Falconis frater agnationis iure hæreditatem inteſtati fratris adiit: quam cùm ab eo ex fideicommiſſi cauſa peterent ſubſtituti, defendebat ſubſtitutioni locum nullum eſſe, quando acquiſita ex teſtamento non eſſet hæreditas: regulariter namque definiri, Non adita ex teſtamento hæreditate, relicta in teſtamento nihil valere: eámque regulam ad pupillares, quoque ſubſtitutiones pertinere. Valerianus autem & Galienus Impp. regulam hanc iuris ibi locum habere reſcripſerunt, cùm aut verbis directis fit ſubſtitutio, aut ſolus rogatur inſtitutus: non autem cùm peti

ab iis hæreditas poteſt, qui veniunt ab inteſtato. Poſſe autem à venientibus ab inteſtato peti hæreditatem, non ſolùm cùm ij apertè rogantur, vt in l. Titia. de inoff. teſta. Dig. Verumetiam cùm ſimpliciter ita quis ſcribit: Volo, ſiue rogo, ſi, quem hæredem ſcripſi, è viuis decedat, hæreditatem meam Titio reſtitui. Ita enim qui rogat, omnem videtur rogare ſucceſſorem: inſtitutum, ſi acquirat: ſi is omittat, legitimum ſucceſſorem. Ea igitur reſcripti huius vis eſt, atque ſententia, ſubſtitutionem fideicommiſſariam, ex qua à legitimis ſucceſſoribus peti hæreditas poteſt, non adeunte inſtituto locum habere. Quod enim ſine hęredis inſtitutione fieri potuit, deſtituta inſtitutione vitiari non oportere argumēto illud fuerit Triphonij in l. miles ita. de milit. teſtamen. Dig. impuberi filio factam à milite ſubſtitutionem, quamuis non adita ex teſtamento hæreditate, valere tamen, quia miles ſoli filio teſtamentum facere poſſit.

Aiunt Impp. EAM, QVAM FRATER TVVS INSTITVERAT, SIVE QVÆSITA, SIVE NON QVÆSITA HÆREDITATE DECESSIT. More Græcorum videtur ſcripſiſſe, Eam quam, pro Ea quam. Ita alio loco, filium quem, pro filius quem. Ita Virgilius, Vrbem quam ſtatuo veſtra eſt. Inſtituere autem cùm dicimus, hæredem intelligimus, non legatarium, non fideicommiſſarium, etiam vniuerſalem. Quod enim pars illa edicti de conditionibus inſtitutionum, ad legatariū & fideicommiſſarium trahitur, edicti id facit ſententia, non verba.

ba.Vis autem verbi huius eſt,ponere,& collocare.Cicero ad Att. lib. ij. Vectium iudicem in roſtra produxit, eúmq; in tẽplo illo inaugurato inſtituit,quo Bibulo cõſuli aſpirare non liceret.Hic ille omnia,quæ voluit, de Rep.dixit, vt qui illuc factus,inſtitutúsq; veniſſet.Terentius in Adelph.

Vah quenquámne hominem in animo inſtituere, aut

Parare,quod ſit charius,quàm ipſe eſt ſibi.

Pomponius quoque in l.vel inutilium. de vſufr. ſubſtituere in eadem hac ſignificatione accipit:& Paulus in l.arbores. eodem titulo. Arbores (inquit) vi tempeſtatis nõ culpa fructuarij euerſas, ab eo ſubſtitui non placet. Is igitur, quem è vita emigrantes in patrimonij & iuris noſtri locum ponimus,ac locamus, meritò inſtitutus appellatur. Quærere porrò hæreditatem plus eſt, quàm adire. Suus enim & ſi non adit, acquirit tamen hæreditatem. Verbo itaque generali vſus Imperator eſt, vt vtrunque exprimeret ſubſtitutionis caſum quæſitæ, vel non quæſitæ hæreditatis: ita enim illa interpretor, ſi hæres erit, & ſi hæres non erit:ſi acquiſierit, aut ſi non acquiſierit hæreditatem: non autem, ſi adierit, aut non adierit hæreditatem.

Aiunt Imp. CVM TAMEN SIMPLICITER ANTEQVAM XII. AETATIS ANNVM IMPLEVISSET, VERBIS PRAECARIIS TESTAMENTO FACTO NONNVLLOS EI VOLVERIT SVBSTITVTOS. Cùm tamen, inquiunt, ſimpliciter, hoc eſt, omnino, ab omníque ſucceſſore reſtitui

uoluerit hæreditatem, ſi puella intra pubertatem decederet. Simpliciter igitur rogat, qui neque hunc, neque illum rogat, ſed quid fieri omnino velit oſtendit, itáque rogare omnes videtur. Sic ergo Falco ſcripſerat, Si puella intra pubertatem decedat, volo hæreditatem illi & illi reſtitui. Quo fideicommiſſo omnem teneri ſucceſſorem in dubium non venit. Aliud iuris eſſet, ſi rogata eſſet nominatim. Puella enim non adeunte, vel ſponte, vel prætoris imperio & coactu, fideicommiſſo legitimi ſucceſſores non reſponderent. Porrò autem longius potuit in ſubſtitutione fideicommiſſaria tempus comprehendere, quàm pubertatis. Directa enim vltra eam ætatem fruſtrà fit: & ſi fortè longius in ea tempus ſit compræhenſum, pubertate tamen finietur ſubſtitutio, vti Pomponius ſcribit in l. pupillari. Dig. de vulga. Annum autem duodecimum impleuit, qui extremum duodecimi anni diem agit. A die namque in diem, non à momento ad momẽtum annus computatur. Verbis, aiunt, precariis teſtamento facto. Verba precaria hæc refert Iulius Paulus lib. ſenten. iiij. titu. de fideicom. Rogo, peto, volo, mando, deprecor, cupio, iniungo, deſidero, impero. Hæc enim verba vtile faciunt fideicommiſſum. Relinquo verò, & Commendo, nullam fideicommiſſi pariunt actionem. Subſtitutionem autem pupillarem teſtamentum dici, nouum non eſt. Impuberi namque qui ſubſtituit, ei teſtamentum facere dicitur: & duplex teſtamentum ea ſcriptura appellatur, in qua & ſibi & filio pater ſcribit hæredem. Quamobrem

obrem & fideicommiſſaria ſubſtitutio, quamuis in ea hæres impuberi non detur, propter eam tamen affinitatem, quam cum pupillari habet ſubſtitutione, (vti mox oſtendemus) teſtamentum & ipſa appellabitur. Quæ à fideicommiſſo eo differt, quo genus à ſpecie. Si enim ita ſcribis, Filium hæredem inſtituo. Rogo vti cũ primùm poterit, Titio hæreditatem reſtituat. Fideicommiſſum quidem eſt, nõ fideicommiſſaria ſubſtitutio. Ea demum erit fideicõmiſſaria ſubſtitutio quę in pupillarem & mortis caſum concipietur. Quã cauſam Imperatori fuiſſe puto, vt in Inſtitutionibus vno capite pupillarem & fideicommiſſariam ſubſtitutionẽ colligeret: quia ſcilicet in vulgarem caſum fieri nõ poſſit fideicommiſſum: quî enim, ſi hæres non ſis, hæreditatẽ reſtituas? vt quod dici vulgò ſolet, trahi pupillarẽ caſum ad vulgarẽ, in fideicõmiſſaria ſubſtitutione locũ nõ habeat. quòd autẽ dicimꝰ, in caſum vulgarẽ ſubſtitutionẽ fideicõmiſſariã fieri nõ poſſe, ita erit intelligẽdũ, ſi rogabitur inſtitutus. Nam ſi ab inteſtato venientes rogentur, ita poſſis ſubſtituere, Si Titius hæres non erit, volo hæreditatem à legitimo hærede reſtitui Sempronio. Sed & compendòi, hoc eſt, neutro expreſſo caſu, ipſe rogari poteſt inſtitutus hoc modo: Si Titius, quem hæredem inſtitui, intra xxv. annum deceſſerit, volo Sempronio hæreditatem reſtituat. Quod tamen fideicommiſſum non valebit, niſi acquirat hæreditatem Titius. Quin & venientes ab inteſtato rogare potuit, vt Sempronio reſtituerent, ſi Titius intra xxv. annum

deceſſiſſet. Sed ſubſtitutioni, non adeunte inſtituto locus eſſet, adeunte autem expiraſſet. Quando verò apertè nemo rogatur vt in noſtro reſcripto, ſed omnino mortuo inſtituto intra certam ætatem reſtitui volumus hæreditatem, tum ad vtrumque caſum trahitur fideicommiſſum, eoque tenebitur ſubſtitutus ſi acquirat: ſi is omittat, legitimus ſucceſſor. Idque nimirum eſt, quod ſubiiciunt Impp.

Aiunt Impp. NIHIL PROHIBET FIDEICOMMISSVM PETI VEL AB IPSIVS HÆREDIBVS, VEL AB IIS, QVI INTESTATI BONA TENENT. Poſſunt, inquiunt Imperatores, hæreditatem petere fideicommiſſarij, vel à puellæ hæredibus, ſiquidē ea adita hæreditate deceſſit: ſin hæreditatē non acquiſiuit, à te, qui legitimus ſucceſſor es fratris. Sed quomodo petēt? Et Vlpianus in Inſtitutionibus titulo de fideicom. Fideicōmiſſa non per formulam (inquit) petūtur vt legata, ſed cognitio eſt Romæ quidem coſſ. aut prætoris, qui fideicōmiſſarius vocatur: in prouinciis verò, præſidum prouinciarum. Inteſtatum autem dicunt Impp. eū, cuius ex teſtamēto adita hæreditas nō eſt, & ſi reſtituēda eſt: de quo mox plura dicem⁹.

Aiunt Impp. TVNC ENIM LOCVM HABET QVOD REGVLARITER TRADITVR, EA, QVÆ IN TESTAMENTO RELINQVVNTVR, SI EX TESTAMENTO NON ADEATVR HÆREDITAS, NON VALERE, CVM VERBIS RELICTA DIRECTIS ADIRI POTVIT HÆREDITAS. Interpretantur Impera

peratores iuris regulã, quæ pro Falconis fratre legitimo ſucceſſore facere videbatur, locũ vtiq; habere, cũ ſubſtitutio pupillaris, verbis facta directis eſt, quæ patris deſtituto teſtamento euáneſcit, quemadmodum & relicta in codicillis ad teſtamentũ factis, vt legata, vt fideicõmiſſa, vt libertates. Nã & ſecundæ quoq; tabulę pars ſunt paterni teſtamenti, cuius caput inſtitutionẽ eſſe conſtat. Si ex teſtamento, inquiunt, non adeatur hæreditas. Si modò is ſit hæres, cui ad acquirendũ hæreditatẽ aditione opus ſit. Adiri autẽ tum dicetur ex teſtamento hæreditas, cùm & inſtitutus adit, & ex teſtamẽti cauſa adit. Cũ verbis, inquiunt, relicta directis. In ſecundis videlicet tabulis. Sed & ſi verbis precariis relicta hæreditas ſit, locum habet regula, ſi modò rogatus inſtitutus ſit, vti mox dicemus. Adiri, inquiunt, potuit hęreditas. Neq; adiri poſſit, niſi verbis relicta directis. Vix enim eſt adiri, vt ea dicatur hæreditas, quæ obliquis, ac precariis relicta verbis, rectà nõ acquiritur, quæq; neq; hæreditas propriè ſit, l. ij. §. vlt. de iure cod. Dig. neq; deferri dicatur, quã ſcilicet ab alio petere ſit neceſſe. Omnis autem, quæ aditur hæreditas, delata prius fuerit opportet. Tùm verò ſi quæ ex fideicõmiſſi cauſa reſtituitur hæreditas, adiri dicitur: Falconis demortui teſtamentum irritum nõ eſt, ex quo aditur hæreditas. Nulla igitur adiri hæreditas poteſt, niſi verbis relicta directis. Directa autẽ verba ſunt, quibus aliquid alicui ita relinquitur, vt per manus alterius accipiendũ nõ ſit. Quę ciuilia quoque vocantur in l. verbis ciuilibus. de vulg. & pup.

& pupill. credo quia obliqua & præcaria ipſo iure non valent, quo nemo cogitur, quod rogatur. Vulgaria quoque dici poſſunt. Nam Africanus in l.ſi quando. de leg. j. vulgarem legandi modum appellat, cùm verbis directis, non precariis, legatum relinquitur. itáque eam legem intelligendam puto. Quod autem ad regulam attinet, non vno caſu, non adita ex teſtamento hęreditate, debentur tamen relicta in teſtamento. Quid enim ſi iure cuiuſlibet vltimæ voluntatis valere teſtator voluerit teſtamentum? aut ſi in fraudem omiſſam ex teſtamento ab inteſtato adis hæreditatem? aut ſi ex cauſa præteritionis vel exhæredationis irritæ ſunt inſtitutiones? aut ſi inductæ à teſtatore? aut ſi exceptis perſonis relicta legata ſint, & tu contra tabulas bonorum accipis poſſeſſionem? aut ſi cùm nullo iure teſtamentum fecerim, fideicõmiſſa cum iuriſiurandi religione præſtari voluerim? quo quidem caſu ab inſtituto tantũ, ſi idem ſit legitimus ſucceſſor, non à quouis legitimo ſucceſſore legata debebuntur. Quãuis enim enixę voluntatis preces ad ſpeciem omnem ſucceſſionis trahantur, non omnes tamen obligant ſucceſſores, ſed eos dumtaxat, qui rogati ſunt, ſiuè ex teſtamento, ſiuè ab inteſtato ſuccedant. Atq; ità intelligendũ puto §. filius matrẽ. l. cum pater. de leg. ij. Quin & ratio interdũ pietatis facit, vt relicta in teſtamento valeant, quamuis ipſum non valeat teſtamentum. Si enim in teſtamento imperfecto alũnæ meæ libertatem & fideicommiſſa à filiis inſtitutis reliqui, nõ aliter eis pietatis erga me ratio

tio conſtet, niſi ei, quã dilexiſſe me ſciunt, ea veluti ex cauſa fideicõmiſſi tribuãt. Quæ ratio vix in alio legitimo ſucceſſore locum habeat. Debentur pręthereà in teſtamento relicta, non adita ex teſtamento hæreditate, ſi ab inſtitutis pœnæ nomine aufertur hæreditas: fortè quia teſtari liberè demortuum prohibuerint, aut quia indigni hæreditate ſint: vtroq; namque caſu fiſcus legata & fideicõmiſſa præſtabit, in quibus libertates cõpræhendo: ſubſtituto tamen nihil tribuet, cui inſtituti pœna prodeſſe nõ debet, vti ex Papiniano ſcribit Martianus in l. ſi ſequ. ad S. C. Syl. & Claudi. Debẽtur itẽ relicta in ſecundo teſtamẽto, quod te falſo deceptum rumore feciſſe conſtat. Debentur poſtremò, quę à legitimis ſucceſſoribus relinquuntur, licet inſtitutus hæreditatẽ non acquirat: qui caſus eſt reſcripti noſtri.

Aiunt Impp. NON CVM EA IPSA SIC, DATA EST, VT ESSET AB INTESTATO, A SVCCESSORIBVS POSTVLANDA. Sic legendus locus eſt, nõ vt vulgò legitur, ab inteſtato ſucceſſoribus: itaq; habent veteres libri manuſcripti, & nonnulli etiam impreſſi. Tum, inquiunt, locum vtique habet regula, cùm verbis directis ſubſtitutio facta pupillo eſt. Verbis autẽ precariis cùm fit, ità locum habet, ſolus ſi rogetur inſtitutus, non ſi veniẽtes etiam ab inteſtato. Quemadmodum namq; in principio poſuimus, quod ſine hæredis inſtitutione fieri poteſt, inſtitutione deſtituta vitari non opportet. Tria tamen noſtræ huic deciſioni videntur obſtare. Primũ, quòd huiuſmodi ſcriptura neq; vt teſtamen

mentũ, neque vt codicilli valere poſſe videatur. Tum verò quia in l. Titia. de inoffi. teſtamento. Dig. rogãtur etiam apertè legitimi ſucceſſores, neque tamen præſtantur legata. Illud poſtremò, quod ſubſtitutis imputandum videatur, quòd puellã adire non coëgerint. Ad quæ tria eo, quo propoſuimus, ordine reſpondeamus. Scripturã igitur, cuius deſtituitur inſtitutio, iure teſtamẽti non valere intelligi ex eo poteſt, quòd inteſtatus dicitur deceſſiſſe, cuius ex teſtamento non acquiritur hęreditas. Sed neque vt codicilli valere ea ſcriptura poſſit, quam teſtamentum eſſe voluiſti, authore Papiniano in l. cohæredi. §. cùm filiæ. de vulg. & pupil. ſi quidem ipſo iure nullũ fuit, fortè ſi inſtitutus is erat, cum quo factio nõ erat teſtamenti: aut ſi is ſcripſerat, cui teſtamẽti ius nõ erat, vt ſeruus, vt impubes, vt deportatus. Aliud tamen dicendum videtur, ſi imperfectum ſit teſtamentum. Vti enim ſcribit Vlpianus in l. ſi miles. de militari teſtamẽto. Imperfectum teſtamentũ nemo negauerit eſſe codicillos. Quid ergo ſi ſolus rogetur inſtitutus, & is omittat hæreditatem, petetúrne tanquam ex codicillis fideicõmiſſum? minimè: neque enim eſt à quo peti poſſit. Tùm igitur ad ius, cauſamq́ue codicillorum trahetur ſcriptura, cùm rogati fuerint venientes ab inteſtato: qui omnes fideicommiſſo tenebũtur, niſi ab vno gradu petitum fuerit, quo repudiante hæreditatem, ſequens gradus fideicommiſſo reſpondere non cogetur. Quod ad l. Titia. attinet, in qua repetita à legitimo ſucceſſore legata non debentur, facilis reſponſio eſt:

eò

eò ſcilicet nō deberi,quia cuius inofficioſum teſtamentū cōſtat,tanquā demētis ſuprema omnia iudicia condemnatur, idq; in Scæuolā Serbidiū Paulus notauit, & apud eundē (niſi fallor) Scæuolam Claudius lib.xviij.Dig.Sed videamus ne in l.Titia.ab ea tantū ſorore, quæ de inofficioſo obtinuit,non debeantur, ab inſtituta autem pro portione debeantur. Quod dicendū videtur, cū pro parte tantùm reſciſſum ſit teſtamentm. Æquum autem non videatur,cui hęreditatis ſemis adimitur, legata ab eo ſolida exigi. Libertates tamen puto intercidi non opportere, argumento illud fuerit,quod ſcribit Papinianus in l. cùm exiſtimaret. Dig. de leg.ij. reſpondiſſe ſe pluribus eiuſdē gradus inuentis, & edicti perpetui exemplo,& rationibus, mulierē pro parte releuandā, à qua pluribus fideicōmiſſa teſtator dederat,exiſtimans ad eam ſolā ſua bona peruētura:libertates tamen damni cauſa intercidi, durū videri.Illud erat poſtremum, imputandum eſſe ſubſtitutis, quòd puellam adire non coēgiſſent. Quod vix admittendum ſit. Tum namq; ſe prætor interponit, cùm fideicōmiſſario conſuli aliter non poteſt. At vbi rogati venientes ſunt ab inteſtato, nihil, vti iàm diximus, opus eſt adiri ex teſtamento hæreditatem.

Aiunt Impp. QVOD RESCRIPSIMVS SEQVENTES ASSEVERATIONEM TVAM, QVASI PVELLA IVRE NON FVERIT ADOPTATA. Propoſuerat in libello Falco puellam non fuiſſe iure à fratre ſuo adoptatam,libertam fortè alienam:aut nō apud

præ

præſidem, ne videretur in eius bona nullo iure inuaſiſſe, qui domi ſuum hæredem reliquerat, qui non aditam etiam hæreditatem tranſmittit ad hęredem. Tuam hanc, inquiunt Imperatores, ſequimur aſſeueratione͂. Si enim iure eſſet puella adoptata, ſua, ac propria fratris tui hæres (ſi modò emancipata non fuit) ad hæredes hæreditatem cum ſuo onere tranſmitteret: itaque non tu, ſed ipſius puellæ hæredes fideicommiſſo reſponderent. Nunc quia iure (vti propoṇis) adoptata non fuit, nihil ex hæreditate, quã nõ adiit, ad hęredes tranſmittit. tu ad ſucceſſionem vocaris, tu rogatus es rſtituere, tu reſtitues: hoc ſcilicet eſt, quod ſequitur.

Aiunt Impp. ALIOQVIN SI IN FAMILIA RELICTA HÆRES FACTA DECESSERIT, ET CONSEQVENTER IPSIVS HÆREDES PETITIONI FIDEICOMMISSI RESPONDERE COGVNTVR. Nam ſi iure adoptata fuit, neque poſteà emancipata, ſi neque exhæredata, neque pręterita fuit, ad quos hæreditatem tranſmiſit, fideicommiſſo tenentur: id quod & Papinianus in l. cohæredi. eo, que͂ iàm anteà citauimus, §. decidit. Quod ſi (inquit) hæredem filium pater rogauerit, ſi impubes die͂ ſuum obierit, Titio hæreditatem ſuam reſtituere: legitimum hæredem filij, ſalua Falcidia, cogendum patris hæreditatem, vt ab impubere fideicommiſſo poſt mortem eius dato reſtituere placuit. Nec aliud ſeruandum eſt, cùm ſubſtitutionis conditio puberem ætatem verbis precariis egreditur. Generaliter autem definiri poteſt,

poteſt, hęredem ſui hęredis vtique fideicommiſſo teneri:hæredis autem non ſui ità demum, ſi is, cuius hæres eſt, adiit hæreditatem, neque enim hæredis hæres adire cogitur. Porrò autem articulus hic alioquin, non vno loco iuris noſtri valet, cæterum, in l. in concubinatu. de concub. Dig. in l. militis: de milita. teſtamento. Dig. in l. prædiis. de lega. iiij. in l. ſi quis reum. de liber. leg. Dig. in l. ſi pupillo. de acquirend. vel omitt. hæred. in l. vtique. de dam. infecto. in l. quamuis. §. infans. de acquirend. vel omitt. poſſeſſ. iu l. cùm pòſt. §. patrona. de iure dot. in l. vltim. de ſeruitu. ruſticor. prædio. Illud præterea obſeruaui, tantam inter duas has voces cæterum, & alioquin, eſſe affinitatem, vt cæterum etiam in abſurdo ponatur in l. ſed & is §. maximè. de Carbo. edicto. Dig. & in l. à diuo Pio. §. ſed ſi emptor. de re iud. Dig. & l. quod dicitur. de impen. in rem dot. fac. In familia, iniquiunt, relicta. Aliud enim iuris in emancipata conſtitueretur. Hæreditatem enim niſi aditam non tranſmiſiſſet, etiam ſi naturalis eſſet. Quantò igitur minus adoptiua, quam poſt emancipationem neque ius ciuile agnoſcit, neque adiuuat prætor? Emancipati vt de poteſtate, ità & de familia exeunt: non quidem ità vt nomen familiæ ac gentis deponant, (quod faciunt ij, qui in adoptionem dati ſunt) ſed quia in familia patris eſſe non videantur, qui ipſi patres ſunt familiàs effecti. Hæres, inquiunt Impp. facta deceſſerit. Qui enim rogari poſſit vel præterita, vel exhæredata? Quid ſi teſtamentum non fecit demortuus, ſed in codicillis rogauit, vt ſi intrà puberta-

tem decederet, reſtitueret, an non eius hæredes redes fideicommiſſo teneantur? Et dicendum eſt,teneri. Quamobrem verba illa, Hæres facta, ità ſunt intelligenda, neque exhæredata, neque præterita.

Cap. II.

Ad l. Precibus. C. de impub. & alijs ſubſtitutionibus.

Nulla toto Codice magis vexata conſtitutio eſt. Patrona Impp. huiuſmodi libello conſuluit. Domini Impp. maritus meus quondam miles filium communem impuberem, quem in poteſtate habebat, hæredem inſtituit, eiq́ue ſubſtituit: ſubſtitutionis caſus non extitit, rogo putetiſne debere me ad filij admitti hæreditatem? In quo libello mulier exprimere debuit, quem in caſum facta eſſet ſubſtitutio, primúmne an in ſecundum. Si enim ità ſubſtituit, Si filius hæres non erit, filius autem hæres fuit Quamquàm ex conſtitutione diui Marci in caſu altero vtrumque ineſſe interpretemur, tamen in militis teſtamento eam conſtitutionem locum non habere. Sed videamus quemadmodum à Iuſtiniano in l. vlt. de inſtitutionibus & ſubſtitutionib. ſuprà addubitetur, quod Diocletianus & Maximianus Impp. certi & confeſſi iuris eſſe multó antè ſcripſerint. Et dicendum videtur aliud in l. illa vlti. dubitari, aliud hîc decidi. Illic enim quæri illud videtur, an cùm filio impuberi inſtituto mater datur cohæres, & & in caſum vulgarem ſubſtitutus, interpretari ex lege debeamus, teſtatorem voluiſſe in caſum e-

tiam pupillarem admitti ſubſtitutum. Quod abſurdum videtur. Cui enim bonorum tuorum partem teſtamento reliquiſti, non videris luctuoſam filij hæreditatem adimere voluiſſe. Hic autem certi iuris eſſe ſcribunt Impp. factam à milite in vulgarem caſum impuberi ſubſtitutionem ad pupillarem caſum non trahi. Itaque ad impuberis filij ſucceſſionem matrem admitti, & omnimodò admitti, ità vt ne teſtatoris quidem bona, veluti ex cauſa fideicommiſſi reſtituere ſubſtituto teneatur. Hoc igitur iuris eſt, quando à milite in vulgarem caſum impuberi datus ſubſtitutus eſt, iſque hæres extitit. Quod ſi in caſum ſecundum facta ſit ſubſtitutio, diſtinguendum videtur. Aut enim à pagano fit, aut à milite ſubſtitutio: à pagano intrà pubertatem fit, & ſi longius tempus compræhenſum fuerit, finietur tamen ſubſtitutio pubertate, authore Pomponio in l. in pupillari. de vulg. & pup. A milite autem vltrà etiam pubertatem, ídque aut expreſſa poſt pubertatem ætate certa, vt in l. Centurio. hoc modo, Si intrà xxv. ætatis annum deceſſerit: aut compendiò, hoc eſt, ætate certa poſt pubertatem non expreſſa, hoc modo, Si filius intrà pubertatem poſteáve deceſſerit. Siue autem certa poſt pubertatem expreſſa ætas eſt, ſiue minimè, filiúſque intrà pubertatem moriatur, ſubſtitutus iure communi ad vniuerſam hæreditatem admittetur: ſi poſt pubertatem, legitimus admittetur hæres, à quo velut ex cauſa fideicommiſſi bona teſtatoris, & bonorum in hęreditate inuentos fructus capiet ſubſtitutus, quæ eſt ſententia. l. Centurio. quæ ratio-

hanc habet. Miles namque ex priuilegio poſt pubertatem ſubſtituit. Quare cùm principis beneficium iniquum eſſe non debeat, alteríque nocere, ipſius quidem militis bona capiet ſubſtitutus: neque in id etiam valebit priuilegium, vt legitimus filij hæres priuetur filij ſucceſſione. Lex ergo, quæ rectam militis voluntatem ſeruare non poteſt, ad precariam & fideicommiſſariam inflectit. Secus in pagano eſt, cui quia poſt pubertatem ſubſtituere directò non licet, nec ad cauſam quidem fideicommiſſi illicita proficeret ſcriptura. Quæ autem ad fideicommiſſum trahi debet voluntas, expreſſa ſit oportet. Illud vnum ſupereſt videamus, an legitimus filij hæres quartam retineat. Et in militis teſtamento certi iuris eſt, neque Falcidiam, neque Trebellianicam locum habere. Item militis teſtamentum vt inofficioſum nõ accuſatur. l. de inofficioſo. C. de inoffi.

Cap. III.

Ad §. nihil commune. l. naturaliter. de acquirend. vel amittend. poſſeſſ. Digeſt.

Minus hic locus habet difficultatis, quàm ſuperior, famæ ac nominis non minus ideoque prætermittendum non putauimus. Qui in poſſeſſione turbabatur ignarus iuris ac fori, rei vendicatione agere cœpit, quæ poſſeſſori minimè conueniens erat. Reſipuit tandem, & interdum vti poſſidetis à prætore poſtulauit. Quæſitum eſt, audiendúſne à prętore eſſet. Mouebat quòd poſſeſſioni videbatur rem vindicando renuntiaſſe, cùm

rei

rei vindicatione non agat is, qui poſſidet. Officium namque iudicis in hac actione eſt inſpicere an reus poſſideat, quemadmodum idem Vlp. ſcribit in l.officium.de rei vind. ff. Qui ergo, cùm interdicto vti poſſidetis retinendę poſſeſſionis cauſa comparato vti poſſet, maluit rei agere vindicatione, quę ad proprietatem pertinet, poſſeſſionem repudiaſſe, itaque amiſiſſe videatur. Liquidi namque iuris eſt, animo etiam ſolo amitti poſſeſſionem, quemadmodum idem ſcribit Vlpianus hoc eod.tit.in l.ſi quis.in §. differentia. & Paulus in l. poſſideri. §. in amittenda. Non ergo in retinenda poſſeſſione adiuuandum à prętore quis exiſtimaſſet eum, qui poſſeſſionem amiſiſſe videbatur. Sed Vlpianus adiuuandum reſpondit. Nam neque eiuſdem rei duas eum actiones poſtulare, cùm rei vindicatio, ad proprietatem, interdictum vti poſſidetis, ad poſſeſſionem conſeruandam pertineat: neque videri renuntiaſſe poſſeſſioni, qui cœpit agere rei vindicatione: retinere enim poſſeſſionem miſerum voluiſſe, ſed non ſatis vidiſſe, qua id facere ratione poſſet. Aequum autem non eſſe ei, qui in actione edenda aberrauerit, aliam ei à prętore denegari. De quęſtionę huius §. & alij ſcripſerunt, & nos ſcribemus aliquando.

Cap. IIII.

Contrarius ſibi ipſe videtur Africanus in l. ſi filius hęres.de liber. & poſthu. Principiò ità ſcribit: SI FILIVS hęres inſtitutus ſit, omiſſo poſthumo, filioque ſubſtitutus nepos ex eo ſit: ſi

interim moriatur filius, poſthumo non nato, nepotem tam patri, quàm auo ſuum hæredem futurum. Quibus ex verbis illud intelligimus, non nato poſthumo, mortuum filium, retro ex teſtamento hæredem fuiſſe. Quomodo namque aliter nepos filio ſuus hæres ſit? Mox tamen quaſi oblitus ſui ſubiicit, QVOD ſi nemo filio ſubſtitutus ſit, & ſolus ille inſtitutus ſit, tunc, quia eo tempore, quo is moritur, certum eſſe incipit, neminem ex eo teſtamento hæredem fore, ipſe filius inteſtato patri hæres exiſteret: ſicut euenire ſolet, &c. Quid eſt hoc? Cur non nato poſthumo, filius ex teſtamento retrò hæres non eſt? Quam pugnam vt concilient interpretes, principium legis, non nato poſthumo, fine, in nato poſthumo intelligunt. Alij etiam abſurdiora multò dicunt. Ego puto, in fine legis eò dici filium ab inteſtato patri ſuccedere, quia ſubſtitutum non habet à quo ſuſtineatur teſtamentum. Neque id obſcurè ſignificat Iureconſ. cùm ait, QVOD ſi nemo filio ſubſtitutus ſit. Filius igitur mortuus, non poteſt intelligi hæres ex eo teſtamento, quod ipſo moriente deſtitutum prorſus fuerat. Quoniam autem locus hic planè intelligi non poteſt, ignorata tranſmiſſionum quæſtione, pauca de tranſmiſſionibus dicemus, ex fontibus Iuriſconſultorum hauſta, atque deprompta. Liberi igitur aut in familia relinquuntur, aut extrà familiam. Eorum, qui in familia relinquuntur, quidam primum gradum liberorum obtinent, qui ſui hæredes appellantur, ſi modò quemadmodum in gradu, ità in hæreditate præcedant. l. ſcripto. Vnde liber. Si

enim

enim exhæredatus pater ſit, ex eo nepos auo vt ſuus ſuccedit. Suis, vt neque ad acquirendam, ità neque ad tranſmittendam hæreditatem, aditione opus eſt, ſiue ſuccedant ab inteſtato, ſiue ex teſtamento. Emancipati, non aditam, non acquirunt, neque tranſmittunt hæreditatem, ſiue inſtituti ſint, ſiue ſuccedant ab inteſtato: licet eorum hæredibus interdum, vti mox dicemus, decreto Prętor ſuccurrat. Filius autem præteritus niſi bonorum contra tabulas poſſeſſionem admiſerit, ad ſuum hæredem nihil tranſmittit. à lege namque ità filio patris hæreditas defertur, ſi pater aliter non diſponat: vnde vulgò dici ſolet, bonorum poſſeſſionem contra tab. contra legem eſſe, quæ VTI QVISQ. SVAE REI LEGASSIT, ità ius eſſe vult. quod vulgo. de bono. poſſeſſion. contra tab. Neque verò exiſtimandum eſt, eius hæredibus ſuccurrere Prætorem: eorum namque hæredibus dumtaxat ſuccurrit Prætor, qui inſtituti cùm eſſent, propter poſthumi præteritionem, ex teſtamento hæredes eſſe non potuerunt. Eodem iure emácipati præteriti ſunt. Qui & ipſi, ſi non admiſſa bonorum contra tab. poſſeſſione deceſſerint, nihil tranſmittunt. à lege enim nihil habent: Prætoris beneficio vſi non ſunt: quid eſt, quod ad hęredẽ poſſint tranſmittere? eorũ tamen hæredibus decreto Prętor ſuccurrere, ne meliore iure emancipatorum hęredes ſint, quàm ſuorum. Filius autẽ omiſſo poſthumo ſubſtitutus, cui neque ſubſtitutus, neque cohæres datus eſt, patri ab inteſtato ſuccedit. Certum enim iam eſſe incipit, neminem ex eo teſtamento hęredẽ fore. nõ ſecus

atque ſi inſtitutus ita eſſet, SI CAPITOLIVM ASCENDERIT: cui conditioni quia parere moriens non poteſt, patri ab inteſtato ſuccedit. Quod ſi ventre præterito, datus inſtituto filio ſit vel cohæres, vel ſubſtitutus, ſic enim intelligitur l. ventre præterito. mulierq́ue vacuo ventre ſit, quamuis certum neſciatur, atque adeò prægnans mulier putetur, decedens interim filius ex teſtamento hæres fuiſſe intelligitur. neque enim aditione illi opus fuit. Vtque ex teſtamento hæres fuiſſe videatur, illud ſatis eſt, non eſſe ab eo repudiatam hæreditatem, & ipſo mortuo ruptum non eſſe agnatione poſthumi teſtamentum. Aliud in emancipato iuris eſt, cui adeunda fuit hæreditas vt hæres eſſe poſſet. Adire autem, niſi certò ſciuit mulierem prægnantem non eſſe, non potuit: quẽadmodum neque hæres exterus. Ponamus ventre pleno mulierem fuiſſe, eo præterito, inſtitutum filium: filio datum vel cohæredem, vel ſubſtitutum: mori interim filium. Ab inteſtato ſuccedere filius non poteſt. Certum enim eo moriente eſſe non incipit, neminem ex eo teſtamento hæredem fore: quod à ſubſtituto etiam vel cohærede ſuſtinetur. itaque hæres ex teſtamento eſſe non poteſt, de cuius viribus dubitatur, quodque in eo eſt, vt rumpatur. Hæreditatem itaque videtur non acquiſiuiſſe. Sed prætor ſe interponit. decernitq́ue ſaluam fore hæredibus hæreditatis petitionem, nato poſthumo ab inteſtato, non nato ex teſtamento, quaſi retro filius hæres fuerit. Repellitur itaque ſubſtitutus cui rei argumento fuerit legis noſtræ principium.

cipium. SI FILIVS (ait Africanus) HAERES inſtitutus ſit, omiſſo poſthumo, ex eóque nepos ſubſtitutus, ſi filius interim moriatur, nepotem, nó nato poſtumo, ſuũ hæredem & auo & patri fore: auo, cuius hæreditatẽ in patris hæreditate inuenit. patri, qui non nato poſthumo retro hæres fuiſſe intelligitur. Neque nouum eſt, vt ex poſtfacto ſucceſſor quis fiat. l. filiusfa. de caſtr. pecul. l. in eo. de aquir. rer. domin. Neque illud dici poteſt, filium cùm moritur, ex teſtamento hæredem non eſſe, quare ſubſtitutum ſtatim admitti. Nam & ſubſtitutus ventris liberationem expectat, neque antè admitti poteſt, quàm venter liberetur. quo tempore nihil iam obſtat, quòminus filius à principio ex teſtamento hęres fuiſſe videatur. In emancipato aliud iuris eſt, à principio enim hæres fuiſſe, qui non adita hæreditate deceſſit, videri non poteſt: ſuccurrit tamen & emancipati hæredibus Prætor non eodem quidem decreto, quo ſuorum hæredibus ſaluum fore commodum bonorum poſſeſſionis: vel ſecundum tab. non nato poſthumo, vel nato, contra tabulas: quamuis eam ipſi emancipati, vt & ſui inſtituti, accipere potuerint. l. illud. §. vltim. de bon. poſſeſſ. contra tab. decernere ſaluam fore emancipati hęredibus hæreditatis petitionem non poteſt. Quam neque nato poſthumo, neque non nato habere emancipatus poteſt, ille caſus rumpit teſtamentum, hic verò emancipatum, qui non adiit hæreditatem, hæredem retro facere non poteſt. Exterorum autem omiſſo poſtumo,

inſtitutorum hæredibus decernet Prætor ſaluum fore commodum bonorum poſſeſſionis ſecundùm tabulas dumtaxat. quia ſi naſcatur poſthumus, nihil habiturus exterus ſit in bonis demortui. Eodem decreto ſuccurret & hæredibus legitimi hæredis, qui ſuus non eſt, qui & ipſe in bonis demortui, nato poſthumo nihil habet.

Cap. V.

Non abs te miretur quis, quamobrem ſcribat Imperator in l. j. C. de inoffic. CVM de inofficioſo matris ſuæ teſtamento filius dicere velit aduerſùs eum, qui ex cauſa fideicommiſſi hæreditatem tenet, non eſſe iniquum hoc ei accommodari, vt perindè fideicommiſſarius teneatur, ac ſi pro hærede aut poſſeſſore poſſideret. Cùm regulariter is demum petitione hæreditatis teneatur, qui pro hærede vel poſſeſſore poſſidet, non qui iuſtam habet cauſam poſſidendi, quem titulum appellamus. Cuius conſtitutionis Baldus ſententiam hanc putat: Aduersùs fideicommiſſarium vniuerſalem filio, à matre vel præterito, vel exhæredato, dari querelam inofficioſi teſtamenti, & petitionem exindè hæreditatis. Qua in ſententia eſt etiam Salicetus, qui cum Ioanne Fabro & Paulo Caſtrenſi legem emendat, & *Exindè* non *Perindè* legendum cenſet: Quam correctionem Iaſon non admittit, retenta tamen eadem ſententia: quam ab Accurſio primùm allatam, iis, quos commemorauimus omnes retulerunt. Quæ mihi tamen probari

bari nullo modo poteſt. Si enim id Impp. dicere voluiſſent, ita nimirum ſcripſiſſent, CVM de de matris ſuæ inofficioſo teſtamento filius dixerit,& obtinuerit aduerſus eum, qui ex cauſa fideicommiſſi hęreditatem tenet, non eſt iniquum hoc ei accommodare, vt perindè fideicommiſſarius teneatur, ac ſi pro hęrede, aut poſſeſſore poſſideat. Vt enim verba ſunt, rogati videntur Impp. de ſecundo iudicio, cum primum adhuc motum non eſſet. Aiunt namque, CVM de inofficioſo matris ſuæ teſtamento filius dicere velit: nondum ergo dixerat. Tum verò, vetba hęc conſtitutionis, NON eſſe iniquum hoc ei accommodari: tum dici ſolent, vbi propriè ac verè aliquid non competit. At reſciſſo per querelam teſtamento, ſi petitio competit hæreditatis aduersùs eum, qui ex cauſa fideicommiſſi hęreditatem tenet, ipſo iure propriéque competit, quia iam ſine titulo poſſidet, cùm euicta hęreditate per querelam inofficioſi, perindè omnia obſeruentur, ac ſi adita hęreditas non eſſet. l. eum, qui. §. idem. de inofficio. teſtamen. Qui ergo ex cauſa fideicommiſſi hęreditatem tenet, reſciſſo teſtamento, nullo titulo, nullóque iure tenere intelligitnr, quia creditur ei hęreditas non reſtituto. Accurſij igitut, & eorum, qui Accurſium ſecuti ſunt, ſententia defendi nullo modo poteſt. Verum enimuero poſtremam conſtitutionis noſtræ partem de petitione hęreditatis, non de querela intelligi debere ex eo cõſtat, quòd querela aduerſus titulo poſſidẽtẽ datur, hoc eſt, ſcriptũ hęredẽ. l. ſi ſuſpecta. in princ. & fin. l. ſi is, qui. l. eum, qui. l. circa. l.

ſi

ſi pars. de inofficio. taſtamẽto. Idq; poſt aditã demum hæreditatem. Vlpian. in l. Papinianus. §. ſi conditioni. Cur ergo (ait) in hærede abſolutè diximus? quoniam ante aditam hæreditatem nec naſcitur querela. Cùm igitur aduerſus ſcriptum hæredem poſt aditam demum hærediıatem detur querela, extrema noſtra conſtitutio non ita intelligi poteſt, vt dicamus querelam dari aduerſus eum, qui ex cauſa fideicommiſſi hæreditatem tenet, ac ſi pro hærede aut poſſeſſore poſſideret: quibus modis ſi poſſideret, querela aduerſus eam non competeret. Quamobrem Gulielmus quidam vetus iuris interpres, cuius Accurſius ſententiam refert, dixit proponentem querelam, proponere hæreditatis petitionem: mirum itaque non eſſe, ſi in extrema noſtra conſtitutione harum poſſeſſionum pro hærede & pro poſſeſſore mentio fiat. aduerſus namque eos ita qui poſſident petitionem competere hæreditatis. l. regulariter. de pet. hæredit. Quæ opinio defendi non poteſt. Nam ſi petitionem hæreditatis (quæ aduerſus eum, qui pro hærede vel poſſeſſore poſſidet, datur.) proponere videtur, qui querela agit, idem & titulo & ſine titulo poſſidebit: quod valde abſurdum eſt. Tum verò, ſi ita eſſet, petitionem ei accommodari hæreditatis opus non eſſet quæ, in querela continetur. Poſtremo, aduerſùs prędones; & eos, qui pro hęredibus poſſident, querela non datur inofficioſi. Ego aliquando exiſtimaui Impp. victo hærede ſcripto in querela inofficioſi, filio petitiouem accommodare aduerſùs eum, qui ex cauſa fideicommiſſi

miſſi hæreditatem tenet. Huic tamen ſententiæ contra nituntur verba illa, ADVERSVS EVM, QVI EX CAVSA FIDEICOMMISSI HAEREDITATEM TENET: Quæ referuntur ad verbum præcedens DICERE VELIT. Tum verò quomodo aduerſùs hæredem ſcriptum, reſtituta ab eo hæreditate querela agitur, cum, vti diximus, querela vindicatio ſit: vindicatio autem aduerſùs poſſeſſores detur? Poſtremò, quid opus circuitu eſt filio? cur rectà aduerſùs fideicommiſſarium querelam uon proponit? Repudiata igitur & vetere mea ſententia, iuris noui ac ſingularis aliquid ab Impp. puro conſtitui, argumẽto, id eſt, quòd conſtitutio hæc propoſita fuit, id enim ſignificant illæ duę notæ PP. Liquétque mihi affirmare, nullam toto Codice obſcuriorem conſtitutionem reperiri. Cuius, meo iudicio, ſententia huiuſmodi eſt: Non eſſe iniquum, audiri filium petẽtem matris hęreditatem ab eo, qui ex cauſa fideicommiſſi eam tenet, ac ſi is pro hærede aut poſſeſſore poſſideat: ſi in modum replicationis aduerſùs eum de inoſſicioſo matris teſtamento dicere velit. Species hæc eſt: Titia, filio exhæredato vel præterito, Sempronium inſtituit, rogauítque vt cùm primùm poſſet Seio hæreditatem reſtitueret. Hæreditatem ita, vti rogatus erat, Seio Sempronius reſtituit. Aduerſùs Seium ex cauſa fideicommiſſi hæreditatem Titiæ tenentem, filius à Titia præteritus petitionem hæreditatis intendit. Eum Seius ab intentione hac exceptione ſubmouebat, NI EX CAVSA TESTAMENTI HAEREDITATEM

TATEM TENERET. Replicationem opponebat filius, NI TESTAMENTVM INOFFICIOSVM ESSET. paratúmque ſe de inofficioſo dicere. Quæſitum eſt, eſſétque à ſua intentione filius repellendus. Et ipſo iure repellendum eſſe conſtabat, qui petitione hæreditatis ageret aduerſus eum, qui ex cauſa teſtamenti poſſidebat: cùm aduerſus eos, qui ſine titulo poſſident, petitio detur hæreditatis. Impp. tamen Seuerus & Antoninus quadam æquitate moti, filio replicare volenti de inofficioſo aduerſus eum, qui ex cauſa fideicomomiſſi hæreditatem tenebat, dandam petitionem hæreditatis reſcripſerunt, ac ſi fideicommiſſarius hic pro hęrede vel poſſeſſore poſſideret. Æquum namque, illis viſum eſt, filio aliquid concedere verenti agere de inofficioſo matris teſtamento, parcentique honoris matris, cuius ſi teſtamentum inofficioſum pronuntiaretur, quaſi inſana & demens iudicaretur. l. ij. & l. v. l. Titia. de inoffi. teſta. l. patronus. §. vlt. de leg. iij. In iudicio autem petitionis hęreditatis teſtamentum inofficioſum non pronuntiatur, neque damnantur tanquam inſani poſtrema teſtatoris iudicia, quamuis in petitionem hæreditatis querela incidat. De quæſtionibus namque incidentibus in principalia iudicia licet cognoſcat iudex, non pronuntiat tamen. l. j. de ori. iudi. C. Itaque ſi quæſtio ſtatus in hæreditatis quæſtionem incidat, non eò iudex pedaneus de hæreditate non cognoſcet: de hæreditate namque ſolùm pronuntiat, non etiam de ſtatu: de quo ſoli præſides cognoſcunt. l. placet. de

pedan.

pendan. iudicib. C. Filio itaque tam officioſo & pio,æquum eſſe putant. Impp. aliquid concedere quod merum ius non tribuit. Neque verò ita hoc accipi conuenit, quaſi ęquitas hęc nullum iuris colorem habeat. Quę namque propter ęquitatem,vel vtilitatem conſtituuntur, eiuſmodi eſſe debent, vt non omnino à iure ſint abhorrentia, quemadmodum aliquando ſcribemus ad l. Barbarius. Color igitur iuris in hac conſtitutione ille eſt, quia fideicommiſſarius dominus non eſt hęreditatis: cùm ex cauſa fideicommiſſi dominia non tranferantur, l. qui vſumfructum. ſi vſusfru. peta. Vbi quęrebatur, an cui ex cauſa fideicommiſſi traditus fuerat vſusfructus,non vtendo eum amitteret, vt is, cui ipſo iure conſtituitur. Cauſa illa erat dubitandi, quia id, cuius dominus non erat, videbatur amittere non poſſe. Iureconſ. tamen reſpondet, non debere fideicommiſſarium meliore eſſe conditione eo, qui legitimè vſumfructum acquirit. Quare autem fideicommiſſarius dominus non ſit, illa cauſa eſt, quia fideicommiſſa lege inirroducta non ſunt. eorùmque Prętor cuſtos eſt, qui poſſeſſorem quidem facere poteſt, dominum non poteſt. Si enim dominum facit, cur non & hęredem, cùm hęres nihil aliud ſit,quàm dominus? §. item extraneus de hęred. qual. & diff. in Inſtit. Cùm igitur fideicõmiſſarius dominus non ſit,non eſt iniquũ,volẽte filio parcere(vti iam diximus)honori matris, videri eũ quaſi pro hærede vel poſſeſſore poſſidere,hoc eſt, cogi filio reſpõdere in petitionis hęreditatis iudicio, cũ filius de inofficioſo replica

replicare paratus ſit, & velit. Quod eo magis recipiendum eſt, cùm de patris inofficioſo teſtamento filius replicare vult, quò maior patri, quàm matri debetur à liberis reuerentia. Si igitur, incidente querela in petitionem hæreditatis, de teſtamento non pronuntiatur, non videtur reſciſſum teſtamentum id namque demum reſcinditur ipſo iure teſtamentum, aduerſus quod pronuntiatum eſt. Vlp. in l. Papinianus. §. ſi ex cauſa. SI EX CAVSA (ait) de inofficioſo cognouerit iudex, & pronuntiauerit conta teſtamentum, nec fuerit prouocatum, ipſo iure reſciſſum eſt. Paulus in l. qui repudiantis. §. vlt. CVM contra teſtamentum vt inofficioſum iudicatur, teſtamenti factionem habuiſſe defunctus non creditur. Non idem probandum eſt, ſi hærede non reſpondente ſecundùm præſentem iudicatum ſit. hoc enim caſu non creditur ius ex ſententia iudicis fieri, & ideò libertates competunt, & legata petuntur, ſic enim legendus is locus non vt vulgò legitur. Si igitur lata contra abſentem ſententia in iudicio querelæ, non reſcindit teſtamentum: multò minùs quando omnino non eſt contra teſtamentum ſententia. Legata igitur & libertates filius hic habebit, qui ipſo iure non reſcidit matris teſtamentum. Quod autem Impp. filio aduerſus fideicommiſſarium accommodant, non ita accipiendum eſt, vt id aduerſùs hęredem quoque ſcriptum ei conceſſum videatur: cùm ſcriptus hęres aditæ hęreditatis dominus ſit legitimus, & iure Quiritum: fideicommiſſarius autem in bonis dũtaxat habeat hęreditatem. Quoniam autem in

primis

primis obſcura eſt noſtra hæc conſtitutio,vt planius intelligatur, videamus quod dicatur teſtamentum inofficioſum. An inofficioſum teſtamentum ſit teſtamentum. Qui, & quando de inofficioſo agat. Aduerſus quem agat. Sítne querela petitio & vindicatio hæreditatis. M. Tullius lib. j. in Verrem: iure, legibus, auctoritate omnium,qui conſulebatur,teſtamentum P. Annius fecerat, non improbum, non inhumanum, non inofficioſum. Quo in loco IMPROBVM dici puto teſtamentum, in quo turpes inſtituuntur perſonæ: INHVMANVM, in quo amicorum & eorum, qui bene de nobis meriti ſunt, nulla à nobis habetur ratio: IN OFFICIOSVM, quod contra rationem pietatis,quæ vel liberis, vel parentibus,vel propinquis debetur,fit. Ii namque omnes de inofficioſo audiuntur. Vlp. in l. j. de inofficioſo teſt. SCIENDVM eſt,frequentes eſſe de inofficioſo querelas: omnibus enim tã parentibus,quàm liberis,de inofficioſo licet diſputare. Cognati enim proprij qui ſunt, vltra fratrem, meliùs facerent, ſi ſe ſumptibus inanibus non vexarent, cùm obtinendi ſpem non habeant. inferioris igitur gradus præteriti cognati, inofficioſum quidem faciunt teſtamentum, ſed non ita vt reſcindatur. Sed ne fratres quidem reſcindunt,niſi turpibus perſonis inſtitutis,hoc eſt, niſi & improbum & inofficioſum ſit teſtamentum. Non omne igitur inofficioſum teſtamentum reſcinditur, ſed id demum, in quo pietatis officium tributum non eſt, vel iis,qui nati è nobis ſunt, vel è quibus ipſi nati ſumus:quibus, li-

cet non naturæ ordine, piè tamen hæreditates liberorum debentur. l. nam & ſi. de inofficio. & vt in l. ſcripto. vnd. libe. ſcribit Iureconſultus, cauſa miſerationis. Fratris autẽ neglecta pietas ita demum cauſa eſt reſcindendi teſtamenti, ſi, vt diximus, improbitas quoque ad impietatem acceſſerit. Tantùm momenti habet poſtremæ voluntatis iudicium, vt niſi magna omnino de cauſa reſcindi non debeat. Neque ſanè ſatis iuſta cauſa videtur, quamobrem tãquam inſanus teſtamenti factionem non habuiſſe iudicetur, qui fratrem in teſtamento præteriuit, niſi idem turpem perſonam inſtituerit. Patrem qui præterit, filiũ qui exhæredat immerentem, non multùm à furore abeſſe videtur: qui, cùm parẽti, cùm liberis iniuriam facit, nõ ſentiat ſibi eſſe ſe iniurium. Inofficioſum autem teſtamentum, teſtamentum eſt, rectè namq; fit. Martianus in l. ij. de inoffici. Hoc colore de inofficioſo teſtamẽto agitur, quaſi non ſanæ mentis fuerit, qui teſtamentum ordinauerit. Et hoc dicitur, non quaſi verè furioſus vel demens teſtatus ſit, ſed rectè quòd quidẽ fecerit teſtamẽtum, ſed non ex officio pietatis. Quod autẽ rectè ac iure fit teſtamentum, propriè teſtamentum dicitur. Vlp. in l. tabularum. quan. tab. teſt. app. &c. TESTAMENTVM autem propriè dicitur, quod iure perfectum eſt. Sed abuſiuè ea quoque teſtamenta appellamus, quæ falſa ſunt, vel iniuſta, vel irrita, vel rupta. Hæc Vlp. Vnde illud colligitur, non dici inofficioſum teſtamẽtum, in quo filius, qui in poteſtate eſt, præteritus eſt: cõſtat namq; iniuſtũ hoc eſſe teſtamentum. Vlp.

in l.

in l.poſthumi.de iniuſto,rup.& irrit.teſt.E X I I S (ait)apparet aliam cauſam eſſe filiorum ſuperſtitum,aliam poſthumorum.illi iniuſtum faciunt,ij rumpunt,illi ſemper,ij ſi naſcantur, neque inueniant ſe exhæredatos, hæc Vlp. Iniuſtum autem eò dicitur, quia contra teſtamentorũ ius ac regulas fit,quæ volunt filium, qui in poteſtate eſt,vel hæredem ſcribi,vel exhæredem.l.inter cætera.de lib.& poſthu.hær.&c.neque iniuſtum modò huiuſmodi teſtamentũ dicitur,ſed & imperfectum. Paulus in l.ſi duobus. de bon. poſſeſ. contra tab. S I P R I V S (inquit) teſtamentum extet iure factum, quo filius exhæredatus eſt , ſequens imperfectum,in quo præteritus ſit filius,&c. Sed & nullius momẽti huiuſmodi appellatur teſtamentum in l. j. de iniuſto rup. & irri. teſta. Quod tamen ita accipiendum non eſt,vt nullum omnino effectum eiuſmodi habeant tabulæ. Quomodo namque ſuus præteritus contra tab. bonorũ poſſeſſionem peteret l.j.de bono. poſſeſ. contra tab. ſi tabulæ nullum effectum habent? Vt enim ſcribit Triphonius in l.quod vulgo. eod. titu. petere bonorum poſſeſſionem inane eſt contra tabulas, quæ ſine effectu ſunt. Dicendum igitur eſt, eò nullius momenti dici teſtamentum, in quo præteritus filius eſt, qui in poteſtate erat , quia acquiri ex eo teſtamento iure hæreditas non poteſt: peti namque ſecũdùm eas tabulas bonorum poſſeſſio poteſt, quæ vt detur,ſatis eſt prima frõte non eſſe vitiatum teſtamentum. l.iij. de edicto D. Ha. tol. C. M. Tull. lib. j. in Verrem : Iam hoc ridiculum eſt , ſi de hæreditate ambigitur,

& tabulæ teſtamenti obſignatæ non minus multis ſignis quàm è lege oportet, ad me proferentur, ſecundum tabulas teſtamenti potiſſimùm hæreditatem dabo. hoc tranſlatitium eſt. ſequi illud oportet, Si tabulæ teſtamenti non proferrentur, &c. Quo ex loco apertè intelligimus, Prætor ſatis eſſe tabulas teſtamenti vitiatas non proferri, vt ſecundum eas bonorum det poſſeſſionem. Conſtat igitur inofficioſum teſtamentum eſſe teſtamentum, cùm rectè ac iure fieri dicatur. Sed cùm furioſus teſtamenti factionem non habeat. §. item furioſi. qui teſt. fa. poſ. in Inſtit. l. in aduerſa. de teſta. mentem namque non habet, teſtamentum autem mentis noſtræ ſententia eſt: de inofficioſo autem cùm dicitur, eo colore dicitur, quaſi demens fuerit, qui teſtamentum ordinauerit: meritò exiſtimauerit quis inofficioſum teſtamentum, non eſſe teſtamentum. Sed dicendum eſt, verè dementem teſtamenti factionem non habere: adeò vt licet rectè ac iure alioquin teſtatus ſit, eius tame n non valeat teſtamentum. Itaqne tanquam rem nouam refert Valer. Maximus lib. vij. cap. viij. teſtamentum Tuditani, hominis notæ certæq; demẽtiæ, in quo tamen hæredem filium ſcripſerat, iudicio Centumuirali T. Longum fruſtrà reſcindere conatum, & Centumuiros magis id cogitaſſe quod ſcriptum erat in tabulis, quàm quis eas ſcripſiſſet. Verè igitur demens teſtari non poteſt. At cuius teſtamentum inofficioſum arguitur, quaſi demens dicitur, non verè demens. l. ij. & v. de inof. teſt. hoc eſt, dicitur vna ea in re amens & ſine conſilio fuiſſe,

quòd

quòd parentibus vel liberis immerentibus iniuriam fecerit. Quo enim modo ſani hominis iure factum reſcindi teſtamentũ poſtulare poſſumus? Agunt autem de inofficioſo liberi, parentes, cognati. Liberi, aut nati ſunt, aut in vtero ſunt. Nati, aut naturales ſunt, aut adoptiui. Naturales, aut in poteſtate ſunt, aut emancipati. Qui in poteſtate ſunt, aut primum liberorum gradum obtinent, & dicuntur ſui, quaſi proprij & naturales hæredes. l. j. de partib. quæ lib. damna. relinq. Adoptiui emancipati liberi eſſe deſinunt. l. liberi. Vnd. lib. & l. j. §. j. de bono. poſſeſ. contra tab. agunt tamẽ de inofficioſo. l. Papinianus. §. ſi quis impubes. de inoff. teſtamen. Emancipati naturales, nomen & ius retinent liberorum, ſui hæredes tamen non ſunt, qui ne hæredes quidem ſint legitimi. Prætor eos tamen inter ſuos vocat ad bonorum poſſeſſionem. §. adhuc autem. de bonor. poſſeſ. in Inſtit. Sui hæredes naturales, adoptiui, nati, concepti, præteriti quidem aut iniuſtum faciunt teſtamentum, aut rumpunt: iniuſtum faciunt ſuperſtites, poſthumi rumpunt, illi ſemper, ij ſi naſcantur. l. poſthumi. §. ex his app. de iniuſt. rup. &c. vt eis nihil opus querela ſit, aduerſus huiuſmodi teſtamenta. Eis namque querela datur, qui alia via ad hæreditatem non poſſunt peruenire. §. tam autem. de inoff. in Inſti. Ij autem & agere contra tab. poſſunt, quemadmodum anteà docuimus, & petere ab inteſtato hæreditatem. Exhæredati iure ciuili parentum teſtamenta non turbant, neque contra tab. petere poſſunt. l. non putauit. de bono. poſſeſ. contra tab.

 rectè

recté autem debent exhæredari. d.l.non putauit. §.non quæuis. Vnum itaque eis remedium eſt inofficioſi querela. Poſthumi autem, aut futuri ſui erant, ſi nati eſſent viuo parente, aut legitimi hæredes, aut cognati, aut neque ſui, neque legitimi, neque cognati, & ij ſunt nepotes, qui poſt mortem aui concipiuntur. l. item. de ſuis. & leg. hær. & l. Titius. eodem titulo. Poſthumus, qui ſi viuo parente natus eſſet, ſuus hæres eſſet, niſi exhæres ſcriptus eſſet, agere querela exhæredatus poteſt: agere, vti iam diximus, cõtra tabulas non poteſt. Quod autem diximus, *Niſi exhæres ſcriptus eſſet*, ita accipi oportet, quaſi exhæredati non ſint ſui. l. j. §. ſecũdùm de ſuis & leg. hæred. in illis verbis. ET VERVM EST ESSE CONSANGVINEOS, ETIAMSI SVI HÆREDES NON EXTITERINT PATRI, VTPOTE EXHÆREDATOS. Neque dici poteſt ſuus hæres, qui hæres non eſt: hæres autem non eſt ipſo iure, quem teſtator eſſe hæredem non vult: Lex namque quæ hæredẽ facit, VTI *teſtator legat, ita ius eſſe vult*. l. illis verbis. de verborum ſignificatione. Quin & frater meus poſthumus legitimus mihi ab inteſtato hæres, turpibus à me perſonis inſtitutis, querelam aduerſus meum teſtamentũ proponit. Qui enim in vtero eſt, perinde habetur ac ſi natus eſſet. l. qui in vtero. de ſtatu ho. l. vel viuo. de ſuis & leg. hær. l. j. §. ſciendum. eod. tit. l. Titius. eo. ti. l. j. §. j. de bono. poſſ. cõtra tabu. Poſthumus cognatus, eſt nepos ex filia, quẽ Prætor ad bonorũ poſſeſſionẽ ab inteſtato vocat ex illa parte edicti, vnde cognati. Quid enim,

enim,ſi eum Prætor nõ vocaret, ei prodeſſet inteſtatum patremf. facere? Itaque intelligendum illud eſt in l. poſthumus.de inof. teſtamen. *Quia*
" *& horum ab inteſtato bonorũ poſſeſ. potuit accipere.* Quid ergo? imputatur auo quòd iure teſtatus ſit? Minimè,neque enim cuiquam factio teſtamenti interdicitur. l. ex facto. de vulg. & pupill. in illis verbis, *Auferret namque teſtamenti factionem homini libero.* Non ergo illi hoc imputatur,ſed quòd poſthumum non inſtituerit:vtilẽ namq; eam eſſe inſtitutionem. Licet enim qui natus non eſt,hæres eſſe non poſſit,tamen ex omnibus edicti partibus ventrem Prætor in poſſeſſionẽ mittit.l.vlt. de ven.in poſſ.mitt.Itaque inſtitutus venter, ſecundùm tabulas poſſeſſionẽ accepiſſet. Iam verò emãcipati naturales,præteriti quidẽ, agunt contra tabulas.l.j.§.j. de bono. poſſeſ. contra tabu.in illis verbis, *Et ſui iuris.* & l.cum proponas. de inoffic.teſt.licet iure ciuili parentũ non turbent teſtaméta,cui ignoti ſunt.§.emancipatis.de exhær. lib. in Inſtit. Vnde meritò dubitauerit quis,qua ratione in l.non putauit. de bono. poſſeſ. contra tab. ita ſcribat Vlpianus NON PVTAVIT
" Prætor exhæredatione notatos & remotos, ad
" bonorum poſſeſſionem contra tabulas admit-
" tendos, ſicut nec iure ciuili parentum teſtamenta turbant. Sed verba hæc non ita accipi conuenit, quaſi ad bonor. poſſeſſionem contra tabulas nemo admittatur, niſi qui iure ciuili teſtamentum patris turbat. Emancipatus namque præteritus non admitteretur, ſed ita, Exhæredatos, neque contra tabulas petere;

neque iniuſtum facere parentis teſtamentum, & hoc eſt, neque iure ciuili, neque iure Prætorio turbare parentum teſtamenta. Quanquàm in libro meo vetere manu ſcripto, negatio illa NEC deſideratur. Sed ea lectio eò non placet, quia ſequitur, SANE SI velint inofficioſi querelam « inſtituere, in ipſorum eſt arbitrio. Nulla autem « alia ratione exhæredati turbare poſſunt parentum teſtamenta. Contra tabulas igitur agunt emancipati præteriti, quærela inofficioſi non agunt. quibus alia via venire licet ad hæreditatem, videlicet poſſeſſione cõtra tab. d.l. cùm proponas. Nam & quando tabulæ extant teſtaměti, præterito emancipato non datur bonorum poſſeſſio VNDE LIBERI. Iulianus in l. j. vnde lib. Emancipatus præteritus ſi contra tab. bonorum poſſeſſionem non acceperit, & ſcripti hæredes adierint hæreditatẽ, ſua culpa amittit paternam hæreditatẽ. Nam quamuis ſecundum tab. bonorum poſſeſſio petita non fuerit, non tamen Prætor eum tuetur vt bonorũ poſſeſſionem accipiat VNDE LIBERI. Nam & patronum præteritum, ſi non petit contra tab. bonorum poſſeſſionem, ex illa parte vnde legitimi vocantur, non ſolet tueri Prætor aduerſus ſcriptos hæredes. Multò ergo minùs extãtibus legitimis teſtamenti tabulis, præterito emancipato, quem ius ciuile ignorat, querela dabitur inofficioſi aduerſus ſcriptos hæredes. Exhæres itaq; emãcipatus ſit oportet, qui de inofficioſo querela agat: cui neq; contra tab. poſſeſſionẽ dat Prætor d.l. nõ putauit. neq; petitionẽ hæreditatis, quæ aduerſus titulo poſſidentem

dentē nō datur, vti iā anteà ſcripſimus. Sed quomodo cui ius ciuile nihil tribuit, ei nos querelā inoffi. damus? quid ei prodeſt ſi inteſtatū patrē f. faciat, ad cuius hæreditatē ipſe non vocatur? Sed dicendū eſt, ſufficere, ſi ad bonorū poſſeſſionē ab inteſtato vocetur à Prętore, vt anteà de cognato diximus ex l. poſthumus. Prætor autē filiis emācipatis eadē omnino iura tribuit ab inteſtato, quæ ſuis. Emancipato autē arrogato, videamus an querela competat. Et quidē extraneus arrogatus, poſt emancipationē appellatione liberorum non cōtinetur. d. l. liberi. Vnde lib. vt queri non poſſe videatur contra pietatis officium eſſe ſe exhæredatum, ab eo, cui neq; iure, neque natura cōiunctus ſit. Illud certè poteſt, quartā, quā in bonis habet manumiſſoris ex cōſtitutione D. Pij, exigere: quarta enim hæc quoddā veluti eſt æs alienum. l. Papinianus. §. ſi quis impubes. de inoff. quia ſcilicet non voluntate manumiſſoris, ſed principali prouidētia, ad arrogatū peruenit. l. ſi arrogator. de adop. & emanc. &c. adeò vt in ea grauare emancipatum nullo modo poſſit, licet ſubſtituere poſſit vſque ad pubertatem. d. l. ſi arrogator. Poſt eam verò ætatem, ne verbis quidē precariis. Vnde non immeritò quis dubitauerit, poſsítne pater filio, quem habet in poteſtate, poſt pubertatē verbis fideicōmiſſi in quarta dare ſubſtitutum? Et putem poſſe: cùm hæc quarta æs non ſit alienum, & ex iudicio patris ad filium perueniat. Quarta autem ea, quæ debetur filio arrogato, quarta non eſt eius portionis, quā ab inteſtato erat habiturus, ſed quarta pars bo-

norũ,quę illius qui arrogauit tẽpore mortis fuerũt.l.vlt.ſi quid in fraudẽ patr. Porrò autẽ quarta hæc niſi mortuo arrogatore peti non poteſt.l. j.§.ſi impub. de coll. bon. Extraneũ igitur arrogatũ certũ eſt non poſſe eius inofficioſum teſtamentũ dicere, à quo emãcipatus eſt. Quòd ſi ex perſonis ſit arrogatus, quæ citra adoptionem & emãcipationẽ queri de inofficioſo poſſunt, hoc eſt,ex perſonis nõ extraneis,adhuc à querela remoueri dicendũ eſt,cùm & huic D.Pij conſtitutio quartã det.d. §.ſi quis impubes.quam,etiã ſi non obtineat in querela, tamen nõ amittit:quia æs,vti iã diximus,ſit alienũ,neq; tã teſtamento, quàm legis beneficio ad arrogatũ pertineat: id autem amittat qui de inofficioſo non obtinuit, quod ei teſtamento relictum eſt.§. meminiſſe.l. Papinianus.Omnes autem ij,quos diximus,non ſolũ exhæredati,aut præteriti, ſed ſi minꝰ eis ſua parte relictum ſit,querelã proponunt.d.l.Papinianus.§.vnde.Eorũ,qui querela agere poſſunt, ſecunda cauſa parentum eſt. Liberis namq; prima datur querela: ſi liberi non obtineant, pater manumiſſor præteritus querelã propnit. Papin. in l. pater filium.de inoffi. Pater filium emancipauit, & nepotem ex eo retinuit, emancipatus, ſuſcepto poſteà filio,duobus exhæredatis,patre præterito, vita deceſſit. In quæſtione de inofficioſo, præcedente cauſa filiorum, patris intentio adhuc pendet. Quòd ſi contra filios iudicetur, pater ad querelam vocatur, & ſuam intentionem implere poteſt. Sed videamus quomodo patri, à filio emancipato præterito, querela

detur

detur inofficioſi: cùm bonorum filij poſſeſſionē contra tabulas petere poſſit ſuæ partis, aut totorum bonorum, turpibus perſonis inſtitutis. l. iij. ſi à par. quis man. fu, Et dicendum eſt, bonorum ei dari poſſeſſionem, non tanquam patri, ſed tanquam manumiſſori: nam & patrono à liberto præterito eadem datur poſſeſſio. Vlpianus in l. j. ſi à par. quis, &c. Emancipatus à parente in ea cauſa eſt, vt in contra tab. bonorum poſſeſſione, liberti patiatur exitum. Et rurſus in extrema eadem lege, Patrem autem accepta contra tab. bonorum poſſeſſione, & ius antiquum, quod & ſine manumiſſione habebat, poſſe ſibi defendere Iulianus ſcribit. Nec ei nocere debebit, quòd iura patronatus habeat, cùm ſit & pater. Vt manumiſſor igitur, contra tabul. emancipati filij agit pater: vt pater autem, querela inofficioſi. Licet enim inter patrem manumiſſorem & filium emancipatum ciuile vinculum nullum ſit, ius tamen naturæ manet: neque piè immerentem patrem filius præterire poteſt. Itaque quamuis patrono bonorum liberti contra tabulas poſſeſſio detur, inofficioſi tamen querela non datur: quia nulla neceſſitudo, nulla coniunctio, vel naturæ, vel legis inter patronum ſit & libertum. Et quicquid id eſt, quod patrono in liberti bonis cōceditur, beneficio id manumiſſionis, non cōiūctioni vlli tribuitur. d. l. j. ſi à paren. quis, &c. Parentem autem accipere debemus naturalem. Adoptiuus namque poſt emancipationē parens eſſe deſinit: quia adoptiui poſt emācipationem in liberis nō ſunt. d. l. liberi. vnde. lib. Qui autem

parentes non ſunt,queri non poſſunt impiè ſe ab iis præteritos, qui nullo eis iure coniuncti ſunt. Mater etiam de inofficioſo auditur,ſi modò impuberi pater teſtamentum non fecerit.d.l.Papinianus.§.ſed nec.cùm patris magis teſtamẽtum ſit,quàm filij.De viri autem inofficioſo teſtamẽto vxor nõ dicit.Neq; matri inutilis eſt querela, cùm ab inteſtato ad legitimam filij hęreditatem ex S.C.admittatur, & ad bonorum item poſſeſſionem vnde legitimi.l.j.ij. & iij.vnde legit.Pater autem ex L. XII.Tab. ad ſucceſſionẽ vt proximus agnatus vocatur. filio namq; pater agnatus proximus eſt.l.filius patri.de ſuis & leg.hær. Admittuntur etiã cognati ad querelam omnes, vti iã in principio diximus,arg. l. j. de inof.& §. non autem.in Inſt.eo.tit. Vincunt aútem fratres dumtaxat,ídque turpibus dumtaxat perſonis inſtitutis.d.§.non autem. Fratres autem & ſorores conſanguinei eſſe debent, non vterini tantùm.l. fratres.de inof.C. Improbum ergo teſtamẽtum etiã ſit oportet, quod fratres querela expugnẽt. Neq; inutilis fratribus querela eſt, qui ad fratrũ ſucceſſionẽ & lege vocãtur,vt agnati proximi,& à Prætore ad bonorum poſſeſſionẽ,vnde legitimi. Sed & eos,qui ad ſucceſſionẽ non vocantur, admitti ſcribit Vlpianus in l.poſthum⁹. SI quis, ait,ex iis perſonis,quæ ad ſucceſſionẽ ab inteſtato non admittuntur,de inofficioſo egerit(nemo enim eum repellit)& caſu obtinuerit,nõ ei proficit victoria, ſed iis, qui habebant ab inteſtato ſucceſſionem:nam inteſtatum patrẽf.fecit.Non ergo ij tantùm agunt de inofficioſo, quorũ præ-

termiſ

termiſſio, vel exhæredatio inofficioſum videri teſtamẽtum facit, ſed & quiuis, vt iudicium hoc tãquam publicum videatur, quemadmodum & ſuſpecti tutoris accuſatio. l. j. §. conſequens. de ſuſp. tut. Itaque querela inofficioſi multis locis appellatur accuſatio. Tuditani teſtamentum vt à demente factum, de quo ſuprà ſcripſimus, is accuſauit, ad quem victoriæ commodum minimè pertinebat: erat namq; in eo teſtamẽto filius hęres inſtitutus, qui expugnato teſtamento ad patris hæreditatẽ ab inteſtato veniſſet. Quamquã Accurſius aliter eum locũ interpretatur, nõ admitti ſcilicet ad ſucceſſionem ab inteſtato, quia aliæ eũ perſonę antecedant, qui querelã proponit. Excluditur autem querela, ſi quarta debitæ portionis relicta ſit. l. Papinianus. §. quoniam. & §. ſi quis mortis. quarta, inquam, cum fructu. d. l. Papinianus. §. vnde. Nõ refert autem quomodo capiatur, an ex teſtamento, an ex donatione cauſa mortis, aut etiam inter viuos facta, eo animo tamẽ, vt in quartam imputetur: an mortis occaſione, an legis authoritate. De quibus omnibus ſcripſimus ad l. filium quem habentẽ. C. fam. erciſ. vbi etiã diximus quæ res quartã hãc minuãt. Excluditur itẽ tempore querela: qui enim quinquẽnio tacuit, poſteà non auditur. l. ſi quis filiũ. C. de inoff. Excluditur agnito ſemel iudicio teſtatoris. d. l. Papinianus. §. ſi cõditioni. Non auditur & qui ante aditam hæreditatem agit. d. §. ſi conditioni. Cauſa eſt, quia nemine adeunte hæreditatem res ad inteſtati caſum redit, neque reſcindi opus eſt teſtamẽtum. Prætereà bonorum

poſſeſ

poſſeſſio litis inſtituendæ cauſa agnoſcebatur. l. poſthumus. §. vlt. de inof. & l. ij. C. eod. Quæ bonorum poſſeſſio ſine effectu erat, quia non ideo ſcriptis hæredib⁹ bonorũ poſſeſſio auferebatur. Quare autem bonorũ hæc poſſeſſio petatur, alio loco dicemus. Inſtituitur porrò querela etiã aduerſus cohæredem. d. l. Papinianus. §. vnde. vbi dicitur, inſtitutũ ex ſemiſſe rogatũ reſtituere, ſi Trebellianica ad legitimam non ſufficiat, querelę iudicium mouere. Aduerſus quem autem, niſi aduerſus cohæredem? Inſtituitur aduerſus fideicõmiſſarium. ea. l. Papinianus. §. meminiſſe. vbi dicitur, rogatum reſtituere, agere querela inoff. Aduerſus quem autẽ aget? aduerſus ſe? at ridiculum eſt: ſequitur vt aduerſus fideicõmiſſarium. Interdum poſſidens agit, ſed in modum contradictionis, vt in caſu d. l. Papinianus. §. filius. Eſſe autẽ querelã petitionem hæreditatis intelligim⁹ ex l. eũ qui. §. idem. l. qui repudiantis. l. mater. §. j. l. Papinianus. §. quoniã. de inoffi. l. ſi quis filiũ. C. eo. Eaq́; nimirum cauſa eſt, quamobrem titulus hic, de inoff. teſt. titulo de petit. hæreditatis, præpoſitus ſit. Vtraq; enim actione petitur hæreditas: illa ab ſcripto hærede, aut ab eo deniq;, qui titulo poſſidet: hæc verò ab eo, qui nullo titulo poſſidet. Vtroq; autẽ iudicio petere nos hęreditatem argumento ſunt illa verba. l. j. de rei vindi. POST ACTIONES, QVAS DE VNIVERSITATE propoſuit Prætor, ſubiicitur actio ſingularum rerum petitionis. Vnde intelligimus, ſuperioribus titulis petitiones fuiſſe propoſitas vniuerſitatis. Et ſanè nulla alia ratio inueniri

ueniri poteſt, petendæ ab hærede inſtituto hæreditatis, quàm inofficioſi querela. Illa quoque differẽtia eſt inter vtrumq; hoc iudicium, quòd petitio aduerſus poſſidentẽ ſemper detur, querelam etiam proponit, qui poſſidet. d. §. ſi filius. l. Papinianus. Petitionem prætereà intendit, cui ſucceſſio detur: querelam etiam is mouet, qui ad ſucceſſionem non vocatur. d. l. poſthumus. §. ſi quis ex iis. Poſſunt & aliæ colligi differẽtiæ, ſed eæ ſufficiunt. Quo autem hodie iure circa teſtamenta inofficioſa vtamur, ex Impp. conſtitutionibus, nihil attinet hoc loco ſcribere. Et de vetere iure plura à nobis dicta ſunt, quàm inſtituti noſtri ratio poſtulabat.

Cap. VI.

VLpianus in l. Barbarius Philippus. de officio præt. & Paulus in l. cùm Prætor. de iudi. contraria dicere videntur. Ille ſic ſcribit, Et verum puto nihil eorũ reprobari, hoc enim humanius eſt: cùm Populus Romanus etiam ſeruo potuiſſet decernere hanc poteſtatem. Paulus verò ita ſcribit: QVIDAM enim lege impediuntur, ne iudices ſint, quidam moribus, quidam natura. Natura, vt ſurdus, mutus, perpetuò furioſus, & impubes, quia iudicio carent. Lege impeditur, qui ſenatu motus eſt. Moribus, vt fœminæ, & ſerui, non quia non habeant iudicium, ſed quia receptum eſt, vt ciuilibus non fungãtur officiis. Hæc Paulus. Cùm igitur ſua lege populus Romanus obligetur, receptũq; moribꝰ ſit, vt ſeruꝰ iudex eſſe nõ poſſit, mores autẽ nõ minus, quã lex, obligent.

gent, l. de quibus. de legib. & S.C. videtur ſeruo à popu. prætura mandari non poſſe. Et dici poteſt, lege de ea re nominatim lata opus fuiſſe, vt ſeruus prætor fieri potuerit: vt cùm de Publicio Menandro libertino homine, quem legati populi Romani interpretem ſecum in Græciam ducere volebant, latum ad populum eſt, vt ſi in patriam Menander reuertiſſet, non ideo Romanam amitteret ciuitatem. Sine qua lege retinere ciuitatem Romanam Publicius non poterat, ſua poſtliminio recuperata: cùm iure pop. Rom. alterius ciuitatis ciuis nemo eſſe poſſit, qui ciuis Romanus ſit, quemadmodum ſcribit M. Tulli. in oratio. pro Corn. Balbo. Quam tamen legem de Public. Menandro, neceſſariam non fuiſſe ſcribit Iureconſultus in l. poſtliminij. de capt. & poſtli. re. Nam ſiue ei animus fuiſſet remanendi apud ſuos, deſineret eſſe ciuis Romanus, ſiue animus fuiſſet reuertendi, maneret ciuis. Ita cùm per Caliphanam peregrinam quandam mulierem, ſacra Cereris populus fieri vellet, quia niſi per ciues ſacra fieri non poterant, latum eſt ad popu. vt Caliphana ciuis Romana eſſet. Ita de Pub. Clodij adoptione, latum eſt ad populum, cùm niſi è plebe, Tribunus plebis creari non poſſet. Ita ſi creandus Prætor ſeruus fuiſſet, rogari oportuiſſet Quirites, ne ſeruitus Barbario Philippo fraudi eſſet, quò minus creari is Prætor poſſet: & vt legibus iis, quæ de magiſtratibus ſunt, ſolutus eſſet Barbarius Philippus; eiúſque ita ratio haberetur, ac ſi ei petere liceret. Sed & ſine hac rogatione ſeruus creari

à Popu.

à Popu.prætor poteſt, cuius ſtatus non ignoratur. Quem namque ſeruum populus eſſe non ignorat, Prætorem creando liberum facit. Vt enim ſeruos noſtros, quos tutores liberis noſtris damus, libertate donare videmur, quia in perſona ſerui tutela non conſiſtit: ita etiã ſeruus, quem Magiſtratum ſciens populus creat, liberum facere videtur. Ita etiam de patris poteſtate exit, quẽ Imp. Patritium creat: quia in alterius poteſtate eſſe non debet is, quem Imp. in patrem legit. l. ſancimus. de conſulibus. C. §. filiusfamil. Quibus modis ius pat. pot. ſol. in Inſtitutio. Quod autem diximus, ſeruo populum mandare honores poſſe, multò magis in Imperatore recipiendum eſſe ſcribit Vlpianus: puto, quia Imp. legibus ſolutus eſt. l. Princeps. de legibus, & S. C. l. ex imperfecto. de teſtamen. C. l. apud. de manumiſſionib. Cùm ergo Imperatoria maieſtas nullis legibus teneatur, populus autem, vt diximus, ſuis legibus obligetur, multò magis dicendum eſt, Prætorem ſeruum ab Imperatore, quàm à populo olim, creari poſſe. Olim autem eò dico, quia poſteaquàm in Imperatorem populus ſuum omne ius tranſtulit, ab imperatore creati ſunt magiſtratus. l. j. ad leg. Iul. de ambi. Atque ideò lex de ambitu ſuperuacua eſſe cœpit. Berengarius tamen Fernandus vir magnus, quod Vlpianus ait, magis in Imp. eſſe obſeruandum, intelligit in ſeruo Imperatore creato. Mouetur homo, vetuſtatis æquè ac iuris peritus, quod Barb. Philippi temporibus non fuerint Impp. vt Prætores ab iis creari non potuerint. Qua ratione (quod pace tanti viri di-

cere liceat, eſt enim, vt audio, ſanè iracundus, (commune malum ingenioſorum omnium) ſtultius nihil dici poteſt, ſe enim ipſe iugulat. Nam ſi nondum erãt Imperatores, quomodo ſerui creari Impp. poterant? Tum verò Impp. non pop. ſed Senatus creabat. Lamprid. in Alexandro: Milites iam inſueuerãt ſibi Impp. & tumultuario iudicio facere, & item facilè mutare: adferentes nonnunquam ad defenſionem, ſe idcirco feciſſe, quòd neſciſſent Senatum Principem appellaſſe. Nam & Peſcennium Nigrum, & Claudium Albinum, & Auidium Caſſium, & antea L. Vindicem, & L. Antoninum, & ipſum Seuerum, cùm Senatus iam Iulianum dixiſſet principem, Imperatores fecerant. Capitolin. in Gordianis: faciendus eſt Imp. imò faciendi ſunt principes: vnus, qui res domeſticas, alter, qui bellicas curet: vnus, qui in vrbe reſideat, alter, qui cum exercitu obuiã latronibus pergat. Ego principes dico, vos firmate, ſi placet, ſin minus, meliores oſtendite. Maximum igitur atque Balbinum, &c. Et poſt pauca: Habetis ſententiam P. C. mihi fortaſſe periculoſiorem quàm vobis: ſed neque vobis ſatis tutam, ſi neque hos, neque alios principes feceritis. Tertiò, ſeruum Romæ Imperatorem factum non legi. Nam neque alienigena, ante Traianum, creatus Imp. eſt, vt Dion ſcribit in Nerua. Neq; nouæ familiæ homo creari poterat. Capitolin. in Maximo & Balb. Quare veluti ſenatus ei homini, quod non licebat nouæ familiæ, imperium detulit: de Maximo ſcribens, qui poſt Seuerum & Alexandrum imperauit: ſub quibus floruit Vlpianus, qui ſtultiſſimè de eo ſcri-

pſiſſet

pſiſſet, quod neque factum vnquam fuerat, neque futurum ſpetabatur, quodque abominari ac deteſtari debuiſſet. Quin ne miles quidem ſeruus eſſe poterat, l. ab omni. & l. qui ſtatus. de re milit. & l. qui de libertate. de lib. cauſ. tantùm abeſt, vt Imp. creari potuerit. Porrò autē duo pręcipuè de Barb. Philippo quæri ſolent, alterum, an iuſtus Prætor fuerit, alterum, an eius decreta rata eſſe debeāt, ſi Prætor non fuit. Et dicendum eſt, non fuiſſe Barbarium Prętorem, cûm ſeruus eſſet. Toti namque iuri Quiritum adeò ignotus ſeruus eſt, vt nullus, quod ad ius attinet, ſit. l. quòd attinet. de reg. iur. Vnde fit, vt neque ei deberi quicquam poſſit, neque ipſe debere, neque conuenire, neque conueniri, neque procuratorem conſtituere, neque tutor eſſe, neque poſtulare, neque teſtari, neque iudicare, neque teſtis eſſe, neque vllum ciuile munus obire. Quadrupedibus denique comparatur, in l. ij. ad legem Aqui. & mortuis, in l. ſeruitutē de regu. iur. Neque exiſtimandum eſt, eum liberum factum, cùm creatus Prætor eſt, cuius ſtatum populus ignoraret. Quem enim tutorem do filijs liberum credēs, ſi ſeruus eſt, neque tutor, neque liber eſt, vt ſcribit Imp. titu. qui teſt. tut. da. poſſ. in Inſtit. argument. prætercà l. ſeruus. de bono. poſſ. vbi ait Iureconſ. ſi Prętor ſcit ſtatum ſerui, eo poſtulante, rectè domino Prætor dat bonor. poſſeſſ. Ergo ſi ignorauerit, non iuſtus poſtulator ſeruus erit. Multò igitur minus iuſtus Prætor fuit, quem populus ſeruum ignorabat. Argumento prætereà fuerit l. ſi paterfamilias. de hæred. inſtit. vbi ſeruus hæres ex ſemiſſe inſtitutus, quem liberū teſtator

putabat, totum ſemiſſem non aufert, ſed cum cohærede eodémque inſtituto pærtitur. Non fuit igitur Barb. Philippus Prætor. Non obſtat l.j. de teſtamen. C. vbi teſtes, qui obſignati teſtamenti tempore pro liberis habebantur, non dicuntur iuſti & legitimi teſtes, ſed iniquum eſſe ſcribit Imp. eis teſtibus ſtatus nunc quæſtionem mouere, qui, quo tempore ad obſignandum teſtamentum adhibiti ſunt liberi exiſtimabantur, neque ſtatus quæſtionem poſteà paſſi ſunt. Si ergo poſteà declarati eſſent ſerui, teſtamentum non valeret. Neque Barbarium communis error Prętorem fecit, vt vulgò creditur, in l. namque ſupellectile. de ſup. leg. non error, ſed voluntas ius facit: quæ licet impropriis verbis ſignificetur, ſi modò de ea aliter conſtet, vt lex ſeruatur: vt ecce, Titius verborum ac ſermonis ignarus, candelabrum argenteum in argento, non in ſupellectile referre conſueuerat: is ſupellectilem Seio, argentum Sempronio legauit. Candelabrum argenteum licet ſupellex ſit, tamen dubitari non poteſt, quin Sempronio legatum ſit. Poſtremò non videtur populus Romanus in Barbario conſenſiſſe: nihil enim tam conſenſui contrarium eſt, quàm error. l. ſi per errorem. de iuriſdict. l. ij. de iudic. Prætor igitur non fuit Barb. Philippus. Tanquam Prętoris tamen rata erit eius iuriſdictio, propter vtilitatem eorum, quibus ille ius dixit, ſimul ne rerum iudicatarum reſciſſione turbetur Reſp. Neque tamen nuda hæc vtilitas, quaſi Prætorem facit Barbarium, ſed illud quoque, quia à pop. creatus eſt: qui etiam ſeruo mandare eum honorem poterat.

Nuda

Nuda namque aut vtilitas, aut benignitas ius nouum non elicit, niſi alicui iuris colori innitatur, quemadmodum iam antea ſcripſimus. Quare ſi Prætor ſeruum iudicem det, puto neque iudicem, neque quaſi iudicem eſſe. Prætor namque ſeruum iudicem facere non poteſt.

Cap. VII.

Caius in l. fructus. de oper. ſeruor. & Terent. Clemens in l. operis. diſſentire videntur. Ille ita ſcribit: Fructus hominis in operis conſiſtit: & retro in fructu hominis operæ ſunt. Terentius verò ita: Operi ſerui legatis vſum datum intelligi, & ego didici, & Iulianus exiſtimat. Alter ergo vſumfructum, alter vſum legatum hominis putat, cuius legatæ operæ ſunt. ſed in veteribus libris manuſcriptis in l. operis VSVMFRVCTVM, non VSVM legimus. Itáque ego ſcriptum vidi in vetere libro Toloſæ, in nobiliſſimo & ampliſſimo D. Martialis collegio, erátque non plenè ſcriptum, ſed ita VSVMF. Licet autem in hominis vſufructu, nihil aliud ferè ſit quàm operæ, & ob operas mercedes, alio tamen iure operæ ſunt, alio vſusfructus. Operæ namque cap. diminutione non amittuntur. l. operæ. eod. titu. vſusfructus amittitur. Operæ non vtendo non amittuntur, vſusfructus ad hæredem non tranſmittitur, operæ tranſmittuntur. d. l. ij. Quod Accurſius mirabile eſſe ait, neque harum differentiarum rationem vllam reddit. Ego puto vnam illam cauſam eſſe omnium harum differentiarum, quòd vſusfructus ius ſit perſonale, operæ non, ſed magis ex re,

quæ eas debet, ſpectentur. Ita fit, vt vſusfruc. cap. deminutione pereat: quia capitis deminutione perſona mutatur: operę autem non pereunt. Inde fit, vt vſusfructus nō vtendo amittatur, quia aliud nihil eſt quàm ius vtendi fruendi, cui renuntiare videtur, qui diu vſus non eſt. Operas ſeruus nobis debet, quas etſi non exigo, non eò tamen eas minus ſeruus debet. Inde fit vt ad hæredem non tranſmittatur vſusfructus: quia ius hoc perſonæ adhæret: operæ, vt quæuis alias res legata, tranſmittuntur. Inde fit, vt cùm operæ ex re ſpectentur, quæ eas debet, re vſucapta, amittantur: vſuſfructus non amittatur, cùm perſonale ius ſit. Sunt autem operæ diuinum officium. l. j. de oper. lib. Poſitus autem eſt titulus de operis ſeruorum, poſt titulos de vſufructu: propter eam, quam diximus, affinitatem vſusfructus & operarum, hoc eſt, quia in vſufructu ſerui nihil aliud ſit, quàm operæ, & ob operas mercedes. Quod in aliis animalibus ſecus eſt: nam bouis vſusfructus aliis in rebus, quàm operis conſiſtit. Ideóque hic tit. ad operas tantùm pertinet ſeruorum, non etiam aliorum animalium, quemadmodum interpres ſtultè ſcribit.

Cap. VIII.

Vlpianus in l. ij. §. priùs autem. de vulg. & pupil. contraria ſcribere videtur. Priùs autem (ait) ſibi quis debet hæredem ſcribere, deinde filio ſubſtituere, & non conuertere ſcripturę ordinem. Et hoc Iulianus putat. Cęterū ſi antè filio, deinde ſibi teſtamentum faciat, non valere. Quæ ſententia Im

ria Imperatoris noſtri reſcripto ad Virium Lupum Britenniæ pręſidem comprobata eſt,& meritò: conſtat enim vnum eſſe teſtamentum, licet duæ ſint hæreditates: vſque adeò,vt quos ſibi facit neceſſarios, eoſdem etiam filio faciat:& poſthumum ſuum filio impubęri poſſit quis ſubſtituere. Sed ſi quis ita fuerit teſtatus, SI FILIVS MEVS INTRA XVI. ANNVM DECESSERIT, SEIVS HAERES ESTO. Et deinde: FILIVS HAERES ESTO: valet ſubſtitutio licet couerſa ſcriptura filij teſtamentum fecerit. Non poteſt Vlpia. magis apertè pugnantia dicere. Principiò ex ſententia Iuliani confirmatà Imperatoris reſcripto, ordinem ſcripturæ attendendum eſſe ſcribit: & eueſtigio ſubiicit attendendum non eſſe. Quam pugnam vt componat Alexāder, priorem paragraphi partem intelligit; cùm ſubſtitutio fit filio exhæredato: ſecundam, cùm inſtituto. Sed hoc ridiculum eſt. Primò, quia nulla adferri cauſa poteſt, quamobrem cùm filio exhæredato ſubſtituitur, inſtitutio nō intelligatur præcedere, quemadmodū cū filio inſtituto datur ſubſtitutus. Secūdò, quia ratio, propter quā attendimus ſcripturæ ordinem, illa eſt, quia vnū eſt teſtamentum patris & filij. At hęc ratio locū etiam habet, quando filio inſtituto datur ſubſtitutus. §. igitur.& §.liberis. de pupil.ſubſt. in Inſti.l. patris & filij.de vulg.& pupil. Vbi dicitur vnum eſſe teſtamentum etiam iure Prætorio. Alij dicunt in priore paragraphi parte, ex interuallo factā poſt ſubſtitutionem inſtitutionem: in ſecunda verò incontinenti. Sed hoc quoque ridiculū eſt. Nā cūm

teſtamentum poſtrema vitæ hora ſcriptum intelligatur, eóque ſupremam continere dicatur voluntatem, quid refert ſcribatúrne vno contextu, an non? teſtari ſanè contextu vno actionis oportet l. hæredes. §. vlt. de teſtam. ſed aliud eſt teſtari, aliud teſtamentum ſcribere. Poſtremò ſi aliquid interuallum facit, ſi præcedat inſtitutio, & ſequatur ex interuallo ſubſtitutio, quomodo valebit ſubſtitutio, quæ vt pars & ſequela paterni teſtamenti valet? Quod enim ex interuallo apponitur, non capit vires ex eo quod præceſſit, arg. l. iuris gentium. §. quinimo. de pact. Malè igitur interpretes pugnam hanc dirimunt. Dicendum igitur eſt corruptum locum eſſe. & pro *Comprobata*, legendum *Improbata*. Itaque in vetere libro ſcriptum ſe legiſſe, omni mihi aſſeueratione confirmauit Bonaudus Nemauſenſis adoleſcens doctiſſimus & humaniſſimus. Mendo cauſam facilem dedit, quòd vtriuſque verbi primę ſyllabę eadem nota in veteribus libris ſcribuntur, apice reiecto hoc modo:,),:in formam penè antiſigmatis. Neque defendi ſanè vllo modo poteſt ſententia Iuliani, exiſtimantis non licere conuertere ſcriptutæ ordinem. In poſtremo namque §. ſcribit Vlpianus ſucceſſionis non ſcripturæ ordinem ſpectandum & quoquo loco fiat inſtitutio, caput ſemper & principium intelligi teſtamenti. Quin & Imp. in §. ante: de legat. in Inſt. ſcribit, antiquitati quoque viſum eſſe abſurdum, ſpectari ſcripturæ ordinem. facit l. talis ſcriptura. §. vlti. cum l. ſequen. de leg. j. facit. l. j. de hęr. inſt. vbi dicitur ab exhæredatione poſſe incipere teſtamentũ: facit l.

nec

nec enim : de ſolutionibus. vbi dicitur, ſcripturæ ordine prius non fieri, quod lex facit poſterius. Facit ratio ipſa,propter quam comprobata Iuliani ab Imperatore ſententia dicitur. Nam ſi patris & filij vnum non eſſet teſtamentum, tum ſi prius fieret ſubſtitutio,quàm inſtitutio,non valeret ſubſti tutio : quæ per ſe ſtare nullo modo poteſt.facit l.ab inteſtato.de iur. codic. vbi dicitur, ad teſtamentum quoquo tempore factum,pertinere codicillos, eiúſque ſequi ius. Non obſtat l. generaliter §.qui ergo de fideicomm. lib. quo in loco illud deciditur, primos eos ſeruos manumittendos, quos primos teſtator nominauerit. Non obſtat §.inordinatum.in Nouel. de hær. & falc. vbi non ex ſcripturæ ordine vocantur ad hæreditatem,ſed ex ordine iuris.Non obſtat.l.j. C.de edict. D. Hadr.tollend. vbi illud tantùm deciditur, Priùs inſtitutum quàm ſubſtitutum admittendum ad bonorum poſſeſſionem. Non obſtat l.cùm pater.§.à te peto.de leg.ij.& l.heredes mei.§.vlt.ad S.C.Treb. quibus. in locis illud dicitur, ex ordine ſcripturæ, poſſe voluntates intelligi teſtatorum. Et hęc quidem veriſſimè dicuntur. Sed quomodo in textu ſequitur, SED ET
„ SI (ſic enim in vetere meo libro legitur) QVIS
„ ita fuerit teſtatus: SI FILIVS meus intra XIIII.
„ annum deceſſerit, Seius hæres eſto. Et deindè: FILIVS hæres eſto: valet ſubſtitutio. Caſum enim videtur ponere Iuriſconſultus à priore diuerſum: neque tamen aliud quicquam dicere videtur, quàm quòd dixerat, ordine videlicet ſcripturæ non vitiari ſubſtitutiones. Sed dicēdum videtur,

principio §.1.loqui Iurecõſultum de teſtamentis patris & filij, quę in diuerſis tabulis fiunt. Nunc autem de inſtitutione & ſubſtitutione, quæ in eiſdem tabulis fiunt. Rectè igitur illud quadrat, SED ET SI.

Cap. IX.

Papinianus in l. ſeruitutes.de ſeruitut. & Marcellus in l. exiſtimo.de verbor. obligat. contraria dicere videntur. Ille ita ſcribit: SERVITVTES ipſo quidem iure neque ex tempore, neque ad tempus, neque ſub conditione, neque ad certam conditionem, verbi gratia QVANDIV VOLAM, conſtitui poſſunt. Marcellus verò ita: EXISTIMO id, quod meum eſt, ſub conditione ſtipulari, item viam ſtipulari ad fundum poſſe, quamquam interim fundus non ſit meus. Aut ſi hoc verum non eſt, & alienum fundum ſub conditione ſtipulatus fuero, iſque fundus ex cauſa lucratiua, meus eſſe cœperit, confeſtim perimetur ſtipulatio. Sed ſi fundi dominus ſub conditiotione viam ſtipulatus fuerit, ſtatim fundo alienato euaneſcit ſtipulatio. Hæc Marcellus. Sed videamus, ne qui promittit ſub conditione, ſe viam daturũ viã non ſtatim conſtituat: ſed qui viã nunc dat, & cedit: quod ſub conditione fieri non poteſt: rebus enim qualitas ſub conditione non imponitur. Iura autem prædiorum, nihil aliud ſunt, quàm prædiorum qnalitates. l. quid aliud, de verbo. ſing. Itaque conditiones etiam appellantur, in l. via. §. ſi fundus. de ſer. ruſti. prædi. Vndè fit, vt neque ex tempore, neque ad tempus, neque

que ad certam conditionem, quæ incertum tempus continet, ſeruitus couſtitui poſſit. de quo plura dicemus in Commentario de ſeruitutibus. Conſtitui autem, imponi ſignificat, vt in l. pro parte, eodem titulo.

Cap. X.

Annum cùm dicunt Iureconſulti, ferè vtilem accipiunt, hoc eſt, qui è diebus CCCLXV. vtilibus cõſtat: ita accipitur annus in l. ſi cùm exceptione. §. poſt annum. de eo, qui met. cau. & in §. rurſus. Inſtitu. de actio. & in l. vlt. C. de temp. in integr. reſtit. in l. ſi nõ cõuicij. C. de iniur. & l. interdum. ff. de minor. Eodem modo dies pro diebus vtilibus accipi opportet, in l. auxilium. ff. de minor. vbi ſcribit Iureconſ. iure mariti virum in LX. diebus vxorẽ ſine calũnię metu accuſare poſſe. Quos dies vtiles eſſe ſcribit Imp. in l. iure mariti. ad leg. Iul. & Iurecon. in l. ſi maritus. ff. eo. Anni autem vtilis definitio colligi poteſt ex l. j. de iis, quæ in fraud. credit. In anno continuo quot vtiles dies fuerint, ſcribit Vopiſcus in M. Philoſopho. Porrò autem momentum in iure pro hora accipitur. Vlpianus in l. denique. §. minore. de minoribus. Minore quàm XXV. annorum natu videndum eſt, an diem natalis ſui ad hoc ducimus, an horam qua natus eſt, Et ſi captus ſit, reſtituatur. Et cùm nondum compleuerit, ita erit dicendum, vt à momento in momentum tempus ſpectetur.

Cap. XI.

Eadem lege, ſi cùm except. §. quatenus. ſcribit Iureconſ. Si ſine dolo & culpa eius, qui vim intulit, & condemnatus eſt, homo periit, à rei condemnatione relaxari condemnatum, ſi intra tempora iudicati actionis mortuus homo ſit, tripli autem pœnæ propter admiſſum facinus cogendum ſatisfacere: ſi autem antè ſententiam homo, ſine dolo malo eius, qui vim intulit, moriatur, in quadruplum condemnationem fieri, & teneri nomine rei eum, qui metum adhibuit. ídque fieri propter edicti verba. NEQVE EA RES ARBITRIO IVDICIS RESTITVATVR. Locus hic, vti eſt, ita & habetur difficilis. Ego puto mortuo poſt condemnationem homine intra tempus iudicati actionis, eò à condemnatione rei relaxari damnatum, quia transfuſa ſit prior actio in actionem rei iudicatæ, qua actione nemo tenetur ratione eius rei, quæ naturaliter periit: cùm in iudicato faciendo facta mora non ſit. Mortuo verò antè ſententiam homine, actione nihilominus quod metus cauſa tenetur, qui metum adhibuit: propter verba edicti, quibus actionem in quadruplum pollicetur Prætor, niſi res reſtituatur arbitrio iudicis. At mortuum reſtitui non poſſe certum eſt. Quod autem poſt latam ſententiam, res ex cauſa iudicati deberi incipiat, apertè ſcribit Iureconſ. in l. ſi fundus. ff. de pig. SI pluris (inquit) condemnatus ſit debitor non reſtituendo pignus, quàm computatio ſortis & vſurarum faciebat: an ſit tantùm ſoluat, quantùm debebat, exoneretur hxpotheca? Quod

ego

ego quidem quantum ad ſubtilitatem legis & auctoritatem ſententiæ non probo. ſemel enim cauſa tranſire videtur ad condemnationem, & inde pecunia deberi. Sed humanius eſt, non amplius eum, quàm quod re vera debebat, dando, hypothecam liberare. Idem colligi poteſt ex §. creditor.ead.l.ſi fundus.& ex l.grege.§.etiam eo. titul.

Cap. XII.

In l. denique. ff. de minoribus. Neque enim extremo (inquit) iudicij die videtur ſolùm deceptus, ſed totum hoc inſtructum vt maiore eo facto liberaretur. Legendum eſt, ſed toto hoc ſtructum. hoc eſt, toto iudicio id actum & cogitatum. in l. verum. §. quòd ſi minor. & magis eſt vt ſententia conſtitutionis D. Marci ad Aufid. Victorium hunc, id eſt, minorem XXV. annis non complectatur. legendum eſt, Hoc minorem non complectatur. interpretis illa ſunt, id eſt, xxv. ann. in l. in cauſæ. §. cauſa. eod. tit. VEL SI, pro NISI dixit Iureconſ. Et in l. denique. SED SI, pro niſi: in illis verbis, Sed ſi ei probaretur, &c. Græcorum imitatione. ita in l. in ſumma. §. ſi ſeruum. De cond. indeb. accipiendam puto particulam SED pro NISI.

Cap. XIII.

Legis, Mæuio. de leg. ij. priorem partem expoſuimus in lib. de iure accreſcendi, ſecundam partem nunc exponemus: in qua extrema interpretis verba in contextum mihi videntur irrepſiſ-
ſe,

ſe, & quidem loco alieno. Verba autem interpretis illa mihi videntur, *Vbi vir vxori legat.* quæ interpretatio eſt eius, quod paulò antè præcedit. Hic enim taxationis loco habendum eſt. *Quidquid ad te peruenit.* Hæc igitur loci huius ſententia eſt: Si vir vxori dotem ita leget, vxori meę hęres meus dato, quidquid ad eum ex dote peruenit, totam dotem non deductis impenſis neceſſariis hæredem mulieri ſoluturum. Taxationis enim loco ſunt verba hæc, cùm à marito dicuntur, qui narus earum impenſarum, quas in res dotales ſecit, tamen reddi vxori iubet quidquid ad hæredes peruenit. Aliud autem dicendum eſt, cum à marito hærede inſtituto vxori extraneus ita legat, *Quicquid ad te Titi ab vxore tua dotis nomine peruenit, tantam ei pecuniam dato.* Quibus verbis, vxori Titij hęredis non plus videtur teſtator legare, quàm quod iudicio dotis mulier conſequi potuiſſet. In quo certum eſt, impenſarum nomine retentiones fieri, cum ipſe iure impenſis neceſſariis dos minuatur. §. itaque ſi dotis Inſt. de act. §. ſed nec. C. de rei vxor. act.

Cap. XIIII.

Paulus in l. ſeruitutes prædiorum. de ſeruit. & & Vlpianus in l. ſi quis diuturno. ſi ſeruitus vind. contraria dicere videntur. Illę ait, ſeruitutes prædiorum ruſticorum etſi corporibus accedunt, incorporales tamen ſunt, & ideo vſu non capiuntur. Vlpianus verò, ſi quis diuturno vſu, & longa quaſi poſſeſſione ius aquæ ducēdæ nactus ſit, non neceſſe eſt docere de iure, quo aqua cōſtituta eſt, Idē Vlpianus in l. j. §. denique. de aqua plu. arcen.

Sanè

Sanè enim & in ſeruitutibus hoc idẽ ſequimur, vt vbi ſeruitus nõ inuenitur impoſita, qui diu vſus eſt ſeruitute, neque vi, neque clam, neque precariò habuiſſe, longa conſuetudine velut iure impoſitam ſeruitute videatur. facit l. ſeruitutes. de ſeruit. vrb. præd. & l. jj. de ſeruit. & aq. C. Sed verum eſt, non vſucapi ſeruitutes, cùm vſucapio ex poſſeſſione naſcatur. l. vſucapio. de vſucap. & eatum rerum ſit, quæ in dominio noſtro eſſe poſſunt, cùm acquiſitio ſit dominij, ſeruitutes autem in bouis noſtris non ſint. l. j. de vſu & vſufr. lega. Cùm ergo dicimus tempore acquiri ſeruitutem, ſic intelligimus, tempus modum eſſe acquirendę ſeruitutis, vt pactionem, ſtipulationem, legatum: quomodo quia non acquiritur vſusfruct. ideo ait Caius eiſdem ferè modis conſtitui & acquiri ſeruituies, quibus & vſumfruct. Tẽpore autem eò vſusfructus non acquiritur, quia vbi admiſſus eſt, ad proprictatem reuertitur: ſententia prętereà iudicis vſusfr. conſtituitur, l. vi. de vſufruc. Seruitutes verò eo modo conſtitui non poſſunt. l. ſicuti. §. ſed ſi quæritur. ſi ſeruitus vind.

Cap XV.

Pomponius in l. quoties. de ſerui. & Labeo in. i. ei fundo. eod. titul. contraria dicere videntur. Ille ait, Quoties neque hominum, neque prædiotum ſeruitutes ſunt, quia nihil vicinorum intereſt, non valent: veluti ne per fundum tuum eas, aut ne ibi conſiſtas. Labeo verò, Ei fundo, quem quis vendit, ſeruitutem imponi, etſi non ſit vtilis, poſſe exiſtimo: veluti ſi aquam aliqui ducere nõ expediat, nihilominus cõ-

ſtitui

ſtitui ea ſeruitus poſſit. Quædam enim habere poſſumus, licet ea nobis vtilia non ſint. Videamus tamen ne inutilis ſeruitus, ſeruitus ſit, veluti aquæ ductus, quam prædij ſeruitutem eſſe conſtat, licet aquam mihi ducere non expediat, ne autem per meum fundum, eam neque hominir neque prædij. Idque ſeruitus non eſt, cum omnis vel hominum fit, vel prædiorum, l.j. eod. titu. in qua perſonam accipere debemus pro homine ex l.noſtra, ſi cui d.l.ſi mihi §.vltim. de ſer. ruſt.præd.& l.etſi §. Labeo.ſi ſerui.vind.

Cap. XVI.

Neratius in l.ruſticorum de ſeruit.ruſti. præd. & Vlp.in l.j.com.prędio. contraria dicere videtur. Ille ait, ruſticorum etiam prædiorum ſeruitutes ſunt, licere altius tollere, & officere prætorio vicini vel cloacam habere licere per vicini, domum, vel prætorium vel protectum habere licere. Vlpianus verò, Aedificia vrbana quidem prædia appellamus. Cæterum etſi in villa ædificia ſint, æquè ſeruitutes vrbanorum prædiorum conſtitui poſſunt. Pro Vlpiano facit Paulus in l. vrbana prædia. de verb. ſig. Concordat Imperator in titul. de ſeruit.ruſti. præd. §. prædiorum vrbanorum. Cum ergo ius hoc altius tollendi ędificio debeatur, ipſique adeò ædificio inhæreat ædificia autem omnia vrbana prædia ſint, quomodo Neratius ruſtici prædij ſeruitutem eſſe ſtatuit ius altius tollendi. Sed videamus an loco vrbana prædia à ruſticis diſtinxerit Neratius, qui in l. eo iure. §. ſtabula, in quibus

bus cauſis pig. vel hyp. tac. contr. ita ſcribat, Stabula, quæ in continentibus ædificiis non ſunt, quorum ea prædiorum numero habēda ſint, dubitari poteſt. Et quidem vrbanorum ſine dubio non ſunt, cùm à cæteris ædificiis ſeparata ſint. Quæ licet eo loco ita diſtinxerit Neratius, verius tamen eſt ruſtica ædificia, hoc eſt, villas: ita enim & veteres appellarunt, vt ſcribit Varro, & ipſe Iureconſultus in l. fundi. de verb. ſig. Ruſtica, inquam, ædificia, quæ materia ab vrbanis ſeparantur, non loco, vti iam docuimus ex l. vrbana prædia. ruſtica prædia eſſe, neque propriè ædificia dici: nam ædes & ædificia cōiugata ſunt, villas autem nemo ædes appellat, dicta l. fundi. de verb. ſig. Villis porrò, quas ruſtica prædia eſſe diximus, deberi hæc ſeruitus poteſt, altius tollendi, & officiendi luminibus vicini, cæteræque, quæ ædificiis, hoc eſt, ædibus debentur, Vlp. in l. fundi. quib. mod. vſusf. am. villam fundi acceſſionem eſſe ſcribit. Quod ipſum ſignificat Alphenus in l. hæres in fundo, de vſu & vſuf. leg.

Cap. XVII.

Contraria dicere videntur Iureconſulti in l. Labeo. de ſeruit. ruſti. præd. & in l. vlt. ſi ſeruitus ſvind. Illo in loco ita ſcribunt: Labeo ait, & talem eruitutem conſtitui poſſe, vt aquam quærere, & inuentam ducere liceat. Nam ſi licet nondum ædificato ædificio ſeruitutem conſtituere, quare non æquè liceat nondum inuenta aqua itidem conſtituere ſeruitutem? etſi vt quærere liceat, cedi poteſt, etiam vt inuenta ducatur, cedi poteſt. In l.

autem vltima, idē Labeo ita ſcribit, Si qua aqua nondum apparet, eius iter conſtitui non poteſt. Hanc pugnam vt conciliet Accurſius, ait Labeonem ſibi contrarium fuiſſe. Ego puto aliud eſſe iter aquæ, aliud aquǽ ductum: Nam ex meo fonte aquæ ductum tibi cedere poſſum, licet per meum nō ducas, hoc eſt, licet per meum tibi iter aquæ non dem. Itaque videmus ſexcentis locis iter aquæ ab aquæ ductu diſtingui.

Cap. XVIII.

In l. j. de iuſti. & iure. ius à iuſtitia appellatum ſcribit Vlpianus. quòd ſi ad nominis rationem reſpicias, verum non eſt. Quin iuſtitia potius, & iuſtus à iure dici videntur. Verùm hoc loco, quia ius pro arte iuſtitiæ ſumitur, artium autem nomina ab iis rebus, quarum præceptiones artibus continentur, appellari ſolent, vt grammatica à literis, id ius à iuſtitia appellatum ait Vlpianus, ad rem nimirum reſpiciens. Iuſtitiæ autem ſacerdotes ab eo dicuntur Iureconſulti, quia vt ſacerdotes ſacrorum & religionum interpretes ſunt, vti ſcribit Cicero ij. de Legibus, ita boni & æqui interpretes ſunt Iureconſulti. Itaque & Cicero in procemio Topicorum, Trebatium iuris interpretem vocat. & l. ij. de orig. iur. iuris interpretatio pars iuris Ciuilis dicitur. Licitum autem & illicitum in eadem lege dicitur, quod legibus vel permittitur vel prohibetur. Ita ſumitur illicitum in l. quidam Iberius. de ſeruit. vrb. præd. in l. ſemper in coniunctionibus. de ritu nupti. in l. j. de iis, quæ pœnæ nom. rel. in l. trāſigere. de tranſact.

C. loci ſ

C.locíſque aliis innumerabilibus. Quod autem per legem poſſumus,id enim eſt licere, non continuò verum,æquum & bonùm eſt:quemadmodum ſcibit Cicero pro Balbo, & in Philippica nona. Bonos autem mirum eſt quemadmodum dicat Vlpianus fieri,non ſolùm metu pœnarum, verum etiam præmiorũ exhortatione, cùm cauti ij & cupidi non boni ſint. Sed rectè Vlpianus. Nam qui pœna à facinore deterrentur, præmio ad bene agendum inuitantur, paulatim eum habitum animi induunt, quem virtutem appellamus:eámque vbi ſunt cõſecuti, non iam vel metu pœnæ, ſed virtutis amore,vt ait poëta, vitia oderunt: neque præmiorum ſpe, qui ipſa recte facta mercedem,& præmium rectè factorum putent. Subiicit Vlpianus, veram, non ſimulatam eſſe ſapientiam, quam Iureconſulti ſectantur: quod duas rationes habere videtur. Moralis nãque philoſophia, cuius pars ius eſt, vera Socrati viſa eſt philoſophia,vnámque hanc cæteris ſpretis, vtpote incertis & ad bene viuendum nihil conducentibus, mirabiliter eſt amplexatus. Altera ratio eſt, propter quam vera hæc philoſophia appellatur, quia videlicet,non verbis, non rationibus,bonos nos efficere conatur,ſed iis rebus, quæ multò ſunt potentiſſimæ, præmio & pœna:propter quam cauſam Scæuola, ni fallor, apud Ciceronem libro primo de Orat. ad Q v. fratrem, leges xij. Tabu. omnibus philoſophorum bibliothecis anteponit. Quin & Solon, vt ſcribit idem Cicero ad Brutum,præmio & pœna Rempublicam exiſtimauit contineri.

Cap. XIX.

In eadem lege ſcribit Vlpianus, ius naturale eſſe id, quod natura omnia animalia docuit. Quę definitio non ſic eſt accipienda, vt quicquid & homines & bruta faciunt animalia, ſit continuò iuris naturalis. Edere enim, bibere, dormire, iuris eſſent naturalis: ſed vt quæ homines iure faciunt, eádem ſi bruta quoque faciant animalia, iure homines faciant naturali. Ius ergo eſſe debet, quod naturale ius eſſe volumus: at iure ſoli vtuntur homines, & iure naturali, quod fit, debet & naturaliter, & iure fieri. Vir namque & naturaliter & iure ſe ad vxorem applicat, edit verò, bibit, dormit naturaliter dumtaxat. Bruta quoque animantia naturaliter duntaxat corpora commiſcent, non iure. In ſumma, quod naturæ admonitione bruta faciunt animantia, id ſi iure etiam, hoc eſt, ſecundùm iuris præcepta homines faciant, facere homines iure naturali dicuntur.

Cap. XX.

Florentinus in l. vt vim. de iuſti. & iure. vim & iniuriam propulſare iuriſgentium facit. Cicero in Topicis naturale hoc ius vocat. Quin & Caius in l. itaque. ad l. Aquiliam naturalem hanc rationem vocat, Si ſeruum (inquit) tuum latronem inſidiãtem mihi occidero, ſecurus ero. Nam aduerſus periculum naturalis ratio permittit ſe defendere. hæc Caius. Neque dubitandum ſanè eſt, quin ius hoc ſit naturale: Nullũ enim animal eſt tam infirmum, tam puſillum, quod vim non propulſet, ſéque, & ſua, non tueatur.

Cap. XXI.

In l.ij.de orig.iuris.quæri ſolet, quæ lex illa ſit Tribunitia, qua omnes leges exoleuerunt. Ego puto legem fuiſſe Terentillam à C. Terentillo Arſa Tribuno plebis promulgatam de v. viris creandis legibus de imperio cõſulari ſcribendis: de qua quandiu certatum in Rep. eſt, nullus legibus locus fuit, cùm & patres leges plebeias aſpernarentur, & plebs patritias. Ac tandem cùm iam contentionum pertæſum eſſet, abiecta lege, quæ promulgata conſenuerat, Tribuni lenius agere cum patribus finem tandem certaminum facerent, ſi plebeiæ leges diſplicerent: at patres cõmuniter legum latores,& ex plebe,& ex patribus,qui vtriſque vtilia ferrent, quæq; æquandæ libertatis eſſent,creari ſinerent. Rem non aſpernabantur patres, daturum leges neminem¶ niſi ex patribus aiebant.Cùm de legibus conueniret, de latore tantùm diſceptarent,miſſi legati Athenas SP.Poſthumius Albus, A.Manlius.SP. Sulpitius Camerinus: iuſsíque inclytas Solonis leges de ſcribere, & aliarum Græciæ ciuitatum inſtituta, mores, iuráque noſcere. Biennium in ea legatione abſumptum. Vbi autem cum Atticis legibus legati redierunt, creati ſunt legibus ferendis Decem viri. ij. anno primo x. Tab. leges comitiis centuriatis tulerũt: duæ tabulæ deerant: quibus adiiciendis creati iterum x.viri, qui biennio eum magiſtratũ retinuerunt. Toto hoc tempore, quod fuit annorum xiiij à COSS. videlicet L.Lucretio Tricipitino,T. Veturio Gemino,vſ-

que ad COSS. L. Valerium Potitium & M. Horatium Barbatum, ſine lege ciuitas fuit, incertóque iure vtebatur. Annos hos prope viginti fuiſſe ſcribit Pomponius.

Cap. XXII.

Legem Hortenſiam plebiſcitis legum vim dediſſe, ſcribit in eadem lege Pomponius. Idem Gellius ſcribit, Liuius tamē lib. iij. Dec. j. ita ſcribit, Per interregem deinde Coſſ. creati L. Valerius, & M. Horatius, qui extemplò magiſtratum receperunt: quorum conſulatus popularis ſine vlla patrum iniuria, nec ſine offenſione fuit. Quicquid enim libertati plebis caueretur, id ſuis decedere opibus credebant. Omnium primùm, cùm veluti in controuerſo iure eſſet, tenerentur, ne patres plebiſcitis, legem Centuriatis comitiis tulere, vt quod tributim plebs iuſſiſſet, populum teneret. Quo ex loco legem hanc Horatiam, non Hortenſiam, fuiſſe apparet. Dionyſius lib. ij. Plinius lib. xvj. cap. x.

Cap. XXIII.

Pomponius in eadem l. ij. ita ſcribit, Itémque vt eſſent, qui ædibus præeſſent, in quibus omnia ſcita ſua plebs deferebat, duos ex plebe conſtituerunt, qui etiam ædiles appellati ſunt. De creatione ædilium plebeiorum vide Halicarnaſſeum lib. vj. vbi autem ſua ſcita plebs reponebat, non memini me legiſſe. Illud apud Liuium Dec. j. lib. iij. legi, Inſtitutúmque ab eiſdem COSS.

vt

vt S. C. in eadem Cereris ad ædiles plebis deferrentur, quæ antè arbitrio C O S S. ſupprimebantur, vitiabantúrque. Quod item paulò pòſt ſcribit, X X. Tribunos militares interdum creatos non memini me legiſſe. Budæus quidem Senos legit eo loco. Liuius tamen Dec.j.lib.iij. ita ſcribit, Collina vrbem porta intrauere ſub ſignis, mediáque vrbe agmine in Auentinum pergunt. Ibi coniuncti alteri exercitui xx. Tribunis militum negotium dederunt, vt ex ſuo numero duos crearent, qui ſummæ rerum præeſſent. Plures creatos nuſquam legi. Porrò autem quod in eadem lege ſcribit Pomponius ſeptem libros Brutum reliquiſſe, M. Tullius lib.ij. de Oratore, ſcribit tres duntaxat veros Bruti libros fuiſſe.

Cap. XXIIII.

In eadem l.ij. verba illa corruptè leguntur, iis legibus latis cœpit (vt naturaliter euenire ſolet) vt interpretatio, prudentum auctoritatem deſideraret, neceſſariamq; eſſe diſputationem fori. Sic reſtituẽda ſunt. Iis legibus latis cœpit, vt naturaliter euenire ſolet, vt interpretatio deſideret prudentum auctoritatem, neceſſaria eſſe diſputatio fori. Illa item corruptè leguntur, Nouiſſimè ſicut ad pauciores viros iuris cõſtituendi via tranſiſſe ipſis rebus dictantibus videbatur, per partes euenit, vt eſſet neceſſe Reipublicæ per vnum conſuli. Sic reſtituenda ſunt, Nouiſſimè ſicut ad pauciores viros iuris conſtituendi via tranſiſſe ipſis rebus dictantibus videbatur, ita

per partes euenit, vt eſſet neceſſe Reipublicæ per vnum conſuli. Per partes autem, per factiones intelligo, quæ Reipublicæ inuadendæ principibus locum dederunt. Illud quoque corruptè legitur, Centumuiri litibus iudicandis, legẽdúmque decem viri litibus iudicandis. Nam Centumuiri magiſtratus non erant, ſed coercebantur, & cogebantur à decemuiris. Corruptè illa quoque leguntur, Fuit & eodem tempore Trebatius, qui idem Cornelij Maximi auditor fuit: A. Caſſellius, & Q. V. Mutius Voluſij auditor. Sic autem reſtituenda ſunt, Fuit eodem tempore & Trebatius Quinti Cornelij Maximi auditor: fuit A. Caſſellius, & Q. V. Mutius Voluſij auditor. Trebatium Quinti Cornelij auditorem fuiſſe intelligimus ex epiſtola Ciceronis ad Trebatium, cuius principium eſt, Ex tuis literis. Illa quoque corruptè leguntur, Ex iis Atteius Cos. fuit: Labeo noluit, cùm ei offerretur ab Auguſto conſulatus, quo ſuffectus fieret, & honorem ſuſciperet. Ita ſunt reſtituenda, Ex iis Atteius cõſul fuit: Labeo noluit, cùm ei offerretur ab Auguſto conſulatus, quo ſuffectus fieret, eum honorem ſuſcipere. In locum Cos. demortui creare conſulẽ Labeonem Auguſtus volebat: quod quia & minus honorificum, & ominoſum erat, eum honorẽ Labeo recuſauit. Cicero ad Atticum, Hoc eſſet in mortui locum vocari. Liuius dec. j. lib. v. C. Iulius cenſor deceſſit: in eius locum M. Cornelius ſuffectus: quæ res poſteà religioni fuit, quia eo luſtro Roma eſt capta, nec deinde vnquam in demortui locum cenſor ſufficitur.

Cap.

Cap. XXV.

Imperator in §.item extraneus. de hær. qual. & diſ.in Inſt.ita ſcribit, Pro hærede autẽ gerere quis videtur, ſi rebus hæreditariis, tãquã hæres vtatur, vel vendendo res hæreditarias, aut prędia colendo, locandóve, & quoquo modo ſi voluntatem ſuam declaret vel re, vel verbo de adeunda hæreditate, dũmodò ſciat eum, in cuius bonis pro hærede gerit, teſtatũ, in teſtatúmve deceſſiſſe. Pro hærede enim gerere, eſt pro domino gerere. Veteres enim, hæredes pro dominis appellabant. Hoc loco Imperator confundere videtur aditionem, & pro hęrede geſtionem. Cùm tamen, vt Vlpianus in Inſtitutionibus ſcribit, in aditione verba ſint neceſſaria, huiuſmodi ſcilicet, Quando me Titius hæredem inſtituit, eam ego hæreditatem adeo, cernoq́;. Itaq; idẽ Vlpianus in l.mutum.de acq.vel om.hær. Mutũ & ſurdum pro hærede gerere poſſe dixit. non dixit, adire hæreditatẽ poſſe. & Paulus in l. pupillus. eo.tit.pupillus ſi fari poſſit, hæreditatẽ acquirere, hoc eſt, adire poſſe ſcribit. Quamobrẽ enim requirit vt fari poſſit? Nã infans gerere pro hærede poteſt.l.ſeruo inuito.§.ſi pupillo. ad Treb. Geſtionem pro hærede ab aditione apertè diſtinguit Iurecõſultus in l.ſi qui mihi.§.ſed quid. de acq.hær. Africanus in l.eum, qui.eo.tit.ſed & ſi quis ita dixerit, ſi ſoluendo hæreditas eſt, adeo hęreditatẽ, nulla aditio eſt. Tum verò quod ſcribit, veteres, hęredes pro dominis dixiſſe nuſquã legi, heros pro dominis dixiſſe nemo neſcit.

Ego hæredes ab ære dictos puto. Nam & in Æ-NEVS quod ab ære fit, Virgilius notam aſpirationis poſuit. ordine ahena locant. & alio loco, Luce coruſcus ahena. Quam notam aſpirationis in mediam dictionem tranſpoſuiſſe à principio ablatam videtur.

Cap. XXVI.

Idem Imperator in tit. de capitis diminu. Minima capitis diminutio eſt, cũ ciuitas retinetur, & libertas, ſed ſtatus hominis cómutatur, quod accidit in iis, qui cùm ſui iuris fuerint, cœperunt alieno iuri ſubiecti eſſe, vel è contrario: veluti ſi filiusfa. à patre emancipatus fuerit, eſt capite diminutus. hęc Impp. Mirum autem eſt, qua ratione emancipationem capitis diminutionẽ faciat, qui venditiones, per quas olim fiebat emãcipatio, ſuſtulerit, in §. præterea. Quibus modis ius. pat. pot. Nã iis ſublatis, nullo modo emãcipatio eſt capitis diminutio. Eius enim, qui è filiof. paterfa. fit, caput non minui videtur. Olim minuebatur, quia ſemel, iterum, tertiò, vt ſcribit Caius in Inſt. vendebatur: &, vt ſcribit Iurecóſultus in l. liberos. de cap. dimi. in ſeruitutis imaginariam cauſam deducebatur, qui emancipabatur. Itaq; etiam mortalitati comparatur emancipatio, in l. Gallus. §. & quid ſi tantùm. de lib. & poſthu. & l. ſi ita. quando dies leg. vel fideicom. ced. non ſecus atque ſeruitus in l. ſeruitutem. de reg. iuris. Propter eam cauſam accidebat, vt emãcipatione amitteretur vſusfructus, quemadmodum

ſcri

ſcribit Iul.Paulus lib.iij. Sent. tit. de vſufructu. Cùm enim venderetur is,qui emancipabatur, ſi penes eum remanſiſſet vſusfructus , domino eſſet acquiſitus , cuius natura non eſt vt ambulet de perſona in perſonam.id quod Imper. ſuſtulit in l.corruptionem. C. de vſu & hab. & meritò, vtpote qui venditiones ex emancipatione ſuſtulerat.

Cap. XXVII.

Idem Imperator in tit.de publ.iudic. in Inſt. Publica iudicia,neque per actiones ordinantur, neque omnino quicquam ſimile habẽt cum cæteris iudiciis,de quibus locuti ſumus,magnáque eorum diuerſitas eſt & in inſtituendis, & exercendis.Publica autem dicta ſunt,quòd cuiuis ex populo executio eorum plerumque datur. Hæc Imperator. Mihi verò publica dicta videntur, quia populi ſint,& earum rerum , de quibus publicæ inſtitutæ erant quæſtiones , cognitio ad populum pertinebat. Cicero in prætura vrbana: Atque in iis rebus multa videmus ita ſancta eſſe legibus,vt antè facta in iudicium non vocentur. Cornelia teſtamentaria,Numaria,cæteræq; cõplures, in quibus non ius aliquod nouum populo conſtituitur,ſed ſancitur:vt quod ſemper malum facinus fuerit , eius quæſtio ad populũ pertineat ex certo tempore. Et ſanè ſi ob eam cauſam publica iudicia dicũtur,quòd cuiuis de populo eorum executio datur,populares actiones publica eſſent iudicia. De quo plura ſcripſimus lib.ij.de iuriſdictione.

Cap.

Cap. XXVIII.

Quæri ſolet, quid ſit vulgari modo diem legatis apponi, in l. cum vulgari, de dote præleg. Ego puto vulgaris modi diẽ legatis apponi, cùm ita legam⁹, Quæ legaui annua, bima, trima die præſtari volo. Hæc enim clauſula, Annua, bima, trima, die vulgaris appellatur in l. talis ſcriptura. de leg. j. Vulgarem autem clauſulã appellari puto, quia à lege xij. Tab. ſit vſurpata: hac enim die ex lege dos reſtituebatur, vt ſcribit Imperator in §. cũ autem. de rei vxo. actio. C. legitima autẽ quę ſunt compluribus locis iuris noſtri vulgaria appellãtur. Idem, niſi fallor, Africanus in l. cum vir vxori. vulgarem legandi modum appellat, cũ directis legamus verbis, non precariis. Ita actionum nomina vulgaria dicuntur in l. j. ij. iij. iiij. de præſcriptis verb. Ita vulgaris appellatur ſubſtitutio, quæ legitima eſt, & ciuilis: nam filio impuberi quæ fit, moribus recepta eſt, non iure introducta, de quo dicemus in commentario de ſubſtitutionibus.

Cap. XXIX.

Imperator in l. ij. de veteri iure enucl. C. Tãta, inquit, à nobis antiquitati habita eſt reuerentia, vt nomina prudentiũ taciturnitati tradi nullo modo patiamur, ſed vnuſquiſque eorum, qui auctor noſtræ legis fuit, noſtris libris inſcriptus eſt: hoc tantùm à nobis effecto, vt ſi quid in legibus eorum ſuperuacuum, vel imperfectum, aut minus idoneum viſum eſſet, vel adiectionẽ, vel dimi

diminutionem neceſſariã accipiat,& rectiſſimis regulis tradatur. Hæc ſub Iimperatoris nomine Tribonianus. Ita Vlpianũ in l. j. de leg. j. dicere videmus quod multis pòſt ſeculis Iuſtinian⁹ cõſtituit. Ita in l.ſucceſſores.ad legem Falc. C. Senatuſconſulto Trebelliano tribuitur, quod ſine dubio Pegaſianũ induxerat:eò ſcilicet quia tota vis Pegaſiani in Trebellianum trãsfuſa eſt à Iuſtiniano, quẽadmodum in Inſtitutionibus ipſe ſcribit,& in d.l.ij.de vet.iure enuc.iis verbis, Solum autem S. C. Trebellianum ponendum eſſe exiſtimauimus: captioſas etenim & ipſis veteribus odioſas Pegaſiani S.C. ambages,& vtriuſq; S.C.inter ſe tam ſuperuacuas, quàm ſcrupuloſas diuerſitates reſpuentes, totũ ius ſuper iis poſitũ Trebelliano S. C. adiudicauimus. Ita ſexcentis locis iuris noſtri longo tempore capere, pro vſucapere poſitum videmus: cùm olim biennio res ſoli caperentur, non longo tempore. Nam longum tempus, decennij fuiſſe teſtatur Iulius Paulus lib.v.Sent.tit.de vſucapio. Sed poſt trãsformatam à Iuſtiniano vſucapionem, lõgo tempore capere dicimus, quod veteres vſucapere dicebant. Infinita ſunt huius generis, quæ niſi notentur,magnas tenebras legentibus offundẽt.

Cap. XXX.

Lex,tranſigere.de tranſact.C.doctorum omnium ingenia torſit:neque ſatis adhuc, meo iudicio, ſententia eius conſtitutionis intelligitur. Mihi hoc videntur dicere Impp. tranſigere vel

pacıſ

paciſci ſuper crimine capitali nulla lege prohibitum eſſe, poſſeq́; vnumquemq; impunè ſuper capitali crimine vel tranſigere, vel paciſci, excepto adulterio: ſuper quo qui trãſigit, non minus punitur, quàm ſi conuictus, damnatúſque eſſet. Nam & qui cum adultero vxoris ſuæ paciſcitur: Miles quidem, ſoluitur ſacramento, & deportatur, l. miles. ad l. Iul. de adult. Iiis ergo legibus, quibus capitalia crimina notãtur, tranſactio ſuper criminibus prohibita non eſt, excepto adulterio, ſuper quo lex Iulia tranſigi nõ vult: & trãſigẽtes punit id, quod ex d. l. miles. intelligimus. Leges autem aliæ publicorum iudiciorum, quibus crimina non capitalia coërcentur, prohibebant ne ſuper iis tranſigatur, excepta lege Cornelia de falſis, in qua nihil ſanciebatur aduerſus eos, qui ſuper huiuſmodi crimine paciſcuntur. Quamobrem autem lex Cornelia nihil de tranſactionibus, pactionibúſve ſuper hoc crimine ſaxerit, quæri nihil attinet: ſatis eſt eum qui tranſigit, nihil illicitum facere, hoc eſt, legibus prohibitum.

Cap. XXXI.

In l. ſi ſeruus. de ſtipu. ſeruo. extrema illa verba delenda ſunt, ID EST, EX QVO ADEATVR HÆREDITAS, AVT POSLIMINIO DOMINVS REVERTATVR. ſunt enim interpretis, & quidem mali. Labeo in l. ſi ſeruus. de diuer. & temp. præſ. Si ſeruus hæreditarius, aut eius, qui in hoſtium poteſtate ſit, ſatis acceperit, continuò dies ſatiſdationis cedere incipiet. Intueri

tueri enim debemus, an experiũdi poteſtas fuerit aduerſus eũ,qui obligatus eſt,non an is agere potuerit,qui rẽ in obligationẽ deduxit:alioquin erit iniquiſſimũ, ex conditione actorum extẽdi reorum obligationes, per quos nihil factũ erit, quò minus cum iis agi poſſit. Interpretationes non vno loco iuris noſtri in contextum irrepſerunt.in l.Gallus.§.quid ſi is.verba illa, *vel etiam adhuc illis viuis*.interpretis ſunt,& quidẽ non valde acuti, quemadmodum aliquãdo docebimus. Ita in l.moribus. §. prius. de vulg. & pup.verba illa,*Prius ſibi debere, deinde filio hæredem ſcribere.* interpretis manifeſtè ſunt.

Cap. XXXII.

Legem,ſi caluitur. ita emendandum cenſet Emarus Ranconetus Galliæ clariſſimum lumen, *Caius ad l.xij.tab.ſi caluitur*.moratur& fruſtratur, vt poſterioribus iis duobus verbis, moratur & fruſtratur, interpretetur Caius verbum illud *xij. tab.caluitur*. poſt quod punctum apponendũ ſit, quo ab interpretamento ſeparetur. CALVO verbum eſſe antiquum conſtat,accipitq́; in eam ſignificationem Plautus, Sopor manus caluitur.

Cap. XXXIII.

Imperatores Seuerus & Antoninus in l. j. de ordi.cognit.C.ita reſcripſerunt,Adite præſidem prouinciæ,& ruptum eſſe teſtamentum Fa-

bij

bij præſentis agnatione filij docere: neq; enim impedit notionem eius, quòd ſtatus quæſtio in cognitionem vertitur, etſi ſuper cauſa ſtatus cognoſcere non poſſit. Hęc Impp. in l. tamen, ſi pater. ne de ſtatu def. C. & l. iandudũ. vbi cauſæ ſtatus. C. & l. non diſtinguemus. §. Iulianus. de rece. arb. ff. & l. placet. de ped. iud. C. apertè dicitur, præſidum ipſorum hanc cognitionẽ eſſe. Quos locos vt doctores concilient referre piget. Nos videamus nùm hac clauſula, Adite præſidẽ prouinciæ, imponatur præſidibꝰ neceſſitas cognoſcendi. Iulianus in l. ſæpe. de off. præſi. Sępe audiui Cæſarem noſtrum dicẽtem hac reſcriptione, EVM, qui prouinciæ præeſt, adire potes, non imponi neceſſitatem proconſuli, vel legato, vel præſidi prouinciæ, ſuſcipiendæ cognitionis: ſed eum exiſtimare debere an ipſe cognoſcere, an iudicem dare debeat. Calliſtratus in l. generaliter. eod. titul. Generaliter quoties princeps ad præſides prouinciarum remittit negotia per reſcriptiones, veluti eum, qui prouinciæ præeſt, adire poteris: vel cum hac adiectione, is exiſtimabit, quid ſit partium ſuarum, non imponitur neceſſitas proconſuli vel legato ſuſcipiendæ cognitionis, quamuis ſit adiectum, is exiſtimabit quid ſit partium ſuarũ: ſed exiſtimare debet vtrũ ipſe cognoſcat, an iudicem dare debeat. Is igitur, quem Seuerus & Antoninus aiunt non poſſe de cauſa ſtatus cognoſcere, non eſt præſes, ſed à præſide iudex datus. In verbo itaque, docere, ſubaudiendum eſt, iudicem à præſide datum. Id quod ex ſequentibus apertè intelligitur: pertinet

tinet enim ad officium iudicis, qui de hæreditate cognoſcit, vniuerſam incidentem quæſtionem, quæ in iudicium reuocatur, examinare: quoniam non de ea re, ſed de hæreditate cognoſcit.

Cap. XXXIIII.

Imperator in titul. de verbor. oblig. in Inſtit. Pomponium ſecutus in l. ſtipulationum. §. ſtipulatio. de verb. oblig. ita ſcribit, VERBIS obligatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione. Quod vulgò ita accipitur, vt quicunque interrogatus reſpondeat daturum facturúmve ſe, obligatus ſit dare vel facere. In quo illa iniquitas eſt, obligari me tibi ad dandum vel faciendum, verbis duntaxat, cum inter nos nihil rei præterea ſit. Quare melius Caius lib. ij. Inſtitu. tit. de obligationib. ſtipulationem fieri ſcribit ex interrogatione dantis, & reſponſione accipientis. Dicendum igitur, niſi negotiis interueniant, ſtipulationes nullas eſſe. Neque tamen continuò actio ex ſtipulatu naſcitur, ſi quis interrogatus reſpondit, neceſſe eſt animo ſtipulantium me rogaſſe, te reſpondiſſe, hoc eſt, ſtipulationis contractum inire volentium. Vlpianus in l. iuriſgentium. §. quod ferè. de pact. Quod ferè nouiſſima parte pactorum ita ſolet inſeri, Rogauit Titius, ſpopondit Mæuius, hæc verba non tantùm pactionis loco accipiuntur, ſed etiam ſtipulationis: ideóque ex ſtipulatu naſcitur actio, niſi ſpecialiter contrarium probetur: quod non animo ſtipulantium hoc factum eſt, ſed tantùm paciſcentium. Di-

ctam autem ſtipularionem ſcribit Imperator, à ſtipulo, quod veteres firmum appellabant. Alciatus à Græco στύφω: alij à ſtipe dictam putant.

Cap. XXXV.

Diu, multúmque dubitatum eſt, quæ ſtipulationes prætoriȩ dicantur, in titu. de prȩtoriis ſtip. Ego puto prætorias ſtipulationes eo loco appellari, quæ iuſſu prætoris interponuntur, non vt in l. ſtipulationum. de verb. oblig. quæ à mero prætoris officio proficiſcuntur. Nam ſtipulatio rem pupilli ſaluam fore, quæ in d. l. ſtipulationum. communis dicitur, hoc eſt, quæ etiam iuſſu iudicis interponitur, cùm ſcilicet, expediri res aliter non poteſt, prætoria appellatur. l. j. §. j. de præto. ſtipul. Imperator in titu. de Att. tut. in Inſtit. §. ſed ex iis. Sed ex iis (inquit) legibus tutores pupillis deſierunt dari poſteà, quàm primò COSS. pupillis vtriuſque ſexus tutores ex inquiſitione dari cœperunt, deinde prætores ex conſtitutionibus. Nam in ſupraſcriptis legibus, neque de cautione à tutoribus exigenda rem pupilli ſaluam fore, neque de compellendis tutoribus ad adminiſtrationem tutelæ quicquam cauebatur. Stipulationis Tribunitiæ meminit Vlpianus in Inſtit. titu. de iure don. inter vir. & vxo. de qua loquitur Iureconſ. in l. cùm mulier. Sol. matr.

Cap. XXXVI.

Lex poſtrema de ſeruit. ruſt. præd. ita, vti legi-

tur,

tur, nullam bonam habet ſententiam. Flumine publico interueniente via conſtitui poteſt, ſi aut vado tranſiri poteſt, aut pontem habet. Diuerſum eſt, ſi pontonibus traiiciatur. Hæc ita, ſi per vnius prædia flumen currat. Atquin ſi tua prædia mihi vicina ſint, deinde flumen, deinde Titij prædia, demum via publica, in quam mihi iter acquiri volo, diſpiciamus ne nihil vetet à te mihi dari viam vſque ad flumen, deinde à Titio vſque ad viam publicam. Sed & videamus num etſi tu eorum prædiorum dominus ſis, quæ trans flumen intra viam publicam ſunt, id iuris ſit: quia via conſummari ſolet vel ciuitatis tenus, vel vſque ad viam publicam, vel vſque ad flumen publicum, quod pontonibus traiiciatur, vel vſque ad proprium aliud eiuſdem domini prædium. Quod ſi eſt, non videtur interrumpi ſeruitus, quamuis non inter eiuſdem domini prædia flumen publicum intercedat. Hanc legem partim ex veteribus libris, iudicio partim noſtro emendauimus. Habet autem huiuſmodi ſententiam: ſi flumine publico, quod vado vel ponte tranſitur, non autem pontonibus (eſt autem ponto, vt ſcribit Cæſar, genus Gallici nauigij) traiicitur, eiuſdem domini prædia intercurrente via vna conſtitui poteſt, ergo etſi diuerſorum dominorum prædia flumen publicum ſeparet, quod, vt diximus, vado, vel ponte tranſitur, via conſtitui poterit. Hanc concluſionem duabus rationibus probat. Prior eſt, quia nihil prohibeat me viam habere per plurium prædia, eáque vna via erit. l. vna eſt via. & l. cùm eſſent. §. per plurium. eo. tit. Cùm igitur flu-

men publicum viam non impediat, noſtra. l. flumine & l. prius. de aqua plu. arc. potes tu mihi vſque ad flumen viam cedere, & Titius, qui prædia habet vltra flumen, viam item cedere vſque ad viam publicam, vel ciuitatem, vel flumen publicum, quod pontonibus traiicitur, vel aliud meum proprium prædium. Secunda ratio eſt, quia vt interfluente flumine publico, quod pontonibus non traiicitur, eiuſdem domini prædij vna via conſtitui poſſit: ratio illa eſt, quia via continuatur vſque ad locum, ad quem viam acquirere volo, ciuitatem puta, viam publicam, flumen, quod pontonibus traiicitur, aliud meum proprium prædium (commune namque mihi ſeruire poteſt) quibus rebus interuenientibus via finitur. Iis ergo rebus non interuenientibus licet flumen publicum, quod vado, vel ponte tranſitur, inter tua & Titij prædia intercedat, ſeruitus vna per tua & Titij prædia mihi conſtitui poterit. Flumen autem publicum hoc loco, eſt flumen perenne, non torrens. Ita definitur in l. j. de publ. flumi. Interdum tamen ſumitur pro flumine, quod publicis aquæ ductibus, hoc eſt, vrbis Romæ, ſeruit. vt in l. Imperatores. de ſeruitut. ruſti. prædio.

Cap. XXXVII.

Modeſtinus in l. vtique. de lib. cauſa. Igitur actionem, quæ ex hoc edicto naſcitur, manumiſſione non extingui rectiſſimè dicitur: quia verum eſt, auctorem conueniri nō poſſe, poſtquam

ad eũ, qui ad libertatẽ proclamauit,perueniatur. Locus eſt ſanè obſcurus, &,meo iudicio,mendoſus. Legendum puto, peruenit, non perueniatur. Sententiam hanc habet:rectiſſimè dicitur, actionem, quæ ex hoc edicto naſcitur, non extingui manumiſſione, Nam quæ ex hoc edicto non naſcitur, ea ſcilicet,quæ in auctorem, hoc eſt, venditorem datur de dupla, manumiſſione extinguitur: cùm eius rei,quæ ad te peruenit, & quidem cum effectu, neque euicta abs te eſt, duplam petere non poſſis. Euictum autem abs te non potes dicere eum hominem,quem tu manumiſiſti. Qui ſi nunc ex manumiſſione ad ingenuitatem proclamat, id dumtaxat petere potes, quod tua intereſt libertum habere, l. ſi ſeruum eius. de euict. & l. ſeq. & l. ſi hominem. de ædil. edi. Ita accipitur libertas pro ingenuitate, in l. cum pacto. eo. titu. & l. liber homo. da ſtatu hominum.

Cap. XXXVIII.

" Vlpianus in l. arbit. de dolo malo. Si dominus
" proprietatis inſulam, cuius vſusfru. legatus erat,
" inciderit,non eſt de dolo actio: quoniam aliæ ex
" hoc oriuntur actiones. Idem Vlpianus in l. repe-
" ti. quibus mod. vſusfruct. amit. Rei mutatione in-
" terire vſumfruct. placet. veluti vſusfruct. ædium
" mihi legatus eſt:ędes corruerunt,vel exuſtæ ſunt:
" ſine dubio extinguitur vſusfruct: an & areę? Cer-
" tiſſimum eſt, exuſtis ædibus, nec areæ, nec cæ-
" mentorum vſumfructum deberi: & ita Iulianus
" ait: Si areæ vſusfruct. ſit legatus, & in ea ædifi-

cium ſit poſitum, rem mutari, & ita vſumfruct. extingui conſtat. Planè ſi proprietarius hoc fecit, ex teſtamento, vel de dolo tenebitur. Qui loci ita conciliandi ſunt, vt dicamus, Actionem de dolo dari, poſito in area, cuius legatus erat vſuſfructus, ædificio à proprietario: non autem exuſtis ab eo ædibus: quo caſu Aquilia competit, l. ſed & ſi proprietatis. ad le. Aquiliam. Quæ quidem actio re in melius mutata, non competit: quare ædificio in area poſito de dolo agitur. Si quidem tradito iam areæ vſufruct. in ea ab hærede poſitum ſit ædificium: ante autem vſusfruct. traditionem ex teſtamento actio competit. Neque tamen exiſtimandum eſt de dolo competere iis caſibus, quibus interdictum QVOD VI AVT CLAM competit.

Cap. XXXIX.

Pomponius in l. etſi ſine. in Eremodiciis minoribus ſuccurri: quin & maioribus, ſi ex iuſta cauſa abfuere. Eremodicium vulgo homines accipiunt deſertum vadimonium: ſed malè, meo iudicio. Nam deſertum vadimonium, eſt deſerta promiſſio ſiſtendi, auctore Iureconſ. in l. ſed & ſi quis. §. quæſitum. ſi quis caut. At Eremodicium litis deſertio eſt, id quod ipſum verbum ſonat. Si enim deſertum vadimonium eſt, maioribus, qui ex iuſta cauſa venire ad iudicem non potuere, quid eſt opus per reſtitutionem ſuccurrere prætorem, cùm ope exceptionum tuti ſint, l. j. ſi quis caut. tum verò deſerto vadimonio, pœna dumtaxat

taxat in ſtipulatione comprehenſa committitur, lis non amittitur. Poſtremò, in Eremodicium incidunt actores, non rei, vadimonium deſerit reus.

Cap. XL.

Vlpianus eod. titul. l. verum. vtilis in factum actionis meminit, eámque minori dari ſcribit, qui ſeruum manumiſit, à ſeruo non circumuentus: nam circumuento de dolo dari. Dubium non eſt, quin actio hæc in factum ſubſidiaria ſit, ad quam decurrit prætor, cùm omnes actiones, tum ciuiles, tum prætoriæ propoſitæ deficiunt, vt in caſu l. qui ſeruandarum. de præſcript. verbor. & l. iuris gentium. Quo loco reprehenditur à Martiano, an Marcello Iulianus. Non eſt autem actio hæc in factum de dolo: nam hæc ob dolum datur, ſed reſpectu perſonarum à prætore temperatur. l. non debet. hoc ipſo titul. Vtiles autem actiones variè in iure dicuntur. Nam & vtile iudicium ad differentiam nullius dicitur, in l. ordinata. de libe. cauſa. & vtiles actiones, quas vtilitas legum exigit, dici videmus, in l. quia actionum. de præſcript. verbor. quomodo appellari poſſunt quas edictorum vtilitas exigit. Quin & actiones, quas hominum vtilitas exigit, vtiles dicuntur, vt actio de eo, quod certo loco. l. j. de eo, quod cert. loco. & in noſtra lege, actio in factum ſubſidiaria Illud notandum ſummoperè eſt, actionem hanc ſupremum iuris noſtri perſequendi remedium,

Fff 4 in

in factum à prætore non dari ei, cui reſtitutione in integrum conſuli poteſt.

Cap. XLI.

In titulo de actionibus, ſcribit Imperator, vno caſu eum, qui poſſidet, agere. Is caſus ab omnibus interpretibus quæſitus, necdum inuentus eſt. Vlpianus eum caſum ponere videtur in l. Papinianus. §. ſi filius. de inoff. teſtam. Si filius (inquit) exhæredatus in poſſeſſione ſit hæreditatis, ſcriptus quidem hæres petet hæreditatem, filius verò in modum contradictionis quærelam inducet, quemadmodum ageret, ſi non poſſideret. Verùm non propriè agere in caſu hoc filius videtur. Itaque caſum, quem quærimus, inueniemus in l. etſi fortè. §. ſciendum. ſi ſeru. vind. SCIENDVM tamen (ait Vlp.) in iis ſeruitutibus eundem eſſe „ poſſeſſorem, iuris & petitorem. Etſi fortè non ha- „ beam ædificatum altius in meo, aduerſarius meus poſſeſſor eſt. Nam cùm nihil ſit innouatum, ille poſſidet, & ædificantem me prohibere poteſt, & ciuili actione, & interdicto, quod vi, aut clam. Et hic meo iudicio vnus ille caſus eſt.

Cap. XLII.

In l. obſeruare. De officio proconſ. & leg. ita „ legitur, NEMO procos. ſtatores ſuos habere po- „ teſt, ſed vice eorum milites miniſterio in prouinciis funguntur. Ego legendum puto, nemo procoſſ. ſtatores ſeruos habere poteſt. Quamobrem autem

autem non poſſit, cauſa illa eſt, quia ſerui admitti non debent. Statoris autem, hoc eſt, apparitoris, & nuntij magiſtratus publicum eſt miniſterium. Alij hoc loco legunt ſtratores: ſed malè, vt & in l. in eadem. quibus ex cauſis maior. Qui dicantur ſtratores ſcribit Budæus.

Cap. XLIII.

Lex poſtrema tituli de reſtitutione in integrũ, ſic legitur. Inter minores xxv. annis, & eos, qui Reip. cauſa abſunt, hoc intereſt, quòd minores xxv. annis, etiam qui per tutores, curatorésve ſuos defenſi ſunt, nihilominus in integrũ contra Rem publicam reſtituuntur, cognita ſcilicet cauſa: eis verò qui Reipublicæ cauſa abſunt, cæteríſque, qui in eadem cauſa habentur, ſi per procuratores ſuos defenſi ſunt, hactenus in integrum reſtitutione ſubueniri ſolet, & appellate iis permittatur. Ego legendum puto, NIHILOMINVS in integrum contra rem iudicatam reſtituuntur. Cauſam mendo dedit contractio ſcripturæ. Scriptum namque fuerat, Rem iudi. ex quo propter literarum ſimilitudinem librarij Remp. fecerunt. Dubium enim nemini eſt, quin Iureconſultus in lege hac loquatur de reſtitutione aduerſùs res iudicatas, cuius vel inſcriptione illud deprehendi potuit.

Cap. XLIIII.

VLpianus in l. ij. ſol mat. QVOD ſi in patris poteſtate eſt, & dos ab eo profecta ſit, ipſius, & filiæ

ſenti, cuius res vſucapta erat, ſi fortè eius nanciſcatur poſſeſſionem, exceptio competit aduerſùs vindicantem rem à ſe vſucaptam: in qua exceptione dicit, Niſi abſente me rem meam vſucepiſti. Quod vt melius intelligatut, ſciendum eſt, reſciſſoriam actionem aduerſùs abſentes indefenſos dari præſentibus, quorum ideò vſucaptæ res ſunt, quòd non habuerint quem conuenirent. §.rurſus.Inſtit.de act. Abſentibus verò Reip. cauſa hæc actio non datur, quibus eſt quod imputari poſſit, cur rem ſuam vſucapi ſiuerint, qui per procuratores vſucapionem interpellare potuerint. Quibus tamen actio non datur, per quam rem vſucaptam poſſunt vindicare, nactis tamen rerum ſuarum poſſeſſionem, aduerſùs vindicantes rem vſucaptam, exceptio illa competit, Ni abſente me rem vſucepiſti. Aduerſùs igitur abſentes, actionem præſentes cùm habeant, prętoris reſtitutione opus non eſt. Abſentibus autem Reip. cauſa, quibus priore edicti parte auxilium prætor pollicetur, neceſſaria eſt in integrum reſtitutio, vt qui reſciſſoriam actionem non habeant.

Cap. XLVI.

A legato, non proconſul appellatur, ſed imperator.l. j.§. ab eo.quis, & à quo. Cùm enim vice proconſulis cognoſcat Legatus, ſi ab eo proconſul appelletur, ipſe à ſe proconſul appellari videatur. Neque obſtat l.ſequẽs.eodẽ titul.in qua ſcribit Iureconſultus, ſi Legatus mulctã dicat de eius

iniquitate

iniqutiate procouſulum cogniturum, & quod æquum videbitur ſtaturum. Quem locum non de mulctis, quæ delictis irrogantur, intelligi oportet. Soli namque proconſules & pręſides prouinciarum huiuſmodi mulctas dicere poſſunt, vtpote qui ſoli de criminibus cognoſcant. l. ſolent. de offic proconſ. Quare legati, qui huiuſmodi nō habent iuriſdictionem, talium mulctarum dicendarum ius non habent. Sanè mulctas dicere poſſunt Legati non obtemperantibus ſuæ iuriſdictioni, an iis, qui citati neque reſpondent, neque excuſantur: vt ſcribit Gellius lib. x. cap. vj. Cùm enim cui mandata iuriſdictio eſt, modicam coercendi habeat poteſtatem, ſine qua vana, & illuſoria omnis eſt iuriſdictio, l. vlti. de offic. eius, cui eſt mandata iuriſd. mulctis non obtempeperantes coercere Legatus poſſit. Et ab iis mulctis appellatio non eſt, cùm à ſententiis dumtaxat appelletur, & iis non interlocutoriis. l. vltim. Quorum app. non recip. l. apertiſſimi. C. de iud. niſi in caſibus. Ab iis igitur mulctis non appellatur, ſed ipſe præſes ſine vlla appellatione, de earum iniquitate cognoſcit, & eas, ſi ita videatur, minuit, aut prorſus tollit. In aliis autem mulctis, quæ criminibus irrogantur, appellare licet. l. in mulctis. C. de app. & l. ſi qua. ff. de verbor. ſignifi.

Cap. XLVII.

In ius vocari quid ſit, vulgò ignorari video.

Eſt

Eſt igitur in ius vocare, non adiournare, vt Galli loquuntur, ſed in ius ad magiſtratum manu ducere. Terentius, In ius ambula. Plautus, In ius rapiam te. Hinc fit, vt pontifex dum ſacra facit, iis, qui propter loci religionem inde ſe mouere non poteſt, is, qui in cauſa publica equo publico tranſuehitur, qui vxorem ducit, quæ nubit, iudex dum cognoſcit, qui apud prætorem cauſam agit, qui familiare funus ducit, qui iuſta mortuo facit, qui funus ſequitur, in ius vocari non poſſit. Quod niſi duceretur manu in ius vocatus, non proponeret
» prætor titulum NE QVIS EVM, QVI in ius
» vocatus eſt, vi eximat: & titulum, in ius vocati vt
» eant. Iureconſultus in l. ſed eximendi. Ne quis
» eum, qui in ius. SED eximendi verbum gene-
» rale eſt, vt Pomponius ait. Eripere enim, eſt de manibus auferre per raptum: eximere, quoquo modo auferre: vt puta, ſi quis non rapuerit quem, ſed moram fecerit quò minus in ius veniret, vt actionis dies exiret, vel res tempore amitteretur, videtur exemiſſe, quamuis corpus non exemerit. Sed & ſi eo loci detinuerit, & non abduxerit, iis verbis tenetur. Quo ex loco manifeſtè liquet in ius vocare, eſſe, trahare ad magiſtratum. Caius in l. ſi verò. qui ſatiſ. cog. Qui pro rei qualitate euidentiſſimè locupletem, vel ſi dubitetur, approbatum fideiuſſorem iudicio ſiſtendi cauſa non acceperit, iniuriarum actio aduerſùs eum eſſe poteſt: quia ſanè non ſine qualibet iniuria eſt, duci in

ius

ANTONII GOVEANI IVRECONSVLTI,

LECTIONVM VARIARVM IVRIS CIVILIS, LIBER II.

AD GVLIELMVM DE LA CHESNAYE, CONSILIARIVM IN CONSILIO Pariſienſi.

ANTONIVS GOVEANVS GVILIELMO DE LA CHESNAYE, CONSIliario Regio in Pariſienſi conſilio.

S. P. D.

DEum Opt. Max quæſo, vt iſtum honorem ex tua, tuórumque dignitate geras. Cuius puſillum hunc, & ſerum, & indiſertum gratulatorem ad te mitto. Sed ea re ſpero non iniucundum, quòd noſtrorum tibi ſpatiorum, ac ſermonum memoriam renouabit. Vale.

LIBER SECVNDVS LECTIONVM VARIARVM IVRIS CIVILIS,

Cap. I.

QVÆRI vulgò ſolet, quamobrem portio ea, quæ filium à querela inofficioſi teſtamenti ſummouet, legitima appelletur, cùm, quæ ab inteſtato cõtingit portio, dignior eo nomine videatur. Legitimas namque hæreditates dici conſtat, quæ ab inteſtato deferuntur. Ego puto eò dici legitimam eam portionem, quæ querelam excludit, quia ſit Falcidia, hoc eſt, quarta portionis ab inteſtato contingentis. Qua filium inſtitutum contentum eſſe oporteret, dodrante legatis abſumpto: vt ecce, filio debetur ab inteſtato triens: Ex ea parte inſtitutus, ſi Falcidiæ locus ſit, vnciam vnam retinet beneficio legis Falcidiæ, eáque contentus eſſe cogitur, neque habet quod queri poſſit. Filius itaque exhæredatus, cui ſuorum bonorum pater vnciam reliquit, quamobrem iudicium patris inquietabit? Ex eo

autem legitimam appellari coniici poteſt ex l. quæ nuper. C. de inoffic. in qua portio iſta & legitima, & Falcidia appellatur. Item ex eo, quod aucto portionis huius modo, auctus quoq; Falcidiæ modus ſit. Hodie namque vt legitima, triens, vel ſemis eſt, pro numero filiorum, ita & Falcidiam trientem vel ſemiſſem eſſe teſtatur diuus Hieronimus, & Imp. in Nouel. de hæred. & Falcid. in princip. ſecundæ part. Scribit enim *τὸ τρίτον, ἢ τὸ ἥμισυ* Falcidiam eſſe. Neque eſt, quòd quiſquam dicat, Græcos veteres codices habere *τὸ τέταρτον:* neceſſe enim eſt, vtramque quartam ad eundem modum auctam eſſe. Nam ſi quadrante ſuæ portionis filius inſtitutus contentus eſſe cogitur, cur non & quadrans filium exhæredatum à querela ſummouebit?

Cap. II.

In l. cogi. §. ſed & ſi quis. ad Trebell. ſupereſt particula DVNTAXAT, quam Florentinorum Pandectæ non habent: ſed idem Codex habet DIMIDIAM: quæ dictio imperiti interpretis eſt. Vera lectio eſt, Sed & ſi quis non hæreditatis ſuæ partem rogauit hæredem ſuum reſtituere, ſed hæreditatem Seiæ, quæ ad eum peruenerat. Malè vulgati Codices habent, Sed & hæreditatem. Paulò inferius ſic vulgò legitur, Et quamuis placeat, cùm quis hæreditatem, bonáque, quæ ſibi ab aliquo obuenerunt, vel quæ in aliqua regione habet, reſtituere rogat, Ex Trebelliano non tranſire actiones. Malè Pandectæ Florentinorum, ROGATVR. De quo ſcripſimus ad eum locum.

Cap.

Cap. III.

Lex,nec emere. C.de iure delib.elegantiorem habet ſententiam, quàm interpretes noſtri exiſtimant. Cùm enim tria hæredum genera ſint,& duorum generum hæredes neceſſariò hæreditati obligentur,ſoli exrranei ſponte adeant, quid eſt quod Imp. ait, damnoſam hæreditatē neminem adire compelli? Nam quod Accurſ. ait, regulam hanc locum non habere in neceſſariis,valde ridiculum eſt: eſſet enim exceptio latior ipſa regula: Vnius ſiquidem generis hæredes adire non compelluntur, duorum generum, vti iam diximus, velint nolint hæredes fiunt. Quare definiendum generaliter eſt, neminem adire compelli damnoſam hæreditatem. Quamuis enim ſerui noſtri à nobis inſtituti velint nolint hæredes ſint, item filij,quos in poteſtate habemus, adire tamē non compellūtur. Aditio namque modus quidam eſt acquirendæ hæreditatis, in quo verba hæc proferebantur, HANC HÆREDITATEM ADEO, CERNOQVE. De quo ſcripſimus libro ſuperiore,ex Vlpiano. Neque exiſtimandum eſt,ſuos adire hæreditatem non poſſe: non eſſe ſuis neceſſariam aditionem ſcribit Iureconſultus l.in ſuis.de ſuis & legit.hæred.Quamuis ergo ſerui & filij noſtri hæreditati inuiti obligentur, vt Iulianus loquitur in l. lex Cornelia. de teſtam. adire tamen non coguntur.

Cap. IIII.

Vlpia.in l.profectitia,de iure dot. Si pater pro

filia emancipata dotem dederit, profectitiam ni- "
hilominus dotem eſſe, nemini dubium eſt: quia "
non Ius poteſtatis, ſed parentis nomen dotem "
profectitiam facit. Hæc Vlpianus. Mortua igitur in matrimonio filia, ad patrem manumiſſorem dos redibit, l. iure ſuccurſum, de iure dot. l. ſi ab hoſtibus. ſoluto matrim. l. filiæ meæ. eod. titul. l. ſi filia. de diuort. Quare in l. dos à patre. C. ſoluto matrimonio, verbum *Filiafamilias*, delendum eſſe cenſeo, quaſi interpretis non ita acuti. Nam §. accedit. C. de rei vxor. actio. nihil eum adiuuat? Filia enim emancipata diuortio ſoluto matrimonio, ſola de dote agit, & quidem ex ſtipulatu, vt in eo §. conſtituit Imp. Pater autem manumiſſor, vt neque anteà de dote agebat, diuortio filiæ matrimonio ſoluto, ita ex Iuſtiniani conſtitutione actionem non habet ex ſtipulatu, quaſi extraneüs. Extraneus enim eſt, qui in poteſtate filiam non habet, vt eodem §. definit Imp. & l. cùm quidam. §. ſimili. C. de iure dot.

Cap. V.

Iuſtinianus in l. vnica de rei vxor. action. MA- "
NET (ſic enim lego, non MANEAT, vt vul- "
gò legitur) EX STIPVLATV ACTIONIS "
IVS AD SVCCESSORES, ET SINE MO- "
RA TRANSMISSIONIS INCORRVPTVM. Quem locum Accurſ. de mora, & dilatione legitima reddendæ dotis intelligit, De qua in §. actio, ead. l. Sed mihi aliter videtur, Nam dotem, quæ in rebus immobilibus poſita eſt, annua die reddi vult Imp. Quare loci huius intellectus

ex

ex Vlpiano petendus eſt, qui in Inſtitutionibus tit.de iure dot.ſcribit, Ita ius actionis de dote mulierem ad hæredes olim tranſmiſiſſe, ſi vir in reddenda moram fecerat.

Cap. VI.

Non eſt, qui nō dubitauerit de bonorum poſſeſſione, quæ litis de inofficioſo inſtituēdæ cauſa agnoſcebatur. Accurſius, in cuius ſententiam pleríque omnes eunt, ſignum quoddā fuiſſe exiſtimat. Mihi autem videtur, bonorum ea poſſeſſio neceſſaria emancipatis liberis fuiſſe, qui à parentibus exhæredes ſcripti erant. Nam iis, qui in familia relinquebantur, neceſſariam non fuiſſe ſcribit Iureconſ. in l. quemadmodum. de inofficioſo teſtamento. ea autem bonorum poſſeſſio erat, *Vnde liberi*, qua parte Prætor emancipatos vnà cum ſuis vocat. Qua poſſeſſione non agnita, emancipato victoria non profuiſſet, neque per querelam emancipatus hæreditatem euiciſſet, cùm ab inteſtato emancipati ad hæreditatem non vocarentur. Itáque fruſtrà emancipatus inteſtatum patrem feciſſet. De querela autem inofficioſi teſtamenti ſcripſimus libro ſuperiore. Quo loco docuimus, eodem iudicio reſcindi teſtamentum, & euinci hæreditatem ab ſcripto hærede. Fratribus bonorum poſſeſſio neceſſaria non erat, qui reſciſſo teſtamento lege ad hæreditatem vocabantur.

Cap. VII.

In l. vlt. C. de poſthum. hær. inſtit. verba hæc

ſilia emancipata dotem dederit, profectitiam nihilominus dotem eſſe, nemini dubium eſt: quia non Ius poteſtatis, ſed parentis nomen dotem profectitiam facit. Hæc Vlpianus. Mortua igitur in matrimonio filia, ad patrem manumiſſorem dos redibit, l. iure ſuccurſum, de iure dot. l. ſi ab hoſtibus. ſoluto matrim. l. filiæ meæ. eod. titul. l. ſi filia, de diuort. Quare in l. dos à patre. C. ſoluto matrimonio, verbum *Filiafamilias*, delendum eſſe cenſeo, quaſi interpretis non ita acuti. Nam §. accedit. C. de rei vxor. actio. nihil eum adiuuat? Filia enim emancipata diuortio ſoluto matrimonio, ſola de dote agit, & quidem ex ſtipulatu, vt in eo §. conſtituit Imp. Pater autem manumiſſor, vt neque anteà de dote agebat, diuortio filiæ matrimonio ſoluto, ita ex Iuſtiniani conſtitutione actionem non habet ex ſtipulatu, quaſi extraneus. Extraneus enim eſt, qui in poteſtate filiam non habet, vt eodem §. definit Imp. & l. cùm quidam. §. ſimili. C. de iure dot.

Cap. V.

Iuſtinianus in l. vnica de rei vxor. action. MANET (ſic enim lego, non MANEAT, vt vulgò legitur) EX STIPVLATV ACTIONIS IVS AD SVCCESSORES, ET SINE MORA TRANSMISSIONIS INCORRVPTVM. Quem locum Accurſ. de mora, & dilatione legitima reddendæ dotis intelligit, De qua in §. actio, ead. l. Sed mihi aliter videtur. Nam dotem, quæ in rebus immobilibus poſita eſt, annua die reddi vult Imp. Quare loci huius intellectus

ex

ex Vlpiano petendus eſt, qui in Inſtitutionibus tit. de iure dot. ſcribit, Ita ius actionis de dote mulierem ad hæredes olim tranſmiſiſſe, ſi vir in reddenda moram fecerat.

Cap. VI.

Non eſt, qui nō dubitauerit de bonorum poſſeſſione, quæ litis de inofficioſo inſtituēdæ cauſa agnoſcebatur. Accurſius, in cuius ſententiam pleríque omnes eunt, ſignum quoddā fuiſſe exiſtimat. Mihi autem videtur, bonorum ea poſſeſſio neceſſaria emancipatis liberis fuiſſe, qui à parentibus exhæredes ſcripti erant. Nam iis, qui in familia relinquebantur, neceſſariam non fuiſſe ſcribit Iureconſ. in l. quemadmodum. de inofficioſo teſtamento. ea autem bonorum poſſeſſio erat, *Vnde liberi*, qua parte Prætor emancipatos vnà cum ſuis vocat. Qua poſſeſſione non agnita, emancipato victoria non profuiſſet, neque per querelam emancipatus hæreditatem euiciſſet, cùm ab inteſtato emancipati ad hæreditatem non vocarentur. Itáque fruſtrà emancipatus inteſtatum patrem feciſſet. De querela autem inofficioſi teſtamenti ſcripſimus libro ſuperiore. Quo loco docuimus, eodem iudicio reſcindi teſtamentum, & euinci hæreditatem ab ſcripto hærede. Fratribus bonorum poſſeſſio neceſſaria non erat, qui reſciſſo teſtamento lege ad hæreditatem vocabantur.

Cap. VII.

In l. vlt. C. de poſthum. hær. inſtit. verba hæc

vulgò deſiderantur, VIVO PATRE NATI. Ita igitur legendum eſt, AN VIDEANTVR NON CONTINERI TESTAMENTO, ET HOC RVPTVM FACERE VIVO PATRE NATI? Quæ verba deſiderari ſententia facilè indicat. Deciditur namque in ea lege, teſtatorem, qui naſcituros poſt mortem ſuam intra decem menſes, inſtituit, eos videri inſtituere, & qui eo viuo, naſcentur. Qui enim tempus poſt mortem præfiniuit, intra quod qui naſcerentur, hæredes eſſent, vtroſque videri inſtituere, & qui viuo ſe, & qui mortuo naſcentur: modò intra decimum menſem naſcantur. In l. autem commodiſſimè. ff. eod. nullum præfinitur à teſtatore tempus. vnde fit, vt caſus mortis, ad vitæ caſum non porrigatur, neque contrà, vt nec in l. ſi pater. de vulg. & pupil. ſubſtit.

Cap. VIII.

Caius in l. an vſusfructus. de vſufru. ſcribit, dubitatum dandáne municipibus actio eſſet vſusfructus nomine. Periculum enim videbatur, ne perpetuus fieret, cùm neque morte, neque capitis diminutione eſſet interiturus. De morte ciuitatum loquitur Iureconſultus in l. ſi vſusfructus. quib. mod. vſusfr. amitt. Quibus enim ciuitatibus aratrum inducebatur, vt Carthagini inductum eſt, ciuitates eſſe deſinebant, eáque mors quædam videtur ciuitatum. De capitis diminutione municipiorum nihil in iure legi. Cicero in Oratio. pro Cecin. municipium tum capite minui ſignificat, cùm ei Ciuitas adimitur.

Verba

Verba Ciceronis hæc ſunt, At enim Sylla legem tulit, vt nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reipub. querar: hoc tibi reſpondeo, adſcripſiſſe eundem Syllam in eandem legẽ, Si quid ius non eſſet rogari, eius ea lege nihil rogatum. Et poſt pauca, Primùm illud cõcedis, non quicquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. Deinde nihil rationis affers, quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poteſt, Ciuitas poſſit: nam & eodem modo de re vtraque traditum nobis eſt. Rurſus poſt pauca, Atque ego hanc adoleſcentulus cauſam cùm agerem cõtra hominem diſertiſſimum noſtæ ciuitatis, Cottam, probaui cùm Aretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem inieciſſet, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Aretinis adempta Ciuitas eſſet: & ego vehementiùs contendiſſem, Ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerũt, poſteà re quæſita & deliberata, ſacramẽtum noſtrum iuſtum iudicauerunt. Hæc Cicero. Vnde illud etiam collegimus, mortem faciliùs, quàm capitis diminutionem, contingere, cùm municipiis Romana ciuitas adimi non poſſit.

Cap. IX.

In l. ſi cui lana. de leg. iij. & in l. veſtimentum. de auro & arg. leg. telam pro ipſo inſtrumento textorio accipi puto. Itaque lanæ appellationem eatenus extendi ſcribit Iureconſ. quatenus ad telam peruenit. Lino autem legato, id etiam conti-

tieri,quod in tela eſt,ſi detextum non eſt.Et contextum appellari, quod in tela eſt nondum pertextum.Itaque Terentij illud accipi puto, Lana, ac tela victum quæritans.

Cap. X.

Serui publici meminit Imp. lib.j. Inſtit. Titu. de adopt.meminit Iureconſ.in l. ſi pupillus.Rem pup.ſaluam fore.& in l.non aliter.de adopt. Non aliter enim (ait Iureconſ.) voluntati eius, qui arrogare pupillum volet (ſi cauſam eius ob alia probabit) ſubſcribendum erit, quàm ſi cauerit ſeruo publico ſe reſtituturum ea, quæ, &c. Ad quem locum Accurſius ita ſcribit, hoc eſt, Tabellioni.Idem tamen ſubiicit, ſeruum Tabellionem eſſe nō poſſe.l.generali C.de tabellion. Tum verò nemo neſcit quo tempore inſtituti Tabelliones ſint. Quare ſeruos publicos dici exiſtimo, ſeruos in publicum emptos, hoc eſt, vt in publicis miniſteriis haberentur. De quibus in l. j. §. ſi ſeruum.de quæſtion. Liuius Dec. v. lib.iij. Cenſores ex templo in atrium Libertatis aſcēderunt, & ibi ſignatis tabellis publicis,clauſóque tabulario, & dimiſſis ſeruis publicis, negarunt ſe prius quicquam negotij publici geſturos, quàm iudicium populi de ſe factum eſſet. Rempublicam ſeruos habere intelligimus ex l. ſed ſi: de in ius voc. Qui manumittitur à corpore aliquo,vel collegio,vel ciuitate, ſingulos in ius vocabit: nam non eſt illorum libertus, ſed Reipub. honorem habere debet. Et ſi aduerſus vniuerſitatem, vel Rempub. experiri velit, veniam edicti petere debet. Ii itáque ſerui cùm publi-

tì ſint, cuiuis de populo ſtipulando acquirere poſſunt. in l. autem. Non aliter, eò non ſtipulatur ſeruus arrogati, quia & ipſe arrogatus, & eius omnes res in ius tranſeat arrogatoris. Hos ſeruos publicos Pop. Rom. dimidia parte teſtamenti faciendi ius habuiſſe ſcribit Vlpianus in Tit. de teſtam.

Cap. XI.

Martianus in l. & ſeruorum de ſtatu homi. ita ſcribit, Ex hoc quæſitum eſt, ſi ancilla prægnans manumiſſa ſit, deinde aut ancilla poſteà facta, aut expulſa ciuitate pepererit, liberum an ſeruũ pariat. Ad quem locum ita Accurſ. Expulſa per deportationem, ſed tunc & ipſa libera eſt, vnde dic in metallum. Hæc ille. De quo loco cùm me Marcus Antonius homo doctiſſimus & humaniſſimus conſuluiſſet, oſtendi ei Ciceronis locũ in Orat. pro Cecin. qui ſic habet, Deinde nihil rationis affers, quamobrẽ ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de vtraq; re nobis traditum eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas nõ poteſt. Quî enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum nonſt eſt? Liuius lib. j. Dec. v. Hoc cùm ita ſeruatum eſſet, negabat Claudiꝰ ſuffragij lationẽ iniuſſu populi Cenſorẽ cuiquã homini, nedum ordini vniuerſo adimere poſſe. Neq; enim ſi Tribu mouere poſſet (quod ſit nihil aliud, quàm mutare iubere Tribũ) ideò omnibus v. & xxx. Tribubus emouere poſſe, id eſt,

ciuitatẽ libertatémq; eripere. De naturali igitur libertate illud Imperatoris intelligendũ eſt in Tit.de cap.dimi.lib.j. Inſt. libertatem amiſſa ciuitate poſſe retineri.

Cap. XII.

Paulus in l.tutelas.de capit.dimi.Tutelas etiã nõ amittit capitis diminutio,exceptis iis,quę in iure alieno perſonis poſitis non deferũtur. Quẽ locum ſic intelligo: In lege proxima ſuperiore, munera publica capitis diminutione amitti negat Vlpianus: quare neq; tutela amittetur, quæ in muneribus publicis numeratur, excepta (ait Paulus) tutela,quæ iis perſonis nõ defertur,quæ in alienoiure poſitæ ſunt,hoc eſt, tutelis legitimis ex lege xij. tabularum: quæ cùm proximis agnatis deferantur, iis, qui in aliena poteſtate ſunt,deferri non poſſunt.Itaq́;ſi paterfamiliâs ſe arrogandum det, amittit legitimam tutelam. Arrogatione namque & proximus agnatus,& agnatus eſſe deſinit. Emacipatione amitti tutela non poteſt, cùm nõ niſi patrifamiliâs deferatur. Tutores igitur, qui ex nouis legibus Attilia,Titia,Iulia dantur, vel ex S. C. in locum furioſi. l. compluria: vel à conſulibus ex inquiſitione, de quibus in §.ſed ex iis.Inſtit.de Attiliano tut.etiã arrogati tutores manent,vt & ij,qui ex teſtamẽto dantur.Ex lege autem XII. Tabu.tutelæ eadẽ ratione capitis diminutione amittuntur, qua & hæreditates,quæ iiſdẽ legibus deferuntur agnatis.Ex nouisautem legibus hæreditates non impediun

pediuntur.l.j.§.capitis.ad Tertul. Nouæ autem leges,quæ dicantur, intelligimus ex d.§.capitis. & l.iij.de petit.hęr.ex l.vlt.de reg.Cato.ex l.ſingulari.de cond.ex lege. iuncta l. ſi poſtulauerit. & l.ſeq. de adult. In legibus autem nouis etiam S.C.numerantur.d.§.capitis. Et quibus ex S.C. hæreditas defertur, eiſdem bonorum poſſeſſionem VNDE LEGITIMI Prætor pollicetur.l. ij.& iij.vnde legit.

Cap. XIII.

In l.Et ſi ſine.§.ſed quod Papinianus. de minor.quęri ſolet,reſtituto minore.qui adierat,ad quem bona redeant,ad ſubſtitutúmne,an ad venientes ab inteſtato. Et ad ſubſtitutum conſtat non redire, cùm adita hæreditate vulgares expirent ſubſtitutiones.l.poſt aditam. C. de impub. Quæ ſpecies eſt illius legis, de qua reſpondiſſe puto Imperatorē. Interpretes vulgò putant, ad legitimos ſucceſſores bona peruenire:quod mihi falſum videtur. Primò,quia teſtamenti cauſa potior eſt ſucceſſione ab inteſtato:at ſubſtitutos non admitti conſtat:Quare multò minus veniētes ab inteſtato.Secundò,bona iſta per aditionē hęredis,teſtatoris eſſe deſierunt:legitimi autem hæredes ad bona teſtatoris,non hæredis,admittuntur. Quare dicendum eſt cum Papiniano in l.vlt.de ſucceſſ.edicto.ad bona iſta quaſi vacātia fiſcum inuitari. Idē dicendum eſt de ſuo pubere,qui ętatis beneficio poſt immiſtionem abſtētus eſt. De impubere autem ſecus, cui in caſum vnum

vnum facta ſubſtitutio, in vtrũq; videtur facta. Itaq; eo abſtinente ætatis beneficio, ſubſtitutis & cohæredibus locus eſt. l. ex contractu. de re iudic. Illud prætereà notandum eſt, in noſtro §. alteram ſententiæ Papiniani partem repræhẽdi: quaſi non per omnia veram, alteram verò explicari, & exponi à Pomponio. Ne & calumniæ Pomponium, & imperitiæ craſſæ & ſupinæ Papinianum Iuriſconſultorũ facilè principem arguamus. Itaq; ſecundam §. partem affirmatiuè ſic lego, ET QVOD AIT, LIBERVM MANERE, TALE EST, QVASI ETIAM HÆRES MANEAT: CVM PVPILLVS, &c. Quòd cũ Accurſius ſenſiſſet, ſupplenda verba hæc putauit, QVOD FALSVM EST. Quod mihi non placet. Scripſerat fortaſſe Pomponius, ETIAMNVM.

Cap. XIIII.

Quæri ſolet, quidnam Accurſio ſignificet in l. ſi quis vina. §. ſi auerſione. de peric. & com. rei vend. in l. vlt. Ad legem Rhod. in l. opus. Locati: in l. j. §. exercitorem. de exercit. act. in l. qui officij. de cõtrah. empt. Ego puto, quod negligẽter, neq; ſatis conſideratè quis facit, dici auerſione facere: quaſi oculos auertẽtem ab eo, quod agit. Vnde & auerſaria dicuntur tabulæ mẽſtruæ ſine ordine confectæ, quæ ſtatim debebantur (ita enim ſemper legendum exiſtimaui apud Ciceronem pro Roſcio Comœ. non aduerſaria) " Nimirum citò (ait) me indignari de tabulis, nõ " habe

habere ſe nomen hoc in codicem accepti & expenſi relatum confitetur, ſed in auerſariis patere contendit. Vſque eóne te diligis, & magnificè circunſpicis, vt pecuniam non ex tuis tabulis, ſed auerſariis petas? ſuum codicem teſtis loco recitare arrogantiæ eſt, ſuarũ præſcriptionum & liturarum auerſaria psoferre non amentia eſt? Quod ſi eandem vim, diligẽtiam, auctoritatẽq; habent auerſaria, quam tabulæ, quid attinet codicem inſtituere, conſcribere, ordinem conſeruare, memoriæ tradere literarum vetuſtatem? Quid eſt quod negligenter ſcribamus auerſaria? Quid eſt quod diligenter ſcribamus tabulas? Qua de cauſa? Quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſanctè: hæc parui temporis memoriã, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectuntur: hæc ſunt diſiecta, illæ in ordine confectæ, &c.

Cap. XV.

Pomponius in l. fructus. de vſur. ſcribit, vxorem & maritum ex rebus donatis eos demũ fructus facere ſuos, quos ex ſuis operibus acquiſiuerunt, quemadmodum & reliquos bonæ fidei poſſeſſores. Paulus autem in l. bonæ fidei. de acquir. rer. dom. bonæ fidei poſſeſſorem non ſolũ induſtriales, verùm & naturales fructus ſuos facere ſcribit. Ego puto fructus, qui ſponte proueniunt ipſa perceptione, non ita fieri bonæ fidei poſſeſſoris, vt extantes vindicari non poſſint, ſed ita vt conſumpti non condicantur. Idem Paulus in

in l.ſequitur.§.lana. de vſuca. Lana ouium furtiuarum, ſi quidem apud furem detonſa eſt, vſucapi non poteſt: ſi verò apud bonæ fidei emptorẽ, contrà: quoniam in fructu eſt, nec vſucapi debet, ſed ſtatim emptoris fit. Idem in agnis dicendũ eſt, ſi conſumpti ſint. Quod verum eſt. African⁹ in l.quæſitum.de acquir.rer.dom. Circa ſeruorũ igitur operam ac miniſterium, eandem rationẽ ſequendam: vt ſiue proprij, ſiue alieni, vel legati, vel manumiſſi teſtamento fuerint, nihil per eos hęredibus, qui modò eorum, id non ignorarent, acquiratur. Etenim ſimul hoc ferè cedere: vt quo caſu fructus prædiorum conſumptos ſuos faciat bonæ fidei poſſeſſor, eodem per ſeruum ex opera, & re ipſius ei acquiratur.

Cap. XVI.

Vlpianus in l.ex facto.j. de hær.inſt. Ex facto etiam agitatum Pomponius & Arrianus referunt: ſi quis vacua parte relicta, ita inſtituerit, Si mihi Seius hæres non erit, (quem non inſtituerat) Sẽpronius hæres eſto: an hic occupare poſſit vacantẽ portionẽ? Et Pegaſus quidem exiſtimat ad eam partem admitti: Ariſto cõtrà putat: quia huic pars eſſet data, quæ nulla eſſet. Quam ſententiam & Iauolenus probat, & Põponius, & Arrianus, & hoc iure vtimur. Locus hic mirabiliter Accurſium exercuit. In Pandectis Florẽtinis ita legitur, An hic occupare poſſit, &c. quod de Sempronio intelligendum eſt, non de Seio. Hac ſententia, vt Sempronius ſubſtitutus ei, qui inſtitutus non erat, ad nullam partem admittatur.

tur. Nam Sẽpronio videtur data pars Seij, Seius autem portionem nullã habebat. Ita (vt aliud ex alio occurrit) in l. Titia. §. qui inuita. de legat. ij. verbum PORTIONE, conatur ridiculè Accurſius interpretari, cùm in Pandectis Florentinis perfacili ſententia legatur PETITIONE. Vnde apparet mendoſis Codicibus vſum eſſe Accurſium.

Cap. XVII.

Pomponius ſub Tit. de ſeruitut. in l. ſi tam. » Si tam anguſti loci (demonſtratione facta) via » conceſſa fuerit, vt neque vehiculum, neque iu» mentum eà ire poſſit: iter magis, quàm via, aut » actus acquiſitus videbitur. Sed ſi iumentum per » eam duci poterit, non etiam vehiculum, actus » videbitur acquiſitus. Ex hoc loco inferunt nonnulli, quà vehiculum agi poſſit, actum non eſſe, contra l. j. de ſeruit. ruſtic. præd. l. qui ſella. l. inter. eod. titu. Mihi aliud iudicium eſt. Nec enim negat Iureconſultus, quà vehiculum agi poſſit, actum eſſe: Sed ad hoc vt actus acquiſitus videatur, ſufficere locum demonſtratum, per quem agi iumentum poſſit: quamuis vehiculum duci non poſſit. Actum enim eſſe acquiſitum ex eo intelligi poteſt, quia neque iter, neque via ſit acquiſita.

Cap. XVIII.

Scæuola in l. pater filium. in §. pater filios. de legat. iij. Pater filios hæredes ſcripſerat, & adierat:

rat: Prædia, quæ ad eos ex bonis meis peruentura ſunt, nulla ex cauſa abalienent, ſed conſeruēt ſucceſſioni ſuæ: déque ea re inuicem ſibi caueāt. Ex his verbis quæſitum eſt, an prædia per fideicommiſſum relicta videantur. Reſpōdi, nihil de fideicommiſſo proponi. Quem locū, ita Accurſius interpretatur, vt verba non inducant fideicommiſſum, mens autem inducat, quæ verbis potior eſt. At cùm in fideicommiſſis voluntatis dumtaxat quæſtio ſit, eàq; nutu relinqui poſſint, malè Scæuola reſpondiſſet, de fidecōmiſſo nihil proponi. Ego puto de fideicommiſſo nihil hoc caſu proponi: quia fidem hæredum non videtur teſtator ſecutus, quos inuicem ſibi cauere iubet de prædiis ſucceſſioni conſeruandis. At fideicommiſſa ſoli fidei innituntur, vnde etiā nomen habent. Atque ita non contradicit l. fideicommiſſa. §. hæc verba. eo. ti. l. hoc modo. & l. eo modo. de leg. j. l. vnum ex familia. §. vlt. de leg. ij.

Cap. XIX.

Papin. in l. vnum ex familia. de leg. ij. Sed & « ſi fundum hæres vni ex familia reliquerit, eiúſq; « fidei commiſerit, vt extero eum reſtituat: quæ- « ſitum eſt, an hoc fideicommiſſum ab extraneo « peti poſſit? Dixi, ita demum peti poſſe, ſi præ- « tereà tantùm eidem relictum eſſet, quod fundi « pretium efficeret. Et ſi quidē ille prior teſtator « ita fideicommiſſum reliquiſſet, Rogo, fundum « cui voles, aut quibus voles ex familia, relin- « quas, rem in expedito fore. Quod ſi talia verba « fuiſ

fuiſſent: Peto, ne fundus de familia exeat: hæredem propter ſequens fideicommiſſum, quod in exterum collatum eſt, oneratum intelligi: petituris deinceps cæteris ex primo teſtamento fideicommiſſum: poſt mortem videlicet eius, qui primò electus eſt. Et ideo ſi electo vno fideicommiſſum in exterum non conferatur, non aliâs ei, qui electus eſt, fideicommiſſum præſtandum erit, quam interpoſitis cautionibus, fundum, cùm morietur, ſi non in familia cum effectu relinqueretur, reſtitui. Locus hic ſanè obſcurus eſt: eiuſque ſententia altiùs repetenda paulò eſt. Purum. prçſenſque fideicommiſſum eſt, quod ita relinquitur, Vni ex familia reſtitui volo, vel ita, Cui voles ex familia: vel ita, Cùm voles, aut, Quibus voles: vel ita, Familiæ reſtitui volo. Primi duobus modis electio eſt hæredis: ſed ita, vt mutare non poſſit voluntatem, cùm electus ſtatim petere poſſit. argu. l. huiuſmodi. §. Stichum. de leg. j. & l. apud Aufidium. de opt. leg. Quibus in locis deciditur, hæredem dare iuſſum Stichum, aut Pamphilum, vtrum ipſe volet, poſtea quàm elegit, electionem conſumpſiſſe. Puto, quia electus peti ſtatim poteſt. Ita autem electio eſt hæredis, vt eligere plures non poſſit: & ſi in eligendo moram faciat, omnes de familia petere poſſunt, quod vni relictum eſt. l. vnum. §. rogò. Quod ſi tertio modo relinquatur fideicommiſſum ita, Cui voles, vel, Quibus voles: electio eſt hæredis, pluréſque eligere poteſt, etiam ex vlteriore gradu. l. vnum. §. fi. de Falcidia. Quod ſi in eligendo ceſſet, hæres, omnes de familia ad peti-

 tionem

tionem fideicommiſſi admittuntur.l.cùm quidã. ſupra eod. Quarto modo ſi relinquatur, non habet hæres electionem, ſed gradatim admittuntur, qui de familia teſtatoris erant, quo tempore is mortuus eſt l. cùm ita. §.in fideicommiſſo. ſuprà, eo. Poſt mortem autem reſtituere rogari hæres iis modis poteſt: Vni cùm morieris, Cui voles, aut quibus voles, Veto alienari, & de familia exire, Familiæ reſtitui volo. Quæ omnia fideicommiſſa & tempus, & conditionem habent.l.hæres meus.de condit. & demonſtratio. Vnde fit, vt vſque ad mortem mutari poſſit electio, cùm fideicommiſſi dies niſi poſt mortem hæredis non cedat.d.l.vnum.in princ.quoquo ex primis quatuor modis rogetur hæres poſt mortem reſtituere. Nam & ita rogari intelligitur, Veto alienari: & electio in eius arbitrium confertur, non ſecus ac ſi ita rogatus eſſet, Cui voles, aut quibus voles de familia reſtituito. Etſi eligere ceſſet, omnes de familia gradatim ad petitionem fideicommiſſi admittuntur.l.peto.§.à patre. infrà eod.l.cùm pater. ad leg. Falcid.l.filiusfamiliâs. §. cùm pater.de lega. j. Sanè electus ab hęrede, qui elegit, grauari non poteſt vt fundum extero reſtituat, puto neque omnino grauari poſſe ab eo, à quo nihil accepit. Quod ſi tantundem ei reliquerit, quod fundi pretium efficiat, valebit fideicommiſſum, agnoſcente eo, qui electus eſt, voluntatem eligentis. Quid ergo ſi minus ei reliquerit hæres? Et idem dicendum puto: tanti enim videtur electus fundum æſtimaſſe.l.Imperator.§.ſi centum.infrà eod. Neque hoc caſu oneratus hæredis hæres intelligitur,

telligitur, ſi fideicommiſſum hoc modo relictum ſit, Cui voles, aut quibus voles de familia reſtituito. Nam electo ſemel vno de familia, ſatisfactum voluntati teſtatoris, quamuis electus rogatus ſit extraneo reſtituere. Accepto, vti iam diximus, fundi pretio, neque ij, qui de familia ſunt, admitti amplius poſſunt ad hoc fideicommiſſum, quaſi deſtituti conditione. Verum namque eſt, vnum de familia electum. Sed ſi ita relictum in fideicommiſſum, Veto de familia alienari: fundo quandoque alienato, qui de familia ſunt petent: propter quam cauſam ei, qui primus eligitur, non aliter fideicommiſſum præſtabitur, quàm ſi is caueat, ſe fundum in familia cum effectu relicturum. Quam cautionem hæres hæredis exigere non poteſt ab eo, quem hæres electum rogauit de fundo extero reſtituendo. Factum enim teſtatoris non poteſt impugnare, aut impedire hæres. Itaque fideicommiſſum præſtabit hęres hęredis non exacta cautione: & alienato quandoque fundo, cæteri qui de familia ſunt, fideicommiſſum petent ab hęredis hęrede: petent autem poſt mortem electi. Itaque hoc caſu hęres hęredis oneratus intelligitur. Et hęc ſententia eſt §. huius. Familię porrò appellatione qui olim ſignificarentur, ſcribit Iureconſ. in l. pronuntiatio. de verb. ſigni. d. l. cùm ità. de leg. ij. Qui hodie ſignificentur, ſcribit Imp. in l. vlt. C. de lega. Inter gentem autem & familiam intereſſe puto. Nam gentiles à Marco Tullio definiuntur, qui eodem nomine ſunt, quorum maiorum nemo ſeruitutem ſeruiuit. De familia autem noſtra ſunt, qui eodem no-

mine ſunt. Et Liuius gentem nobilitati tantùm tribuit.

Cap. XX.

Paulus de leg. ij. Sequens quæſtio eſt, an etiam « quæ viuus per donationem in vxorem contulit, « in fideicommiſſi petitionem veniant. Reſpondi, « ea extra bonorum cauſa defuncti computari de- « bere, & propterea fideicommiſſo non contineri: « quia ea habitura eſſet, etiam alio hærede exiſten- « te. Planè nominatim maritus vxoris fidei com- « mittere poteſt, vt & ea reſtituat. « Lex hæc pendet ex fine præcedenti legis. Maritus ita ſcripſerat: Non dubitare ſe quæcunque vxor eius hæres inſtituta cœpiſſet, iiberis ſuis reddituram. Prima quæſtio eſt, num verba hæc, pro fideicommiſſo accipienda ſint. Secunda & ſequens quęſtio, num quæ maritus viuus vxori donauit in fideicommiſſi petitionem veniant. Paulus reſpondit fideicommiſſo non contineri: erat enim rogata de iis reſtituendis, quæ quaſi hæres cepiſſet: At res ſibi donatas, etiam alio hærede inſtituto mulier habitura eſſet: ſanè nominatim poſſe vxoris fidei committi, vt eas reſtituat, cùm reuocare in totum maritus eas donationes poſſit. Hæc lex ad donationes cauſa mortis non pertinet. Vt enim hæredi legari non poteſt, ita neque cauſa mortis donari: cum legati quædam ſpecies ſit mortis cauſa donatio. Item, de donationibus inter viuos, quæ inter coniuges promiſſæ ſunt, in hac lege non quęritur: cùm eę confirmatione non egeant. Itaque ſi maritus vxori leget, quæ ei viuus donauit, le

uit, legatum ad eas donationes non pertinet. l. ſi quando.de leg. j. Inter viuos autem coniugi donare permittitur diuortij cauſa, ſerui manumittendi gratia. Hoc amplius principalibus conſtitutionibus conceſſum eſt mulieri in hoc donare viro ſuo, vt is ab Imperatore lato clauo, vel equo publico, ſimilíve honore decoretur: vti ſcribit Vlpianus in Tit. de don.inter vir. & vxor. Supereſt igitur, vt de donationibus iis quæratur, quæ permiſſæ non ſunt inter virum & vxorem. Rerum namque ita donatarum, neque dominium à marito abit, cùm legari à marito poſſint. l. ſi cum. de dona.int.vir.& vxor. Ideoque in bonis mariti eſſe videbantur, & per conſequens in fideicommiſſi reſtitutionem venire. Verùm cùm alio hærede exiſtente res ſibi donatas mulier ſit habitura, non quaſi hæres eas capit, quamuis hæres ſit inſtituta: ſed capit ex cauſa donationis, quæ morte confirmatur. l. cùm hic ſtatus. de don. int. vir.& vxor. ita tamen, vt non retrahatur: donationes namque cauſa mortis inter coniuges retrò trahuntur, & ad id tempus, quo factæ ſunt, reducuntur. l. ſi inter. de don. cauſa mor. Hæ verò illicitæ donationes inter viuos factæ, ita morte confirmantur, vt tum valere incipiant. Hoc ſanè vtriſque iis donationibus commune eſt, vt de vtriuſque Falcidia detrahatur. d. l. cùm hic ſtatus.

Cap. XXI.

» Papinianus ſub Tit. de leg. ij. Cùm pater filios
» eorumque matrem hæredes inſtituiſſet, ita ſcrip-
» ſit, Peto à te filia, vt acceptis ex hæreditate mea
»

in portionem tuam centum aureis, & prædio Tuſculano, partem hæreditatis matris tuæ reſtituas. Reſpondi, prędium quidem hæreditarium iudicio diuiſionis de communi filiam habituram: pecuniam autem de parte ſua retenturam. Quæro, num totum prædium habitura filia ſit, & eam prædij partem, quã à ſe capit, reſtitutura per legem, in fideicommiſſariam. §. vlti. ad Treb. Et magis puto, totum prædium habituram, propter illa verba, IN PORTIONEM TVAM, quibus teſtator filiæ videtur ſuam portionem aſſignare. Nam in d. §. vlt. in l. fideicommiſſariam. illud dumtaxat deciditur, rogatum portionem hęreditatis reſtituere, eam ex legato partem reſtituere, quam à ſe capit. Hîc autem loquitur Iureconſultus de eo, quod in portionem ſuam hæredem teſtator habere vult. Neque mihi Azonis ſententia placere poteſt, tum reſtitui portionem fundi hæreditatariam, cùm in quartam imputatur: imputari autem, cùm quartam hæres detrahere vultim. Generaliter namque definit Vlpianus, ex prælegato eam partem reſtitui, quæ ab hęrede rogato portionem hęreditatis reſtituere, iure hæreditario accipitur. Tum verò aliud reſtitui eſt, aliud in quartam imputari. Quæro, quid ſi hæres repudiato iudicio teſtatoris iure ſuo vti malit, hoc eſt, quartam detrahere? Et hoc caſu, portionem prędij hęreditariam in quartam ſibi imputat, & ſi quid prętereà in fundo ab aliis ſoluitur, reddere compellitur. l. filium quem habentem. C. famil. erciſ. Quòd ſi plus eſt in fundo, quàm in portione hæreditaria:

reditaria : in ſuperfluo, perente eo fideicommiſſum, qui rogatus eſt reſtituere, Falcidia interuenit, & concurrentes compenſantur quantitates. Petente autem cohęrede portionem hęreditatis ex fideicommiſſo, non interuenire Falcidiam, cùm tanti portionem hęreditatis æſtimaſſe videatur. Duplex namque fideicommiſſum eſt, cùm accepta aliqua re ex hęreditate, rogatur vnus ex hæredibus alteri portionem reſtituere. l. fideicommiſſa.§.cùm eſſet.de leg. iij. Et hęc ſententia eſt l.deducta.§.numis.ad Treb. Porrò illud omittendum non eſt, ſi quis rogetur portionem hęreditatis reſtituere, prælegata non venire: ſi autem portionem ſimpliciter, venire.l. Marcellus. §.quidam.ad Treb. Nec illud item, cùm accepta pecunia reſtitui hęreditas rogatur, neque perſona dantis deſignatur, retentam intelligi. l.acceptis.ad legem Falc. Vtramque autem & acceptam. & retentam in Falcidiam imputari, & quidem totam.d.§. numis.& l.in quartam. ad legem Falcid.

Cap. XXII.

Iulianus in l.ſi is, qui ducenta. de reb. dub. Vtrùm ita concipias ſtipulationem, ſi illud aut illud factum non erit: An hoc modo, Si quid eorum factum non erit (quæ vt fierent, comprehenſa ſunt) hoc intereſt: quòd quamuis altero facto, verum ſit hoc aut illud verè factum eſſe: non ideò tamen minus verum erit, hoc aut illud factum non eſſe. Nam ſimul ea poſſunt eſſe vera, quamuis inter ſe contraria ſint: quia cùm ſignificatio non ex vniuerſo, ſed ex aliquo ſumitur, ſi veri ali-

quid inſit, veram efficit totam orationem; ſicut è "
contrario, duę orationes pugnantia continentes "
ſimul falſæ ſunt: veluti, ſi qui liberorum partim "
puberes, partim impuberes deceſſerint. Nam & "
hoc falſum erit, omnes impuberes deceſſiſſe: & il- "
lud, omnes puberes deceſſiſſe. Id accidit, quia "
ſignificatio ſumitur ex vniuerſo: in quo ſi aliqnid "
falſum eſt, totam orationem falſam efficit. Ani- "
maduertendum igitur eſt, quid ſit, de quo quæri- "
tur. Nam cũ ita cócipio, ſi illud, aut illud factum non erit: quæri debet, aut aliquid factum non ſit. Illius effectus hic eſt, vt neutrũ fiat: huius autem, vt vtrumque fiat. Nec in illo prodeſt aliquid non feciſſe, ſi aliquid factum ſit: neque in hoc aliquid feciſſe. ſi aliquid factum non ſit. Proinde ſi quis ita interroget, Eorum quid, quæ tibi obiiciuntur, feciſti? ille neget: hoc exprimit: Eorum quid, quæ obiiciuntur, non feci: id eſt, nihil eorum feci. Si quis autem plura in ſtipulatum deducat, quorum vnum fieri velit: ita comprehendere debet, Illud aut illud fieri ſpondes? Si nihil eorum factum erit, tantùm dabis? Locus hic multorum ingenia torquet: & ſanè ſubtilem quãdam & tenuẽ differentiam ex dialecticorum præceptis conſtituere Iureconſultus videtur, inter has ſtipulationes, Si illud aut illud factum non erit, &, Si quid eorum factum non erit: vt hæc vniuerſa ſit propoſitio, illa particularis. Si enim interrogatur quis, Quid eorum feciſti, reſpondeat, Quid eorum non feci, nihil ſe feciſſe reſpondet. Cùm ergo orationis huius ſignificatio ex vniuerſo ſumatur, nihil prodeſt aliquid non feciſſe, ſi aliquid

quid factum ſit. Neque enim ad veritatem vniuerſæ negationis, particularis ſufficit negatio: neceſſe præterea eſt, falſam eſſe particularem affirmationem. Illius autem orationis ſignificatio, Si hoc aut illud factum non erit, ex aliquo, hoc eſt, ex parte ſumitur. Vndè fit, vt quamuis aliquid factum ſit, verum tamen ſit, aliquid factum non eſſe. Quæ enim ſub contrariis ponuntur, ſimul veras eſſe contingit, aliquis homo non currit: quemadmodum & ipſas contrarias ſimul falſas eſſe contingit, nullus homo currit, omnis homo currit. Nihil itaq; prodeſt aliquid factum eſſe, ſi aliquid factum non ſit. Ad hoc enim vt committatur ſtipulatio, cuius diximus ex parte ſignificationem ſumit, ſatis eſt aliquid factum non eſſe, non etiam neceſſe eſt falſum eſſe: aliquid eſſe factum. Vti enim iam diximus, quæ ſub contrariis ponuntur, ſimul vera eſſe poſſunt.

Cap. XXIII.

" Labeo in l. cùm in plures Locati: Locator hor-
" rei propoſitum habuit, ſe aurum, argentum, mar-
" garita non recipere ſuo periculo: deindè cùm ſci-
" ret has res inferri, paſſus eſt. Perindè eum futurum tibi obligatum dixi, ac ſi propoſitum fuerit remiſſum. Philipum Decium ad §. hunc multa audio ſcripſiſſe de propoſito in mente retento ex Bartoli ſententia peſſimi, meo iudicio, iuris magiſtri. Ego nullam dubitandi cauſam video, ſi de tacita cogitatione locus hic intelligatur. Quis enim eſt tam ſtupidus, qui putet tacitas hominũ

voluntates in contractibus ſpectandas eſſe? Semper itaque locum hunc de eo intelligendum putaui, qui propoſitum, & proſcriptum habebat pro horrei foribus, aurum ſe, & argẽtum, & margaritas ſuo periculo non recipete: vt in l. quoties. de pecul. ſcriptum in Taberna dominus habebat, CVM IANVARIO SERVO MEO NEGOTIVM GERI VETO. Ita propoſitũ accipitur in l. ſed etſi, de inſt. act. De quo (ait Vlpia.) palam proſcriptum fuerit, ne cum eo cõtrahatur: is prępoſiti loco non habetur. Non enim permitrendum erit cum eo, quaſi cum inſtitore, contrahere: ſed ſi quis nolit cõtrahi, prohibeat. Cęterũ qui præpoſuit, tenebitur ipſa præpoſitione. Proſcribere palam, ſic accipimus, claris literis, vt de plano rectè legi poſſint: antè tabernam ſcilicet, vel ante eum locum, in quo negotiatio exercetur: nec in loco remoto, ſed in euidenti. Literis vtrùm Græcis, an Latinis ſecundùm loci conditionem, ne quis cauſari poſſit ignorantiam literarum. Certè ſi quis dicat ignoraſſe ſe literas, vel non obſeruaſſe, quod propoſitum erat, cùm multi legerent, cùmque palàm eſſet propoſitum: non audietur. Proſcriptum autem perpetuo eſſe oportet. Cæterum ſi per id temporis, quo propoſitum non erat, &c. Ita leges XII. Tab. propoſitas pro Roſtris fuiſſe ſcribit Pomponius l. ij. de orig. iur. Ita permultæ leges Codicis propoſitæ dicuntur, quod hac nota ſignificatur, P P. Ita verbum hoc ſumitur à Cicerone libr. ij. ad Atticum, & Suetonio in Caligula. In horreis pretioſiſſimas res reponi ſolitas teſtatur

Iurecon

Iureconſultus in l.j.de offic.præf.vigil. & in l. ratione.§.diligenter:ad legem Falcidiam.

Cap. XXIIII.

Caput hoc meis potiſſimùm Luſitanis ſcribitur. à quibus ſolis intelligi poterit. Aſſem ſemuncialem lege Papyria factum Plinius ſcribit, cùm antè libralis eſſet, hoc eſt duodecim vnciis penderet. Huncaſſem ſemuncialem in partes duodecim Luſitani diuiſimus, quas Ceiteles appellamus. Duos aſſes & Semis hoc eſt, xxxvi. Ceiteles ſeſtertium faciunt, quem nos Quinarium appellamus, à numero ſemiſſium, éſtque argenteus numus, vt & Romanorum ſeſtertius. Duo Quinarij noſtri faciunt veterum Quinarium numum. & ipſum agenteum, quem nos medium vicenarium appellamus: veterum, vti arbitror, Victoriatum lege Clodia percuſſum, teſte Plinio libr. xxxiij. Cap.ij. Duo enim victoriati, denarium faciebant, teſte Varrone libr. iij. de Analogia. Quatuor autem noſtri Quinarij, ſiue ſeſtertij, faciunt denarium, quem nos Vintem appellamus, quaſi dicas vicenarium à numero Semiſſium, ita dictum, quem ipſum ab aſſium numero Romani denarium appellabant, numum & ipſum argenteum diurnam operę mercedem. Mille & & ſexcentis ſeſtertij auctore Cicerone Orat. vj. in Verrem, faciebant denarios quadringentos. Qua ratione mille ſeſtertij, Denarij erant ducenti quinquaginta, qui ſeſtertium magnum faciebant, hoc eſt, aureos decem. Centum namque aurei, decem ſeſtertia æſtimari conſtat. Sic mille

noſtri

noſtri Quinarij (quos veterum ſeſtertios fuiſſe existimo) vicenarios noſtros (quos denarios vocabant veteres) C C L. faciunt Ducenti porrò & noſtri vicenarij, aureos noſtros xij. & Semiſſem, quod magnum ſeſtertium fuiſſe puto, noſtrósq; aureos veteribus quadrante minores eſſe. Quo pondere Conſtantini aureos plures vidimus. Aurea numiſmata, quæ pro Margaritis habebantur, vti ſcribit Iureconſ. in l. numiſmata. de vſufr. ponderis maioris vidi, auzeorum videlicet noſtrorum duorum & ſemiſſis. Quomodo autem ſeſtertium aureo æſtimetur à Iuſtiniano in tit. de lib. ſucc. Budæus ſcribit, & poſt eum alij. Multa ex vetere Populi Romani conſuetudiue retinuit noſtra Luſitania τρηχεῖα ἀλλ' ἀγαθὴ κουροτρόφος.

Cap. XXV.

Abſtinere dicuutur non ſui ſolùm, verùm & extranei, qui hæredes extiterunt. l. Etſi fine. §. ſed quod Papinianus. de minor. l. etſi ex modica. de bon. libert. l. j. §, ſi quis. ad S.C. Tertul. l. ſi metus. de acqu. hæred. Repudiare verò proprium eſt extraneorum hęredum. l. pro hærede. §. Papinianus. de acquir. hæred. Nam cùm (ait Vlpianus) ſe filius abſtinet, idem debebit conſequi iure Prætorio, quod emancipatus conſequitur, qui hæreditatem repudiauit. ſuſpectam hæreditatem qui dicit, videatúrne repudiare, dubito. Iureconſultus in l. nam quod. ad Trebel. Sed & qui repudiauit hæreditatem, cogetur adire & reſtituere ipſam hæreditatem, ſi iuſtæ cauſæ allegentur.

tur. Vnde intelligi poteſt aliud repudiare eſſe, aliud ſuſpectam dicere hæreditatem. Ego puto repudiationem actum eſſe contrarium aditioni: & quemadmodum qui adibat, verba quędam proferebat, de quo ſcripſimus libro priore, & ad l.j.de vulg. ita & qui repudiabat. Iureconſ. in
„ l. ſeruus dotalis. ſolut. matr. Conſulendum eſt,
„ mulierem coram teſtibus interrogari, vtrum ve-
„ lit omittere,an acquirere hæreditatem dotali ſeruo delatam.Et ſi repudiare ſe dixerit, facilè mariti iuſſu repudiabit ſeruus dotalis hæreditatem. Qui iuſſus neceſſarius non eſſet, ſi actum nullum repudiatio contineret.

Cap. XXVI.

Quæri ſolet in l. legitima conuentio. & in l. ſi vnus.§.pactus. de pact. Quænam conuentiones ſint,quibus ipſo iure actiones & tollantur,& producantur.Ego puto,conuentiones,quæ legũ?auctoritate nitũtur,& parere, & tollere ipſo iure actiones: tanta legis vis eſt ad actionem & pariẽdam & tollendam.Exempli cauſa,de furto paciſſi lex XII.Tab.permittit.l.iuris gentium.§.ſi paciſcar.de pact.de iniuria item paciſci lex permittit, teſte Gellio. Iis pactionibus legitimis tolluntur ipſo iure actiones,& producuntur.Aliud ſanè iuſtum pactum eſt, aliud legitima conuentio. Iuſtum pactum in l.Stichum. §. naturalis. de ſolut. eſt pactum iuris prætorij,hoc eſt, pactum, quod prætor ſeruat,ac tuetur. Nec enim omnia promiſcuè pacta ſeruat prætor, ſed ea dumtaxa, quæ neque

neque contra leges, neque contra Senatuſconſulta, Principium conſtitutiones, edicta prætorū, bonos mores facta ſunt. de l. iuris gentium. §. prętor ait. Ex huiuſmodi iuſtis pactis natas naturales obligationes, iuſtis quoque pactis ipſo iure, planéque tolli ſcribit Iureconſul. in d. §. naturalis. De naturalibus obligationibus ſcripſimus ad l. j. §. id quod natuta. ad legem Falcid. neque obſtat l. ſi vnus. §. pactus. de pact. Nam ex pacto de non petendo nulla naſcitur obligatio: nihil enim tam contrarium obligationi eſt, quàm liberatio, quam parit de non petendo.

Cap. XXVII.

In l. naturalis. §. at cum do. de præſcript. verbor. ſemper eximaui verbum CIVILEM poſitum in extremo paragrapho, eſſe interpretis, & quidem parum acuti. Nec enim dari actio de dolo poteſt ex eo contractu, ex qno ciuilis incerta, ſiue in factum competere poteſt. Itaqúe actionem in factum prætoriam dandam exiſtimauit Iulianus, ſi euictus eſſet Stichus, quem ignorans alienum in id tibi tradidi, vt tu Pamphilum manumitteres. l. iuris gentium de pact. Hæc autem in factum actio prętoria, tum datur, cùm etiam de dolo actio non competit: quæ cùm in edicto propoſita à Prætore ſit, actioni in factum, quæ propoſita non eſt, meritò antefertur: neque noua remedia neceſſaria ſunt, vbi ſufficiunt vulgaria & & ordinaria. Neque eſt quod quiſquam dicat, actionem de dolo in eum dari, qui dolo Stichum dedit, quia contractus nullus ſit, cui dolus cauſam

dederit,

dederit.l. & eleganter. de dolo. Id enim in contractibus bonæſidei verè dicitur: at contractus hic innominatus, Do vt facias, ſtricti iuris eſt. Poſtremò, vti iam dixi, nego dari actionem de dolo, ſi alia vlla actione ſuccurri poſſit. Dicat aliquis, quid ergo improbata Iuliani ſententia in d. l.iuris gentium.in §.hoc ponitur? Sed id quidem non vno loco feciſſe Tribonianum animaduerti: nam in l.debitor.de leg.ij.Pauli relicta ſententia eſt ab Imperatore improbata in §. ex contrario.de leg.lib.ij.Inſtit.& in l.ſi pater filio.de vulgar.Labeonis & Vlpiani ſententia relicta eſt ab Imp.improbata in l.vlt.C.de Impub.& in l.ſi nō ſortem. de cond.indeb. ſententia relicta eſt, ab Imp.improbata in l.vlt.C.eo.& in l.j. de remiſs. Iuliani ſentētia reprobata in l.l.ſi vſusfr. petatur.

Cap. XXVIII.

In eadem l. naturalis. Quod ſi faciam vt des, & poſteàquam feci, ceſſas dare nulla datur actio ciuilis, & ideò de dolo dabitur. Hic, inquam, paragraphus multorum ingenia exercuit. De quo prætermiſſis aliorum ſententiis. dicam ipſe breuiter quod ſentio. Contractus, qui à lege nominati ſunt, actiones certas & vulgares pariunt: neque mirum, cùm lex mater ſit actionis. Id quod ex eo apertè intelligitur, quòd nuda pectio, ſi legitima ſit, parit, tollítque ipſo iure actionē, de quo ſuperiùs ſcripſimus. Qui autē à lege cōtractus nominati nō ſunt, niſi ſimiles eorum ſint, qui à lege nominantur, actiones non

pariunt

Cap. XXIX.

" Papinianus in l.Catoniana.de reg.Caton.Ca-
" toniana (inquit) regula non pertinet ad hæredi-
" tates, nec ad ea legata, quorum dies non mortis tempore, ſed poſt aditam hæreditatem cedit. Quæri ſcio, quænam ea hæreditas ſit, cuius dies à morte teſtatoris non cedat. Alij fideicommiſſariam eam hæreditatem eſſe volunt, alij pupillaré, quæ aditionem ex principali teſtamento deſiderat. l.moribus. §. adeò.de vulg. Ego exiſtimo intelligere Papinianum de hæreditate relicta ſeruo legato, cuius dies, niſi adita hæreditate, cedere non poteſt.l.vnica.§. libertates. de caduc. toll.C. & l.vlt.de vulg. Nam ſi ſeruus, quem non legaſti, ex parte hæres ſit inſtitutus, quia à ſe capit libertatem non expectato cohærede, hæreditatem adit.l.ex parte.de acquir.hæred.Idem dicendum, ſi ſeruo legato des legatum: nam & huius legati dies ab adita hęreditate cedit.d.§.libertates.Idem dicendum, ſi ſeruo cum libertate des legatum. l. hæredes.§.vlt.iuncta l.ſequéti, quand.di.leg.ced.

Cap. XXX.

Legis Regiæ, qua Pop.Roma.ius omne ſuum Principi & in Principem tranſtulit, multa in iure mentio fit. Quid ſibi verba illa velint, EI, ET IN EVM, quæri adhuc & dubitari ſcio. Ego ſemper horum verborum vim illam eſſe exiſtimaui, vt Pop. non ſolùm poteſtatem ſuam Principi tribuerit, verùm & ea ſe ſpoliarit. Potuit enim Pop. ita Principis auctoritatem conſtituere, vt ſummum ius ipſe retineret. Nam & Papy-

rius Curſor dictator prouocationi ad Populum ceſſit:& dictatoris ius à Populo imminutum legimus exæquato Magiſtrato equitum dictatori: ſempérque ſuprà Magiſtratus Pop.Rom.fuit.

Cap. XXXI.

Caius ſub tit. de lega. ij. Quod principi relictum eſt,qui ante quàm dies legati cedat, ab hominibus ereptus eſt, &c. Eodem propemodum loquendi genere vtitur Papinianus in l. proxima ſequ. Si Auguſtæ (inquit) legaueris, & ea inter homines eſſe deſierit, &c. Accurſius ad locum ſuperiorem notat,legi aliâs, AB OMNIBVS. Ad poſteriorem verò, pro DESIERIT, legi aliâs, DEFICIT. Ego quaſi de Diis locutos Iureconſultos de Principe & Auguſta puto: neque auſos quaſi de hominibus loqui. Et ſanè mortui inter Cœleſtes referebantur,ara, ſacra, flamines, omnes denique Diuini honores decernebantur. Liuius lib.j.Dec.j.de Romulo ſcribens, Nec poſtea Romulus in terris viſus eſt.M. Tullius lib. j. de Legi. de eodem Romulo eadem religione dixit,Romulum ab hominibus ereptum.

Cap. XXXII.

Lex, cùm filio.de leg. j. in paucis obſcura eſt, atque difficilis,Cùm filiofamilias, vel ſeruo alieno legatum, vel hæreditas datur, patris quoque & domini fideicommitti poteſt.l. ſi alienus.eod. tit. legatum relinqui non poteſt,teſte Vlpiano in Inſtit.tit. de fideicomm. Cùm enim legatum iu-

ris

ris habeat obligationem, niſi ab hærede relinqui non poteſt. Nam hæredem quiſque ſuum non ſecus atque ipſos nos obligare poſſumus. Fideicommitti autem non ſolùm hæredum fidei, verùm & legatariorum, & ipſorum etiam fideicommiſſariorum poteſt: quin & eorum, qui per ſubiectas ſibi perſonas rem noſtram acquirunt. Nam fideicommiſſorum vinculum humana fides eſt, neque quiſquam iure cogitur, quod rogatur. Patrem autem, cui per filium mea quæritur hæreditas, hæredem meum non eſſe, multa ſunt quæ probent. Primùm enim legitimum hæredem nemo dixerit, qui agnatus mihi non ſit. Scriptum autem hæredem eſſe negat Iureconſultus in l. qui liberis. §. hæc verba. de vulg. & l. iij. eod. titu. Omnes autem hæredes aut ſcriptos, aut legitimos eſſe conſtat: & verò ſi pater ſcriptus hæres eſſet, legari ab eo poſſet: per ſe, non per filium, acquireret: neque expectaret filij & voluntatem, & factum, hoc eſt, aditionem: neque cedente hæreditatis die filius emancipatus ſibi acquireret hæreditatem: poſtremò ipſi patri, non filio hæreditas deferretur. Quæ omnia contrà ſeſe habent. Neque mouet quòd patri rectà per filium hæreditas acquiritur. l. placet. de acq. hær. neque enim is hæres cenſendus eſt, cui hæreditas acquiritur, ſed is, qui delatam aquirit. Filium autem acquirere conſtat. Itaque iuſſus hæredi dare, filio dando, non patri, implet conditionem. l. ſi cui. de cond. & demonſt. Fidei igitur patris committi poteſt, cùm filiofamilias vel legatum, vel hæreditas

data eſt: idque fideicõmiſſum ſic accipitur, quaſi ab ipſo filio relictum, & ex ipſius filij perſona valet: Niſi cùm pater ipſi filio rogatur reſtituere: tum enim ex perſona patris vires capit fideicommiſſum. Neque enim intelligi poteſt filius ſibi ipſe rogatus reſtituere. Pater porrò tum demum vtiliter filio rogatur reſtituere, cùm poſt mortem rogatur reſtituere, vel emancipationem: aut cùm iis vſus teſtator verbis eſt, vt in tempus ſolutæ patriæ poteſtatis relictum fideicommiſſum appareat. Verba autem huiuſmodi ſunt, Facito ad filium perueniat, Filio ſeruato, Volo filium habere, Volo ad filium pertinere, & ſi quæ ſimilia reperiri poſſint. l. ſi legatarius. §. vlt. de leg. iij. l. fideicommiſſa. §. filio. eod. titu. l. vbi purè. & l. Epiſtolam. ad Trebel. l. filiam. de alim. & cib. leg. l. quamuis. C. de fideicom. Inutile autem fideicommiſſum eſſe, ſi pater ſimpliciter filio reſtituere rogetur, ex eo intelligi poteſt, quod Hadrianus in eo decreto, quo patrem poſt mortem filio reſtituere rogatum multa in fraudem fideicommiſſi facientem, ad fideicommiſſi repræſentationem compulit, adiecit, NE QVID IN EA PECVNIA, DVM FILIVS VIVERET, PATRI IVRIS ESSET. l. Imperator. ad Treb. ſine qua clauſula decretum illuſorium ius poteſtatis reddidiſſet: patri enim, non filio, negotium ea reſtitutione gereretur. Poſt mortem igitur rogatus pater filio reſtituere (qui caſus ad emancipationem quoque porrigitur. l. mulier. ad Treb. l. ſi ita. quando di. leg. ced.) quia quaſi pater rogatur, hoc eſt, is, qui rem per filium quæſitam habet,

bet, & non vt hæres, hoc eſt, non ex filij perſona. Neque enim, vti iam diximus, ex ſua perſona ſibi quiſquam obligatur. Rogatus igitur pater filio poſt mortem ſuam reſtituere hæreditatem ſibi per filium quæſitam, Falcidiam non detrahet, quæ ab eo duntaxat retinetur, qui hæres eſt, vel ex perſona hæredis rogatur. Item filio ſe viuo decedente, fideicommiſſum omnino retinet: decedente enim pendente cõditione fideicommiſſario, vtique apud eum, qui rogatus eſt, relinquitur, ſiue hæreditas ſiue legatum. l. Iulianus. l. ſi Titio. de legat. ij. l. pater. §. Tuſculanus. de legat. iij. Quòd ſi extraneo hæreditatem legatúmve filiofamilias relictum rogetur pater poſt mortem ſuam reſtituere, quia ex perſona filij hæredis fideicommiſſum vires capit, ipſéque adeò filius reſtituere rogatus intelligitur, Falcidiam inducet pater, tam in legato, quàm in hæreditate. De quo ſcripſimus ad l. Neſennius. §. j. ad leg. Falc. & patre ſuperſtite extraneo decedente, non retinebit pater decedens fideicommiſſum, ſed filius, ex cuius perſona vires capit fideicommiſſum, quíque rogatus intelligitur reſtituere. Rogati namque reſtituere ſub conditione, ſi pendente conditione fideicommiſſarij decedant, ipſi retinent fideicommiſſa. d. l. Iulianus. Neque patre moriente ius poteſtatis filio oberit, quò minus retineat: ſolui enim morte conſtat. Aliud iuris eſſet, ſi ipſe filius, qui rogatus intelligitur, cedente fideicommiſſi die in poteſtate patris eſſet. Planè ſi fideicommiſſarius, cedente fideicommiſſi die, decedat, hoc eſt, poſt mortem teſtatoris, ad ſuum hæ-

redem fideicommiſſi petitionem tranſmittit. l. vlt. ſi quis omiſ. cauſa teſtam. C. l. cùm ſecūdùm. C. de fideicom. l. ſi Pontionilla. & l. vlt. C. quando di. leg. ced. Iis conſequens eſſe videtur, vt ſi viuo patre filius decedat, extraneo fideicommiſſum non debeatur: cùm fideicommiſſi cedente die is in rerum natura non ſit, ex cuius perſona fideicommiſſum vires capit. Verùm in hoc ſubſiſto.

Cap. XXXIII.

In l. j. ad S. C. Trebell. ait Vlpianus, *In filij quoque familias militis iudicio, qui de caſtrenſi peculio, vel quaſi caſtrenſi teſtari poteſt, Senatuſconſultum locum habet.* Ego verbum MILITIS, ex MILIAS poſtrema parte genitiui FILIIFAMILIAS factum ſcribæ inſcitia puto. Nam & in filijfamilias veterani iudicio S. C. locus eſt, ſi patrem roget vti peculium ſuum caſtrenſe retenta quarta parte reſtituat. l. filiusfa. ad legem Falcid. Et qui de peculio quaſi caſtrenſi teſtabantur, erant non milites, ſed COSS. legati, præſides prouinciarum. l. vlt. C. de inoffic. teſt. quod ius patronis etiam cauſarum; & artium liberalium profeſſoribus, & archiatris, & aliis quibuſdam Iuſtinianus conceſſit. d. l. vlt. de inoffic. teſtam. l. Papinianus. §. vnde. l. ſcimus. C. de inoffic. teſta. l. quæret. de verb. ſignif.

ANTONII GOVEANI ANIMADVERSIONVM,

Liber I.

AD PETRVM BERTRANDVM CADVRCORVM EPISCOPVM.

ANTONIVS GOVEANVS PETRO BERTRANDO CADVRCORVM EPISCOpo, compatri ſuo s.

GAllum quem tibi olim ſemiaſſum appoſui, recoxi, & recoctum ad te mitto. Solent quidem huiuſmodi cibos medici improbare, ſed tui & palati & ſtomachi mea omnia eſſe ſat ſcio. Adieci locos aliquot ex ſuperioribus commentariis diligentiùs à me anno ſuperiore recognitos: in quibus non tam mirum tibi videri debet hallucinatum aliquando eſſe me, qui peſſimis, vti ſcis, oculis ſum, quàm quod ex tam altis ac profundis tenebris veritatem (abſit verbo inuidia) præſertim tam puſillam, tandem eruerim. Muneris tam exigui tam longè ad te mittendi cauſa illa fuit, vt intelligeres quanuis locorum interuallis diſiuncti ſimus, memoriam tamen amicitiæ & coniunctionis noſtræ, in animo meo excubare. Vale. Gratianopoli Id. Martiis. M. D. LX. Salutat te Petrus tuus, qui iam ſapere incipit, & te ſemper in ore habet. Manfredo à Cardallaco viro optimo & nobiliſſimo compatri item meo ex me & Manfredo ſuo ſalutem plurimam dices. Iterum Vale.

AD

AD L. GALLVS AQVILIVS. DIG. DE LIBER. ET POSTHVMIS.

Scæuola libro ſexto Quæſtionum.

GAllus Aquili⁹ ſic poſſe inſtitui poſthumos nepotes induxit, SI FILIVS MEVS, VIVO ME, MORIETVR, TVNC SI QVIS MIHI EX EO NEPOS, SIVE QVÆ NEPTIS POST MORTEM MEAM IN DECEM MENSIBVS PROXIMIS, QVIBVS FILIVS MEVS MORERETVR NATVS, NATA'VE ERIT, HÆREDES SVNTO.

GOVEANVS.

Nondum nati initio non inſtituebantur, vt qui neque dum ciues, neq; dum homines, neq; dum animantes eſſent: prudentibus poſteà placuit maſculum omnem poſſe filium nōdum natum, nondum conceptum hæredem inſtituere. Abſurdum etenim viſum eſt, inſtitui non poſſe

 eum,

eum,qui, quoniã ſuus naſceretur, rumperet neceſſario teſtamentum.l. placet.ſuprà eod. Eadẽ ratione placuit, liberos graduum ſequentiũ qui nati ſui futuri eſſent,inſtitui poſſe: quorum etiã agnatione rumperetur teſtamentũ. amiſſo itaq; filio,poterat auus iure ciuili nepotem qui adhuc in vtero eſſet inſtituere, ne ſui hæredis agnatione rumperetur teſtamẽtum. Vtraq; autem inſtitutio,tam filiorum,quàm nepotum non natorũ, tota iuris ciuilis eſt, & ex prudentum auctoritate pendet,quæ iuris ciuilis pars eſt: hæc cum ità à veteribus recepta eſſent, eueniebat vt eius qui filium haberet,ex quo nepotem ſperabat,nepotis agnatione teſtamentum neceſſario rumperetur: ſiquidẽ mortuo parte viuo auo, nepos poſt aui mortẽ ſuus naſceretur. Nam vnà cum patre inſtitui nepos nullo modo poterat,ſiue ex parte ſiue ex aſſe, vtpote qui cum patre ſimul admitti nullo caſu poſſet: admitti autẽ propterea nullo caſu poterat, quia neque ſuus hæres dici nepos poſſet, cui pater obſtaret,neque alienus,qui natus in aui poteſtate futurus non eſſet. Vulgaris autem ſubſtitutionis formula inepta in eam rem viſa eſt, & quia ipſa perſonarum qualitas conditionem ſubſtitutionis contineret, & quia abſtinente filio nihilomagis admitteretur nepos, qui caſus locum facit extraneo ſubſtituto. Poſtremò quia emancipato poſt teſtamentũ filio nepos quaſi prçteritus agnaſcendo rumperet,qui aliter admitti non poſſet,quã ſi filius hçres non eſſet. At mutatione perſonæ conſtat nõ vitiari inſtitutionem.De quo dicemus ad.§.vlt.

Rectè

Rectè auẽ inſtitui nepotẽ opportebat, vt ex teſtamẽto admitti poſſet. Nihil enim intereſt prę-teritus quis ſit an nõ rectè inſtitutus. Rumpebat itaq; neceſſario nepos iſte aui teſtamentũ, ſi ſuũ naſci cõtingebat: Cui malo vt occurreret Gall⁹, formulam protulit, quæ à prudentibus recepta eſt, ex qua nepos poſthumus ſiue iam teſtamẽti tempore in vtero eſſet, ſiue conceptus nondum eſſet, quem filius tempore teſtamenti antecedebat, inſtitui rectè poſſet, ne vllo caſu rũperet agnaſcẽdo teſtamentũ. Mortis autem aui ideo in formula mentio fit, quia is demũ nepos iure ciuili inſtitui poteſt, qui mortuo auo naſcitur. Nã viuo auo nati ad legem velleiam pertinent, qui auum teſtamentum nato nepote vel mutare, vel condere denuò valẽtem, non faciunt neceſſariò inteſtatum: Mors autem filij caſum continet, in quem nepos inſtitutus admittitur.

SCÆVOLA.

QVidam rectè admittendum credunt etiam ſi non exprimat de morte filij, ſed ſimpliciter inſtituat, vt eo caſu valeat qui ex verbis cõcipi poſſit.

GOVEANVS.

Nepos poſthumus quem pater antecedit rectè inſtituitur in caſum mortis patris, ſiue is

caſus

caſus exprimatur hoc modo, Si FILIVS ME VIVO DECESSERIT. ſiue concipi atq; intelligi ex verbo aliquo inſtitutionis poſſit hoc modo, FILIVS MIHI HÆRES ESTO. QVI MIHI EX EO POST MORTEM MEAM NASCETVR NEPOS HÆRES ESTO. Auo enim naſci videtur, cuius pater viuo auo deceſſit: Aut ita, FILIVS HÆRES ESTO QVI POST MORTEM MEAM EX EO NEPOS SVVS NASCETVR, HÆRES ESTO. Neq; enim ſuus auo naſci poteſt, niſi cui pater viuo auo locum fecerit. Recta itaque nepotis vtraq; inſtitutio eſt, tam ſimplex quàm ea in qua caſus exprimitur, ac proinde nepotem ad mittem⁹ ex teſtamento, neque præteritum dicemus. Quòd ſi ita inſtituas, FILIVS HÆRES ESTO. NEPOS HÆRES ESTO. præteritus nepos cenſebitur, quia non rectè ſit inſtitutus. Rectè autem inſtitutus non eſt, quia neque exprimitur caſus mortis filij, neque ex verbis concipi poteſt.

SCÆVOLA.

IDem credendũ eſt Gallum exiſtimaſſe, & de pronepote, vt dicat teſtator, SI ME VIVO NEPOS DECEDAT, TVNC QVI EX EO PRONEPOS, &c. ſed & ſi viuo filio mortuo iã nepote, cuius vxor prægnans eſſet, teſtamentum faceret, poteſt dicere: SI ME VIVO FILIVS DECEDAT, TVNC QVI PRONEPOS, &c. Nũ ſi &

ſi & filius,& nepos viuat cõcipere vtriſque,ſe viuo mortuis,tunc qui pro nepos naſceretur? Quod ſimiliter admittendũ eſt,ita ſanè,prius nepos,deinde filius decederet : ne ſucceſſione teſtamentum rumperetur.

GOVEANVS.

Ad §.hunc ſufficient quæ commentario ſuperiore ſcripſimus.

SCÆVOLA.

ET quid ſi tantùm in mortis filij caſum conciperet?Quid enim ſi aquæ & ignis interdictionẽ pateretur? Quid, ſi nepos, ex quo pronepos inſtitueretur vt oſtendimus,emãcipatus eſſet?hi enim caſus & omnes ex quibus ſuus hæres poſt mortem ſcilicet aui naſceretur, nõ pertinent ad legem Velleiam:ſed ex ſentẽtia legis Velleiæ:& hæc omnia admittenda ſunt, vt ad ſimilitudinem mortis cæteri caſus admittendi ſint.

GOVEANVS.

Nepos inſtitutus in caſum mortis filij, & mortuo filio,& deportato filio, & emancipato filio

filio rectè admittetur : Nam præter id quod & deportatio & emancipatio mortalitati comparantur, vti ſcripſimus priore commentario, iis quoque modis exit filius de patris poteſtate:neque obſtat nepoti, quominus naſcatur ſuus. Sanè mortuus vel deportatus filius in totum nepoti locum facit. Ad nullam ſiquidem hæreditatis partem admitti poteſt:filius autem inſtitutus,ac poſtea emancipatus partem ex qua eſt inſtitutus conſequitur quaſi extraneus, in reliquo nepoti non obſtat: Quòd ſi & filius & nepos ex aſſe inſtituti ſint ex formula Galli, ſiue æquis partibus, inter eos hæreditas diuidetur. Hos autem caſus neceſſe eſt ad Galli formulam pertinere,& in Galli ſententia ſuppleri. §. ſequente parte huius legis. Nam ad legẽ Velleiam nullo modo pertinent nepotes qui mortuis auis naſcuntur,ſi enim ad legem velleiam horum nepotum inſtitutio pertineret, lubentius hos caſus ad legem velleiam referremus, cuius verba generalia ſunt omnes caſus complectentia,quibus nepos naſci poteſt ſuus. Neceſſe autem eſt nepotes nondum natos, aut ex iure ciuili aut ex lege velleia inſtitui: itaq; verba illa LEGIS VELLEIÆ addita videntur ab interprete imperito, namque Scæuola voluit caſus,quos commemorauimus, ſupplendos eſſe ex ſententia & mente Aquilij vt qui caſum mortis expreſſerit, de caſibus ſimilibus videatur ſenſiſſe, vt ipſe Scæuola ſcribit in d.§.ſequente.

SCÆVOLA.

QVid, ſi qui filium apud hoſtes habebat, teſtaretur? quare non induxit, vt ſi antequàm filius ab hoſtibus rediret, quamuis poſt mortem patris decederet, tũc deinde nepos, vel etiam adhuc, illis viuis, poſt mortem ſcilicet aui naſceretur non rumperetur. Nam hic caſus ad legem Velleiam non pertinet. Melius ergo eſt, vt in huiuſmodi vtilitate, præſertim poſt legem Velleiam, quæ & multos caſus rumpendi abſtulit interpretatio admittatur: vt inſtituens nepotem qui ſibi poſt mortẽ ſuus naſceretur, rectè inſtituiſſe videatur quibuſcumq; caſibus nepos poſt mortem natus ſuus eſſet, rumperétq; præteritus atque etiam ſi generaliter: Quicquid ſibi liberorum natum erit poſt mortem, aut quicumque natus fuerit, ſit inſtitutus, ſi ſuus naſceretur.

GOVEANVS.

Locus hic ità legendus eſt: Quid ſi qui filium habebat, teſtaretur, quare non induxit vt ſi antequàm filius ab hoſtibus rediret quamuis poſt mortem patris decederet, vel etiam, adhuc illo viuo,

viuo, decederet, ſuus deinde nepos poſt mortem ſcilicet qui naſceretur non rumperet. Quærit autem Scæuola quamobrem Aquilius hunc caſum prætermiſerit, quo nepos auo mortuo ſuus naſcitur: Conſtat namque filium qui viuo patre ab hoſtibus captus eſt, ſi apud hoſtes deceſſerit, non obſtare nepoti quo minus naſcatur ſuus, ſiue viuo patre, ſiue mortuo deceſſerit: Nam hic caſus ad legem velleiam non pertinet, ex qua viuis auis nati nepotes inſtituuntur. Huius autem inſtitutionis formula illa eſt, SI FILIVS APVD HOSTES DECESSERIT, QVI EX EO POST MORTEM NEPOS MIHI NASCETVR, HÆRES ESTO. Neque requiritur filij inſtitutio, cum apud hoſtes ſit. §. in omnibus. huius legis, & cum apud. eod. Nec ait teſtator, SI FILIVS ME VIVO APVD HOSTES DECESSERIT. ſed SI FILIVS APVD HOSTES DECESSERIT. Quandocumque enim apud hoſtes decedat, locũ nepoti feciſſe intelligetur. Melius igitur eſt ne formula Aquilij manca videatur, vt interpretatio admittatur, hoc eſt, ne caſus expreſſio deſideretur, ſed ſufficiant verba generalia, cuiuſmodi ſunt verba legis velleiæ hoc modo. FILIVS MIHI HÆRES ESTO. QVICVMQVE MIHI SVVS NASCETVR POST MORTEM MEAM, HAERES ESTO.

SCÆVOLA.

SI eius qui filium habeat & nepotem ex eo inſtituat nurus prægnans ab hoſti

hoſtibus capta ſit, ibíque viuo auo & eius filio pariat, mox ille poſt mortem patris atque aui redeat, vtrum hic caſus ad legem Velleiam reſpiciat, an ad ius antiquum aptandus ſit, poſsítque vel ex iure antiquo, vel lege Velleia inſtitutus non rumpere? Quod quærendum eſt, ſi iam mortuo filio pronepotem inſtituat, redeátque mortuo eo: ſed cum teſtamentum ab eo non rumpatur nihil refert, vtrum ex iure antiquo, an ex lege Velleia excludatur.

GOVEANVS.

Nepos in ciuitate conceptus, natus apud hoſtes viuis àuo & patre, in ciuitatem reuerſus mortuo vtroque ſed patre antè auum, aui teſtamentum non rumpit, vt quæri nihil ſit neceſſe ad ius antiquũ pertineat nepotis huius inſtitutio, vel ad legem Velleiam: nam neque iure antiquo, neque lege Velleia aliorum nepotum poſthumorum inſtitutio permiſſa eſt, quam eorum qui præteriti rumpunt. Et verò nepos hic neque ex formula Galli inſtitui poſſe videtur, cum naſcatur viuis auo & patre, neque ex lege Velleia, cum ſuus non naſcatur, vt pote qui viuo patre naſcitur: itaque vel ex iure antiquo, vel ex lege velleia, inſtitutus quaſi præteritus rumperet, quia non rectè inſtitueretur: verum quia vti iam dictum eſt, nepos hic nullo modo rumpit, quærendum non eſt à iure antiquo, an ex lege velleia inſtitutus rũpere

prohibeatur: quæ ſententia eſt horum verborum NIHIL REFERT AN EX IVRE ANTIQVO, AN EX LEGE VELLEIA EXCLVDATVR. Quamobrem autem nepos hic non rumpat quærendum eſt, nam & in ciuitate conceptus proponitur, & eius pater viuo auo deceſſiſſe, & ipſe poſtliminio reuerſus: Quod quidẽ non ſolum in ciuitate natis, vel conceptis, verum & partui qui apud hoſtes conceptus eſt tribuitur. l. ſi quis filio exhæredato. §. ſiue autẽ. j. de iniuſto. rup. teſt. verùm cũ nepos hic neque tempore ciuitatis, neque reuerſionis, nullo denique tempore, in aui poteſtate fuerit, ſed hoſtium ſeruus fuerit, & pater naſcenti obſtiterit, aui teſtamentũ agnaſcendo rumpere nullo modo poteſt: Nã & ſi in ciuitate natus eſſet, teſtamentum agnaſcendo non rũperet. Neque melioris conditionis eſſe debet, propterea quòd natus apud hoſtes ſit: ſuccedendo (quæ ſpecies eſt agnationis) videamus an rumpere teſtamẽtum poſſit: ſed magis eſt ne poſſit. Quamuis enim patre viuo natus ſit, tamen in aui poteſtatem reuerſus nó eſt, quo mortuo ab hoſtibus repedauit: quo modo intelligi opportet §. ſiue. iam citatũ, in quo nepos apud hoſtes conceptus mortuo patre, poſtliminio reuerſus viuo auo, aui teſtamentũ ſuccedendo rumpere dicitur: qui natus apud hoſtes mortuo auo, ab hoſtibus reuerſus fuiſſet: quia neque in aui morientis poteſtate fuit, neque fuiſſe fingi poteſt, quia hoſtium ſeruus fuit: Nam qui poſt mortẽ aui naſcitur, ſuccedendo rumpere poteſt teſtamẽtum. Pone eius patrem apud hoſtes fuiſſe, eumque mortuo auo

exiſten

exiſtente patre apud hoſtes natum:hic ſuccedendo non etiam agnaſcendo rumpet teſtamentum: Nam & in aui morientis poteſtate fuiſſe creditur, qui eo viuo conceptus ſit, & eo viuo natus in poteſtate futurus eſſet & in locũ quẽ pater propter ius ſuſpẽſũ poſtliminij obtinere videbatur,ſubintrauit mortuo poſtea apud hoſtes patre. Quę ſententia eſt §.ſed & ſi.in d.l.ſi quis filio exhęredato. Neque enim naſcens ſed natus rũpit, qui autẽ natus rũpit neceſſe eſt ſuccedẽdo rũpat. Nó immerito igitur quęrat aliquis, Nũ qui rũpere aui teſtamentum negatur, ad aui ſucceſſionẽ admitti poſſit? Et dicendum eſt vel ex teſtamento, vel ab inteſtato, admitti poſſe. Ex teſtamento quidem ſi inſtitutus ſit. Ab inteſtato quoque quaſi ſuũ:cum ei ius poſtliminij competat, quod ne partui quidem denegatur. Nam pater qui viuo auo deceſſit, non poteſt ei in cauſa ſucceſſionis videri obſtitiſſe. Hoc loco autem per ius antiquũ intelligimus ius ciuile a veteribus prudentibus conſtitutũ,quo eorum qui naſcuntur mortuis nobis, permittitur inſtitutio,ad quos pertinet formula Galli,quæ & ipſa propterea ius antiquum appellatur. Alibi ius antiquũ pro iure xij.tabularũ accipitur in l.j. §. ſi quis adita,Dig.ad Tertul.l.j. de Dig.pet. hæred.

SCÆVOLA.

Forſitan addubitet quis,an iſtis caſibus &c.

GOVEANVS.

Hunc §.commentario ſuperiore rectè videmur & explicaſſe & emendaſſe.

SCÆVOLA.

In omnibus his ſpeciebus illud ſeruandum eſt, vt filius dumtaxat, qui eſt in poteſtate ex aliqua parte ſit hæres inſtitutus. Nam fruſtrà exhæredabitur poſt mortem ſuam. Quod non eſt neceſſe in eo filio, qui apud hoſtes eſt, ſi ibi decedat, & in nepote certè & pronepote, quorum ſi liberi hęredes inſtituantur, inſtitutionem nunquam exigemus: quia poſſunt præteriri.

GOVEANVS.

In omnibus iis ſpeciebus, quibus nepos poſthumus ex formula Galli inſtituitur; neceſſe eſt filium ex aliqua ſaltem parte hæredē inſtitui. Nam & præteritus, & exhæredatus, iniuſtũ faciet teſtamentum: quia non rectè ſit exhæredatus: nā poſt eius mortem exhęredatio effectum haberet, cum nepos mortuo demùm patre, ex teſtamento admittatur. Exhæredatio autem niſi cum ex teſtamento ſucceſſum eſt non valeat. Itaque ſi teſtator ità ſcribat, FILIVS EXHAERES ESTO: SI FILIVS, ME VIVO, DECESSERIT NEPOS HAERES ESTO. Neque det nepoti cohæredem, dubium non eſt quin effectus exhęredationis poſt mortem filij conferatur, ac proinde quaſi præteritus rumpat, quia non rectè ſit exhæredatus: Quòd ſi nepoti det cohæredem hoc modo, FILIVS EXHAERES ESTO, SI FILIVS ME VIVO DECESSERIT NE-

POS

POS QVI POST MORTEM MEAM NASCETVR HAERES ESTO, TITIVS HAERES ESTO. dubium non eſt quin valeat exhæredatio adeunte Titio, qui filij mortem non expectat. Item ſi nepotem ſimpliciter hæredem teſtator ſcribat, non ex formula Galli hoc modo, NEPOS QVI POST MORTEM MEAM NASCETVR, HAERES ESTO. rectè filius exhæredabitur. Nam & nepos ſuperſtes exhęredato filio inſtitui poteſt, & filium exhæredatum hęredem neceſſarium auo faciet. l. qui in aliena. §. interdũ. de acquir. hæred. Neque obſtat filius exhęredatus nepoti, quominus nepos ſimpliciter inſtitui poſſet, cum exhęredatione ſuus eſſe deſinat. Suus enim qualitas hęredis eſt, quemadmodum ſcripſimus altero cõmentario. Quòd autem diximus in prędictis ſpeciebus, filiũ ex parte aliqua inſtitui opportere, aliter in filio, qui apud hoſtes eſt, ſe habet, cuius prçteritio non facit iniuſtũ teſtamentum l. cum apud hoſtes. j. eo. Reuerſus tamen filius ab hoſtibus, teſtamentum iniuſtum facit. §. ſed & ſi pater. in fine l. ſi quis filio. Dig. de iniuſt. rupt. Item ſi ex nepote pronepotem poſthumum auus inſtituat, nepotem ſuperſtitẽ prçterire poteſt, in quo deterior eſt conditio nepotis quàm filij: Atque ità ex Galli formula pronepotem inſtituere hoc modo. SI NEPOS ME VIVO MORIATVR, QVI MIHI PRONEPOS EX EO POST MORTEM MEAM NASCETVR &c. De quo ſcripſimus ad l. cohæredi. §. cum filiæ. De vulg. Alia eſt cauſa nepotum poſthumorum, quorũ præteritio teſtamen-

cum vitiat, quia obliuione prætermiſſi videntur, quemadmodum initio ſcripſimus. Præterito igitur nepote, pronepote autem ex Galli formula inſtituto, ſi ſuperſtes ſit auo nepos, pronepotis inſtitutione conſtat euaneſcere, & rem ad cauſam inteſtati redire: Quòd ſi pronepoti datus eſſet cohæres, nepoti præterito certa portio olim accreſcebat, Quod à Iuſtiniano immutatum eſt in l. maximum vitium. C. de liber. præt. vel exhær.

SCÆVOLA.

Nunc de lege Velleia videamus quæ voluit viuis nobis natos ſimiliter non rumpere teſtamentum: Et videtur primum caput eos ſpectare, qui cum naſcerentur ſui hæredes futuri eſſent: Et, rogo, ſi filium habeas, & nepotem nondum natum tantùm ex eo hæredem inſtituas, ſi filius decedat, mox, viuo te, nepos naſcatur: Ex verbis dicendum eſt non rumpi teſtamentum, vt non ſolùm illud primo capite notauerit, ſi nepos eo tempore inſtituatur, quo filius non ſit, verum & ſi viuo patre naſcatur: Quid enim neceſſe eſt tempus teſtamenti faciendi reſpici, cum ſatis ſit obſeruari id tempus quo naſcitur? Nam & ſi ità verba ſunt, QVI TESTAMENTVM FACIET, IS OMNIS VIRILIS SEXVS, QVI EI SVVS HÆRES FVTVRVS ERIT &c.

GOVEA

GOVEANVS.

Iure ciuili eorum nepotum qui nondum nati erant inſtitutio permittebatur, cum præteriti neceſſariò auum inteſtatum facerent. Neceſſariò autem auum inteſtatum faciebant, cum poſt aui mortem ſui naſcebantur. Nam poſt teſtamentum natis nepotibus viuis auis, poterant aui ſibi conſulere vel mutando, vel nouo condendo teſtamento. Verũ quia non omnibus locis ciuium Romanorum copiam teſtator habere poterat, ideóque teſtamentum condere denuò non valebat, primo capite legis velleię nepotum nondum natorum, qui viuis auis ſui naſcerentur, inſtitutio permiſſa eſt: vt non ſolum hæredes ex teſtamento, verum & neceſſarij fiant: Ad nepotum duntaxat inſtitutionem, non etiam filiorum pertinuiſſe legem velleiam, ſcripſit Iuriſc. in l. ſuus quoque. §. vlt. de hæred. inſti. Verba legis rectè commentario altero interpretati ſumus & §. emendauimus.

SCÆVOLA.

Etiam ſi parente viuo, naſcantur, ſequente parte ſuccedentes in locum liberorum non vult lex rumpere teſtamentum. Et ità interpretandum eſt, vt ſi & filium & nepotem, & pronepotem habeas, mortuis vtriſque pronepos inſtitutus ſuccedens in ſui hæredis locum non rumpat: Et bene verba ſe habent,

SI QVIS EX SVIS HÆREDIBVS SVVS HÆRES ESSE DESIERIT, ad omnes caſus pertinentia quos ſupplendos in Galli Aquilij ſententia diximus, nec ſolùm ſi nepos viuo patre decedat, nec ſuccedens pronepos auo mortuo rumpat, ſed & ſi ſuperuixit patri ac decedat: dummodo hæres inſtitutus ſit, aut exhæredatus.

GOVEANVS.

Rectè cõmentario ſuperiore huius §. initium fecimus. Et verba illa ETIAM SI PARENTE VIVO NASCANTVR. ad §. ſuperiorem pertinere oſtendimus, eſſeque verba poſtrema capitis prioris legis Velleiæ. Secunda igitur pars legis velleiæ pertinet ad eos nepotes qui ſuperſtites ſunt tempore teſtamenti, atque ita hæredes inſtitui poterunt vt pote iã nati. Neque aliud hac parte cauetur, quàm quemadmodũ nepotes iam nati quos patres pręcedũt ab auis inſtitui poſſint, ne ſuccedentes in locum filiorum rumpant auorum teſtamenta. Quemadmodũ enim nepotum non natorum, ita iam natorum præteritio teſtamentum vitiabat, ſi illos contingebat naſci ſuos, & hos in locum ſuorum ſuccedere: vtique enim magis obliuione quàm iudicio pretermiſſi videri poterant: quamdiu enim filij nepotes pręcedunt, nepotum ratio non habetur, quaſi non natorum & ſuccedendo agnaſci videntur, quaſi nunc primum in lucem editi quod ad aui attinet ſucceſſionem.

ſionem. Quæri autem hoc loco poteſt, quamobrem vulgaris ſubſtitutionis formula inſtitutioni nepotum ſuperſtitum non ſufficeret. Et non ineleganter dixeris ineptam propterea viſam ſubſtitutionis formam, quia qualitas ipſa perſonarum eam contineret conditionem: neque continuò nepotem hæredem eſſe poſſe ex ſubſtitutione non adita à filio hæreditate. Nam abſtinens filius, nepoti ſubſtituto locum non facit, cum in ſuis non ſit ſucceſſio. l. ij. de ſuis & legiti. hæred. De quo ſcripſimus ad l. qui ſe patris. C. vnde liberi, Qui autem vulgariter ſubſtituitur, in omnem caſum admittitur, quo filius inſtitutus hęreditatem non amplectitur: caſus vnus eſt in quo filius nō exhęredatus, auo ſuperſtes nepoti non obſtat quo min⁹ auo ſit ſuus. De quo in l. ſi filius hæres ſuprà eod. Ad quam ſcripſimus lib. j. lect. var. c. 5. Et hæc ad §. hunc ſufficiant, cum iis quæ altero commentario ſcripſimus.

§. Videndum.

Quæ ad hunc §. commentario ſuperiore ſcripſimus, ſufficiunt.

SCAEVOLA.

Ille caſus in difficili eſt, ſi filium habeas, & nepotem nondum natum inſtituas, íſque naſcatur viuo patre ſuo, àc mox pater decedat: Non enim ſuus hæres eſt tempore quo naſcitur, nec poſteriori alius ſuccedendo prohiberi vide-

tur rumpere quàm qui iam natus erat. Denique & ſuperiore capite, vt liceat inſtituere nondum natos, qui cũ naſcẽtur ſui erunt, permittit, poſteriore capite nõ permittit inſtitui, ſed vetat rumpi, néve ob eam rem minus ratum eſſet quod ſuccedit. Porrò precedere debet, vt vtiliter ſit inſtitutus, quod nullo iure potuit qui nondum natus erat. Iuliano tamen videtur, duobus quaſi capitibus legis commiſtis, in hoc quoque inducere legem, ne rumpantur teſtamenta. Quæramus tamen (cum recepta eſt Iuliani ſententia) an ſi naſcatur nepos viuo patre ſuo, deinde emancipetur, ſpõte adire poſſit hæreditatem. quod magis probandum eſt. Nam emancipatione ſuus hæres fieri non potuit.

GOVEANVS.

Cum Iuliani (ait Scęuola) recepta ſententia ſit, hoc eſt, cum huiuſmodi nepotis inſtitutio commiſtis duobus legis capitibus inducta videatur: quærendum eſt, an ſi nepos viuo patre natus emancipetur, neceſſarius an voluntarius hæręs fiat: Nam lex nepotes non natos inſtitui neceſſario permittit. Magis autem probandum eſt vt ſponte adeat ex teſtamento. Nam mutatione perſonæ non vitiatur inſtitutio. Quòd ſi Iuliani

ni ſententia recepta non eſſet,hoc eſt , ſi nepotis inſtitutio ab initio non conſtitiſſet, emancipatus ex teſtamento adire nō poſſet:Quæ enim ab initio non valuit, ex poſt facto non confirmatur inſtitutio:Qui ergo quaſi ſuus inſtitutus eſt , & rectè inſtitutus eſt commiſtis , vt dictum eſt , legis capitibus, ſpontaneus hæres ſit propter emancipationem. Qui poſthumi dicantur, & quæ ſint poſthumorum genera ſcripſimus commentario ſuperiore.

Ad l.Iam hoc iure. De vulg.& pupil.ſubſti.

De tertio genere ſubſtitutionis cuius in l.iam hoc iure mētio fit ſemper dubitaui. Et primi generis eſſe videtur, in qua primus caſus exprimitur, SI HAERES NON ERIT. ſecundi in qua ſecundus caſus, hoc eſt pupillaris exprimitur hoc modo: SI FILIVS HAERES ERIT ET INTRA PVBERTATEM DECESSERIT. vel ita, SI FILIVS INTRA PVBERTATEM DECESSERIT. Nam & hic caſus pupillaris eſt. Verum hæc ſubſtitutio D. Marci conſtitutione non eget. Tertij autem generis ſubſtitutiones eſſe videntur, in quibus neque vulgaris, neque pupillaris caſus exprimitur, hoc modo: FILII MEI IMPVBERES HAEREDES : VNTO EOSQVE INVICEM SVBSTITVO. ſiue hoc modo, FILIVS HAERES ESTO: FILIO TITIVM SVBSTITVO. Reciprocę ſubſtitutionis ius à D. Pio fuerat cōſtitutū. Cuiꝰ cōſtitutionis illa ratio eſſe videtur. quòd eiuſmodi ſubſtitutiones in omnem

omnem cauſam fieri videntur l.ſi plures.de vulg. Ad illam autem ſubſtitutionem, FILIVS HAERES ESTO, FILIO TITIVM SVBSTITVO. ius conſtitutionis D. Marci porrectum videtur. Quamobrem autem D. Marci conſtitutionem ad ſubſtitutionem hanc trahi fuerit neceſſe mihi ſatis non liquet, Cum vtrumque caſum continere videatur: Illud affirmare audeo, ſi ſubſtitutio hæc tertij generis ſit, ſi ad eam porrecta ſit D. Marci conſtitutio, verbo huic SVBSTITVO proprium in vulgari ſubſtitutione locum fuiſſe: ſi enim vtrumque verbum SVBSTITVO comprehendebat, quid opus fuit D. Pium conſtituere ſubſtitutionem ità factam EOSQVE INVICEM SVBSTITVO. in caſum vtrumque valere? Quamuis autem ius ſubſtitutionis reciprocæ D. Pij conſtitutione ſit conſtitutum, Tamen de ſimplici ſubſtitutione facta hoc modo, FILIO IMPVBERI SVBSTITVO. cautum ſatis non erat: Itaque ius conſtitutionis D.Marci ad ſimplicem hanc ſubſtitutionem tractum eſt.

Ad l.ſi pater eod.titul.

Labeonis ſententiam ab Vlp. relatam improbat Imperat.in l.vlt.C.de impub.Et fruſtrà ratio conciliationis exquiritur. Imperatorem autem illa ratio mouit, quòd plus Labeo tribuiſſet ei, quem minus teſtator dilexiſſet. Verùm illud parum animaduertiſſe aut curaſſe Imper. videtur, quod ex diſparibus partibus inſtituti, in pupillari ſubſtitutione contra iuris regulam, ſi trientes fiant, exæquentur.

Ad

Ad l. Et ſi contra tabulas. eod.

Legata relicta à ſubſtituto quemadmodum præſtentur, docet hoc loco Africa. Scæuola autem in l. vltim. §. de leg. j. docet quemadmodum legata relicta à filio impubere inſtituto præſtentur à ſubſtituto decedente filio intrà pubertatem non legatis præſtitis cum filius ex vncia inſtitutus, beneficio fratris præteriti, per bonorum poſſeſſionem contra tabulas partis dimidiæ bonorum poſeſſionem accepit. Et ſiquidem legata à filio coniunctis dumtaxat perſonis relicta ſint, neque ea pupillus præſtiterit, ſubſtitutus ea præſtabit quaſi ęs alienum: Ex vncia quidem ipſo iure, ex reliquo autem prætoris iuſſu, cuius beneficio quinque vncię filio acceſſerũt: ſuã nãque portionẽ grauare in eo potuit prætor. Et hoc nimirũ eſt quod hac lege ſcribit iureconſ. QVEMADMODVM ET IPSE FILIVS PLVS EXCEPTIS DEBERET, SI PER BONORVM POSSESSIONEM PLVS AD EVM PERVENISSET. Quod multò magis in ſubſtituto filij admittẽdũ eſt, vt legata relicta ab inſtituto coniunctis perſonis neque præſtita ipſe præſtet, habita ratione ſemiſſis, non ſolùm ex vncia. Abſurdum namque eſt, ſi Prætor magis faueat ſubſtituto, quàm filio: Datis autem ab inſtituto legatis tàm coniunctis, quàm extraneis perſonis, inſtitutus quidem filius ipſo iure omnibus legata debet, ex qua parte eſt inſtitutus: ſed bonorum poſſeſſione contra tabulas accepta, à præſtatione legatorum extraneis relictorum,

rum,

rum filius prætoris auxilio liberatur, & ſolis coniunctis Prętor legata ſeruat, non ſolum ex parte, ex qua filius eſt inſtitutus, verum & ex eo quod ipſe prętor adiecit: Quæ legata ſi filio præſtita non fuerint, ab eius ſubſtituto præſtabuntur: Extraneis quidem, habita dumtaxat eius portionis ratione, ex qua filius fuerit inſtitutus. Coniunctis verò habita ratione eius quoque portionis, quæ per bonorum poſſeſſionem contra tabulas acceſſit: Cuius ſententiæ illa vis, ac poteſtas eſt, vt coniunctis, qui Falcidiam fortaſſe paterentur ſi legata eis præſtarentur, ex portione dumtaxat, ex qua filius fuerat inſtitutus, ſolida legata conſequantur, propter portionem, quæ beneficio Prætoris filio acceſſit: ipſi autem extranei propter eam acceſſionem, nihilo magis legata conſequantur à ſubſtituto pleniora, ac proinde Falcidiam patiãtur, ac ſi filio per bonorum poſſeſſionem contra tabulas acceſſiſſet. Et hoc nimirum eſt, quòd ait Scæuola, OMNIBVS EX VNCIA PRAESTARI, EX RELIQVIS AVTEM CONIVNCTIS DVMTAXAT. Duo circa rem hanc quæri poſſunt, Alterum quamobrem impuberi ſubſtitutus legata præſtet extraneis, quæ ipſe inſtitutus non prętitiſſet, à quo legata data fuerunt: Cum ſubſtitutus ex perſona inſtituti legata debere dicatur. l. in ratione legis Falcidiæ retentiones, §. quod vulgo. infra ad leg. Falcid. Alterum eſt, cum ſubſtitutus omnibus præſtet relicta ab inſtituto, non ex tota, ſed ex ea dumtaxat parte, ex qua filius inſtitutus fuerat, ea præſtet: Nam ab ipſo inſtituto data legata, conſtat omnibus

bus præſtari ex toto eo quod ad ſubſtitutum peruenit, vt Africanus hac lege ſcribit. Ad prius illud reſponderi poſſit, quamuis à præſtatione legatorum coniunctis perſonis relictorum filium Prætor releuauerit, ſubſtitutum tamen non releuaſſe, & æquum eſſe ſubſtitutum legata omnia præſtare, quę ipſe inſtitutus pręſtitiſſet, ſi bonorum poſſeſſionem contra tabulas non agnouiſſet: maximè cùm portio ſubſtituti per bonorum poſſeſſionem aucta ſit. Ex portione autem, ex qua filius inſtitutus fuerat, propterea omnibus legata præſtat ſubſtitutus, (vt ad ſecundam quęſtionem reſpondeam,) quia etſi filius bonorum poſſeſſionem contra tabulas non agnouiſſet, ſed contentus inſtitutione fuiſſet, non ex maiore portione legata pręſtitiſſet, & ſuam acceſſionem coniunctis dumtaxat Prætor prodeſſe voluit in legatis ab inſtituto relictis à ſubſtituto pręſtandis. Quòd ſi portio inſtituti vel iure accreſcēdi, vel ex ſubſtitutione augeatur, eam acceſſionē legatariis tã cõiũctis, quàm extraneis prodeſſe nõ dubito, ac propter eam legata relicta ab inſtituto pleniora pręſtari à ſubſtituto: verùm propter hanc pretoriam, quã dixi, acceſſionem, extranei, quibus Pręror non prouidit ampliora legata nõ conſequentur à ſubſtituto. Quid ergo ſi inſtitutus filius coniunctis legatis pręſtitis deceſſerit? Peténtne extranei à ſubſtituto? Et nulla ratio eſt eſt quamobrem petere non poſſint. Huius autē §. ſpecies in pupillari ſubſtituto ponēda neceſſariò eſt. Nã vulgares ſubſtitutiones accepta bonorũ poſſeſſione. vel ſecũdũ, vel cõtra tabulas expirãt.

Ad

Ad §. Titius hæres eſto. l. ſeruum communem eod.

Quærendum eſt, quis ſit inſtitutionis ſerui, & quis ſubſtitutionis effectus. Et cùm ſeruus legatus idémque inſtitutus hæreditatem niſi iuſſu legatarij adire nō poſſit, legatum autem propter libertatem eodem teſtamento ſeruo datam non valeat, conſtat adeunte Titio ac proindè confirmata ſerui libertate, ſeruum ex inſtitutione adire non poſſe. Rurſum Titio non adeunte, cùm legata non debeantur, non poteſt Stichus iuſſu legatarij hæreditatem adire. Neutro itaque caſu Stichus ex inſtitutione hæres eſſe poteſt: cùm neutro caſu legatarium hæredem facere poſſit. Verùm cùm libertas, quamuis ſecundo gradu relicta, in primo data intelligatur. l. ij. Digeſt. de manum. teſt. meritò dubitauerit quis, quamobrem, cùm primò gradu & inſtitutus, & liber reperiatur, Stichus ex inſtitutione hæres eſſe ipſe non poſſit, ac ſibi hæreditatem acquirere: & reſpondendum eſt, fauorem iuris non egredi libertatem ac ſeruo ſatis eſſe debere, ſi libertatē relictam à ſubſtituto, ab inſtituto conſequatur.

Circà ſubſtitutionem hæ quæſtiones occurrunt. Primùm, an in propoſita ſpecie duo ſint gradus hæredum. Deindè an cauſa inſtitutionis ſit mutata. Poſtremò, cur Stichus vnà cùm Titio ad hæreditatem, non admittatur? Ad quæſtionem primam reſpondeo. Quamuis idem Stichus inſtituatur, & ſubſtituatur, duos tamen gradus eſſe: propterea quòd in inſtitutione domini perſona ſpectatur, qui ex inſtitutione hæreditatem

hæreditatem quærit: in ſubſtitutione autem ipſius Stichi, ac proinde duarum perſonarum vice fungitur Stichus inſtitutus, & ſubſtitutus. Cauſam inſtitutionis in ſubſtitutione mutatam eſſe, ex eo manifeſtè apparet, quòd ex ſubſtitutione poſſit Stichus eſſe hæres: quamuis inſtitutioni locus non fuerit. Ad poſtremum reſpondeo, propterea non poſſe Stichum ex ſubſtitutione vnà cùm Titio inſtituto admitti, ſed, non adeunte demum Titio Stichi ſubſtitutioni locum eſſe. Quia manifeſtè apparet noluiſſe teſtatorem vnà cum Titio Stichum, concurrere, quem ita cum Titio inſtituit, vt cum Titio hæres eſſe nō poſſet. Aliud dicendum eſt, ſi Titius cum Sempronio hæres inſtituatur, & Sempronius, cauſa mutata, ſibi ſubſtituatur hoc modo, TITIVS HÆRES ESTO, &c. Quamuis enim ex ſubſtitutione admittatur, ita tamen eſt inſtitutus, vt poſſit ex inſtitutione hæres eſſe: Stichus autem ita eſt cum Titio inſtitutus, vt hæres ex inſtitutione eſſe non poſſit cum Titio.

Ad l. Re coniuncti. Dig. de leg. iij.

Sententiam l. re coniuncti. vt ante me fortaſſe nemo, ita neque ante hunc diem ego intellexi. Re tantùm coniunctos eſſe conſtat quibus ita legatur. TITIO FVNDVM SEIANVM LEGO, EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO LEGO. Totus enim fundus vtrique legatur, ſed ſeparatim, hoc eſt verbis, & orationibus diuerſis. Verbo tantùm cōiunctos, quibus ita legatur: TITIO ET MAEVIO FVNDVM SE-

IANVM ÆQVIS PARTIBVS DO LEGO. Re & verbo coniunctos quibus ita, TITIO ET MÆVIO FVNDVM SEIANVM LEGO. Totus enim vtrique fundus vno verbo legatur: Hi in portionibus coniunctorũ omnibus omnino preferuntur, quibus eadẽ res, aut rei pars legatur: Exempli cauſa, TITIO, ET MÆVIO FVNDVM SEIANVM LEGO, EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO LEGO, EIVSDEM FVNDI PARTEM DIMIDIAM SEIO LEGO. Mevio legatum repudiante, eius portio ſoli Titio accreſcit. Ratio illa eſt, quia dempta coniunctione verbi, portio Mæuij omnibus pro portione accreſceret: Verbi accedens coniunctio, ius prælationis parit. Re autem coniunctos, cõſtat non eſſe potiores: Exempli cauſa, TITIO FVNDVM LEGO, EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO LEGO, EIVSDEM FVNDI PARTEM DIMIDIAM SEIO LEGO, Repudiante Mæuio legatum, eius portio omnibus pro rata accreſcit, vti enim diximus ex verbi coniunctione prælationis ius oritur. Verbis autem tantum coniunctus an præferatur ei, qui verbo coniunctus non eſt, quæritur: Et magis eſt vt coniunctus verbo præferatur ei, qui coniunctus verbo non eſt: vt eccè, TITIO, ET MAEVIO FVNDVM AEQVIS PARTIBVS LEGO. EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO LEGO. dubium non eſt, quin, dempta coniunctione verbi, & partibus ſeparatim legatis, hoc modo, TITIO DIMIDIAM, MAEVIO DIMIDIAM, SEMPRONIO TOTVM FVNDVM LEGO, inter omnes ius acceſcen-

di

di pro portione verſetur. l. Mæuio fundi partem dimidiam.de le.ij.Partibus itaque Titio, & Mæuio coniunctim legatis, ius prælationis inducet verbi cõiunctio,qua vti diximus dempta, ius nihilominus accreſcendi inter legatarios reperitur: Idem dicendum eſt ſi ità legatum ſit, TITIO, ET MAEVIO FVNDVM AEQVIS LEGO, EIVSDEM FVNDI DIMIDIAM SEMPRONIO LEGO. Nam repudiante Titio, ſoli Mæuio eius portio accreſcit: quibus ſi partes ſeparatim legatæ fuiſſent hoc modo, TITIO DIMIDIAM, MAEVIO DIMIDIAM, SEMPRONIO DIMIDIAM LEGO: iure accreſcendi omnes vterētur,vt quod Iuriſc.ſcribit in l. Mæuio. non ſolū procedat cū tertio legatario totus fundus legatur,verū & cum pars legatur, ſed ea quæ hæredē excludat:ne penes eum repudiata portio remaneat.Exempli cauſa, TITIO TRIENTEM FVNDI LEGO, TRIENTEM MÆVIO SEMPRONIO TRIENTEM.repudiāte Titio,eius portio non accreſcet legatariis,ſed penes hæredē relinquetur, quibus ſatis eſſe debet, quod triētes ſuos habeant.Nam in legatis ius accreſcendi hactenus admittimus,vt portio à teſtatore relicta expleatur,non vt amplius cõſequatur legatarius,quam ei teſtator legauit. Itaq; ſi Titio dimidia,Mæuio dimidia,Sēpronio totus fundus, vel dimidia legetur, propterea inter eos ius accreſcendi reperitur: neque vacans portio hæredi relinquitur, quia neceſſe eſt expleamus portiones legatariis à teſtatore relictas: his autem expletis, nihil eſt, quod hæres retinere poſſit. Quòd ſi ita legatum ſit, MÆVIO DIMI-

DIAM, SEMPRONIO TOTVM FVNDVM LEGO. repudiante Mæuio, totum fundum conſequitur Sempronius, Sempronio vero repudiãte, Mæuio dimidia expletur, reliquum penes hæredem remanet: ſecus in hæreditatibus ſe habet: nulla enim certa portione ius accreſcendi definitur: Qui enim ex parte hæres eſt, ex aſſe hæres eſt, iuris poteſtate: neque poteſt quis pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus decedere. Vnde fit, vt ſi plures legatarios verbis hoc modo coniungas, TITIO, MÆVIO, SEMPRONIO, FVNDVM ÆQVIS PARTIBVS LEGO, nunquam inter eos ius accreſcendi reperietur: cùm partes habeant à teſtatore relictas, trientes videlicet, vt vacans triens neceſſario hæredi relinquendus ſit: ne legatarij plus habeant quàm eis teſtator reliquerit. Idem dicendum in quatuor pluribúſve legatariis. Et generaliter definiendum in legatis eſt, iure accreſcendi legatarios conſequi poſſe, quantum teſtator eis reliquerit, amplius non poſſe: quia neque ex teſtamento amplius vindicare poſſint.

Illud prætereundum non eſt, verbis coniungi non poſſe, niſi quibus æquæ partes legantur hoc modo, TITIO, ET MÆVIO FVNDVM ÆQVIS PARTIBVS LEGO, vel hoc modo, TITIO, MÆVIO, ET SEMPRONIO FVNDVM PRO TRIENTIBVS LEGO. Quibus ex diſparibus partibus fundus legatur, iis neceſſe eſt pluribus verbis, & orationibus legetur. Quemadmodum autem inter legatarios, ita & inter hæredes coniunctio ius prælationis

inducit,

inducit, Exempli cauſa, TITIVS, ET MÆVIVS EX TRIENTE MIHI HÆREDES SVNTO, SEIVS EX TRIENTE HÆRES ESTO, SEMPRONIVS EX TRIENTE HÆRES ESTO: Titius, & Mæuius in ſuo triente reliquis præferuntur. Dempta autem verbi coniunctione, iure accreſcendi omnes vterentur: Vt autem Titius, & Mæuius iure accreſcendi vtantur, ex certa parte inſtitui debent. Nam qui ſine parte inſtituuntur, quod ad ius accreſcendi, attinet, coniuncti non ſunt l. item quod Sabinus. §. vnde idem. de hæred. inſtit. Neque obſtat l. hæredes ſine partibus. eod. tit. Aliud enim eſt ſine partibus inſtitui, aliud ſine parte: TITIVS, ET MAEVIVS EX TRIENTE HAEREDES SVNTO, ex parte inſtituti ſunt, & tamen ſine partibus. Ex partibus inſtituuntur qui ſic inſtituũtur, TITIVS, ET MAEVIVS EX SEMISSE AEQVIS PARTIBVS HAEREDES SVNTO: Quorum ſi alter portionem repudiet, omnibus, non ſolùm Titio pro portione accreſcit.

Quid ſit coniunctim legari, & quemadmodum inter eos partes fiant, quibus res coniunctim legatur, non rectè videmur explicaſſe commentario de iure accreſcendi. Coniunctim igitur legari, eſt eandem rem duobus, pluribúſve ſine partibus legari: hoc modo, TITIO FVNDVM LEGO: EVNDEM FVNDVM SEMPRONIO LEGO, vel ità, TITIO, ET SEMPRONIO FVNDVM SEIANVM LEGO: vtroque enim modo fundus totus hoc eſt ſine partibus legatur: Atque ita coniunctim legari dicitur l. coniunctim de le.

iij.l.planè.§.ſi cõiunctim.de leg.j. Hi autem,quibus res ſine partibus legatur, ipſi ſibi ab initio partes faciũt.d.§.ſi coniunctim. hoc eſt alter alterum impedit, quominus totum petere poſſit aut actione perſonali,aut reali.d.§. ſi coniunctim. & l.duobus. l. ſi pluribus. verſ. ſin autem eodem. Quod ita accipi debet,quamdiu alter petere poteſt:ſi enim iam legatum repudiauit, alter rectè totum petet: quia in legato nemo iam ſibi poſſit concurrere, hoc eſt, nemo partem auferre poſſit. Itaque in d.l.duobus. ablata ab altero parte æſtimationis per actionẽ perſonalem, videbatur alter totum vindicare fundum poſſe: quia nullam iam fundi partem auferre poſſit is,qui actione ex teſtamento partis ſuæ æſtimationẽ ſit conſequutus:Verùm ei doli mali exceptionẽ obſtare eo loco ſcribit Iureconſul.Partem namque ſuam videri abſtuliſſe eum, qui partis ſuæ æſtimationẽ abſtulit.Quamuis igitur ſolidus fũdus, hoc eſt ſine partibus à teſtatore pluribus legetur,partẽ dumtaxat petere ſinguli poſſunt, quãdiu alij concurrere poſſunt, hoc eſt partes ſuas petere poſſunt. Qui ſi partes ſuas non petant, neque cõcurrant, ei,qui partem ſuam conſequutus eſt, cæterorum portiones accreſcent, atque ita ſolidum legatum conſequetur. Et hoc eſt quod vulgò dici ſolet cõcurſu inter eos partes fieri:non quòd in conflictu actionum vtroque totum vindicãte inter eos res ſcindatur, ſed quòd niſi alter partem ſuam petat is qui partem petiit,& accepit totum habeat: ita accipi cõcurſum opportere ex eo liquidò cõſtat, quòd in d.§.ſi coniunctim.partes facere concurſu

dicuntur

dicuntur ij quorum alteri in primis tabulis,alteri in ſecundis eadem res legatur,quos ſimul petere non poſſe conſtat.Idem colligitur ex verbis illis, d.l. ſi pluribus. PRO VIRILI PORTIONE AD LEGATVM OMNES VENIRE. hoc eſt concurrere. Partem porrò faciunt, interdum etiam ij,qui ad partem non admittũtur, vt ſi Titio,& ſeruo proprio teſtator fundum leget: ſeruus etenim Titio obſtabit quominus totum vel petere,vel conſequi poſſit, quamuis ſeruo inutiliter ſit legatum.d.§.ſi coniunctim. Item ſi Titio, & ei quem ſciebat in rerum natura non eſſe,fundum teſtator leget, qui in rerũ natura non erat, Titio partem faciet.l.ſi duobus.de leg.j.quamuis ad partem non admittatur. Aliud dicendum, ſi mortuum ignorabat teſtator, ſic enim intelligi opportet.l.vnicã.§.in primo. iuncto §.pręcedente.C.de caduc.toll.Differentiæ ratio illa eſt,quòd qui legat ei,quem mortuum eſſe ſcit, illi dumtaxat legare videtur, vt partem coniuncto faciat, non vt ipſe ad legatum perueniat. Si autem ei, quem mortuum ignorat, leget, eo animo legat, vt legatum legatarius conſequatur. Item ſi Titio, & Mæuio ſeruum legaui, qui Titij erat, Titius Mæuio partem facit, Mæuius nihil quidquam aut petet, aut auferet præter partem æſtimationis ſerui. l. huiuſmodi. §. ſi Titio. de leg. j. Sanè hæredi & Titio ſi fundus legetur, hæres Titio partem faciet, quamuis hæredi inutiliter legetur d. l. planè. §. ſi duobus. Hoc enim legatum in perſona hæredis nulla ratione conſiſtere poteſt, nec intelligi, hoc eſt non

modo iuris regula vetãte, vt in legato ſeruo proprio relicto, ſed & natura ipſa rerum, quæ non patitur quemquam à ſeipſo petere, vel accipere. De legato Titio, & poſthumo relicto, ſcripſimus in priore commentario de iure accreſcendi.

Ad l. Si filius heres. De liber. & poſthum.

Libro priore lectionum variarum illud non rectè videmur explicaſſe, quod ſcribit African. *in l. ſi filius hæres. de liber. & poſthum.* Nepotem filio vulgariter ſubſtitutum tam auo, quàm patri ſuum hęredem futurum non nato poſthumo, qui teſtamento fuerat omiſſus, ſi filius decedat cùm adhuc de teſtamenti viribus dubitetur: ſic autem locus is intelligi debet, vt filius, cui ex teſtamento, de cuius viribus dubitabatur, viuenti delata hęreditas non fuerit, nepoti, quo minus auo ſuus ſit obſtitiſſe videatur: Quamuis enim nepotem præcedere, in cauſa tamen teſtamentaria ſucceſſionis non præcedebat, cui (vt diximus, viuenti hęreditas delata nõ fuerit. Neceſſe autem eſt nepotem, qui auo ex teſtamẽto hęres ſit, ſuum eſſe, cum in aui morientis poteſtate fuerit, ac proinde extraneus dici non poſſit; filio autem, ſi vel ex teſtamento, vel ab inteſtato decedat nepos quoque ſuus erit, cum in eius morientis poteſtate fuerit. Neque nouum eſt nepotem patri, & auo ſuũ eſſe. Nã patre exhęredato, ipſe ab auo inſtitutus ſuus auo eſt: quia ei pater in cauſa hæreditatis auitæ nõ obſtat, item & patri. Neque verò hoc caſu intelligi poteſt filius nõ nato poſthumo retrò ex teſtamento hęres fuiſſe. Quod enim *in l. ventre præterito*

*terito.ff.de acq.hared.*ſcribit Papinia.filium ex teſtamento hæredē fuiſſe intelligi non nato poſthumo, procedit, cum extraneus filio datus eſt ſubſtitutus, vel cohæres, idque in gratiam nepotum, qui ſi filio ſubſtituantur, fictione ea nihil opus eſt: cum eis ſufficiat inſtitutio ad obtinendum aui hæreditatem.

Ad l.In quartam.ad leg.Falcid.

Ad l.in quartam.ſcripſimus totum legatum, & totum fideicommiſſum extrà Falcidiam eſſe. Mouebamur, quòd repudiata hæreditate, totum nihilominus legatum hæres conſequeretur. *l.& quidem totum. de leg. 1.* Item quod aliud iuris eſſe diceret Iureconſ.in fideicommiſſaria hæreditatis reſtitutione, in qua pars tantummodò legati hæreditaria in Falcidiā imputetur. Verùm, cum pars legati tantùm iure hęredis capiatur, & Paulus in l.Neſennius. diſertè ſcribat quod iure hæredis capiatur, id demum in Falcidiam imputari: Contraria ſententia magis placet, vt non totum legatum in Falcidiam imputetur, ſed dumtaxat legati pars, quæ iure hæredis capitur: altera verò extra Falcidiam ſit. Itaque locus in l. in quartam neceſſariò emendandus eſt, & vbi hodie legitur, ſed in fideicommiſſaria, ſcribendum videtur, ſed & in fideicommiſſaria. Quod mendum lubricum fuit & paſſim occurrit. Porro autem inter legatum, & prælegatum differentiæ complures ſunt, legatum genus eſt, prælegatum ſpecies. Prælegamus hæredibus dumtaxat, legamus etiam iis, qui hæredes inſti-

tuti nõ ſunt. Prælegati illa verba ſunt, *hæres meus præcipito, præcipuũ habeto.* Legati illa, *Do, lego, habeto.* Legati quod relictum hæredi eſt in hæreditatis venit reſtitutionem *l. in fideicommiſſariam.* ad Trebell. prælegati portio nulla reſtituitur, cum id præcipuum hæres habeat. Quò fit, vt retentio à Papiniano appelletur. *l. in fideicommiſſi* §. *cum* Pollidius de vſuris, nam neque ex eo quod iubemur retinere, vlla pars reſtituitur. Quid enim magis contrarium eſt reſtitutioni, quam retentio? eadem perceptionis, & deductionis quæ retentionis natura eſt. Poſtremò pecuniæ vni ex heredibus prælegatæ pars à coherede accipitur. l. hæredes §. vlt. iuncta. l. ſeq. fam. erciſ. legata verò pecunia tota à cohærede capitur. Hæreditarij corporis alia ratio eſt, quod ſiue legetur, ſiue prælegetur heredi, ſemper eius pars à cohærede accipi intelligitur. Illud autem legato cum pręlegato commune eſt, vt vtriuſque hæreditaria portio in Falcidiam imputetur, & quidem tota: niſi cùm ex voluntate, & ſententia teſtatoris Falcidia retinetur: tum enim non portionem totam hæreditariam, ſed quartam eius partem hæredi in Falcidiam imputamus *l. Titia. ad l. Falcid.* Et quoniam in lege hac diui Pij mentio fit, illud animaduertendum eſt, eundem Hadrianum appellari *in l. deducta* §. *numis. ad Trebel.* eorundem nominum confuſionem notauimus *in l. ſi de iudicijs & in l. qui cœtu. ad l. Iul. de vi publ.*

Ad

Ad §. Nihil commune. l. Naturaliter. De acq. poſſeſſ.

Reſtituitur poſſeſſio aut interdicto, aut actione. Nam & per interdictum vnde vi amiſſam recupero poſſeſſionem, & per rei vindicationem: de hac enim actione loqui mihi videtur Vlpianus *in l.1.§.reſtituendæ, vti poßidetis. Papinianus in l. cum fundum. de vi, & vi armata.* Eum, qui fundum vindicauit ab eo cum quo interdicto vnde vi potuit experiri, pendente iudicio, nihilominus interdicto rectè experiri placuit. Facilior ſanè, & expeditior interdicti via eſt, in quo de iure dominij non quæritur, quòd rem vindicanti probandum eſt. Ei autem qui poſſidet, non ciuiliter modò, verùm & naturaliter, hoc eſt, ei qui animo, & corpore poſſidet (de quo intelligendum illud Vlpiani eſt *in l. 1. vti poßidetis.* Actionem numquam vltrò poſſeſſori dari) ei inquam vel exceptio ſufficit, vel interdictum vti poſſidetis, ad retinendam, tuendamque poſſeſſionem. Quòd ſi ciuiliter tantùm poſſides, res autem, exempli cauſa, penes eum ſit cui eam tu precariò conceſſiſti, & interdicto vti poſſidetis, vinces, & rem poteris vindicare: rectè enim ab eo res vindicatur qui reſtituendi habet facultatem *l. officium de rei vind.* Neque ſi rem cœperis vindicare, propterea tibi denegabitur interdictum: cum poſſeſſioni non videaris renunciaſſe, quam per rei vindicationem renunciaſſe contendebas.

FINIS.

INDEX

INDEX LOCVPLETISSIMVS IN ANTONII GOVEANI IVRISCONS. OPERA.

A

ACTIO directa & vtilis 192
Actiones pœnales cur in hæredem non dentur eodem.
Actiones populares quæ ſint eod.
Actio in factum ſubſidiaria 823
Actio iudicati ex arbitri ſententia non datur 43
Actio reſciſſoria 827
Actio vtilis ex edicto 165
Actiones vtiles 101
Abſtenſio dicitur etiam poſt immiſtionem 220
Abſtenſio locum facit ſubſtitutioni 221
Adoptio pupillarem ſubſtitutionem præcedere debet 239
Adire nemo cogitur 299
Adire & pro hærede gerere quid differant 809
Æquitas ſine iuris colore nulla eſt 767
Ædiles Imperium non habent 8
Agnaſci quid ſit 150
Accreſcere quid ſit 417
Aditionis nomen generale eſt. 363
Adiri tantum ea hæreditas poteſt quæ verbis eſt relicta directis 748

Alimen

INDEX.

Alimentorum fauor 630
Alimentorũ aſtimatio qualiter fiat in ponenda falcidia 686
Aquilia cur non detur aduerſus corrumpentem album prætoriũ 22
Annus vtilis & continuus 795
Arbiter à prætore datus neque abſoluit neque cõdemnat 479
Arbitri cur Iudices non ſint 44
Arbitri recepti Iudicum partes recipiunt 42
Arbitri ſententia non parit exceptionem rei Iudicatæ 44
Arbitri ſententia nullum ius parit 44
Arrogatio cauſæ cognitionem deſiderat 369
Arrogati bona ipſo iure ad arrogatorem pertinent eod.
Arrogatio cohæredis, legata reddit pleniora 485
Aſſeſſores iudices non ſunt 46
Auerſio quid ſit 845
Aureus quid ſit 100

B

Bonæ fidei poſſeſſor quos fructus ſuos faciat 845
Bonorum poſſeßio contra tab. intentatur etiam non adita hæreditate 303
Bonorum poſſeßio contra tab. non reſcindit tabulas pupillares 353
Bonorum poſſeßio contra tab. contra legem eſt 759
Bonorum poſſeßio litis inſtituendæ cauſa 837

C

Caducum vnde dictum 530
Codicillis legata an relinqui poßint 320
Cognitio de ſuſpecto tutore nec publica eſt nec popularis 60
Confuſione non prorſus tollitur obligatio 499
Confuſæ actiones non reſtituuntur hæreditate vt indigno ablata 500
Concurſu partes fieri quid ſit 904
Cognitio prætoris iuris eſt, iudicis autem dati facti 725
Conditionis implendæ cauſa data ex voluntate teſtatoris non dantur 595
Conditionis implendæ data nũm in falcidiam imputentur 619
Coërcitionum duo genera grauius & leuius 79
Coërcitionis grauioris varia genera 70
Compenſationis & reputationis debiti differentia 573
Compenſationi cur locus ſit inter cohæredes 735

Commu

Communis error non facit ius 788
Conditio inſtitutioni appoſita non cenſetur repetita in ſubſtitutione 350
Conditio legati ius hereditarium ſuſpendit 512
Conſul ad conſulis tribunal non venit 129
Coniuncti re & verbo cæteris præferuntur 430
Coniunctio verbi non parit ius accreſcendi 422
Coniunctio inter hæredes prælationem inducit 425
Conſules merum imperium qualiter habuerint 73
Conſenſus & aditio priuatorum prætori iuriſdictionem dant 737
Conſtitutio D. Marci ad quas ſubſtitutiones pertineat. 213
Conſuetudo inueterata lege duodecim tab. antiquior 234
Creditor à debitore inſtitutus an falcidiam detrahat 152
Creditor an vſucapiat pignus 90

D

Debito creditori legato vtile legatum eſſe poteſt 475
Decretorum prætoris quædam plus habent imperij, quædam minus 83
Decreta prætoris cum cauſæ cognitione ſententiæ appellantur 84
Delegatio neque iuriſdictio neque notio eſt 37
Delegati latior poteſtas quam iudicis dati 65
Dementes cur dicuntur inofficioſi teſtatores 773
Dies mortis non facit conditionem 326
Dictator merum habuit imperium 71
Differentia inter filium & filiam 373
Diſpoſitio generalis non pertinet ad particularem 383
Diuinatio quid ſit 101
Dolus pro culpa interdum ſumitur 645
Dotis prælegatæ alia eſt ratio quàm legata in ponenda falcidia 704
Dotes in mulierum patrimoniis ſunt 318
Dos cur mulieris patrimonium dicatur 558
Dote legata an locus ſit falcidiæ 670
Dos an & quando cum falcidia compenſetur 556
Donatio hæredi futuro facta imputatur in falcidiam 668

Edicti

E

Edicti nouæ clauſula 99
Edictum perpetuum 98
Edicta propoſita & propoſitæ leges 99
Edu. ere quid ſit 10
Electio neceſſaria beneficium non eſt 660
Emancipatio mortalitati comparatur 164
Emancipatio an capitis diminutio ſit 810
Emancipatis neceſſaria aditio eſt 759
Error magis contrarius conſenſui quam vis vel metus 131
Extraiudicialia quæ ſint 9
Eremodicium quid ſit 822
Ab exhæredato fideicommiſſum non relinquitur 378
Exhæredatio tollit ius ſui 885
Exhæredatio non ritè facta pro præteritione habetur 163
Exhæredato impuberi cur ſubſtituatur 187
Exhæredato filio pater per fideicommiſſum ſubſtituere non poteſt 222.216
Exiſtentia ſui hæredis an confirmet tabulas pupillares 268. & 303
Exiſtunt hæredes proprie qui ſui ſunt 335
Extraordinariæ cognitiones quæ ſint 124
Exhæredatus filius legato grauari poteſt 550
Exhæredantur etiam extranei 610
Extranei quibus modis ciues Romani fierent 787

F

FAcere partem 863
Falcidia locum habet in vſufructu 471
Falcidia in operis ſerui locum non habet 472
Falcidia vnica in duplicibus tabulis 539
Falcidia nũm in vna re retineatur 581
Falcidia ſtatuarum cur debeatur 608
Falcidiæ beneficium poſt longum tempus rectè imploratur 671
Falcidiæ modus pro numero filiorum auctus 228
Falcidia ceſſat in teſtamento militis 317
Falcidia an ſit æs alienum 436
Falcidiæ vtilitas 440
Falcidia factum non reſcindit 444

Falcidiæ grauamen imponi non poteſt 447
Falcidia in quibus conſiſtat 467
Familiæ relicto fundo quid iuris ſit 849
Familia furtum faciente quantum præſtet dominus 105
Filiusfam. hæredem ex teſtamento nullo modo habere poteſt 205
Filius coërcetur patre pœnam non ſoluente 105
Filius poteſt grauari à patre in quarta 278
Filius & nepos ad hæreditatem aui ſimul admitti non poſſunt 160
Filius in formula galli non inſtituitur eod.
Filio hæreditatem recuſante ſubſtitutus præfertur patri 201
Filius iure ciuili vnam tantum quartam detrahit 230
Filio in legitima inſtituto quo pacto ſubſtitui poßit 230
Filius legitimam reſtituere rogatus agit de inofficioſo 231
Fictionis legis corneliæ effectus 338
Fideicommiſſarius hæres non eſt 184
Fideicommiſſarius non transfert iuſtum dominium eod.
Fideicommiſſum non parit vſucapionem eod.
Fideicommiſſarius fauorabilior hærede 617
Fideicommiſſa tacita quæ ſint 399
Fideicōmiſſa cur magis tacitè relinquantur quàm legata 402
Fideiuſſor naturali obligationi accedens ciuiliter obligatur 497
Fideicommiſſum & fideicommiſſaria ſubſtitutio differunt 745
Filiæ competit actio dotis conſtituendæ 509
Fiſcus falcidiam patitur & non patitur 553
Fiſcus legata & fideicommiſſa præſtat 749
Fideicommißi deterior conditio quam legati 351
In fideicommiſſum bona dumtaxat teſtatoris veniunt 377
Flumen publicum 823
Fori mutatio ſententiæ executionem non impedit 139
Frumentum maturum habetur pro demeſſo 525
Fructus medij temporis imputātur in falcidiam, Trebellianam & legitimam 576
Fructus cur magis debeantur poſt litem conteſtatam quàm vſura 724
Funeris impenſæ maior habetur ratio quàm monumenti 502
Furtum & damnum à familia factum eodem fere iure cenſetur 106

Gallus

G

Gallus ius facere non potuit 155
Galli formula iuri antiquo congruit eod.
Galli formula an perfecta ſit 163
Galli formula ad pronepotes etiam pertinet 169
Generalia interpretationem recipiunt 165
Gradus locum ſignificat 218
Gradus hæredum duo reperiri poſſunt in eadem perſona 412
Grauamen vnius hæredis non pertinet ad alios in falcidia ponenda 523

H

Hæres cur ſic dictus 215
Hæres legatario ſpondens falcidiam non detrahit 665
Hæredis ſui nudum nomen non obſtat ſubſtitutioni 212
Hæreditatis paternæ & pupillaris dies non ſimul cedit 310
Hæres an & quando hæres eſſe perſeuerat 346
Hæres fauorabilior legatario 616
Hæres rem hæreditariam ſubtrahens quatenus puniatur 672
Hæres nihil eorum quæ à legatarijs capit, in quartam imputat 730
Hæreditatis venditio non reddit pleniora legata 505
Hæredis diligentia vel negligentia legatarijs neque prodeſt, neque nocet 675

I

Imperium eſt maiorum dumtaxat magiſtratuum 8
Imperium merum quid ſit 67
Imperium merum cur conſiſtat in grauiore coërcitione 70
Imperium merum ſumma poteſtas dicitur 71
Imperium merum quare ſic dictum eod.
Imperium merum qui habeant 72
Imperium miſtum quid ſit 78
Imperium miſtum cur ſic dictum 79
Imperium miſtum qui habeant. 77
Imperium miſtum transfertur mandata iuriſdictione 78
Imperium pro magiſtratu interdum vſurpatur 81
Imperij quæ magis ſint quam iuriſdictionis 87
Iniuria à familia facta 107
Iniqua ex ſeſe interdum iuſtiſsimè imperantur 85
In ius vocare quid ſit 828

Impubere cauſam teſtamenti omittente ſubſtitutus ſeruatur à prætore 244
Impuberis aditione bona patris & filij in vnum coaleſcunt 302
Inſtitutio hæredum eſt 742
Inſtituere quid ſit eod.
Inſtitutione deſtituta nō vitiatur quod ſine ea potuit fieri 829
Inſtitutus non eſt qui per alienas manus capit 283
Imperatores cur falcidiam non retineant 198
Inſtitutus & ſubſtitutus interdum vnà admittuntur 204
Inſtitutiones nonnullæ vice prælegatorum ſunt 524
Inſtituto ſub conditione non adeunte an locus ſit ſubſtituto 213
Iter aquæ differt ab aqua ductu 802
Iudicare & ius dicere differunt 87
Iudices aut priuati ſunt, aut magiſtratus 41
Iudices priuati à magiſtratibus eligebantur eod.
Iudices pedanei cur ſic dicti eod.
Iudicis appellatione pedaneus venit 42
Iubere poßidere ſolius eſt prætoris 26
Iubere cauere &c. iuriſdictionis ſunt 84
Eorum quæ ad ius dicentis officium pertinent quædam mandata generali iuriſdictione non transferuntur, quædam transferuntur 39
Ius dicere quid ſit 11
Ius dicentis poteſtas duplex 58
Ius dicentis propria poteſtas 61
Ius dicens quatenus coercere poßit 28
Ius dicentis officium latius quam iuris dicundi 61
Ius dicentis officium latißimum 39
Ius dicere & ſententiam proferre differunt 54
Iuriſdictio duplex, ciuilis & criminalis 38
Iuriſdictio ciuilis propriè iuriſdictio eſt eod.
Iuriſdictio notionem ſignificat eod.
Iuriſdictio ciuilis quid ſit 41
Iuriſdictio quid ſit 52
Iuriſdictio ſimplex in quo conſiſtat 79
Iuriſdictio vti propriè prætoris eſt, ità proprium prætoris ius dicere 38
Iuriſdictio ſimplex imperium continet 80
Iuriſdictionem principalem ipſe magiſtratus alij dare non poteſt 95

Iuriſdictionem ſuam qui mandat vniuerſum iuriſdicundi munus mandat 133
Iuriſdictionem mandatam ſuſcipientis quæ ſit poteſtas 134
Iuridicus Alexandriæ prouincialis eſt magiſtratus 46
Iudex competens differt à dato 139
Iudex pedaneus nũm de cauſa ſtatus cognoſcat 817
Iudicis dati iuriſdictio nulla eſt ante litis conteſtationem 94
Iudices pedanei iuriſdictionem habere interdum dicuntur 118
Iudices pedanei ius non dicunt 54
Iudicis dati poteſtas finitur ſententiæ pronuntiatione 65
Iudicis dandi licentia cur iuriſdictio dicatur 81
Ius cur à iuſtitia ſit appellatum 802
Ius naturale quid ſit 804
Ius accreſcendi auget ius ſubſtitutionis 284
Ius accreſcendi interdum præſtabilius ſubſtitutione 419
Ius accreſcendi inter legitimos hæredes 426
Ius accreſcendi an habeat locum inter fideicommiſſarios 427
Ius accreſcendi inter bonorum poſſeſſores 428
Ius accreſcendi in querela inofficioſi eod.
Ius accreſcendi pleniora reddit legata 483
Ius accreſcendi quatenus in legatis admittatur 900
Ius accreſcendi cur ceſſet inter verbis coniunctos 901
Ius publicum bifariam accipitur 446

L

Ancelotus Politus notatus 184
Legati poteſtates non appellantur 125
Legati morte non extinguitur iudicis à ſe dati iuriſdictio, ſed proconſulis 94
Legatus proconſulis ius dicens non eſt 56
A legato non proconſul ſed princeps appellatur eod.
Legati pars, cur in trebellianicam imputetur 728
Legatum viæ quemadmodum falcidiam patiatur 600
Legatarius interdum falcidiam detrahit 631
Legata quæ condicantur 644
Legata ab hærede errante ſoluta an repeti poßint 488
Legatum à ſolo hærede relinqui poteſt 615
Legata in diem relicta falcidiam non retardant 659
Legata & fideicommiſſa nũm debeantur hæreditate ex teſtamento non adita 824
Legare quid ſit 445

Legatum annua bima trima die relictum ſemel cedit 486
Legati annui falcidia quæ ſit 487
Legatum non neceſſarium & inutile differunt 515
Libertatis fauor 320
Libertatis legatum præualet 411
Libertatis fauor non trahit verbum directum ad fideicommiſſi cauſam 290
Libertas quædam eſt naturalis 820
Liberationis & pacti de non petendo differentiæ 564
Legitima non detrahitur de bonis militis 317
Legitima non eſt quarta naturæ 439
Legitima filiorum cur ſic appelletur 833
Leges de iure ciuili præteritum tempus non reſpiciunt 445
Legis falcidiæ vis 438
Lex voconia 440
Lex de imperio magiſtratuum nunquam interit 95
Lex falcidia cur ſic dicta 435
Lex falcidia quo tempore lata 436
Lex commiſſoria vnde dicta 641
Lex papia de viceſima hæreditatum 685
Legis falcidiæ portio nec vſucapi nec præſcriptione quæri poteſt 671
Lex de ambitu tandem ſepernacua 785
Lex tribunitia quæ ſit 805
Lex horatia 806

M

Mandare iuriſdictionem aliud eſt quàm mandato iniungere 125
Magiſtratuum quidam iudices dare non poſſunt 123
Magiſtratus de quibus cauſis cognoſcerent 124
Magiſtratus quaſi magiſtri populi 125
Magiſtratus definitio eod.
Magiſtratus propriè dicuntur in vrbe 44
Magiſtratus prouinciales propriè poteſtates appellantur eod.
Magiſtratus municipales qui ſint 120
Magiſtratus municipalis cur non poßit ea quæ ſunt magis imperij quàm iuriſdictionis 89
Mandare iuriſdictionem more maiorum qui poßit 92
Mandare iuriſdictionem ex lege poteſt etiam qui alieno eam beneficio habet eod.

Matrimo

Quærere & adire hæreditatem 743
Querela Inofficioſi aduerſus quos inſtituatur 782
Querela Inofficioſi quibus competat 773
Querela inofficioſi cur accuſatio appelletur 782
Querela inofficioſi petitio eſt hæreditatis etſi alioquin differant 782

R

RAtio vera quæ ſit 506
Rei qui ſint 676
Relegato bona omnia auferre ſententia non poteſt 534
Repudians an adire cogatur 249
Repræſentatio legati pleniora facit legata 517
Reſtitutio in integrum decretum deſiderat 27
Reſtitutiones in falcidiam imputantur 529
Rogatio ſimplex quæ ſit in fideicōmiſſaria ſubſtitutione 744

S

SEcuris pœna vetus, gladij noua 76
Senatores pedarij 42
Sententiæ executio quemadmodum fiat aduerſus forum mutantem 141
Serui cur quadrupedibus & mortuis comparentur 787
Seruitutes neque ex tempore neque ſub conditione, &c. 795
Seruitutibus legatis ineunda eſt æſtimatio ad ponendam falcidiam 521
Seruitutis libertas non patitur falcidiam 522
Serui perſona ſpectatur in ponenda falcidia 592
Serui teſtatoris manumiſſi cur æſtimentur in ponenda falcidia 642
Seruus album prætoris corrumpens cur noxæ non dedatur 102
Serui inſtitutio quando noceat ſubſtitutioni 198
Seruus inſtitutus & ſubſtitutus neceſſarius non eſt 309
Seruus publicus qui ſit 840
Spectio notionem ſignificat 51
Stipulatio prætoria 90. & 818
Seruitus an vſucapitur 798
Seruitus tempore quæritur. 799
Seruitus homini inutilis, ſeruitus tamen eſt 800
Seruitus altius tollēdi cur Ruſtici prædij dicatur à Neratio 801
Stipulationes prætoriæ fideicommiſſorem deſiderant 478
Stipulatio quanto amplius cur in legatis interponatur 479
Stipulatio annui ex legati cauſa interpoſita naturam legati

non mutant 488
Stipulationes prætoriæ quæ diuiſionem recipiant 628
Stipulatio quanto amplius ab vno ex hæredibus interpoſita ab aliis committitur 629
Sipulatio alicui negotio interuenire debet 817
Succeßio ſpeciem habet agnationis 237
Subſtitutio quid ſit 180
Subſtituere ſubrogare eſt 183
Subſtitutionis definitiones à Caio & Paulo traditæ clariores 186
Subſtitutionum diuiſio in ſex genera damnata 188
Subſtitutio exemplaris pupillaris dici poteſt 189
Subſtitutio breuiloqua quartum ſubſtitutionis genus non facit 190
Subſtitutio compendioſa genus ſubſtitutionis non facit eod.
Subſtitutio qua ratione directa dicatur 193
Subſtitutio vulgaris cur dicatur eod.
Subſtitutio pupillaris cur ipſa per ſe non conſiſtat 194
Subſtitutio vulgaris quotuplex 196
Subſtitutionis vulgaris effectus 197
Subſtitutionem non remoratur reſtitutionis ſpes 199
Subſtitutionis an tranſmißionis ius potius ſit eod.
Subſtituti an fideicommiſſarii ius potius 201
Subſtitutus an præferatur fiſco 202
Subſtitutio vulgaris teſtamentum ſuſtinet eod.
Subſtitutio pupillaris teſtamentum non ſuſtinet 203
Subſtitutio vulgaris tacita euaneſcit mortuo filio viuo patre 205
Subſtitutio vulgaris pupillarem continet 206
Subſtitutio pupillaris tacita nũ & quãdo matrẽ excludat eod.
Subſtitutio vulgaris non continet exemplarem 207
Subſtitutio ſimplex quæ ſit 219
Subſtitutio pupillaris facta præterito nùm valeat 222
Subſtitutio pupillaris cur introducta 234
Subſtitutus pupillo adire & reſtituere cogitur 249
Subſtitutio vulgaris in pupillari contenta ad bona tantum pupilli pertinet 256. & 317
Subſtitutio pupillaris moribus Romanorum inducta 259
Subſtitutio facta naturali tantùm non conualeſcit poſt mortem patris 260
Subſtitutio pupillaris valet, etſi patris teſtamentũ minus ſolemne ſit 263

Subſtitu-

Matrimonium duplex, legitimum & non legitimum 114
Maritus dotem lucrifacit 519
Minorem viginti quinque annis iudicem eſſe poſſe 64
Minori qui adijt reſtituto ceſſat vulgaris 211.484
Militaris ætas plena pubertas eſt 263
Militares honores facilius mandantur quam onera 264
Miſsio in poſſeſsionem ius vſucapiendi non tribuit 90
Miſsionum tria genera 583
Ad monumenti extructionem an vlla nos adigat actio 503
Monachi hæredis ſcripti nulla voluntas 201
Mores qui dicantur 234
Mora in contractibus ſtricti iuris 724
Momentum horam ſignificat 235
Mors ciuitatis 839
Mulcta quid ſit 57
Mulctas qui dicere poſsint 827
Mulieres teſtimonij dicendi in iudicijs ius habent 111
Mulieres propriè poſthumos non habent 151

N

NAturalibus tantum an ſubſtitui naturaliter poſsit 260
Naturale debitum quod non impedit reſtitutionem, falcidiam tamen pleniorem facit 498
Nepoti naturali vel adoptiuo quemadmodũ ſubſtitui poſsit 237
Nepotes tã in formula galli quàm legis velleiæ inſtituũtur 238
Nepoti ſuo neque inſtituto neque exhæredato ſubſtitui non poteſt pupillariter 266
Nominis legati alioquin non idonei ratio habetur in ponenda falcidia 599
Nondum nati nullo iure olim inſtitui poterant 173
Notio pro iuriſdictione ſumitur 38
Notio mandari non poteſt 52
Nouiſsimus fideicommiſſo grauatus portionem quæ accreuit non reſtituit. 361

O

OBligationum diuiſio 491
Obligationis naturalis effectus eod.
Obligatio naturalis inter dominum & ſeruum 492
Obligationem ſeruorum cum extraneis tuetur prætor 493
Obligatio ſeruilis cur naturalis dicatur eod.
Obligationes naturales tolluntur multis modis 496

INDEX.

Operarum legatarum dies ſemel cedit 473
Operarum ſerui manumittendi quarta detrahitur 667
Ordo ſcripturæ non eſt attendendus 352
Ordo ſcripturæ non vitiat inſtitutionem 792
Ouis in maſculino genere 57.

P

PActum iuſtum quid ſit 497
Pater in cauſa filij cur ius non dicat 114
Pater iudex eſſe poteſt filij 110
Patientia pro præſtatione eſt in ſeruitutibus 522
Patrono hærede ſcripto non falcidiæ ſed papiæ ratio habetur in ponenda falcidia 656
Patritiatus dignitas pupillo non confertur 264
Partus ancillæ non reddit pleniora legata 526
Partus nùm veniat in reſtitutionem fideicommiſſi 603
Partus in falcidiam imputatur eod.
Pecunia retineri iuſſa tota in trebellianicam imputatur 730
Petitio hæreditatis aduerſus quos detur 766
Pœnam pecuniariam eludens corpore punitur 102
Pœna ab vno excepta cæteri non liberantur 103
Popularia iudicia 100
Portio per querelam ablata, legata imminuit 534
Ponto quid ſit 819
Procurator Cæſaris in prouincia, in vrbe præfectus ærario nominabatur 47
Prohibitio alienationis quemadmodum valeat 660
Promittendo nemo locupletior fit 495
Publica iudicia quæ ſint 811
Pupillares tabulæ teſtamentum non ſuſtinent 243
Pupillares tabulas, quû mater filio faciat 349
Pupillus naturaliter obligatur 494
Pupillus & naturale & ciuile debitum ſolutum repetit 495

Q

QVarta quæ debetur arrogato 227
Quarta quæ debetur filijs, cur legitima dicatur 228
Quarta an ſecundum an contra voluntatem teſtatoris retineatur, refert. 710. & 729
Quarta arrogati æs dicitur alienum 727
Quarta debitæ portionis quibus modis perimatur 781
Quæſtor 50

Quærere

Subſtitutio pupillaris facta exhæredato etiá hodiè valet 265
Subſtitutio pupillaris non confirmatur aditione ex tacita vulgari 268
Subſtitutionis pupillaris effectus 270
Subſtitutio pupillaris an omnia pupilli bona contineat eod.
Subſtitutionis pupillaris finis 272
Subſtitutio pupillaris tribus modis fit 277
Ex ſubſtitutione alia accedens portio ſubſtitutionẽ auget 28[illegible]
Subſtitutio interdum euadit in inſtitutionem 289
Subſtitutio verbis directis poſt pubertatem à pagano facta non proficit ad cauſam fideicommiſsi 290
Subſtitutio pupillaris voluntariũ hæredẽ neceſſariũ facit 314
Subſtitutio militaris bifariam fit 316 & 289
Subſtitutio à milite facta non valet poſt pubertatẽ iure directo 317
Subſtitutio euadit in inſtitutionem quaſi caducã 335. & 332
Subſtitutus legata pleniora præſtat quam inſtitutus 355
Subſtitutio vulgaris expirat admiſſa bonorum poſſeſsione contra tab. 358
Subſtitutus vnà cum inſtituto interdum ſuccedit 368
Subſtitutus impuberis an falcidiam detrahat 385
Subſtitutio quemadmodum reddat legata pleniora 480
Subſtitutus exhæredato quemadmodum legata præſtet 528
Subſtitutus plus interdũ præſtat legatarijs quã acceperit 542
Subſtitutio fideicommiſſaria non adeunte inſtituto locum habet in legitimis ſucceſſoribus 742
Suis aditione non eſt opus 759
Succedere quid ſit 151
Sũmarũ coaceruatio ad impediendã iuriſdictionẽ nõ fit 119
Suſpecti cognitio an trãſeat mandata generali iuriſdictione 59

T

TAcitum quid ſit 190
Teſtamentorum iura cur legis auctoritate egeant 195
Teſtamentariæ hæreditates arctioribus vinculis tenentur quam legitimæ 339
Teſtamentum deportati & relegati factum pendente appellatione an valeat 534
Teſtamentum quo caſu iure codicillorum valeat 751
Teſtamentum improbum, inhumanum, inofficioſum 769
Teſtamentum inofficioſum non omne reſcinditur 770

Teſta

INDEX.

Teſtamentum inofficioſum teſtamentum eſt — eod.
Teſtamenti in quo filius præteritus eſt, quæ vis — 772
Teſtis legitimus qui ſit — 528
Territorium vnde dictum — 141
Territorij appellatio lata — eod.
Tribuni plebis an & quando iuriſdictionem habuerint — 48
Tranſigere ſuper adulterio cur non liceat — 788
Tutela an capitis diminutione amittatur — 842
Tutela legitima — 189
Tutoris datio iuriſdictionis non eſt, ad officium tamen ius dicentis pertinet — 39

V

Vellei prudentia — 167
Velleiæ legis primum caput ad quos pertineat — 169
Velleia lex cur ad fœminas non pertineat — 170
Velleiæ legis ſecundum caput ad quos pertineat — 171
Verba directa quæ ſint — 748
Verba ciuilia quæ ſint — 291
Verbum ſubſtituo non eſt obliquum — 651
Verba precaria quæ ſint — 745
Verres prætor plus æquo ſeuerus. — 76
Verris nimia audentia in mutandis decretis — 86
Vſusfructus diuiduus eſt — 471
Vſusfructus ſerui ab operis ſerui non differt — 473
Vſusfructus quid à proprietate differat in iure accreſcẽdi — 429
Vſusfructus & operarum hominis diſcrimen — 789
Vſusfructus ſicut & reliquorum corporum facidia eſt — 662
Vſusfructus rerum maior eſt quam bonorum — 642
Vſus computatio in falcidiæ ratione quemadmodum fiat — 796
Vſura centeſima quæ ſit — 511
Vſuræ legatorum & fideicommiſſorum ex mora debentur — 723
Vulgaris quæſtio quæ dicatur — 191
Vulgari modo diem apponi legatis quid ſit — 812
Vulgaris ſubſtitutionis formula non ſatis apta ad poſthumum aquilianum — 874
Vxores legitimæ ſolæ forum & domicilium mutant — 148

F I N I S.